

Pokus
Historie
Zjevení biblického

co úvod
v starý a nový Zákon.

Zvláště dle
Dr. Daniele Boniface Haueberga,
prof. bohosloví v Mnichově O. S. B.

sestavil
Jan Nep. Vojt. Stárek,

*čestný kanoeník, doktor bohosloví, prosynodální examinator, professor morálky,
katechetiky a methodiky, oud Dídicktí S. J. N. v Praze a S. C. M. v Brně.*

V HRADCI KRÁLOVÉ.

Tiskem a nákladem Ladislava Pospíší

1861.

„Mnohdykráté a mnohými způsoby mluvil někdy Bůh otcům skrze proroky; a nejposléze mluvil nám skrze Syna, jež ustanovil dědicem všech věcí, skrze něhož i věky učinil.“

Žid. I. 1. 2.

„Tota scriptura est quasi una cithara, et sicut chorda per se non facit harmoniam, sed cum aliis; similiter unus locus scripturae dependet ab alio, imo unum locum respiciunt mille loca.“

S. Bonaventura serm. 19 in Hexam.

Jeho Excellenci

Nejdůstojnějšímu a Vysoceurozenému

PÁNU, PÁNU

Karlovi Boromejskému Haniovi,

z Boží a Apoštolské Stolice Milosti

Biskupovi Kralohradeckému,

Jeho Svatosti Papeže Pia IX. domovnímu Prélatovi a Trůnovému Assistentu, Cís. Rakouského Řádu Františka Josefa Velikokřížníku, Jeho Cís. král. Apošt. Veličenstva skutečné tajné Raddě, Veleslavné Cís. král. Vlády Rádci vysloužilému, na vysokých školách Pražských v Bohosloví doktoru, Musea Království Českého a Jednoty Pražské ku zvelebení kostelní hudby, též společnosti pro zaměstknání a opatření dospělejších Slepých, jakož i Jednoty k rozšíření umění technického v Čechách oučinkujícímu Členu, Ochranci Dědictví Maličkých, Údu Bratrstva Dědictví Svatojanského, Pánu v Chrasti, Podlažicích, na Chlumu, v Zájezdci a Roubovicích &. &. &.

Nejhorlivějšímu Zastavateli svatého Náboženství,

Nejlaskavějšímu Příteli mládeže,

Svému nejmilostivějšímu Pánu

**s nejhlubší uctivostí
připisuje
a
pod ochranu klade**

nejponíženější

Spisovatel.

Předmluva.

Bývat práce dlouhá a těžká, chceme-li se naučiti, jakbychom v celku a spojitosti na Pisma svatá hleděli, a v smysl jich se vpravili. Mezi příčinami toho zdá se, žeť jedna ta nejhlavnější, chudičký totiž a nedostatečný úvod a dosavadním způsobem dobývané kritické poznatky a výmezy, s nimiž školy nás obeznati a do kněh svatých obojího Zákona uvoditi chtěly a chtějí.

Že i mnohý duchovník ku „*knize knih*“ odkloněnou mysl přináší, nic se nedivme, an ty podrobnosti, jež se po školsku v ní znáti naučil, k věrnému se s tou samou přízněním nehrubě stačí. A kdož by, jsa muž soudný, tu věc, o kterou jde, na vyšší stupeň dokonalosti pokročilou míti nežádal? —

Jsouť zajisté, kdož se pro takový úvod v knihy obojího Zákona rozhodují, z něhož by povolaneц mohl snadněji se vmyslit v ty doby a okolnosti, v nichž a pod nimiž sbírka těch samých k dokonání přišla; ano po zdravém uvážení, biblický úvod, pokudž na něm jest, s takovými poměry a okolnostmi se vytrasuj, aby se z nich co možná nově oživených, každá částka Písem Božích, po sobě před oči stavěla. Jeť to úkolem historické vědy na základě obojího Zákona spočívající. Ta se na začátku i na konci prostírá přes obor Israele, nejhlavněji pak o lidu tom vyvoleném vypravuje a do vnitra života jeho vniká.

Cožkoli tu na odchování Israele nějak působilo, co zjevení Božímu ku pokrokům, co k pocouvnutí podalo příčiny, máť zraku našemu co možná se objeviti.

Pročež v historii *biblické* o jednotných knihách, z nichž je složeno Písmo svaté, jednati třeba, jen že dle posloupnosti času, v němž se sepsání jich dalo, a ne dle jejich jednak náhodné se-

stavy, jakož bývá v našich vydáních Bible, s nimi se obeznati náleží. A zajisté, pravidelným návodem dějepřava zjevení Božího říditi se chtějíc, jakby měla, usnadnila by všem povolancům Biblí čítání, a v srdci jich dosavadní nechut v chut by obrátila, a vděčnou cestu k vyššímu náboženskému vzdělání upravila.

Podaří-li se takové dílo, nejen každého povolance k užitečnému čtení Písem svatých uzpůsobiti, ale i rukovoditi může, aby tím oužeji se přivinul k náboženství samoblažícímu, a tím úplně se ubezpečil, kde jest zlatý důl zjevení. Dojista jen tu, kde poslání proroků, kde božství Kristovo, kde božská autorita Církve, kde ten, kterýž „učí a cvičí jako pastýř stádo své.“ (Sir. 18, 13.)

Jen tou měrou, a ne jinak dobrati se můžeme světlých svědectví proti vrtivým náhledům liché osvěty, kteráž s nechutenstvím se ode všeho odtrhuje, čehož chápáti a tak řka rukama makati nemůže. Aby tak vzácná svědectví, tu kde třeba, hlasu svého mocně pozdvihla, má napomáháti bohosloví katolické, jehož základem jest dějepis zjevení Božího.

Téhož nezvratných pravd se držíc, dovede to každá upřímo smejšlejší hlava, aby se rázně opřiti mohla proti všem, kdož z dějin, až i těch posvátných, žerty sobě dělají; též aby nezkušené duše, na vzdor úkladům, jež jim nynější svět strojí, na cestě svého povolání snadněji se udržely; od těch pak, jižto smysl Písem svatých zkřivovati se osmělují, se pomýliti nedaly. Neboť i historickými důkazy opodstatniti lze, že každé jiné zjevení krom toho v katolické církvi chovaného, vylhané a z podvodů osnované jest.

Jak dalece ty mnohé soustavy pravd Božích zjevených a lidem vypravovaných do rozličných poměrů a osudů života sáhaly a sáhají, dozná toliko ten, kdož není příchozí v oboru starší i novější historie a její literatury. Aniž pak bude potřebí z nova tvrditi, že rozličnými cestami, a nejvíce cestou oustního a dějinného vyučování, nalezlo se za pravé býti, že nikde blaženějších občanů a požehnanějších otčin nestává, jako pod stínem Zjevení Božího. Jeť nemalou vadou věku našeho, že on, jsa vlažný u všě, pro soukromý a veřejný život buď postonává, aneb tváří se, jakoby

v množství útoků bylo vítězství bojův, a ne s nebe síla přicházela. Ale nic nedím o zle míněném materialismu, jenž bez Krista podává ponětí o vzdělanosti, kteréž jako ouhoř z ruky se vysmeká. Jeť to filosofie časů našich, kteráž odvrátiti hledí víru od vědy. Tyto obě jsou jednoho života. Víra patří k podstatě ducha našeho, a protož se jí nikdo zbaviti nemůže, pokud v něm žije duch lidský. Každý věří, často nevěda; neboť by bez víry nikdo ani žiti nemohl. Cožkoli věří, prostředkem vědění věří, a co ví, pomocí viry ví; jedno bez druhého jest nemožné. — *) Že tomu tak jest, a jen zpozdlíá mysl s věcmi na víru se vztahujícími jako v rukavičkách se obírá, a je lehkým závažím váží — učíme se znáti z dějin Zjevení Božího. —

Nejedněm snad bude naproti myslí, proč ze širého oboru Bohozjevení tak ouplně se nepodává, jakby si přáli. Nechat tedy krátkosti, kteréž já pilen býti chtěl, a jednak i tomu to přičtoun, že jsem na myslí měl čtenáře, kteřížby nechané tu mezery snadno doplnili.

V pokusu, ježž tuto, ač ostýchavě u vědomí nedostatku jeho, váženému podávám obecenstvu, pozná každý znalec literatury bohoslovné, že více spisů starších i novějších použito.

Zvláště, a tak řka za vodítko, obral jsem, a u volnějším do čestiny převodu celých kusů podati se snažil znamenitou knihu, naskrz pravým katolickým duchem proniklou, pod názvem: *Uebersuch einer Geschichte der biblischen Offenbarung, als Einleitung in das alte und neue Testament.* **) Von Dr. Daniel Bonifac Haneberg & O. S. B. Regensburg 1852.

*) Viz Blahověst roč. 1857. str. 294. — Jeť duše bez víry tak mravně vypráhlá, jako když Bůh sucho na zem dopouštl.

**) Sbírká spisů co všem Židům již od roku 400 před Kristem Pánem, a vo spojení s dodatkem od Hellenistů připojeným, i křesťanstvu za svaté platili, sluje „Zákon starý“; výraz ten z 2 Kor. 3, 14 vzatý, vlastně starou náboženskou ústavu, přenosně pak její knihy naznačuje. Podle toho spisům, jižto v prvním století po Kristu od apoštolů a jejich pomocníků sepsány jsou a u křesťanů rovněž tak k božské autoritě přišly, jméno „Zákon nový“ dáno.

Co bylo podpalilo horlivost muže toho k sestavení tak věhlasného díla, ani já, podnikaje práci tuto, z mysli nepustil, chtěl totiž duchovníkům vůbec, a čekancům kněžství zvlášť poupravenou cestu ukázati, na níž by články sv. víry dle ducha celých kněh biblických nahlížeti, a pak jsouce duchovními pastýři, jako dobrý hospodář z pokladu svého staré i nové pravdy, jak náleží vynášeti dovedli, ne ledakdes jen kratičké průpovědi biblické prohozující; jako by jimi svou themu trochu okořeniti chtěli.

Konečně, co se dotýče omylů a jiných nedověcností, z nedopatření v knihu tuto vklouzých, nemíním je zastávati; jakož i všecken vyšší úsudek o té samé rád zanechávám té sv. Církvi, jenž jest matka jednoty katolické a ten jediný střed všeho křesťanstva.

V České Libchavě, na den sv. Augustina, biskupa, vyznavače a učitele církevního, l. P. 1858.

Spisovatel.

Povšechný přehled.

1. Všecko, čím Bůh sám bezprostředně sáhá v dějiny lidstva, nazýváme zjevením *vůbec*. V ohledu pak *zvláštním* jeť ono nadpřirozené zdělení lidem od Boha jistých známostí, jichž prvé neměli.

Účel zjevení jeť náboženské vychování lidstva. Bůh sám z pouhé lásky k lidem sstupuje, a jim slovy srozumitelnými vůli svou hlásí. A protož výmez zjevení i takto stanoviti lze. Mluvení Boží k člověku a zdílení mu věcí dříve neznámých, ač k docílení věčné spásy mu potřebných. Jen tudy, že Bůh otcům mluvil, přišli k známosti věcí těch a takových, jenž nejen dle původu, ale i dle obsahu všecku vrozenou moc poznavací přesáhají.

Můžeť Bůh mnohými způsoby k lidem mluvit, a není věc nemožná, že zůstane zjevení v skrýši některého člověka, výrazu nenalezajíc — ; jeť pak ovšem cos událého, ale není předmětem dějepisu. *)

2. Ta zjevení Boží, o nichž Pisma svatá dávají svědectví, skrytým ducha životem jednotných nábožníků nezůstala v tajnosti, a poněvadž z té samé vykročila, vztahují se k dějepisu. Slova, jimiž Bůh lidem se zjevil, za kteráž Biblí ručí, k jistým skutečným poměrům připojena jsou, a když o nich vypravováno, domohla se skutků, a jsou takto předmětem dějepisu.

3. Než kdyby ty patrné události, s nimiž biblí, a ta v ní vypsaná zjevení souvisí, jen různě se a bezladně stýkaly, vazatla nemajíce: tedy snad v skromné toliko pozadí pravd dějinových by se vměstnaly, a tak jen o kronice zjevení, a ne o dějepisu mohlo by se mluvit. Než v těch událostech, k nimž

*) Něco jiného jeť vdechnutí — *inspiratio* — zázračné na duchá svatopisců působení, aby ouplně a bez porušení zvěstovali slovo Boží. Historie o inspiraci a dějepise zjevení souvisí a zároveň kráčí.

biblické zjevení připojeno, již proto panuje souvislost a chod, poněvadž v nich záleží historie o celém národu, totiž israelském. Skutečnost zjevení Božích při lidu israelském ne v úkazech svých toliko dotýkala žití jeho, nýbrž jsou s živobytím jeho úplně sloučena, tak, že historie o něm, spolu jest historií zjevení Božího k němu, a naopak.

První kmenové Israele jsou zároveň hlavními nástroji zjevení; čelnější oddíly dějepisu israelského spolu vztahují se k těm epochám zjevení samého. Pro pevnou souvislost s historií národní, samo zjevení Boží v úplném smyslu slova vidíme historickým býti; nebo život všelikého lidu na zemi jest věc k historii se vztahující, čili dějinová. Není národu tak jednotvárně a uzakrytě žijícího, anby běžícím časem neobjevil mnohotvárných směrů a zápasů svých, ježto dějeprava ve svůj okres přijíti může. Bylliby život Israele s životem Číňanů stejný, tak že co do jednotvárnosti a uzakrytí by nemnoho sobě odevzdali: mělby předce svou historii, ač chudou a jednostrannou, a nemohoucí vysvětliti, jak lidu v také míře nejápnému zdělená zjevení na veškerého lidstva činnost mohla se potahovati. Než ale historie lidu israelského není jednostranná, ani chudá.

4. Má-li co napřed nad historii ostatních národů israelský dějepis, jsouť nejen ty v něm dochované paměti o vespólním původu všech lidských plemen, ale i ta v něm pohybování při oučinku na něj všelikých druhů osvěty starověké. Bádavému zraku v dějepisu se nejvíce nadmítá věc ta, že Israel právě k tomu *povolán jest, aby byl vtažen v obor kultury starověké, kde tato nad jiné patrněji vynikala.*

Jak dalece ty děje nejdávnější měřiti můžeme, a sice zpět krácejíce od druhého vyvrácení Jerusálema, neníť osvěty, jižto by byl Israel poněkud neužil. Arciť, věc nápadně v oči bije, že lid hebrejský mnohdy ze svého domova skrze mnohé nesnáze tam byl zaveden, kde ku pěstování národův nový den nastal.

Vedle dávnější osvěty babylonské, z jejíhož oboru arcíotec Abraham se vystěhoval, nalazáme osvětu egyptskou, mající nemnoho menší stáří s onou, a v kruhu té samé Israelité takofka z dětinství se odchovávají, tu ze skrovných čeledí v pokolení, a z těch u veliký lid vzrostažice.

Po ta století, když Féníčané s osvětou u vnitř Asie a v Egyptě vystupují, Židé v Chananejsku ze svých návrší a vysokých hor hledíce, jsou nejbližší toho svědkové, jak sobě tehdejší svět živě počínal.

Dříve než byli Médští a Peršané hrdý Babylon vyvrátili a podrobili, Israel v zajetí trvaje jal se v blízkce státi k zaničující osvětě chaldejské, a to v té míře, v jaké byl k osvětě perské, kteráž onu indickou co do podstaty již v sobě zahrnuje. *)

Prvé než k tomu přišlo, aby Alexander Veliký vzdělanosti řecké na Východě volnější cestu razil, Židé po zajetí babylonském zas opanovali Palæstinu, obsadivše lidem svým nejedno řeckým vzděláním proslulé město.

Od zvěroslužby **) v Egyptě, panující až do přírodumudrctví Epikurova, ani v duchovém kruhu staří národové nedožili se věcí důležitých, jichž by lid israelský spolu byl dožiti se nemusil.

Jeho sousedění a zacházení s národy tak rozličnými, a tak mnohotvárná osvěta i náboženství jejich vyličuje stránky dějin israelských v té míře, s jakou co do přirovnání žádný starý národ se vykázáti nemůže. Dále, co vlastně oživuje dějiny ty, jest přirozená bohatost darů duchovních. Bohatstvím tím do dnes vidíme Israele tak vynikati, že mu toho ani nepřátelé jeho upříti nemohou. Ať tu patříme na dobré i zlé věci, nebo na všeliký shon a zápas mezi vášněmi a náruživostmi : oč, že to vše na základě žití lidu hebrejského živě naznačeno jest? Bud si, že u jiných národů starších nejedna zvláštním vtipem slynoucí hlava jména slavnějšího sobě dobyla, nežli to bylo u Hebrejských ; však schopností těch takových, jež člověk na sobě ukázati může, snad nikde by tak spojených se nenalezlo, jako při lidu Božím. Zpřítomněme sobě rozsáhlou vzdělanost lidskou, kterážto již při nemnoha mužích se naskytá, jako při Abrahamu, Josefu, Mojžíši, při Josue, při Ješte, při Simsonu, Samueli, Davidu, Šalomounu, Eliáši, Achabu, Isaiáši, Ezechiáši a podobných : sotva nalezneme, čeho by se nedostávalo, aby dokonalý obraz veškeré člověčí schopnosti pro všeliké života poměry vy-

*) Co z indické osvěty v perském oboru se nepodalo, byloť pro Hebrejany již v egyptském a fénickém kruhu vzdělanosti dáno.

**) Ctění zvířat.

staven býti mohl. A nad to stůjíte tu knížatům a králům proroci a poetové naproti, šelřeno buď rozdílu mezi písni soudkyně Debby a onou krále Šalomouna, mezi slohem středních kněh Mojžišových, a oným v knize Jobově; a žádaného tahu v dokonalém obraze veškeré člověcké moci nepohřešíme. Tudy zasloužila by historie národu toho, aby za vzor života člověckého vůbec volena byla. *)

Chce-li kdo obíraje se rostlinami nějakou bylinu po umělecku rozebrati, anebo popsati, sáháť po kuse takovém, v němž každá část byliny té zřetelně a cele se zavírá.

Tak také ze všech zpěvu hrdinských učený svět oblibuje práce Homerovy, protože se v nich zračí jistý okres člověckých sil s nedosáhlou jasnotou, celotou a jedností. Co zpěvci Iliady v oboru neširokém při jeho o hrdinách líčení, a rovněž jen co bájka se povedlo, to svědectvím biblickým stvrzené v dějpisu israelském pro všechny poměry života co skutečnost máme před očima: „*Jasný a dokonalý vzor šiti člověckého.*“

Tedy z postavení Israele k jiným národům, a ohledem na ty jemu Bohem propůjčené dary, jež při něm viděti lze, jde odpověď na otázky: Kterak mohlo křesťanství, zakotveno v úzkém oboru žití israelského, k tomu býti povoláno, aby veškeren svět, všechny mudrce a školy jejich sobě podrobilo? — Kterak v názorech a příhodách národu tak nepatrného s něčím se potkati máme, co by všem lidem na celém světě postačili mohlo? — Vším právem, že tomu tak jest, odpovídáme; neboť všickni národové země nižádným charakterem se vykážati nemohou, an by v pořadí vzácných osob z lidu israelského se dávno byl nenamítnul a s přípravami ku křesťanství, anebo s tímto samým v spojení nestál. Z jiné strany žádné studium, žádná zkušenost k těm znamenitým výjevům v oboru egyptské, fénické, babylonské, perské a řecké kultury nemůže, coby podstatně nového bylo, připojiti. Kterékoli jsou ty dobrodružné vídky a stránky theosofoické a kabalické dnů novějších, my na velikých

*) Ovšem platilo a platí to i o slabých velmožích mezi národem tím, že když zdáli se cedrové býti, nebyli než bídné malíčko, jen se zelenající rákosí. (Porov. Žlm 36, 35 a 36.)

okresích ducha v dávnověku tak dobře je nalazáme, jako tu nejsubbytnější dialektiku filosofskou v století devatenáctém.

5. Než jakýmkoli Israele samého a pohanství osvěty na blízko přicházením ku zjevení Božímu, historie vykázati se může: jeť přece jisto, že tudy lid israelský z pohanstva žádné nové myšlenky nepřijal, anobrž on sám přichází s naukou o jediném, osobném a všemocném i věčném Bohu mezi samorostlá náboženství, aby tu, kdež mu bylo mnohonásobně odpíráno, svou víru vyznal a veřejně opodstatnil. (Neboť při lidu Božím živý zdroj pozitivního zjevení *nikdy* nevyschnul.) Všelíkero oddílův historie o zjevení Božím má stopy pohanstva, ale jen v ten způsob, že jádro zjevení a působení Božího při opatrování a zachování téhož světle rozeznáno býti musí. Zjevení Boží napořád překonává výskyty pohanství. Jsouť ony do dějepisů věřícího lidu tak vsazeny, jako zbytky výboje zhybnulých rostlinných a zvířecích rodů do mnohé skály.

6. Nic však méně zůstává pohanství svými výskyty dost mocně působící na dějepis zjevení Božího. Pohanství dodává sobě váhy v historii o zjevení Božím jen potud, pokudž překonáno býti má, an mu odpor kladen. Tudy ono, aspoň poněkud, naznačenou míru periodám zjevení podává. Jeť ovšem věc Boží sama časem neobsáhla; než jak dalece zjevení k jistým duševním potřebám prohlédá, jenž bludným duchem času povstávají, určité doby (epochy) míti musí. Dále, když i ten pohanství blud z největší částky na vynalezení pravdy se táhnul: nemůžeť jinak býti, nežli že i epochy či doby jeho dalším postupem se vykazují. Panujeť zákon postupnosti od věcí zevnějších, hmotných, k věcem vnitřním, duševním, v běhu oněch dob náboženských na slovo vzatých, při kterých lid israelský na pořád přecházeti musel. Jako zkameněliny od živoků v horních skalách jistým řádem se táhnou, napřed méně vyvinulé, potom ty dokonalejší, tak také výskyty pohanství. Pročež epochy vzdělání pohanství od těch dob, co ono se svou historií na pevné půdě stojí, sloužiti mohou nejen za případné náznaky oddílů v dějepisě zjevení, ale i za míru postupům časovým podanou až k těm mezem, za nimiž toliko opakování se vykázati může, tedy až k postoupilému vzdělání tomu, jenž jme-

nem biblickým : „plnost času“ se zasvěcuje. (Gal. 4, 4.) Že tudy vývin toho řádu Bohem stanoveného, jímž právě se vyměňuje podstata historie naší, má rozumín býti, jak o periodě *příprarovací*, tak o té do času *plnosti* křesťanské sáhající — ukazuje apoštol. (Kolos. 2, 8; Efez. 1. 10.)

Mezi náboženskými soustavami, ježto zákonem dalšího vzdělání se zpravují, jsou: egyptská, fénicko-babylonská, perská a řecká. Tato poslední přichází po svých stupních tam, odkud rovnou cestou vejš postoupiti nemůž.

Mudrci školy řecké ve mnoha otázkách sobě odporovali; ale ač jsou v pojedynosti učení se lišili a vespolek nesrovnávali: předce jedni i druzí k tomu přispěli, že vzdělanost řecká, aspoň ode dnův Alexandra Velikého, vsady jen na tom zákoně spočívala, kterýž, cokoli nadobyčejného jest, s náboženstvím stíral, a jinak platným býti přestal, jestli s povahou člověčí všecken nesouhlasil. Vzdělanost řecká opanovala zobčaněnou část Evropy a Afriky, jakož i Asii až do končin Indie, a tam dobyla sobě vítězství nad cititeli Molochovy a nad zákonem mravů, jenž od jinad, nežli z povahy čistolidské svůj počátek bral. Vítězstvím tím byla ona plnost času přivedena, kteráž Slovo, jenž bylo na počátku, aby se vtělilo, vyzývala.

7. Tedy to časem zastavené vyvinování pohanstva pomáhá bráti míru při postupech zjevení. Dotud, dokudž pohanickou vzdělanost až do nejdávnější doby stíhati lze, máme míru k postupu zjevení, a spolu potvrzení skutečných činů těch, o kteréž ono se opírá. Nejdávnější chvíle, do nížto ta míra zpátky sáhá, jest ona, když vešli synové israelští do Egypta. Od té chvíle jsou i ty poukázky na sepsaná zjevení mnohem úplnější a souvislejší. Protož mohla by historie zjevení Božího právě od Mojžíše, aneb od příchodu Jakuba s rodinou do Egypta započíti.

Avšak ani tomu nemůžeme upřiti pravdy historické, co Písmo svědčí o věku dříve minulém. Hodnověrnost biblické dějepřavy o době nejdávnější ohrazuje se těmito důvody :

a. Již ta případnost, že všechna líčení o nejdávnější minulosti, třeba i k věstem indickým přirovnaná byla, chudá, skromná

a mírná jsou, za to nám ručí, že tu ne s jalovými povídkami a výmyslky, *) ale s čistou pravdou historickou se setkáváme.

b. Dále, jakkoli tu při vyspání udajů historických za pravěku, dříve než Israel byl, všudy svědků není, aby se vykázała ztvrzená pravda oustního podání: nic méně zde řada patriarchů takořka odpovídá na otázku: jakou cestou známost některých oustně podaných věcí se na časy poslednější dochovali mohla?

c. Co nám bible o stvoření světa vypravuje, bezpečnost a jistota toho závisí od prorockých vlastností Mojžíše, jako spisovatele, a pozdějších proroků Božích, kteří to vypravování ztvdili. **)

Historie zjevení dobou pozdější takořka na ramena bře tu nejdávnější zprávu, a při své jistotě ji nade vši pochybnost staví. Činí tak nejen poukazáním na tu zprávu, ale i souvisením, jehož nám v ní naskytají dějové nejdávnější s dějinami věků pozdějších.

V další historii, ohledně následků těch věcí, co jich zde jako prvopočátku líčeno, bereme miru, dle nížto roste důvěra v pravdivost zprávy oné.

d. Jeť konečně tu i ta případnost, že v tom krátkém vypravování o nejprvnějším věku podstatné pravdy nalazáme, z nichž jde ta chloubka věku našeho, že se k nablédnutí jich probral cestou vědeckou, jakož nebylo v starém světě k tomu přišlo. Tak vypravovatel o stvoření světa pořadem klade bytosti živoucí, a co o jich původu líčí, sáhá napřed, a neodpírá výsledkům od badatelů v přírodě podaným. ***)

Kniha Genesis v kap. 10 vyčítá národy co příbuzné, o nichž teprva nedávno z výsledků mluvozpytu přirovnacího

*) Žalm 18, 8. „Svědectví Hospodinovo jest věrné, jenž dáva moudrost malíčkým.“

**) Isai. 40, 21; 40, 14; Job 38, 4. Žid 11, 3.

***) Důmyslný Cuvier ve svém spisu: Rozprava o převratech kůry zemské, dí: „Novější geolická skoumání srovnávají se úplně s Genesí vzhledem pořadí v jakém organické bytosti posloupně stvořeny byly.“ S tímto největším geologem i jiní výtečníci a té věci zpytatelé souhlasují, jako: William Bukland v Oxfordě, Marcell de Serres v Montpellieru.

dokázáno, že z jednoho kmene zplození býti mohou — Řekové, Germani, Ariové, Slované. *)

Na ten způsob máme to právo, abychom s tím vystoupili, co v bibli o stvoření světa a člověka, jakož i o nejprvnějších dobách Mojžíšem podané historie zaznamenáno jest. Od časů Mojžíšových povstaly nejedny změny v směřování a chování lidu israelského, an rozličná cizí vzdělanost svůj vplyv na něj jevila. Vezmeme-li ty změny za časoměru, a seřadíme v předu historii o patriarších podle patrných dob, co stvořením světa, co potopou jeho a povoláním Abrahama podány jsou: přijdeme k osmým oddílům. Jsouť pak tyto :

- I. Stvoření světa a prazjevení. — Od Adama až do Noé.
- II. Potopa světa. Zjevení národům skrze Noé až do Abrahama.
- III. Patriarchální Zjevení. — Od Abrahama až do Mojžíše.
- IV. Zjevení Boží skrze Mojžíše (mosaické) pod vlivem egyptským. Vedení Israele na poušti.
- V. Boj zjevení mosaického s fénickým a babylonským náboženstvím. — Od Josue až do Cýra; neb od vkročení Israele do země kananejské až do babylonského zajetí.
- VI. Zolavení a konečné vysílení Israele pod perským a řeckým vlivem. — Od Esdráše až do Krista Pána.
- VII. Kristus co učitel a díla vykupitelského konatel.
- VIII. Rozšíření víry a působení Kristovo skrze apoštoly jeho až do vyvrácení Jerusaléma.

V oddílech těch, jež my „*knihami*“ nazýváme, postupuje dějepis biblického zjevení, čili vyvoleného lidu od počátku až do konce. Během toho nelze se obejiti bez promluvení o knihách jednotlivých Pisma svatého, anť na život lidu jevily oučinek svůj. **)

*) Že i ethnografická udání Mojžíšova novým badáním nově nabývají jistoty, důstatečné důkazy podal znamenitý historik Gfrörer (*Urgeschichte der Menschheit*, 1855.)

**) Co k historii bible samé, t. sbírky jednotných knih svatých, též autority, převodů a rozličných způsobů při vykládání jich patří, v obšírnějších spisích čísti třeba. Viz Dr. Daniel Bonifac. Haneberg *Geschichte der biblischen Offenbarung*. Zweite Aufl. Regensburg 1852. Též Slovník naučný v Praze 1860 člán. Bible &.

Kniha první.

Stvoření světa. Zjevení prvopočáteční.

Kapitola I.

Bůh stvořitel světa. Bůh, svět a člověk.

Mnoho zpytatelů od dávna se zabývá s rozbíráním otázky o počátku země a člověka. I není divu, že při tom na různá mínění přicházejí. V řecké škole při té otázce podána podmínka (hypothes) o *poréčné* přírodě, v nížto příčina i účinek stále souvisí se slepým zákonem ponutů. Pojalo-li zvlášť Řeky hned napřed takové domnění, tu netřeba vysvětlovali, jak držíce řetěz účinků, od svrchku věcí zřejmých až ku prvočlátku, aneb k více článkům se dostali. Skrze změtené pověsti mnoha národů o původu věcí, prosvitá více osvědčených sobě a *božských působců*. Svaté písmo na opak určitě vystupuje s jistou naukou o *jednom osobném a živém Bohu*.

Všecko, co bibli o stvoření světa vypravuje, toho hodnověrnost závisí od obstání v zkoušce zjevení potomného. Máme tu výklad otázky, kterouž dohad tisícovým způsobem zodpovídati hledí. Výklad ten toliko vůbec věčnou moc, a samostatu Boží, hodnost přírody a člověka tak pevně drží, že člověk své skrovnické dílo k velkému celku spořádati může.

Pravdy, co jich tu vyřčeno, souhlasují s potomní historií zjevení, a mají se k sobě tak, jako slušná síň k velikému chrámu. Z těch zřejmějších jsou tyto:

Bůh byl prvé než svět byl. *) Jeť Bůh něco jiného nežli svět; neboť svět jest dílo Boží, a není věčný ani nutná doba

*) „Kde jsi byl, když jsem já zakládal zemi? Pověz mi, jestli máš důvtipnost.“ (Job 38, 4.)

žití Božího, ani téhož nutný a všestranný vývoj. *) Bůh jest bytost sama sebe svědomá, tedy osobná, nebť mocna řeči, samovolného působení a skutku. Jsouť na omylu, kdož sobě Boha jinaké představují. Osobnost Bohu upíratí není než v náruč zapřibožství padnouti. Kdo tvoří a pořádá, musí býti vyšším nad to, co stvořeno a pořádáno. **)

Bůh učinil svět dle jistého řádu; nejprvé řiší duchů, to jest *nebe* v smyslu vyšším, a pak hmotu, jenž sprvu *zemí* v dalším smyslu nazvána jest.

Hmotě, sprvu tekuté, a jméno „vody“ mající, též beztvárné a bezsvětlé, dal Bůh nejen sličnost ale i mnoho nového v ní učinil, čímž nemá tvář a lidstvo živosti nabývá. Svatý spisovatel obrací slovo „stvořil“ na čtvery obory. Jeden z nich jest nebe čili říše duchová; jiný země, t. veškerost hmoty; třetí zvířectvo, čtvrtý lidstvo. (Gen. 1, 1; 1, 21; 1, 27.) Ve všech ostatních viditelného světa rozdílech ukazuje se cokoli tu jest jen co útvar, co údoba, ne pak co tvor podstatou rozdílný. — A převelmi liší se mojžíšská kosmogonie od pohan-ské; jelikož Bůh stvořitel Gen. 1, 1 prvohmotu vyvádí (z niče-*ho*), pohan-ský pak stavitel už v jakési formě ji nalezá a skládá.

Všecko, co Bůh učinil, udobil a silou nadal, jistým časem po určitých vystoupilo oddílech či přechodech. Byloť celkem těch oddílů sedmero. Když v šesti občasích již zrovna mocí tvůrcovou, již podálnějším působením Božím vesmír stvořen byl, stálť tu celek s životnou, samu sebe hýbací silou ***). Zákon přírody se svým ostrým chodem byl dokonán. Toť bylo pře-

*) O nesličném mínění těch, kteří Boha duši veškerenstva, svět ale tělem jeho býti soudí, již sv. *Augustín* se vyjádřil, řka: „Tomu-li bychom místa dali, kdož nenahlíží, jaká bezbožnost, ano bohaprázdnost z toho by následovala, anobý člověk, načkolivěk šlápna, částku Boha poslapával, a jakékoli zvířátko zabijeje, částku Boha zabije! Nechci ani všeho dopověditi, co se přemejšlejšímu samo namanouti může, o čem však mluvití stud zhraňuje.“ (De civit Dei lib. 4. c. 12.)

**) Hřeší tedy mudrci našich dnův i tím, že za pramen, z něhož zjevení váží, jím jest obmezený svět — nikoliv Bůh mimo svět bytující. (Cfr. Časop. p. kat. Duch. 1849 sv. 4 str. 11 n.)

***) Předpisovati, aby Bůh sám vždy původní tvořící mocí svou, nikoli ale také skrze jinou bytost, ale i dle zákonů ji od věčnosti ustanovených k našemu přesvědčení působil, jest věc opovázlivá.

slávkou Boží od díla. Postup šesterých dob díla Božího s polomní odpočinku dobou jest základem polomního svěcení neděle *). Člověk pracuje šest dní, a světlí den sedmý. Tu nechává Boha účinkovati, sám oddávaje se účinkování Božímu, anť Bůh dokonav dílo své člověka, a síly přírody účinkovati nechal.

Že svatý spisovatel byl toho úmyslu, sedmerým oddilem stvoření podati vzor týdne, toť ze slova „den“ zřejmo, jehož při každém z oddílů těch užívá, chtěje ličiti týhoden Boží. Dlouhost dne v týhodni Božím nedá se určití. Svatý pěvec dí: „Tisíc let před očima tvýma jako den včerejší.“ (Žlm. 89, 4.) **)

Pravda arcíť, že geologie, chtějíc vysvětliti přetvary hor a pohoří *před sjevením člověka* na zemi, tisíciletí co potřebných k tomu počítá, tudy ale není na závadě slovům biblickým, o začátku země zprávu dávajícím. Jen svatým o stupnivém povstání světa svědčícím textem předstíženo výsledkům přírodovědnosti. I není jináč než závdanek pravdivosti tím položen, aby naučení, ježto hlavní váhu mají, ochotně byla přijata. Počtem jich arcíť není mnoho, ale jsou tak mocná, že celé historii jak o přírodě, tak i o člověku sama sebou teprv takřka život vdechují. Závažnější jsou tato :

*) „I požeňnal dni sedmému a posvětil ho“; (Gen. 2, 3.) aby i člověk ten den od práce přestal, a službou Boží jej posvěcoval. Den ten jest králem všech jiných dnův, svátkem všech svátkův.

**) Sv. Justin M., Origenes, sv. Basilej Veliký, sv. Řehoř Nyss. a jiní učitelé církevní mají za to, žeby slovem „den“, hebrejsky „jóm“, jakož je běře první kniha Mojžíšova, nemělo se míti jen tolik času, co mezi jedním a druhým slunce západem počítáme. Šest dní, v kterýchž Bůh všecko stvořil, znamená jim tolik, co šest neurčitých a snad z tisíciletí sestávajících občasí. Aby nějaký výklad o stvoření světa dříve než bylo slunce, učinili, připouštějí ovšem, že slunko co těleso světlé tu arcíť prvé bylo, ale tak, že mu na tuto zem paprskovati bráněno oparem chaotickým. Ten byl prvního dne tak velice rozředěn, že sice paprskujícímu slunci pronikati dal, ale jen potud, že kruh tohoto celý dne teprv čtvrtého zúplna se odhalil. (Časop. pro kat. Duchov. 1840. svaz. 1. str. 53 n.) Dokavad slunce účinkovati nezačalo (a to teprv čtvrtého dne učiněno jest), není pomysliti, že by se byl stal večer a jítro v smyslu vlastním; následovně musíme slova „večer a jítro“ v smyslu nevlastním bráti, totiž co naznačení hranic jeduho každého z těch sedmi občasí.

Veškerá příroda jest Boží dilo, jest Boží dilo *dobré*. Že i hned cožkoli z rukou stvořitele vyšlo, naskrz, co do celku tvorův, i co do pojedinosti slynulo dobrotou počátečnou, vypravuje Gencsis kap. první, a sice ohledně veškerosti verš 31., pak vzhledem na pojedinosti a sice při šesterých oddílech, při učinění svělla 1, 4. — pevniny a moře 1, 10, rostlin 1, 18, — nižších živočichů 1, 21 — a vyšších zvířat 1, 25. Všecken svět — vesmír — v bibli se staví co sličné i dobré dilo Boží, a tak poraženo temné ponětí o zlobohu, *) jakoby ten Bohu dobrému jsa rovnomocen, stál na odpor. Není hvězdy, ani živoka, ani živlu, aby samy od sebe za zlé a záhubivé jmíny býti mohly; jeť zajiště vesmír dobré dilo jednoho dobrého Boha.

Velikou moc propůjčil Bůh člověku na zemi. Nejen pannotati má nade vši zemí, ale i sám na sobě nese obraz Boží; neboť „stvořil Bůh člověka k obrazu svému; k obrazu Božímu stvořil ho, muže a ženu stvořil je.“ Gen. 1. Tak se Bůh sám zjevil potahmo na svět a na člověka. **) —

My arcif ouplně necítíme, jakou váhu mají nemnohá ta naučení, ješto hned z mládí pravdy tyto základní nám byly vpraveny, a my skrze ně na svět vzhledati obyčej máme.

Než dáme-li blíže k mysli tu pohanskou představu, co za dnů Mojžíšových a pak v Egyptě, Fénicii a Babyloně panovala, a o níž brahmanism ještě podnes obraz podává: poznáváme velikou cenu Mojžíšova učení o Bohu, o stvoření světa a člověka. Cože tím zaplašen není hrubý, širosáhlý blud o nevolném v čirém ponulu aneb v prozvůli vládnoucím božstvu? Ani slepé náhody, ani jakési prvohmoty, ani podobné báječné bytosti tu není, ježto co dusící můra na srdci pohanů ležela. Takové bludy prchly, když Mojžíš se svým zákonem vystoupil, tak jako

*) U př. egyptského Tyfonu, a jeho stvůrách. Člověk má svědomost sebe a k svědomosti té se mu přivodí vídka o všemocném Tvůrci a o tvorstvu; a zdravý duch lidský zdáti se nemůže s této v něm se jistotně a bezpostrředně ohlašující vídky.

**) Není tedy nic malichernějšího a scestnějšího nad onu v pohanstvu daleko rozšířenou domněnku o jakési nestvořené směšici (chaos).

mlhy mizejí před sluncem. Člověk vesele hledí po věcech na zemi i na nebi, neboť osobný, živý, všemocný Bůh. jest tvůrce všehomíra a člověk od něho postaven na vysoký stupeň slávy a cti. (Žlm. 8, 8.) *)

Člověk vysokou mocí od Boha obdařený a k obrazu Božímu stvořený žije beze strachu před báječným osudem. Hledáť a nalezá ve své vlastní duši, pročby se báti aneb radovati měl. *Dobrovolná mravnost* staví se na místo strachu před osudem, od pohanských poetů vymyšleným.

Taktě v rozhledu po veškerenstvu nalezen oustřed, z něhož všeliké slasti a strasti člověka vycházejí, a na něž zjevení nejvíce zřetel obrací: *dušerné to a mravné vzdělání člověka.*

K tomu přechází ta o stvoření zpráva v kapitole druhé, anaf ouplněji líčí, odkud má člověk počátek svůj a jaké povolání jeho; zejména, že nehned na počátku muž a žena účinní jsou, ale muž sám jediný. **)

*) Stvoření člověka a důstojnost jeho připomíná se nejen v knihách Mojžíšových a jiných biblických n. p. Ekkli. 17. ale i ve spisech pohanických, jako u Ovida, *Metamorph.* I, 76—86. Básník ten promluviv o jakémś božstvu, jenž divokou směsici po vývinu jejím na tvárnosti rozdělivši, nebe i zemi stvořilo, dokládá: „Sanctius hoc animal, mentisque capacius altæ, deerat adhuc, et quod dominari in cetera posset. Natus homo est... Plerumque cum spectant animalia cetera terram, os homini sublimē dedit, cælumque tueri jussit et erectos ad sidera tollere vultus.“ A když zvířectvo všeliké k zemi schýleno patří, člověka vzhůru hlavou zvednul, k nebesům by pozíral, a tvář povznášel ku stkvoucím přímo k hvězdám.

**) Všebožnické — pantheistické — znejsnění o počátku prvního člověka zračiti můžeme v jakémś obraze, představujícím nahé pachole. anof z kvítku se rozvinuje a toužebně po světlu sáhá. „Range übtē sich die bildenden Naturkräfte in Hervorbringung von Pflanzen und Thiergestalten, vom Einfachen zum Zusammengesetzten. Endlich gelang ihnen der große Wurf, und der Mensch stand da — der endlich erschlossene Gedanke des Weltalls! Tot hle výklad o počátku prvního člověka, a oč lepší nad ono domnění, že by prarodičové naši byli jako houby ze země vyrostli, aneb z vody, ze šlemu, z ryb, z kamení anebo za časů potopy Deukalionské z rozseřtých zubů povstali? Jako nyní hmota sama ze sebe žádných lidí nevvyvozuje, podobně i sprvu a nikdy z vlastní plnosti a síly člověka nezpłodila. Tedy zdravý rozum káže, abychom vyznali, že člověk ne pouze hmotě náleží, ale že nadpřirozenému působení co děkovati má počátek svůj. (Wiener Kirchenzeitung Saffrg. 1856. num. 9.)

Kapitola II.

Jak byl prvotně opatřen člověk k svému mravnému vzdělání.

Jakého člověk opatření došel, aby sebe mravně vzdělati mohl, na to upozorňuje čtenáře Genesis 2, 4., kdež vrací jej k té době, když Bůh člověka stvořil, a širěji vypravuje, co při kapitole první bylo pominuto. Tedy v 2 kap. čteme, že člověk stvořen prvé než polní proutí vycházelo, a prvé než bylina vzcházela. Nebo když pára vystupovala ze země a tudy svrček země jest svažen, učinil Bůh Hospodin člověka z hlíny země, a vdechl v tvář jeho dechnutí života, a učiněn jest člověk v duši živou. (Verš 6 a 7.) Ovšem zdá se býti odpor mezi textem první a druhé kapitoly. Tamto byliny již dne třetího, tedy prvé byly, než člověk byl (1, 11); tuto prvé, než byl člověk stvořen, ještě ani polního proutí, ani zelené byliny na zemi viděti nebylo. V těchto slovích jen tolik se zavírá, že byliny ještě spaly takměř jako v zimě. Text biblický nechce říci leč takto: Byliny se zazelenaly a vykvětlý teprva když byl člověk stvořen. Tak doplněno v kapitole druhé, co pominuto v první.

Jiný doplněk podán návěštím, kde byl člověk bytem, jež mu Bůh u všeobecném stavu přírody připravil, a kam z prvotného domova přesazen jest. (Gen. 2, 8.) O tom dí teď uvedený text takto: „Štípil pak byl Hospodin Bůh ráj rozkoše (hebrejský text: Ráj v Eden na východ) od počátku, v němž postavil člověka, jehož byl učinil.“ — Jeť rozkošná zahrada či ráj v Eden, při němž od jakživa pozastavuje se nejen zbožný toužebník, ale jednak také vsetýčka a nedověrec. Z Písma snadno přicházíme k jistotě, že slovo Eden znamená tolik co výšina či místo vysoko ležící — ačkoli v obyčejném smyslu *rozkoš* značí. *) Že má rozuměti se poloha vysoká slovem tím, poučení jsme tou okolností, že tam odtud čtyry veliké řeky svůj počátek braly.

*) Slovo „paradísus“ odvozuji od sanskrit. *pari* vysoký a *désa* krajina. Jinák naše *ráj* sanskrit *rai* = blahobyť. Čfr. arabic. & persic. *irem* = ohrada rozkošná v Arabii.

Chtěl-li by někdo vázati se na jméno čtyř proudů čili řek, kteréž z ráje vycházely, aneb řídití názvem těch zemí, kteréž jimi byly svažovány, tu hned v prvobytí bylby člověk na té asiatské výšině bydleti měl, jejíž v celé rozlehlosti meze jsou na východ Indus (Ganges), na západ Eufrat co do pramenů svých, tedy jednak pohoří Kašlása a Himálaja, jednak hora Ararat v Armenii.

Když svalé Písmo dí, že ty čtyry řeky, z nichžto jen Eufrat a Tygris posud na povrchu země k nalezení jsou, z jednoho rajského pramene vybíhají, toť může se rozuměti tak, že oblakový proud, jenž z pohoří Himálaja a Hindukuše svůj počátek bere, s proudem hory Ararat se schází.

Nemysleme, že by textem biblickým bylo tam měřeno, aby nám v ráji skutečném obyčejně rostlinami okrytou a úrodnou krajinu návrší asiatského představil; chceť zajisté ráj s kulturou nejskvělejší vyličiti, jakéž na veškeré ostatní zemi nebylo. Ráj byl od Boha docela zvláštním způsobem šlípén. Když Bůh řekl: „Zplod země bylinu .. a dřevo nesoucí ovoce ..“ tím slovem tvorčím všecka země vydala byliny a stromovi; ale obzvláštním způsobem šlípil ráj. K nalezení místa, kde byl sídlem Adam, záleží na tom, co v bibli čteme: „Šlípil pak byl Hospodin Bůh ráj v Eden na východ.“ Tedy zvláštní kulturou skvělá výšina ta měla by začátek svůj na východní stranu, a místo, kde prvotné sídlo Adamovo bylo, měloby hledáno býti nedaleko pohoří Hindukuše.

V ten způsob větší počet vykladačů soudí o poloze ztraceného ráje. Zatím ale ku poznání prvotného stavu člověčího, postačí věděti tolik, že Adam z místa, kde ho Bůh stvořil, od Boha samého postaven byl na místo vysoké, svěžímu životu prvního člověka nad jiné příznivější, kteréž na východní stranu Palästiny se rozprostírajíc, svou kulturou nad onu v ostatních země končinách vynikalo. *)

*) A však poloha ráje pozemského úplně vyskoumána býti nemůže. (Cfr. Časop. p. kat. Duchov. I. roč. str. 199 n.)

To, k čemu se Adam v ráji *) nésti měl, vyřčeno jest slovy : „Postavil jej v ráji rozkoše, aby jej vzdělával a ostříhal ho.“ (Gen. 2, 15.) Na jakési klopocení, s jakýmž člověk půdu vzdělává nyní se potkává, při Adamu v tehdejšímu stavu jeho mysliti nemáme, protože perné dílo za následek zloby a za příznak pádu a klesky se považuje. I není lze, leč aby ono vzdělávání jmíno bylo za netrudné a bezlopotné.

Člověk chlebem nejbliže tělu sloužil, a mohl bez trudu přírodu vzdělávati. Jedním člověk obrací jídlo sám v sebe. Toto obracování ovšem tenkrát ani pozvedení, ani vzdělání přírodnin býti nemůže, když člověk duševně a tělesně pod květoucí stojí přírodou. Než tu, co on ve stavu nevinny duše a prvotné bujarosti z rukou Božích vyšel, čestným bylotež vzděláním pro přírodu, že jí člověk požíval. Přírody k užitkům člověka vzděláváno, a pokud tento Boha na mysl měl, k Bohu ji obracino. Požívatí přírody bylo konati obět Bohu, při níž byl člověk i oltářem i knězem.

Šlo-li by po zdání mnoha vykladačů Písma, tušby tuším byl Adam v ráji svým zrakem přírodu veskrz prozíral. **) Buď tomu jak buď, dojistá rozjímání o přírodě bylo by při Adamu tolik, co tvorův, člověka obklopujících v duchu nazírání a dokonale vzdělávati je. Všeliké od Boha v němou tvář vložené čití bylo by rozumem Adamovým bylo poznáno a uvažováním na Boha přenášino. Byloť by to zároveň vypěstováním přírody, jakož i vlastní osoby vzděláním a způsobem vyšší bohoslužby.

Pakli Adam smyslem přírodu prozírajícím nadán nebyl, předce s pozorem o přírodě mysliti bylo tolik, co duševní stavbu provesti. Jak dalece tu nejen život v přírodě se zračil, ale i

*) Kniha na jméno Henochovo podvržená podává zprávu, že ráj co sídlo blažených pozůstával ze sedmi kopců z rozličného kovu. I bájesloví na tom se snáší, kladouc obydlí bohů t. prarodičů našich na vrchy hor. Na vrchu Olympos, Athos, Lykaos trůnující Zeus nazván ἀγριος. S. Efrem syrský píše o tak vysokém ráji, že voda potopná ještě patnácte loktů vyšší byla, než vrchy hor nejvyšších, a jen paty vrchu rajskeho líbatí se osmělila. (Opera syriaca. T. III. pg. 563.)

**) Potahují se na Ekkli. 17, 7. Dle textu toho Adam pronikal povahu i vlastnosti veškerého bylinstva, a spolu všelikého úrazu v povětrí varovati se uměl.

pro přírody nadužívání smrt hrozila, mysliti o přírodě bylo také tolik, co *ostríhati* jí.

Avšak do rozbírání úlohy, jižto člověk měl vzhledem přírody, tím méně pouštěli se máme, čím méně o tom podáno Písmem svatým. Onoť důkladněji mluví o vzdělání ducha, při kterémž jednak rozum, jednak vůle se pěstuje.

Než ani o původu „*mluvy*“, kterouž se prvotná činnost ducha Adamova ozračovala, Písmo nás zřejmě nepoučuje; my však s pravdou se nemijeme, tvrdíce, že Bůh hned s počátku jazyk člověka tak uzpůsobil, aby co nejdřív city a myšlenky své proslovit dovedl. *) Do jalových podmínek se zaplétá, kdož stojí na tom, že by bylo Adamu zůstaveno hylo, aby namáhaje se bez působení Božího tu moc, své pojmy prosloviti, vyvínoval, pěstoval a tak k dokonalé mluvě přišel. Tací domněvači nikdy určití s to nebudou, jak dlouho Adam bez řeči t. jako nemá tvář trval, až poněnáhu k tomu přišel, aby svá ponětí náležitě proslovit mohl. Novějším náhledům o původu či počátku mluvy — že by byl poznenáhly z jakési divosti a tuposti se dobýváním, a mnoholetým zkoušením Adam k řeči přišel — Písmo odporuje, nás upozorňujíc, v jaké míře vzdělán býti musel jazyk prvního člověka, anť všechny živočichy jmeny jejich nazvati mohl.

„Stvořiv tedy Hospodin Bůh z země všechny živočichy zemské, a všechno ptactvo nebeské, přivedl je k Adamovi, aby věděl, jakby nazval je; nebo jak nazval Adam každou duši živou, tak jest jmeno její. I nazval Adam jmeny jejich všechna hovada, a všechno ptactvo nebeské i všechna zvířata země.“ (Gen. 2, 19. 20.)

Člověk nazval živočichy jmeny jejich, a to bylo duchovné pěstování a stavění přírody a síly vlastní. Sám pak cítil dobře, že o sobě není s to, své vlastní síly skrze mluvu se zmocniti. Všecky zvuky, jež příroda vydává, pravdivou člověckou mluvu ještě nečiní.

*) Ovšem tu důvěru v moudrost a lásku Boží míti třeba, že stvořiv Adama, hned také z pouhé milosti vzácným darem mluvy jej obdaril.

Písmo podává příčinu, abychom si to tak představití směli; neboť vece: „Adamovi pak nenalezal se pomocník podobný jemu.“ Pomocníkem teď od Boha mu přivedeným dán průchod nejblíže citům a pojmům, jakož i slyšitelným znakům toho, co sobě člověk představuje. Jeť tak patrné ze slov, jimiž Písmo o původu a stvoření ženy praví: „Pustil tedy Hospodin Bůh sen na Adama, a když usnul, vyňal jedno z jeho žeber, a vyplnil tělem místo jeho. I vzdělal Hospodin Bůh z žebra, kteréž vyňal z Adama, ženu, a přivedl ji k Adamovi.“ Teď teprva mluvíti, t. v dokonale člověcký způsob cily a myšlenky prosloviti lze bylo.

Tím ale celé určení ženy se nevyjadřuje, že napomohla citům a slovům. Toť obzvláštně v manželství, a v téhož duchovné stránce se ukazuje. Ne tak jako náhodou měl se muž se ženou nalezti; neboť muž a žena mají dle vůle Boží sobě nerozlučitelně náležeti, anť tajný, je vižící svazek vetkán jest v lásku ku pohlaví, kterouž sám Bůh vštípil. Co tu vábilo, aby duch s duchem vzájemně se sdílel, bylo dokonalým nástrojem, jimžto člověk sám sebe se zmocnil a ze sebe všecko vyvésti mohl, čehož schopen byl duch jeho. Tudy to vábení též pomáhalo, aby člověk maje přírodu pěstovati, do svého úkolu se pustil, a celou i plnou sílou, jenž mu přistvořena byla, jeho se zmocnil. *)

Při té Evou Adamovi skytané pomoci, aby s to byl, dál a dále pro své zdokonalení se opatřiti, přišlo mu i s hůry požehnání: Bůh požehnal jim a řekl: Rosťtež a množte se, a naplňte zemi, a podmaňte ji. (Gen. 1, 28.) Poměr manželský

*) „Tato jest kost nyní z kostí mých, a tělo z těla mého.“ Tak prvostvořený člověk říci mohl druhostvořenému. Ten však druhostvořený člověk byla žena. Tuto Bůh ne bezprostředně z hlíny země učinil, nýbrž z těla Adama, člověka prvního tak, že dvě lidské osoby v jednom těle byly. Taktéž Bůh položil základ první společnosti lidské, totiž *manželství*; v němžto že úplná rovnoprávnost ženy s mužem v domácím i veřejném životě možná není, patrné z vůle samého zakladatele manželství v obojím Zákoně prohlášené. Cfr. 1 Kor. 11, 11. Veršem tím velí se ženě míti závoj, jakožto znamení, že jest pod mocí muže, a pro anděly, buďto z uctivosti k nim v shromáždění neviditelně přítomným, aneb jinak: pro přednosty Církve, jimžby žena tak svou úctu a poslušnost na jevo dávala.

byl s počátku dojista vyšší a čistší, nežli nyní, jelikož tělesenství v stavu dokonalejším se nalezalo. Než nikdy lze nebude ten vyšší stav dokonale určití, ježž Písmo vyjadřuje skrz nepoznání všeho, cokoli k studu přivodí.

Postačíf věděti, že člověk hned v prvobytí tak upravené tělo měl, že nesmrtnelný zůstati mohl. Úprava i důstojnost ducha jeho tím se označuje, že měl nejen zdání o Boha, ale určitý náhled a známost o jestosti a moci Boží, a že s Bohem chodil. *)

Písmo o tom obcování výklad nepodává, avšak proto nebrání, aby vysvětleno bylo z postavení, v němž Mojžiš, Isaiáš a jiní nástrojové zjevení Božího se nalezali. **) Mělo však přijíti k tomu, aby člověk nejen v poznání Boha rostl, ale i dobrovolně se mu odevzdával. Že úplně a rád Boha poslouchati měl, jeť k vyrozumění ze záповědi Boží, ježto, byť i na první pohled zdála se matnou býti, nic méně celou povahu a celé povolání člověka nám vyznačuje. ***)

*) Mimo to i práce člověku Bohem vykázána byla, aby on počínaje od rozkošné zabrady rajske po veškeré zemi stav živoucí v možné velikosti rozšiřoval; to jest, tu plnou živost, co zvláštním působením Božím se v ráji objevila, měl Adam na všecku zemi přenéstí. Původní stav ráje byl takměř od Boha štipený strom, ostatní pak země obor ještě ta pláň, na nižto člověk všeliké rouby lepší, z ráje vzaté štěpovati měl.

Co přírodu v ráji napřed stavělo vší přírodě ostatní, to vyznačeno od Mojžiše jednak návěstím, že Bůh stvořil svět, a potom štipil ráj (Gen. 2, 8); jednak i tou zprávou, že byl v ráji strom života, z něhož kdoby jedl, bylby živ na věky. (Gen. 3, 22.) Myť arci nemůžeme vlastnosti stromu toho udati, ani o povaze rostlin a živočků rajsckých líčiti, ačkoli pro ty nepamětné časy rozdílno od přítomné vrstvu země připustiti musíme.

**) Adam nad proroky jen proto slavnější byl, že on první z lidí a hned od Boha stvořen, a za korunu díla tvůrcova považován jest. Ekkli. 49, 19.

**) Biblická zpráva o počátku všech věcí a o stavu prarodičů našich není jinotaj (allegorie), ani báje (mythus); nebo domněnce té odpírá Písmo, kteréž o pradějinách světa zřejmě vypravuje — odpírá neliché pojetí slov, jichžto věřitelnost pozdějším zjevením vsudy stvrzena; — odpírá zbor otců a učitelů církevních, kteří ty zprávy za skutečné události kladou; — odpírá i naše přírodověda, ješto ten způsob utvořování země nnší ani jináč sobě mysliti nemůže, než v těch útveřech, a v tom pořadí útvarů, jak o tom sv. spisovatel píše. —

Veškeren stav člověčí v pozemském ráji popisuje sv. Augustin takto: „Žiké teřy člověk v ráji po své vůli, dokud to byla vůle jeho, co Bůh

Kapitola III.

Podvedení a pád prvního člověka.

Hospodin Bůh člověku v ráji přikázal, řka: „Ze všelikého stromu rajského jez: ze stromu pak vědění dobrého a zlého ať nejíš: nebo v který by koli den z něho jedl, smrtí umřeš.“ Pravda jest, že z těch důležitých slov zákazu Božího, jako z jiskry mohl povstati oheň při každé bylosti osobné. Co Bůh ráčil, tím se mohl a měl člověk dobrovolně vázati, a s oddaností plniti vůli Boží, ku kteréž nemá tvář nevyhnutelně se nese. Kdyby člověk byl na vůli Boží pevně se zakládal, bylo by snadno se mu podařilo, svobodně v Bohu žíti. Rozhodnost vůle ohledem na nejedení ze stromu zapovězeného nemohla než překonati každou náklonnost, chtíli co jiného, nežli co chce Bůh. Nechť snad malá sama o sobě byla věc zapovězená, byla vnadidlem mocným a musela býti, aby pudila člověka, přestoupiti vůli Boží. Nemohlo mu než jako o rozšíření moci se zdáti. Bůh sice připomenul člověku, že by zapovězeného ovoce jedení způsobilo smrt; ale s jinou vystoupil svůdce, a stál tu co vabič nezbytný.

přikázal; žitě v požívání Boha, z kteréhožto Dobra dobrým se stával; žil beze všeho nedostatku, vždy takto živu býti ve své maje moci. Pokrmem byl opatřen, aby nelačněl, nápojem, aby nežíznil; bylo tu i dřevo života, aby jej staroba neztránila. Žádného porušení nebylo v těle jeho, ani z těla na smysly jeho jaké doléhaly těžkosti. Vnitř žádné nebylo se báti nemoci, zevnitř rány nižádné. V těle panovala dokonalá zdravota, v duši plnost poklidu. A jako v ráji ani horka ani zimy nebylo, tak i v obyvateli jeho dobrá vůle ani žádosti jakou, ani bázní se neurážela. Nikde tu smutku, nikde nebylo marné radosti; leč pravá potěcha ustavičnost vážila z Boha, k němuž planula láska ze srdce čistého, a ze svědomi dobrého, a z víry neošemetné. Z počestné plynouc lásky upřímné bylo manželů těchto vespolek obcování, shoda byla mezi nima jak z ohledu ducha, tak z ohledu těla pečlivost, i bez obtíže ostříhali jsou dané sobě přikázání. Nebylo tu unavení ani zemdení po práci, ani spaní nenašlo proti vůli.“

„Vzdalmež tedy tu domněnku, že by člověk v takové blahosti a všech věcí pohotovosti nebyl mohl potomstvo vydávati bez žádosti neduhu. Tímže kynutím vůle, kterým ostatní údové, byli by se i tito řídili, a bez ostnu luzné porchoti, leč v poklidu ducha i těla byl by přichýlil se muž k lůnu manželčinu, která bez poskvrny bylaby počínala.“ (De civitate Dei lib. XIV. c. 26.)

Ať hned nezpytujeme, kdo ten svůdník byl, jak se jmenoval *) a odkad přišel, na cestě k prvnímu hříchu vidíme obraz a v něm tahy, jež podstatně při každém hříšném činu nalazáme. Had působením ďábla řekl k ženě: „Proč přikázal vám Bůh, abyste nejedli z každého dřeva rajského?“ Bůh tu se svou záповědí co nepřítelná soběcká a i lživá bytost v podezření padá, ba jako nepřítel člověka, svým zákazem docíliti chtějíci, aby člověku cestu k samostatnosti a dokonalému poznání zatáhl. Že by v té věci, jižto Bůh zakázal, neposlušnému zahrozeno bylo trestem, toť jsou strašáky pouhé. „Nikoli smrti nezemřete.“ **) — Při takové řeči snadno mizela nedůvěra a láska k zákonodárci; k tomu povstala samosvojnost a pýcha, a když bylo ovoce na pohledění rozkošného stromu k jídlu vábilo, tu hřích od ženy spáchán, kteráž pak i muže k stejnému pádu svedla. (Gen. 3, 6.) Že to byl hřích těžký, hřích pejchy, svědčí Sirach 10, 14. řka: „Počátek pýchy lidské jest odstoupiti od Boha; poněvadž od toho, kterýž učinil ho, odstoupilo srdce jeho.“ V několika tazích cokoli hřích v sobě obnáší, zde se na oči staví a také nadmítá, odkud přichází zlé svědomí, a jak až po dnes sobě počíná člověk svůdník. Ten takový měl v ráji předchůdce svého — hada.

Věc to nemožná, aby svaté stránky obmyšlely, báseň podati aneb napodobiti v hadu člověka za svůdce, jelikož dle svědectví jejich krom Adama a Evy nebylo člověka na zemi. Jeť v hadu představena bytost rozumem a vůlí obdařená, avšak odcizená Bohu stvořiteli. Slovy prvními: „Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi“, jest o stvořených bytostech, jež nazýváme duchy, toliko pokynutí dáno; avšak totéž pokynutí spolu s povstáním svůdce v způsobě hada má dosti váhy, abychom nepochybovali o jestosti duchů nadlidských, ani o tom, že aspoň jeden z nich se Boha strhl. ***) V jakém poměru k hadu tomu byl zavržený anděl, není vyznačeno; jediné

*) Rabíni jej jmenují *Sammael*, a jednak za anděla smrti, jednak za knížete andělského a předsedu všeobecného soudu pokládají. — Cfr. Buxtorf. lex. rab.

**) „Bůh ujišťuje, žena pochybuje, ďábel zapírá“ — dí sv. Bernard.

***) I kniha Jobova (38, 7) popisuje anděly co diváče při stvoření, dříve než byl člověk učiněn.

to víme, že hned z prvu, když všecko dílo Boží dokonáno, postavení vyšší hadu se připisuje nad ono, v jakém jej od té doby, co prarodiče naše svedl, nalezáme. Býval had vůbec v ošklivosti a za obraz pronevěry, lichoty a lsti kladen. A proč také oběťmi nezřídka ctěn býval, vysvětleno buď ze slepoty srdce, při kteréž i zlo od mnohých za božskou, a poněkud hned od prvobytu za moc samostatnou považováno.

Pravda arcíť, že záповěd Boží ukázala se co kluzká půda, na níž první člověk mohl klopejtnouti, tím spíše, an se přichytil scestné nauky; avšak spolehnutí na lichého rádce, a přestupek ohlášeného zákona zůstává činem vůle svobodné, k čemuž i následek t. hnětlivé svědomí ukazuje. „I otevřiny jsou oči obou dvou, a když poznali, že jsou nazí, navázali listí fíkového a udělali sobě zástěry. A když byli zaslechli hlas Hospodina Boha procházejícího se v ráji . . . skryl se Adam i žena jeho před tváří Hospodina Boha u prostřed dříví rajskeho.“ (Gen. 3, 7. 8.) V stavu manželském nejouplněji se zračilo, seč by člověk tělem i duší svou býti mohl. Když tedy proti záповědi z stromu ovoce okusiv, z Božího řádu vyšinul, hned s nepořádem hlavně ta stránka jeho se potkala, která přímo manželskému loži slouží, tak sice, že se od tečka musel za to stydět člověk, čím Bůh dílo své dokonat. Studem tím, jež člověk měl, vyšlo na jevo, že se cítí puzena, chltí cos jiného, než co chce Bůh. Člověk se tedy vyznal a následkem šla pokuta, jižto za pokání Bůh mu byl uložil. I řekl k ženě: „V bolesti roditi budeš děti, a pod mocí muže budeš, a on panovati bude nad tebou“ (Gen. 3, 16). Tak žena v bolesti při každého potomka Adamova rození měla něco té žádosti odkátí, kteréž se první hřích takřka narodil. Než v kterém oboru jakési pamětidlo bolesti mělo položeno býti? V tom, kde člověk studem na svůj pod přírodu poklesek se upomíná, a vina bezuzdných žádostí se mu vyčítati nepřestává. *)

Pokuta za hřích, prarodičům uložená, spolu hojebnou byla, jelikož právě bolest slouží k výstraze od zlého užívání. Po-

*) Při muži následovala bolest obřízky. Gen. 17, 10. „Obřezán bude každý z vás pohlaví mužského“ — vece Bůh k Abrahamovi.

dobně se to má i s pokutou vloženou na Adama: „V potu tváři své jísti budeš chléb.“ (Gen. 3, 19.) Sloužíf mu práce za pokutu, avšak i za lékařství, anť neduhům t. divým vášním v cestu se staví. Skoupost země, vyznačená slovy: „Trní a hloží tobě ploditi bude“ — ukazuje na neschop člověka, aby, maje plnou vůli, v požívání přírody se nepřebíral. Tak také prvního člověka odloučení od ráje dostatečně sobě vyložíme z těch hned od prvotného hříchu v něm procitlých zlovášni, ač nástroj k vypuzení člověka z ráje cosi záhadného na oči staví.

„I vyhnal (Bůh) Adama, a postavil před rájem rozkoše Cherubíny, a meč plamenný a obratný, k ostřihání cesty k stromu života.“ Tedy andělské duchy v způsobě, jako potom byli nad archou Boží naobrazeni, bylo tu viděti, an vystupující s plameny mečům podobnými, přístup do ráje zamezují. *)

Od té doby zůstal ráj nepřístupným, jak nám Písmo jistí. *) A kdožby tu neviděl, že v pozadí pokolení lidského jiný dávno-věký, v mnoha ohledech lepší stav hledán býti má? Člověk v rozkošném požívání ráje byl blízko Boha, teď ale, požívaje přírody, učí se zapomínati Boha, popírali ho, anebo proti němu bojovali.

Člověk, kochaje se požíváním přírody, hledal něčeho, co mu

*) *Cherub* (Ezech. I. a X.) co celek sestavuje se z člověka, z tura (hovada), orla a lva, tak že u něho předkruje podoba tuří; odtud jméno celku: plubař či „voráč.“ I zdá se, že tudy sloučení čtverých vlád světa vidělného vyjádřeno: člověčí duše, zvířecí duše, bylinstva, hmotnosti. Že v obraze tuřím zvířectvo (*mundus animalis*) se představuje, snadně sobě vysvětlíme, šetříce toho, co za starodávna tur představoval. Orel, jak podobno, s okřídleným světlem úplně provitý život bylin naobrazuje. Méně dovedeme ve lvu obraz hmoty, kovů, látky podati. Než připomenuť bud, že bohyně Durga, po smyslu indickém pověnou látku představuje, na lvu jezdí, a že lev v obrazné kabbale kovy naznačuje. Cfr. Kabbala denud. I. pap. 115. Libo-li to předpojmouti, byl by rozum textu biblického snad tento: Ve jménu čtyř vlád vidělného světa člověk z ráje buď vyhnán. Vyšší moc, jižby člověk v ráji nade čtverem vlád tvorstva užíval, jen k zpuštění sloužití by mohla. — Ostatně cherubíni již jsou průvodci velebnosti Boží, se zjevující, již obrazy blízkosti Páně na zlatém pokrytí archy úmluvy. (Exod. 25, 18.)

**) Řecká báje o ptáku řečeném „noh“ — gryf — jenž v Asii za strážce tanních zlatodolů postaven, zdá se s biblickou zprávou o Cherubínech, k ráji přístup zbraňujících, souviseti.

sám jediný Bůh dáti mohl, a protož blaze mu, že mnohou strastí v přírodě od této odmrštěn jest. Čím samovolněji a bezděčněji bol člověku z přírody v ústřety kráčí, tím bližší jest vyboření té mezidí, kterou postavila žádost mezi Bohem a člověkem.

Protož s první vloženou pokutou, jížto se nejen těžký boj s hadem, nýbrž i zápas s bolestí ku porodu ženě oznamuje, spolu prorokováno o vykoupení: „Nepřátelství položím mezi tebou a ženou, a mezi semenem tvým a semenem jejím; onať potře hlavu tvou, a ty ouklady činíti budeš patě její.“ (Gen. 3, 15.) *)

Otázku, zdali člověk cestou kajicnosti kráčeje sám na myšlénku přišel, aby k smíření se s Bohem *obět* uvedl a jemu vzdával, anebo-li Bůh oběťovati jej poučil, s jistotou rozhodnouti nelze. **)

Skrze oběti hned v první rodině měl pocit závislosti od Boha, měla víra v spravedlnost Boží a naděje v budoucí vykoupení lidstva rozmnožena a upevněna býti.

Brzy po vyhnání člověka z ráje připomíná Písmo, jak byl Bůh ctěn obětnými dary. Kain přinášeje obět nekrvavou, nevyznal se z hříchu svého, a že byl závislosti své od Boha nepamětliv, nevzhledlo oko Boží na dary jeho, t. nestrávil jich oheň s nebe. Na Abele pak s krvavou obětí pokorně se Bohu odevzdávajícího, Hospodin milostivě vzhledl. Tehdy vypukla hříšnost Kainova příliš velmi, tak že zabil Abele bratra svého.

Co jsme posavad při lidském hříchu znamenali, sestaveno buď takto :

a. Nedůvěra k hlasu Božímu a spoléhání na výklad lživý, viklavost u víře a pověrečné doufání v anděla zavrženého.

*) Někteří vykládají toto místo na Marii panou; nebo mocí jejího Syna hlava pekelného hada potřena jest; jiní zase tak, že se čte: Ono (símě) potře hlavu trou. Však obě jest stejného smyslu, že totiž Maria svým blahoslaveným plodem potře hlavu a zkazí moc ďábla, škůdce pokolení lidského. To tak radostné zaslíbení nazývá se *protoeangelion*.

Učený Tomáš Maurice je toho zdání, že by pověst o Crischnu, jež Indové za držitele a uchovatele všehomíra kladou, byla zbytkem pravěkého podání o přísti vykupitele světa.

**) Někteří pokládají za věc nepochybnou, že Bůh sám tak důležitou stránku zbožných úkonů, jako jest obět, ustanovil, a o jistém řádu a způsobu obětním naše prarodiče poučil.

b. Z žádosti očí povstale nadužití přírody a tudy nepořádek v pohlavním spojení.

c. Pyšné bažení po dokonalém poznání, žádost po vyrovnání se Bohu, a liché svobodenství s pýchou.

d. Nenávist bratří a sester. — Takové byly věci, po nichž obracel člověk mysl svou. *) Hřích tak spáchán od člověka libovolně, a vláda hříchu v něm panující s žádným nekráčela nucením. Vládu nad hříchem vyznačují slova, jež Bůh ke Kainovi promluvil řka: „Zdaliž nevezmeš (odplaty), budeš-li dobře činiti; pakli zle, hned ve dveřích hřích (jako lev číhající) přítomen bude? ale pod tebou bude žádost jeho, a ty panovali budeš nad ním.“ (Gen. 4, 7.) **)

K této biblické řeči rozrostání hříchu hned na počátku lidstva, více přidali netřeba, jelikož z ní chopiti lze, jak napotom vedeno a řízeno bylo pokolení lidské. Čím blíže člověk takoruka v rukou držel počáteční sílu přírody, tím ohromnější byl smyslový život jeho, co starého Adama, jenž měl přetvořen býti od nového Adama — Krista Pána, vykupitele světa.

Kapitola IV.

Věk nejstarších patriarchů až do dnů potopy.

Žádost po rozkoších těla s pejchou života, a vedle nich pověra s nenáviděním bližního vzmohly se hned následkem pádu,

*) Záměr a spojené s ním namáhání nezdárného ducha, aby proti Bohu povstal a sám se zbožnil, dojistá více jest, než *pouhý zápor* či *pouhý nedostatek* dobra. Vůle a moc její ovšem člověku od Boha propůjčena, by sám sebe odhodlal; kdo však buď které buď *výjevy vůle* člověčí, jakoby Bohem provedeny byly, udává, staví na místo svobodné vůle neodolatelný determinism (předustanovení), a činí Boha samého původcem hříchu.

**) Znamení, jež Bůh na Kaina položil, aby ho žádný nezabil, cosi záhadného jest (Gen. 4, 15.). Zdali tu máme na takovou známku mysliti, jakouž nosí na čelích vyznavači učení Vischnu a Siva v zemi indické? Připomenutí hodno, co se R. Ahbovi (dle Sohar. III. fol. 75. 6. ed. amst.) na cestě v Kappadocku viděti dostalo. Člověk máje na čele znamení vyzýval onoho ku pokání. — Kain byl prý u vysokém stáří od pravnuka svého Lámecha, z nedopatření za dívou šelmu považován, a zabít na lovu; z kteréžto události poukazují na záhadná slova Lámechova. Gen. 4, 23. 24.

a osedlaly duše lidské tak, že onen nad hadem vynořený ortel: „Po prsech svých polezeš, a zemi jísti budeš“, na sobě vykonaly. Avšak nikdy nescházelo nástrojů schopných, jimiž Bůh zjevení své lidem bez přitrže oznamoval. Že ale při tom, téměř v nedohledné dálce, šediny a hrob jim se ukazovaly: protož za dnů nejstarších arciotcův, jakož ctnost tehdejší na znamenité výši, tak i vášně v neobyčejné ohromnosti sobě představili třeba. Bibli arci nám jen ty příhody, jenž se na začátku a konci věku toho zběhly, šife vypravuje; ale již z toho bylo by možné zavíratí na příběhy mezitímné, nejvíce ze strany té, ježto rozluští otázkou, proč nejstarší patriarchové tak dlouho žili. Neboť nalezáme počet let žití jejich, a sice: Adam žil 930, Seth 912, Enos 905, Kenan 910, Mahalaleel 895, Jared 962, Henoch 365, Methusalém 969, Lámec 777, Noé 950 let.

Že lety těmi občasí dvanácti měsíců chce rozuměno býti, vidíme z historie o potopě, kdež se měsíce roku počítají. (Gen. 7, 11. 24; 8, 4.) Zpráva o potopě takměř jeden a týž text obnáší s udáním let, co jich ti patriarchové byli prožili.

Co tu mezi jiným o stáří jejich vypočteno, i z tobo beře svůj výklad, že Jakob před Faraonem slejská na to, že dnové putování jeho (měl tehdaž 130 let) nedošli let, života otců jeho. (Gen. 47, 9.) Toť ovšem Jakobova otce a děda zpřima se dotýká.

V čemž i souhlasují zprávy národů starých vůbec, tak sice, že už dávnověké spisovatelstvo do vykládání těch samých se pouští. *)

*) Tak dle *Laktancia* (de origine erroris lib. 2, c. 12.) „Varno argumentari nixus est, cur putarentur antiqui mille annis vixisse — Fl. Josef Antiq. 1. c. 3. §. 9. připomíná o starších spisovatelích, kteří biblickou zprávu o dlouhověkosti arciotců poněkud stvrzují. Sv. Augustín smítá nepohledné důvody dějepisců, jako Plinia Sekunda, kteří za moudré počínání si pokládali, zkrátí-li číslo věků předpotopných lidí tím způsobem, aby deset roků před potopou na náš jeden, a celé století na deset let našich připadlo. Ale mínění jejich docela jest nepravé, a patrným provéstí dá se důkazem, že rok před potopou téže dlouhosti byl, kterouž mají naši rokové posavádní, jenž oběhem slunečným se zpravují. Čteme v Písmě Gen. 7, 10, že potopa se rozvodnila na zemi léta žestitého života Noého, měsíce druhého, dvadcatého sedmého dne měsíce.

Výklad dlouhověkosti oněch patriarchů z nejedny okoličnosti vedcn býti má. Zajisté příroda předpotopná měla více bujarosti a živosti. Také byli arciotcové velmi blízko prvopočátku čeledi lidské, a tudy i tomu plnému zdroji sil přírodných; posléze byl způsob žití jejich nepochybně přirozenější nad onen lidí potomních. *) Tolik jisto, že po dnech Noémových věk lidský méně trval; **) ačkoli kolísání v tom, co od pořádku života a tělesné povahy jednotlivců závisí, není vyloučeno.

Sém	byl živ 600 let.	Náhor	žil 148 let.
Arfachsad	" " 438 "	Thara	" 205 "
Sála	" " 433 "	Abraham	" 175 "
Eber	" " 464 "	Isák	" 180 "
Peleg	" " 239 "	Jakob	" 147 "
Regu	" " 239 "	Josef	" 110 "
Serug	" " 230 "	Mojžiš	" 120 "

Tak-li dlouhověkost prvních patriarchů stojí neuchylná, jak od Mojžiše zpraveni jsme, tedy někdejší náruživosti musely náramně se vzmáhati a bujněti, zvláště, když pilně uvážíme, jak hned zprvu smežšlení Kainovo se objevilo. Jestliže u lidí, jižto občasí dvou set let prožili, ještě panovala síla mládenčí, tedy co tou dobou od člověka bylo podnikáno, muselo v míře mnohem větší, nežli za dnů našich se naskytati, i lepota i rozpása-

I čemu tak Písmo praví, jestliže onen rok předpotopný ze třidcei šesti aneb dokonce ze třidcei dnův toliko sestával? Takový skrovný rúček neměl žádných měsíců, aneb měl-li předce dvanácte měsícův, obnášel měsíc toliko tři dni. I mohlo-li by Písmo o sedmadvacátém dni druhého měsíce mluvit, takových-liž i tenkrátě měsícův nelývalo, jakové posaváde máme? A opět na konci potopy takto čteme, Gen. 8, 4. 5: „Odpočínul koráb měsíce sedmého; dvacátého sedmého dne měsíce na horách Aratech; ale vody opadaly až do jedenáctého měsíce: nebo jedenáctého měsíce, prvního dne měsíce ukázali se vrchové hor.“ — Tedy pryč stín bludem, jenž všelijak léta Písma svatého ztenčuje a ujímá, aby počet let k mysli lidské blíže a lehčeji připadal. (O městě Božím knih. 15 kap. 9. 12. 14.) Příklady vysokého stáří za věku našeho uvodí spis: Hlas jednoty kat. ročník 8. 1856. čís. 9. 10 n.

*) Vysoké stáří prvních lidí sloužilo spolu k tomu, aby svatá učení omstními podáním se snadněji zachovala a neporušená zůstala až do té doby, kde se Písmem zaznamenati mohla. Otcové tedy viděli ještě nejpоздější vnuky své, kterýmžto nehylo možná porušiti učení Boží, jinak by byli museli od starších přísně pokáráni býti.

**) Zdaž potopou bylinstvo rajské a tudy blahý na atmosféru vliv zkažen?

nost mravů. Nemnoho světla přibíráme k věci té z těch pojedností, v nichž text biblický připomíná, jak synové Boží t. potomci Sethovi, a jak synové lidští t. potomci Kainovi, sobě počínali.

Bezbožní Kainité stali se památnými, že vynalezli řemesla a umění; Sethité pak v čeledi své měli více mužů *nábožných*. Hned o Enosu, synu Sethovu, připomenuto: „Ten počal vzývat jméno Hospodinovo“, t. počal Hospodinu veřejnou službu konati, a jméno jeho ostatním oznamovali. *) (Gen. 4, 26.) — Slova ta zasluhují bedlivého uvážení. V novém zákoně čteme, že sv. Apoštol Petr nazývá Noéma *osmým* hlasatelem spravedlnosti. (2. Petr. 2, 5.) Tedy z toho jde, že všickni arciočkové z pokolení Sethova v tom své zalíbení měli, aby učení o Bohu hlásali. Noémovi předcházelo těch hlasatelů sedm: Enos, Kenan, Mahalaleel (Malaleel), Jared, Henoch, Mathusalém, Lámech. **)

Zřejmě nazván jest důvěrným přítelem Božím jediný Henoch. Zpráva o něm zní takto: „Henoch pak živ byl šedesáte pět let, a zplodil Mathusaléma. A chodil Henoch s Bohem; a živ byl po zplodění Mathusaléma tři sta let, a zplodil syny i dcery. I bylo všech dnů Henochových tři sta šedesáte a pět let. A chodil s Bohem, a neukázal se; nebo vzal ho Bůh.“ (Gen. 5, 21 n.; Žid. 11, 5.) Ta slova: Henoch chodil s Bohem, tolik znamenají, co „svatě živ byl; život Bobu milý vedl.“ Dále slovy: „Neukázal se; nebo vzal ho Bůh“ míní se tolik, že nebylo vidino, aby umřel; proto že jej Bůh přenesl t. ze světa. ***)

*) Fr. Friedhoff, Grundriß der lat. Apologetik, Münster 1854 str. 106 n. snaží se z textů biblických dovoditi, že v těch slovech „jméno Hospodinovo“ nic jiného neleží než *prupočátečné* zjevení Boží — a potahuje se na Žim. 21, 23; Jan 15, 21; 17, 6. 8 a 11.

**) Veškerá doba od Adama až do Noé naplněna jest desíti patriarchy: 1. Adam. 2. Seth. 3. Enos. 4. Kenan (II.). 5. Malaleel (III.). 6. Jared (IV.). 7. Henoch (V.). 8. Mathusalém (VI.). 9. Lámech (VII.). 10. Noé (VIII.).

***) Jiní ta slova: „Vzal ho Bůh“ vykládají o vytržení Henocha s tělem i duší. — Tak zajisté předpokládá se důvěrné s Bohem chození, jako bylo prorockých mužů n. p. Eliáše. Viz níže knihy páté kp. 3. Proroci — Eliáš. —

Tak zřetelně v tom příběhu ohlášený článek o nesmrtnosti duše lidské, přejinačen jest od Indův a od Řekův ve domněnku o stěhování čili putování duší.

Henoch byl u Židů, a také u křesťanských Ethiopův u veliké vážnosti.

Kniha proroctví Henochova, alespoň dle části, známá jest sv. apoštolu Jůdovi (14. 15). Mělť Židé, a máme dosaváde část proroctví pode jmenem Henocha či Enocha. Slova, jež tam čteme, vyhrožují těžkou Boží pomstou na soudu Božím, kterýž všechněm víry odpůrcům a prostopášným lidem nastati má.

Nad Henocha, jemuž Mohamedáni Edris říkají, slovůtnějším učiněn jest Noé, od něhož běře svůj začátek doba nová.

K n i h a d r u h á .

Potopa světa.

1.

Bůh v svém zjevení krozi a potopou tresce národy, vyjma Noe s rodinou jeho.

K víře podobno, že i věkem vzdálenější Kainité skrovnější měli počet let proti letům těch bližších, ačkoli Mojžíš, vyčítaje jména, o věku živobytí jejich nezpomíná. (Gen. 4.) Než zmínku činí, kterak Kain v krajině Nod *), na východní straně Eden bydlel. (Gen. 4, 16.) Když potomci jeho ve vlastech oddělených bydleli, rozmáhala se při nich bezbožnost tak, že jen k všecm pozemským připoulání, ortel nad hadem učiněný, v smyslu mravním, na sobě vykonávali: „Po prsech svých polezeš, a zemi jisti budeš.“ (Gen. 3, 14.)

Ty případnosti, že čteme o Lámechu: „Kterýž pojal dvě ženy — a že hrdý zpěv jeho na spáchanou od něho vraždu se vztahuje, an zatím o Henochu připomenuto, že chodil s Bohem; ty případnosti zdají se na nejvyšší vrchol té protivosti ukazovali, v jaké jest dobro se zlem. Toto mělo převahu, a hrozná spousta zlých také potomky Sethovy zachvátila, tak že celkem se zbořila stěna té hradby, co byla posavád mezi Sethity a Kainity stála. Tito k hrudě zemské obrácení, mají se nejvíce k tomu, aby u nich začala se pučeti kultura, onino smejšleji více po kněžsku, majíce k opatrování sobě svěšenou tradici, jenžby svědectví vydávala o časech, do kterých historické paměti nesáhají. Jen Noémovi dostalo se, aby nalezl milost před Hospodinem. Neboť stál věrný v poslušenství Boha, a co mu zjeveno, obracel k užitku souvěkých bratří svých. O tom jistou zprávu máme v 2 sv. Petr. 2, 5., jakož i u sv.

*) Nod, slovo hebrejské, znamená tolik, co *pobíhlý*.

Mat. 24, 37 n., kdež Kristus lid z doby posledního občasi zde na zemi k vrstevníkům Nočimovým přirovnává, kteří učení Božího přijíti nechťeli. Za tou příčinou i Bůh k vykonání svého úmyslu, aby všechen svět potopou zahladil, připomíná, řka: „Nezůstanef duch můj v člověku na věky; nebo tělo jest.“ Tak vloženému na tělo lidské trestu předcházelo nesnadnění a pření se ducha Božího s člověkem. Ta dle hebrejského textu Gen. 6, 3. uvedená slova ukazují, jaká neřest panovala v lidu, a vedou výklad, abychom hroznou pomstu od Boha seslanou nahlížeti mohli. Duševnou stránku pěstovati, pro většinu lidstva již úlohou nemožnou býti se zdálo. Jen jeden muž ještě duchem Božím věsti a říditi se nechal. A protož se první doba lidstva s potopou všeobecnou dokonává. Trest hrdelní upodstatněn jest slovy: „Vidouce synové Boží dcery lidské, že by byly krásné, brali sobě manželky ze všech, kteréž byli zvolili. I řekl Bůh: Nebude se nesnadniti — v hlásání Nočmovu — duch můj s člověkem na věky, nebo tělo jest, a budou dnové jeho *sto dvaceti let* (povolím mu ještě 120 let k pokání, dřívě než na něho uvalím trest). Obrové (Nefilim) byli na zemi v těch dnech; nebo když vcházeli synové Boží k dcerám lidským, a ony rodily, ti jsou mocní od věku, muži slovutní. Viděl pak Bůh, že by mnohá zlost lidská byla na zemi, a všeliké myšlení srdce náchylné bylo ke všemu zlému po všocken čas, zželelo se mu, že člověka učinil na zemi. *) A bolesti srdce dotčen jsa vnitř, řekl: Vyhladím člověka, kterého jsem stvořil, z země etc.“ (Gen. 6, 2—7). „Porušena pak jest země před Bohem, a naplněna jest vši nepravostí.“ (Jb. 12).

I řekl k Noé: „Konec všelikého těla přišel přede mne (uložil jsem zahladiti všeliké tělo), naplněna jest země nepravostí od nich, a já je zkazím s zemí.“ (Jb. 13.) Tedy zlosti lidské a neřestem volný průchod dáván; jmenovitě hověno zlému užívání sil těch, jimiž člověk život dostává i uchovává, totě ta *cesta těla*. A ne v jedné toliko čeledi převládala zlost,

*) Mojšš i jiní spisovatelé, aby se k schopnosti lidu chýlili, někdy o Bohu píší tak, jako o člověku nějakém, vášním podrobeném. Týž zákonodárce jinde dí: „Není Bůh jako člověk, aby klamal, ani jako syn člověka, aby se měnil.“ (Num. 23, 9.)

ale i ve všech ostatních. Vcházením v manželství pobožných s bezbožníky vyhaslo pokolení nábožné. Všechn život bujněl v oudech těla; duševný život zdán v obět životu tělesnému; tento v oudech obrových svou skvělostí se vynášel.

Čím více lidé v tělesné rozkoši se kochali, tím méně prospívalo u nich cvičení ducha, a těžkým trestem tělesným hroziti jim musel hlasatel pokání. Ti pak všickni z věku Noéмова, kteří ho co hlasatele Božího uposlechli, ač jsou potopou zahynuli, přece našli život na onom světě. Stálým vyhrožováním k tomu uschopnění, dávše se na cestu pokání, tudy se potkali s milostí, kterouž jim přinesl Kristus, sstoupiv po smrti do pekel. (1. Petr. 3, 19.) *)

O skutečné potopě světa za dnů Noémových téměř všickni mluví národové, a nejprve ti, jichžto kultura vztahuje se k zadu věku Cýrovu. Bezbožnost lidí předpotopných kladou za příčinu trestu na svět seslaného, a potopu samu mají za pověcnou výstrahu před domněnkou, že by svět sám sebou stál, a že co tu jednou stává, nikdy nepomine. Než odkud ty povídky o potopě světa, na mnoze souhlasné, mají svůj počátek? — Biblická zpráva jeť nepochybně prvozdroidem, z něhož téměř všech pověstí národův čerpány jsou, a později přimíšením trusků, k nepoznání až podáno v nich více méně pravdy z historie Mojžíšovy. Gen. 7. 8 a 9. Od nejprvnějších patriarchů přenesené až na Noéma zjevení Boží, s Noémovou spravedlností nezašlo, nýbrž na potomky jeho převedeno jest. Noé přenesl bázeň Boží ze starého světa do nového. **)

A. Pověst indická.

Dle osmé knihy Bhagavaty (jenž jest druhý syn praboha Brahmy) odcizil čas Hyagriva svatopísma, Vedy nazvaná, Brah-

*) Při tom důležitém článku víry dle učení sv. Petra (1. c.) vyrovnán jest osud těch pohanů dobré vůle, s osudem Israelitů aneb křesťanů těch, kteří dobrovolně zjevení Boží přijímají. Běda však těm, kteří nepoznali času navštívení Božího! Ostatně pod arciohcem Noé s korábem jeho ukryt byl Messias, jenž druhou lodí vzdělal, v kteréž co se koli nachází, k spasení přijde.

**) Nebudeť od věci, podáme-li tuto nejstarších pověstek o potopě, jimiž se biblická zpráva nemile sice znetvaňuje, přece však dle základních tabů souhlasí s nimi.

movi samému, a veškeré pokolení země vedlo život bezbožný, vyjmouc sedm Rischis (světcův) a kněze Satyavratu; kleří při potopě světa nezhyňuli; neboť vstoupili se svými ženami do zbudované lodi, vzavše sebou ze všech živočichů dvě a dvě. Loď na vodách potopných bezpečně zpravoval Vischnu, v podobě velryba. Tentýž také zabil đasa Hyagrivu, vzav mu odcizené Vedy, a vycvičil Satyavratu v bohosloví. Tomuto se narodili tři synové; nejstaršímu z nich říkali Sherma, druhému Charma, a třetímu Jyapeti.

Brahma kázal muži a jeho ženě Satarupě, jakožto zakladatelům nového pokolení, aby s hory dolů sestoupili. (Cf. *Stolberg Geř. der Relg. J. Ch. I. Th. S. 250*; Sepp, *Das Heidenthum I. Th. S. 191.*)

Králi indickému z časů báječných říkali *Menu*, a zákoník jeho co do vzácnosti nic si neodevzdá s autoritou, již Vedy mají. O něm jde pověst, že byl první šlípitel vinice, a měl syna, jenž si posměch učinil z podnapilého a obnaženého otce. I kdožby tu neviděl osobu biblického Noé? Oba jsou s nejvyšším Bohem blíže spojeni, oba mají po třech synech.

B. P o v ě s t e g y p t s k á.

Egyptané bájí o zlém bohu Tyfonu, že moře stojí pod jeho vládou, a štílí se ho. Tyfon stíhaje bratra svého Osirisa, vložil jej do bedny a uvrhl do moře. Výroční svátek na památku děje toho clíván dne sedmnáctého měsíce Achyr, jenž jest druhý měsíc podzimní rovnodennosti a stejnonoci. Již pak byl to právě den, při jehož počátku všel Noé do korábu. (Gen. 7, 11 n.). Cestující po Egyptě nezřídka natrefují lupen lekníkový (lekník, *nymphaea lotus*), na němž sedící Osiris, nejinak, než jako Brahma od Indů při stvoření světa, u prostřed vod na listu též byliny vodní vyobrazen bývá.

C. P o v ě s t c h a l d e j s k á.

Píše chaldejský letopisec Berosus, že *Xisutrus*, desátý král co nástupce Alora (Adama), byl ve snách od boha Saturna (Krona) o nastávající potopě světa zpraven. I dostal rozkaz stavěti koráb, aby se svou rodinou, s přátelstvem, spolu i se

čtvernožci a s plactvem při životu byl zachován. Měltě však prvé o původu a zániknutí všech věcí spis vyhotoviti, a jej v Sippara, Heliopolis, zahrabati. Zároveň z rozkazu Božího vykonati měl modlitbu za pozhnání lidu. Xisutrus uposlechl výstrahy Boží. Když potopní vody zemi odhalily, vypustil některé ptáky z korábu, kteří, potravy nenalezše, se brzo navrátili. Po několika dnech učinil též, a ptáci vraceli se do lodi s nohama ublácenýma. Když jich po třetí vypustil, více se nenavrátili. I poznal Xisutrus z toho, žeby už byl osušen svršek země. Tedy otevřev okence v korábu, a uzřev, že by koráb na jedné hoře odpočíval, vyšel z něho se svojaty a s veslářem. Potom poklonu učiniv zemi, a vzdělav oltář, obětoval oběti bohům. V tom zmizel i s těmi, co s ním z korábu byli vyšli. Když tu zůstavené tovaryšstvo po jeho návratu nadarmo tesknilo, vystoupilo i ono na zem, a hledajíc ho, volalo na něj jmenem jeho. Avšak nebyl více spatřin; toliko slyšán byl hlas s oblaku řkouc, že se Xisutrus pro svou nábožnost k bohům dostal, a že i žena s dětmi a veslářem jeho stejně poctěni jsou. Hlas ten kázal jim k Babylonu, do vůkolí domova jejich se vrátiti, ta v Sippara skrytá písma vyzdvihnouti a potomstvu zdělit. Tolikéž místo, kde by byli, jim jmenoval, totiž krajinu, ležící v Armenii.

Tedy to uslyševše obětovali, a navrátilivše se domů a vyhrabavše písma v Sippara, vystavěli zas město Babylon, kteréž podle chaldejské tradice už před potopou světa stálo.

D. Pověst řecká a římská.

Povídky o vodách potopových, co nastaly za času Deukaliona, krále thessalského a za dnů krále béotického Ogygesa, mají za základ, jak podobno, všeobecnou potopu světa. A jen k této se může přirovnati báje o přetvorách Ovidových, na Deukaliona a ženu jeho Pyrrhu, se v ten způsob potahujících, jakoby jimi plémě lidské zas na svět bylo uvedeno.

U Římanův, a zvláště u Etruskův chtějí osobu Noé nalezati ve svém bohu Janu; nebo dvoutvářnost, kterou se Janus co divač na dva světy vyznačuje, zavedená od něho vorba, sestra a manželka jeho Kamosene, rybařka, též pojmenovaný od něho

začátek roku, ustanovené jemu splyvné či mokré oběti z vína a žertvy, přidané jemu klíče pramenů vodních, ty na něj se vztahující vyobrazené mince, při nichž viděti hlavu Janusovu s jedné, a delfína s druhé strany — dosti co Noéma jej značným činí.

E. Pověst perská.

V jedné krajině perské při tak nazvaných zvůrech magických (*Campus Magorum*) nalezá se po dnes starobylý obraz ve skále vytesaný. Představuje pacholíka okřídleného a sedícího na duze. Před tváří jeho viděti jest kmeta (*arciotce Noé*), an se hluboce klaní.

Známo jest, že bajeslovnou podobou okřídleného pachotele vyjádřena jest láska Boží. Jméno pachotele bylo *Eros*, jež nesmíme bráti za pozdějšího *Erosa* (*cupido*, mílek u Římanů). Tento byl zplozenec *Venušin*, onen pak syn *Uranie* nebeské. — Z toho viděti se může, kterak i Peršané ve svém oustním podání chovají památku potopy světa.

F. Pověst čínská.

Čínské starožitnosti dále nedosahují, než na časy Noémovy. *Fohi*, první král čínský (ok. 2050), a *Noé* († 2016 př. Kristem) jak podobno, není než ta sama osoba. Neboť vypravují: a) že *Fohi* neměl otce, t. j. *Noé* byl první člověk po potopě světa. Předkové jeho u vodách potonuli. Poněvadž ale v letopisech čínských nic o tom zaznamenáno nebylo, postavili tam, jakoby *Noé* aneb *Fohi* byl žádného otce neměl. b) O jeho matce bájejí, že jako víla (*nymfa*) kráčejíc pobřežím, libě usnula. V tom ozářena jest duhou s nebe, a hle, na konec roku dvanáctého porodila syna tak skvělého, jako sama byla, kteráž tudý *Sui* čili hvězda roční, jindy *Hoa-sü* neb *Nahini* t. dcera nebeská se nazývá. Věc ta nepochybně pochází od té duhy, která se poprvé Noémovi ukázala, neboť před potopou světa jí nebylo, kdežto ne deštěm, nýbrž rosou zvlažována byla země. (Viz *Gen. 2, 5. 6.*). c) Práví se, že *Fohi* sedmero druhů živočichů pilně choval, a je svrchovanému duchu nebe i země v obět přinášel. I *Mojžíš* vypravuje, že *Noé* ze všech živoči-

chů čistých sedmero a sedmero, též z plactva nebeského sedmero a sedmero sebou do korábu vzal. (Gen. 7, 2. 3.) A když vyschly vody na zemi, vzdělal Noé oltář Hospodinu, a vzav ze všeho dobytka, a z plactva živého, obětoval oběti zápalné na oltáři (Gen. 8, 20.). „Jméno Fohi odvozují Číňané od jeho obětí, ku kterýmž i sám byl víno štipil; a Mojžíš dává Noémovi to jméno od povolení, které dostal skrze svou oběť, aby věci stvořené obracel člověku k užtku jeho.“ — Jsou slova anglického učence Martiniusa. *) Dějiny čínské vypravují, že se Fohi v krajině Xensi osadil, kteráž na severozápadu od Číny, Araratu, kde koráb odpočinul, nejbližší ze všech povětí čínských se nalezá.

G. P o v ě s t a m e r i c k á.

Čteme v letopisech amerických, že obyvatelé ostrova Kuby, od Španielů tázání, odkudby pocházeli, na oustné podání se odvolali, řkouce: Zpraveni jsme od předků svých, že jeden kmet, maje předtuchu o potopě, kterou božstvo lid pro zlost jeho navštívit chtělo, velikou loď zdělal a spolu s rodinou svou i s mnoha živočichy do ní vešel. Když vody opadly, vypustil z lodi krkavce, kterýž, naleznuv mrtvoly, více se {nenavrátil. Potom za ním vypustil holubici, která maličko venku pobývši, vrátila se nesouc v ústech svých ratolest ze stromu Hoba (šlěpného čili ovocného, Americe vlastního). I poznav tak, že by svrcek země už byl osušen, vyšel z lodi, a mízou z planých hroznů vytlačenou podnapiv se usnul. Jeden ze synů jeho, vida otce obnažena, měl z něho posměch; druhý pak syn stydě se, zakryl hanbu otcovu. Procitiv pak otec po víně, tomuto dal požehnání, onomu ale zlořečil. My sami, (tak doložili ostrované), pocházíme od toho zlého syna, a proto chodíme nazí; Španielové pak pěkně ošacení mají původ svůj od syna druhého.

Svědectví těch nesmíme bráti v pochybu, anť událost, na kterou se vztahují, zůstává téměř všem národům v stálé paměti. To souhlasení jich v okolnostech vedlejších, n. př. o holubici

*) (Já o tomto odvození jména Noab či Noé jinde nikde ničeho nenalezl, dí Stolberg. *Gründichte der Religion Jesu* t. I. hl. S. 315. Wiener Aufl. Noé po česku = odpočinutí neb utěšení.)

světopotopní osvědčuje, že ne o místní a zvláštní potopě, ale o potopě všeho světa řeč jest.

2.

Další zpráva o potopě. Noé dostává zákony.

Než co Mojžíšova zpráva před ostatními napřed má, v tom záleží, že o Palæstině ani zmínky nečiní. Kde pověst řecká právě Řecko, pověst indická právě Indii jevištěm obnovy ple-mene lidského po potopě klade, tu hebrejský zpravodávce mlčí o zemi svaté. Jemu střediskem události té jest hraj cizí, a prvá popotopní zachovaná rodina osazuje se na Araratu v Armenii.

Tady paměti hebrejské mají patrné právo rozsuzovati mezi pamětmi národů pro přítulnost k otčině na mnoze sobě odporu-jícími. —

Věc ta stojí na bezpečném základu; nebo svrchek země na více místech jak v zábludném skalí *), tak v neokrytém údolí **) a v jamách horských kostmi plných ***) i v jiných úkazech hornin stále svědectví vydávají o tom, že veliká potopa svou moc tehdaž provozovala, když západní Europa málo ještě, aneb nic olidněna nebyla. 4)

Poněvadž potopa veškeré lidstvo zahladila, vyjmouc Noé s rodinou jeho: tedy Noé jest druhý praotec lidského pokolení. Pravdě podobno, že praotec Adam na horách himálajských aneb hindukušských bydlil, kde i sídlo patriarchy Noé před potopou hledati náleží 5): druhý ten praotec ve vůkolí pramenišť Eufratu a Tigru se osadil. Z toho jde, že veškeré osvěty domov po potopě světa jinde se nalezti nedá, leč na břehách a po vůkolí řek těchto.

*) Osamělé po boku hor stojící balvany skalní.

**) Údolí mezi pahrbky stejných vrstev, tak že údolí samo z podstaty jejich jest vyhlubeno.

***) Kostí živočichů všíkých n. p. medvědů, lvů, zajíců, vlců, holubičů a t. d. v kamenolomech a slujích hor nalezene.

4) Viz Biseman, Zusammenhang zwischen Wissenschaft und Offenbarung. Regensburg 1856. Ukazuje, že všichni lidé od Adama a Evy pocházejí, a sráží námitky a odpory, jež někteří geologové a chronologové proti listině Mojžíšově vedou.

5) Tradice bydlitelů Kabul a Bamian, jakož i paměti bramínů, nechávající koráb státi na Hindukuži, a vrch Himálaje zovouce Naubandhanam = lodi vazbou, zasloužily by povšimnutí, kdyby více míst též název nemělo.

Od Mojžíše jsme o tom zpraveni, jak znova ustaveno bylo člověctvo hned po potopě světa. Bůh dává Noémovi požehnání, a zjevuje svou vůli řka: „Rosťtež a množte se, a naplňte zemi.“ . . . Dále, jako Gen. I., 30., tak i IX., 2 n. velí Bůh, aby měli lidé ku pokrmu maso ze všech živočichů zemských, kromě že masa s krví jísti jim zakázáno. Cfr. Skutk. ap. XV., 29.

Té doby, když začal člověk víc a víc hověti tělesné žádosti, snadněji musela se ta potřeba ohlašovati, aby Bohem ustanoven byl řád u volení a požívání pokrmů.

Byloť i jiných příkázání k tomu přidáno a z těch jedno, život člověku proti násilí hájiti mající. Napřed stojí záповěd samovraždy, pak zákaz mordu lidí jiných. „Krvе *duší vašich* vyhledávati budu z ruky všech hovad: a z *ruky člověka*, z ruky muže a bratra jeho budu vyhledávati duše člověka. Kdoby koli vylil krev lidskou, vylita bude krev jeho; nebo k obrazu Božímu učiněn jest člověk“ (Gen. IX., 5. 6.). Co tu biblická zpráva žádostem divým a nezkroceným staví na odpor, zdálo se Židům býti nepostačitelno k úpravě lidstva po potopě živoucího. I měloť, dle tradice jejich, státi při zákonu Noémovu sedmero následujících: 1.) aby lidstvo nebylo bez vrchnosti; 2.) aby rouhání, a 3.) modloslužby se varovalo; 4.) s bližším pokrevenstvím se nesnímalo; 5.) žádné krve nevylévalo, 6.) neloupežilo, a 7.) nic udáveného nepožívalo. — *)

Proč teprva po potopě Bůh masa požívati člověku dovolil, příčiny toho mohly nejedny býti, buď proměněná oboru vzduchového povaha, buď péče Boží, aby lidé ve zbožování zvířat nezaběhli.

Když vzhledem lidstva potopou zhynulého, a odkud by pocházelo pokolení nové, Mojžíš na druhého praotce našeho Noéma ukazuje: připomíná spolu o tom původušti čili prvopramenu, z něhož nejeden i pohanům známý zůstatek dochován býti mohl. Avšak s druhé strany i o tom zmínku činí, že ještě za dnů

*) Těsniny, do nichž tudy lidské vášně sehnáno, ukazovaly samo sebou na bohatší lidu po obnově jeho opatření, jakož o tom knihy Sanhedria svědčí. 56. c. 1. a 2. Apoštolé Páně na sněmu svém (Skut. XV.) přijali z těch Noachitských zákonů třetí, v němž i druhý obsažen, pak čtvrtý a sedmý. Prvnímu z nich dodává váhy apoštol k Řím. 13, 1 n.

Noémových a v jeho bližších potomcích tělesnost se objevila, tak že tou samou takorka zdivočely celé rodiny lidu. *Chám*, jeden ze synů Noémových, za jehož polomky se Černoši považují, stal se nestydatým, tak že mu otec jeho zlořečtili musel.

Podobné nezdary a nezdoby nalezaly se při každém pokolení; v jednom ale koukol více než v ostatních se plemenil. Noé umřel r. 2006 od stvoř. světa; tři sta padesáte let po potopě, a na památku jeho zásluh chvalně dokládá moudrý Sirach: „Úmluvy věku složeny jsou v něm.“ (44, 19.)

3.

Spojení a rozptýlení lidstva.

Nejvíce nad Eufratem a Tigrem, kde první osady obnoveného lidstva se utvořily, zkáza mravů průchod nalezla; čemuž se nebude diviti, kdo slov Bohem hned po potopě promluvených uváží: „Smysl a myšlení lidského srdce ke zlému nakloněna jsou od mladosti jejich.“ Vladyčtivost Noémovců, vynikajíc podstatou mocných mužů, jakož byl Ninrod, dráždila jich, aby lid trýznili, a to spojení sil, jimiž se k jednotě mnohých mělo přijíti, vynakládáno ku podnikům sobeckou mysl a zničitost jevícím. Základu k věži položeno, jejížby vrch dosahoval k nebi, a tudy povstalo jakési neumořitelné svědectví pejchy, ježto se ozývala, řkouc: „Oslavme jméno své!“

Poněvadž tu ne víra, ale sobětnost byla jednoty ouvazkem, rozptýlení tudy následovalo z toho pokusu o vyvedení veliké všech národů jednoty. Země, dosavad řečí jednotejných, byla tu svědkyní, jak z Božího dopuštění jedna prvotní mluva teď v rozličné jazyky se rozštěpila.

Písmo svaté přičítá Bohu to zmatení, ježto při rozmanitosti jazyků i ta v člověku hrozná svévůle se rozpadá. Město, stavši se oustředím prvního pokusu lidského, aby jednota se bez Boha založila, sloulo *Babel* (t. j. změtení) v zemi Sennaar. *) I nebyla vůle Boží, aby zmatený lid ke své zkáze v jedno se spojil. Z Božího řízení nalezla sobětnost svůj ráz myšlenek v rozličných

*) Jako na obloze duha v sedmeré kráse mysl k nebeským tušením pobouřena, tak také věže babylonská nepiřstala sloužiti za obraz marnosti a

jazycích a mezi národy nastavěno hradeb nepřestupných, aby jedni druhých z pomatenosti drželi za surovce. Z toho šlo, že svojnost se svojností válčila; sic jinak jednota při neztenčení tehdejší obrovské síly a spojitosti lidstvu ke škodě byla by sloužila. *) Bůh se protiví nejednotě, ale návidí a chce jednotu tak, aby tato v pravdě samé spočívala. Protož také v knihách o zjevení jeho sepsaných nechal zachovati památku původu lidstva vesměs od jednoho praotce, a zároveň tu pravdu bývalé na celém světě jednojazyčnosti. Mimo to, jak se mu líbilo, na kmenní tabuli Mojžíšově všech od Noéma pocházejících národů země listina se dochovala. Arciť ještě nestává úplného výkladu té tabule, avšak co tu srozumitelného, ručí nám za to, že očitým svědkem o prvopočátcích národů sepsána jest. I postavuje národy v takém příbuzenství, o jakém starodávni badatelé nic jistého udati nemohli. Vždyť ani Řekům ani Římanům snadno tušiti nebylo, žeby s Ariy — Peršany — a Němci stáli v příbuzenství blíže, nežli s národem syrským. Madai, Javan a Gomer, jak z té *tabule* patrno, *Gen. 10.* jsou příbuzní. Taléž svědčí o prapočátečné rovnoprávnosti **) všech národů, připomí-

pomíjejícínosti všeho, cokoli člověk bez Boha a proti jeho vůli podniká. I za našich časů viděli jsme tu v politickém, tu vědeckém oboru, an takové věže ve své nádheře rouhavě se vypínaly. Než dlouho to netrvalo, a sřítily se, ničeho, leč zmatek ve svém zpuštění neobjevující.

*) Podobně sv. *Augustin* (o městě Božím kn. 16, kp. 4.) pojímá babylonské změnění, Nimroda, vnuka Chamova, *lovcem* proti Hospodinu nazýváje. „Což ale znamená se tuto jmenem lovce, nežli nástražník, potlačovatel a hubitel živoucích? Ontě tedy s lidem svým stavěl věži proti Hospodinu na znamení pýchy a hrdosti. Slušně však trestu dochází zlá vášeň, ač i k vyplnění nepřichází. Trest ale tento jakéhož byl způsobu? Anoť panovnictví člověka rozkazy dávajícího v jazyku záleží, v tomž byla i hrdost jeho pokutována, tak aby nerozuměl poddaný rozkazovateli svému, jelikož i on nechtěl rozuměti rozkazům Božím a býti jich poslušen. A tak ono srovnání tím samým se zrušilo, že jedenkaždý odstoupiv od toho, jemuž nerozuměl, k tomu se přidružil, s kým mluvití mohl; a tudyto dle rozdílnosti jazyků, oddělivše se od sebe národové, rozptýlili se po světě, jak líbilo se Bohu, kterýž tajným a nám nepochopitelným způsobem rozdělil tyto učinil.“

**) Aby výraz „*rovnoprávnost*“ nás nepomýlil, buď připomenuto: Člověk nesmí právem se domáhati propůjčené milosti Boží; ale předpojmouc, že Bůh člověku ty milosti smlouvou zaručil, milost Boží sama vyzývá, by se o ní žádalo.

najíc, že všechny čeledi lidské jsou rodina jednoho rodiče, kněze, proroka a zákonodárce Noéma. Jeť ono připomenutí už proto důležité, že uvádí členáře do knihy dějepisu, v kteréž po zdání jiných všickni národové v pozadí stojí, a jen jedna čeleď předeck drží, majíc za patriarchu toho muže, jemuž v Chaldejsku tím větší nastalo nebezpečí, čím více tam slouženo bylo bohům cizím. *)

*) Od času změnění jazyků na zemi, odpůrci Boží rozptýlení po krajinách světa, nezůstali jednotou víry sobě příbuzní, a rozdrobující prvotně podanou vídku o jediném Bohu, zřítílili ji. Poněvadž ale potřebnost náhožen-ské úcty k mocnostem nad člověka převládajícím ze srdce svého vypuditi nemohli, tedy čest pravému Bohu náležící na takové věci přenesli, a nimiž nejvíce se přiznili, a jimiž opoután byl smysl jejich. Tudy vidíme, že modlářství následkem strhnutí se Boha povstalo. Že tomu tak jest, nejen Pisma svatá, ale i učitelé církevní vykládají, a mezi těmi zvláště sv. *Athanas*, když takto píše: „Lidský duch nepřestává na vynálezech zlosti, pohnání k horšímu se obrací. I okusiv na mnoze pozualých rozkoší, a pustiv z paměti věci Boží, začal sobě libovati v tělesnosti a u věcech smyslům podpadajících, máje za to, že by krom toho, co na očích má, jiného nebylo, a jen co čas a tělo naskytá, samo sebou dobro bylo. Tedy zpusťlý a nepamětlivý, že na sobě nese obraz Boží, ne tou zřecí silou hledí k Bohu, Slovu tomu, podle něhož učiněn jest. Než mimo sebe se nalezaje vyměřil a tvoří, čeho nestává; neboť hrubou tělesností zatmíno jest zrcadlo, jež on v sobě má, v němž jediném spatřiti lze obraz Otce, a tak nevidí, co viděti má. I na vše strany cloumán, neří, leč co předochý svět mu naskytá. Žádosti těla nadchouty a klamnými obrazy jejími ošálený duch, anť po Bohu paměti nemá, tak jak mu se zdá, jež sobě tvoří, světu předochénu dáváje jméno Boží. Tedy jen co chce, velebí, a co mu rozkoš plodí. Taktě povstalo modlářství ze zlomyslnosti. Lidé sobě vyobrazující zlé věci, jichž ani nestává, i bohy vymyslíli, kteří nejsou. Jako když někdo do hloubi uvržen světla nevidí, a hodlaje, že by slunce nebylo, jen co sám čije, za pravdu drží, a čím hlouběji padl, tím větší tmou obklíčen jest: nápodobně i lidé z jedné pověry ocitují se v druhé a mnoha jiných. Jednou-li se Boha strhli, tu v myšlénkách svých zahloubení, tudíž obloze, měsíci, slunci a hvězdám se klaněli. Brzo však při smyslu ještě převrácenějším, živly a prvky věcí, teplo, zimu, sucho a moko sobě zbožili. Jako ti, kdož s nějaké výsosti v hloubce se ocitli, v blátě co červi se čmýrají: napodobně i bohapustlíci kladou lidské podoby žijících i umrlých v počet bohův. I ty smyslné žádosti, ty světská knížata i syny jejich mezi bohy vpočtli.“ (Cf. Moudr. 14, 12.) Jeť novějším bádáním také ztvrzená pravda o tom prvotně čistém citění Boha jediného, ku kterémuž všechny pozdější soustavy náboženské starého světa mají se nejínak, než jako lámané paprsky k samým ohnivým páprskům slunečným.

Kniha třetí.

Zjevení patriarchální.

Kapitola I.

Vyvolení Abrahama.

Výrok Boží v rovnoprávnosti národův předeslán jest v I. Mojžišově 10. v památné zprávě o zvláštním povolání domu Abrahamova, a tou okolností už by mohlo památné potomkův jeho od Boha vyvolení ohrazeno býti před každou nepříní lidskou. —

Otázka, jakou znamenitost do sebe má zvolení domu Abrahamova před jinými národy, jest tak důležitá, že při ní prodlíti a zároveň odvětiti třeba, také-li vyvolení to zavírá v sobě čili nic o jakémsi Neabrahamitův zavržení. Arci, badatel povrchní na nic tak snadno nepřipadne, jako na to, že tu jest onen duch, vylučující a zatracující vše, čeho není v lidu israelském: Duch takový hlavně od oné doby, co se Římané stýkali s Israelem, dával hlavní podnět nenávisti, jež vyvolený onen národ všudy provázela. Návist ta při Židech všady se předpokládala. I domýšleno se o nich, žeby k jinému národu nikdy upřímně a bratrsky se nechovali. Říman *Tacitus* počítá nelásku Israele ke všem jiným lidem za ovoce zákona Mojžišova, maje za to, že Mojžiš z té příčiny Židům dal obřady nesouhlasné s obyčejí ostatních národů, aby mysl jejich k nevrázení na všechno lidstvo pohnul, a utvrdil na příští věky. *) Tudy nadál by se někdo, že Mojžišem ohlášené zjevení co nějaký zdroj vzdělání ducha hebrejského také zdrojem jest úzkostného vylučování se ode všech jiných národů. Než na opak bude, vezmeme-li v úvahu Písmo, jímž nám ono zjevení Mojžiš zaznamenal. Napřed učí nás Písmo, že všickni lidé pocházejí od jedněch prarodičů, pak že po

*) *Moyses, quo sibi in posterum gentem firmaret, novos ritus contrariosque mortalibus indidit. Hist. V. c. 4. Apud ipsos fides obstinata... sed adversus omnes alios hostile odium. Cfr. Annal. 15, 44. Odio humani generis convicti sunt (Christiani), quorum superstitio erumpebat non modo per Judæam, originem ejus mali, sed per orbem etiam.*

potopě světa Noč, muž spravedlivý, druhým praotcem pokolení lidského učiněn, a že všickni národové země z něho vyšli. Dále ovšem čteme, kterak vyvolen jest Abraham s potomky svými, a tudíž nad jiné národy v popředí postaveni jsou Abrahamovci, tak že se zdá, jakoby všech lidí ostatních vyloučení bylo vyřčeno. Významné zaslíbení, jehož se tomu arcioctci dostalo, a požehnání vzložené, jak se zdá, všelikou rodopýchu farisejskou potomně ospravedlňovalo (Mat. 3, 9.). Žeby ale sám jediný Abraham s potomky svými měl navždy přednost držeti, to nebude podobno, uvážíme-li, v jakém způsobu vyvolen jest Abraham s dotčenými potomky, z beder jeho vyjiti majícími. Mělť on býti toho v něm a s ním vyvoleného lidu *kmenným* otcem, *aby všickni národové požehnání byli*. Jakož jsou všickni lidé co do původu svého stejného postavení: tak také i v držení vrchu na příští časy sobě nic nemají odevzdati. Co pod zvláštní ochranou Boží od Abrahama, jakož od takového kmene pocházeti musí, všem národům bez výminky náležeti bude. Tuto zjevenou pravdu Mojžíš vícekrát přivodí, anť Bůh na tom nepřestal, ji jen jednou zjevilí Abrahamu.

„*V tobě požehnání budou všecka pokolení země*“ — tak slibuje Bůh arcioctci tomu hned, když ho byl povolal. (Gen. 12, 2.) Při nastávající zkáze Sodomy řekl Bůh: „Zdali budu moci tajiti před Abrahamem, což dělati budu: poněvadž budu v národ *veliký a přesilný*, a mají býti v něm požehnání všickni národové země.“ (Gen. 18, 17.) „A dám tobě a semeni tvému všecku zemi chananejskou k vladařství věčnému, a budu Bohem jejich.“ (Gen. 17, 8.) Když měl býti Isák obětován, pravil Bůh: „Skrze sebe samého přísáhl jsem: požehnám tobě, a rozmnožím símě tvé jako hvězdy nebeské, a jako písek, kterýž jest na břehu mořském: vládnouti bude símě tvé branami nepřátel svých. A požehnání budou v *semeni* tvém všickni národové země.“ (Gen. 22, 16. 18.) *) Když pak Jakob v dů-

*) Slova ta vykládají se o Kristu, Spasiteli světa, jenž byl dle člověčenství símě Abrahamovo (Gal. 3, 16.); v něm opravdu všickni národové požehnání jsou. Vzhledem tohoto duchovního požehnání volá sám Kristus řka: „Abraham, otec váš, radoval se, aby viděl den můj: i viděl a radoval se.“ Jan. 8, 56.

věře utvrzen býti měl, ukázal se mu Hospodin a řekl: „Nestupuj do Egypta, ale odpočiň v zemi, kterouž povím tobě. A buď v ní pohostinu, a budu s tebou, a požehnám tobě: nebo tobě a semeni tvému dám všechny krajiny tyto, plně přísahu, kterouž jsem slíbil Abrahamovi, otci tvému. A rozmnožím símě tvé jako hvězdy nebeské: a dám potomkům tvým všechny krajiny tyto, a požehnání budou v semeni tvém všickni národové země.“ (Gen. 26, 2 — 4.)

Tak se opět stalo, když Jakob v Béthel, jsa na útěku, odpočíval: „Požehnání budou v tobě a v semeni tvém všechna pokolení země“ (28, 14.). Cokoli v tom vyvolení domu Abrahamova vidíme býti za přednosti, na příští časy jest odloženo, kdež má dozrát ovoce ze semena, kteréž od Boha zvolenému arciohci vloženo, ovoce to má náležeti všem národům země.

Jako ve *třech* arciohcích, Abrahamu, Isáku a Jakobu obec národu Israelského co na sloupích spočívala, tak i dané jim zaslíbení, že všickni národové v budoucím tom požehnání podíl míti budou, jest hlavním článkem víry israelské. Ano, jak jsme viděli, předpovědění to ukazuje na požehnání semene, na veliký národ, v nějž ten arciolec učiněn bude, a na obdržení země chananejské. Jako víra ta odvolávajíc se na Abrahama, Isáka a Jakoba, o skutečném jich vyvolení svědčí, tak také o dobrém jeho zdaru, z něhož všickni národové budou požívatí *).

Tento tak důležitý článek opětným činem Jehovy se zjevujícího, pokaždé i za nápotomních časů vždy znova postaven jest na světlo. V témž prodlení časův, když Hospodin s lidem israelským smlouvu činí na Sinai, také všechna přednost Israele zjevena jest slovy: „Vy budete mi za království kněžské, a národ svatý, a za vlastní nábytek ze všech lidí“ — avšak hned před tím dokládá Hospodin: „*Má jest všechna země.*“ (Exod. 19, 5. 6.)

Ještě *významněji* jest ona doba, když lid na poušti odvažlivě reptá proti Bohu. Při tom hlasitém odřikání se Boha na jevo přichází, že vztah lidu jeho k němu bytelně čili podstatně neliší se od postavení národův jiných. Neboť spravedlnost

*) Naznačením: „Bůh Abrahamův, Isákův, a Jakobův“, má židovská víra za historickou, skutky upodstatněnou vystavena býti. V té části strefuje se ten název s apoštolskostí (*apostolicitas*) při Církvi zákona nového.

Boží zjevila se tehdy k vůdci Israele takto: „Zahladím lid ten; tebe pak učiním knížetem nad národem velikým a silnějším, než jest tento.“ (Num. 14, 12.)

I potom na prosbu Mojžíšovu Bůh lidu vinu jeho odpustiv, a z nova potvrdiv vyvolení, s tou pamětihodnou řečí k Mojžíšovi se obrací: „Odpustil jsem vedlé slova tvého. Živť jsem já, a naplněna bude *slávou Hospodinovou všechna země.*“ (Tamtéž 20, 21.)

Článek víry katolické, že ani pohané nejsou bez milostí propůjčených jim od Boha, a že jest nejvyšší milost víry určeno pro všechny lid — článek ten v rozhodných dobách zjevení Mojžíšova zřetelně jest vysloven.

A protož pokud dle slov Petrových: „V každém národu, kdož se bojí Boha, a činí spravedlnost, příjemný jest jemu“, v nové úmluvě ještě více jest utvrzeno, co nalazáme již ve zjevení Božím, učiněném Israeli *), a čemu jedině liché farisejství mohlo se odnaučiti.

I v tom požehnání, jež Mojžíš blízek smrti uděluje všem pokolením, klade pro význam celého Israeli daného zjevení v potahu k národům tato slova: „Hospodin miloval lidi: všickni svalí v ruce jeho jsou: a kteří přibližují se k nohám jeho, přijmou z učení jeho.“ (Deut. 33, 3.)

Že při tom vyvolení arciole a semene jeho necílilo se na zavržení Neabrahamovců, snadno by dovedli se mohlo z objevení se Melchisedecha kněze. (Gen. 14, 18 n.) Tenť požehnal Abrahamovi, a dostal dosátky od něho, ač pravdě podobno, že z Chámitův byl rodem. **)

*) V čemž se shodují a světla dodávají. Deut. 10, 17.; 2. Paralip. 19, 7.; Job 34, 19.

**) Svatí Otcové považují Melchisedecha za předukazatele Krista Pána. Kněz ten byl král salémský; král i kněz, o jehož otci, matce, rodopisu, narození a skonání se v Písmech nic neoznamuje. Že předpodobňoval Syna Božího, učí sv. Pavel k Žid. 7, 3. A sv. biskup Cyprian v témž se shoduje: „Knězem Melchisedechem“ dle „jakž víme, byla předznamenána tajemství plná obět Páně. . . Melchisedech byl předobrazem samého Krista. Nebo Duch svatý v žalmích tam, kdež v osobě Otcevé k Synu mluví, vece: Před dennicí já jsem tě zplodil, ty jsi kněz na věky podlé řádu Melchisedechova. Jižť pak od toho řádu počítá se nynější způsob obětí. Melchisedech byl kněz Boha nevyššího, ani chléb a víno obětoval a po-

Dále sešvakření Mojžíšovo s knězem madianitským Jethrem, těžká pokuta na Marii, sestru Aronovu, pro horlivost její proti mouřenince, chotí Mojžíšově, vložena; vypravování o edomitském trpiteli Jobu, jakož i poslání proroka Jonáše do Ninive, a jiné skutky jsou na dokázku, že israelské náboženství samo v sobě nezná ducha jinými národy zhrzejšího.

V čem národové dávali napřed Israeli samému, byla, jakž nalozáme, věc ta, že on jest národ *kněžský*. Knězi nejprředněji svěřeno, aby zvěstoval učení Boží a posvátné obřady vykonával. A tak podobně lid israelský přednáší pravdy náboženské a zpravuje posvátné Bohem ustanovené úkony. Ale kněz ne sám k svému jen užitku učí a posvěcuje (ba možná, sám sobě beze všeho zdaru); a tak také vyvolený lid israelský to zjevení Boží sám pro sebe nechová, jakož ani důvěrné očekávání Messiaše nenáleží jen jemu samému.

Arciť než ten čas přípravy k tomu požehnání přišel, vyvolenému domu Abrahamovu veliká přednost se dostala, jelikož učiněn prostředníkem toho požehnání všech národův, a zachovatelem učení o Bohu i důstojnosti lidské. Základ k tomu kněžskému postavení lidu israelského položen jest tím, že byl Abraham vyvolen. To jeho vyvolení jest nám v Písmě svatém co dobrolíbezná vůle Boží, avšak tím způsobem vyznačeno, že se při něm nepomlčuje, jak Bůh právě toho arcíotce lidu israelského z důležité příčiny takovým míti chtěl. Písmo ukazuje toliko na hlavní toho příčinu, když dí: „*Uvěřil Abraham Bohu, a počteno jest mu to k spravedlnosti.*“ (Gen. 15, 6; Řím. 4, 3.) Máme-li však dotčenou ctnost svaté víry, kterouž ozdoben byl Abraham, náležitě oceniti, zpřítomněme sobě, že nedlouho po rozptýlení národův u Babylona pravda Boží v lež změněna, že čest nevzdávána tvůrci, ale tvorům, tak že již za dnů mladosti Abrahamovy všudy na zemi modlářství panovalo, jehož přivrženici prvotně světlům nebeským božskou vzdávali čest. Odtud povstalo *hrěsdopracectví a rykládání snů*. Brzo taková a po-

žehnal Abrahamovi. A kdož jest v užším smyslu knězem Boha nejvyššího, leč Pán náš Ježíš Kristus, kterýž Bohu Otci oběť, a sice tu samu obětoval, co Melchisedech, totiž chléb a víno, to jest, své tělo a krev svou.“ (Epist. ad Cæcil. de Sacram.)

dobná modloslužba vystoupila o dvou rozdílných tvarech, rozpadajíc v sabismus a magismus *).

Jakož o tom svědčí Písmo, sám Tháre, otec Abrahamův **)

*) Sabismus má své jméno od Sabia, syna Sethova. Sabismem jevílo se modlářství nejvíce v ten způsob, že lidé klaněli se obrazům. Neb když hůžky jejich na obloze nastalou proměnou dnův a měsíců víc a víc mizely, mnozí tu zcela smyslům podpadajíce, aby jim božstvo jejich s očt sešlo, takofka ani sněsti nemohli. Tedy byli na tom, modlám chrámy a sochy vzdělati. V této pohodlnější a hrubší modlochvalbě nejvíce luza měla za libení. Dále přenesli jména světél nebeských na ty své modly, a směřovali tyto za ona. Odtad přišlo na to, že i oběť jak počtem tak i cenou přibývalo, a přišlo-li božstvo pro samé obrazy v nepomět, a dala-li se čest toliko obrazům, modloslužba ta dostala jméno *fetišismus* (fetišnictví).

V jaké míře se modlám v chrámech sloužilo, v takové muselo ubývatí hádání ze hvězd. Avšak tudy náklonnost v člověku se jevíci z ohledu poznání budoucích věcí hledala upokojení v jiném způsobu. Duch lidský utvořil sobě orakula (odpovědnice). Zjistnost popův byla tu nápomocná. I jiných znamení více muselo věštiti o budoucnosti, a stalo se tím prázdným náčiním, ježto státní mašinu mocně do chodu tahalo. Taková byla u př. let ptací, štěbet husí, opatření stěv hovědích, hltařství žeroucích kůřat a j.

Nezřídka modloslužba spojena byla s provozováním smilstva, a s obětováním lidí. —

Základ modlářství, magismem nazvaného, položil *Zerdušt*, jemuž říkali Řekové *Zoroaster*. Magové jak v Peršanech tak i v Indii považovali chrámy a obrazy za ohavnost, učíce lid a kážíce mu, aby ctíli božství u vyobrazení ohně a slunce. Dvoji prabytosti, jež nazvali *Ormuzd* (bůh světla), a *Ahriman* (bůh temnoty), kladeny za dvě veliké protivy světové, a jsou v neustálém boji společném až do skonání světa; potom teprv Ormuzdovo světlo samo vládnouti bude. Zatím člověk po uplynutí polovice věku světa uvěřt svůdci, a strhnuv se Boha státi bude po boku Ahrimanu. Aby člověka k tvůrci zase přivedl, a draku hlavu pořel, zjeví mu se spasitel, zvaný *Mithras*, který jest anděl světla a hlava všech duchů stvořených. Viz Augustin Calmet. Dictionar. S. Scripturæ, Tom II. pg. 11. Cf. das Christenthum und Heidenthum etc. von Dr. Sepp. 3. Thl. S. 107.

**) V legendách rabínských a muhamedánských vypravují se nejedny věci z života Abrahamova. Některé zde klademe:

„Hvězda přelicházela narození jeho. Tu magové upozornili modlářského krále v Babyloně, že nebezpečensví nastává od dítěte, kteréž se roku toho má naroditi, aby oltář a trůn nezbořilo.“

V knihách arabských čteme dále: Když v noci ode čtvrtka na pátek se naroditi měl patriarcha lidu izraelského, uslyšel Nimrod hlasité volání: „Běda těm, kteříž se nepřiznají k Bohu Abrahamovu!“ I zdálo mu se, že bůžkové, jimž poklonu činil, se zbořili. Na zejtří kázal Nimrod svolati kněží a hádače, a vypravoval sen svůj. I nebyl, kdoby jej vyložil, a o Abrahamovi pověditi mohl. Zdálo mu se, že vidí hvězdu, kteráž slunci a měsíci oduímá světlo. Vykladači snů vysrahuji krále před malým ro-

a Náchorův, sloužil bohům cizím (Jos. 24, 2.). Bydlil pak Tháre v Ur Chasdim, nedaleko starého Babylona. Jak se zdá, nejvíce

hencem, jenž by mu žezlo mohl odňsti a zviklati vůru v něho. (Nimrod totiž dal se sám za boha prohlásiti.) Ulyšev to tyran, kázal zavraždití všecka nedávno narozená pacholátka. Tím způsobem všecka robátka násilně o život přišla. Jen to čekání se matky Abrahamovy ukryto zůstalo. Gabriel doprovázel matku zaslíbení na to místo, kde měla poroditi. Hned po porodu syna nese jej rodička do osamělé jeskyně, aby rozlíčeným vrahům do rukou nepřišel. Tři dni trvalo dítě bez matky, a když třetího dne tato s pozoufáním zápasíc přišla k jeskyni, nalezla pacholika zázračně zachovaného. Matka přizavřela jeskyni kamenem, aby jak lidem, tak světlu byla nepřístupnou. Syn její tam zůstal po patnáct měsícův.

Když pak nebezpečenství minulo, vynesla jej ven z jeskyně. Byla noc, a pacholik klaní se hvězdám, ty však mizí před bleskem vycházejícího měsíce. I padá na tvář svou a klaní se měsíci. Zatím vychází slunce ve své velebnosti, jež on za boha pokládá. Ale i ono zapadlo. I obrací se pacholik k tomu, kterýž stvořil nebe i zemi.

Abraham byl ve třech letech, když jej vydal otec, aby byl ke cti modly Molocha obětován a spálen. Než teprv když byl dvanácte let star, uchopil jej duch prorocký a on, prý, vysnáváje Boha pravého, zpěčoval se modlům obětovati. Abrahamův otec byl, prý, vezír Nimrodův a věhlasný mistr, jenž z každého dříví řezby hotoviti uměl. Tak se zaměstnával děláním soch modlářských, které po svém synu na prodej posýlal. Kolikrátekoli kupec přijel, tázal se ho Abraham, kolik počítá let žití svého. Odpověděl-li mu ten neb onen: „Já jsem šedesátník —“ odvece Abraham: Běda muži šedesátníku, který se klaněti chce dílu, jedním dnem zhotovenému; tak že kupec s hanbou odcházel. Abraham konečně posměch maje z obrazův modlářských, 72 jich roztráskal, ku kterým lid putovati navykl. Jednou stalo se, že jistá žena přinesla mlsu chleboů, obětovala. Abraham ale potloukl hliněné modly až na jednoho bůžka, a vloživ hůl do rukon jeho, odpověděl tážícím se, kdo tu nešlechtnost zpáchal, že se bůžkové o ty obětné chleby hádali, a ten jeden z nich silnější jsa, že pomlátil všechny ostatní.

Když ta věc k uším krále přišla, rozkázal, aby Abrahama přivedli mezi popy modlářské do velikého chrámu, a zde jej naučili bohy a větš uctivosti míti, a klaněti se ohni. Abraham zatím chce se raději kořiti vodě, kteráž oheň hasí, aneb mračnu, vodu nesoucím, aneb větru, mraky zaplašujícím, anebo člověku, kterýž sobě vítr podmaňuje. Tedy z rozkazu Nimredova byl pohnán, aby nešel soudu božimu na veliké hranici, ku které jej přivedli. Kněží Bálovi a modloslužebnice snášeli dříví, aby hranici zapálili, avšak sami ohněm spáleni jsou. Mezi tím posílá Bůh anděla za družebníka Abrahamovi. Gabriel snáší se dolů, a z prostředku plamene vystává zelený palouček, z paloučku temení se voda krystalová, ochlazuje jej.

Má-li se víra příkládati Tangum (Eccl. 4, 13. 14), byl Abraham skutečně uvržen do peci ohnivé — Ur Chasdim, odkud se patriarcha přestěhoval, slove město ohně čili ohnivá pec chaldejská.

proto, že babylonská vláda jej svírala, přestěhoval se s rodinou svou z toho chaldejského města do chananejského Háran. Zde přebýval Tháre až do smrti s Abrahamem a s dětmi zemřelého syna Arana. I umřel, stár jsa 205 let. (Gen. 11, 28.)

Než pobyt Abrahamů v chananejském Háran Bohu se nelíbil. I řekl k němu Hospodin: Vyjdi z země své, a z příbuzenství svého, i z domn otce svého, a pojď do země, kterouž ukáži tobě. (Gen. 12, 1; Skutk. 7, 4.) Obcování Abrahamovo se ohlašuje v Písmě sv., že on zjevení od Boha měl, a že i na příští, ježto se mu dostati mělo, poukázán jest. Byl tehdáž 75 let stár. (Gen. 12, 4; Žid. 11, 8.); mnohá tedy zkušenost předcházela stavu prorockému, v jakémž jej od oné doby nalezáme. Synagoga židovská mní, že Abraham cestou domyslu ku poznání jediného pravého Boha se dostal, tak, že by školy, které prošel, nebyly leč — živobyť mezi lidem, rozjímání o přírodě a pak prorocké obcování s Bohem. Že pak hlavně docházel poučení ve škole víry svaté, o tom rabíni mlčí. My však z kořene takové víry vidíme ovoce, jakéž jest: poslušnost, srovnání vůle jeho s vůlí Boží, prosebná láska k bližnímu, hostinnost, statečnost v službě lásky, velkoduší, nezištnost a j.

Abraham co první člen v pořadí určitě podaného věroučení se popisuje; a byl mimo něj a čeledi jeho i jinde známosti o Bohu se byly nalézaly: poznání, jež měl on, bylo samostatné a nově nabyté. Vedlé jiných zjeveného učení vyznavačů stanul asi v ten způsob, jako Pavel apoštol vedlé apoštolův. Jemu i skutkům jeho napomáhala víra tak, že Bůh sám k němu řekl: Aniž více bude slouiti jméno tvé *Abram* (otce vznešený); nebo otcem mnohých národů ustanovil jsem tebe. Ale nazván budeš

S vysoké věže vidí Nimrod to zázračné Abrahama při životu zachování, a slyší jej uprostřed plamene, an slávu velikého Boha zvěštuje. Nadarmo stojí v půlce proti Bohu, stvořiteli nebe i země; po třistaletém panování leží v sutinách věže, kterou ustavěl a s rozptýlením utiskovaných se dokonává panování jeho. Z pomaty vypověděv král Abrahama s příbuzenstvem jeho ze země, a trestem za to se nemíjí; nebo když jej na útěku se svým vojskem stíhal, z dopuštění Hospodinova přepadl ho roj komárů a uvedl ve zkázu; jeden pak z nich vlezl hrdouš tomu skrze chrápek do mozku, a způsobil, že pak pozbyv smyslu, jako zvěr lesní po čtvermo leza trávu žral. — (Cfr. Sepp, das Sodomthum; 3 Tgl. S. 80. ff.)

Abraham (otec množství.) Také Sáráj manželce tvé nebudeš říkali Sáráj, ale Sára (kněžna, mnohých a velikých národů matka. (Gen. 17, 5. 15.) *)

Zřejmě učí první kniha Mojžíšova, že se Bůh Abrahamovi po jeho vyjiti z vlasti mnohokrát a mnohými způsoby zjevil. Ale zvláštní řeč Boží stala se Abrahamovi *u vidění* (Gen. 15.), v nížto mu Hospodin zaslíbuj syna a rozmnožení rodu. Potom když ustanovena byla obřizka na znamení úmluvy mezi Bohem a Abrahamem a když syn, jmenem Isák, Sáře 90ti leté a 99ti letému Abrahamu zaslíben, řekl Bůh dále ohledem na Isáka : „Ustanovím jemu smlouvu svou za úmluvu věčnou, abych byl Bohem tvým i semene tvého po tobě.“ (Gen. 17, 7.) Upomínkou na těle hanby každého pacholíka, totiž *obřizkou* na nemluvnátku osmého dne provozenu všecken lid ku poznání přichází, že plodících v člověku sil nejenak než podle vůle Boží vynakládáno býti má. Zkažení a podvrácení Sodomy a hrůzuplná poušť připomíná pomstu, s kterou nižádný se nemine, kdožby se vydával na prostopášnosti, oblíbené v Sodomě a Gomoře. —

Víra jeho přestála zkoušku nejtěžší, když mu od Boha rozkázano, aby syna svého Isáka obětoval. Rozkaz ten zdál se míti dvojí obtíž, proto že obětování lidí jen zdivočelcům v obyčeji bylo, a pak, že byl-liby Isák na smrt vydán, nejináč to vypadalo, než jakoby zámluva Boží se nenaplnila. Tu důstojnost, tu moc a ten veliký význam víry Abrahamovy líčí svatý Pavel k Židům 11, 17—20 : „Věrou obětoval Abraham Isáka, jsa zkoušen, a obětoval jednorozeného, kterýž byl přijal zaslíbení, k němuž bylo řečeno : V Isákovi nazváno bude tobě símě (Gen. 21, 12); maje za to, že mocen jest Bůh i z mrtvých vzkřísiti : pročez jej i v *podobnosti* přijal.“ **) — A ta láska Abrahama obětujícího měla vyobraziti lásku Boha Otce ke všem lidem.

Tomu skutku (zamejšleného obětování od Abrahama na hoře Moria) má Jerusaleém co děkovali nejdávnější posvěcení

*) Dle knih Targum Jonathan a Jeruschalmi Gen. 25, 62. patriarcha Sém ještě za dnů Abrahamových konal úřad vznešeného mistra, a Isák ještě za živobytí Abrahamova chodil, prý, k němu na učení.

**) Totiž v *předpodobnění* Krista, dle výkladů svatých Otců.

své, neboť hora, kde měl Isák býti v oběť zápalnou, a jen skopeo jest obětován, byla později městištěm chrámu židovského. *)

Tu se ukázal anděl Hospodinův z nebe, a nedopustil vydati Isáka na smrt; podobně jako poselství o narození jeho skrze anděly přinešeno jest; kdežto jindy Bůh naprosto s Abrahamem mluví, a nečteme než jednou (v kp. 15.), že by se řeč Boží byla k němu slávala u *ridění*.

Arcif nelze lůch cest ukázali, jimiž Abraham s Bohem chodil; ale viděli při něm mnohá osvětlení s hůry, bez nichž by se nebyl stal *otcem všech věřících*. **) (Řím. 4, 11.)

Než kdo by dovedl vyhraditi vědomosti, jichž on nabyl zkušeností svou? Zkusilť zajisté nemálo po těch 175 let, co živ byl, ježto pohyb dříve v Mesopotamii, pak v Palæstině, v Arabii a Egyptě, kdež s mnohotvárnou kulturou se obeznal. Onť vykonal to, co mezi zásadami hlubokých mudrců za cos velikého pokládáno. V zlatém pravidle: „*Následuj Boha*“ předcházet všechny mudrce, a chodě s Bohem, opustil vlast svou. (S. Ambros. de patriarch. Abraham. l. 1. c. 2.) Že se Abram proti pravdě neprohřešil, když Sáru k tomu měl, řka: „*Rciž tedy, že sestra má jsi*“ — Gen. 12, 13. — již dávno od vykladačů ukázáno; neboť byla Sára skutečně sestra jeho nevlastní, z jednoho otce, ale z jiné matky. Cizincování Abrahamovo zobrazuje v sobě osvětu hebrejskou, a jinou sousední. Kdožby se nepodivil, bedlivě přemítaje stránky dějepisu? Hle, prastarých stálů, v nichž tento arciolec pohostinu býval, více není. Říše Nimrodova s Faraonskou vzaly za své. Čím více doba příští ze sutin památných ty němé svědky egyptské a babylonské osvěty odhalí a vyloží, tím více každého to udiví, že Abraham jediný s to byl, položili základ lidu, veškerou zem ovládali majícího, a že vítězná sláva a vážnost Abrahamova již od pradávna s takovou zevrubností ohlášeny byly. ***)

*) Gen. 22, 14. Josef Flav. Antiq. 1, 14. klade obětování Isáka na rok 2143 po stvoř. světa, když Isák 25 let stár byl.

**) Na tom otci židovském předobrazem otec křesťanstva synovství Božího — Kristus.

***) Abraham odpočívá v jeskyni Makfela, kterou s okolím za své rodní pohřebiště byl koupil; odpočívá podle Sáry, ježž ona 127 let stará, snem pokoje byla předešla.

K a p i t o l a II.

O utvoření kmenů, zrlášť kmene israelského z potomků Abrahamových.

Abraham i proto znamenitým se stal, že skrz Isáka Israelité a Edomitě, skrz Ismaele pak vřhlasnější rodiny arabské se od něho počítají. Dle svědectví Pisma byli synové Ismaelovi počítáni za první otce dvanáctera knížat, jenž ve jmeních a rodech svých jsou: Nabajoth, Kedar, Adbecl, Mabsam, Masma, Duma, Massa, Hadar, Thema, Jethur, Rafis a Kedma. (Gen. 25, 13.) Mimo to pocházeli od Abrahamova spojení se s manželkou Ceturou, jiné arabské rodiny, jako Sába, Dadan a j. (Gen. 25, 1 n.) Což slouží k vyrozumění, proč potomně Mohamed všechno, co pro svou víru podnikl, zakládati mohl na té myšlence: „Náboženství Abrahamovo v svůj předešlý stav zase uvedeno buď!“ Uznával sice Mohamed prorocké kázání Salehovo mezi starými Araby, a ze jmena mezi kmenovci Themudovými, vychvaluje prorocství bratra jeho Huda; než ale oboudvou namáhání klade za daremné v ten způsob, že by jen tolik zboží duševního u Arabův se nalezalo, co od Abrahama dědictvím obdrželi. Tak hojně jest požehnání, na Abrahama spočívající, že v něm, mimo křesťany a židy, podíl mají millionové Mohamedánů. Juž skrze proroka Isaiáše ukázal Bůh, že ve zpravování Abrahama síla království Božího na zemi se ukázala. „*Jediného jsem jej povolal, a požehnal jsem jemu, a rozmnožil jej.*“ (Isai. 51, 2.)

Poněvadž arciotec ten ještě vnuka svého Jakoba na svět dočkal, zřídka kde se synem jeho Isákem se potkáváme. Isákova osoba stojí dosti pozadu. Isáka i Abrahama myslíme si v žití jejich nerozlučitedlné. Také Písmo oba dohromady spojuje, tak že žije otec v synu, a syn v otci. (Cfr. Žlm. 104, 9; Exod. 2, 24; Ezech. 33, 24; Dan. 3, 35. Nehem. 9, 7. Ekkli. 44, 20—24.)

Tedy Isák mnohdy nevystupuje bez určité vůle otce svého Abrahama. Tento sám posílá služebníka svého, Isákovi hledati manželku do města Háran. I namluvil mu *Rebeku*, dceru Ba-

tucle syrského z Mesopotamie, sestru Lábanovu. *) Isák ji považoval za manželku, a když byl šedesátník, narodili se mu blíženci, *Esau* (Edom) a *Jakob*. Onen byl rolník a lovec zvěře, tento muž prostý a pastýř, přebýváje v staních. Esau málo byl pilen zbožnosti a kázně, a tudíž své právo, jenž zavíralo vrchní moc v rodině, totiž soudní a kněžskou, Jakobovi prodal. Jakob když na slepém otci vymohl, aby mu dal požehnání, jenž patřilo Esauovi: musel před bratrem svým utéci k matčinu bratru Lábanu do Háran; kdež po sedm let za Rachel, a po jiných sedm za Lii sloužil. *Rachel* a *Lia* představují ženu v rozličné důstojnosti. Rachel ukazuje paní k milování vábíci **), Lia pak hodnou matku a hospodyni.

Bůh vedl Jakoba zvláštním a podivným způsobem na cestách života jeho. Z Palästiny musí utíkat do Mesopotamie, odtad zase zpátky do své otčiny, a byl tak šťasten, zastihnouti staříckého otce Isáka ještě na živě, a však v brzkú potom zemřelého oplakal a pochoval. Když pak byl ve stu a třiceti letech, přistěhoval se do Egypta. — I při něm jeví se schopnost celého stromu, a tak jako v zárodku osud budoucího pokolení. Také v tom se zračí Jakob jako významný kmen lidu vyvoleného, že rozličně co prorok s Bohem chodil. Jen tolik buď připomenuto, že při něm obrazná zprostředkování názorů více vznesených, než to bylo u předkův jeho, u p. u Abrahama, k světlu přicházejí. Jakob na svém útěku do města Háran má vidění ve snách o řebříku nebeském a andělech Božích, vstupujících a sstupujících po něm. (Gen. 25, 12.) V tom vidění spočívá všechno prorocké, kněžské, ano i vůbec každé zbožné člověka s nebem obcování. Jakobův odchod od Lábanu není bez odporů a obtíží, a když Jakob učiniv s testěm svým pokoj, do své otčiny se vrací, musí u brodu Jábok s andělem zápasiti, a odtad dostal jméno *Israel*, t. zápasník Boží. Bez pochyby na něm,

*) Věci ty, kteréž způsobil věrný služebník a námluvčí Elieser, svědčiti mohou, jak i zdravým smyslem i učením zjeveným vedené osoby při vstoupení v stav manželský, na téhož důstojnost a vážnost se upozorňovaly. Podobně stalo se při Jakobovi, když dcery Lábanovy sobě namlouval. (Gen. 24 a 29.)

**) V ní jest předpodobněná *betlémská matka milosti*.

54 III. Zjevení patriarchální. Kp. II. Jakobovo vidění.

co na arciołci lidu věřícího, ta pravda se vystavuje, že Bůh při zakládání říše svobodných lidí k člověku se schyluje, jsa přestounem a mistrem jeho, a že se člověk požehnání Božího takorčka zápasením domáhutí musí. *)

V těch dvojích zjevech stojí Jakob na nižším stupni prorockém; na stupeň vyšší veden jest u brodu Jábok, tu kde mu Bůh vykládá to temné s andělem zápasení, řka: „Nebudeš slouiti více Jakob, ale *Israel* bude jméno tvé. I nazval ho Israelem, a řekl mu: Já Bůh všemohoucí, rostíš a množ se: národové a lidé národů budou z tebe, a králové z beder tvých vyjdou.“ (Gen. 35, 10 n.) O naplnění slibu, jež tuto Bůh Jakobovi učinil, tím více naděje bylo, poněvadž byl Jakob otcem dvanácti synů, **) a někteří z nich zběhlost u věcech válečných dokázali. Tudy, ať obrazně mluvím, máme zárody statných štěpů, jižto z roubů od Abrahama až do Arabie přenesených vyrostli a ku provedení úmyslu Božích sloužili jsou.

Než potomci Jakobovi nebyli k tomu povoláni, aby dřepěli co samostatní a nevázaní Beduinové a kočující Arabové, nýbrž aby se k náležitým mravům a k dobré kázni povznesli. Protož muselo k tomu přijíti, aby k zrůstu se majíce takorčka na cvičenou do Egypta se dostali, a s tamnější osvětou se seznámili. Z jiné strany vševládnoucí moc Boží také velmi podivným způsobem se ukázala, když jednoho ze synů Jakobových učinila prostředníkem, aby skrz něj celá rodina Jakobova v Egyptě se uhostila. Byltě to Josef, dříve od bratrů snáhem zvaný, avšak sličnými mravy ***) a darem vidění nadpřirozeného proslulý.

*) Jedna část ss. Otců u. p. Ambrož, Chrysostom, Cyrill a j. znamenali v tom andělu samého Syna Božího, jenž v způsobě člověka s Jakobem zápasil, aby ho přesvědčil, že ani od bratra Esaua, ani od jiných nepřátel svých přemožen nebude, poněvadž i proti vyšší moci svou statečnost a sílu skutkem dokázal.

**) Synové ti s matkami jejich jsou: Matka Lia: Rúben, Simeon, Lévi, Júda, Isachar, Zabulon. Matka Rachel: Josef, Benjamin. Z dívky Rachel, jmenem Bály; synové: Dan a Neftali. Z dívky Zelfy, jižto Lia manželku dala: Gad a Aser. — Simeon a Lévi vykonali krvavou pomstu na Sichemu, jenž Dinu, sestru jejich, o panenství připravil. Gen. 36, 1. n.

***) „Josef ostříhal smysl svých, aby cizím myšlénkám přístupu nedopustil.“ (S. Ephrem. de recta vitæ ratione. c. 47.) „Josef užívá útěku co zbraně, an plášt v rukou ženy zanechav, pryč se ubírá.“ (S. Basil. in Gens. hom.

Jen jeho vznešenému postavení v Egyptě co děkovati bylo, že se Jakobovi potomci v říši Faraonů k svému povolání spíše připraviti mohli.

Tou měrou dům Jakobův již během málo času valně rozmnoženým se ukázali, a arciolece umírajícího na přípověď Boží upomenouti mohl. Osud Josefův nemohl nevzbuzovati svrchovanou důvěru v celou přípověď Boží. Tu byl Jakob k tomu připraven, aby prorokoval, co se dále díti bude se syny jeho a s potomky jejich. Tedy on, když jej umírajícího 12 synů obstoupilo, dáváje každému požehnání předpovídá, že ne všickni stejně dostojí k vykázanému jim povolání. Jakob zpomíná, kterak syn jeho Rúben přišel o právo prvorozenosti, protože obýval s Bárou, s ženinou otcovou. (Gen. 35, 22.)

Dědičné právo, vlastní prvorozenému, přešlo tudíž na Josefa, a po něm na syna jeho Efraima. (1. Paralip. 5, 12.); právo kněžské dostalo se Lévi, berla pak vlády a vrch moci soudní připadla Jůdovi. *) Jakob vidí duchem prorockým, že Jůda ode všech pokolení ctěn, a nejen co majitel vinnic, ale i vítězstvími svými a tou předností vynikne, že *od něho berla, a kníže z beder jeho neodstoupí, dokavad nepřijde, který má poslán býti, a on bude očekávání národů.* (Gen. 49, 10.)

Tak ten zrak patriarchy umírajícího sáhá až ku příští toho, kterýž dvanáctero pokolení israelských, a všechny národy okolo sebe shromáždí a *kníže pokoje* slouiti bude. Věc pamětihodná, kterak se i Jakob oučastnil při tom knížetství pokoje. Když byl již na tom, aby požehnání dal pokolení Lévi (s pokolením Simeon) rozhorlil se na divou prchlost, jižto druhdy Lévi a Simeon proti svůdci sestry jejich Diny byli ukázali. **) Rozhor-

c. 39.) Viz o pochvalách téhož, u sv. Jana Chrysostoma, Spisy vybrané. V Pardubic. 1850. str. 487 n.)

*) Přednost pokolení Jůda později tudy vynikala, že Israelité dostali jméno Židé, majíce prvé v obyčeji nazývati se Hebreové, od Hebera potomka Sémova.

**) I v prostřed Apoštolů Páně objevila se prudká a hněvivá povaha pokolení levitského; podala však Spasiteli příčinu k výkladu, že království jeho od jiného ducha pochází. Luk. 9, 54. To se v té samé krajíně stalo, v kteréž Simeon a Lévi s krvavou pomstou přikročili na Sichem.

lení to arcíť s duchem starého zákona se shodovalo. Taktě bylo chvalitebné, jako byla ona pozdější vítězná sláva Davidova, jako byla horlivost Fineesova; a také Mojžíš před svou smrtí ono ohněm a mečem horlící pokolení Lévi nade všechny jiné zpomíná i chválí. Jakob ale nechce, aby duše jeho do rady jejich přicházela. I dokládá: „V shromáždění jejich nebuď sláva má. Zlořečená prchlivost jejich, nebo neustupná.“

Dříve než ten duch, k němuž se co k svému Jakob hlásí, ku vládě přijíti mohl skrze knížete pokoje (Schiloh = vysvoboditel), minulo více než půl druhého tisíce let. Dříve musel Israel v veliký národ vzrůst, pak v zákonnosti se cvičiti, až by pomalu k svobodě dospěl, a pravdám zjeveného učení ke všem národům průchod byl prodělán.

Ohledneme-li se po stanovisku Israele v Egyptě, a po vyjítí z Egypta, nebude těžko vysvětliti, proč tak dlouhovou cestou dozrává ovoce vedení Božího. Již pak věc to možná, na půdě historické, takměř na stopu vedení tomu se dostat, a sice od té doby, co rodina u veliký národ vzrosila. Otcové pokolení dvanáctera, jací byli synové Jakobovi, jen u víře měli viděti naplněnou věhlasnější část zaslíbení jim učiněných. „U víře zemřeli ti všickni, nevzavše zaslíbení, ale z daleka k nim prohlédající a je vítající i vyznávající, že jsou poutníci a hosté na zemi.“ (Žid. 11, 13.)

Josef, od sv. jahna Štěpána do počtu proroků položený, již dříve vychvaluje se u moudrého Siracha, řkoucího: „*Aniž jako Josef narodil se který člověk, kníže bratři, podpora lidu; a kosti jeho navštíveny jsou, a po smrti prorokovaly.*“ (Sir. 49, 17. 18.)

Jméno Boanerges (Mar. 3, 17.) vysvětlení běže z Gen. 49, 5. — V hrobce hebronské párové tyto pohřbeni jsou: Sára s Abrahamem, Rebeka s Isákem, Lia s Jakobem, a z předu Eva s Adamem. Cfr. Sohar. III. f. 174. amstel.

K n i h a č t v r t á .

Zjevení Boží v Israeli skrz Mojžiše pod Faraony v Egyptě, a na poušti.

K a p i t o l a I .

Utvoření Israele v národ.

1.

Israelitům v Egyptě škola aspoň vnějšího vzdělání se otevřela. Tu však starší i novější letopisci kladou otázku: „Do kterého roku, a pod kterou v Egyptě vládu padá Israele tam přestěhování, a v zemi Gessen bydlení?“ — Není věc snadná, zpříma na to odpověditi. Mnozí vypočítali, že to bylo, když kmen, Hyksos zvaný, opustiv Arabii, v Egyptě se osadil, a vládl od r. 2082—1822; což také podobno, vzhledem těch okolností, v nichž Josef svému otci Jakobu radí, řka: „Kdyžby Farao povolal vás a řekl: Jaký jest obchod váš? odpovíte: Muži pastýři jsme služebníci tvoji od dětinství svého až do této chvíle, i my, i otcové naši. To pak díte, abyste mohli bydleti v zemi Gessen: nebo v ošklivosti mají Egyptští všecky pastýře.“ (Gen. 46, 33. 34.) Zcela jinou býti vidíme tu oučastnost Faraonovu, nežli onu Egyptských. Farao má zalíbení v Jakobu co pastýři, kdežto Egyptským v nenávisti jest život pastuší.

Ještě jinou příčinu máme, proč příchod Jakobův do Egypta klademe v dobu cizopanskou; neboť po smrti Josefově povstal *nový* král nad Egyptem, kterýž Josefa a bratří jeho neznal, ano s plemenem jejich ukrutně nakládal.

To neznání se k muži pro Egypt znamenitému solva vyložíme, leč bychom připustili, že dynastii cizozemské konec učiněn od nové vlády královské, ježto ok. 1822 před Kr. nad

cizozemci vítězství dobyla. Vítězem tím byl Ahmosis, učiněn jsa prvním z osmnácté dynastie pošlých králů domácích. *)

Tedy lid vyvolený v zemi Gessen, na pomezí arabském nebylby pod ochranou té, ať mírné vlády, tak brzo v národ se povznesl. Když ale nová, ostřejší dynastie nastoupila, nemohlo jinak býti, než aby pro obecné dobro, při tak hojném se rozšiřování, co nebezpečná částka lidnatosti ve podezření vešli. Písmo také činí zmínku o velikém rozmnožení Israelitů, dle zaslíbení Abrahamovi učiněného. Nedivme se tedy, že nová vláda nedůvěřivým okem na ně hledíc, těžkou prací jim život zhořčovala. Král ustanovil nad nimi ouředníky robot, aby je trápili břemeny. I vystavěli Faraonovi města obilnic Fithom a Ramesses. (Exod. 1, 11.) Tak mnohým života trouděním a robotováním mělo se docílit, aby Israel uvedený v obor civilisace a osvěty egyptské, v rodech pastuších roztroušen nezůstal. V kruhu umělcův egyptských otevřena mu škola, v níž měl příležitost seznámiti se s rolnictvím, stavitelstvím, počtářstvím, hvězdoslovím a jiným uměním. Při obrovských stavbách i ten co robotník zapřažený Israelita měl příležitost k vývinu sil duševních, a těch řemeslníkův a umělcův sobě všímaje, díla jejich napodobiti hleděl. Že mnozí z té školy dosti zralého ovoce přinášeli, jeť za důkaz ono na poušti od Israele postavené dílo stánku úmluvy s archou Boží. Z téže příčiny není podobno, že se dům Jakobův v Egyptě znáti naučil, jakby v národ samostatný vzniknouti mohl. Aniž mu scházelo známosti v písmenovém psaní; nebo za dnův Mojžišových o jeho zdokonalení máme svědectví. Exod. 17, 14; 24, 4 n.; 28, 9; 34, 27; Nm. 33, 2; Deut. 6, 19; 11, 29; 24, 1; 31, 9. 22; 28, 58; 29, 2.

Než při těch pomůckách, jež Egypt Israelitům ku vzdělání ducha poskytoval, bylo se co báti, aby v každodenním obchodu s modláři ve stykání přicházejíce, nepřišli o víru v jednoho Boha, ježž vyznávali praotcové jejich. Egyptské náboženství

*) Dle udání Champollionova — Nástupce Ahmosisa, totiž Amenofis Thermo-fis dokonl vítězství. Pěči těch dynastiů obnoveno více velkolepých budov, kteréž na rozkaz panovníků dřívějších zcela zkaženy byly.

zpřímá tomu odpíralo, co Hospodin sám od časův Abrahamových synům Israelským svěřil. Tolik jisto, že co ze svého náboženství Egypt podával, velmi luzně bavilo mysl a obraznost lidskou.

2.

Věc jistá jest, že od šestnácté dynastie Manethovy v Egyptě, tedy asi ode dnů Abrahamových až do té doby, co vláda římská Egypt opanovala, jedno a též náboženství panovalo. Starodávni, jakož i novější sokové pravdy, rádi hy pověrným Egypťanům nauku o Bohu jediném tak přivlastnili, jako křesťané ji vyznávají. Arciť náhled o božstvu v Egyptě na saiském chrámu chovaný něco světla poskytl učení jejich o jediném Bohu: „*Já jsem všecko, co jest, bylo a bude ; žádný smrtelník závoje mého nikdy neodhalil.*“ *)

Než božstvo, čirá prabylost, jen co nestvořený, temný, tajný a potud neotvorný zdroj všech bytostí pouze na mysl přichází. Ze zdroje toho řine bezčetné hejno vyšších a nižších bohů tak, že skutečný svět jináč se nezračí, než co výron temné prvobylosti. Dále ony vyšší bytosti s nižšími tak stojí ve protivu, že na nejhrubší *dvogici* (dualismus) při nich uhozujeme.

Konečně tuto i ten náhled o více pořadech bohů a bytostí, co člověckých, tedy osobných panuje, avšak bohovost při tom jen jako živelní neb živočí tvor se velebí, a to osobné bytí jen jako průchod tajné bohomoci se zračí. Vedle náhledu o stupňovaném výronu tajné prabylosti, a její bezosobnosti panovalo i osudověrství, v jehož oboru nebylo lze obejít se bez pověrného smejslení o čarodějích a hvězdopravcích.

Egypťané věřili stěhování čili putování duše lidské, tak že ona po zdání jejich v tělo zvířecí vchází, a když u vodě, i krom vody všeliké živoky prochodila, do těla lidského se vrací, a tu cestu v 3000 letech vykonává.

Konečně spočívalo náboženství jejich jako indický brah-

*) Dáno mu jméno Amun, jež letopisec Manetho vykládá: το κενυμένον καὶ τῆν κρύψιν.

maismus na základě hvězdopравectví. Ve třech časech obyčejného roku zrcadlila se *trojice* jejich, zvaná Trimurti, a v ní *Amun*, *Ftha*, *Knev* — tak jako ona indická v osobách Brahma, Vischnu a Schiva nazvaných.

Čtění bohů pod obrazem toho neb onoho živočicha provozováno po Egyptě způsobem rozmanitým. Města Theby, Mendes, Kynopolis, Lykopolis, Bubastes, Tachampso byla jsou to, kdež úcta kozlů, skopů, psů, vlků, kocourů, krokodilů, nesyťů *), sokolů, krahujců a chrobáků v obyčej vešla. Černý býk Apis, v Memfise ctěný, povýšen na nejvyšší stupeň bohocely. Kněži jej v chrámě hlídali a krmili, v 25 roce stáří obyčejně utápěli; vlastně však po zdání jejich o život nepřicházel, nýbrž ta jej oživující duše Osirisova přešla do jiného býka, a veškeren Egypt smutnil, dokud po sedmémecítma známkách duše Osirisova nebyla vypátrána. **) Pročež i v knize Deutoronomium 4, 15—20 před takovou zvěroslužbou vystráháno.

I mnohé zahradní zeliny aneb vaření sobě zbožnili. ***)

Máme důkazy, že Egypt na mravy israelské tím mocněji působil musel, čím více při něm pověra lakadly smyslnými obsypána byla. Všem, co v přírodě a při člověku rozkvetá, hluché radovánky, a všemu, co v světě vadne, zasmušilé hody bývaly strojeny. Četní, a pro učenost v nemalé přízni postavení kněži byli takměř duše, jenž všecken lid oživovala, aniž sami k vídce o jediném nad vesmír vznešenějším božstvu se povznegli. 4)

V takých okolnostech, ne během lidským, ale řízením Božím to přišlo, že mnohý nátlak, s nímž se Israelité potkali, byl jejich záštitou od svodu k modlářství, a zvláště ono čím dále

*) Pták veliký jako slepice nachází se v hrobkách egyptských až posud halsamovaný. Dle Herodota také hnusnější zvířata, n. p. myši též úcty docházela. Cfr. Isai. 66, 17.

**) Osiris býval ctěn co pán světla a života, Serapis pak co vládce temnosti a smrti.

***) Věci to, jichž básníkovi směšno, an se ozývá: Porrum et cepe nefas violare ac frangere morsu. O sanctas gentes, quibus hæc nascuntur in hortis munina! . . . Juvenal. Satyr. 5.

4) Kdožby tedy historickou pravdu mistrovati, a dle vlastní theorie, dějinného základu nemající tvrditi chtěl, že by byl Mojžiš avé učení o Bohu v Egyptě z tajemství kněžských vzal, a Israelitům oznámil (!)

krutější robotění sloužilo za jakousi mezizeď, která loučila Israele od modlářského Egypta. Když s Isaacem tak ukrutně bylo nakládáno, bezděky hlásil se k své národnosti, a pohrdaje cizotou, pevně přilnul k jazyku a náboženství otcovskému. Odtad snadně i to vyložíme, jak na vzdor těm strastem, jichžto lid Boží v Egyptě poměl, v jeho čeleděch nic nezměněno, tak že Mojžíš dle toho rozdílu lidu čeled po čeledi vyzýváti, shromážditi a vyvésti mohl, a jak vždy bylo šelřino obrázky, co znamení úmluvy s Abrahamem. Israel v obor vzdělanosti egyptské vtažený, nedal se pomásti, ale zůstal věren svému jazyku, a domáhal se pokud na něm bylo, aby co potomek Abrahamův, a vyznavač zjeveného náboženství také při svém vlastnictví setrval.

Než proti všemu, což Egypt vlastního měl, nejvíce popuzeni byli Hebreové královským nařízením, dle něhož měli novorozenci pacholíci vražděni býti, dle jiného pak měl je Nil pohlcovati. Zatím z vln Nilských vytrhla božská Prozřetelnost pacholika, jímžto, co novým živlem a vyvoleným nástrojem měli se Israelité utvrditi u víře a v národnosti. Jméno jeho jest *Mojžíš*, ježž dcera Faraonova vzala za syna, a vychovati dala. Otec jeho byl Amram, matka Jochabad z pokolení Lévi.

Kapitola II.

Mojžíšova příprava k dalšímu Israele pěstování.

Snadno se domyslíti, že čeled israelská pro mnohé nátisky v Egyptě nemohla se přizniti s žádnou cizotou tamnější, jakko-li ji Egypťané do středku své osvěty vtahovati nepomíjeli. Jeť podobno, že Mojžíš naučiv se moudrosti egyptské, a veden jsa pokynutím Božím, stál v protivosti se slávou Faraonů, kteříž jej co hebrejského zavrhlí.

Jak rozsáhlé byly vědomosti, jichž nabyl Mojžíš v Egyptě, ani ta případnost neukazuje, že se Thermuthis, dcera královská o jeho vychování postarala. V novém Zákoně (Skutk. 7, 22.) čteme, že *vyučen jest Mojžíš vši moudrosti egyptské, a byl mocný v slověch i v skutcích*. Avšak z cesty pravdy daleko by se uchýlil, kdoby tvrditi chtěl, že to odchování

v Egyptě Mojžíšovi podalo více než jen vzdálenější přípravu k velikému povolání jeho. Zajisté u dvora královského nenabyl tolik moudrosti, jako v pobytu svém v pusté Arabii. Zde co čtyřicátník od Egypta vzdálený, měl pokdy v mysli přemítati oběhy světové a veliké protivy, v kterých byla pověra egyptská s náboženským smyslem Israele se nalezala. V té po 40 let trvající, a takměř klášterní samotě byl odloučen zmatku, kterýž se nalezal v pestrém stavu lidu egyptského. Tu mezi bydliteli pouště dosti měl, činžby své potřeby ukojil, nanejmé mezi Madianity. Rod, s kterýmž tu v přátelství vešel, znám byl pod jménem Kenitů, v nichžto krev chámitská s krví semitskou byla smísená; neboť po přeslici skrze Keturu od Cháma, po meči pak skrze Abrahama od Séma pocházeli. (Gen. 15, 19; 25, 2. 4.) Mojžíš hned po svém příchodu do země madianské uchýlil se ku knězi Ragueli, jinak Jethro zvanému, jenž byl spolu kníže a kněz jako Melchisedech. Tomu přísáhl, že bude bydliti s ním, a z jeho sedmi dcer pojal Seforu za manželku. (Exod. 2, 21.) Tedy povstalo mu švakrovství s kmenem, jenž nejednou i těch zbrojníků na poušti se přidržel, totiž Amalekitů, tak že s těmi mezi Chámity počítán bývá, a také s nimi v obchodech podíl míval. Zvláště pak spojil jej rod patriarchální nejužším ouvazem rodinným. A to postačí, abychom poněkud ty poměry si představili, jichž oučinek se tehdáž na Mojžíše jevil. I to přidati dlužno, že Mojžíš, jsa osmdesátník, ještě ovce testě svého na pastvu voditi, a také v hrozných roklich vůkol hory Sinaj pásiti obyčej měl, aby vnitř jsa puzen zbožným přemýšlováním samotně se oddal.

Tedy řekli bychme snad v podobenství, že byla duše vclmože toho, jako pole oulehlím dlouho zplaněla, až pak z vůle Boží vzdělána a k zasetí semene Bohem zjeveného ustrojena jest. *)

Avšak Mojžíš jakkoli byl bohatě vycvičen a duchovně ozbrojen, věděl, že mu síla nestačila, aby vlastní mocí na vrch

*) Po zdání některých židův seznámil se (prý) Mojžíš v Arabii s Jobem, a sepsal knihu toho trpitele jméno mající; což ale dějepisně stvrzeno není. Na všerhen pád ničeho neacházelo, coby bylo mohlo v Mojžíši oživit sponímku na útrky Hebreův, a vzbudit podobné natikání v něm, jakéž kniha Jobova obsahuje.

svého povolání vystoupil. Vezmeme-li věc po lidsku, arcíť že on ze samoty pro sebe chutného ovoce okoušetí mohl, ale na to mysliti, jakby lid z domu poroby vysvobodil, nepodobalo se leč bláznovství, a to tím více, jelikož se u Israele mysl na mnoze jen otrocká ukázovala, s kterouž veliký vůdce jeho tuhé boje podnikati musel.

Jeť sice pravda, že množství Israelských již dávno před narozením Mojžíšovým, snad za rozpadlé vlády kmene Hyksos, útok učinili na Palæstinu (1 Paralip. 7, 21 n.), ale neblahý následek toho, a nastalá svízel a poroba byly již samy sebou od válečných běhův ohrožovaly. Tedy vzhledem lidu Božího pod vůdcem jeho Mojžíšem potvrdilo se, co Žalmista o vysvobození Israele z Egypta, a uvedení ho do Chananejska praví: „Ne mečem svým opanovali tu zem, ani rámě jejich spomohlo jim.“ (Žlm. 43, 4.)

Jestli kde všemocnost božská patrně vkročila do běhů lidských, a to vkročení v určitých skutcích a zázracích svou přípravu mělo, tedy neméně to buď připuštěno v těch věcech, jež následují.

Kapitola III.

Zjevení Boží ve kři hořícím.

Kde člověk neví rady, obrať se k Bohu, spoléhaje na pomoc jeho; s nebe jest síla. (Žlm. 120, 1; 1 Mach. 3, 19.) Pravda ta se upodstatnila na Israeli, když při vzrůstajícím zmatku rady nevěděl. Že Hospodin z veliké poroby jej vytrhl, poznati lze jednak již z velikého vidění, kteréž spatřil Mojžíš v prostřed kře u hory Boží Horeb.

Od Boha v zaslíbeních věrného zvěstován mu byl skutek neočekávaný, jehož provedením má býti cesta Israeli otevřena, aby vešel do země chananejské. Skutek ten, jak v zvěstování, tak i v provedení má dvojí stránku. Z jedné dává se Bůh znáti co osobnost nade všechny síly světa mocnější, a z druhé strany co bytost, jejíž působení v určitém pořádku sloučena jest s dějinami lidstva. Jednak o bytosti samé od sebe nejdokona-

64 IV. Mojžiš. Kp. III. Příprava Mojžišova. Zjevení ve kři.

lejší, bez ohledu na čas a prostor, jednak o Božím v lidech a s lidmi žití se dozvídáme. Oboje zvěčněno jest ve dvou jmenech, co tu svěčena jsou Mojžišovi, a také lidu ohlášena býti měla. Jednak Bůh sám jméno míti chce, řka: „*Já jsem, kterýž jsem*“ (Ehjah). Tedy o Bohu mluvíce nemáme ho jmenovati leč jmenem: „*On jest, kterýž jest*“ (*Jihjah*, nebo dle starší formy, *Jahveh*). Omylem se stává vyslovování Jehovah *), jakž to již v zvyk vešlo, ješto *Jahveh* či *Jahu* zní, a tolik znamená, co: „*On jest.*“ Tudy běreme zrůst v známosti Boží; neboť jméno Jehova t. Hospodin od praotců nepoznáno, a nejprvé Mojžišovi jest zjeveno. (Exod. 6. 2 n.) Tím víra v osobnost Boží, bezutěšné pověře na přič, za základ všech pravd náboženských položena jest. Ta bytost, co sama sebe určitě ohlašuje, řkouc: „*Já jsem, kterýž jsem,*“ myslí a mluví o sobě co bytost rozumná, všemocný základ jsoucnosti má sama v sobě.

Než ta představa o jednom osobném, živém Bohu, měla-li v lidské mysli se uchytili, bylo potřebí, učiniti ji plnější; protož také v druhém jmenu ukazadlo na jisté skutky zjevení Božího po boku má. Ten, jenž sám sebe nazývá: „*Já jsem, kterýž jsem*“ (Exod. 3, 14.) a tudy nade všechny časy a všechny bytosti sáhá, chce zároveň nazván býti: „*Bůh Abrahamův, Bůh Isákův a Bůh Jakobův.*“ (Jb. 6. 15.) Pojmenováním takovým omezuje a stanoví se náboženství také skrze historii; skutkové pojedineho mluvení Božího k lidem mají se co jednotní paprskové bohopoznání v paměti věřících sbírali. Čím více pojedinnosti díla jeho na světě poznáno, tím více i člověk sám sebou jest puzen, aby k té nade všechen svět vyšší bytosti na blíž se dostal.

Bezpochyby tou formou divného zjevení ve kři ohnivém **) poměr všech podivných Božích působení na člověka ke člověku

*) Fariséové pokládali jméno to tak za svaté, že ustanovili místo něho vždycky *adonaj* anebo *elohim*, Pán, Bůh vyslovovati. Pročež postaveny jsou od nich vokály *adonaj* — pod základní písmena přesvatého jména JHWH a tudy povstalo jméno — Jehovah, kteréž více na vykupitelské, jméno pak Elohim více na stvořitelské působení Boží ukazuje.

**) Sv. Efrém tom. 1. pg. 205 ve kři hořícím nalezá Boha samého.

líčí se a maluje. Jeť oheň obrazem božstva, keť ale podobnou zpustlého lidstva. Keť sám ze sebe nemůže rozohněn býti, a podobně ani člověk nemůže sám o sobě života nadpřirozeného ze sebe vyvinouti. A jako tím ohněm keť nestráven, ale toliko zjasněn byl: tak také přirozený život a čin lidský oučinkem milosti ke zrušení nepřichází, ale oslazuje se. Tak by nápadný způsob, kterým se Bůh tuto zjevuje, vykládán býti mohl, dáme-li tomu, že On skrze znamení mluvití ráčil. Avšak ten zázračný úkaz ne sám o sobě se nachází; zázrak tu jde za zázrakem a forma jejich jest neobyčejná.

Kapitola IV.

Zázrakové vůbec, a jejich podivná forma za dnů Mojšíšových.

1. Slovem *zázrak* míní se událost či úkaz v přírodě, který ne v řadě úkazů, mezi nimiž co zdánlivý účinek přichází, nébrž jen v Bohu příčinu míti může. Jestliž pro člověka ta poznatelná událost, ješto od rozumné nad věcmi přirozenými stojící síly pochází, tak že od síly člověku vrozené pocházeti nemůže.

Jinak jest skutek, jenž ne v silách všeho světa, ale zrovna v Božím na některý tvor působení svou příčinu má. Tudy se liší od *podivu* (portentum). Podiv (věc podivuhodná) jest docela rozličen podle stupňů vzdělanosti samého divače. Zázrak ale musí pro každého divače a svědka právě býti zázrakem, jak mile v něm poznáváme skutek, jehož působe svobodnou vůli maje, nad každou člověku možnou sílu vyniká. Tudy k uznání nějaké věci za zázrak není třeba, o celém oboru přírodních sil věděti; neb ne to, co je nadobyčejného v nějakém úkazu, podstatu činí zázraku jakéhosi, nébrž souvisení věci s příčinou samostatně působivé, a přesahající všechny přirozené síly. V oboru přírody můžeť n. p. utišení vichru za tu věc považováno býti, co nesáhá nad obor sil přirozených; když ale hned na pouhé pokynutí prudká bouře přestává a veliké utišení následuje, toť zajisté s nadpřirozenou mocí souvisí a převyšuje sílu lidskou.

Čím patrněji ty dvě věci tu spatřujeme, tím pevněji stojí zázrak. „Člověk sám poznati může, co zázrak jest, a jeť tak řka měřítkem zázraku.“ Onť v přírodě se otáčí, štěpuje, mísí a spojuje prvky. Avšak vlastní síly sobě vědom, nejvlastněji a nejbliže sám k vědomí o sobě se nese. Čím dokonaleji sám o sobě ví, tím lépe může poznati, co zázrak jest. I znaje, co činí, a co učiniti mocen, má schopnost, jak sám o sobě, tak i o pouhém duchu aneb o Bohu zdravě souditi, vidí-li před sebou oučinek svobodné vůle, kterýž od pouhého člověka nepochází. Tím snáze a soudněji vážili lze osobné oučinkování, pokročilo-li nad obor lidstva, a sice tu, kde k člověku *promluveno* tak, že ani jiný člověk, ani on sám k sobě nemluví. Tato promluva k člověku skrze bytost vyšší nad člověka slove *zjevení*. Od toho se liší zázrak v užším smyslu, skutek to němý a nadpřirozený. (Zjevení a zázrak bývají také spojeny; n. p. 2. Mojž. 3, 2 n.)

2. Zázrakové, jenž víru v Boha předpokládají, a ne teprv jí za základ slouží, tím jsou častější, čím více prostá synovská důvěra v národu žije. „Budete-li míti víru jako zrno horčičné, řeknete této hoře: Jdi odsud tam, a půjde.“ (Mat. 17, 19 Cfr. Luk. 17, 6.) Kdo takových zázraků nikdy nežádal, a předce uvěřil, kráčí vyšší cestou ducha, nežli ten, komu rukojemství toho zapotřebí jest. Kdo znamená takových potřebuje, aby uvěřil, žádá pojištění míti, jako Tomáš, nemá ale víry Petrovy, jemuž nezjevilo ani tělo, ani krev, aby uvěřil, ale působením Otce nebeského u vnitř byl veden.

Za dnů Mojžišových zabral se lid hebrejský v surovost a zatonul v otroctví svém tak, že nepostačilo ani samo dotknutí se ho vyšší milostí, ani toliko slova promluvení, aby k ochotnému přijetí pravdy upraven byl. Zázrakův bylo potřebí, aby tito mysl k božským účinkům pozdvihli sami sebou všechnu stvořenou sílu přesahajíce. Mimo to byly věci Israelitů tak spleťchány, že by bez pomoci s hůry dalších pokrokův u volném ducha vzdělání docíliti bylo nemožné bývalo.

3. Než proč při zázracích v Egyptě učiněných viděti na mnoze tak podivnou formu? — Hůl se obrací v hada, aneb hady žere, a zase ruka malomocenstvím jako sníh bílá hned

jest jako ruka při těle zdravém; tam řeka se obrací ve krev, hejna žab, žtěnic a jiných hmyzů obtěžují Egypt; a dále morem, nežily, vředy, krupobitím, kobylkami, hrůznou tmou a prvorozenstva zhubením, a takměř konečnou pohromou má býti přikvačen. Jak sobě ty úkazy máme vykládati? — Zázraky to jsou, kterých člověk pouhým rozkazem svým neučiní. Ta forma při nich méně podivnou bude, uvážíme-li, kde, pro koho, a proti komu Mojžíš tak zázračně vystoupil. Egypťané, před nimiž Mojžíš ty divy činil, měli v bezprávné účtě mnoho i užitečných i škodných živočichů, libující sobě ve svých hvězdo-pravcích, zaklínačích, hádačích a j. Měl-li poznati lid Boží, že ten od Mojžíše zvěstovaný Hospodin mocnější jest nade všechny boby egyptské, že potírá všecku sílu čarodějnou, museloť skrze Mojžíše býti zříceno, čemu Egypťané důvěřovali, ve svých nižších se plazíce. Byliť zázrakové v té formě mocnou záštitou před pestrrou pověrou egyptskou, jižto obojovati a potříti náleželo. „Poslal jsi na ně množství němých živočichů ku pomstě, aby poznali, že čím kdo břeší, tím i trápen bývá“ — tak dí kniha Moudrosti ohledem na některé z těchto zázrakův. (11, 16 n.) Celá jich řada před oči staví tu Hospodinem na bozích egyptských činěnou pomstu. (Num. 33. 4.) Přitom nelze upírat, že té zázračné moci Boží, Mojžíšem objevené, naproti se klade řada divův ďáblem provozaných.

Než povstává otázka: Jak ta skutečnost divův ďáblu přičtených (a nástrojem kouzelníků činěných) se srovnává s vírou v jedného Boha všemohoucího a všesvatého? Nejinák, než jako všeliké dopuštěné nadužívání tvorstva v oboru činnosti člověčí se sjednává s božskou prozřetelností, vládoucí světem. Člověk, jenž se hříchu dopouští, jest v oboru činnosti jemu vrozené tolik, co zlý duch, kterýž samochtě neb ve spolku s člověkem buď přírody, buď člověčího života zhoubně se dotýká. Může býti, že člověkem člověk, i příroda pocházejí na zkázu a na zpuštění; avšak na každé okamžení zhoubce lidský očekávati musí, že bude přetrženo počínání jeho. Jeť lidem volno, dobře neb zle užívati sil svých; při tom ale, jak dlouho? až do pokud? na okamžik k vůli Boží státi musejí. Kdo u Boha ochrany bládá, ten zhoubného vlivu nemá se co báti; byť pak sám kníže tem-

nosti naň nevrátil. O tom poučení jsme, jako byli Israelité ohledem na způsob, kterak čarodějníci Faraonovi od Mojžíše byli přemoženi. *)

Kapitola V.

Hod velíkonoční a vyjití z Egypta.

Ze všech zázraků v Egyptě Mojžíšem učiněných jde nauka pro nás, a sice: Jeden jest Bůh, který ducha svého dává těm, kdož věří v něj. Cožkoli mimo něho tu jest, má volno v jistém oboru se pohybovali, ale tak, že bez přestání od pokynutí Božího závisí. Kdo pravdě Boží odpírali nepřestává, ten mermocí sobě smrt přitahuje. Aby však pod ochranou Boží obstáli mohl, musí se všeho strhnouti, co je Bohu protivno. Upomínkem na to učení měl býti *hod jedení beránka* ustanoven. Stalo se pak, že jest nazván pro přejití pokuty domů, v kterých beránka jedli, ten beránek sám *přejítím*; v hebrejském jazyku *Pesach*, chald. Pascha, řecky a latinsky též *Pascha*. (Vulg. Phase dle 70.) To skutečné Israelitů z Egypta vysvobození, tak že s trestem od rány desáté na Egypt příšlým se minuli, mělo ustavičně ty věci, jež Bůh v tom zázračném vysvobození dal, a jichž on žádá, před oči stavěti. *Přesnými* chleby nejprvé mělo býti zpomínáno pospěšné jedení nekvašeného při vyjití z Egypta, a pak vyzýván býti Israel k vyčištění kvasu hříchu. Obětní beránek připomínal, že Israelité ušli ráně záhubné, a že život jejich z poroby vytržen jest; začez Hospodinu díky činiti náleželo. Kdo však z Israelských na té mu obhájené svobodě nepřestával, a komu tak připadalo, že by divým vášním hovětí, bylo porobou větší nad onu egyptskou, tomu onoho beránka jedení, a každá na vysvobození z Egypta upomínka byla pokynutím, aby toužebně očekával vyšší nějaké a duševné vysvobození lidstva. Toho mu se dostalo skrze Beránka nevinného a nepoškořného, v jehožto

*) V podání židovském jmenují se ti čarodějníci *Janues* a *Jambres*. (Targum Jonathan na Exod. 7. 11. cfr. 2. Tim. 3, 8.) Podle výkladů ss. Otců kejklíři egyptští tu nečinili žádných zázraků, nébrž jen věci přirozené, tak že se ti, jenž se tu dívali, jen domejšleli, něco zázračného viděti.

krvi zbílení jsouce, ujdeme otroctví hříchu a smrti věčné. (1. Petr. 1, 19; Zjev. 7, 3. 14.)

Israelité z Egypta vycházejíce, nezapomněli vzíti s sebou kosti Josefovy. (Exod. 13, 19.) Anť pak nevedl jich Bůh po cestě země filistinské, kteráž nejbližší byla, Exod. 13, 17. tedy k víře podobno, že je proto obvedl po cestách pouště u moře rudého, aby schůdnější kráčeli cestou, vedoucí dle okřídli Suezského, kde nemá moře šírokosti, ani hloubky. V biblí ani slova o tom, žeby Mojžíš s mnoha sty tisíci Israelských odlivu či odtoku moře byl použil. Ten výklad o přechodu jich, jenž na běh pouze přirozený ukazuje, přichází v odpor se zjevením Božím; neboť čteme: „Když vzláhl Mojžíš ruku na moře... rozdělena jest voda, vešli synové israelští prostředkem suchého moře: nebo byla voda jako zeď po pravé straně jejich i po levé.“ (Exod. 14, 21 n.) Přechod Israelských přes moře rudé připomíná se v biblí naskrz mezi ději zázračnými. (Jos. 2, 10; Žl. 113, 3 n.; Žid. 11, 29.) Tedy nadpřirozeným způsobem byli Hebrejští převedeni přes rudé moře. „A Egypťané honíce je, vešli za nimi do prostřed moře; a když vzláhl Mojžíš ruku svou proti moři, navrátily se vody, a přikryly vozy i jezdce všech vojsk Faraonských a kteříž následující byli vešli do moře, ani jeden nezůstal z nich.“

Lid solva že z Egypta vykročil, s nejednou trampotou se potkává; ale více starostí sám sobě dělá, a sám na sebe metlu stroj, nedbaje na Hospodina, a zamítaje výstrahu při zahynutí Egypťských, a nepohnut jsa utonutím zatvrzelého Faraona.

Jeť vůbec známo, kterak lidé tu a onde při skutcích svých právě tak odpírali vůli Boží, jako učinil Farao; a jiní právě tak u víře a nevěře se klátili, jako Israelité v nejbližší době po vyjítí z Egypta. Co do mravů, stojí mnozí i z našich buďto s Faraonem, aneb s lidem israelským v rovném pořadí. A čím vlastně vyniká dějepis lidu vyvoleného? Ne-li tím, že v něm pro věčné časy jsou raženy obrazy mravův? Lid ten, zázračnou mocí vedený, kdyby vůli Boží tam na břehu rudého moře byl neodpíral: nalezali bychom jen následování hodné vzory v dějepisu tom. Než ale my, ne-li s odvráceností faraonskou od vůle Boží, přece s vrtkavou myslí při Israeli se

70 IV. Zjevení Mojžíš. Kp. VI. Čas pobytu v Egyptě.

potkáme, tak že i tím způsobem přičin zdoluhavého vývinu v řízení lidu toho snadno se domáhati lze. Dříve než ku nejbližšímu běhu dějin jeho přistoupíme, přivodme na pamět, že pobyt Israelitů v zemi Gessen trval 430 let. Exod. 12, 40 ; a že i tu, vezme-li se čas jejich tam zůstávání v rovném počtu, 400 let obnáší; a že ani tomu text biblický neodpírá. (Gen. 15, 13.) Nejedni vykladatelé od toho datum odstupují, poněvadž věk reprezentantů synův Jakobových až do Mojžíše sotva polovic těch 400 let obnáší. Avšak se pozapomíná, že v rodosloví levitů vypuštěno několik prostředních členů. Kniha rodu či posloupnosti proto není nepravou, že po dědovi syna vynechává, a hned vnuka uvádí. Čím déle Egypt vliv svůj na Israelity jevil, tím mocněji působeno býti muselo, aby jak měli, daleko přes onu vzdělanost egyptskou ven se ocitnuli.

Kapitola VI.

Odchování Israele na poušti.

Na pustinách arabských měl lid Boží nejen od vlivu egyptského býti odloučen, a ze zázraků, ježto v Egyptě viděl, na všemocnost Boží poukázán, ale i před modlářstvím chráněn, a dále k cíli veden. K dosavadním zázrakům mělo teď přijíti takových, jež by pohanský blud obojovali a spolu ku pravé víře vedli, a v ní posilovali. V tom smyslu zázrakové na poušti oučinkovali ve spojení s věcmi, jichžto Israel sám na své oči viděl. Již sám pohled na to *místo*, kdež po vyjití se nalezal, mohl pro lid poučným býti. Poušť to byla, kde tři millionové duše na dlouhý čas sami o sobě vyživiti se nemohli. Podivným způsobem tam na rozkaz Boží jich vyvedeno, a ku vždytrvající pomoci Boží odkázáno. Tu kde je hlad a žízeň trápily, nutkáni jsou, aby Živitele všech tvorů hledající, k lačnění a žíznění po Bohu se povzbudili. Hned za prvních dnů, když chodili po poušti, stal se shon po vodě k pití. Když přišli do Mara, a byly tu vody hořké, reptal lid proti Mojžíšovi, řka: „Co budeme pít?“ Mojžíš volal k Hospodinu, kterýž ukázal mu dřevo: kteréžto jakž vložil do vod, v sladkost obráceny

jsou, tak že již reptající lid žízeň uhasiti mohl. I vidíme tu jako na počínku všecku nauku i kázeň, kteráž potomním zjevením Božím dále vyvinována; neboť byli tu Israelité, aspoň býti měli na svou od Boha odvislost upozorněni, v důvěře v něho utvrzeni, spolu pak na svou bojácnost a nedůvěru pamatováni. Tak vysvětluje se slovo Pisma o podivném vod oslazení, když čteme: „Tu ustanovil jemu přikázání a soudy, a tu zkoušel ho.“ (Exod. 15, 25.) Anť potom i chleba se nedostávalo, zázračné nadělení, každého dne opětované, mělo národ oužeji spojit s Bohem: „Aj já budu dštili vám chleby s nebe; ať vychází lid a sbírá, což stačí na jeden každý den: abych zkusil ho, chodí-li v zákoně mém, čili ne.“ (Exod. 16, 4.) „A když přikryla rosa svrček zcmě, ukázalo se na poušti cosi drobného, a jako v sloupě stlučeného, nápodobného k jiní na zemi. Což když uzřeli synové israelští, pravili vespolek: *Manna*? (co jest to?), nebo nevěděli, coby bylo. Jimžto řekl Mojžíš: To jest ten chléb, kterýž Hospodin dal vám k jedení.“ Jb. 16, 14. 15.

Manna, kteráž na listí a větvoví mnoha keřů, jakož i kolem na zemi co zrnka na poušti arabské se nalezá, při nejhojnější ourodě obnáší zbírku 6ti centnéřů na poloostrovu sinajském; na jiných pak asi 2 cent. Ta však manna, jižto příroda podává, má se k manně, kterouž Israel krmen byl, jako málo těch chlebů a ryb, Pánu Ježíši na poušti Bethsaidské přinesených, k té zásobě, kterou on 5000 lidí zázračně nasýtil. **)

Podivný rozdíl manny Israelitům za pokrm sloužící od oné samorostlé vysvítá z nejedněch okoličností: Manna pro lid ten ne na křoví, ani pod křovím, ale porůznu na půdě, kdež rosa bývá, se naskytala. (Num. 11, 9.) Israelité jedli ji po 40 let. (Exod. 16, 35.) Dne sobotního nepadala. (Tamtéž 16, 27.) V žalmích pojmenována jest *chlebem nebeským* a *andělským*. (Žl. 77, 24.) A zase: *deštěm dobrovolným*. (Žl. 67, 10.) Nejednou stalo se, že i maso z křepelek měli za pokrm. (Exod. 16, 13; Num. 11, 31.) Manna tak jako sobota staly se při-

*) Manna dle učení ss. Otců církevních jest předobrazení svaté večeře Páně.

**) Viz Schuberť, Reife 2 B. S. 348. Erste Ausgabe.

72 IV. Zjevení Mojž. Kp. VI. Odchov. k poslušnosti.

pomínkou, že Bůh, všelikého dání původ veleben býti má. Mojžíš sám o tom nadělení manny v tato slova dí: „Dal tobě pokrm mannu, kteréžs ty neznal, ani otcové tvoji; aby ukázal tobě, že ne samým chlebem živ jest člověk, ale každým slovem, kteréž vychází z úst Božích.“ (Deut. 8, 3.) A zase: „Bůh krmil tebe mannou na poušti, o kteréž nevěděli otcové tvoji. A když tebe zkusil, naposledy smíloval se nad tebou, abys neřekl v srdci svém: Sila má, a moc ruky mé toto všecko mi způsobily.“ (Tamž 16 n.) Rovněž tak u Ralidim byl Israel napojen vodou, zázrakem Božím vyvedenou. Exod. 17, 1 — 7. *) Taktě hned ten začátek vedení lidu cestou pouště, ukazuje na dílo vychovatelské, aby se lid do vůle Boží odevzdal, a maje živé pocítění ouplné závislosti od Boha neminul se s cílem. Pocit závislosti od Boha, potřebou cbleba buzen, po zázračném nadělení zesilen byl. Odtad spojili se mohl pokus v oboru více duševném, v okrese společenského žití. Tehdáž vázlo řízení lidu, tak že vláda nižší vrchnosti byla bez účinku, ježto se dosavad jen patriarším, a onomu kočujících národův podobným způsobem ukazovala, a takofka z lidu vyrostla. Jediný Mojžíš z Božího povolání spojoval všechnu moc v jedné osobě, totiž moc kněžskou, učitelskou, vévodskou, zákonní, soudní a velitelskou. Příbuzný jeho, madianský Jetbro, poznáv to s velemocným postavením Mojžíšovým spojené břímě, dal mu radu, aby vybrav sobě k ruce muže statečné ze všeho Israele, ustanovil je knížaty lidu, tisícníky, setníky, padesátníky a desátníky. **) Ti soudili lid každého času, cožkoli pak těžšíbo bylo, vznášeli na Mojžíše, snadnější toliko věci soudíce. (Exod. 18, 25 n.) Takto u věcech duševných více, než tělesných, přišel lid israelský ku poznání své ouplné od Boha závislosti, poznáváje to, že jako učí syna svého člověk, tak Bůh jeho učí jej; (Deut. 8, 5.) a pevněji přilnul k Mojžíšovi, *co služebníku Božímu*. (Exod. 14, 31.) Tedy (jak svědčí 2. Moj. 19, 8.) odpověděl všecken

*) O tak zázračně ze skály vyřinulých, živých vodách, aby lid žízní nezahynul, opětováno v historii o Svatých.

**) Vezme-li se plemene mužského v Israeli 600000, tedy těch soudců jeho bylo nejméně 78000 mužův.

lid společně: „Všecko, co mluvil Hospodin, budeme činiti.“ Že tak Israelité Mojžíše v společenském řádu poslouchati přivykli, byli také hotovějšími ve jmenu Božím následovati ho, když on je znamenitým způsobem k plnění vůle Boží, vzhledem více duševné stránky véstí chtěl. Slova již uvedená: „Všecko, co mluvil Hospodin, budeme činiti“, výrazem jsou té odevzdanosti, jižto skutečně objevili svým dosavadním k Mojžíši poslušenstvím.

Kapitola VII.

Zjevení na hoře Sinaj.

A. Kterak lid k téhož přijetí se hotovil.

1.

Až potud bylo lidu před oči postaveno tak vysoké povolání, k němuž Božím vedením dosáhnouti měl; avšak mu také poslušnost k Bohu za nezvratnou výmínku položena jest. „Sami jste viděli, co jsem učinil Egyptským, kterak jsem nesl vás, jako na křídlech orličních, a pojal k sobě. Jestliže tedy poslouchati budete hlasu mého, a budete-li ostříhati úmluvy mé, budete mi za vlastní nábytek ze všech lidí; nebo má jest všechna země. A vy budete mi za království kněžské a národ svatý.“ (Exod. 19, 4 n.) Israel tu nazván „*vlastní nábytek Boží*“, a jinde zase „*díl Hospodinův a provásek dědictví jeho*.“ (Deut. 32, 9; cf. 2 Král. 1, 23 n.) Hospodin je Israeli nad ostatní národy blíže přítomen. (Deut. 4, 7.) Tímto více povzdál náleží Bohu, an zatím co nejbliže jest Israel lidem Božím vyvoleným. A že potom Bůh jemu jiného místo sebe za stráž dáti ustanovil, šlo následkem onoho modlářství při zlatém teleti. Tak rozhněvaný Jehova netáhl sám s lidem zpronevěřilým, ale poslal mu anděla za prostředníka a přimluvčího; sice bez takového byl by nucen byl, lid pro hříchy na cestě zahubiti. (Exod. 33, 2. 3.) A když veliké kvílení bylo, ve jmenu lidu modlil se Mojžíš, řka: „Jestli ty sám nás nepřededeš, nevyvozuji nás z místa tohoto. Nebo po čem budeme poznati moci já i lid tvůj, že jsme našli milost před obličejem tvým, leč půjdeš

s námi, abychom oslaveni byli ode všech lidí, kteříž bydlí na zemi.“ (Tamž 33, 15 n.) Když tu prvé desatero přikázání, a pak i jiné rozkazy Boží skrze prostředníka Mojžíše oznámeny jsou (Exod. 20 n.), byl Bůh zvláštním způsobem lidu svému přítomen. (Deut. 4, 7.) To však přibližování se k lidu samo o sobě považované, vždy se ještě prostředkováním stávalo. K Mojžíšovi sice (jak čteme Exod. 33, 11.) mluvil Bůh tváří v tvář; ale zas jinde podle zřejmé žádosti Mojžíšovy, aby na tvář Boží patřiti mohl, to jemu odeptáno s tím doložením, že uzří jen hřbet jeho, tváří pak jeho viděti nebude moci. (Exod. 33, 23.) Tedy jestli Mojžíš sám, s Bohem choditi máje, *bezprostředně* s ním rozmlouvatí nemohl, tím méně lid schopen byl, aby *bez prostředníka* s Bohem rozmlouval. A které bylo to prostředkování? — Písmo činí zmínku o andělech, jako o sílách prostředkujících: „Aj já pošlu anděla svého, kterýžby šel před tebou, a ostříhal na cestě, a uvedl na místo, kteréž jsem připravil tobě.“ (Exod. 23, 20.) „A pozdvihl se anděl Boží, kterýž předcházel vojska israelská, a zašel za ně: a s ním spolu sloup oblakový stál mezi vojsky Egyptských, a vojsky Israelských.“ (Tamž 14, 19 n.) „Ukázal se Hospodin z hory Fáran, a s ním svatých tisícové. V pravici jeho ohnivý zákon.“ (Deut. 33, 2.) Přitom ale ta nadzemní moc přítomnosti Boží vždy ještě dost vysoko sáhala, aby tak i dobrá vůle lidu více napnuta byla. Když lid k Sinaj táhl, příhody mezi tím zběhlé pozvedaly mysl jeho k Bohu, aby tudy zblížoval se k němu duševně, a tak i ku kněžskému důstojenství se hotovil. Také zevně ta ochotnost, k Bohu co nejbliž se přivinouti, měla patrnější býti, neboť čteme: „I vstoupil Mojžíš s hory k lidu, a posvětil ho. A když *vyprali roucha svá*, řekl k nim: „Budtež hotovi ke dni třetímu, a nepřibližujte se k manželkám svým.“ (Exod. 19, 14.) I mohl lid už poněkud blíže k Bohu přistoupiti. Bůh pak sám vsťříc jemu vycházel nejbliže v úkazech na Sinaj, pak v hřmání a blýskání z oblaku, jenž horu přikrýval. *)

*) Hora, jenž byla jevištěm velebných událostí těch, má tři vrcholy. Severovýchodně stojí ten, jež my nyní Horeb zoveme, pak Sinaj v užším smyslu, a jihozápadně vrchol Svatokateřinský. Jindy, jak podobno, celá hora měla jméno Horeb; jen střední vrcholek sloužil Sinaj.

Ty ohromné úkazy byly živým obrazem onoho zákona, jímž k tomu přišlo, že svědomí předěšeno, mysl osvícena, a člověk ku poznání své bídy snáze přiveden byl. (Deut. 33, 2.) Avšak lid v takovém k Bohu se zblíživání dlouho nevydržel, ani k tomu více duševnému spojení nebyl uzpůsoben, a odtad žádost jeho, aby sám jediný Mojžiš mocí svých darů prorockých s Bohem rozmlouval.

B. Darové proroctví vůbec, a proroctví Mojžišovo zvlášť. Oučastnost v moci a vědoucečnosti Boží.

2.

Tito darové vůbec obsahují se v podílu vzetí na moci Boží a na vědění Božím. Oučastnost v moci Boží při proroctvích objevena jest zázraky. (O těch vejš kp. IV.) Vědoucečnosti Boží účasten může býti prorok rozličným způsobem, a sice :

a. Podíl míti v Božím vědění možno jest bdícímu i spícímu. Tak Jeremiáš bdícímu mandlový strom ukázán. Jerem. 1, 11; Samuel ve spaní slyší hlas Páně. 1 Král. 3.

b. Jindy velí Bůh, aby v hloubi duše názory a taková myšlení povstaly, k nimž člověk ne trudným přemítáním, nýbrž okamžitým světla vpadením (intuitus mentis), tedy cestou neobyčejnou dostihá. V pobožnosti cvičeným a zesíleným dušem, toužebně-li sloužiti Bohu žádají, toho se dostává, aby k živoucí síle, ve stýkání s božským působením přišly, a tak žádoucích sluch a zrak aby zaujal pravdu Boží, ale při tom zdravý život a chod nic se nekazil. K takové straně buď hledíno všudy, kde se naprosto kladou slova: *Řekl Hospodin* k tomu neb onomu proroku — řeč, kleráž se stala .. *slovo, kteréš mluvil Hospodin* k tomu neb onomu proroku. Dle toho zdá se, větší díl řečí Mojžišem podaných k vědomí přišel, a podobně uvedeno v známost mnohé u Isaiáše poznamenané zjevení.

c. Co do podstaty darů prorockých, nalzáme je při Mojžiši jen s tím rozdílem, že při pozdějším proroctví z té neb oné stránky, tu a onde v zřetelnějším rozvoji se naskylají. Mojžiš vícekrát nad obor všedního života zdvižen, v stavu tom přijímá Bohem mu dané zjevení. Sem patří stav tak nazvaného

vytržení mysli (ekstasis). Postavení takové nejen obyčejný život duševní přesáhá, ale někdy spolu zvláštním rozpoložením těla se zračí. Tak dí Písmo: „Mojžiš pak přistoupil k mrákolě, v kteréž byl Bůh“, a přijal mnohá ustanovení. (Exod. 20, 21.) Tuto není žádné stopy jakéhos vytržení. Jindy zase, když lidu pro modlářství při teleli brozeno, tu Mojžišovi sice odepřena žádost, patřili na tvář Boží, avšak on kráčeje dolů s hory Sinaj, kdež byl s Bohem 40 dní a 40 nocí, měl tvář rohatou, totiž rohatou září a stkvělostí, a to ze společné rozmluvy s Bohem. (Exod. 34, 28 n.) Věc ta, jakož i to připomenutí, že tam po ten celý čas chleba nejedl a vody nepil, ukazuje na ekstasi, při kteréž duše se zdravým vědomím se nemíjí. Ta stkvělost tváří Mojžišovy jest jako pečet prorockého povolání, ješto v něm touha po Bohu nejinák, než jako s strany Boží, to sestoupení naň sil nebeských, vyřčena jest. *) Tak umocněný prorok stal se prostředníkem mezi Bohem a Israelem. Co dotud v jedné ruce držel — zázračná hůl to byla k obhájení lidu před nátlasky a svízeli těla; teď do druhé ruky bere desky zákona, aby Israele před násilím těch živlů, ješto duchový život v člověku zničiti brozily, zastával a chránil. Zajisté, hned na počátku proslovením desaterým (Gen. 1.) vyvedl Bůh vše tvorstvo spařitelné; s hory pak Sinaj mluvil desatero slov, jimiž položen základ duchového světořádu.

C. Desatero přikázání.

3.

Deset slov úmluvy dáno jest k ruce Israeli tím způsobem, že nade vše ostatní vzácnosti, co jich v bibli jest, vynikají. Neboť „dal Hospodin Mojžišovi, dokonav (s ním) řeči na hoře Sinaj, dvě desky svědectví kamenné, *psané prstem Božím*.“ (Exod. 31, 18; Deut. 9, 10; Luk. 11, 20.) Jiné desky, jichž potřeba bylo, když Mojžiš ty první pustil a pod horou rozrazil (Exod. 32, 19.), tolikéž význameny jsou; neboť čteme dále: „A napsal Bůh na deskách slov úmluvy deset.“ Exod.

*) Proč potom Mojžiš kladl zástěru na tvář svou, — vykládá sv. Pavel 2 Kor. 3, 13. Hodnověrná zpráva o mnoha Svatých jistí, že zvláštním toliko působením Božím tvář jejich stkvělou se ukázala.

34, 28. Z dalšího textu se učíme, že Mojžíš dvě kamenné desky vyhladil, a že Bůh na nich napsal slova, kteráž byla na těch, jež byl Mojžíš prvé rozrazil. (Deut. 10, 1 n.) I vloženy jsou do archy. Pravda arcí, že nechápeme, jak Bůh ta slova do kamenných desk vpravil, než i toto tajemství neobyčejnou váhu dává té stránce zjevení Božího. I tolik má desatero přikázání napřed, že je Mojžíš opět v své knize uvodí, již byl nedlouho před svou smrtí napsal. Tedy jednou, Exod. 20., a zase Deut. 5. se naskytají. V obsahu těch slov zračí se forma předpisův, a sice : na první desce veleno, klaněti se jednomu Bohu ; veleno věřiti v něj a milovati ho ; též jméno Boží světili, v den sváteční od práce odpočívati ; tudy stránkou tou zpořáduje se život nábožný a církevní. Všecko, co zákonem desky druhé přikázáno, hledí k základným poměrům osobního občanského či veřejného života. Co tu slovo čtvrté na to doléhá, aby uctivost a láska v rodinách panovala, zatím šesté a desáté opalčuje hradbou život rodinný, anby jinak buďto násilím zevnitř, aneb divými žádostmi vnitř zkázu vzal. Podmínky a základy státu a obcí, bezpečnost života a jmění, cti a věrnosti v stavu manželském — pátým, sedmým, osmým a devátým zahájeny, zaručeny a zjištěny jsou. Exod. 20, 2—14. V některých daných nařízeních, když Israel z ležení u Sinaj vytrhl, viděti, že Mojžíš desatero přikázání rozvodí, rozšiřuje a na život obrací. An v zákoně tom láska k Bohu a láska k bližnímu tak zřetelně vyřčena jest, potkáváme se s náboženstvím a s mravovědou, kteráž všecko, co starší mudrci kdy byli učili, daleko za sebou zůstavuje. *) Zákon, jež Bůh Mojžíšovi zjevil, měl býti svítilnou synům israelským na cestě skrze mnohé věky. Jiní národové, věci samou puzení, část desatera do svých zákonníků přijali, ni žádný však neměl jich v úplnosti, ani bez lidských příměsků. Protož desatero Božích přikázání jestli nejprvnějším svědectvím vnitřným, jenž historickou hodnověrnost Starého zákona nám zaručuje.

D. Základy náboženství israelského.

Hned na počátku promluvil Bůh deset slov, aby stvořil svět vidělný, a podobně desatero slov na hoře Sinaj vyřknuv,

*) Porovnej ukrutnost zákonů Drakonových, bezcitnost Lykurgových, pověru Solonových.

učinil je podkladem duchového světořádu. Mybychom ta při pokřtění Krista Pána, Mat. 3, 7; pak ta při jeho proměnění, Luk. 9, 35, a ona při jeho slavném do Jerusáléma příjezdu s nebe slyšená slova, Jan 12, 28, k desateru Mojžišovu přirovnati mohli. S desaterem souvisí více příkazů a předpisů, jež při čtyřicetidenním ústraní Mojžišovi zděleno, jednak později na hoře Sinaj, a po odchodu od ní přidáno. Veškeren v desateru spočívající základ israelského náboženství běře své rozšíření od té doby, co smlouva na Sinaj učiněna, a jednak s věroslovím, jednak s mravoslovím se vytasuje.

A. V ě r o s l o v í.

K důležitým učením o Bohu a vlastnostech jeho v Penta-teachu *) náleží mimo ona svrchu (Kn. I. kp. I. str. 9 n.) uvedená, též článek víry o věčném životu; neboť slova, jako jsou Jakobova: „Já se shromáždím k lidu svému: pochovejte mne s otci mými“ — na spravedlivou odplatu záhrobní vykládati dlužno. Dále vyjádřeno povolání člověka slovy: „Lid svatý jsi Hospodinu Bohu svému.“ Deut. 14, 2. „Budete mi svatí, nebo ~~s~~vatý jsem já Hospodin.“ (Lev. 20, 26. cfr. v. 7; 22, 32.) Učení o zavinilosti lidské před oči se staví při bojném obětování obětí krvavých; z jiné strany ve službách Božích dosti patrné jest, že na člověku ne všecko hřích a vinu nese, jelikož vedle obětí krvavých i jiné panují, jimž známka obětí za hřích nepřipadá.

Učení o bytostech duchových mimo člověka, totiž o *andělich* (ma'lachim) aneb *Svatých* (k'doschim) uvádí se Deut. 33, 2 cfr. Gal. 3, 19; Skut. 7, 53; Exod. 33, 2.

Nauka o nesmrtelnosti duše lidské jest nejprv jako na úsvitě, pak se rozednívá, až konečně v knize Moudrosti v plném blesku svém stojí. I ten způsob, jak Mojžiš o smutečném obřadu Isra-

*) Že Bůh v podstatě své toliko *jeden* jest, učí Deut. 6, 4.: „Slyš Izraeli, Hospodin Bůh náš, Hospodin jeden jest.“ Trestní výrok Boží není nezměnitelný; neboť lítost hříšnickova a přímluva svatých mohou změnití jej. Exod. 32. Jeť také řeč o *knize Boží*, v níž jména vyvolcných napsána jsou. Exod. 32, 32. Že nese člověk na sobě obraz Boží, a že působení vůle jeho svobodno jest, ohlášuje se při kladení rozdílu mezi odměnou a trestem, tak jak kdo píní, anebo přestupuje zákon. (Lev. 26. Deut. 27, 28.)

elity poučuje, slouží za svědectví o nesmrtelnosti duše. „Nad mrtvým nebudete řezati těla svého, aniž jakých znamení, neb jizvin budete sobě dělati. Já Hospodin.“ Lev. 19, 28. „Buďte *synové Hospodina* Boha vašeho: nebudete se řezati, ani sobě neuděláte lysiny nad mrtvými.“ (Deut. 14, 1 n.) Když sobě osvědnomí, že syny Božími jsou, upustiti mají od pohanských obyčejů smutečných. Cožby jiného tím se vyjádřiti mělo, nežli žeby souvisíce s Bohem, živoucí sílu v sobě měli, anať záhrobí přežive. Článek o nesmrtelnosti duše po dnech také Mojžišových se uzřejuje tak, že ani hlesnutí o tom není, že by později teprvé to bylo hlášeno a tak doplněno zjevení Sinajské. *)

I naděje, kterouž příští *Messiáše* předvídáno, z těch postupů, na nichž ji u patriarchů spatřujem, pomalu roste.

Než co má znamenati nejen s ohledu článku toho, ale i mnoha jiných pravd zde zamlčení? anebo proč o říši duchové víc nepodáno? Proč Pentateuch, za věstníka vůle Boží se vydává, jen na málokteré otázky, ježto nad obor lidský zde na světě sáhají, odpovídá? — Slyšme, co Mojžiš sám odvětil: „Skryté věci jsou to Hospodina Boha našeho: kteréž zjevené jsou nám i synům našim až na věky, abychom plnili všechna slova zákona tohoto.“ (Deut. 29, 29.) Kárající spravedlnost Boží stíhá zpouř lidskou, tak jako hojné požehnání provází plnitele zákona. Exod. 20, 5. 6. A věru, málo článků víry postačí, aby se k známosti o Bohu a jeho vlastnostech, o určení člověka atd. přišlo; tu se o to jedná, abychom ochotně a rádi *plnili* poznalou vůli Boží. Známost příkazův Božích, neplněním jich, třeba oné andělské rovná byla, škodila by spíše, než prospěla. Protož zjevení v knihách Mojžišových ponejvíce jest mravoučné, a dobře přísluší mu jméno: „*Zákon Mojžišův*“, ač původní jméno jeho Thorah, tolik co „*Nauka*“ znamená, po řecku: νόμος, zákon. **)

*) Učení o nesmrtelnosti duše již v nauce o její bohopodobnosti, a spravedlivé odplatě záhrobní se obsahuje.

**) Věc znamenitá jest, co Talmud praví: „Šest set a třinácte příkázání dáno Mojžišovi na Sinaj, totiž 365 záповědí, co dní do roka, a 248 rozkazů, podle čísla oudů v těle lidském.“

B. M r a v o u k a.

Učení o jednom, osobném a živém Bohu samo sebou povinnost ukládá, jeho se držeti, a každému proti čelícímu bludu odpírati. Týkajíc se kananejské modloslužby, jest Israeli blázněno: „Nebudeš se klaněti bohům jejich, ani jich ctíti: nebudeš činiti skutků jejich“ — avšak i to doloženo: „ale kaziti je budeš, a ztroskočeš obrazy jejich. Nevejdeš s nimi v smlouvu, ani s bohy jejich. Ať nehydlí v zemi tvé“ (Exod. 23, 24. 33 n.). Tedy náleží víru veřejně vyznávat, kdyžby pohanský blud proti ní povstal. Příčinu, za kterou vypleniti Chananity přísně nařízeno, klade 24, 33: „Aby nepřivedli tě k hříchu proti mně.“

Podobně ostrým trestem stihán každý přestupek v lidu samém. Rouhačství a bludné učení pod pokutou hrdla v knihách Mojžišových se zakazuje. (Lev. 24, 14; Deut. 13, 1) *) Povinnost *milovati* Boha nade všechno, vyjádřena. (Deut. 6, 5.)

Za důkaz vyznání víry a odevzdání se Bohu platila *modlitba*, jižto všecken lid i v způsobě písní konával, n. p. Exod. 15. Modlitba jednak chválením Boha, jednak díkůčiněním a prosbou za odpuštění hříchu, za sebe i za jiné se ohlašuje. (Ibid. 32, 33; 33, 13.) Při obětování desátku modlívalo se takto: „Popatřiž z Svatyně své, a z vysokého nebeského příbytku, a požehnejž lidu svému israelskému, a zemi, kterouž jsi dal nám, jakož jsi přísáhl otcům našim, zemi oplývající mlékem a strdí.“ (Deut. 26, 15.) Mimo to byl předpis pro velekněze, jakby se modliti měl, dávaje lidu požehnání. Pravda arci, že nebylo mnoho příkazů modlitby se týkajících, ale svatá závázalost, Bohu se klaněti a v potřebách se k němu utíkati, jde sama sebou z víry v Boha i z poznání stavu člověčího tak, že ani potřebí se nezdálo, aby se modlitba zákonem velela.

Hned jako po boku stála povinnost *vyučovati dítky* ze strany jedné, a ze strany druhé, utvrzovali hlavnější články zákona jak na *vlastním těle*, tak i na *obydlí*. Oboje držáno za částku služby Boží tak, že bez toho Israelita Bohu se záhl-

*) Památku skutečné inquisice s odpravením neznabohů po přejití Mojžišovy historie nenalezá se až za časů druhého chrámu, ač bylo od smrti Josue až do vystavení onoho více falešných proroků povstalo.

biti nemohl. Byloť i to v obyčeji, že co v té věci veleno, aspoň Židé pozdějších časů brali doslovně *), a dle poučení Exod. 13, 9; Deut. 6, 6. 9. aby jim z paměti nevyšlo, na čele, na ruku, na prahu a na dveřích domu zaznamenané měli.

Člověk má svůj zbožný smysl zdíleli s jinými, čehož nedovede, leč viditelným znamením, a chce-li k věcem duchovým obrácenou mysl udržeti, potřebuje pobudek smyslných. Jeho poměr k Bohu vždy a ve všech případech, pakli jest pravý, nezůstane jen u vnitř, ale i zevnitř se objeví. A tak také při náboženství israelském to spatřujeme, ba mnohdy tu drží vrch pouhá bohocivost zevnější.

Všeliké *obřady* k službám Božím náležící, o nichž kniha Levitikus obšírněji jedná, svým významem upozorňují lid, aby dokonale poslouchati Boha, a v pravé pobožnosti se cvičiti nepřestával, jak *soukromí*, tak *veřejně*.

I. Aby lid při soukromé pobožnosti stále se udržel, vedle každodenních modliteb a vyučování dítek, měl na to pamatován býti nošením nápisů ze slov biblických, zvláště veršů Deut. 6, 4 a 5. a zavěšováním třapců na koncích plášťů.

Ať nic nedíme o podobných známkách upomínacích, což Israelita, maje před očima tak zvané stanovy *stolní*, mohl nepovažovati sebe za člena vyvoleného lidu? Což nepřicházelo mu na mysl, že hoden jest pokrmu nejvýtečnějšího, jež vydávala země zaslíbená?

Bůh sám vykládaje zákon, čistých a nečistých živočichů se týkající, chtěl jednak odvrátiti Israele od společnosti pohanů, kteří ty Židům nečisté živočichy jídali, jednak učiti jej skrze čistotu zevnitřní čistotě vnitřní a mravní. Odtad to opěťované slovo Boží: „Svatí buďte, nebo já svatý jsem.“ Lev. 11, 44. 45.

Obřadů *očisťovacích* z mnoha příčin hleděno. Vedlíť jsou člověka k vyznání své nehodnosti před Bohem, připomínajíce učení o hříchu *prvotném*, a povinnost Boha poslouchati, a nečistotu hříchů smývali. (Num. 19, 2. 8 n. 1 Král. 21, 4.)

V *slibech* Bohu činěných měli Israelité novou pohnutku, aby svůj zbožný smysl více oživovali.

*) Sv. Jeronym Comment. lib. 4. in evang. Mat. c. 23.

II. Řád společných a veřejných služeb Božích stál s učením víry o jediném Bohu ouzce spojen, chltěje tomu, by ne jiného, než zřejmě určitého *místa* a všem Židům *posvátného* bylo vykááno. Dříve než byl zákon Mojžišew hlášen, z většího dílu od čeledního kmene záviselo, aby k uctě Boží spolu pro čeleď svou místo obral. Než od té doby, co na rozkaz Boží vzdělán byl stánek s archou úmluvy *), Židé majíce se udržeti v jednotě náboženství, byli vázáni tak, aby, kde Svatyně nebylo, ani obětovati, ani krom u dveří stánkových žádně oběti zabíjeti nesměli. Lev. 17, 4. Neboť tak jen dopadati se zdál význam Svatyně, u kterč oltář zápalu zevniť postavený značil pokání; jako podobně v popředí Svatyně stojící oltář vonného kadidla znamenal cvičení v modlitbě; Svatosvatyně pak vyobrazovala stav člověka sjednoceného s Bohem. Tedy oltář zavřitého stánku k zápalům skvosných kadidel byl určen; krvavé však a hrubší nekrvavé oběti druhý oltář (v oddělení chrámu nezavřitého) postíhal na citelích božích. K stánku náležely také stůl s 12 chleby předložení, a svícen sedmiprutový ze zlata nejčistšího. Čtverhraný stan, v němž se archa, oltář vnitřní, svícen a chleby předložení zavíraly, sloul stánek úmluvy. Byltě dvojího oddělení prostor jeho. Zadnější v obsahu 10 čtverečných loket, nebylo osvětleno, a nechováno v něm krom archy ničeho, a před ním spuštěna opona; v popředním oddělení, deset loket zvýší a zšíří, a dvacet loket zdělí, chovaly se ostatní posvátnosti, vnitřní oltář pro kadění, svícen a stůl chlebě předlo-

*) Stánek s archou Boží jest *mnohovýznamný*, tak že veškerý cíl člověka i s prostředky, jimiž by ho dosáhl, znatným činí. Věci ve stánku tom chované jsou: a) dvě dsky desatera přikázání, sepsané knihy celého zákona Mojžišova, nádoba s mannou a prut Áronův. Tu nad archou byl obraz přítomnosti Boží a slávy, jež potomnějš škola nazývá „Schechinah“ t. sestup (Boží) k lidem, slavný mračný oblak. Exod. 24, 16. Žid. 9, 5. Archou řídili se Israelité při všech pohybech svých. Archa úmluvy Hospodinovy předcházela je, za tři dni opatříc stanům místo. A když zdvižena byla archa, říkával Mojžiš: „Povstaniž, Hospodine, a rozptýleni budou nepřátelé tvoji.“ Když pak skládala se dolů, říkával: „Navratiž se, Hospodine, k množství vojska israelského.“ (Num. 10, 33 n.) Archou Boží veden lid, suchýma nohama přešel Jordán (Jos. 3, 11 n.). Israel acházeje se k boji s nepřátely, brával archu sebou, a když jednou od Filistinských vzata byla, mluveno: Přenesena jest sláva z Israele. 1 Král. 4, 21.

žení. Prostor před stánkem úmluvy, v němž stál oltář zápalu s umývadlem, nazván byl předsíní stánku.

Tak vzdělaný podle způsobu, Mojžíšovi na Sinaj ukázaného, stánek Boží sloužil za střed každé veřejné pobožnosti, aspoň od té doby, co do chrámu jerusalémského byl přenesen. Tu ne-
uchylně ustrnul zákon na tom, aby na jiném místě obětováno nebylo. (Deut. 12, 13 n.) *)

Jakož svrchu podotknuto, byl stánek Boží také pokání obra-
zem čili významem. Abychom to ale náležitě oceniti mohli, mu-
síme se obeznámiti s *posvátnými úkony*, zvláště s oběťmi.

Oběti k zákonným náležící byly buď *krvavé*, buď *nekrvavé*.

Krvavé (zabitné) na čtyry třídy se rozvrhují:

a) *celotné*, jinak zápalné oběti, když zabitá hovádka celá, ale bez kůže na oltáři spálena byla; jimi úplné se Bohu ode-
vzdání vyobrazeno. V tom se i prosba za smíření zavírala, po-
něvadž člověk ve stavu zkaženém bohumilý skutek vykonati ne-
může, jestli prvé hříchů svých neoželí, a usmíření s Bohem i
polepšení pamětliv není.

b) *pokojné* **), z nichž krev, jako při celotných, vůkol ol-
táře vylévána, z masa pak jen tuk spálen, ostatní vše k hodům
obětním upotřebeno, a sice kusy hrudí a plecí od kněze slouží-
cího, jiné od oběti vzdavatele.

c) *smírné* a d) *za provinění*, nejvíce tudy značné, že krev
jejich, jak vůkol oltáře zevnějšího, tak také v důležitých případ-
nostech vůkol vnitřního, ano i vůkol opony před Svatosvatyní a
archy Boží vůkol vylita bývala; též vynikají zvláštním zacháze-
ním s obětí zabitou. Na oltář jen tučné částky kladeny, jako

*) Mimo to, (jakož vypravují Rabíni,) šikové váleční tak byli postaveni okolo
stánku, aby mezi ním a mezi vojskem ze všech stran bylo místo prázdné
na tisíc krokův, a to se jmenovalo cesta sobotní, to jest, že v sobotu
tak daleko cestou jíti bylo dovoleno. To vojsko, jeho spořádání a roz-
dělení na všechny strany okolo stánku vyznamenává Církev svatou kato-
lickou, o níž v Písni Šalomounově čteme: „Krásná jako měsíc, výborná
jako slunce, hrozná jako šik k bitvě nastrojený, odkudž také Bůh nazývá
se: *Bůh Sabaoth*, t. j. Bůh šikův vojenských, neb zástupův.

Chrámy, jenž 150 let před Kristem v Egyptě byl vystaven, vedle jeru-
salémského v očích pravověrných Židův nikdy k právu a schválení nepřišel.

**) V hebrejském jazyku slovem *pokoj* všecko dobré se vyznačuje. Takové
oběti měly sloužiti ke vzbuzení vděčnosti k Bohu.

při oběti pokojné, ostatní sloužilo kněžím ku pokrmu, anebo vzdána-li byla oběť za kněží samé, před ležením, nebo před městem spáleno.

Nekrvavé oběti dělití lze na dvě třídy: takové, jež zdobra neb cele k spálení přišly, a v takové, z nichžto jen částka ohněm strávena.

Krvavé a nekrvavé oběti již spolu, již každá zvlášť bývaly vzdávány, tak že skutečného v tom ohledu obětování trojí formu nalazáme: 1) Oběti zabitné s hody obětními. Žádných zápalných a pokojných nezdáno bez nekrvavé příoběti (Beizpfer). 2) *Zabitné* samy o sobě, jakož bylo při všech obětech za hřích a provinění. 3) *Jidelné* oběti či obětní hody samotné. Toho druhu a) měli velekněží obětovati na den pomazání jich. (Lev. 6, 20.) b) Každodenně za velekněze dar z běli a oleje byl obětován. (Jb. 6, 13 n.) c) Zvláštní způsob hodů obětních byli chlebové posvátní, jak dalece v celotě jídáno jich, vložené pak na ně kadidlo na oltáři zavřitého stánku se zapalovalo. (Lev. 24, 7.) Trojdobné oběti tyto byly nejbližejí pro kněžstvo určeny. Ta třetí (*sub c*) byla nejvyšší, a jen k snědku zůstavena; druhá (*sub b*) jen z částky, *první* (*sub a*) cele k potravě posvátného ohně sloužila. d) Oběti k hodům určené, bylo-li jich o své ujmě a samostatně od laiků vzdáno, a těch-li k zápalu neurčeno, v celotě přicházely kněžím na stůl a byly jejich až na částku, již jmenovali Askarah (připomenutí) a na oltáři spálili. *) (Lev. 2.) e) Dar velikonoční, od kněze posvěcený (v. 11.) nepočítán k obětem; jinak k těm náležely dva chleby prvotin o letnicích. (Lev. 23, 17.) Anž při nich zápal s jídelními oběti zároveň se konal, za příoběti (Beizpfer) držeti jich nemůžeme, alebrž za samostatné.

f) Jiná oběť muže za ženu v cizoložstvu podezřelou. (Num. 5, 15. 26.)

g) Oběť ubohého, k náhradě za krvavou, jemu nemožnou. (Lev. 5, 1 n.)

*) Oběť se tu jmenuje připomenutím neb památkou, protože Boha na jeho mílosrdenství plná zaslíbení pamatovati měla.

b) Zápal kadidla na oltáři zavřitého chrámu.

Pro význam řádu obětního v St. Z. je velodůležité, nepouštěli s očí rozličné případy, v nichž oběti nekrvavé jen samotné konáno bylo. V přehledu mnoha příprav k obětem St. Z. nalazáme, že k nekrvavým sloužily vonné věci, zvláštní skvostnosti mirrového, gumí, onyxu atd., k hodům obětním běl pšeničná a ječná, olivový olej a víno, anebo klasy jmenovaného obilí. K obětem krvavým patřili jen volí, beránci, skopi, kozy a holoubátka.

Cokoli k rychlejšímu kvašení přichází z masa, z ovoce, z ryb, ze zvěři, z medu *), obětovali zapovědino. Soli při každé oběti užíváno, ješto ona vyobrazuje neporušitelnost.

Dvojí stránka skytula se při obětech, t. obětní hodování, a kladení oběti na oltář. Než při té rozličnosti řádu, obět provádějícího, tré hlavních věcí nalazáme. Vylévání krve, pálení částek obětních, a hody při oběti.

a) Z obětí krvavých *hody* strojiti směl i obecný lid; než kolikrátekoli tak činil, tu od kněze jedno i obětí pokojných a mimo to i těch, z nichž jísti lidu zakázáno (obětí za hřích a provinění). Z toho jde, *za jedno*, že účastenství v pokrmích, jichž do Svatyně v obět vzdáno, stálo v poměru k svatosti, anebo bříšnosti posředečného (laika), a neposředečného (kněze) co přinášeče. *Za druhé*. Hodování při oběti nekrvavé nad cenu onoho při krvavé kladeno jest. Předpokládaje čistotu levítickou, a pod jistými výmínkami zákon Mojžíšů považoval člověka obecného za schopna, aby skrze obětní hody s Bohem se sjednotil.

b) Obyčejný člověk klade suché oběti na oltář s myslí pozdviženou k Bohu, vyznávaje tím neschopnost, aby, jídla požívaje, s Bohem v jednotu vstoupil. Žádná obět bez toho *Bohu se odevzdání*; z každé oběti něco, z některých všechno na oltáři spáleno.

Potahmo na trojí přednější objevy při obětech jeť ono vzdání daru na oltář objevem všeobecným; v němž zajisté zračí se

*) Med jest obrazem tělesnosti a chlípnosti, jejížto oknění sladké, ale v následcích hořké jest. Kdo obětuje, má ji prázden býti.

stav, všemi lidmi vládnoucí, a ta neschopnost z toho, co příroda dává, tak požívat, aby spojení-se s Bohem vyznačeno bylo.

Abychom ten na oltář položený dar spojení obětníka s Bohem si představili, prvé oltář co náměstek Boží na mysl nám připadej. Oheň na oltáři jest Bohem seslaná moc, aby oběti strávila. Áron první obět obětuje, „a hle, vyšed oheň s nebe, sehltil ji.“ (Lev. 9, 24.) Odtad onen svatý oheň, od něhož obyčejným způsobem udělaný oheň se liší. Zbavuje-li člověk sám sebe nejskvostnějších jídel, aby je Bohu obětoval, tu se cvičí nejen v poslušnosti, ale i své slabosti pamětliv, prosí za pomoc Boží. Odtad výklad běře, co Hospodin o zápalech na oltáři praví: „Zápal vůně nejchutnější obětujte časy svými.“ (Num. 28, 1.) Též při oběti suché (Lev. 2, 2; 6, 14.), při celooběti (Lev. 9, 24.) Tak se také ona smluva Boží vykládá: „Oltář uděláte mi, a budete obětovat na každém místě, na němž památka bude jména mého: přijdu k tobě a požehnám tobě.“ Exod. 20, 24.

c) *Vylití krve* vůkol oltáře, když dobytče zabito. Věc ta všudy souvisí s úmyslem, dojít smíření s Bohem. Úmysl ten zahrnut je v záповědi o jedení krve. (Lev. 17, 10.) Co vůbec o krvavé oběti zní, také zvlášť o zápalu (Ibid. 1, 4.), a na mnoha místech i o smířitelné oběti vyřčeno. (Jb. 4, 24. 25; 6, 30.) V tom krve vylití při obětech nejbliže patrným jest vyznání hříchů.

Při oběti za hřích, v kterých právě krev přední místo má, jest ta souvislost s hřichem zračnější, ješto v mnoha pádech i to vyznání připadlo, n. p. Num. 5, 7. Čím častější byly oběti krvavé, tím hojněji vyniká to vyznání hříšnosti lidské při službách Božích. Při obětech za provinění, úmysl nejen k vyznání hříchů se nese, ale i k tomu, aby za smíření prošeno bylo, a toho se i docílilo.

Žádost za věc takovou, jako jest obmytí viny hřichu, všudy se uznati musí, kde v obětní formě nejen krev vylita, ale i na oltář přinesena jest; oběti pak za hřích i k tomu jsou, aby osobní hříchové k smazání přišli. (Lev. 6, 30; 8, 14; 4. 1; 4, 13 n.) Bylo-li na den očišťování spolu obětováno za hřichy se zápalem, všeobecná moc a síla tomu se

přikládá. „V ten den bude očišťování vás a očištění ode všech hříchů vašich: před Hospodinem očištění budete. Lev. 16, 30. Cfr. V. 15. 16. Tedy podobno, že oběti přičítán byl oučinek skutečně smírující. *)

Avšak z knih Mojžišových vysvitá, že při obětech a nad nimi *modlitba kněze* hlavně napomáhala k obdržení milosti u Boha. (Lev. 4, 20; 4, 26. 31; 4, 35; 5, 6. 10. 13. 18; 6, 7; 9, 7; 10, 17; 19, 22.) Opět a opět připisuje se prosbě kněžské v tom způsobu skutečné usmíření, že zevní úkon obětní v zástinu stojí. Již to postačí, aby v smířitelné oběti úkon symbolický uznán byl. Jeť to mrtvení chlíčů v člověku, nač ovšem Židé zřídka kdy přicházeli. Pročež proroci často proti zevnějšímu obětování horlí. Již Samuel s pravdou proti Saulovi vystupuje, řka: *Lepší jest najisté poslušnost nežli oběti*. (1 Král. 15, 22.) Podobně David, Žlm. 50, 19. Pokavad k vypoodobnění vnitřního života v Bohu bylo jistých osob potřebí, tvořilo

Duchovenstvo, stav *posvěcenců*. Pokolení Lévi jediné řádem posvátným v službu Boží uvedeno. Vstupujeť v práva i závazky prvorozenstva ze všech rodin, pokudž těm dle nepamětného práva rodního náležela důstojnost kněžská. Čím více obětním úkonům stvrzení Božího, a tudy svatostného rázu se dostalo, tím větší nastala potřeba, aby na knězi, Bohem určité poselství vzneseno bylo. Řádně vykázaní jsou tři stupňové duchovenstva, a sice:

a) Předek má velcekněz či kníže kněžské, jehož důstojnost byla dědičná i doživotní. Měl sám jediný to právo, jednou v roce do druhého stánku, t. do Svatyně svatých vcházel, aby se modlil za sebe a za dům svůj, a za všecko shromáždění israelské. Lev. 16, 17.

*) Cfr. Žid. 10. Vnitřní ospravedlnění přicházelo Israelitům toliko skrze víru v zaslíbení Boží, k těm zaslíbením ale nejhlavněji náleželo zaslíbení *Mesiáše*. I ta usmířivá oběť bez skroušenosti nic neplatila, a naopak tato sama o sobě platila tolik, co nejlepších obět, když zevně obětovati nebylo lze. Bez podaného učení neb tradicí byli by Židé pravé víry neměli, kdyby byli soudili, že jejich krvavé oběti svou vlastní mocí hříchy shlazují, ještě mocí přiššího umučení a smrti Pána Krista, která skrze ty oběti předznačena byla, všickni hříchové shlazování bývali. Mojžiš zpečetil starý zákon krví obětní, jako Kristus zákon nový svou vlastní krví.

b) Kněží obyčejní, z rodu Áronova pocházející, jenž přístup měli do svatyně, majíce lid *vyučovali*, (Lev. 10, 11; Malach. 2, 7.); lid s Bohem *mířiti* a *obětovati*. (Num. 10, 14.); lidu *požehnání* dávali (Num. 6, 23.). V následujících verších (24 n.) udán způsob, v němž kněz lidu požehnání dával, a sice v tato slova: „Požehnejž tobě Hospodin, a ostřílčej tebe. Ukažiž Hospodin tvář svou k tobě, a smiluj se nad tebou. Obratiž Hospodin tvář svou k tobě, a dej tobě pokoj.“

c) K levitům patřili (kromě rodiny Aronovy) všickni potomci Lévi, jenž měli kněžím při službách Božích přisluhovati. Rozdílné byly povinnosti jejich, jako, když při stánku Božím stráž drželi, když táhli s vojskem, když zpěv a hudbu posvátnou provozovali, když v desátcích podíl měli, a jindy zároveň s kněžími úřad učitelský a říditecký zastávali. *)

Určení stavu kněžského v oděvu jeho nejzřejměji se vypodobňovalo. I obyčejným kněžím, když ouřad svůj konali, předepsáno posvátné roucho. Zvláště rouchem velekněze vyobrazováno trojí rozličné stanovisko, na němž svým svěřencům, co světlo na svícen postavené svítiti měl. a) Stanovisko očišťování, či cesta *očistná*, (via purgativa) upomínající, aby při kněžských úkonech o čistotu srdce pečováno bylo, — obraz toho roucho bílé. b) Stanovisko cvičení ducha u víře, či cesta *osvětlná*, (via contemplativa), vyobrazena barvou modrou sukně se zlatými zvonečky a jablky granátovými. c) Stanovisko posvátného s Bohem se jednání, či cesta *sjednotná*, (via unitiva), na-

*) Levité měli stráž mezi stánkem a vojenskými áiky, nesouce tudy obraz duchovního stavu, jenž má býti prostředníkem mezi Bohem a lidem. Též brávali desátky od lidu jak z humen, tak z presů, a z přijatých prvotin obětovali Pánu a dávali Áronovi. (Num. 18, 28.)

Mimo to měli pálit kadidlo na oltáři ráno i k večeru (Exod. 30, 6.), posvátné lampy čerstvým olejem opatřovati (Lev. 24, 1—9.). Jim také náleželo, každou sobotu posvátné chleby na stole před Hospodinem klásti, ohni oltářnímu vždycky potravu dodávati (Lev. 6, 12.), krvavé oběti zabíjeti, krve při tom nachytané, jak obětní řád velel, upotřebiti, a maso posvátné na oltáři pálit. (Lev. 7, 1.) Dále byli povinni, ženě v cizoložství podezřelé dáti píti vody zlořečenství (Num. 5, 12.), k jistým účelům, zejména k ohlášení jistých svátků použití trub posvátných (Num. 10, 1 n.), člověka nečistého, zvlášť malomocného, prohlásiti, a kde toho třeba, za čistého a zdravého prohlásiti. Lev. 13 a 14 kp.

stíněna náramníkem, náprsníkem a čepicí s plechem zlatým, na němž napsáno dilem ryteckým: *Svaté Hospodinu*. Jakož kněží a levíté předkem byli vládařství Boží, tak také byli povinni věrně sloužili Bohu. Bůh sám byl vládařství jim náležící, a tudy kněžstvu ten významný název *clerus*. *)

Z trojiho stanoviska povážený úkol připomíná vzácnost stavu kněžského, a vzbuzuje lid, aby odváděl daně a dávky, bez nichž by kněžstvo při svém duchovním povolání obejít se nemohlo. Byly to desátky. Num. 18. 26. Deut. 14, 22. Kromě desátků náležely kněžím od lidu prvotiny obilí, vína a oleje a díl vlny ze stříže ovec. Dle sv. Hieronyma záležely z 40—60 dílů příjmů. Také výplata prvorozených israelských kněžím přiřknuta. Num. 3, 46—51.

Aby ráz obecnosti měla služba Boží, jistými dny vázati se musela při úkonech svých. Žítí v Bohu jeť duši potřebí, a tolikéž i *svátků* a *hodinek* tak, jako tělu žilobiti třeba. V skutku víme jednu slavnost vejroční, pro kteroužto desátý den měsíce sedmého určen byl, ale příčiny, proč právě ta doba k tomu obrána, dopátrati nelze. Byltě to *den smíření*, den postní, a obětmi usmiřivými svěcen byl. Jiných svátků více proto nařízeno, aby díly časův, n. p. jitro, večer, nov měsíce slaveny byly.

Kromě přirozeného základu mají mnohé svátky také základ historický, spojený s mystickým. Poněvadž Bůh *sedmého* dne ode všeho díla přestal, mělť i člověk nejen sedmého dne službou Boží posvětití, ale z tétož příčiny v pořádku svého života to *číslo sedm* při rozměru času na zřeteli míti. Odtud vidíme, proč dáno nařízení o *sobotním* roce po každých obyčejných šesti, a o *letě milostivém* po sedmi rocích sobotních. Neměloť se v těch letech ani polí osívatí, ani vinic řezatí. Co samo od sebe vyrostlo, bylo obecné, služebnost měla pomíjeti, Hebrejššan měl z otroctví propuštěn, půjček nemělo upomínáno býti. Dále tím co bylo nařízeno v čas milostivého léta, měla býti překážka kladena, aby jedno pokolení s druhým se nesmísilo, a jednolli-

*) Jakob dáváje Simeonu a Lévi požehnání Gen. 49, 7, prorokuje o rozsazení a rozptýlení dědictví jejich po vši krajině, jako o *pokání* za hroznou prchlivost. (ibid 34, 25.) Avšak z počání vyrostlo požehnání.

vé rodiny nevyhynuly, tedy ani ta, z které *Messiaš* pojíti měl. Létem milostným předobrazeno bylo vzácné *léto Páně*, jež aby Kristus zvěstoval, na svět přišel. Luk. 4, 19; Isai. 61, 1—2. Tím se bránilo, nezřízené žádosti po cizím jmění a lakomosti; tím se zdržovala jakási rovnost mezi Israelity, majícími vždy pamatovati, že nejsou pány, nýbrž jen časnými vladaři země. Tak se v nařízení o sobotách přirozené příčiny slučovaly s historickými a náboženskými; jen že tyto předeek měly.

To samé připadá ke třem největším slavnostem v roce, na něž každý Israelita k posvátnému místu putovati, a před Pánem Bohem svým se ukázati musel. (Exod. 23, 17.) Nejprvnější byl

a. Hod *velikonoční* — slavnost Přesnic, (doba její srovnává se s druhou polovicí Března, a s první polovicí Dubna počtu našeho), ustanovena na památku podivného z Egypta vyjítí a zachování Israele, když Bůh vše prvorozenstvo v Egyptě pobil. b. Hod *týdnů* či *letnic*, jakožto den padesátý po oběti prvního snopku. V ten čas dokonávala se žeň, a protož se slavnost ta nazývala také slavností žní. Lev. 23, 16. Zároveň zákona na Sinaj daného vejroční památka ctěna. *) c. Hod *stáneků*, jinak *pod zelenou*, na památku cesty na poušti, kdež Israelité pod stánky bydleli. Mojžiš také nazývá tu slavnost svátkem *na vyjítí* či na konci roku, kdež se dalo dikůčinění za sklizeň obilí, ovoce a vína, a každý Israelita, drže v rukou svých palmovou ratolest, se veselil. Exod. 23, 16 a Lev. 23, 34. Co se poměru týká, v němž hod k hodu stojí, veliká noc vyobrazovala vysvobození z poroby egyptské, letnice připomínaly lidu v zákon sinajský zasvěcení — nebeské prvotiny vedení Božího — slavnost stáneků poukazovala na klidné požívání ovoce (zjevením zákona) podaného.

*) Naše velikonoce s letnicemi zaujaly místo velikonoce a letnic židovských; v těchto předobrazeny jsou ony. N. p. hod letničný připomínal Israeli první zákon na Sinaj daný; křesťanům pak jsou letnice upomínkou na zákon druhý t. nový, o němž předpověděl Jeremiáš 31, 31—34. — Na horu Sinaj astoupil Bůh v bouři, a podobně Duch svatý v prudkém větru astoupil na apoštoly, i ukázali se jim rozdělení jazykové, jako oheň. Na den letnic israelských prvotiny ourod Bohu bývaly obětovány; v den prvních letnic křesťanských prvotiny věřících nového zákona sebrány jsou — ovoce to slova Petrova, anobř Duchu svatého — okolo tři tisíců.

Vedle svátků zmíněných staly se i jiné radostnými upomínkami blahých událostí. Taklé den nového roku obecného byl vděčnou památkou za dosažená dobrodiní roku minulého, a prosbou za dosažení nových v roce nastalém.

Všecken zevnitřních služebností a obřadů zákon na ten poměr ukazoval, v němž stojí člověk k Bohu. Přišli také dnové na Israele, když zápalnou obět obětovati nemohl, kdež ale od horlivějších ctitelů přec mnohé posvátnosti, ne dle litery, ale dle ducha držány byly. I v zajetí babylonském Israelita cestou skroušenosti a v zákoně přemýšlování choditi byl zavázán. K těm věcem, co jej k milování *bližního* vázaly, mohl dostáti tak, že tu ani archy, ani náramníku, ani oltáře míti potřebí nebylo. Lev. 19, 18. Z toho přikázání lásky k bližnímu plynou mnohá zvláštní ustanovení, jimiž se dopomáhati mělo

1) k svobodě osobní v čeledech israelských, anť obyčejné nevolnictví zmírněno jest ustanovením: „Jestližeby kdo udeřil služebníka svého v oko, anebo děvku, a učinil by je jednooké, propustí je svobodné za oko, kteréž vyloupil.“ Exod. 21, 26.

2) k vzdělání ducha. Povinnost, neumělé vyučovati, vzkládá zákon nejen na kněží, ale i na otce čelední. Odtad to horlení v bohumilé pěstování mládeže v Júdsku vejš se zdvihlo, nežli který jiný národ tím se honositi mohl. Exod. 10, 2; 13, 8. Deut. 4, 9; 6, 6 n. 21, 18; 32, 46 a j.

3) Bližnímu v něčem ukřivditi, jej *lichvou* obtěžovati, *) ouroky z peněz bráti, zapovězeno. Exod. 22, 25; Lev. 25, 35; Deut. 25, 19.

4) Dále přikázáno, s každým přichozím laskavě nakládati. Pomluva a křivé svědectví proti někomu přísným podpadalo trestům.

5) Zapovídá se, s pohany po manželsku se zasnoubiti. Exod. 34, 16; Deut. 7, 5 n. Osobám pokrevným vstoupiti v manželství na linii přímé veskrz, a až do druhého stupně linie poboční s málokterou výmínkou zahájeno. Israelita míváť ovšem vedle vlastní manželky více žen, ale nebyla to vůle Boží

*) Starý zákon v dokonalosti čím dále prospíval, a svůj zřítel bral. A sv. Jeronym (in Ezechiel.) dokládá o něm, řka: Viz pokrok, při počátku zákona odnímá se lichva toliko od bratrů, v proroctvích pak všem lichva se zapovídá. (Ezech. 18.)

92 IV. Mojžiš. Kp. VII. Výsledek zjevení Mojžišova.

zřejmá. Deut. 17, 17. Z jistých příčin byl rozvod manželů od zákona dovolen (Deut. 24, 1 n.); avšak mezi křesťany místa nemá. (Mat. 19, 3.) Cizoložství podpadalo pokutě smrti. (Deut. 22, 22.) S ženou v cizoložstvu podezřelou bylo strašně nakládáno. (Num. 5, 14.)

6) Velelo se, zachovávat spravedlivost v soudech (Deut. 16, 18.), mít v uctivosti a milovat rodiče a vrchnosti, jež zákon *bohy* *) nazývá (Exod. 22, 28.); kdožkoli se konečnému rozsudku vrchnosti zprotivil, neušel trestu hrdla. (Deut. 17, 12.) Mimo to smrtí trestáni jsou krádcové lidí, křiví svědkové, nestoudní ohavníci, čarodějníci a jedlíci krve.

Vyřčena též všech Israelitů bez rozdílů rovnoprávnost. (Deut. 24, 7.)

E. Výsledek zjevení Mojžišova. Úmluva s Bohem.

Co až potud o vychování a navedení synů israelských, jak by se zblížovali k Bohu, povědíno bylo, z toho lze zavírat, že Bůh sám jediný klásti může výmínky, při nichž se k člověku blíží, a sice předcházaje ho, sám na člověka působí a jemu se propůjčuje. Již tudy, že stvořiti přestal, klade výmínky života přírodního, a zákon přírody jest první úmluva Boží s lidmi. Anť u veliké potopě ředidlo žití přírodního zastaveno bylo, Bůh to samé opět uvedl zvláštní úmluvou, když pravil k Noémovi: „Ustanovím úmluvu svou s vámi, a nikoli více nebude zahubeno všeliké tělo vodami potopy... Po všecky dny země, setí a žeň, studeno a vedro, léto a zima, noc a den nepřestanou se řádně střídati.“ (Gen. 9, 11; 8, 22.) „Duhu svou postavím na oblacích, a bude znamení úmluvy mezi mnou a mezi zemí.“ (9, 13.)

Další pokrok zákonného vlivu Božího na lidi objeven ustanovením obřizky, **) a zaslíbením potomstva Abrahamovi. Na základě úmluvy té první a druhé, i ona s Mojžišem byla učiněna. I nebude od věci, tu na úmluvě Boží založenou hodnotu Israele z rozličných stran uvážiti. Tedy v čem záleží úmluva Boží, co zázračné působení a Israele poukázání od přítomných na budoucí

*) *Elohim* Cfr. Exod. 21, 6; Žlm. 81, 1. Kristus u sv. Jana 10, 31.

**) Žádnou listinou, žádným pomníkem nebyl by ten skutek tak nezapomenutelným se učiniti, a takměř v živé tělo lidu vyvoleného vepsati mohl.

časy? Odpověď na položenou otázku nalezneme z následující úvahy: Israel sám o sobě nad každý téměř národ země menší jest. Deut. 7, 7. *) Ale národ ten mnoho má napřed, a sice *a.* Bůh sám v záři světla nad horou Sinaj, jakož i nad archou jemu se zjevoval a ze svatyně výroky činil. Archa úmluvy slove podnoží nohou jeho.

Mocí tak nazvaného Urim a Thumim t. světlost a dokonalost — kdykoli padal ohně na obět oltářní, zjištěno jest Israeli Hospodinovo s ním *na blízku* zůstávání, tak že byl díl a zvláštní částka jeho. (Deut. 32, 9.) *b.* Týž lid k určitější známosti Boží přicházel skrze desatero přikázání, na hoře Sinaj daných, a *deskami úmluvy* nazvaných, jimiž květy zjevení Božího i věroslaví (dogmatika), i mravouka (moral) lidu podány. I ta sobota u lidu byla znamením smlouvy věčné. Nemůže býti pochybnost, že tudy Israelitům, aby Bohu svému blíže stáli, usnadněno, jakož i Bůh sám schyluje se k lidu, a předek mu dává mezi ostatními národy. „Víte, že jsem učil vás přikázáním a spravedlnostem, jakož přikázal mi Hospodin Bůh můj: tak činiti budete je v zemi, kterouž vládnouti budete: Neboť to jest vaše moudrost a rozum před lidmi, aby slyšíce všechna přikázání tato, řekli: Aj, lid moudrý, a rozumný, národ veliký. Nebo který jest jiný národ tak slavný, aby měl obyčeje posvátné, a spravedlivé soudy, a veškeren zákon?“ **) (Deut. 4, 5. n.)

Taktě stál v popředí Israel při ostatních národech, a jest v každém pokolení skrze úmluvu s Bohem potud vyznamenán, pokavad se řídil a živ byl podle zákona Mojžíšova.

Avšak ta Mojžíšem prohlášená zjevení při své přednosti nebyla přec než nedokonalá, a zákon starý při své neouplnosti potřeboval úplného schýlení se Božího k lidem a dokonalého lidovůdce k Bohu. (Mat. 5, 17.)

c. Přednější z národů byl Israel danou jemu a čas od času oživanou nadějí o dokonalším náboženství, kterážto na-

*) Porov. knihy III. str. 42, kde hodnota národu vyvoleného u přirovnání s jinými národy pojata.

**) Totiž, dokud národ židovský sám vyvoleným bude, dokud nenastane nový zákon pro všechny národy.

děje na příslibených Hospodinových spočívajíc, nevyhrazovala částky, jakéž ohledem na budoucí spásu i všem pohanům se dostati mělo.

d. Když k té úmluvě na budoucnost měl položen býti základ, vyvolil a povolal Bůh Abrahama, a prvé než obřizka v Israeli ustanovena byla, ohledem na Boha pouhé zaslibení, ohledem na člověka víra a naděje byly té úmluvy základem. Anť Bůh k lidu svému zázračným bleskem, hlasitě a slavně sestupoval, na zákoně daném Mojžišovi a na spojené s ním věrou a mravovědě mohla zakládati se *úmluva*, jakož i v skutku se stalo u hory Sinaj, kdež lid israelský vnitř i zevnitř se s Bohem spojil. K tomu skrze obět, jejížto krví oltář a lid pokropen jest, dvojnásob upevněná úmluva k vyznačnému zasvěcení svému se dostala. *) Ten obřad zná nejvíc jen přítomné, možné s Bohem se spojení; pro tak podivný sestup Boží v blesku světla; a pro zákon Mojžišův, ohledem celého obsahu jeho, chce i má Israel s tělem i duší oddati se Bohu; ač zákon ten člověku k cvičení se v ctnosti dosti síly nevléval. Plnitel jeho měl sice život, avšak nenalezl v něm pramene ku povzbuzení nového života. (Gal. 3, 12.)

Kdo k zákonu Mojžišovu věrně se přivinul, byl rozličněji na zavinění pamatován nad onoho, kdo od něho daleko stál. Kázeň jeho přísně odkrývala hřích. Tudiž se toho spravedliví lidé doznali, že zákon ten odkazuje na čas příští, kdežto spravedlivá kletba ku požehnání by se obrátila. **)

Mojžiš se na budoucnost zřejmě odvolává, anť proroka oznamuje, jenž více než ostatní podoben mu bude. Deut. 18, 15.

S tím odvoláním od Sinaj začínajíc, všickni proroci se srovnávají, zvlášť Isaiáš, tak že tré hlasů svědčí o zákonu Mojžišovu, co za *stav předchodný* platiti majícím; hlas prostředničí Mojžišův, hlas proroctva a hlas zkušenosti. Tato se při odchování lidu na poušti patrně ukazuje. —

*) To zasvěcení bylo slaveno Mojžišem nžívajícím slov podobných těm, jichž při zasvěcení úmluvy nové použito. Exod. 24, 8.

**) V určitém pádu jestli kdo zavinil, neměl žádné jistoty, že by mu skutečně odpuštěno bylo. Míra žalu a pokání neznala tu žádných obmezení.

Kapitola VIII.

Odchování a vedení lidu na poušti od ustanovení úmluvy na hoře Sinaj.

1.

Čím dále, tím více řídnu počet takých úmluvy s Bohem učiněné ostřihatelů, jací byli Abraham, Isák a Jakob, a lid s Mojžíšem z Egypta vyšlý mravnou silu v menší míře na sobě ukazoval, než aby k závazkům svým věrně stáli a v odevzdání se do vůle Boží pokročiti v stavu byl. Věru, Israelité po celou dobu svého chození na poušti stáli daleko pozadu za věrnými ostřihateli úmluvy, a tedy nahlížíme, proč vedle milosrdenství Božího Abraham, Isák a Jakob v celém Písmě potkávají se s uvítáním, co věrní plnitéle přikázání, o něž Bůh s nimi smlouvu učinil. Luk. 1, 46 n.; v. 68 n. —

Nejen obecná a přimíšená luza, kteráž s Israelity táhla, ale i lid vyvolený hrubost a mnohé vady na sobě ukazoval. (Exod. 12, 38. Lev. 11, 4.)

Tudíž po úmluvě s Bohem na poušti Sinaj podává se zpráva o modlářství, jež, při Mojžíšovu tu nebytí provodil téměř všecken Israel. I Aron k tomu přispěl, že ze zlata snešeného slilo se tele. Též voláno s reptáním proti Bohu od žádajících masa k jedení; neboť měli v paměti ryby, kteréž jidali v Egyptě darmo, též hnce masa, při kterých sedávali. Tak se zmáhaly hrubosti, ku kterýmž přidala se nevěra a nezbedné počínání mnoha synův israelských tak, že co potud Božím na ně působením docíleno, k zavržení přišlo, byť pak ani odbůjců nebylo stávalo, na tom se usnesších, aby dosavadního vůdce se světa zprovodili, a jiného sobě ustanovíce, do Egypta se navrátili. (Num. 14, 4 n.) Špatný to byl začátek k říši, jejíž zákonodárce ne v smyslu obecném toliko, ale v tom nejuzší a tak byl mocen, že, kde toho bylo třeba, kromobyčejným zjevením vůli Boží oznamoval.

2.

Tedy z příčin teď zmíněných nebyl Israel ještě k tomu uzpůsoben, aby se uvázal v zemi zaslíbenou, a započal zákon

Mojžíšův uvoditi v skutek. Neboť po strašných úkazech na Sinaj tudíž spustil se svaté kázně, a zase ze strachu obnů v táboru zapáleného se spamatovav (Num. 11, 1 n.), žádal masa k jedení, tak že se věc ta Mojžíšovi nesnesitelnou zdála; pročež skoro v jednom čase vítr přinesl křepelky a spustil na stany (Num. 11, 31., Žl. 77, 27.), též sedmašedesáti mužům dáno z prorockého ducha Mojžíšova tolik, aby vůdci tomu pomáhali nésti břímě lidu. Pro svou nestřídmost v požívání masa přišlo jich mnoho o život, a pochováni jsou na místě, jenž nazváno: „*hrobové žádosti*.“ (Num. 11, 34; 33, 16. Deut. 9, 22.)

Také dva levité, Eldad a Medad, jak podobno, darů těch prorockých neskrovně užívali (Num. 11, 26 n.); pročež jen velkoduší Mojžíšovo to bylo, že služebníka Josue, jim prorokovati zbraňujícího odbyl, řka: „Co horlíš pro mne? Kdož dá, aby všecken lid prorokoval, *) a dal jim Hospodín ducha svého?“ (Num. 11, 29.)

Při lidu, čím dále samolibějším, a jedení masa žádostivém nastala potřeba, aby ta v Mojžíšovi posud sestředěná moc víc a víc se rozšířila a rozprostranila.

Protějšek hrubých výstupků objevoval se v ouzkostlivosti takové, jaká později u Fariseův zdomácněla. I pozůstaven tu k výstraze příklad na Marii, sestře Aronově, jenž s bratrem proti Mojžíšovi reptala, proto, že Seforu pojal sobě za manželku. **) Vina, ježto Marii tížila, nebyla všední, neboť za pokutu polovice těla jejího zkažena jest od malomocenství. (Num. 12, 12.) Anť v její na oko zbožné duši Mojžíšova důstojnost se zatemnila, zjevil mu se Hospodín, aby ukázal, jak sám ústy k ústům mluví Mojžíšovi, ve všem domě jeho služebníku nejvěrnějšímu. Num. 12, 6 n. — Toto zjevení buď si po zdání lidském jak buď osobné a do kruhu rodiny zákonodárcovy náležící, přece v Božím zákonodárství jest velmi důležité.

Z něho poznati můžeme, že všecken cíl a konec v sjedno-

*) Slovítko *prorokovati* znamená zde: „v svatých písniích a řečích Boha a skutky jeho vychvalovati.“

**) Sefora mohla slouiti jako Madianitka, Mouřeninkou. Po zdání jiných jest povšimnutí hodna pověst o snění se Mojžíše s kněžnou etiopskou *Tharbis*. Joseph. antiq. II. 10 §. 2.

cení vůle lidské s vůlí božskou spočívá. Od takého výkladu světla nabýti může řeč Jeremiaše řkoucího: „Nebo jsem nemluvil s otci vašimi, a nepřikázal jsem jim v ten den, v kterémž jsem je vyvedl z země egyptské, o slovu zápalných a zbitých obětí. Ale toto slovo přikázal jsem jim, řka: *poslouchajte hlasu mého*, a budu vám Bohem, a vy budete mně lidem.“ (Jerem. 7, 22 n.)

3.

Rozhodná příležitost k uposlechnutí hlasu Božího tudíž se naskytla, když po návratu vyslaných vyzvědačů lid uveden býti měl do země zaslíbené.

Množství tu bylo reptajících, když dostali rozkaz, býti pohotově, aby co nejdřív se uvázali v dědictví chananejské. Ukázala se při nich nevěra a svévůle, zdráhající se uposlechnouti Boha. Tudy svazek úmluvy s Israelem opět zrušen, a dosavadní účinek zjevení Božího téměř zamítnut. A kdož by tu z té události si nevysvětlil, proč věčný Bůh sám v to se uvolil, že chce Mojžíše učiniti takorčka druhým Abrahamem a knížetem nad národem velikým a silnějším, nežli jest tento. (Num. 14, 11. 12.) V tom okamžení od Mojžíše jaksí za vlastní přijat byl celý před obličejem jeho zpuřný lid, a protož o něm Žalmista říci mohl, že se postavil v to rozdvojení (mezi Bohem a lidem), by jich nezahubil. (Žl. 105, 23.)

Věc to poučná jest z ohledu na to, čeho člověk *mocen*, rovněž jako skutek, který onu věc předchází, vzhledem toho poučný jest, co činiti má. Možnoť, že člověk uložení Boží zamítne — a zahyne i tu, kdež na cestách víry Bůh jej vytrhnouti chtěl. Kde vůle člověka s vůlí Boží se srovnává, tu skrze něho Bůh zde působí. Lidé, jsou-li poněkud vůle dobré, mohouť od jiných, avšak majících ouplnou rozhodnutost vůle, k cíli vedeni býti.

Tak nemocná, poněkud ale zesílená vůle lidu skrze silnou vůli Mojžíšovu přichází ke spojení s Bohem. Vlastní vůle Israelitů sama není s to, i při té schýlenosti k Bohu se udržeti, a také potomci, co dědicové smejšlení otcův svých v tom schýlení otců k lepšímu nemohli dospěti, leč by jim ostřejší kázeň stále

hrozila. Protož jedním časem, když jest na novo přijato tehdejší pokolení, jako jemu, tak i příštímu byl trest prohlášen: „Aniž kdo z těch, kteříž uirhali mně, uhlédá ji“ (zemi zaslíbenou). „*Synové vaši* budou tuláci na poušti čtyřiceti let, a *ponevou smilství vaše*, dokavadž nevyhynou těla mrtvá otců na poušti.“ (Num. 14, 23 a 33.) Tedy jako v rostu zakrnělý plod pokolení to vymřeli muselo.

Nebylo-li by prohlášeným úsudkem, že na poušti zahynouti musí, to nezdárné plémě dojata bylo, s těží bychom si vysvětlili, proč lid hned na to, vůli tu nejlepši na jevo dávaje, chce se vyznamenati válečným tažením proti Amalechitům; avšak nastojte! podnikají válku tu, bezpečice se sami na sebe, nemajíce ani archy, ani požehnání Hospodinovo s sebou (Num. 14, 42.), a protož poraženi jsou od nepřátel.

Tak těžko připadalo Israeli, vůli Boží ochotně plniti, že ji toliko vítězná zbraň Amalechitů k tomu pohnouti mohla. Z toho sobě vyložili můžeme, proč novým nařízením o obětech a novým rozkazem Božím, aby Israelité premovali roucha svá, jako před oči jim postaveno, co zákon Hospodinův od nich žádá; a také mělo i zahynutí všech povstalcův proti Mojžíši všem ostatním ustavičnou býti výstrahou. (Kp. 16, 17.)

Kdyby listina Mojžíšova letopisy lidu byla podati chtěla, nepocbybně z celého času bydlení Israelova na poušti dočtli bychom se o více podobných dějch. Avšak věci tu uvedené dosti závažné jsou a stačí ku poznání, v jakém způsobu ono skrze Mojžíše na Sinaj dané zjevení od lidu přijato jest. Z doby téměř 37 neb 38 let o Israeli na poušti trvajícím mimo stručné zprávy dozvídáme se jen o novém poučení, a o povinnostech kněží a levitů, též o desátcích jejich (kp. 18.) a o připravení vody k očišťování (těla) (kp. 19.) *)

Tedy 37 neb 38 let strávili Israelité na poušti Kades, kamž byli přišli od hory Sinaj. (Deut. 1, 46) — V té tak dlouhotrválé samotě měl Israel ku poznání jediného vševládajícího Boha býti přiveden. Tu také postaráno, aby v řádu spo-

*) O tak mnohých letech, v nichž se Israelité jen po zemských věcech sháněli, platí slova žalmu 77, 33: „A mijeli v marnosti dnové jejich, a léta jejich a chvátáním.“ —

lečenském byl vycvičen. Pomůckou mu bylo: a) rozdělování vojska na čtvero táborů, z nichž každý poznával se po své korouhvi, a co Israelita musel u korouhve svého tábora anebo pluku, jenž tři toliko pokolení zahrnoval, a u znaku pokolení svého se položit. *) b) Sečtení či vyzdvižení summy lidu podle počtu. (Num. 1, 1. cfr. Exod. 30, 11; Num. 26, 1.)

Kapitola IX.

Cesta nového pokolení k dobytí země chananejské.

1.

Pro dějepis zjevení Božího byla to, jak se zdá, méně důležitá doba, když Israel za 38 let v Kadesbarne meškal; a protož Pismo mlčí o tom, hned dotýká o věcech v 40tém roku po vyjiti z Egypta v Israeli zběhlých. I mluví tu o zázračném vodu ze skály vyvedení. Zázrak ten velmi působil na nové plemeno, že se naučilo Boha tím ochotněji poslouchati, čím více duch jeho uděšen jest zpomenutím na Mojžíše a Arona, jen proto již pokárané, že místo co ke skále mluvili měli, na *šádost lidu* holí do ní udeřili. **)

Smrt Aronova na vrchu *Hor* ten ještě v Bohu neustavěný lid jen tak dalece dojala, že plakali ho za třiceti dní (Num. 20, 36.), a sebravše sílu, porazili krále chananejského v Arad, (v jižné Palæstině. Num. 21, 1.) Zatím hned při nedostatku potravy, tu když lid od Mojžíše při veliké zacházce k jihu veden

*) Poněvadž všechna pokolení na čtyry strany byla rozdělena, čtyři praporcové obecní byli. K východu praporec Judův, k jihu Rubenův, k západu Efraimův, k severu Dánův. Na nich byli znakové tito: Lev, člověk, vůl, orel. Lva měl praporec Judův, protože Jakob dáváje Judovi požehnání, připodobnil jej lvu; tudýž i Kristus Pán, že z toho pokolení pochází, sluje lev z pokolení Judova. Člověčí hlavu za znak měl Ruben, jakožto prvorozený syn Jakobův, a hlava celého rodu. Efraim měl vola neb hlavu telců, na památku, že otec jeho Josef skrze vidění ve snách, sedmi faraonovými kravami věstil sedmiletou úrodu a sedmiletý hlad v Egyptě. Orla měl Dán, jakožto zboubřec badů, ku kterýmž byl připodobněn od otce svého.

**) Podobno, že jen v tom záležel Mojžíšův výstupek; neb nedlouho potom vytýká Israelitům, řka: „I na mne rozhněval se Hospodin *pro vás*, a řekl: Ani ty nevejdeš tam.“ (Deut. 1, 37.)

býti musel (aby se pomezí Edomitských obešlo, zabraňujících všeho průchodu —), objeven jest promrzalý smysl všeho množství. Odlad vyskytli se hadi ohniví, od nichž ušknut byl a zhynul počet nemalý tak, že Israel doznati musel, kam vede vášnivá tesklivost a reptavost proti Bohu. Jen ti, co při tak jízlivé ráně pohledti na hada, jež Mojžíš na sochu vyzdvihl, bývali uzdraveni. Když důvěra k Bohu při těch zázračně uzdravených oživena byla, podobalo se, že budou již moudřeji cestou jim vykázanou chvátati. *) Jestliže tu nějaké obmeškání vidíme, pocházelo skrze Edomity a Moabity, jichžto, jakkoli se zdráhali, skrze dědiny své pustili Israele, přece ušetřeno býti muselo; poněvadž byli pobratřenci jeho. Mojžíš, obcházeje pomezí Edom, přitáhl s lidem k potokům Zared, a Arnon, a k vrchu Fasga. (Num. 21, 12. 14. 20.) Doba ta vynikala bujarým a vítězným počínáním, kteréž i zpěvem národním zvěčněno jest (Num. 21, 14 n.). **)

2.

Po vítězství nad *Sehonem* a *Ogou*, (léta čtyřicátého po vyjití z Egypta) nic nebylo s to, radostnému nadšení rekovných Israelitů odpor klásti. Co někdy Mojžíš po přejití skrze rudé moře zpíval, a co při té nejápnosti prvního pokolení na zmar přišlo, teď při druhém co pravda se ukazovati začalo: „Vůdce jsi byl v milosrdenství svého lidu, kterýž jsi vykoupil, a nesl jsi jej v síle své ku přibytku svatému tvému. . Tehdáž zkormoucená jsou knížata edomská, silné moabské podjalo lřesení: ztrnuli všickni obyvatelé chananejští. Připadniž na ně strach a lekání pro velikost ramene tvého.“ Exod. 15, 13.

Příchod Israelitů jinak dojal končiny jordánské na východě, a soumezné kraje na jihu, nežli to bývá při nájezdech zběře arabské. V celém putování synů israelských jevila se závislost od vlády Boží tak, že tažení jich bráno býti nemá za obyčejné tažení loupežnické. ***) Tedy jakousi *duchovou* moc, panující

*) Na svědectví o dojmavém zázraku tom uvesti můžeme to pozdější zlé užívání vyobrazení hada, kteréž král Ezechiáš ztlouci kázal. 4 Král. 18, 4. Protiobraz skutečný toho hada ukázán od Krista. (Jan 3, 14.)

**) Mluví o nějaké paměti hodné knize, která za našeho věku známa není.

***) Bůh takotka sám táhl ve vojsku a s vojskem israelským. Soudc. 5; Žlm. 67, 8.

v Israeli, alespoň Edomitě, Ammonitě a Moabitě z toho poznati, a očitě spatřiti mohli, že on proti kmenům těm válečně nepovstal, ačkoli mu zbráněno projíti skrze končiny jejich. (Deut. 2, 5.) Z takového počínání dalo se uzavírali na jistou moc neobyčejnou Israele zpravující, zvláště když on zvítěziv nad Sehonem a Ogou dokázal, že ani mdloba, ani schablost příčinou nebyly, aby na odpor se nepostavil. Tudy v jednotlivých kmenech těch přibývati muselo hrůzy před vítěznými příchodci. Z těch okolností dá se také vysvětliti, jak Balákovi, králi moabskému na mysl přišlo, aby Israelity zničil svým čarováním. Snad měl za to, že by nadpřirozená a tak patrně v Israeli působící moc, skrze jinou nadzemní vládu protějšiho směru zničena býti mohla.

Kapitola X.

Balám staví se v cestu tažení Israele, blíž pomezí moabského.

1.

O povstání hadače a svůdce Baláma, na břehu Eufratském bydlícího, v 4tė knize Mojžišově dost obšírně napsáno (kp. 22, 2—25 kp.). Ne zbůhdarma se tak stalo na cestě, kterou Bůh vésti chtěl k cíli určenému lid svůj israelský. *)

Tudy hned lidu tomu staví se na oči článek víry, že moc ďáblova jen po jisté cíle stačí, a tak obmezená nemůže proti vůli Boží uškoditi těm, kdož všelikou péčí svou na Boha uvrhují a živou důvěru k němu berou. Mimo to zvěčniti se měla památka pravého náboženství, nad pověrou vítězího; neboť právě v těch končinách, kdež Israel se osaditi měl, bujně odnože modloslužby se vzámahaly a vzrůstaly. Tedy přišla-li Israelským na oči ta skaliska při mrtvém moři strmící, tu obnovili sobě příběh ten, v němž kouzelník nejen škoditi jim nemohl,

*) Událost o Balámově oslici v uvedených okolnostech a v souvislosti vzatá, tím více podivu hodna, čím nepatrnější jsou prostředky, jichž všemocnost Boží k vyvedení velikých úmyslů světodějných užívá. Cfr. Stolberg Graf. b. N. 3. Ghr. Bb. II. cp. LIII.

nýbrž i požeňání dále musel. *) Kolikrátekoliv Israelita ty holé skály zapadajícím sluncem osvětlené viděl, a kde, jak byli toho pamětníci, čarův dábských obráceno ku požeňání, byloť mu, jakoby mocná slova slyšel: „*Nestrachuj se veškeré moci pekelné, pokud nejsi odloučen od Boha pravého.*“

Odtad patrně viděti lze, proč o těch od Baláma užívaných žehnáních a o celém běhu věci obšírněji napsáno jest. Vrchol slávy a důstojnosti Israele staví se v světle, a v slovu dobrořečení Balámova daleký sice, avšak skvělý příchod Vykupitele se předobrazuje: „Užím ho, ale ne nyní: pohledím naň, ale ne zblízka. Vzejde hvězda z Jakoba, a povstane prut z Israele.“ **)

2.

Dokud jednota mezi Bohem a Israelity rušena nebyla, ani mečem duchů podzemských raněti býti nemohli. Jen toho, co by tu rozvojení způsobilo, každý se měl obávati. Balám zde hádáním nic nepořídív, dále uzdu pustil, a k nové lsti své útočiště vzal, a to při luznější strážce rozkoši smilných. I svedl veliké množství Israele k smilnění s dcerami moabskými a madianskými, kteréž povolaly synův israelských k obětem svým.

Tedy na ponuknutí Balámovo byli synové israelští od pohanských žen oklamáni tak, že jak Písmo dokládá, (Num. 25, 3.) se připojili k modle Belfegor, k jejížto uctění všem vilným vášním uzda se pouštěla.

*) Zde připomenouti sluší, že dar čili duch prorocký není nežli dar 'darmo daný, ne pak milého čínce, aneb posvěcující. Viz s. Augustina na Žlm. 103. Prorokovati může i hříšník.

**) Num. 24, 17. Hned na to čteme: „A potepe knížata moabská, a zahubí všecky syny Seih. A bude Idumén vládařství jeho: dědictví Seir dostane se nepřítelům svým: Israel pak zmužile činiti bude. Z Jakoba bude, kterýžby panoval, a zkazil ostatky města.“ (Ibid. 17—19.) Slova tato znějíť sice na zevnitřní vítězství, a proto by bez další otázky se vykládati mohla tak, jakoby se netýkala Krista; avšak v chudém příchodu jeho na svět vyplnila se; neboť Kristovo působení ještě trvá, jehož předobrazem byl David. Cfr. Isai. 11, 1; Mat. 2, 2. Zjev. 22, 16. Tedy od učitelů církevních dobře povědino, že prorockví messiášská bez přitřže šla, tak že nikdy na žádném místě, kde Israel bydlil, od Abrahama počínaje, tedy v Chananejsku, v Egyptě, na poušti a zase v Chananejsku odkazovati se na Messiáše nepřestalo. Cfr. Stolberg Grč. d. b. Str. 3. G. Bb. II. c. 53. §. 34—41.

Když tažení lidu na poušti trvalo, z ohledu na chudobu lidu zdá se, že šetřino, aby také nekonaje žádných obětí zasvěcených, uměl jinak zůstatí Bohu milým. Avšak nastojte ! teď věděli, jakby sehnali na oběti, jimiž ctěno bůžky pohanské. „Připojili se k modle Bělfegor, a jedli oběti bohů mrtvých.“ (Žl. 105, 28. Cfr. Amos. 5, 26.) Rozhněvaný Bůh velel Mojžíšovi, aby nařídil knížatům, všechny smilníky zvěšeti na šibenicích. A když jeden z synů israelských vyšel před bratřími svými k nevěstce madianské, an to viděl Mojžíš, vyvstal z prostředku množství kněz Finees, a uchytiv tulich, a horlivostí svatou pohnut, probodl obadva spolu, muže i ženu. (Num. 25. 4. 6 n.) I přestala rána, od nížto třimecítma tisíců Israele zhynulo (1 Kor. 10, 8.), tisíc pak dříve mečem zbito, a zvěšeno. Tudy udaj Num. 24, 9 dobře se srovnává : A zbito jest lidí 24000. I nařídil Bůh Mojžíšovi řka : „V odění oblecté muže ze sebe k boji, kteřížby mohli učiniti pomstu Hospodinovu nad Madianskými.“ Tedy v krvavé půtce s pomstou se potkali z Madianských všickni mužové a ženy. Tu také Balám, syn Beorův, zabil mečem. (Num. 31, 7 n.) Tisícové, co následkem smilstva a modloslužby na poušti zhynuli, živou památkou novému pokolení učiněni jsou, aby při každém na příběh ten pomýšlení osvědomili si, jak urputně a s jakou zbraní vystupuje proti Israeli a víře jeho pohanská luzovina. Lid ten, pamětliv úkonu a pohanění, jež mu bylo učiněno, při zdravějším smyslu nedal se udržeti, a hleděl naplniti rozkaz o vyhubení zchytralých nepřátel moabských a madianských. Jen panen při životu zachováno byti mělo. Num. 31, 18.

3.

Byla to vůle Páně, aby nástrojem jejím při vyhlazení modloslužby chananejské bylo mladé pokolení israelské, ježto těch rejdů pohanství egyptského ještě neznalo, avšak o vyšlém rozkazu Božím zdravě souditi naučit se mělo. Modlářství, jímžto život fénického a chananejského lidu prostoupen byl, dává nahlédnouti, proč s pomstou tak přísnou se potkal. *) Z důležitých příčin

*) Viz o tom učený spis : Seldeni de diis Syria, a Movers Religion der Phönizier.

104 IV. Mojžíš. Kp. XI. Pomsta nad modlářstvem.

skrže Mojžíše hlášeno lidu takto : „Pobiješ mečem Hethea, a Amorrhea, a Chananea, Feresea, a Hevea, a Jebusea, jakož přikázal tobě Hospodin Bůh tvůj.“ (Deut. 20, 7.) Neboť větev s ovocem, jímž by se lid byl otrávil, ze stromu člověčenstva vyfala, a na něm lepší roub měl býti štěpen. O této pomstě spravedlivého Boha dokládá kniha Moudrosti 12, 14 n. : „V nenávisti jsi měl je, proto že ohyzdné skutky před tebou činili skrže kouzelnictví a oběti nepravé, a synů svých zabíječe nemilosrdné, a žráče střev lidských, a hltáče krve v prostřed svatosti tvé (v prostřed země svaté tvé) a rodiče, kteří toho zhubeni dítek pomoci zbavených původem, a sami svých dítek vrahové byli.“

Na rozkaz Boží měli obyvatelé měst chananejských ; kteráž se Israeli do rukou dostanou, vyhlazeni býti ; čehož příčinu nalzáme v slovích těchto : „Aby snad neučili vás činiti všech ohavností, kteréž oni činili bohům svým, a hřešili byste proti Hospodinu Bohu svému.“ (Deut. 20, 18.) Avšak Israel, nemaje dosli odhodlaného ducha, a jednak souhlase s těmi modlářskými kmeny, úplně nedostál ku příkazu Božímu, anižby byl v jednom roce všechny Chananejské vyplenil, ježto sám Bůh dí : „Nevyženu jich od tváři tvé v jednom roce : aby země neobrátila se v poušť, a nezrostla proti tobě zvířata.“ Exod. 23, 29. n.

Kapitola XI.

Mojžíšovy řeči držané na rozchodnou.

1.

V takém položení lidu nebylo naděje, že se v podané jemu dědictví brzo uváže. I předvidal Mojžíš, jaké nebezpečí nastává té kázni, již Israel v těch mu až posud daných zjeveních Božích byl přijal. Vrtkává mysl lidu neukryla se s následky svými před prorockým zrakem Mojžíšovým ; a odtad ty řeči Mojžíšovy v knize Deuteronomium, co poslední slova umírajícího otce k dětem považovány buďte. Muž Boží, blízek smrti, bezpochyby cokoli v knize té napsáno, mluvil nejbliže k starším a knízáům lidu, a poněvadž jimi všecken lid zastoupen byl, mohlo

k nim a skrze ně k lidu mluveno býti takto : „Vy všickni slo-
jíte dnes před Hospodinem Bohem vaším, knížata vaše, a poko-
lení, a starší, a učitelé, všecken lid israelský, děti i ženy vaše,
i přichozí, kterýž s tebou bydlí v staních.“ (Deut. 29, 10. 11.)
Neníť nepodobno, že tu nejvíce o to šlo, aby přikázání, kteráž
Bůh dal na hoře Sinaj, a opět a podruhé oznámena byla dětem
rodičů těch, kteří po prvním zákona ohlášení na poušti zhynuli.
Opakuje tedy Mojžíš a vykládá desatero *), napomíná k ostří-
hání jich, klade na srdce mocnými pohnutkami všechna ustano-
vení Boží, slibuje zákona plnitelům požehnání, a neposlušným
zlořečení. (Kap. 27 a 28.)

2.

Sám Mojžíš naznačuje ty své řeči jmenem Deuteronomium
(17, 18), kteréž jednomu z novějších zpytatelů jsou tolik, co
bible St. Zákona pro lid obecný. **) Že tak opětované roz-
kazy staly se vazadlem vůle *každého* Israelity, patrně z toho,
co sám zákonodárce dí: „Tato jsou slova úmluvy, kterouž při-
kázal Hospodin Mojžíšovi, aby učinil s syny israelskými v zemi
moabské: mimo onu úmluvu, kterouž s nimi učinil na Horeb.“
(Deut. 29, 1.) Mocné důvody k ostříhání zákona jsou tu s jedné
strany láska Boží k lidu, s druhé pak kárající spravedlnost
věčná. O té lásce svědčí množství divů v Egyptě a na poušti,
zákon a vznešené povolání, v němž Israelité postaveni jsou, ja-
kož i ta výbornost země chananejské, v kterou se uvázati měli.
Na Israele znějí ta významná slova: „Lid svatý jsi Hospodinu
Bohu svému, a tebe vyvolil, abys byl mu za lid zvláštní ze
všech národů, kteříž jsou na zemi.“ (Jb. 14, 2; cfr. 4, 7.
33.) I mějte si národové touhu po stejných milostech, a při-
cházejte ku mnoha vědomostem v prácech a úsilích svých; avšak
Israel velmi na blízku a jasně na očích má takové známo-
sti vyšší: „Přikázání toto, kteréž já přikazuji tobě dnes, ne-
ní nad tebou, ani daleko položeno, ani na nebi postaveno, abys

*) Odtad kniha nadepsána jest „Deuteronomium“, jakoby řekl: druhé neb
opětované přikázání.

**) Rabinstvo ji nazývá „knihou kázání.“

mohl říci: Kdo z nás může do nebe vstoupiti, aby snesl je k nám, a abychom slyšeli je a skutkem naplnili? aníž jest za mořem položeno, abys se vymlouval a řekl: Kdo z nás bude moci přeplaviti se přes moře, a je až k nám donesti, abychom je mohli činiti?“ (Ibid. 30, 11 n.) Než Israelité neměli býti nepamětlivi, že velmi třeba, aby s každou milostí jim propůjčenou věrně oučinkovali: „Zvíš, že Hospodin Bůh tvůj, onť jest Bůh silný a věrný, ostříhající úmluvy a milosrdenství těm, *kteříž milují ho, a těm, kteříž ostříhají přikázání jeho, do tisícího kolena.*“ (Jb. 7, 9.)

Ohlášení pomsty Boží v ten způsob se stalo, že uši lidské uděsiti, a přestupcům zákona strachu nahnati může. I ta další slova vystupují s takovým důrazem, s jakým každému v zaslíbené zemi již bydlícímu buď pro bázeň Boží, požehnání, aneb pro nekázeň zlořečení se dostati má, jenž tak dojímá, že až uši brní a srdce trne. (K. 27 a 28.) — Než měla-li hrozba dojímati srdce, museli Israelité odkázání býti na ony tresty Boží, s nimiž se buď řečem těm přítomní synové sami, anebo dávní předkové jejich potkali jsou. Duch prorocké mluvy vane v řečech těch, jimiž lid tak povzbuzen býti měl, aby pevným se přidržením zjevení ukázal, že se úplně odevzdává do vůle Nejsvětějšího. Tou nejpečnějši perlou řeči Mojžíšových jest píseň, na rozkaz Boží od lidovůdce zanechaná, v nížto že byl bolný cit vyluzen Mojžíšovi, již z toho je viděti, když pozorujeme, jak má před očima tu Prozřetelnost nejvejš shovívající, a při všech odbojích lidských s vítězstvím nikdy se neminoucí. Pohledem na příští vítězoslávu milosti Boží přicházíme na to, jak Mojžíš i při svém světlejším vědomí o budoucích zmatcích lidu Božího, všem pokolením israelským *) požehnání dáti mohl, kterýmž zahrnuto vše, co kdy ušlechtilého během času z Israele vyjíti má. (Kp. 33.) Vyřknul slova tajemství o prostředcích k dojití milosti a o vyvolení věřících mezi Israelity. Cfr. k Řím. 11, 33—36. Zajisté byl Mojžíš v celém domě Božím jako služebník k svědectví těch věcí, kteréž měly praveny býti. (Žid. 3, 5.) Tedy požehnav

*) Pokolení Simeon, jehož tu pominuto, z částky v Lévi, z částky v Júdu se zahrnuje.

lidu, vstoupil (Mojžíš) z polí moabských na horu Nébo, na vrch Fasga proti Jerichu. I ukázal mu Hospodin zemi zaslíbenou ťka: „Tatoť jest země, o kteréž jsem přísáhl Abrahamovi, Isákovi a Jakobovi . . . Viděl jsi ji očima svýma, a nevejdeš do ní.“ — (Ib. kp. 31.) I umřel tu Mojžíš, maje věku svého 120 let. *) Bylť Mojžíš až do Krista jediný v historii a v starém zákoně, po lidsku řečeno, to, co jest Messiáš v novém zákoně. Kdekoli se smluvce zákona Božího jmenuje, *Mojžíš* to jest, a *nikdo jiný*.

Až potud o tom 40 let trvalém Israele na poušti vedení, a náboženství skrze Mojžíše na první základ postavení, jakož se ve čtyřech posledních knihách celého pentateuchu vypravuje.

3.

Na zevnějších svědectvích stavíme nejbezpečněji. A taková, spojíme-li jich s vnitřními, jakož viděli při „pentateuchu“, týkajíc se vzhlednosti a sepsání ho skrz Mojžíše — ukazují na svrchovaný stupeň historické jistotnosti. Ona zajisté spočívají v tom od nepamětných časů skrze lid israelský přijeli pentateuchu, jakož sám Kristus o tom dokazuje. (Jan 5, 46.) A k tomu chce Mojžíš sám za spisovatele pentateuchu považován býti. (Deut. 31, 9. 24 n.) Proti tak patrnému svědectví nemůže nikdo leč s důvody zdánlivými se vytasiti. Nic tomu nevádí, vícekrátě některých věcí a zákonů opakování, nic mnohé se nadmítající mezery, nic přiložené vysvětlivky (glossy), nic místa nesnadná k srozumění. **)

*) Poněvadž Písmo vece: Mojžíš, *služebník Boží, na ústeck Božích* slovně: „al pi adonai“ umřel, Deut. 34, 5. — mají za to rabbiní, že mu Bůh políbením duši vzal, anť jinak duše s tělem rozdělení bolestno býti musí. (V. Buxtorf lex. talm. str. 1405.) Než ona slova mají prostší význam: Podlé slova Hospodinova umřel. — Slovy: (Bůh) pochoval jej: a nepoznal člověk hrobu jeho — jak podobno, poukazuje se na záračné vtržení těla Mojžíšova; viz Luk. 9, 30 n. Dále Bůh skryl hrob jeho, aby se snad Israelité nepokoušeli, prokazovati tělu Mojžíšovu službu modlářskou. Neboť vznešenosti muže toho coby po boku postaviti mohli, nic neměli.

**) Dále k pentateuchu, co k dílu Mojžíšovu, hlásili se od nepamětné doby Samaritané, majíce jej spolu s knihou Josue za kanonický. Od Josue až do časů Machabejských drahně důkazů máme, že všem Židům občanský a náboženský řád byl před očima, se zákonem, v pentateuchu obsa-

Rozhled na hlavnější události v živobytu Israele po 40 let.

I. *Rok prvý.* a) Exod. 3 — 13. Delší příprava k tažení lidu. Dnové jarní. b) Přiblížení-se k hoře Sinaj. Exod. 14—18. c) Hod letnic. Lid se hotoví k smlouvě, kterou Bůh s ním učiní. Ohlášení desatera. Oběť úmluvy. Mojžiš zase vstupuje na vrch Sinaj. Exod. 19—24, 11. d) Mojžiš a Josue na hoře v mrákotě oblakové. Potom sedmého dne povolal Bůh Mojžiše z prostřed mrákoty. Prodlévání jeho na hoře 40 dní a 40 nocí. Exod. 24, 12—31, 18. e) Dnové *letní.* Začátek *podzimka.* Modlářství při teleti. Jiné zase na horu vstoupení a zůstání s Bohem 40 dní a 40 nocí (lb. 34, 28.), když byl prvnější dvě desky rozrazil. Dne 19. měsíce Tisri (dle tradice) sstupuje Mojžiš s hory, Exod. 32—34. f) *Podzim* a *zima.* Vzdělání stánku svědectví čili úmluvy. Pět měsíců.

ženým, dokonale se srovnáváje. Též stálým celého Israele vědomím, co největší jistotou o zachovaném pentateuchu v přesnosti jeho poukázání jsme k Mojžiši co k spisovateli, a k Esdrášovi, co k obnoviteli díla toho, tak že sv. Jeronym říci mohl: „Sive Moïsem dicere vis auctorem Pentateuchi, sive Esraem ejusdem instauratorem, non recuso.“ Cfr. Jan 5, 45 n. kdež Kristus v nesnázi, kterouž s Židy měl, dí: „Kdybyste věřili Mojžišovi, věřili byste snad i mně; neb on jest psal o mně.“ O pentateuchu mluví král Josiáš: „Nebo veliký hněv Hospodinův rozpálen jest proti nám, proto že neposlouchali otcové naši slov knihy této, aby činili všecko, což jest nám (v ní) napsáno.“ (4. Král. 22, 13.)

A věhlasný Josef Flavius dokládá o všech za dnů jeho od proroctva za svaté vyhlášených spisech: „Všem Židům hned od narození všlípno jest, aby je (knihy st. zákona) za božské učení považovali, a na nich přestávající, pro ně i smrt podstoupili, kdyby potřebí bylo.“ Obklíčen byl Mojžiš od národův, kteříž o stotisících letech trvání lidstva na zemi bájeli; vychován byl v Egyptě, kdež právě nejvíce takové přílišnosti o počtech odomácněly a panovaly; a předce tak střízlivě sobě počíná v této straně, lidska trvání sotva na 2000 let ponášeje. (Viz hlas jednoty katolické. 1856, č. 10 n.)

Pro krátkost odkazujeme na Jos. 8, 31; 2 Paralip. 17, 9; 4 Král. 17, 37; 12, 13. — kde zřejmě se uvádí pentateuch čili patero knih Mojžišových pod jmenem kniha zákona *Mojžišova*. O svědectví, jež spisovatelé pohanští knihám Mojžišovým vydávají, viz *Huetii Demonstratio evangelica*, Fracofurti 1722. str. 50 n. Avšak o přesnosti pentateuchu svědectví nejzávažnější jest ono z tradice.

Ostatně v převodech latinském a také českém podržela se jména řecká jednotných knih Mojžišových, a sice: *Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium*. Název řecký těch paterých kněh jest: τὸ πεντάτευχος βιβλίον čili ἡ πεντάτευχος βιβλος.

II. *Rok druhý.* a) Vyzdvižení stánku a archy v něm postavení. Exod. 40. Prvního dne, měsíce Nisan. Nařízení, k řádu a povinnostem levitů a kněží náležící, dána v měsíci Nisan. b) Prvního dne, měsíce Jiar, sečtení synů israelských, kromě pokolení Lévi. Num. 1—10. b) Dnové *letní*. Příchod lidu na pomezí Palæstiny. Reptání lidu. Vysláno dvanácte knížat k spatření země. Num. 11—14. d) Podzim téhož roku — příběhy v kp. 15—19. obsažené.

III. Prodlévání Israele na poušti Kades během *roků sedm a třidceti*. Num. 33.

IV. a) Události v prvních desíti měsících roku 40ho. Num. 20, 1—36, 13. b) Řeči Mojžíšovy k lidu na polích moabských, měsíce jedenáctého, roku čtyřicátého. (Kniha Deut.)

Tedy ubytil se Israel na poušti vicrát na rozličných místech. Ponejprv u hory Sinaj, něco dále než dvanácte měsíců. Po druhé, když vyslání vyzvědačů a neblahé stýkání se s Chananejskými průchod mělo, během asi 38 let u Kades Barnea, západně u končin edomských. Po třetí roku posledního v oudolí země moabské, tu kdež synové israelští všecku sílu zbírali, aby pod zvláštní ochranou Boží dobyli a rozdělili zemi chananejskou. Ku podniku tomu, jímž v Egyptě započaté vedení Israele konec míti mělo, po smrti Mojžíšově, přijal Josue zprávu od Boha.

Kapitola XII.

Dobyti a rozdělení země chananejské.

I.

Jakož nám knihy Mojžíšovy svědectví dávají, byl od té doby, co vyšel Israel z Egypta, muž jeden z prostředku lidu, přítel a věrný průvodce nezapomenutelného Mojžíše, a ten sloul *Josue*. (Exod. 17, 9; 24, 13; Num. 11, 28. 29; 13, 17.) Po 17, ano dle Josefa Flavia, po 25 let nad Israelem zprávu vedl. *) Když Israelité do údolí moabského přišli, na rozkaz

*) Antiqq. lib. 5. edit. Froben. Basilee, 1567. pag. 117. S. Augustin de civ. Dei XVIII. c. 1. a Laktancius, Divin. inst. l. 4. c. 5 dokládají, za kterých králů Joše svůj život dokonul, a prvnější veci takto: „Po Mojžíšovi spravoval lid Jesus Nave *sedm a deadcet let*.“

Boží učinil Mojžiš Josue nejvyšším diktátorem, aby nad lidem Božím zprávu vedl. Na jak vysoké místo byl postaven, vidno ze slov Mojžišových: „Opatř Hospodin Bůh duchů všelikého těla, člověka, kterýž by byl nad množstvím tímto, a mohl vycházeti a vcházel před nimi, a vyvesti je, neb uvesti, aby nebyl lid Hospodinův, jako ovce bez pastýře“ (Num. 27, 16 n.). I velel Bůh Mojžišovi, aby své ruky na něj vložil, a dal mu díl slávy své přede všim lidem. *) Již z toho, co čteme Num. 27, 18. vysvitá, že Josue, syn Nun, měl dary prorocké.

2.

Cesta, kterouž Israel do země chananejské uveden býti měl, byla jak vážná, tak i nesnadná. Dovaha té práce objevi se rozhledem na zaslíbenou zemi, kteréž se dojísta ne nazdařbůh dostalo, býti domovem zjevení Božího. Jednak bylo to ohavné modlářství obyvatelů její, pro něž všickni zahlazenu býti zasloužili. Než i pro zvláštní polohu byla Palæstina k tomu, co jí výtečnější učinilo, dobře uspořádaná, nebo, ač na jihu dále se rozprostírá, přece tou výhodou se honosí, že se při té v ní panující teplotě ani mezi horké, ani studené, nýbrž mezi mírnějšího pásma země počítati může. I co do plodin svých, staví se na postřed, a tak průměrem ty vzácnosti má všechny, co země jiná kterákoli. Co do rozmanitosti rostlin, nic nedává napřed těm, jež sever a jih poskytají. Poloha Palæstiny a výplodky její hodily se, aby tu byl národ ubytován, od něhož by se osvěta na vše strany rozšiřovala. Israeli dán jest za obydlí prostředek **) mezi těmi říšemi, jichž kultura až do příchodu Krista Pána dobře posloužila dějinám světovým. Mezi Týrem a Palmyrou, mezi Petrou a Damaskem měli národové své kupectví a zboží, co se jich jen od východu i západu, jihu a severu sehnati dalo. Arciž, ten hlavní díl Palæstiny, a město Jerusaleým leží stranou, a má nepohodlné příjezdy k cestám pe-

*) Vzkládání rukou jest všudy známkou přenesení důstojnosti; při úvodu v jisté povolání ukazuje na moc božskou, má-li ji sám ten, kdo uvádí. V přítomném pádu zřejmě velice: „A dás mu . . . díl slávy své.“ Num. 27, 20.

**) Ezech. 38, 12. sluje lid žúdský *obyvatelem prostředku země*; „*habitor umbilici terræ.*“ Cfr. Ezech. 5, 5.

vným a veřejným; tudy ale jednak pro svatou samotu a užavřítost mnoho získáno, jednak k rychlejšímu se všemi národy obchodu všecko velmi usnadněno. Svatá země není zdálena od toho moře, na jehož pobřeží starodávná vzdělanost se rozhostila v ten způsob, že ono v předu bylo každému pokraji země. Však nejen to vzácné postavení má Israel mezi národy věhlasnými, ale i docela zvláštním určením vyznamenán jest, a sice od té doby, co o svou samostatnost přišel.

Rozptýlování jüdských osadníků až do posledních končin země, při tehdejší poloze mělo cestu právě tak usnadněnou, jako napotom rozšiřování víry Kristovy.

3.

Měl-li ten kus práce, Israeli vykázaný, totiž vyplenění Chananejských ulehčen býti, musel vůdce s vojsky obcházeti celé vúkolí edomské, k čemuž více času potřeby bylo. Nemálo v tom usnadnil Mojžíš sám, jenž porazil krále amorrhejského Oga. Potom Zájordání, jež byl Mojžíš synům Rúbenovým, Gadovým a jedné polovici Manasse k vládařství dal, stalo se pevnou půdou, z nížto co zbývalo, snáze provesti bylo, totiž obojování kmenů chananejských, jakož byli ti, kteří za dnů Abrahamových již v Palæstině seděli. (Gen. 12, 6.) Zejména Amorrhejští, kteří na východní straně jordánské harcovali *); kdež snad také Gergejských domov hledati se má. Hethejští pobývali v Hebronu, Ferezejští od těch více severně; pak dále k severu Hevejští. Jebusité bydleli tu, kde později vzdělán hrad jerusalémský. Sedmero těch národův, mnohem větších do počtu, nežli byl počet Israelitů, pocházelo od Chanaana, ačkoli pod tím jménem i zvláštní kmen se nalezá v severní Palæstině na břehu středozemního moře.

Vedle těch nad Israele mohutnějších národů, ještě dříve, než byl Mojžíš vůdcem, (Exod. 15, 14.) ano již za dnů Isákových (Gen. 26, 18.) osadili se Filistini. Tito přichozí z Kaf-

*) Dle Jos. 24, 12. posílá Bůh na ně *srně*, aby je pomalu plenili. Příčinu toho klade kniha Moudr. 12.9 n.: „Ne že bys nebyl mocen v boji podmaniti bezbožné spravedlivým, aneb lítou zvěř neb slovem tvrdým je všechny spolu zahladiti: ale pomalu soudě, dávals jim místo k pokání.“

toru byli jako Kaftorim potomci Chuslaim. (Gen. 10, 14.) Tedy pradomov jejich byla krajina Kolchidská blíž černého moře, odkudž, jak mile ostrov Kréta je přijal, považovali je ostrované za spolukmenovce. *) Bylť to lid stěhovavý, a následkem toho šlo, že nebyl prázden směšků ze živlu chámitského převahu beroucích, a do Palæstiny vcházejícímu Israeli odíral sice, nebyl ale tak hnusným modlářstvím nakvašen, jako ostatní chananejská plemena.

Tedy skoro výhradně nastaly boje s chananejskými, proti nimž Josue Israelity vedl. Takoví byli Avim, Enakim, Emim, Zuzim, Zomzommim; avšak národům těm, ač mezi sebou obry mívajícím, **) vidělo se za dobré, aby buďto nikdy, anebo jen zřídka kdy samostatně vystoupili v boji s Israelem.

4.

Josue čekal na rozkaz Boží, a jak mile jej dostal, strožil se, aby táhl s lidem k Jordánu. Odtud vysláno zvědačů do pevného Jericha, jehož zkažením měl se vstup k dobytí celé země usnadnit. Zvědači, o jejichž nebezpečnosti kniha Josue kap. 2 vypravuje, s dobrou se navrátili, řkouce: „Dal Hospodin všecko zemi tuto v ruce naše, a strachem poražení jsou všickni obyvatelé její.“ (Josue 2, 24.)

Tedy Josue v noci vstav, hnul stany, a vyšli synové israelští ze Setim ***) a přišli k Jordánu. Kněží nesli archu Páně, a když sstupovali do prostřed Jordánu, aj uplynulo díl vody s důly, díl pak s vrchu zastavil se, tak že celé množství lidu suchýma nohama Jordán přešli. Jos. 3. A když vystoupili kněží,

*) Dle sedmdesáti tlumačů Filistinští nazývají se *Αλλοφύλοι* t. cizinci.

**) Běže rabínské kladou o těch obřích takto: Obrové spadli s nebe od té doby, co svět stvořen v šestí dnech, a slovou Nefilim od slova Nafal, jenž znamená tolik co *padnouti*, poněvadž tomu, kdo na ně vzhledne, ze strachu padá srdce. Cfr. Andréa Giffenmengers, *Entbecketes Subentium* I. 380 ff. Samaritané považují obry za soky Israele, když vcházel do Palæstiny; Cfr. Chron. Samarit. pg. 195.

***) Údolí to v moabském okrese. Cfr. Num. 25, 1; Jos. 3, 1. Mich. 6, 5; Joel 3, 18. Židé starého věku očekávali, že Messias v údolí tom někdy působiti bude. Midrasch Koheleth f. 90. c. 2. a Relandi Palæstina. Str. 352.

nesouce archu Boží, a počali jíti po suché zemi k stanovišti Galgala, navrátily se vody do řečiště svého, a tekly, jako prvé tekávaly. Jos. 4, 18. Tak zázračně ukázal Bůh, že Israelité ve jmenu jeho proti Chanaanu válku vedou, a vykonávají pomstu na krvavých ohavnostech obyvatelů země, a že dobudouce zemi mečem, o ni se rozděliti mají. Nejprve Palæstina, potom i všechny končiny země, ba i obloha se svými světly, a mnohá vidění andělská musela vydati svědectví, že to v Chanaanu rozšířené náboženství, a smlouva Boží s Israelem všemu světu spasení přinéstí má.

Že tu pokročil lid Boží, ale ne bez posvěcení se zvláštním obřadem, toho na svědectví jest kniha Josue, jelikož té doby na pahrbku Neobřizek dělo se obřezání všech Israelitů. Obřadu toho na poušti po 40 let opomenuto bylo. Všickni pak čtrnáctého dne měsíce Nisan, k večeru r. 41 po vyjití z Egypta slavili velikonoc na polích Jericha, a jedli z ourod země chleby přesné a pražmu; an viděli, že tu přestala manna. Jos. 5. Víme, že po 40 let na poušti, zbíraje zázračnou mannu, mlel ji žernovem, aneb třel v moždíři, vaře v hrnci, a děláje z ní pokroutky, chuti jako chléb olejovaný. 4 Mojž. 11, 8. Dále čteme, že z rozkazu Božího vyzdviženo dvanácte kamenů na místě, kde u Jordánu stany rozbili, a jiných také dvanácte položeno v prostřed řečiště jordánského; což učinil Josue na památku vysušení Jordánu, a tak podivné cesty synů israelských. Jos. 4.

Zázraky, co tu hned následovaly, pád, dobytí a zkažení zdí jerichonských k hlasu a zvuku trub, též prodloužení dne k modlitbě Josue, na nepřátele pomsta uvedená kamenným kroupitím — zázraky ty a jiné, hned na začátku dějů israelských v Palæstině takřka hlasitě mluvily k lidu a jemu nic blouběji neměly vpraviti, jako jest povinnost poslouchati Boha. *) O jednotlivých bojích, v nichž Bůh tak divné věci činil, zde šířiti netřeba; postačí nám připomenutí, že už v sedmém roce po vejíti do Palæstíny hlavnější část její vybojována jest, tak že Bůh přikázal Josue říka: „Nyní rozděl zemi k vladařství devateru pokolení, a polovici pokolení Manassesova.“ (Josue 13, 7.)

*) Cfr. Jos. Fl. antiq. V. 1; též Ekl. 46, 5; Habak. 3, 11 a biblické úvahy o zázracích těch, u Aug. Calmeta, díl III. 1740, str. 1—52 n.

5.

Dříve než Josue k rozměření a rozdělení země přikročil, dle příkazu Mojžíšova (Deut. 27, 1.) shromáždil syny israelské, měl je k tomu, aby polovice jich podle hory Garizim, a polovice podle hory Hebal se postavilo. I uděliv nejprv lidu požehnání, ohlásil všechno, což psáno jest v knize zákona, i požehnání i zlořečení. Jos. 8. Tudy se stalo, že ty v prostředku země vynikající vrchové hor synům Israelským měli vždy připomínati veliké skutky Boží. Kolikráte Israclita na ty dvě hory pohlednul, přicházelo mu na mysl, pod kterou výmínkou Bůh jemu k vládařství nechati chce zemi zaslíbenou. Tedy, ať tak dím, na čelo těch obou hor, zvláště na čelo Hebalu již před rozdělením země takřka ten úpis lenní postaven: „Hebreové jsou manové Boží. Vypoví jim Hospodin manství, když by se od pravdy a dobré kázně uchýlili, jako je byl dřevnějším obyvatelům vypověděl.“ Zajisté, v onom výpisu zákona, jež Josue na hoře Hebal četl, stála i tato slova: „A jako prvé (když jste ostříhali zákona) veselil se Hospodin nad vámi, dobře vám čině... tak se veseliti bude, když vás bude kaziti a podvraceti. abyste vyplnění byli z země.“ (Deut. 28, 63.) Věc taková, jako bylo rozdělení země, veledůležitou se stala i pro budoucí věk, anž učiněna základem majetnosti ve všech rodinách, a tudy když k rozměření přišlo, podle rozkazu zákona Mojžíšova, muselo od Josue, od nejvyššího kněze Eleasara i knížat lidu vše ve jmenu Božím provedeno býti. Za Jordánem na východ předkem své díly dostali synové Rúbenovi, Gadovi a polovice pokolení Manassesova (Jos. 13.) podle příkazu Mojžíšova. (Num. 32.) Tito měli v čas nepřátelských útoků bratřím na západní straně Jordánské pomoc válečnou přinášeti. (Num. 32, 27.) Kálebovi město Hebron se dostalo. (Jos. 14.) Ostatní končiny před Jordánem dostaly se lidem z pokolení Júdova a polovici pokolení Manassesova. (Jos. 15. a 17.) Město Sílo dáno bylo stánku svědectví, aby tu aspoň na delší čas archa příbytek měla. Poloha města v středu dílu Efraimova přispěla k takové slávě jeho. *Sílo* zajisté bylo od té chvíle až do Davida náboženské, a jednak i politické stránky a všeho veřejného života

středíkem pro Israele. Z města toho na rozkaz Josue odebrali se muži, aby rozměřili zemi pokolení Benjamin, Simeon, Zabulon, Issachar, Ascher, Neftali a Dan, a když se navrátili do Sílo, tu Josue u dveří stánku Božího uvrhl los těm pokolením, a meze dílu každému losem padlého vykázány jsou. O tom rozdělení psáno Jos. 18, 19. *) Potom šestero měst outočištných z jedné i druhé strany Jordánu vysazeno. (Ib. 20.) Toho potřeba nastala, poněvadž pradávňý obyčej v lidu, totiž bráti krvavou pomstu, ještě posud právo své provozoval. (Deut. 19, 3 n.) Kněžím z pokolení Lévi dáno 13 měst, která nalezáme v dílech pokolení Júdova, Simeonova a Benjaminova. (Jos. 21.) Obyčejným levitům pak 35 měst před a za Jordánem vykázáno. A poněvadž celé pokolení Lévi v ostatní vešlo, tedy čteno za Josefa ne toliko jedno, ale dvoje pokolení, totiž Manasse a Efraim. Jos. 14, 4.

6.

Tu, kde jsou výčty v Písmě navrženy, dopadá počet dvánácti dílů s počtem tolika pokolení; než kam vlastně sáhaly hranice a pomezí v pojedinnostech dílů těch, nesnadno udati. Ani těch povětů v zemi svalé mezníky zevšad známy nejsou, na vzdor té všeliké síle, co se s tím namáhala, aby na vlas vykázány byly. Již v zaslíbení, jež Bůh Abramovi učinil, čteme: „Semeni tvému dám zemi tuto, *od řeky egyptské až do řeky veliké Eufrat.*“ (Gen. 15, 18.) Blíže jest to pomezí zaslíbené země dle míst vyznačeno od Mojžíše, na konec putování lidu do ní. (Num. 34, 2 n. cfr. 32, 33—42.) Poněvadž ale Israelité k zákonu Božímu věrně nestáli, tedy v užších mezích zůstali směstnání, a nejedněch v zaslíbení určitých měst se zmocniti nemohli. Dobře vypočítáno v zeměpisu, že co do rozsáhlosti celá zaslíbená země o mnoho větší není, nežli polovice Čech, a o něco větší než nynější království bavorské; dle jiných 465 □ mil. Pročež dí sv. Jeronym: „Stydím se, tu roz-

*) Toto rozměření země sáhá zřejmě do nejdávnější doby, v dějinách známé; alespoň o 400 let převyšuje mapu čínského císařství, jenž 1098 před Kr. zhotovena byla. Viz Haneberg, pg. 164.

lehlost zaslíbené země blíže popisovati, aby se nezdálo, že bych pohanům příčiny k úšklebkům dále chtěl. *) Ale vzácnost její nesmí se měřiti prutem hmotného zevnějška. **)

7.

Rozměření a rozdělení Palästiny sloužilo za základ řádu v obci a v náboženství. Svornost mezi pokoleními společnou jednotou náboženství zaručena jest. I co do věci občanské, nic tak zkázou nebrozilo, jako vysazení jednomu každému pokolení zvláštního místa k uctění Božímu. Taktě neblahá válka synům Rúbenovým, Gadovým, a polovici pokolení Manassesova již nastávala od ostatních pokolení, poněvadž za Jordánem oltář sobě vystavěli. (Jos. 22, 9.) Když jinak zbylí nebylo, museli všickni, jenž tu vinni byli, slovo dáti, žeby se jen o památku jednalo, nikdy ale ten oltář společné bohoslužbě před stánkem na ujmu býti neměl. Tak se předešlo brozící válce mezi Israelity samými, ježtoby kmenu nověšlípennému vrch byla zlomila. Tudy opět doznal Josue, že udržení se národu vyvoleného na další čas podobně závisí od ochrany Boží, jako to uvedení ho

*) Ep. 129 ad Dordan. edit. Paris. Tom. III. fol. 23.

**) „Läge das Element, welches die Beachtung des Geistes auf irgend ein Land der Erde hinlenket, nur in der Größe oder Naturbeschaffenheit desselben, dann würde Palästina mit all' seinen äußern, auch noch so interessanten Eigenthümlichkeiten unter der Menge der andern Länder wie die kleine Lilie des Thales erscheinen, die im Gebüsch und Schatten des hohen Eichenwaldes sich verbirgt. Aber auch das Auge, das mit seinem Blicke die unermessbar großen Reiche der Sichtbarkeit umfaßt, ist ein kleines unter den Gliedern des Leibes; den Menschenleib selber, in dem die ewige Weisheit Schätze von ganz anderer, unvergänglicherer Art verborgen hat, denn die des edlen Erzes sind, erscheint nur als eine vorübergehende Wolke von Staub gegen die Hochgebirge, in denen das Silber seine Gänge und das Gold seinen Ort hat. Nicht das Heer der Sterne, so unermessbar dasselbe für die Sinne sein möge, ist das Unendliche, das ewig Eine, sondern der Geist, welcher das sichtbare Wesen umfaßt, und bekennt; nicht das tägliche Wunder der Erhaltung und des Bestehens, sondern das ewige Wunder des Schaffens und Wiebergebürens aus dem Geiste ist das Anfängliche und Höhere. Und dieses Höhere und Höchste hatte einst in dem kleinen Palästina den Thron seiner Herrscher Gewalt auf eine offenbarerliche, näher erfassbare Weise aufgeschlagen, denn in allen Reichen der Erde, ja in allen Reichen der Sichtbarkeit, von einem Stern zum andern; hier hat den denkenden Geist im Menschen, dessen wahres Heim noch ein anderes ist, als das der Sternenvelten, ein Licht erleuchtet, heller denn die Sonne, ja denn aller Sonnenheere Glanz.“ (Schubert, Reise in's Morgenland.)

do země zaslíbené řízením Božím bylo vykonáno. Kdykoli spatřil, že Israelité jiné bohy míli chtěji mimo Hospodina, tesklivosti ubrániti se nemohl. Pročež lidu shromážděnému dává výstrahu před tovaryšením s modláři. I oslovil zástup takto : „Svědkové jste vy, že jste sobě sami vyvolili Hospodina, abyste mu sloužili. I odpověděli: Svědkové. Nyní tedy odvrzte bohy cizí z prostředku vás, a nakloňte srdcí svých k Hospodinu, Bohu israelskému. I řekl lid k Josue: Hospodinu Bohu našemu budeme sloužiti, a budeme poslušni příkázání jeho. I učinil tedy Josue v ten den smlouvu, a předložil lidu příkázání a soudy v Sichem.“ (Jos. 24, 22 n.)

Taktě Josue vložil na Israele dvojí povinnost: aby totiž víru v jednoho Boha stále zachovával, a při tom vedl boj proti modlářství, ježto pravé víře na odpor stálo.

I vida smrt svou na blízku, za kterou, jsa stár 110 roků, svůj život vyměnil, a chtě zůstaviti památku obnovené smlouvy, napsal ji se všemi závazky pro lid učiněnými v knize zákona Hospodinova, a vzal kámen převeliký, a postavil jej pod dubem, kterýž byl v svatyni Hospodinově, a řekl ku všemu lidu: „Aj, kámen tento bude vám na svědectví, že slyšel všechna slova Hospodinova, kteráž mluvil vám, abyste snad potom nechtěli zapřítí a lháti Hospodinu Bohu vašemu.“ (Jos. 24, 25 n.) Že co v knize Josue nalazáme, od tohoto nástupce Mojžíšova sepsáno bylo, vysvitá z kp. 24, 26.: „Zapsal také (Josue) všechna slova tato v knize *zákona Hospodinova*“: I byltě nejen podivn hodným vůdcem, ale i větší kázeň uváděti začal v občanském i náboženském ohledu, ano předobrazoval Krista Pána jak podle jména, tak podle skutku. *)

*) Jos. Flav. Antiq. l. V. c. 5. dí: „(Josue) vir incomparabili tum prudentia, tum eloquentia, adhæc in imperatoria fortis et re impiger, nec minus in pace bonus et utilis, et virtute præditus ad omne tempus accommodata. Sepultus est in oppido Thamna tribus Ephraimitidis.“

K n i h a p á t á.

Zjevení Mojžišovo zápasí s náboženstvím fénickým a babylonským. Od Josue až do krále Cýra.

Kapitola I.

Doba Soudců.

A. Působení na Israele se strany Kanánitů.

1.

Vmyslíme-li se v ten věk, když v zemi chananejské Israel s vojsky nepřátelskými vítězněji zápasil, než s modlářstvím jejich: nalezneme tu s mnoha stran strojené nástrahy — tak nebezpečné, jak vyličeño jest v příhodách biblických, kteréž se zběhly a k sepsání přišly od smrti Josue až do krále Cýra, objímajíce skoro 900 let.

2.

Víra starých Chanánitů měla své nejbližší lakadla v domnělé tajnovědě, a tou, jak se domyslíti můžeme, i všetečností se hovělo, i při unnoha kejklech obraznost lidská zábavu nalezala. Jako v čarozrcadle kmitaly se nitě tajemné před zraky lidskými, a po takových nitech vodil se život od nebe hvězdnatého k rostlinám, a od těch k němé tváři. Naproti krámu tomu, leskem svým oko mámvivému, s celým oborem pohanství porovnaná víra Israelitů vypadala co věc neouhledná. Neboť ona majíc na tom dosti, aby učení o jediném pravém Bohu zdůvodnila, málo dbala na to, že všetečné žádosti mysli aneb obraznosti hověno bylo.

Ti národové, jimiž Israel nejbliže obdán byl, hojnou příležitostí ku provádění pověr a pobožků podávali. Domněnka, že by možná bylo, všelikou sílu přírody bez obtíže opanovati a lecjakým hovorem neb ruchem vše, co živlem slove, podmaniti — ta domněnka, chtěj nechťj mocněji vábila, čím více obtíže bylo,

aby smyslný člověk oceniti dovedl nejprřednější účinek přesných zjevení Božích.

Bylo-li při stromech provozováno kouzla, aneb přišlo-li k očarování jich: tu stávali se z nich chananejské pověry tlumači, jenž o budoucnu věstili. V šlěbetu plactva, v brekotu dobytka, v krákoru slepic promlouvali bohové k lidu. Živly byly jmíny co stvoření jaksi odušené, aneb co přiměření družové geniův. Praštělo-li poleno v plamenu, tu mluvil oheň; v toku pramene, hovořila voda; mračny zataženými ječel vzduch; ba i pitomá země na svatochlumech vedla s člověkem významné rozpravy.

Potom i jinou nástrahou chananejských přicházeli všickni smyslové lidu k nasycení při obětech a hodech modlám strojných. Neboť ku pochvalám bůžků, jakož byli Adonis či Thamnus, Venuše či Astarte a j. snášino, co jen kde skvostného bylo v přírodě, a co jen duše ráčila. Popové po třídách svých ostarávali bohoslužby, a při veřejných průvodech a jiných slavnostech hleděli jim k slávě a vážnosti dopomoci.

Ještě jiné věci vábily smyslnost a chlíč lidu, aby ku nevěře se uchýlil, zvláště pak nadržováno chlipnosti, jenž tu mnohotně a bez stydu s modlářstvím byla spojena. Celé tlupy děv na obecné útraty k službě Venuši fénické při nematných chrámech vydržováno, a pod závojem bohocnění lid pověřčivý do zhýralosti a vilnosti zabředal. Odtad patrně, proč právě nezřídka proroci až do zošklivení ono smilství zpohanilých Israelitů popisující tak mluví, jakoby ta slova: modlářství a smilství byla jednoznačná; (jeť také smilství a cizoložství tolik, co zpronevření se Bohu, ženichu duší lidských.)

Konečně i to na obět prolévání krve lidské mocným bylo lakadlem pověřčného lidu. Kdo se koli pověr a zhýřilosti přichytil, ten i krvavým pochotěm rád hoví, a bývá i sebezhouby a vraždy schopen.

Při té zpustlosti musilo dříve neb později svědomí v člověku se ozvati, a čím hlasitější žaloba jeho, tím mocnější byl budič k přísnému pokání. Dušem, těžké viny sobě vědomým, a tudy zděšeným mohloť na mysl přijíti, žeby v zabijení obětí

lidských a v oněch krvavých hodech a orgiích *), jimiž slavnosti chananejské vystrojeny bývaly, nalezal se prostředek proti hněvu, aby bohové byli usmířeni. Tu bázeň a naděje mysl lidskou mocně dojímaly, aby jí ku prolití na oběť krve lidské chuti dodaly. A tak i výklad toho nalazáme, proč zaslepenost mnohdy nešetřila ani dítek; tak že jich matky samy ke cti Molochově obětovali navykly. **)

3.

Během více než 300 let, když Soudcové nad Israelem zpravu vedli, čelila proti náboženství jeho pohanská směs, jenž fénicko-babylonskou slouti může. Poněvadž sousedující s Israelem národové Chananejsko podmaniti usilovali, živel pověry jejich, v tom neb onom způsobu olíral se o lid Israelský. Tento tím nejvíce oslábl, že prodléval vyhladiti národy chananejské. Věc to paměti hodná, že pokaždé od těch národů pomsta na něm vykonána, jejichž modly na místo pravého Boha přijal. První do Kanánska vpadnutí stalo se od nepřítele, z větší dáli tam příšlého. Byltě to Chusan Rasathaim, král mesopotamský, jenž hned po smrti Josue nějaký čas Israele utiskoval. (Soud. 3, 8.) Později na místo utiskače toho přišli Moabitě od východu a Filistinští od západu. Ještě ukrutnější nájezdy na Israele činili Chanánité severní, s moci svou strašnější vystoupivše asi r. 150 po smrti Josue. Rovněž pak Israel potlačován byl od Madianitů, jakož i od Ammonitů a Filistinů. Tito od r. 1200 — 1050 před Kr. nepřestali nevražiti na lid israelský, a vítěznou zbraní mnohokrát jej porazili.

B. Soudcové lidu israelského.

4.

Modloslužba Israele tak mocně oučinkovali začala, že náboženství a spolu i národnost u velikém nebezpečí byly. To se

*) Orgie jsou prostopasná, a lidské krve prolitím zprzněná hodování.

**) I činili tak po Féníčanech, jichžto král jmenem Chronos první toho příklad dal, že vlastního jedináčka Jehuda svému zboženému otci Uranusu obětoval. Všeobecný zákonník čili Sanchuniathon fénický odvodí obyčej, lidské oběti zabíjeti od téhož Chronosa, o němž bájka dí, žeby děti své pohlcoval. (Diodor. XX. 14.)

týkalo Israele vůbec, a těch pokolení zvlášť, v jejichž okrese pozůstatky Chanánitů se nacházely. Byla sice zřejmě prohlášena lidu vůle Boží: „Ani manželky z dcer jejich (chananejských) nevezmeš synům svým.“ (Deut. 34, 16.); avšak když při vši záповědi manželství smíšené zobyčejnělo, samo sebou z takového sousedění dál se odstup od Hospodina, jedinovládce světa, a zrušovala účastnost v klanění se bohům cizím. „Synové pak israelští k starým blichům nové přidávajíce, činili zle před obličejem Hospodinovým, a sloužili modlám Bálím a Astaroth, a bohům syrským a sidonským a moabským, a synů Ammon, a Filistinských: a opustili Hospodina, a nectili ho.“ (Soudc. 10, 6.) Jen když k tomu přišlo, že cizí vládou jařmo na Israelity vzloženo, volali o pomoc k Bohu svému, řkouce: „Zhřešili jsme tobě.“ (Soudc. 10, 10.) I posýlal jim Hospodin mocné vůdce či soudce, jejichž postavení bylo rozličné. Povolání jich dalo se buďto zázračným způsobem, aneb puzením lásky k vlasti a vedením ducha Božího. Hodnost jejich nebyla dědičná. (Soudc. 8, 22.)

I náleželoť zprávcům těm, aby Israele na stanovisku svobody udrželi, a ve všech pokoleních jeho svornost zachovali. Poněvadž každý v umění válečném zběhlejší a k tomu povolany vůdce vojsko řídil a k vítězství přicházel: tedy tím, jakož sobě představiti musíme, spolu odolal nepořádu modloslužbou povstalemu, a obnovil u lidu ducha horlivosti, aby více šetřino bylo rozkazů Božích.

5.

Než ani ta mocnější ruka Soudců v Israeli nesáhala tak daleko, aby ihned dobrému řádu v zemi na nohy pomohla. Jen tak dlouho po smrti Josue udržeti se mohli ti zákonem Mojžíšovým uvedení starostové, jak dlouho jeden věk lidský trvá. Neboť „povstali jiní, kteříž neznali Hospodina, i skutků, kteréž byl učinil s Israelem.“ (Soudc. 2, 10.)

Tedy jak brzo nastali dnové, v kterých vzácná byla řeč Boží, a nebývalo vidění tak zjevného, jako za časů Mojžíšových, ukázalo se rozptýlení vlády v Israeli, a následkem toho byly nemalé zářavy jeho blahobytu. Měla-li tu něčím se udržeti jednota národu, byla to vira, jako vazadlo, bez něhož po vydobytí,

Palæstiny byli by Israelité bez pochyby buďto co národ vyhasli, aneb jako beduini v svobodné kmeny se rozdrobili. Tak ale prostředkem Soudců náboženský smysl v lidu oživován, a tudy nejvíce *skutkem* na jebo ujednocení působeno.

Zatím když se jedná o horlení pro Hospodina v době Soudců, není nadíti se, že by za těch dob práva pěstního byl zákon Mojžíšův srdce Israele naskrz prostoupil. Slovo zákona, co Boží zrno půdě národního života svěřeno, muselo v zemi padnouti a zmlčiti se, a takořka umřiti, prvé než se zklíčiti a zkvísti mohlo.

Spisovatel knihy Soudců nastiňuje hlavní povahu oné doby řka: „V těch dnech nebylo krále v Israeli: ale *jedenkaždý, co se mu za dobré vidělo, činil.*“ (Soudc. 21, 25.)

C. Náboženská a mravní vzdělanost lidu.

6.

Obraťme již zrak svůj ke způsobu, jakým Israel lásku k zákonu Mojžíšovu na jevo dal, a nemíme se s mnoha důkazy nábožného smejšlení a cvičení. N. př. za času domácí války proti pokolení Benjaminovu. (Soudc. 20, 26.)

Způsob, jímžto Israel k Bohu svému se obrací, ukázán nejen častějšími vzpomínkami na vysvobození z Egypta, ale i díkůčiněním a vzýváním Hospodina. Stalo-li se, že byl lid vyslyšen, šlo následkem zvláštní pobožnosti, jenž před stánkem archy úmluvy konána bývala; kdež dle ustanovení Mojžíšova nejvyšší kněz, jakýž byl Finees, vnuk Aronův, skrz Efod Boha se tázati mohl. (Soudc. 20, 27 n.)

Jinde Israelitům jednotná svědectví dává Pismo, že přicházeli do Silo, aby se klaněli a obětovali Hospodinu. (1 a 2 kap. I. Král.) I odtud, že se slibové Bohu činivali (Soudc. 11. 30 n.; 13, 3 n.), zavírali lze na bohumilé obcování Israelitův. Podobně i ti zázrakové, jenž v živobytu několika Soudců se naskytají, nemohli než k tomu posloužili, aby jiskry nábožnosti více se roznítily. (6, 21; 13, 22. 6, 37 n.)

Že pak nehrubě to všecko postačovalo k pravému vzdělání ducha, spatřiti můžeme z Israelitů mnohých, jichž zákonná

pobožnost nezůstávala ve svých výjevech sama tak, aby i ona scestná vedle ní průchodu nebyla nalezla. Na způsob odštěpilců (separalistů) v těch dnech, když archa Boží v Silo (18, 31) přebývala, ctili Efraimité slitinu, a pak v osadě své na Libánu i Danité tak učinili; ba i vůdce Gideon co odštěpilec tehdaž vystoupil proti zákonné bohoslužbě, když z odňaté Mandianským kořisti Efod udělal. (8, 27.)

7.

Jako Israelité oněch dnů v pobožných cvičeních ochabli, tak také málo počestných a chvalitebných mravů do sebe měli. A při tak zhusla zanedbaném desateru kdož by tu hledal vzory takové, dle kterých by pokroky lidu k lepším mravům měřiti se mohly? Co té doby ohledem na vyšší vzdělání náboženské v celém oboru Soudců nalazáme, slouží za osobný výraz všeho, k čemu jen po spojení se s Bohem usilující národ byl dostihl. Má-li při těch Bohem vedených zprávách Israele, o jaké ctnosti praveno býti, většina z nich jen k zákonnosti válečných činů to přivedla, tak sice, že jméno *Jerubbal* = mstitel Bále, modly pohanské, co do podstaty to ctné počínání těch Soudců israelských vyjadřuje. Poněvadž vojna, kterou vedli, byla za svatou jmína, není divu, že na těch vzorech ctnosti nalazáme mnohou lichost, přisnotu a krutost práva, krvavou mstu a jiné za vojnou krácející nespravedlnosti. Také v poměrech stavu manželského skytají se mnohé věci, ježto zákonu Mojžíšovu odporují. Dosti patrný neshody té důkaz podává se v živobyti Gedeona a Samsona. (Soudc. 8, 30; 14, 20; 15, 2; 16, 1. 4.)

Novější kritika nalézá v tom, co se podivného vypravuje o přibězích Soudců, kámen úrážky. Avšak v těch samých, chtěla-li by zdravě vážiti, nic se nenamítá, co by na věc smyšlenou okazovalo.

Za jedno, jsou na omylu vykladači novější, že by Jefe, učiniv opovážlivý slib, jen tak jej byl vyplnil, že svou dceru k zachování ustavičného panenství toliko přinutil. Vždyť slibu dostál, ač ho ani činiti, ani splniti neměl. A protož prostotu hrdiny toho jen obdivovati smíme, jinak neodpírajíce jemu té chvály, kterouž dává sám Duch svatý činům jeho. (Žid. 11, 32.)

Měl on dobrou vědomost o příhodách posledních Mojžišova tažení. (Soudc. 11, 15 n.)

Další tu a jinde o skutečnosti příběhu vedou výklad svatí Otcové. —

Za druhé, týkajíc se neobyčejného narození soudce Samsona, a provozování rekovství jeho a věcí jiných, ty neméně působením Ducha svatého se na vůdcích Israele objevily, jako všeliké jiné podivnosti, s nimiž se při pozdějších prorocích setkáváme. Jmenovitě Samsonův chytrý obmysl, jeho nazarejství, a síla Bohem udělená v jedno spojeny jsou tak, že on za velikánský obraz, jimžto se nejen povaha, ale i povolání Israele představuje, platiti může.

Hebreové jsou potomci onoho patriarchy, kterýž měl jméno Jakob a Israel. Toto ukazuje na sílu neobyčejnou; ono pak na chytrost a výkruty lidské. Co lid israelský v své vlastní opatrnosti podniká, to mnohdy nehrubě se zákony lidského práva souhlasí, tak jako duchem opatrným se ustanovili nedá, co on podivného vyvede tu, kdež jej provází síla Boží.

D. Letočetný přehled a připomenutí o knize Soudců.

8.

Číslo přešlých let, pro každého ze třinácti Soudců, tak jak by dlouho byl Israele zpravoval, udati nelze. Pokud o tom z knihy Soudců se dovídáme, přehledem upřítomněno buď:

I. Trestání a soužení i v poddanost uvedení Israele od krále Chusana Rasathaima; během 8 let.

Soudce mezi všemi nejprvnější, *Othoniel*, l. 1405 př. Kr., potlačil nepřátele tak vítězně, že země 40 let odpočinula. (Soudc. 3, 8. 10 n.)

II. *Eglon*, král moabský, po vítězství nad syny israelskými svíral je 18 let. (Ibid. 3, 12.) Soudce *Aod* (Ehud) z vůle Boží stal se vysvoboditelem jich. I odpočinula země 80 let. (Ib. 3, 30.) Soudce třetí, *Samgar*, pobil z Filistinských 600 mužů ostnem volů. *) (Ib. 3, 31.)

III. Vláda Chananejských nad lidem Božím nejvíce v severní

*) Byl to ostrá hůl, na konci železem okovaná.

Palæstině za 20 let. (Ib. 4, 3.) V ten čas soudkyně lidu *Debbora* a soudce *Barák* zahladili nepřátely, a ludy odpocínula země za 40 let. (Ib. 5, 32.)

IV. Pollačení lidu israelského od Madianských za 7 let. (Ib. 6, 1n.)

Hrdinskými skutky *Gedeona*, navrácen jest pokoj a trval za jeho 40 let zpravování. (Ib. 8, 28.) Tyranství Abimelecha, syna Gedconova, za tři leta. (Ib. 9.)

Vůdce v Israeli *Thola* třímecíma let, a po něm jiný, *Jair*, dvamecíma let, soudcové lidu. (Ib. 10, 1—4.)

V. Israel za Jordánem skrz Ammonitské utiskován (od úmrtí Mojžíše za tři sta let). Převláda Ammonitů nad Israelem za 18 let. (Ib. 10, 8.)

Jefte, vítěz nad Ammonity, soudí lid šest let. (Ib. 12, 7.) Po něm soudce *Abesan* sedm let (Ibid. 12, 8.), pak *Ahialon* 10 let; (Ib. 12, 11.) konečně *Abdon* 8 let. (Ib. 12, 13.)

VI. Israel od Filistinských v služebnost podroben. Nadobyté výjevy v živobytí soudce Samsona. Ib. kap. 13—16. *)

Tedy Israel za oněch dob nátlaky trpěl, a zase klidné chvíle užil. Od poroby jeho pod králem syrským až do soudce a kněze Heli vypočteno 390 let. Než počet ten s pravdou se neshoduje; neboť od kněze Heli až do Samuele přešlo čtyřiceti let. (1 Král. 4, 18.) **) Od Samuele až do krále Davida čtyři-

*) Tohoto výtečníka, prvního mezi všemi, tělesnou silou nadanými muži, beze všechny kritiky stavělibychom vedle Heraklesa, Řekům vlastního. Samson zajisté osoba historická jest, Herakles ale původně není než toliko zosobení živelného světla, ješto ve slunci se sesředuje, a teprva v bajesloví byl rekem učiněn. (Euseb. prap. evang. III, 11.) Macrobius dí: „Sed nec Hercules a substantia solis alienus est. Quippe Hercules ea est solis potestas, quæ humano generi virtutem ad similitudinem præstat decorum. (Saturnal. 1, 20.) Jinému reku Samson připodobněn býti nemůže, leč tomu, jenž v starší historii španielské *Cid* slove. Oba podobně bojují; Simson proti Filistinským, *Cid* proti Černochem. Porovnáme-li oba dva, nebude nám divno, jak se dítí může, že národové v náboženském vzdělání pomalu pokročí. Viz: das Gedicht von Cid, ins Deutsche übertragen von D. F. W. Wolff. Jena, 1850.

**) Měl-li spisovatel knihy Soudců v onmyslu tu věc, aby historickou výstrahu podal před odpadctvím, a sice lidu, k modlářství náchylnému; což není nepravděpodobno; tedy sobě vysvětliti můžeme, proč ani zmínky nečinil o dvou Soudcích, t. o Heli a o Samuelovi. V životě obou dvou mužů těch nenalezl, coby se k tomu očelu jeho bylo hodilo. Jen ti dva Soudcové pocházeli z pokolení Lévi.

ceti let (Skut. 13, 21.); od Davida až do Šalomouna čtyřiceti let (3 Král. 2, 11.). Od Šalomounova dosednutí na trůn až do vystavení chrámu čtyry leta.

Dále, od vyjití z Egypta až do rozdělení země chananejské za dnů Josue minulo 46 let. Tedy od vyjití z Egypta až do vzdělání domu Božího od Šalomouna 550 let. V tomto čísle však není ještě obsažena dvojí doba; jedna od rozdělení země až do smrti Josue (v 110 roce věku jeho), jiná od smrti Josue až do času tyranství Chusana Rasathaima. I zákonem Mojžíšovým ustanovená vláda více let se udržela. (Soudc. 2, 7; Jos. 24, 21; 23, 1.) Vezmeme-li pro každou epochu tuto 21 let, tedy bylo by mezi vyjitím z Egypta a vystavením chrámu od Šalomouna přeběhlo 592 let. Máme tu ovšem patrné rozdíly letočelné; než tyto poněkud jinak vypadnou, připustíme-li, že ti svrchu vyčtení Soudcové ne naskrz *po* sobě, ale z části i *vedle* sebe lid zpravovali. Dobře jest přestati na jednotných udáních let, tu kde letočet věku se ustáliti nedá.

9.

Věku toho důležitost v tom patrná, že v Israeli jednohožství s mnohobožstvím zápasiti vidíme, a že žádným jiným časem láska a shovívání Boží jasněji upřítomněno není, jako za věku Soudcův. Pročež nám i kniha Soudcův jest dovážná. Mohouť se v ní tyto částky rozeznati:

I. Kap. 1—16 vypravuje o příhodách od smrti Josue až do příběhů Samsonových. II. Kap. 17 a 18 podává zprávu z první doby hned po smrti Josue. III. Kap. 19. 20 a 21 obsahují jiný příběh, také z prvních let po smrti Josue. Že obě události tyto, o kterýchž kp. 17 a 18 jakož i 19—21 mluví, ne na konci, nýbrž na začátku knihy stáli mají, snadno poznati můžeme.

a) Dle kp. 17 a 18 hledá šest set mužů z pokolení Dan sobě obydlí v severní Palæstině, anť se v povětu svém směstnati nemohli. Taková věc, týkajíc se domova, nemůže leda v první době po smrti Josue se mysliti. Potom verš poslední kap. 18^é zmiňuje o postavení modly Michovy skrze vystěhovance z pokolení Dan; „kterážto modla zůstala u nich po všecken čas, v kterémž byl dům Boží v Silo.“ Slova verše toho ne tak byla

by srozumitelná, kdyby se příhoda v kp. 18 za času poslednějšího byla zběhla.

b) Jiný příběh vypravují nám kap. 19. 20 a 21, o válce synů israelských proti pokolení Benjaminovu. I musíť na začátek epochy Soudců, již proto býti kladen, že v něm nejvyšší kněz Finees, vnuk Aronů osobou jednající jest. Také na sklonku doby Soudců nalezáme pokolení Benjaminovo tak silné, že to, co tu o poražení 25 tisíc mužů z Benjamin zaznamenáno, do času mnohem dřevnějšího kladeno býti musí.

Může býti, že obadva kusy od jiného skladatele pocházejí, nežli jest spisovatel všech šestnácti kapitol, jež dleoustního podání vidíme v proroku Samuelovi. Kapitoly 1 verš 21 dává zprávu, že Jebuseus bydlil s Benjaminovými syny v Jerusalemě. Tedy nemůže se za spisovatele pokládati leč ten, který dříve živ byl, než nastalo povýšení Davida na ten stupeň královské moci, když všech 12 pokolení žezlu svému podrobil.

E. K n i h a R u t h.

10.

Pod názvem spisu *Ruth* nalezá se v oboru kanonických kněh st. Zákona kniha, ježto za starodávna za část knihy Soudců považována a s touto za jednu knihu počtena jest, avšak samostatnou a s knihou Soudců, co do obsahu nesouvislou, aniž příbuznou zprávu z pozdější doby Soudců zahrnuje. Obsah její jest zkrátka tento :

Když za dnů jednoho soudce nastal hlad v zemi jůdské, přišel Elimelech s manželkou Noemi a s dvěma syny z Bethléma do země moabské, a tam s týmiž syny umřel. Manželky těch synů, dvě Moabitky, Orfa a Ruth, zůstaly po mužích svých bezdětné. Potom navrátila se Noemi s Ruth do země jůdské. Právě tu, když přišly do Bethléma, sklízelo se obilí z pole, a ženy ty zaměstnávaly se sbíráním klasů. Při takové práci přihodilo se, že Ruth přišla na pole, jehož pánem byl zámožný muž, jmenem Booz z Bethléma, kterýž vida mladici tu, nejen vlídně se k ní a k svegruši její měl, ale sobě Ruth i za manželku pojal. Ruth porodila mu Obeda, děda Davida krále. Jeť

Kniha Ruth zajisté jedna z nejutěšenějších v Písmě svatém. Jak se vůbec domnívají, sepsal jí prorok Samuel, bezpochyby a těch dnech, když jsa na útěku před Saulem, bydlil v Najoth. Kniha ta staví na oči obraz mravoličný, pěkně k tomu způsobný, aby Davida před lidem na svícen vyvýšeného ukázala; neboť připomínajíc o domu Davida, z pokolení Júdova ženu Ruth, tuto pramatku rozlomile líčí, tak že skvrna, jakby se zdálo, cizozemkou na dům Davidův padající, pryč mizí, a ten tudy jen větší stkvělostí vyniká. *)

Kapitola II.

Doba Israele pod králi.

A. Samuel. P ř e c h o d k u k r á l ů m.

1.

Rekovnost Samsonova zdála se i jiným srdce dodávati, i více než od sta let zřetel Filistinských na to obraceti, že v Israeli udatnost ještě nevymizela. Než v tehdejších poměrech síly jeho na delší čas mu nestačily. Ano Israelité takměř o všechno se připravili, čím by blahobyť národní upevněn býti mohl. Co někdy Debbora zpívala, řkouc: „Pavezy a kopí nebylo viděno mezi čtyřiceti tisíci Israele“ (Soudc. 5, 8.), teď ukázalo se v skutku. Ještě za dnů Saulových „chodívali k Filistinským, aby zostřili jeden každý radlici svou, i motyku, i sekeru, i kratič.“ (1. Král. 13, 20.) Při tak skleslém stavu ani s náboženstvím lépe to nebylo. To již vidíme při nejvyšším knězi *Heli*, z rodu Ithamarova, **) jenž, seděv na stoličce před veřejemi chrámu Božího, pozoroval na ústa Anny se modlící; a poně-

*) Pokora ženy té skrze potomky až na královský stolec povýšena, a jméno její vtěleno v knihu rodu *J. Krista*, aby všecken svět věděl, že On z krve její počel.

**) Když dva synové Áronovi, Nadab a Abihu, před očima otcovými zemřeli, pozůstali mu ještě dva: Eleazar a Ithamar. Prvnější byl veleknězem za dnů Josne; po něm nastoupil syn jeho Fineas. Jos. 24, 33. Nikde se nedočtež, kterak místo starší linie Eleazarovy ona mladší Ithamarova k vysokému kněžství přišla. V 1 Král. 2, 27 n. oznamuje se mladší linii ztráta velekněžství.

vadž hlasu jejího nebylo slyšeti, tušil, že by byla opilá. Dle toho zdá se, že vněšný více nežli vnitřní pobožník u něho platil. (1 Král. 1, 13 n.) Zvláště k mnohému do nebe volajícímu hříchu, jehož se dopouštěli synové jeho, trestu hodnou měkkostí příčinu dal. (1 Král. 2, 12 n.)

2.

Za dnů tak valného ubytí síly israelské, Bůh podivným vedením Samuele chtěl sklíčenému lidu zpomoci. Samuel dán na vychovanou knězi Heli v městě Silo, prospíval, rostl, a líbil se jak Hospodinu, tak i lidem, a nejedna stránka života *Kristova* v něm vyobrazena. Již v mladosti byl Božího zjevení udostojen. Bůh skrze něj zvěstoval knězi Heli a domu jeho zavržení na věky. Od té doby zjevoval se Bůh Samuelovi, a veškeren Israel poznal jej co proroka Božího. (1. Král. 2 a 3.) Po smrti kněze Heli prorok Samuel zastával též ouřad soudce v Israeli, ne však ouřad nejvyššího kněze. Jako soudci nešlo mu o to, aby vojenskou zbraní Israele hájil, jako činivali mnozí předkové jeho, ale o to usiloval, aby kleslou nábožnost a spravedlnost zdvihl a zesílil, až i předobrazil vykoupení onomu podobné, ježto skrze Krista všemu světu přijíti mělo.

3.

Pacholík Samuel měl ještě službu u kněze Heli, anť přišla archa Páně do rukou Filistinských, a když ze strachu pomsty Boží zase navracena byla: mělo to Israele k ostříhání zákona Božího znova povzbuditi. Do města Silo nesměli Israelité archu přenéstí, a tudý potřeba nastala, aby po novém středu duchovního a občanského života se ohlédli. „Bůh zavrhl stánek Silo, stánek svůj, kdež přebýval mezi lidmi. . . A zavrhl stánek Josefův, a pokolení Efraimova nevyvolil.“ (Žalm 77, 60. 67.)

Po zaplacení Filistínů vážnost a borlivost Samuelova i to způsobila, že Israelité z prostředku sebe odjavše bohy cizí, sloužili Hospodinu samému, Samuel na každý rok konal soudy. obcházaje města Betbel, Galgala, Masfath, a uprostřed shromážděného lidu neopomíjel na rozličných místech oběti zápalné Bohu obětovati. Lidu, jak se zdá, posavad nevyšli z paměti hříchové,

jakých se v bohoslužbě dopouštěli synové Heli, a tudy odtrhován byl a nepřicházel obětovat k stánku Božimu. *) Skrze Samuele důvěra k svatyni Páně vzbuzena nejvíce v ten způsob, že se s archou Boží z místa na místo přecházelo, tak dlouho, až zbožný smysl v Israeli se obnovil.

I veden jsa radou Boží, neustal prorok Samuel od horlení, ažby v mohutném Davidu čeleď Júdova (po zavržení Efraima) na svícen postavena byla. Měloť ovšem příčiněním Samuelovým k tomu přijítí, aby lid Boží pevného podkladu dostal, tak aby vždy náčelníkem svým t. veleknězem zpravování byli v ten způsob, aby jim na očích byla upomínka, že přímo od Boha závisejí. Avšak lid potud nebyl než slabý u víře, a vesměs nedospělý. Protož měl-li pevněji ustaven býti, jako jedna veliká síla, vyhledáváno k tomu viditelné moci vazební. Tedy v svém položení prosil o krále, a zůstává neustupným a nejvíc ohlížeje se na to, že podsudí v Israeli, jací byli synové Samuelovi, Joel a Abia uchýlili se po lakomství a brali dary a převracovali soud. (1 Král. 8, 2.)

Tedy všickni starší v Israeli přišli k Samuelovi do Ramatha, a řekli jemu: „Aj, tys se již zstaral, a synové tvoji nechodí po cestách tvých: ustanov nám krále, aby soudil nás, jakož i všickni národové mají.“ (Ib. 8, 5.) Ale něco hlubšího vlastně bylo to, na čem ta žádost se zakládala, nežli nespokojenost s těmi soudci; bylo to nedůvěří, v jakémž stála u lidu bohovláda čili řízení theokratické. Protož ta prosba lidu urazila Samuele, nejvíc ale vůli Boží se protivila; neboť řekl Hospodin k Samuelovi: „Ne tebe zavrhlí, ale mne, abych nekraloval nad nimi.“ (1 Král. 8, 7.) **)

Zatím také ten způsob vlády, (t. královské) sloučiti se mohl s povoláním, v němž postaven byl Israel. Na základy práv královských ukázáno již v Deut. 17, 15. Dle těchto sám

*) Od návratu ze zajetí Filistinského bydlela archa Páně v městě Gabaa, jež náleželo kmenu Benjaminovu. (1 Král. 7, 1.)

**) „Veliká zaslepenost byla to, prositi o krále proti vůli Boží; ale ještě větší zatvrzelost, nesjednotiti se s prorokem svatým“, dí Řehoř veliký. — I ukázalo se, že Bůh trestává lid skrze svou vrchnost.

Hospodin prohlašuje se, řka: „Toho ustanoviš“ (nad sebou krále), „kohožby Hospodin Bůh tvůj vyvolil.“

4.

Tak i hned při ustanovení prvního krále v Israeli důrazným slovem připomenuto, že jej *Hospodin vyvolil*. Zajisté zvláštním řízením Božím první, jenž se dostal na královský stolec v Israeli, byl

S a u l.

O tomto muži z pokolení Benjaminova mluvil Bůh k Samueľovi, řka: „Pomažčš ho za vůdce nad lidem mým israelským.“ (1 Král. 9, 16.) A poněvadž prohlášené právo Boží nepřipouštělo, aby také směl lid sám krále si voliti (Deut. 17, 15.): tedy z toho spalňujeme, že každý povýšenec na trůn v Israeli měl býti *boho-* nikoli ale *samovládnyj*.

5.

Jako pomazání a vyhlášení Saule i přijetí jeho za krále (ok. l. 1101 před Kr.), tak i to ještě další Samuelem vedené soudcovství mělo upozorniti lid, že i z této strany trůn s oltářem v blahé stýkání přicházeti má. Ne však dříve, než po vítězství Saulově nad Ammonity, a nejináč než u prostřed v Galgala shromážděného lidu složil Samuel ouřad svůj, a jak při tom veškereň lid k bázni Boží napomínal a těšil, napsáno I Král. 11, 14 ; 12, 1 n.

Brzo na to začal Saul válčiti proti Filistinským, tak že k pokoji nepřišlo po celých 40 let jeho kralování. Již ale po jedné porážce nepřátel těch ukázalo se, že se Saul neřídil vzorem krále, kterýžby ve jmenu Božím kraloval. Samuel, prorok Boží, velel mu čekati v Galgala za sedm dní, a pak mělo obětováno býti Bohu, a učiněno, coby prorok pověděl. Saul čekal tu za sedm dní, a když Samuel nepřicházel a lid netrpělivý byl, řekl král: „Přinestež mi oběť zápalnou.“ A když mu přinesli, a on dokonat zápalné obětování, přišel Samuel. — Jalová tu byla výmluva Saulova: „Potřebou dohnán jsa, obětoval jsem oběť zápalnou.“ Samuel zvěstoval mu trest za neposlušnost jeho,

řka: „Nezachoval jsi přikázání Hospodina Boha svého, kteráž přikázal tobě... Království tvé nikoli více nepovstane. Vybledalť jest Hospodin sobě muže vedlé srdce svého.“ (1 Král. 13.) — Za příčinou jiného neposlušenství znovu byl Saul od Boha zavržen. Na rozkaz Boží, ježž mu Samuel zřejmě oblésl, („Mne poslal Hospodin, abych pomazal tebe za krále nad lidem jeho israelskym: nyní tedy slyš hlas Hospodinův“) měl Saul pobiti Amalechitské, jakož byl Mojžíš Exod. 17, 8 n. předoznamil. „Nyní tedy jdi“ — dokládá Samuel — „a pobi Amalecha, a zkaz všechny věci jeho; nešanuj ho, a nepožádej ničeho z věcí jeho.“ (1 Král. 15, 1. 3.) I porazil Saul Amalechitské, ale on i lid „šanoval krále Agaga, i nejlepší stáda i všecko, což pěkného bylo, aniž chtěli vyhubiti jich: což pak koli bylo špatného, to pobubili.“ Tu o zavržení opět neposlušného Saule opětován hlas Boží: „Lito mi jest, že jsem Saule ustanovil králem: neboť opustil mne, a slov mých skutkem nevyplnil.“... (1 Král. 15, 10 n.)

Samuel od Saule prošen, aby navrátl se s ním, vzdal poklonu Hospodinu, odpověděl: „Nenavrátím se s tebou, nebo jsi zavrhl řeč Hospodinovu, a tebe zavrhl Hospodin, abys nebyl králem nad Israelem.“ (Ibid. 26.) Než která jsou dále povahu Saulovu naznačující slova, jimiž se ospravedlniti chce? Když k němu Samuel přichází, vymlouvá se a dí: „Vyplnil jsem slovo Hospodinovo“. A když Samuel ukázal na ta zachovaná stáda, řekl Saul, ježž samozištnost byla opanovala: „Lid zachoval lepší z ovcí a skotů (a přec měl moc nad lidem král), aby obětovány byly Hospodinu“ (proti jeho vůli). Samuel mu připomíná rozkaz Boží: „Bojovati budeš proti nim až do *vyhlazení* jich.“ A ještě se domníval Saul, že by byl učinil, co Bůh velel, snad i něco mnohem lepšího. „Však jsem uposlechl hlasu Hospodinova, a chodil jsem po cestě, po kteréžto poslal mne Hospodin, a *přivedl* jsem Agaga krále amalechitského, a amalechitské pobil jsem; lid pak vzal z loupeže ovce a voly, aby obětoval Hospodinu Bohu svému v Galgala.“ Samuel odpověděl: „Lepšíť jest zajisté poslušenství, nežli oběti.“ *) Poslce stojí král na

*) „Obětmi se usmrcuje život cizí (hověd), poslušností ale vůle vlastní.“ (Sv. Řehoř Veliký lib. 35. c. 12 in Job.)

tom, aby alespoň podobu poctivého měl: „Zhřešil jsem, ale nyní cti mne před staršími lidu mého, a před Israelem.“ (Ib. 15, 13 n.) *)

To zavržení Saule zdálo se mnohým tuze přísné býti; a v skutku, osoba Saulova jeví se v Písmích svatých dosti pěkná, když ji přirovnáme ku mnoha králům, ješto kralovali po Šalomounovi, a přec tak jako Saul nebyli zavržení. Ta přísnost kázně potkala toho, v němž jako v prvním každý bohovládny král vidu (idei) krále uskutečněnou nalezti měl, na kterémž tedy všelikého od zákona uchýlení mnohem přísněji mstíti náleželo.

Jak brzy Saul své postavení při theokracii (bohovládě) s očí pustil, z první neposlušnosti nemohlo než zavržení jeho následkem jíti. Ostatní přestupky Saulovy, jakož jsou: přílišné na svou moc tělesnou se spoléhání, všeletčnost a svévůle vzhledem služeb Božích, vražednost, bezprávné nakládání s lidem proti pravdě nezavinilým (1 Král. 22, 18 n.) — nebyly než takové hříchy, jímž neposlušenství od Samuele Saulovi hlavně vytýkané razilo cestu. Že nepoužil žádné výstrahy Boží k svému lepšímu, sám nad sebou katem byl, a „umřel“ (ok. l. 1055 před nar. Kr.) pro nepravosti své, protože přestoupil přikázání Hospodino, .. ale nad to také s věštkyní se radil: aniž doufal v Hospodina.“ (1 Paralip. 10, 13.) **)

Jonathas, syn Saulů, spojoval sice s osobní udatností v boji jemný cit pravdy a přátelství; než jak se zdá, neměl dosti síly, aby prokrestil právům cestu. Tu z pokynutí Božího dostalo se královské důstojenství na jednoho ze synův *Isai*, jenž sloul

*) Podobně objevil svou ctižádost, když v Karmélu, na poušti Júda vítězně klenutí (vítěznou bránu) sobě vyzdvihl. (1 Král. 15, 12.) — Tak by se arci nikdo byl nenadál, slyše Saule, když mu Samuel důstojnost královskou navrhoval, odpovídajícího: „Zdaliž nejsem já syn Jeminy, z nejmenšího pokolení israelského? Proč jsi tedy mluvil ke mně tuto řeč? Tedy pycha Saule zaslepila, jemuž pokora korunu na hlavu postavila.

**) Že *prerokoval u prostřed domu svého* (1 Král. 18, 10.), nesmí žádného mylíti; neboť slovu ta vykládají se o prozřelých předhůzkách, jež pro samozavinilé zavržení sobě činí; on myslil na velikou Bohem jemu podanou milost, a na to, jak z té prožertované někdy odpovídati musí; zápasil s pozouváním, a hledal bezživou vyvolence Božího.

B. D a v i d.

6.

Z rozkazu Božího byl tento ze sedmi synův Isaiových nejmladší od Samuele na království pomazán. Byltě ještě maličký a pásl stáda otce svého, a při krásné tváři své jevil velikost ducha. Hned nejbližší příležitost, co jej přivedla k bratřím do tábora israelského, odkryla celou povahu jeho. Hluboce dojat, že jméno Boží od pohanů zlehčeno, a Israeli na cti bylo utrháno. V pevné důvěře, že Bůh tomu, kdo pro čest jména jeho válčí, zabynouti nedá, vychází co výrostek, asi 20 let stár, aby odolal věcem na pohled nemožným. *„Já přicházím k tobě ve jménu Hospodina zástupů, Boha vojsk israelských, kteráž jsi zhaněl“* — vece David k Filistinskému. (1 Král. 17, 45.) Tak hle co statečný rek, ne po slávě baže, nýbrž horle pro Boha svého, ctné skutky podniká. Když vítězství nad Goliášem nejen Saulův, ale i všeho lidu pozor na mladého pastýře obrátilo, tu všeobecné pochvaly došel, a měl lásku i při dvořanech, i při kralovici Jonathovi. Tu byl pilen, svou brou na harfu vyrazeti těžkomyslného krále, a provésti věc tu nesnadnou, aby mezi příkrostiti Saulovou a měkkostí Jonathovou zhoda povstala a urovnání těch protějšin se docílilo.

7.

Pro Saulovu řevnivost ne toliko dvůr opustiti, ale i po sedm let outěkem sobě raditi a trudně žiti musel. Zatím nemůže král odvrátiti lásky lidu k Davidovi, a když své pochopy vysílá, aby zabili Davida, vážná osoba Samuelova, a vnitř oučinkující Boží milost činí je docela nezpůsobné, aby na Davida sáhli. Při těch potrkách, ježto David na nepřátele činil, zmáhala se důvěra k němu v srdcích israelských. (1 Král. 23, 1 n.) Ta spatřitelná znamení, po kterých velkou duši jeho poznati možná bylo, rovněž k tomu přispěla, aby v oblibu vešel. Nejvyšší kněz Abiathar v důležitých okamžicích radí se o něho s Hospodinem (1 Král. 23, 9.). Též činí kněz Achimelech, a dává mu potravu, ano i meč Goliáše filistinského. Nejvíce zřejmé svědectví toho, jak pevně doufal v Boha a jak vroucně jej miloval, jsou svaté písně, z nichž nejedny v Žaltáři obsažené na ten čas

padají. Těmito nakloněno jest mnoho srdcí k milostnému pěvci tomu. I to, že David od Saule nenáviděný, jemu šlechetně splácel, bylo nápomocno, že v pronásledovaném reku národ jeho oblíbení měl.

Šlechetnost Davidova ve zvláštním světle se ukázala, když Saul v boji zahynul. Na hoře Gelboe jsou vojska jeho na hlavu poražena od Filistinských, a když Saul nalhiv na meč svůj umřel, (1. Král. 31, 5.) muž Amalechitský přichází k Davidu s návěštěm o smrti Saulově, řka: „Přistoupiv k němu, zabil jsem ho; nebo jsem věděl, že nemohl živ býti po svém pádu.“ Čeho se posel nenadál, řeč jeho způsobila bolest v srdci Davidově, tak že uchytiv roucho své, roztrhl je a plakal nad ním. (2. Král. 1, 11.) *) S rozkazem, aby zabit byl úlisník, odvrací se řka: „Krev tvá na hlavu tvou; nebo ústa tvá mluvila proti tobě, řkouce: Já jsem zabil pomazaného Hospodinova.“ A na svědectví hluboké žalosti nařiká ve zvláštním zpěvu nad Saulem a Jonathou. (2 Král. 1, 16 n.) Též nařizuje, aby se pokolení Júdovo tomu zpěvu, jenž od lučiště Jonathova v tom zpěvu slaveného (v. 22.), nápis měl „lučiště“, z paměti učili.

8.

Památný zpěv ten končí slovy vyjadřujícími kleslost v Israeli: „*Ach kterak jsou padli silní, i zahynula odění válečná?*“ — David povstává, aby, v čem od Saule, a minulých před ním let od Josue počínajíc bylo pochybeno, sám opravil. I neušlo zraku jeho, že byl Saul na závadě pobožnosti v Israeli, avšak i to máje na paměti, že též zastupoval nejvyšší ouřad v národu, a co udatný rek proti nepřítelům o pravdu horlivě se zasazoval, nedělá mu výčitky, a jen obrazným slovem blavní vady jeho se dotýká: „Tam — na hoře Gelboe — povržen jest štít silných, štít Saulův, jakoby nebyl pomazán olejem.“ (2 Král. 1, 21.) Co chybělo zbožnosti při Saulovi, a co bylo závadného při měklosti Jonathově, doplňoval David v hojné míře. Opětne přijímá pomazání, v němž zobrazeny jsou síly duševné, a nepřestávaje,

*) Která matka by jedináčka svého tak oplakávala, jako tento oplakával nepřítele? di sv. Ambrož, lib. 3 offic. 9 cap.

na tom od Samuele v Bethlémě obdržencím pomazání, zase po smrti Saulově, a sice v Hebronu, a o sedm let později potřetí týmž posvátným obřadem utvrzen na království. (2 Král. 2, 4; 5, 3.) Tedy nad júdskými výtečníky se zračí co pomazaný Páně = Messiáš čili Kristus. I mohl také z plnosti síly celému věku nová myšlení a novou tvářnost dáti.

9.

David, třicet let stár, nad Jůdcou v městě Hebronu královati začal. Tu ho došla zpráva, že obyvatelé Jábés Galaad mrtvolu Saulovu slušně pochovali. Tedy jim po zvláštních poslech zdává chválu, řka: „Požehnaní vy Hospodinu, jenž jste učinili milosrdenství s pánem vaším Saulem, a pochovali jste ho. A nyní odplatí vám Hospodin milosrdenství a pravdu: ale i já odplatím vám milost, proto že jste to učinili. Posilněte se ruce vaše, a buďte synové síly: nebo ačkoli umřel pán váš Saul, však mne pomazal dům Jůdův sobě za krále.“ (2 Král. 2, 4 n.) Než ostatních jedenácte pokolení drželo se Isbosetha, syna Saulova, a za krále ho sobě ustanovili. I vedeny jsou mnohé bitvy mezi vojskem Davidovým a Isbosethovým, až konečně dostalo se vítězství vojsku Davidovu, a tím samovláda jeho v celém Israeli utvrzena.

10.

David dosednuv na trůn a jej upevniti chtě, s velikým vojskem přitáhl před město Jerusaleém, aby Jebusitům hrad vytrhl, z jehož držení posavad se nikdo nepokusil vypuditi jich. Lidé li s citem nepřemožitelnosti, na žádost Davidovu, aby mu hrad vydán byl, potupně odpověděli: „Náš hrad je tak pevný, žeby ho také slepí a kulhaví obhájili. Nevejdeš sem.“ (2. Král. 5, 6.) Vydobytí tvrze té stalo se velmi důležitým pro potomní historii israelskou, poněvadž tam David své královské sídlo zarazil, a potom i archu Hospodinovu na místě jejím postavil, totiž u prostřed stánku, kterýž byl rozbil pro ni. (2. Král. 6.) A když archa Boží na Sion přenesena, jakož se Hospodinu líbilo, (Žl.

67, 17 *) Cf. (Žlm. 86), tuť Náthan ve jménu Páně prorokoval domu Davidovu, že upevní trůn království jeho až na věky. (2. Král. 7, 13.) Paměti hodná, a v Církvi svaté vyplněná s domem Davidovým smlouva o věčném království nalezá se v Žl. 88. 4 n.: „Přisáhl jsem Davidovi služebníku svému: Až na věky připravím símě tvé. A vzdělám od národu až do národu stolicí tvou... Jestližeby opustili synové jeho zákon můj... jestližeby spravedlností mých poškrvnili... navštívím metlou nepravosti jejich... milosrdenství pak svého nerozptýlím od něho, aniž poškrvním úmluvy své: a toho, což vychází z úst mých, nezruším. Jednouf jsem přísáhl skrze svatost svou, jestli sklamám Davidovi. Símě jeho na věky trvati bude, a trůn jeho bude jako slunce před obličejem mým, a jako měsíc utvrzený na věky.“ — Tudy knížetství od pokolení Benjaminova, z něhož byl Saul, na Jůdu přeneseno, ne na čas toliko, ale na vždycky, tak že hrdý Efraim v to knížetství znova uvázali se v stavu nebyl. (Žlm. 77, 67.)

11.

David pečoval o zvelebení říše Boží, jednak v zevnějších, jednak u vnitřním oboru jejím.

a) K činům vnějším náleží pomsta nad nepřátely věcí Božích, a sousedních národů, větší dílem v područí uvedení. Jeho horlivostí a péčí bylo docíleno, že království israelské — pojímajíc v to země poplatné — od středozemního moře až k Eufratu, a od fénického až k egyptskému pomezí se rozprostíralo. Hned když byl Jebusejským hrad Sion válečnou mocí vzal, vzbouřili se národové v celém okolí proti němu, nemile nesouce, že David u prostřed Israele stojí, a svůj lid v náboženské jednotě upevňuje. I pojal je strach náramný, aby o své dědictví nepřišli, a zpěčující se moci Davidově, pravili vespolek: „*Roztrhejme svazky jejich, a vrzme od sebe jho jejich*“ (t. Davidovo a Boží). Válka ta byla tím hroznější, když kmen filistinský ve spojení s fénickým a syrským proti Israeli bojo-

*) Proč záviatě hledíte hory pahrbkovaté na horu Sion, v kteréž zalíbilo se Bohu, aby přebýval na ní? —

vali. *) David znaje své vyšší stanovisko, měl důvěru v Boha neuchylnou. Protož výstrahu dává, řka: „Králové srozumějte: uče se, kteříž soudíte zemi; neboť mocen jest, aby tvrdošíjně zpravoval prutem železným, a jako nádobu hrnčířskou je roztláčil.“ I pocítili opravdově hrozícího reka nejprv Ammonité, anť v bitvě přemoženi, učinili zároveň s králi jim na pomoc příšlymi pokoj s Israelem, a sloužili mu. (2 Král. 10.)

David z větší částky až do vysokého stáří sám v bitvách vůdcem býval. Po boku jeho drahý počet rekův a více statných vůdců vycvičeno, kteří při válečném tažení jej zastávali. Z bohatýrů těch byli tři, jejichžto silou mezi jinými potřeno tré obrů filistinských. Jeden z potřených byl bratr onoho Goliáše, jehož hlavu sfal mladý David. (2 Král. 21, 18—23.) „Čtyři narodili se z Arafa v Geth, a padli od ruky Davidovy a služebníků jeho.“ (2 Král. 21, 22.) Jména 37 rekův Davidových vyčítají se tím způsobem, že spolu nahlédnutí lze v tu válečnou zručnost 40^{ti} leté vlády Davidovy. „Máme jen stručnou zprávu o bojích Davidových, jimiž na světlo přichází toliko duševní oučinnost jeho; avšak víme, že král ten při těch bitvách, kterých mnoho svedl, nebažil po slávě, aniž bledal mečem dostati země cizí, nébrž mínil prodělati volný průchod svatému náboženství. Protož má David Boba za cvičitele svého v boji: „*Uče ruce mé boží*, a působuje jako lučiště měděné ramena má.“ (2 Král. 22, 35.) Ve jménu Božím skrz Efod žádá kněze o udělení rady a na to začíná bitvu; aneb dostává nějakým přirozeným znamením vyšší pokynutí; n. p. po dosednutí jeho na trůn řečeno mu, aby se nepříteli opřel: „A když uslyšíš šust, jakoby někdo kráčet po vrchu hrušek, tehdy vejdi v boj: nebo tehdy vyjde Hospodin před tváří tvou, aby zbil vojska Filistinských.“ (2 Král. 5, 24.) Vojenného ducha jeho řídilo náboženství. Jak dalece se zdálo, že nepřátelé Israele od vůle Boží odvracují, nalezal příčinu k bojování, a poněvadž pro věc Boží bojoval, bylo zmužilé srdce jeho. I nebyl štít jeho nepomaza-

*) Útok jejich na Davida mají za předobraz boje proti Kristu; pročez žalm ten se také rozumí o království *Mesiášovu* nevratitelném. Skutk. 13, 33.

ný jako šlīt Saulů, nýbrž navlažený olejem ducha, pro úctu Boží plápolajícího. *)

12.

Dále byla to snaha ducha Davidova, aby

b) služby Boží podle předpisu zákona Mojžíšova rozšířiti, ano-
brž, pokudž na něm bylo, je zvětšiti pílel v tento způsob:

1) Kázal archu Boží z Kariathjarim, kdež od stánku svě-
dectví oddělena byla, přenesti na horu Sion, což se tak slavně
dalo, že sám král s 1000 lidu ji provázajícího ze vsí síly před
Hospodinem poskakoval, a obětoval oběti zápalné i pokojné.
I bylo při tom průvodu s Davidem sedm kůrů pěvců, a těch,
kteří brali na hudební nástroje. Zpíván při té slavnosti Žalm 67:
„Povstaniž Bůh, a rozptýleni budou nepřátelé jeho“ a t. d. **)

2) Služby Boží aby domyslnější a skvostnější byly, zřídil
k nim žakovstvo, a rozdělil to samé na 24 tříd. Každá z nich
sobotu po sobotě pod svým vůdcem na místě svatém přisluho-
vala. Zvláště pak bylo všeho kněžstva čtyřmécitma tříd; šest-
nácte vzalo jich z synů Eleazarových, a osm z synů Itamaro-
vých, a třída každá měla svého přednostu.

Z levitů, jichž za času Davidova nalezeno třiceti a osm
tisíců, vybráno k službě domu Božího 24000; vládařů a soud-
ců 6000; levitů vrátných 4000, jimž náleželo mimo stráž při
dveřích domu Božího, náradí posvátné opatrovali a čistili, (1 Pa-

*) Nesnadno jest podati letopočet v posloupnosti činův Davida kralujícího. Nejblíže měl boj s *Filistiny*, a sice podvkráté (2 Král. 5, 17 a 2 Král. 8, 1.) Podruhé je docela pokořil. (1 Par. 18, 1.) Po těch byli *Moa-
bité*, s nimiž odboj spojen byl s ukrutnou přísností. (2 Král. 8, 2.)
Ammonité, zdá se, opětne s Davidem se potkali. (2 Král. 8, 12, a 10, 4;
11, 1; 12, 26.) Boj prvnější byl mírný, jak se zdá, druhý je potíel
docela. Jinak bojováno urputně, zvlášt napomocenstvím vojsk *syrských*.
Odat měl David příčinu, s těmito vojnu vésti. Aram *Soba* byl dvakráté
přemožen. (2 Král. 8, 3; 10, 6.) Město assyrské *Rohob*, *Mácha*, říše
mezi Damaškem a Sobou, též Damašk v Syrii potkaly se s podobným
osudem (2 Král. 10, 6; 8, 5. 6.) Konečně vybojována země *edomišká*.
(2 Král. 8, 14. Žlm. 59, 10.) Po zdání našem padají tyto události do
prvního desetiletí vlády Davidovy. Klidnější činnost v oboru náboženství
a osvěty náleží době pozdější; avšak jednotlivé věci daly se hned po
vydobytí Jernsaléma.

**) Při slavném přenesení archy Boží zdálo se, jakoby veškeré věřící lidstvo
slavilo vítězství nadle všemi soky právě víry a do nebe se ubíralo.

ralip. 9, 24.); — konečně zpěváků 4000, jenž byli na čtyřmccítma dílů rozděleni, tak jako kněži, a v hudbě a v zpívání nad jiné zběhlejší. Jedna každá třída zpěváků, mezi nimiž také muži, jemný sluch k zpěvu majíce, pod zprávou mistrů se cvičili — měli dvanácte představených neb učitelů, dohromady tedy 288. (I. Paralip. 23; 24; 25.) Mimo zpěvu a hudby v domu Božím měli jako ostatní třídy levitů i jiné povinnosti, totiž: s kněžími nauku o zákonu po celém Jůdsku rozšiřovati a ducha pobožnosti oživovali. *)

c) Ale nejvíce mysl Israele k Bohu pozdvíhovaly Žalmy, jenž oduševňují bohocitvost starozákonní. David nejen chtěl svatou poesii zvelebiti, ale i sám příkladem předcházel. Představme sobě Israele bez Žalmů, a jakási nemožnost se vyskytne, aby zákonem na hoře Sinaj zjeveným starý svět v duševném životě byl k dospělosti přišel. I byloť potřebí, pravdám od Mojžíše prohlášeným jakási řečiště prodělati, aby se vidělo, že při všech odporech živobytu provedeny jsou. Pravdy tyto rozličně životem provesti uměl David, jehož duch v Bohu bohatý zvláštním věcí lidských přemítáním nabyt mnohonásobných vědomostí, týkajících se všelikého položení myslí. Dar slova i zpěvu uzpůsobil jej, aby k citům zbožným trefných výrazů dáti uměl. Vyšším posvěcením od Ducha Božího zdokonaleno jest povolání jeho. (2 Král. 23, 2; 1 Král. 16, 13.) Tedy dobře nazván jest vůdcem a otcem všech výtečnicků, kteří od onoho času až po vypršení let zajetí babylonského vše, co slastného a žalostného pocítili, v písních žaltáře vyslovili jsou. Juž levité, jež sám sobě byl vyvolil, a kteří hudební a zpěvickou schopností vynikali, při oživování zpěvu byli mu nápomocni. Nejprřednější z nich byl *Asaf* (1 Paralip. 16, 5; 25, 1 n.), a máme-li z 12 písní pod jeho jménem v žaltáři obsažených bráti příčinu a souditi o jeho vtipu, tedy hoden jest, aby Davidovi nejbliže po boku stál. Vedlé Asafa jsouť ještě dva jiní levitové, „Heman a Idithun“ (jinak Ethan), kteří tak jakož i synové a učenníci jejich vidkům poesie Davidovy při službách Božích průchod prodělali. Pokus Davidem složeného a od Asafa v hudbu uvede-

*) Jos. Flav. Antiq. VII. c. 11. pg. 201.

ného zpěvu nalazáme tu, kde o postavení archy Boží na místo její řeč jest. (1 Paralip. 16, 7—36.) Byl pak i možné nebylo, počet určití všech zpěvů, kterých v Israeli hned za dnů Davidových v svatyni užíváno, tolik jisto jest, že královský prorok pomocí nadzminěných levitů hudbu a zpěv na Sionu zřídil. Zajisté kolikrátekoli v potomních časech v shromáždění ctitelů Božích obnoven zvuk cymbálů, trub, lauten a citar, anebo prozpěvováno písní nových k chvále Hospodina, kladl to Israel jen za omlazení žaltáře Davidova. Pro mnohé ustanovení Davidovo, kteréž bez rozkazu Božího, toliko pro rozmnožení cti a slávy Boží učinil, nebyl nikdá pohaněn, ale vychvalován a v Písmě svatém zveleben. 1. Paralip. 15, 16, 25. Že tomu tak jest, spatřujeme při pateru rozličných příležitostí, a sice: a) za času nejvyššího kněze Jojady; (2 Paralip. 23, 18 n.) b) za krále Ezechiáše, (Ibid. 29, 25. 26.) c) za krále Josiáše, (Ibid. 35, 15.) d) při vzdělání druhého chrámu, (1 Ezdr. 3, 10.) e) při zasvěcení zdí Jerusalemských skrze Nehemiáše (Nehem. 12, 27. 36. 45 n.).

Tedy králi Davidu kladou za zásluhu nesmrtelnou, že proklestil cestu k volnějším pohybům zbožného života na základě zjevení Mojžíšova. Říše taková, v nížto zrůst bráti měl život zbožný, mocnější oučinek jevila, nežli podmanění všeho pohanstva až k Eufratu. Duchem písní svých kraluje David ne od řeky egyptské až k Eufratu toliko, nýbrž po všem světě od pokolení až do pokolení.

13.

Hříchy, pro něž David co cizoložník a vrah pokutu nésti měl, mnohým podaly příčinu, aby naň bylo zehráno. *) Avšak nejsme s to, tu hlubinu pádu jeho vyměřiti. Jen v prachu padnouce na zem, můžeme milosrdenství Božímu, kterýmž on z propasti vytržen a mezi Svaté povýšen jest, hlubokou vzdávati poklonu. Člověk, jenž se nad pádem krále Davida horší, na toho v něm lepšího člověka zapomíná, n. p. jak hrdinskou ctnost

*) Jen rabínské advokátství v talmudu vede obranu Davida krále v ten způsob, že prý Bethsabé byla svobodná, jelikož kdokoli do boje domu Davidova táhl, manželce své dal lístek propuštění. Viz Šiftenmenger's entbehrtes Judenthum I, 345.

i před svými vojsky objevil, anť sám velikou žízeň trpě, a cuby pil, maje, a od nápoje se zdržel a vodu přinesenou *obětoval Pánu*. —

Ovšem ten těžký pád bylhy vše zničil, co žaltářem docíleno, bylaliby mysl až k zemi skleslá, před celým světem k vyznání hříchu jej nepřivedla. *) Zjevem žalobným, v němž bolu a želu plné srdce vylévá, byltě uzpůsoben, aby opět nejen se spravedlivými plesal, nýbrž i nad hříšníky slzel. Protož také Hospodin nad kajícím se smíloval a že mu hřích odpuštěn, skrze Náthana jej ubezpečil. Zkormoucenost ducha a pokora srdce Boha usmířily a spolu zhojily těch raněných duší, jichžto pohoršeno bylo. To ducha jeho ozdravení a tu snahu, aby Bohu dostiučinil, víckráte viděli při Davidu; zvláště, když on jsa od Absolona zrazen a od svých opuštěn, přes potok Kedron na horu olivetskou utíkal, a nejvyššímu knězi Sádokovi, jenž přinesenou archou krále chránili minil, odpověděl: „Nes zase archu Boží do města: jestliže naleznu milost před očima Hospodinovýmá, přivedeť mne zase, a ukážeť mi ji, i stánek svůj. *Pakli řekne mi: Nelíbíš mi se, aj tu jsem, nechť učiní, co dobrého jest před ním.*“ **) Jakoby říci chtěl: Hotov jsem i trůnu se vzdáti, a jako vyhnanec se potulovati po světě, a chudým zůstatí. Když pak mu zlořečil muž z domu Saulova, jmenem Semei, řka: „Vyjdi, vyjdi muži krví, a muži Belial“ — snesl David to pohanění, maje je jako za pomoc, aby od hříchu, pro nějž mu zlořečeno, očištěn býti a milosrdenství dojíti mohl. (Cfr. S. Gregor. M. 31 moral. c. 17. 2 Král. 15, 25. 26.) — Takové Davidovo pokolení a do vůle Boží odevzdání muselo též světu objeveno, a písněmi jeho ty proudící city kajcnosti nemohly nevyjádřeny zůstatí. A v skutku, ty a podobné výlevy srdce, s nimiž se při jeho po necestách a skrej-

*) Měřítko dokonalosti té, v kteréž zvedený syn našeho století se cvičil, nepřiložíme k velaroži, který dobu pěstního práva krotí a nezdárné sousedstvo pokoňuje. Za mládí Davidova doslovně ještě s mědvěly a lvy zápasiti se muselo. Nad to vzámáhala se zloba loupežných Amalekitův až k Jerusalemu harčujících, a Ammonitův, matou krve Israeli vyhrožujících. V takých poměrech bylo kruté moci třeba.

**) Sádok a Abinhtar byli toho času vedle sebe velekněží. (2 Král. 15, 29.)

šich trmácení potkáváme, odhalují nám ten Davidův silný život v Bohu. *)

Avšak duch ten vznášeje se k Bohu tak, že málo komu vejš vstoupiti se dostalo, hořem naplněn vracel se opět, aby truchlil nad zahynutím syna Absolona. Outlým citem, jež co otec v srdci měl a k svému synu pronášel, podána příčina, že i lid v mysli své nemohl s ním nesouhlasiti: „I obrátilo se vítězství v pláč v ten den všemu lidu. I uchýlil se lid v ten den, aby nevešel do města, tak jako se uchyluje lid obrácený, utíkaje z bitvy.“ (2 Král. 19, 2. 3.) A stará oddanost se zase navrátila, a zstaralý král nabyt opět míru a poklidu, avšak potom ještě marnou vůlí svou zachvácený, chyby té se dopustil, že dal rozkaz, aby knížata jeho sečtli válečný lid, tak aby věděl počet jeho. Sečtení lidu arci samo v sobě nic zlého nebylo; ale v tom se nesrovnávalo s vůlí Boží, že David z marné chlouby utvrzení trůnu svého za dílo své, a ne za milost Boží držel, a že více v síle vojska, nežli v Bohu svou nadějí stavěl. Také nebyl spokojen s 288.000 mužů bojovných. (2 Král. 24 n.) A proto že ani v poslední zkoušce neobstál, byl zase ouzkoostí soužen, a přišla pomsta Boží na Israele, tak že za tři dni na morovou ránu zemřelo 70000 mužů v zemi jeho. Mor pak nebyl odvrácen, dokud prostředkem vidění anděla mstícího král nezakoupil pole od Arevny jebusejského, jenž byl manem Davidovým, aby tu vzdělal oltář Hospodinu. To místo, jinak humno zvané, bylo na vrchu Morijsa, severozápadně od Sionu. Vzdělání tam Bohu oltáře od Davida je proto paměti hodno, že tím spolu položen základ chrámu ku chvále Boží; a to posvátné místo bylo od té doby až do Krista středkem nábožného života v Israeli.

Poněvadž David byl mnoho krve lidské prolil; odkudž také *muš krve* nazván (1 Paralip. 22, 8. 2 Král. 16, 8.), směl sice připraviti zlata hřiven sto tisíc, a stříbra tisíc tisíců hřiven,

*) Kdež nyní tak snadno nalezněš člověka ve cti postaveného a bohatého, kterýž jsa vinen hříchn, bude-li z něho trestán, těžce toho neponese? David pak jsa králem slavným, a tolika božskými řeči schváleným, jsa od nižšího trestán, že těžce zhřešil, nerozhněval se, neprchlil, nýbrž vyznav hřích svůj, lkal. (Sv. Ambrož, apolog. I. David. c. 2.)

těž mědi, železa, dříví i kamení, jehož nebylo počtu, na slavení chrámu (1 Paralip. 22.); ale nebyla vůle Páně, aby mu chrám skutečně vystavěl. Za to byl z krve jeho pravý chrám Boží v lidském těle, totiž slíbený Messias vzdělán, a ten syn Davidův přišel na svět, aby veliký chrám božský ustavěl, jehož kámen uhelný on sám jest, a jehož kamenové jsou všickni lidé dobří. Jen k jednomu konci a cíli, k oslavení jména Božího na zemi, směřoval David, jehož duševní síle rovných v starém světě málo se nalezá. Jestliže živost citů při něm převládala, mohl syn jeho Šalomoun, jsa též hlubokého citu avšak i velikého rozumu, doplniti, co otci jeho chybělo. Šalomoun dosti mocen byl na hoře Morija Hospodinu postavití chrám, jakož i schopnost a povolání měl, aby z bohatství ducha Davidova vzdělal duchovní stánek trvajících nauky. Tedy měl starší Adonias opominut, a mladší Šalomoun ještě za živobytí otcova na království býti pomazán. Nedlouho před smrtí svou ukázal mu David cestu, kteroužby kráčet měl: „Zachovávejž přikázání Hospodina Boha svého, abys chodil po cestách jeho, a ostříhal ustanovení jeho, a přikázání jeho, i soudů, i svědectví, jakož psáno jest v *zákoně Mojšísově*: abys porozuměl všemu, což činíš, a k čemužkoli se obrátíš.“ (3 Král. 2, 3.) — *) „I usnul David, a pochován jest v městě Davidově. Dnů pak, v nichžto kraloval David nad Israclem, jest čtyřiceti let: v Hebronu kraloval sedm let: a v Jerusalemě třiceti a tři leta“ (3. Král. 2, 10. 11.).

C. Š a l o m o u n.

14.

Tento druhý syn Davidův s počátku šťastně pokračoval v pracích, ježto započítí už otec jeho byl obmyšlel a také započal. Vzdělání chrámu, jež nazývali Šalomounovým, jednak jest přičísti zásluhám Davidovým; neboť on krom připraveného staviva též poklad na útraty stavební shromážděl, a vůbec nadšení vzbudil, tak že tisícero rukou k podniknutí tak nákladného díla použito bylo.

*) I David osvědčuje v úzkém spojení, jakové bylo mezi paterem kněh Mojšísových a veškerým žitím lidu. Tak učíniť již Josue 8, 31; 23, 6.

Než přitom beze vší pochyby více proslulo jméno Šalomounovo. Musilť on ještě hromadu staviva sháněti, rozličná místa dělníkům vykazati, a náležitý pořádek uvésti. Z Týru fénického přišli stavitelé; Hiram, král týrský, dával dříví cedrové a jedlové; začez 20ti městý v zemi galilejské měl býti vypokojen. (3 Král. 9, 11.) Dříví to dováželo se přístavem města Joppe dále do Jerusalema. (2 Paralip. 2, 16.)

Sekání rudy dalo se za městem a potřebné litiny přicházely z lijny nad Jordánem. Kamení hned v lomu hlazeno, a dřevo buď v lese, nebo za městem k stavení připraveno, tak že ani kladiv a seker, ani nástrojů železných není slyšáno při stavbě chrámu. (3 Král. 6, 7.) Celý chrám vystaven jest dle podoby stánku pro archu Boží vzdělaného; nadto ale připojeno předsíní a jiných věcí, ježto s těmi ve stánku samém se nestrefovaly. Před vraty chrámovými postaveni byli dva sloupové pod názvem Jochin a Boas, kteříž třiceti a pět loktů měli zvýši. Po stranách oltáře k zápalným obětem postaveno deset umývadel. Zvláště, aby se kněži umývali, náleželo k arše úmluvy moře slité, postavené na 12 volích slitých. Kraj moře na dlaň tlustý, byl jako kraj kalicha aneb nakřiveného lilium. Krom zlatého svícnu, jenž byl již od Mojžiše vzdělán, a sedm prutů měl (Exod. 25, 31.), ještě jiných deset svícňů zlatých do domu Božího postavil. Též v domě Svatyně svatých udělal dva cherubíny, jichžto křídla roztahovala se na dvacet loktů a zastírala archu Boží i s těmi tam z obou stran menšími cherubíny. A všechny stěny chramu vůkol ozdobil rozličnými rytinami a soustrem: a udělal na nich cherubíny, a palmy, a řezby rozličné, jako vysedlé ze stěny, a čnějící ven. (3 Král. 6, 29.) Při chrámu byla veliká síň zevnější, kde se lid scházel, a jiná síň kněžská, v kteréž kněži přisluhovali. Chrám byl zdělán šedesáti loktů. Vnitřní, oponou zastřený díl chrámu, kdež stála archa, nazýval se Svatyně svatých aneb Svatosvaté, z kteréhož místa Bůh vůli svou zjevoval a odpovědi dával.

Stavení při stěnách chrámových byla z prken na způsob pavlače, a tyto o trojím ponebí z cedrových desk udělané tak jsou vyměřeny, že se nalezaly k spodku užší pro větší tlustost

zdi, kteréž čím výš, tím víc ubývalo, a tak se vyšší pavlače rozšiřovaly. Všecken chrám před Svatyní svatých přikryt byl zlatem nejčistším. A nic nebylo v chrámě, coby zlatem nebylo přikryto. Též i podlaha chrámová jak v Svatyni, tak i v Svatyni svatých zlatem obložena. Množství bylo nádob do chrámu, jednak ze zlata udělaných, jako oltář, stoly, lampy, utěradla, kadidlnice, šály, moždíčky a jiné; jednak z nejčistší mědi, jako kotly, háky, mísy, konve a j. (3 Král. 6, 1 n.; 2 Paralip. kp. 3 a 4.)

Když chrám dostaven byl, *) přenesli kněží archu Boží ze Sionu, i stánek úmluvy, i všechny nádoby Svatyně. Stalo se pak, že tu v domě Božím Šalomoun dal požehnání všem sbromážděním israelským, a před oltářem modlil se, řka: „Hospodine, Bože israelský, není podobného tobě Boha na nebi svrchu, ani na zemi dole nyní ať jsou upevněna slova tvá, kteráž jsi mluvil služebníkovi svému Davidovi, otci mému. *Což tedy domnívati se máme, že v pravdě Bůh bydlí na zemi?* Nebo jestliže nebe, a nebesa nebes obsábnouti tebe nemohou, čímž méně dům tento, kterýž jsem vystavěl? Ale vzhledni k modlitbě služebníka svého, a k prosbám jeho, Hospodine Bože můj: slyš chválu a modlitbu, kterouž služebník tvůj modlí se dnes před tebou: aby oči tvé byly otevřené na dům tento v noci i ve dne: na dům, o němž jsi řekl: Budeť jméno mé tu: abys vyslyšel modlitbu, kterouž modlí se tobě služebník tvůj na místě tomto. I vyslyš prosbu služebníka svého, i lidu svého israelského, začby koli prosili na místě tomto: a vyslyš je v místě přebývání svého na nebi, a vyslyše, milostiv buď. Zhřešil-liby člověk proti bližnímu svému, a mělby nějakou přísahu, kteroužby držán byl zavázaný; a přišelby pro tu přísahu před oltář tvůj do domu tvého, ty vyslyš na nebi: a učiň a sud služebníky své, odsoudě bezbožného, a odplatě cesty jeho na hlavu jeho, a ospravedlně spravedlivého, a odměně mu vedle spravedlnosti jeho. Jestližeby utekl lid tvůj israelský před ne-

*) Čtvrtého leta, v měsíci druhém — jenž jest Zio — kralování Šalomounova stavěti jej začali, a v sedmi letech dostavěli. Rok církevní počínali židé od polovice našeho března, a rok obyčejný od polovice našeho září.

přátely svými (poněvadž zhřčil proti tobě), a činíce pokání, a vyznávajce jméno tvé, přišliby, a modliliby se, a prosili-liby tebe v domě tomto: ty vyslyš na nebi, a odpusť hřích lidu svému israelskému, a uveď je zase do země, kterouž jsi dal otcům jejich. Jestližeby zavířino bylo nebe, a nepršelby déšť pro hřích jejich, a modlíce se na tomto místě, pokání by činili jménu tvému, a od hříchů svých odvrátiliby se pro trápení své: ty vyslyš je na nebi, a odpusť hřích služebníků svých, a lidu svého israelského: a ukaž jim cestu dobrou, po nížby chodili, a dej déšť na zemi svou, kterouž jsi dal lidu svému k vládnutí. Jestližeby hlad vznikl na zemi, aneb mor, aneb nakažené pověťfí, aneb rez, aneb kobyly, aneb porušení úrod zemských, a soužilby jej nepřítel jeho, oblehna brány jeho, aneb jakákoli rána, jakákoli nemoc, všeliké zlořečenství a proklínání, kteréžby se přihodilo nějakému člověku z lidu tvého israelského: jestližeby kdo poznal ránu srdce svého, a rozprostřelby ruce své v domě tomto, ty vyslyš na nebi v místě přebývání svého, a smiluj se, a učiň a dej jednomu každému vedlé všech cest jeho, jakož uzříš srdce jeho (nebo ty znáš sám srdce všech synů lidských), aby se báli tebe po všechny dny, dokudž živi budou na zemi, kterouž jsi dal otcům našim. K tomu také i cizozemec, jenž není z lidu israelského, kdyžby přišel z země daleké pro jméno tvé (neboť uslyší o jménu tvém velikém, a o ruce tvé silné, a rameni tvém vztaženém všudy), kdyžby tedy přišel, a modlil by se na tomto místě, ty vyslyš na nebi, na pevném místě přebývání svého, a učiň všecko, očežkoli volati bude k tobě cizozemec ten: aby se naučili všickni národové země báti se jména tvého, jako lid tvůj israelský, a zkusili, že jméno tvé vzýváno jest nad domem tímto, kterýž jsem vystavěl“..... (3 Král. 8.)

Když dokonat Šalomoun modlitbu tuto, oheň sstoupil s nebe, a sehltil oběti na oltáři. Tak posvěcovali chrám Božího král i synové israelští (od končin Emath až k řece Nilu shromáždění) v prvních sedmi dnech; v druhých sedmi dnech slavili slavnost stánků. Osmého dne té slavnosti, jenž byl tak slavný, jako první, t. dne dvadcatého druhého měsíce sedmého, u večer propustil král lid. (2 Paral. 7, 9. 10.) I ukázal se mu Hospo-

din v noci, a řekl: „*Uslýšel jsem modlitbu tvou, a vyvolil jsem sobě místo toto za dům oběti.*“ (Ibid. 12.) *)

13.

Hned potom od Šalomouna, manželce jeho, dceři Farao-
nově vystavěný palác vynikal nádherou nad ostatní paláce jeru-
salémské. I sídlo královské zveleheno mnohými hradbami, vo-
dostroji a jinými stavbami. Podobně i hrazená města, a města
vozů, i města jezdců k slávě královské přispěla. I palmového
města, Tadmoru čili Palmyry na poušti syrské Šalomouna za
zvelebitele kladou. Dále i pevnosti Balaath a Heliopolis u paty
Libanu od něho založena. Na rudém moři stavěno loďstvo, **) a
obchodem pomořským přiváženo z Ofir zlato, drahé kamení,
vonné dříví a t. d. Váha zlata, kteréž se přinášelo Šalomounovi,
byla na každý rok 666 hřiven = 1,900.875 marků. (3 Král.
10, 14.) Lodi Šalomounovy s loďmi Híramovými chodily do
Tharsis (ve Španielích) jednou ve třech letech, přinášejíce od-
tud zlato a stříbro, zuhy slonové, opice a pávy. (2 Paral. 9,
21.) I s Egyptem k smlouvě ohchodní přistoupeno, a vůbec
tak pokračováno, že Israel i v občanském ohledu na slovo vzat
byl. Než právě při těch skvělých poměrech, v nichžto se Israelité
k jiným národům nalezali, brozilo jim nebezpečí. Dokavad lid
k ouplnému vzdělání ducha nepřišel, náleželo mu takměř v klá-
šterním soukromí živu býti; ale v těch nových poměrech stal se
rejdištěm cizoty. Israel byl povolán, aby v kněžském srdci
hleděl pěstiti dary ducha, ježto měly národům přineseny býti;

*) Máme-li věřiti, co Flav. Josef vypravuje, slavnost posvěcení chrámu Šalo-
mounova provázena byla budbou, co se týká velkoleposti, nic napřed ne-
dadoucí všemu, co hudba našich duší provedla. Mluví on o 40.000
barfách, a tolikéž zlatých chřestáčkách, o 200.000 trubkách stříbrných a
tolikéž svátečních žatech pro zpěváky. — Méně podivná sláva taková jest
pozorně uvažujícím to, že chrám ten pokolení veškerému byl záračným
ohniskem, z něhož ono světlo v mrákotách života, podpory v pochybno-
stech, útěchy v zármutcích, a zápalu v obecných svých záležitostech pl-
nou čerpalo měrou.

**) Oba přístavy Aila a Eziongaber stávaly v nejsevernějším lůně zálivu
akabského.

avšak ukázalo se, že v rozšířenějším oboru stal se závisným od zjemněné chuti a lepšího bydla cizích krajů.

16.

Nejen od přírody již bojně nadán byl Šalomoun, ale i vyšší rozum jemu Bůh udělil, tak že vlivem jeho na pohany příležitosti nabyto, mnohé z nich s učením o jediném pravém Bohu seznámiti. „A převyšovala moudrost Šalomounova, moudrost všech Východních i Egyptských... *A rozmlouval o stro-mech, od cedru, kterýž jest na Libanu, až do yzopu, kterýž vychází se zdi: a rozmlouval o hovědech, i o ptá-cích, i zeměplazích, i o rybách*“ (3 Král. 3, 12; 4, 30. 33). Moudrost jeho spatřiti bylo, když v nesnadném soudu o sporném dítěti tak věc vykonal, že se veškeren Israel krále svého bál. (3 Král. 3, 16 n.)

Jeho rozmluvy dávaly na jevo, že mu Bůh udělil velikou bystrost a hluboký důvtip k pochopení věcí nejen těch, kteréž jsou v živocích, ale i těch, jenž se týkají povahy člověčí.

Jak dalece Šalomounova moudrost sáhala, a jak síly veškeré přírody se zmocnil, důkazem jsou knihy od něho sepsané. V III. Král. 4, 32. připomenuto, že mluvil Šalomoun tři tisíc přísloví, a že bylo písní jeho tisíc a pět. Neobyčejnou moudrost jeho i Sirach obdivuje, řka: „Jak moudrý jsi byl v mladosti své, a naplněn jako řeka moudrostí, a zem odkryla duše tvá (t. umění tvé z tebe, jako z studnice plynoucí po všem světě se rozneslo), a naplnil jsi ji příkladnými prűpovėdmi... Písním, a příslovím, a podobenstvím a výkladům (tvým) divily se země, a jménu Pána Boha, jemužto jest přijmí Bůh israelský“ (Sir. 47, 18—19.). Vtipné pohádky a prűpovėdi byly tehďáž oblíbeny Indům, Peršanům, Arabům a jiným východčanům, a kdo ve zkoušce každou mu předloženou pohádku uhodl, a na kterákoli slova odpovídati znal, býval *moudrým* nazýván. V tom smyslu běfe výraz *moudrosti* královna sabejská, když k Šalomounovi praví: „Většif jest moudrost tvá, a skutkové tvoji, nežli povėst, kterouž jsem slyšela“ (3 Král. 10, 7.). Nadto však byla Šalomounovi propűjčena s hűry ona moudrost vyšší, to jest, dar osvícení rozumu a radostné důvěry v Boha.

O té moudrosti tak mluví sám, jako otec jeho David mluvil, řka: „Počátek moudrosti bázeň Hospodinova“ (Přisl. 9, 10. Žlm. 110, 10.).

Dar tak vznešené moudrosti mohlť ovšem ducha jeho tam obracet, aby mu všudy po stupních přírody pomáhal vstupovati k Tvůrci jejímu. Dokud se král při skutečných v přírodě úkazech držel, mohlť také při nádherném bydle býti vůdcem k cíli v oboru duchovém. Všecko, co východ a západ naskytl, mohlť znova vyzývati ducha, aby novými na svět vzhledy se obohatil a u prostřed bohatství toho ještě více Bohu přiuáležel. Zatím také nemnoho kroků bylo tu, aby i do slasti světské se zakochal, a pro tu samu ducha svého podrobil v službu těla, a proudem tělesnosti uchvácen jest.

17.

Totě ten přechod Šalomounů z moudrosti k bláznovství, že všecku před mysl postavenou přírodu samu pro sebe dostatečnou, a vši pocty hodnou býti pokládal. Nejdříve to v tělesné lásce spočívající vabidlo jej táhlo, a co důvtipného tlumočníka jejího osedlalo. Ta smyslům podpadající příroda stala se předmětem touhy jeho. Úcta, kterou Adonisu čili Priapu, Venuši Uranii (Asthartě), Chronosu či Molochu přinášel, svědčila o bujných smyslech jeho. (3 Král. 11. 5 n.) Tak Šalomoun z úcty jednoho pravého Boha přišel k syrsko-fénické pověře, a že sám sobě přírodu za bohyni představoval, nebylo, jakby kdo myslil, bez mnohé přípravy. Snad i ta pověst svůj podíl v tom měla, již sobě získal přede všemi knížaty onoho věku. Onť tudy nejbliže o jakési vtipné vyrovnání přirozené či samorostlé bohoúcty s náboženstvím Mojžíšovým se pokusil. Po zdání jeho bylo tolik, co slaviti vítězství, pakliby z pohanských bohoslužeb jakousi vídku přenesl do oboru, v němž Israel dle zjevení Hospodinova živ byl. Ženy cizozemky, jež zamiloval, odvrátily srdce jeho, a on, spojiv se s nimi, učiněn jest krasozhýralým. I maje péči, aby sobě ráj na zemi vzdělal, ztratil pouhočisté nebe, jež jen neuchylná důvěra v Boha zbudovati může.

18.

Tedy právě ten král, co měl započaté Davidem dílo dokonati, více, pokudž na něm bylo, je kazil. Jakož historie učí, zprvu skrze mišená manželstva v Israeli přicházel sprostý lid ke zbožování přírody, teď ale pomocí krásoumy a poesie i příkladem královým to zbožování přírody volný průchod nalezlo. A tak začíná boj zjevení Božího s fénicko-syrským modlářstvím; ale tu v jiných případech, nežli byly za času soudců israelských bojováno proti němu. Co totiž David příkladem věkoletým docílil, zůstaveno Israelitům tak, že majíce na paměti dobu své nejvyšší slávy, i na tu dobu panujícího náboženství Mojžíšova si zpomenouti museli. Ani Davidem zavedený řád úcty Boží a zastávání práva tak snadno vyvrátiti lze nebylo. Nad to i ty písně duchovní, jichž mnoho skrze něj a jeho následovatele v známost vešlo, byly duchovní zbrojí týž a týž modloslužbům odpírající, byly tím olejem, jímž plápol pobožnosti kojen byl. Také Šalomounovy spisy a rozmluvy mohly napomáhati, aby, když král ten od víry odpadl, neblahým toho následkům se předešlo, pakli jinak pod jmenem jeho sepsaná kniha „*Kazatel*“ brzo do rukou lidu se dostala.

Jestli tedy od času Davidova Israel v obchodu svém s cizozemci dál a dále velikou moc prokazoval, tím ještě vnitřní síla jeho u víře se nezmáhala, ano k nemalým nesnázím přišla, jichžto nebylo-liby bylo odstraněno, tedy vítězství nad modlářstvím byloby se velmi opozdilo. Protož po vůli Boží odtržena od Israele ta částka, jenž vzhlednějším Efraimem zastoupena byla, a spolu odpadly nejedny v službu podrobené a poplatné krajiny. Již za dnů Šalomounových byly dvě poplatné říše, t. syrská a idumejská na tom, aby odpadly, a Jeroboam z pokolení Efraim pod egyptskou ochranou dospěl k tomu, aby byl vůdcem k odpadnutí 10 pokolení od domu Davidova. Toho odpadu také byla příčinou ta výhrůžka Roboamova, že on s Israelem hůře nakládati bude, nežli s ním nakládal otec jeho Šalomoun. (3 Král. 12, 11.) „Otec můj ztlížil jho vaše, já pak přidám ke jhu vašemu: otec můj mrskal vás bičiky, ale já mrskati vás budu biči uzlovatými.“

D. Králové po Šalomounu a vedle nich oučinkující prorokové s hlavními událostmi v stručném přehledu. *)

19.

Júda.

Roboam, syn Šalomounův, kraloval 17 let (3 Král. 14, 21.) Proti zákonu Božímu trpěl modloslužbu. (3 Král. 14, 22.) Vojskem Sesakovým obležen Jerusalém (př. Kr. 970) a chrám zloupen. (3 Král. 14, 25.) Hájení vlády samoosobné, a vůbec větší harem čili žennfk. (2 Paralip. 11, 20 n.) Vzdělal města hrazená. (2 Par. 11, 5 n.)

Israel čili Efraim.

Jeroboam I. kral. 22 let nad 10 kmeny a nad Moabem. (3 Král. 14, 20.) Udělal dvě telat v Bethel, chtě modlářství s Mojžíšovým náboženstvím v jedno spojití. Vplyv egyptský.

Prorok *Ahidáš* v Síló předpovídá zahynutí domu jeho. (3 Král. 14, 2.) Jiný prorok v Bethel pro neposlušnost od lva udáven. (3 Král. 13, 11.) Jeroboam měl sídlo sprvu v Sichem, potom ve Fanuel, konečně v Therse. (3 Král. 12, 15. 25; 14, 17.) Byl modlář nenapravitelný.

Válka mezi oběma říšema. (3 Král. 14, 30.)

Abiam (Abia jinak Abiš), syn Roboamův kral. nad Júdskem 3 léta. (3 Král. 15, 2.) Zvítězil nad Jeroboamem. (2 Paral. 13, 17.) Důležité promluvení k vojsku israelskému na hoře Semeron. (Ib. 13, 4 n.)

Prorok Addo (Iddo?). Ib. 13, 22.

Asa (l. 955—914.) kral. 41 let. (3 Král. 15, 10.) Zpodvracel peleše pohanské, ztroskotat modly, a Máchu, bábu svou od pocty modly (Astarty?) pod způsobem královny odvedl. (3 Král. 15, 13; 14, 24.)

Vítězství nad Zárou, vůdcem mouřen. v oudolí u Maresa. (2 Paralip. 14, 9 n.)

Nádab (955—952) kral. 2 létě (3 Král. 15, 25.) syn Jeroboamův. Baasa, z domu Issachar, zabil Nádaba a vyhladil všecken dům Jeroboamův. (3 Král. 15, 28 n.)

Baasa (952-930) kral. v Therse po čtyřmécíma let. (3 Král. 15, 33.) Snad proti spolčenému

*) Položená čísla pod podmínkou roku 588 pro zjetí babylonské, těch period vlády neurčují jinak, leč nedokonale.

Júda.

Království israelské hrůzou stran rozbrojnických uvnitř a mocnými nájezdy zevnitř roztrháno; zatím pak Júda má dosti blaha i poklidu.

Josafat (914—889) kral. 25 let. (3 Král. 22, 41 n; 2 Paral. 20, 31.)

Zastávání práva i osvědčení lidu připisuje se mu. (2 Paralip. 17, 6 n.)

Spojení obou králů proti králi syrskému v Damašku. Boj mezi proroky Micheášem a Sedeciášem, (2 Paralip. 18, 8 n. 3 Král. 22, 9.)

Josafat po straně israelského krále Jorama v boji proti králi moabskému. (4 Král. 3, 7 n.) Od l. 891. Joram, král israelský vládne spolu s Josafatem. Doba surovosti mravů.

Joram (889—883) kral. 8 let. Manželka jeho, kněžna království israelského, Athalie, dcera Achaba a Isabely.

Israel.

Júdovi s Damaškem, smlouva mezi Baasou a Egyptem, a následkem toho přitáhnutí vojska mouřensského proti Júdovi. Mar-ná snaha, aby město Ráma pevností se stalo. Asa vzdělal dvě města pohraničná k upevnění země své, proti vpádům krále israelského. (3 Král. 15, 22,) Prorocství Jehu proti Baasovi. (Ib. 16, 1 n.)

Od 930—916 čtyři po sobě kralující, *Ela, Zambri, Thebni, Amri*. Poslední tento město Samaří vystavěl a sídlo své tu zabil.

Kromě nepokojů v zemi Efraim nájezd krále syrského Benadada I.

Achab (914—896.) Za něho má historie o Israeli nové obraty. Chot jeho, Jezabel, kněžna tyrská, rozšiřuje modlářství fénické a pronásleduje přídržence náboženství Mojžíšova. Prorok „Eliáš“.

Úmrtí Achabovo; byl jeden z těch, o nichž mluví prorok Isaáš 30, 11.

Ochoziáš (897—896) začal kralovati (3 Král. 22, 50 n.) byl zetěm domu Achabova, a chodil po cestách jeho.

Joram (896—884); oba, tento i onen, synové Achabovi. (4 Král. 1, 2; 3, 1.) Eliáš vzat u vichru. „Eliseus.“

Válka s králem syrským. Školy prorocké. Eliseus u Jordánu.

Júda.

Ochoziáš, syn Jorama, kral. jeden rok v Jerusalémě 883. Vplyv matky jeho Athalie na vejítí v smlouvu s Efraimem. Válečná výprava proti Hasaeli. Ochoziáš tudíž vzal za své.

Nejvyšší kněz Jojada.

Athalia (883—878) vyhladila všechnen rod Joramův. Jediný vnuk její Joas na živě zůstal. Athalia s trůnu svržena a zabita. (4 Král. 11, 1 n; 2 Paralip. 22, 10.)

Joas (873—838) kral. 40 let. Zprvu od nejvyššího kněze Jojady z nebezpečení smrti vytržen a pěstován, zveleboval stavbu chrámovou, obnovil náboženství Mojžíšovo; ale po smrti Jojady kněze a pěstouna svého, co dobrého bylo, zkazil.

Amaziáš (838—809) kral. 28 let.

Vítězství nad Edomity.

Nepřátelství mezi Júdou a Efraimem začínají znova. Amaziáš přemožen. Město Jerusalém od Joasa dobyt. (4 Král. 14, 8 n; 2 Paralip. 25, 17 n.)

Nešťastný konec Amaziáše, proto že se klaněl bohům Idu-mejských.

Oziáš, jinak Azariáš (809—758) kral. 52 let. (4 Král. 15, 1 n; 2 Paralip. 26, 1.) Vplyv Zachariášův. (2 Paralip. 26, 5.) Království nabývá síly vojenské. Plavba na moři rudém zase v rukou Júdy.

Israel.

Tu co v království júdském skrze Athalii kmen Achabův se zmáhá, v Efraim z kořene vyhuben ol

Jehu (884—856.) kral. 28 let. Panství syrských knížat víc a víc se zmáhá. Zajordání podmaněno jim.

Joachaz (856—840). Království zaniká. Převaha syrských čím dále strašnější. (4 Král. 13, 1—9.) Před nastoupením vlády zemské od Joachaza musil král júdský mnoho stříbra z chrámu Božího dáti králi syrskému, aby tento odtáhl od Jerusaléma.

Joas (840—825).

Smrt proroka Elisea. (4 Král. 13, 14 n.) Joas král dobyl zase měst, jež byli Syrští právem válečným vzali. (4 Král. 13, 25.) — Prorok „Jonáš“. Zhejralost obyvatelů Ninivitských.

Jeroboam II. (824—783) kral. 41 let. Vyhlazení plemene Jehu. (Osea. 1, 4.) Království israelské se zmáhá.

„Oseáš“, „Amos“.

Meziříší od l. 783—722.

Léta 772. *Zachariáš* za šest měsíců, *Sellum* za jeden měsíc kralují.

Jůda.

Joatham 758—742. kral. 16 let. (4 Král. 15, 33.)

Proroci *Michedáš. Isaiáš.*

Achaz 742—727. Spolek Jůdy s Assyřskými proti Damašku a Efraim. Achaz u Tiglatpilesara *) v Damašku.

Ezechidáš čili *Hiskia* 727—699. Vyčištění chrámu skrze kněží a levity. Pozvání všech Israelitů k bohu beránka. (2 Paralip. 29. 30.)

Israel.

Menahem 771—760 dává poplatek assyrskému králi Fulovi. (4 Král. 15, 14. 19.)

Faceja, syn Manahemův kral. dvě létě. 760—758; modláš.

Facee, syn Romeliův kral. 20 let. (4 Král. 15, 27.) Spojení říše (mdlobou skleslé) s Damaškem, mělo ji zesiliti a k vybojování Jerusáléma napomoci. Ale Tiglatpilesarem Damaškus dobyt, a zavedeno do zajetí mnoho Israelských ze severní Galilee a z východní strany jordánské. 740. Meziříší. Veliké změtení.

Osee čili *Hoseáš*, 730—722 vypovídá placení daně Assyřským, a vchází v smlouvu s Faraonem. Přitáhnutí Salmanasara, krále assyrského, a osazení se v Samaří 722. „Tobiáš“. Osee umřel v žaláři. Druhé a ouplné odvedení lidu israelského do Assyrie.

Prorok „Nahum“.

Království jůdské samo.

20.

Ezechidáš u veliké ouzkosti, an vojska cizí skrze Jůdsko táhnou nejvíce proti Egyptu. Sargona (Sennacheriba), krále assyrského vojsko snad proti mouřenínské dynastii v Theben. (Isai. 20, 1. cf. Nahum 3, 8.) Vojska Sennacheribova, položená u Jerusáléma, hrozí nebezpečenstvím. Podivné lidu jůdského z ruky assyrských vysvobození. (r. 715. 2. Paralip. 32, 1 n.) Podpálení horlivosti náboženské. (2 Paralip. 32, 23.) Nemoc a uzdravení Ezechidášovo. (4 Král. 20, 1 n.) *Joel*. Nashromáždění pokladů a zblížení se s Berodachem Baladanem, králem babylonským. (4 Král. 20, 12; 2 Paralip. 32, 27.)

*) Jisak Theglathulasar, kníže veliké, založil království Novoassyřské.

Manasses, 699—642 kral. 55 let. (4 Král. 21, 1 n; 2 Paralip. 31, 1 n.) Za času jeho nezletilosti snad Eljakim (čili Jojakim). Viz Helkiaš, zpravce domu královského. (Isai. 22, 20 n; 4 Král. 18, 18.) Tehdáž nepochybně zběhly se příhody obsažené v knize Judith. Médská říše se rozmáhá. Od svého plnoletí Manasses usiluje, aby zbořil, cokoli dobrého vzděláno jest od Ezechiáše, otce jeho. Mnohotvárné modlářství Manassesovo. (2 Paralip. 33, 1—9.) Zajetí v Babyloně, kamž zaveden jest od vojska krále assyrského, přivedlo jej ku pokání (2 Paralip. 33, 11 n.).

Amon, 642—638. syn Manassesův, malátný a modlářský král. (4 Král. 21, 19 n; 2 Paralip. 33, 21.)

Prorok Jeremiáš.

Josiáš, 639—610. Připouští náboženských požadavků od proroka Jeremiáše podobným způsobem, jako Ezechiáš přijímal žádosti Isaiášovy. V dvanáctém roce svého panování počal obnovovati náboženství pravé, a podvracet věci modlářské. (2 Paralip. 34. 3 n.) Zetřel oltář, kterýž byl v Bétel. (4 Král. 23, 15.) Proroctví staré se naplnilo. (3 Král. 13, 2.) Při obnovení chrámu Božího v roku 18 kralování Josiášova nalezen starý rukopis zákona Mojžšova. (2 Paralip. 34, 14 n. r. 622.) Obnovení služby Boží za Josiáše strefuje se s časem, když město Ninive vyvráceno, r. 626. Začátek novobabylonské říše vedle médské. Téhož roku, když Pentateuch nalezen, slavení hodu beránka velmi hlučné. (2 Paralip. 35, 17 n.) Egyptský král Necho táhl proti vládě babylonské do Karkemisia (Circesium, Charkamis). Josiáš vytáhl jemu vstříc a v bitvě zabit. (4 Král. 23, 29.)

Boje mezi Egyptskými a Babylonskými se ztrátou Júdských.

Joachaz (610), syn Josiášův byl od lidu júdského za krále ustanoven a pomazán. (4 Král. 23, 30.) Než sotva byl 3 měsíce kraloval, v Reble (Riblah) od Faraona Necho zajat a ssazen. (4 Král. 23, 33.) Země musí velkou pokutu na penězích Egyptským zaplatiti.

Joakim 610—599. Tak proměněno jméno jeho, jenž prvé sloul Eljakim, od Faraona Necho, když jej místo Josiáše za krále ustanovil. (4 Král. 23, 34.) Nebukadnezar, král babylonsko-chaldejský přitáhl přes Karkemis r. 606 do Fénicie, a opanoval zemi júdskou. Město Jerusálém od Chaldejských dobyto. Joakim má do Babylona býti zaveden, na konec třetího aneb s počátku čtvrtého roku království jeho. (Jerem. 25, 1; cf. Dan. 1, 1.) Do zajetí veden lid nematnější s urozenými mládenci, jakož byl Daniel a jiní. Tím položen začátek zajetí v Babyloně, kamž i zlato a stříbro z chrámu jerusalemského od Nebukadnezara přeneseno. Joakim na milost přijatý, po 3 letech zpěchoval se platiti daň Nebukadnezarovi, a po tři léta v stavu válečném sužován, jak vypravuje

Josef Flavius, od Nebukadnezara v Jerusalemě zabit, a za bránu městskou vyhozen. (Jerem. 22, 18; 36, 30.)

Jojachin (599) syn Joakimův, jinak také Jechoniáš, poněvadž se králi chaldejskému podrobil, s knížaty a silnějšími z lidu a s řemeslníky židovskými do Babylona zaveden, všech 10000; tak že v Jádsku nepozůstalo krom chudých žádného. l. 599. Dodavek to první k zajetí babylonskému. Cfr. Jer. 52.

Sedeciáš 599—588, nejmladší syn Josiášův, poslední král židovský. S počátku pokoje nerušil, co lennův krále babylonského. Poselství k Nebukadnezarovi. (Jer. 29, 1 n.) V roce čtvrtém králování svého přibyl Sedeciáš do Babylona. Léta pak devátého králování svého odstoupil od poddanosti. Jerusalemy od vojska babylonského dobyt. 588. Chrám a město zpuštěno. Druhý dodavek k zajetí a zavedení lidu do Babylona. Sedeciáš do Reblatha přiveden vidí, an před králem babylonským synové jeho i všechna knížata židovská zbita jsou. I sám zraku zbaven a v poutech do Babylona zaveden (Jerem. 51 a 52.).

E. Stav lidu židovského za králů po Šalomounovi, a poměr, v kterémž vplyv jevíli na mravnost a náboženství.

21.

Z rozhledu po dějinách králů těch, jenž po Šalomounu královali, patrné jest, že jak v Efraimu, tak i v Jůdě ona od krále Davida dobytá vlády síla jednak pozbyta, jednak rozundána i zemdlena byla.

Ku království židovskému náležela pokolení Jůda a Benjamin s částkou pokolení Simeon a Dan. (Jos. 19, 2; 2 Paralip. 11, 10.) Krajiny edomitskou, ammonitskou, filistinskou, jakož i přístavy Elath a Eziongeber udržeti nebylo lze, na vzdor všem o to usilováním z strany bojovnějších králů židovských.

Většího okresu byla israelská, odbojným a bouřlivým živlem povstala říše. K ní patřily kraje východojordánské s moabskou zemí; též Batanea, Galilea a Samařsko. Hlavní město její sloulo Efraim, a od toho jedno jméno království „Efraimské“ *), jinak také, že větší počet pokolení israelských zahrnovalo, *israelským* nazváno. Jakkoli v něm neslýchané ohavnosti panovaly,

*) V tom jménu zůstala sláva Josefa egyptského nesmrtelnou.

předce pod 20^{ti} králi anebo 18^{ti}, poněvadž Zachariáš šest měsíců, Sellum jeden měsíc toliko vládli, vytrvalo 250 let.

Hned od Davidova na trůn povýšení město Jerusálém učiněno jest politickým i náboženským středkem vespolečného života národního. A mělo-li k tomu přijíti, aby veliké dílo Davidovo samo sobě zanecháno bylo, nastala potřeba, aby od jednoty v úctě Boží, ješto ve chrámě jerusálémském upodstatněna byla, se upustilo. Tedy Jeroboam (od 981 př. Kr.), král desatera pokolení, řekl v srdci svém: „Nyní navrátí se království zase k domu Davidovu, jestliže bude choditi lid tento k obětování obětí v domě Hospodinově do Jerusáléma... I vymysliv radu, udělal dvě telat zlatých, a řekl jim (lidu): Nechoďtež více do Jerusáléma! Hle bohové tvoji Israeli, kteříž tebe vyvedli z země egyptské! I postavil jedno v Bethel, a druhé v Dan* (3 Král. 12, 26 n.). Anť věku tehdejšímu případně provozováno obřady posvátné, tudy se dokonalo rozdvojení království Davidova.

22.

Šla tedy modloslužba v království Efraim následkem účinného odboje s Davidovou dynastií, a odboj ten posel převráceností, kteráž se zmocnila domu Davidova. Od té doby, co byl Šalomoun přírodu zbožovati začal, a ne úplně od Boha záviseti, nýbrž i na vlastní sílu stavěti chtěl: ukázal poddaným svým, jakby ze snažení svého zvláštní a patrný užitek postřehnouti mohli. Než čeleď Davidova, od Boha odchýlená, zlému jí tudy nastávajícímu, cožby byla jinak mohla překaziti, leč svým zase k němu navracením? —

Králům z domu Davidova nebylo lze, leč skrze Boha, jenž je ustanovil, hledati síly ve vládě své; ale málo kterého vymínujíc, scházelo jim na úplně důvěře a odhodlanosti. Když tedy královských práv hájiti neustávající, z jiné také strany na samorostlou vládu stavěli, tedy ničeho nehleděno, na čem by pevně zpolehli. A odtad v historii o nich ta záhubná *polovičátnost*. Jinak bylo v Efraimu.

Králové severního státu cestou odboje přicházejíce na trůn, zakládali moc svou na vlastní sílu, a hleděli říši oživit nábo-

ženstvím, jež sami sobě byli udělali. Zjevně konali, co chtěli, s ničím se nelajíce; a proto považováno jich za bič, na pobloudilou čeleď Davidovu puštěný. Králům těm, také jen z té příčiny dostalo se hned z prvu obdrželi potvrzení skrze proroka Božího *Ahiáše*. (3 Král. 11, 29 n.) „Proto roztrhnu království z ruky Šalomounovy, a dám tobě desatero pokolení, že opustil mne, a klaněl se Astartě, bohyni Sídonských, i Chamosu, bohu moabskému, a Molochu, bohu synů Ammon: a nechodil po cestách mých, aby byl činil spravedlnost přede mnou, a přikázání má, a soudy, jako David otec jeho“.

23.

Jižť pak nebude divno, že království Efraim ohledem na politiku mnohem důležitější jest nad ono jůdské, dokud obědvě trvají vedle sebe. Králům v Efraim přicházela síla ze spolčování se s Egyptem, a později s mocným Týrem. Anť král Jeroboam I. v spojení byl s králem egyptským Sisakem (jinak Sesonchisem), snadno viděti, proč tento, chtěje na Jůdu svůj hněv vylíti, město Jerusalém velikými daněmi stížil.

Rozličné spolky s mocnáři pohanskými byly s to, králů z Efraim snadno přilákati, aby se mnohotvárného modlářství přichytili. Z toho šlo, že i vymyšlené a tak říkáje surové náboženství více méně jevilo účinek na Israele. Působením kněžny Jesabely docházela veřejné pocty modla Astarte. Též Thamnus (Adonis), Apis, černý býk (Osiris egyptský) a Bál v rozličné podobě ctěny byly. Tak mimořádné oběti na výšinách, očarované duby, posvátné háje, prostopášná hodování a jiné nešvary v království Efraim ukazují na lichou, samorostlou úctu, s kterou se přiznili a přátelili Israelité. Mezi jinými svědčí o tom prorok *Ozeáš* (5, 1.), jak mimo Dan a Bethel (Bethaven) modlářství se rozhostilo v Masfě, městě zajordánském, na hoře Tábor a v Sichem. Množství zavedeno k modlochvalbě tu oltářů, na těch místech vystavených. Pravda arci, že tu nescházelo kněží, podle řádu Aronova obětujících, ale titi hned s počátku byli ustanoveni z chasy lidu, ne pak ze synů Lévi, jakož byl Mojžíš přikázal. Taci nepraví kněží zhusta viněni byli, že by ouřad svůj zlehčovali opilstvím, smilstvím, lakomstvím a loupežnictvím. (Sr. proroctví Oseášova kp. 4 a 5.)

24.

Z vyšších oumyslů Božích království Efraim (ač tím falešným náboženstvím nakvašené) po 252 let se udrželo. Žádný kmen těch devíti domů knížecích, co během toho času na trůn dosedali, nepřišel k vládařství bez krveprolití a bouře. Nejednen z králů vražedné ruce vztáhl na své předchůdce, a na ty, kteří k čeledi královské náleželi. Tak *Baasa* (952—930) vyhubil celý rod Jeroboama I. (3 Král. 25, 29.); mstivý *Jehu*, z rozkazu Božího vyplnil dům Achabův (4 Král. 9, 7. 37; 10. 7.); též *Jeroboam* krvavou pomstu vzal na potomcích krále Jehu. (Ose. 1, 4.) Při tom lid obecný nemalých nátlaků zakoušel.

V království júdkém do té doby, než Assyrové státu Efraim konec učinili, přišlo jednou toliko k výstupům tak ohavným, s jakými to v israelském Písmo nás seznámilo. Za krále *Jorama* (889—883) stalo se, že když s dvorem knížecím v Samaří ve švakrovství vešel, tudy pohanská ratolest v kmen Davidův šípena byla. Královská dcera Athalie, manželka to Joramova, nad vlastní matku Jesabelu krvolačněji si počínala. *) Její manžel, chtě po vůli ji učiniti, pobil všechny své vlastní bratry. Když syn její Ochoziáš (883) smrtí sešel, kázala Athalie všechny mužské potomky domu královského zavraždit, a byla by také svého vnuka Joasa ze světa sprovodila, kdyby on byl podtají neutekl do chrámu, a zde pěstouna i ochránce nenalezl. Po šestiletém tyranování byla od povstalých odbůjcův usmrcena.

Těchto za krátký čas událých věcí a krvavých výjevů nepočítajíc, nalezáme v dějinách říše júdské méně trudů a bolů, než jich bylo v státu Efraim; ale ty předoe nás nijak neukojují. Jednotní králové kladli sice odpor modloslužbě, ne však zouplna ani odhodlaně. *Ahíáš* (957—955) mohl ovšem (ale snad jen v jediném případě), proti Jeroboamovi stoje, a k vojsku jeho

*) Známo jest, jaký byl konec tyranky té, an se vyplnilo proroctví: „Na poli Jezrahel jísti budou psi maso Jesabel“ — (4 Král. 9, 36.). Jesabel větší trest podnikla, nežli Achab, manžel její, jenž Nábothovu vinici vzal; nebo ona králi k hříchu tomu poradila.

s hory Semeron řeč maje, naproti modlářství v Efraim panujícímu, se honosili, když pravil: „Náš Hospodiu, Bůh jest, kteréhož neopouštíme, a kněží přisluhují Hospodinu z synů Aronových, i levitové jsou v řádu svém: oběti také zápalné obětují Hospodinu na každý den ráno i večer, i kadidlo z vonných věcí vedlé přikázání zákona způsobené, a předkládají se chleby na stole nejčistším, a jest u nás svícen zlatý, i lampy jeho, aby so vždycky rozsvěcovaly k večeru: nebo my ostříháme přikázání Hospodina Boha svého, kteréhož jste vy opustili.“ (2 Paralip. 13, 10 n.).

Než *vedlé toho* provozováno modlářství, jakémuž průchod prodělal již král Šalomoun. Tomu nehrubě v cestu se postavil *Asa* (955—914). Vyplenil sice ženky, ohavné smilníky (sodomáře) ze země, a vyčistil všecku nečistotu modl, jichžto byli nadělali otcové jeho. Mimo to Máchu, svou matku, odvedl, aby nubyta kněžnou v službách Priapových, a v háji, jehož modlám byla posvětila; i podvrátil peleš jeho, a ztroskotal Priapa, ctěného od smilníkův, a spálil v potoce Cedron; avšak výsosti nezkazil (t. oltářů na výšinách, na nichž se ovšem pravému Bohu obětovalo, avšak řádem zakázaným). I král ten, jinak mezi ostatními v Júdě výtečný, jen při vrtkosti mysli a polovičnosti zůstával. . . . Mimo to na něm shledáno, že peníze z chrámu k nedovoleným účelům vynaložil. Přebytků z pokladnice posýláno od Asy do Damašku, aby sobě zjednal pomoci u Syrských proti státu Samařskému. Ani jeho nástupce *Josafat* (914—889) nezkazil těch cizích oltářů na výšinách (2. Paralip. 20, 33.). *Joas* (878—838), rady vážného pěstouna svého nedbaje, synu jeho Zachariáši mezi chrámem a oltářem život odňal. (2. Paralip. 24, 20; Mat. 23, 35.) *Amasiáš* a *Oziáš* (838—809 a 809—758) okázali sice hrdinství nad nepřátely lidskými; avšak onen klaněl se modlám Edomitským a zapaloval jim kadidlo (2. Paralip. 25, 14.); tento ale (Oziáš) nezkazil oltářů na výsostech, a mermomocí chtěl kaditi na oltáři věcí vonných. (2. Paralip. 26, 16 n.) Po nich kráčeli nástupcové jejich nejen křivými cestami, ale byli mimo zde nevyčtené královské předchůdce modlářstvím nakvašeni, a chodili vedle obyčejů pohanských. Tedy i v Israeli i v Júdě staví se obraz před oči boje věko-

vitěho boje proti blahým oučinkům náboženství Mojžíšova. Od trůnu hlavně pocházelo, že lid maje k němu zření, v své víře chábnul, a od vůle Hospodinovy se uchýlil, a činil, což bylo zlé před obličejem Páně. *Manasses* postavil také modlu háje t. Asartu, bohyni lesní, v chrámu Hospodinovu. 4 Král. 21, 7. *)

25.

Kdyby v dějinách posvátných nebylo podáno zprávy té o králích a skutcích jejich: nebyloby lze tak určitě poznati, jako nyní, v jakém položení mysli se nalezal vyvolený národ, když ho zpravovali králové. Bez takové vlády, a snad pouhou lidovládou národ ten méně by byl prospěl, aniž sebe sám, jakým v skutku byl, v nějakém zrcadle znáti se naučil.

V životě králů spatřujem to jejich od pravdy ušnutí, jenž při které koli jiné víc ojedinělé, a tudy nepatrnější zprávě se bylo ukázalo, s určitostí tou, kteréž zapřítí nelze. A byla to věc, jižto ku poznání sebe napomáháno, však předpokládajíc, že tu nechybělo měřítko, jímž by ona poblouzení od pravdy měřena byla; že nechybělo tu budiče svědomí. Jižť pak o to měli starost proroci Boží a kněží vyvolení. Byliť zajisté jako živé svědomí veškerého lidu — tak jako králové svým sobě počínáním ukazující, jak lid sám život vedl. Jedni i druzí usnadniti to mohli, aby žádoucí ovoce za slzkých těch časů dospělo, nejiné totiž, než „*touha po duševném vykoupení skrze Boha.*“

K a p i t o l a III.

*Prorocko **).*

1.

Vzhledem pravé cesty a zprávy, v níž králové Hospodina zastupovali, nebylo leč málo toho viděti, cožby jakožto ten po-

*) Podle 2 Par. 33, 11 — 17 *Manasses* odveden do Babylona, tehdáž Assyrijským podrobeného, činil pokání, a byv na svobodu propuštěn, do Jerusalema se navrátil, kdež nábožným životem prvější pohoršení napravit se snažil, a kajicně zemřel.

**) *Prorocko* značí osobu hromadnou; *prorockosť* pak znamená obsah zjevení Božích, prorokům učiněných. Moc jim dána, *věstiti* jest stránka jedna toliko veškerého umění jejich. Obsažnější jest jméno: *bohoslovec*, t. z. Boha

lřebný doplněk skrze proroky teprvé k místu přivedeno býti nemuselo. A čím patrnější byla věc, že se mnozí na stolici Davidově s povrchní nábožností spokojili, z obory příkazů Božích se vytáčeli aneb k své vůli je překrucovali: tím větší nastala potřeba, určití stanovisko, z něhož by se každá duchová kleslost v Júdsku ohlašovala, a spolu ta touha po rozšíření pravé nauky o Bohu štípiti a oživovati mohla. Potřebě takové vyhověli měli ve svém povolání mužové proroctví. *) V době té, co v zemi svaté a v cizině povstali, mohliť arci jim se dostati přípravy ve školách, v nichž za časů králů je nalazáme; avšak vlastně jen Duchem svatým viděti jim dáno i tu vzdálenou budoucnost, a poznati i působiti věci takové, jež Bůh toliko zná a působiti může. Živým hlasem jejich měl lid k vědomí své hříšnosti a tudy k toužení po vykupiteli přiveden býti. Že napřed viděli věci budoucí a je vypovídali, říkáno jim *vidoucí* (1 Král. 9, 9.). Arciž Bůh sám skrze *ty vidoucí* lidem vůli svou oznamovati ráčil. Poslání jich bylo nejen pro budoucnost, ale platilo i času, v němž osobně prorokovali. Jejich prorocké s Bohem obcování jest tak, jako Svatosvatyně byla, zakryto mnohým způsobem. **)

Na rozličný způsob přicházeli proroci v obcování s Bohem; jakož o tom Písma zprávu dávají, v nichžto pro rozpoložení mysli prorocké názvů přísnovědeckých, jak samo sebou se rozumí, očekávati nesmíme. Ono až do končin vytržného stavu sáhající počinání prorocké se naznačuje slovy: „*Duch Hospodinův oblékl Gedeona*“ (Soudc. 6, 34.). Miláček Páně své první prorocké vidění oznamuje, řka: „*Byl jsem v duchu* (u vytržení ducha) *v den Páně*“ (Zjev. 1, 10.). Když Eliáš do oblaku vzal jest, synové proroctví, potkavše Elisea, měli za to, že by vytržení Eliáše, ekstatickým do oblaků letěním provedeno bylo. I řkou tilo: „*Snad ho zanesl duch Hospo-*

mluvící aneb od Boha oslovený. Dle toho mluvzvyku nazván jest Jan Evangelista „*theologus*“, co prorok nového Zákona. Dionys. Arcopag. Cœlest. hierarch. c. VIII.

*) Dle zdání rabínův nauku svou přijali od hory Sinaj nejen proroci, ale i mudrci všickni, jenž ve všech pokoleních povstávají, jakož čteme Deut. 5, 22. (Eisenmenger I., 456.)

**) Hebrejské jméno proroka *Nabi* vůbec znamená *prejštění* čili *pramenění se*.

dinův, a povrhl jej na některé hoře, aneb některém oudolů“ (4 Král. 2, 16.). Ezechiel zase jinak di o svém prorockém letění, řka: „*I zdvihl mne duch, a přivedl do země chaldejské*“ (11, 1; 11, 24.). Což podobno jest k slovům od evangelistův proneseným: „*Ježíš pln jsa Ducha svatého, vrátil se od Jordánu, a puzen jest od Ducha na poušť*“ (Luk. 4, 1.) Viz o témž Mar. 1, 14; a Mat. 4, 1. *)

Něž po čem poznati jest vztrženého hadače, aby mezi roznicením jeho, a vtržením proroka z Boha pocházejícím rozdíl patrný byl?

Odp. Duch hadače podpadá pouhé smyslnosti, a roznicen jsa, v zápalu svém téměř pitomý jest. Hadač bývá jako bez sebe, smyká sebou jako šilenec. Opak toho viděli na proroku Božím, ten mluví slova zdravého smyslu, a jest jich dobře svědom. **)

Vidění hadačské jest jakési opojení smyslův. Má-li k tomu přijíti, tu jakýsi divý oheň roznicen býti musí. Jisté byliny a páry to jsou, jimiž povznešení síly duševní, avšak s úpadkem na ostatních silách se dociluje. Duše tou cestou ocituje se v končinách, kdež trapnému působení podpadá. Místo, aby zvýšenou silou ovládla své poznatky, ovládána jest, a s příznaky hrozné šílenosti se ukazuje. Tak nevolně pohnutého hadače popisují pěvci z věků pohanických. N. p. Virgil v kn. 6 Aeneidy v. 46 di: „*Bůh, ejhle tu bůh! Když lehce u dveří tak promluví, nenadále mění se v tváři a barvě, vzhůru se jí ježily vlasy a hned kypěla nádra, srdce divou zuřivostí se dmula*“.

Není tedy divu, že Kristus toho, kterýž takové rejdy mezi pohany provodil, nazývá vražedníkem od počátku, lhářem a otcem lži (Jan 8, 44.).

Pro Mojžíše bylo ono po 40 let trvalé o samotě zůstávání

*) Avšak tyto případy z života Kristova na holá poněť o vytržení ducha vykládati nesmíme.

**) Jen v kromohyčejném stavu ducha, nemoha ponžiti smyslů svých, toliko vnitřním citem pojaté obrazy a představy rozbírá, které v říši duchů jemu se ukazují, a jeho vytržení mysli jest moudré. (S. Chrysost. hom. 20 in I. Cor.)

***) O věštkyni Pythii píše Lukan V. 163:

„*Confugit ad tripodas vatisque obducta cavernis
Hæsit et inævo concepti pectore numen*“.

tolik, co příprava duchovní, a tudy k víře podobno, co Židé slovy těmi pronášejí, když dí, že on pro *ustavičné* při něm zůstávání ducha prorockého nad jiné vynikal. Při jiných starozákonních prorocích takové zůstání bylo jako mimochodem viděti, a možná, že tu a onde jakýsi téhož předcit měli; o čemž snad na proroka Habakuka poukázati stačí, jenž dí: „*Na stráši své státi budu, abych viděl, coby mi bylo mluveno*“ (2, 1.). Na Kristu Pánu zůstal ustavičně duch prorocký. Neboť Jan křtitel vydává svědectví, řka: „*Viděl jsem Ducha sestupujícího jako holubici s nebe, a zůstal na něm*“ (Jan 1, 32.). V tom by snad měla ta podobnost Kristova s Mojžíšem hledána býti, na kterou tento se potahuje, řka: „*Proroka z národu tvého, a z bratří tvých, jako mne, vzbudí tobě Hospodin Bůh tvůj*“ (Deut. 18, 15.).

Tolik postačí, abychom měli nějaké vídky o daru a položení prorockém. I musel by v posvátnou hlubinu duše Bohem osvětlené sám vlastním očima nahlédnouti, kdo by všechny nižiny a výsosti stavu prorockého změřiti chtěl. (2 Petr. 1, 20.) *)

2.

Břemena stavu prorockého.

Anť proroci k náruživému počínání židovstva nemlčeli, ký div, že v stavu svém mnohých protivenství a svizelů zakoušeli. Mnozí z králů tehdejších vyhlásili je za buřiče lidu (3 Král. 18, 17; Amos, 7, 10.). Ale i sprostí lidé mnohdykrát nehoďně s nimi zacházeli. I očekávali od nich takové proroctví, kteráž by smyslem po chuti byla, nechťce čisté pravdy od nich slyšeti. *Et es eis* — dí Bůh Ezechielovi — *quasi carmen musicum, quod svavi dulcique sono canitur, et audiunt*

*) Lidský roznm nemůže k tak vysokému postavení proroků přistoupiti, ani písmům jejich rozuměti, leč by mu je otevřel ten, kterýž má klíče umění. Klíč ale ten, ježž má jediné Církev svatá od Boha samého, jest v stavu otevřítí řečí prorockých, a každý potud roznm, pokud ona otvírá, a nic více. Ostatně v prorockých dějinách vypravují se některé věci, nižádného nemající významu pouze proto, aby s těmi se loučily, v nichžto jest význam nějaký, a aby s nimi vazbu jakousi působily. S. Aug. de Civ. Dei lib. 16, c. 2.

verba tua et non faciunt ea. 33, 32. Cf. 30, 10. Prorok, ohlásil-li trpkou pravdu a potřebnost pokání, neminul se s trudem, a nejednou o samotě, ba i v žaláři delší čas zůstávali musel. Zvláště jestli o nastalé v Jůdstvu zkáze mravů přísněji hlásal, nuzná potřeba nastala, aby přísnotu pomsty Boží sám na sobě vystavil. A protož proroci uvykli jsou svá prorocství „břemenem“ jmenovati (Jer. 23, 33.). Než mnohem větší obtíž nastala, když jim falešní věštcí odpor kladli, nestydíce se, lidu chlácholiti a ho namlouvali, že by ta skutečně veliká zkáza mravů nebyla leč něco nepatrného (Jer. 6, 14.). Na ty a podobné muže i ženy, co na hříšníky, ten úsudek vynešen: „*Ať smrti umrou*: kamením ubázejí je“. Lev. 20, 27. *)

Výstupy falešných proroků náleželi k největším překážkám přesního působení proroků a zbožnosti v Israeli, již proto, že ve mnoha pádech nesnadno bylo, ustanoviti známky, po kterých by prorocství pravé od falešného poznati se mohlo. Pravda, že v jednotlivých důležitostech již zákon Mojžíšů znaky jmenuje, jakové jsou: že nestalo-li by se, co ve jménu Páně prorok ten neb onen předpověděl (Deut. 18, 20.), anebo, vybízel-li by lid k následování bohů cizích (Deut. 13, 2), anebo mluvil-li by ve jménu cizích bohů slova prorocká (Deut. 18, 20.) — to postačuje, aby se dokázalo, že není pravé prorocství jeho.

Však ale ve mnoha případnostech nastala nesnáz taková, že se nedalo neklamných znaků falešných a pravých proroků vystaviti; neboť ukázali se mužové, jenž tu a onu věc, kterou ze lživé fantasie vyčerpali, co prorocství do oběhu dáti hleděli. Dal-li se prorok pravý s takými do pútky, musel důvěru chovali, že ta od Boha pocházející pravda sama sebou mocna jest, aby v každém po pravdě toužícím duchu uznání došla. Ezechiel přivádí k svědomosti lhavým prorokům počínání jejich, a hrozí jim přísnou pomstou Boží (Ezech. 13. 1 n.). **)

*) Talmud tomu chce, aby více váženo bylo slova zákonníkův, nežli prorokův. Cf. Giffenmenger's entdecketes Judenthum. I, 96.

**) „Běda prorokům nemoudrým, kteříž následují ducha svého, a nic nevidí. Jako lišky na pouštích byli proroci tvoji Israeli . . . Běda těm, kteříž šíjí polštářky pod všeliký loket ruky; a dělají podhlavnice pod hlavu všelikeho věku k polapení duší“ (ib. v. 3. 4. 18.).

A. Proroci, kteří svá proroctví méně v písemných památkách, než ve svých skutcích pozůstavili.

3.

Až do století 9. před Kr. narozením vystupovali proroci, o nichž nic v bibli nenalezáme, coby byli vlastního sepsali.

Po proroku Samueli vystoupili dva proroci, *Gád* (1 Král. 22, 5; 2 Král. 24, 11.) a *Náthan* (2 Král. 7, 2 n.). Tito u krále Davida nezdřídka sloužili místo rádců, vystřibatelů a těšitelů. *) Náthan zastával ouřad prorocký ještě za krále Šalomouna, jehož pěstounem byl. Když král ten v náruč modlářství padl, musel mu prorok *Ahiáš* o rozdělení království jeho prorokovati (3 Král. 11, 29; 2 Paralip. 10, 15.). Týž prorok z rozkazu Božího napřed oznámil prvním králi říši israelské těžkou pomstu Boží, kteráž přijde na dům jeho a na veškeren lid (3 Král. 14, 6 — 16.); jakož byl už před tím jiný prorok z Júdska poslaný (jehož jméno [3. Král. 13, 10 n.] vyřčeno není); nejen o vyvrácení modlářského oltáře v Bethel prorokoval, ale i to, že král Josiáš k tomu za nástroj zvolen jest, oznámil.

Za krále Roboama v království júdským prorok *Semaja* zastupoval místo karatele a smirce (2 Král. 12, 22; 2 Paralip. 12, 15.).

O jiných prorocích té doby, jakož byli *Iddo*, *Hanani* (3 Král. 16, 1.) a syn jeho *Jehu*, za panování králů Asy a Básy, jen chudé zprávy nás došly (2 Par. 16, 7.).

4.

Eliáš a Eliseus.

(V desátém a devátém století před Kr.)

Eliáš měl svůj domov v Thesbi, a odtad Thesbitský se jmenuje. Podobno, že delší čas žil soukromí, trváje v posvát-

*) Bylť, jak podobno, z těch škol prorockých, nad nimiž stál prorok Samuel. 1 Král. 19, 18; cf. 1 Král. 10, 5. Později byl nepocbybně Eliáš hlavou prorocké školy jerišké.

ném rozjímání, až pak (ok. 912. př. Kr.) králi Achabovi předpověděl, že nastane sucho, a zavřeno bude nebe tři leta a šest měsíců. (Luk. 4, 25.) Z toho proroctví nastaly mu veliké nesnáze, jež mu činila pohanská choť krále Achaba, ukrutná Jesabel. Aby se zprostil úkladův, kteréž životu jeho strojila, odebral se na jižní stranu jordánskou, a bydlel na poušti, dokavadž mu potok Karith vody dával, a krkavec zázračným způsobem každodenní chléb přinášel. (3 Král. 17, 2. 6 n.) Potom z nařízení Božího byl Eliáš v hladu od jedné vdovy krmen, kteráž bydlela v Sareptě sidonské. (3 Král. 17, 9 n.) *)

Než ani tím po 3 leta a šest měsíců dlouhým hladem v zemi lid israelský ještě pohnut nebyl, aby k pravému Bohu se obrátil; protož přišlo k zázraku, v němž Eliáš modlářství zrušil a na přísný soud a pomstu Boží ukázati měl. I stalo se umluvení s Achabem, a ve shromáždění na tom zůstáno, aby na hoře Karmél od proroků Bálových a ctitelů Astarty se strany jedné, a od Eliáše se strany druhé před obličejem lidu s výsosti o oheň voláno bylo; ten pak Bůh, kterýž ohněm odpoví, budiž Bůh pravý. (3 Král. 18, 22 n.) Sluhové Bálovi nadarmo volali o oheň; na prosbu však Eliášovu spadl oheň s nebe a spálil obět zápalnou. Tudy dostal Eliáš moc nad proroky Bálovými, kteří hned k potoku Cisonu vedeni a pobiti byli. Když pak při tak podivném soudu Božím na prosbu Eliášovu i déšť s nebe dán byl, mohlť ta událost krále i lid na povinnost obrácení se k Hospodinu upozorniti. Než na vzdor tomu zázračnému působení nebylo nalezeno více než sedm tisíc mužů, jichžto kolena neskláněla se Bálovi. (3 Král. 19, 18.) Povolalť sice Achab Eliáše ke dvoru svému: avšak poněvadž tu před úklady pohanské Jesabely bezpečen nebyl, musel před ní na poušť utéci, a o samotě žíti **), až pak, aby na horu Horeb dostali se mohl, od anděla na dlouhou tu cestu pokrmem

*) Při dobré mysli mnohých pohanů stalo se, že pravda Boží snáze u nich nalezla přístup, než u pověrečných a bohapustlých Israelitů. (Luk. 4, 26.)

**) O čemž takto dí sv. Jan Zlatoústý: „Tehdáž, když Bůh sám působil, králové, knížata a lidé přemoženi byli od Eliáše; když pak Bůh odstoupil, i jedna žena prorokovi strašnou se zdála.“

posilněn byl. *) (3 Král. 19, 8.) Mezi tím prorokoval Micheáš, syn Jemlův v říši israelské a kladl odpor lživému proroku Sedeciaši (3 Král. 22, 11 n.).

Eliáš měl i po svém navrácení z hory Sinaj co prorok mocně působiti. Bůh mu velel konati cestu do Damašku, aby tam Hazaele za krále nad Syrií pomazal. Potom když Achab vzal Nábothovu vinici, aby vládl jí, potrestán byl od Eliáše co vražedník a zloděj, a napřed mu oznámeno, že Hospodin vyhladí až do posledního potomstvo jeho. (3 Král. 19, 15 ; 21, 1 n.)

Při onom bouřném horlení, když Eliáš na hoře působil, dostal poučení s nebe, že odtad ještě veliká jest dalekost do duševního zesílení království Božího. Viděl tu, na hoře, stoje před Hospodinem, an silný vítr dmul tak, že podvracel hory, a skály rozrážel. Pak nastalo zemětřesení, a konečně vyšlehl oheň z hlubiny země. Ale ani v tom větru, ani v tom zemětřesení, ani v tom ohni nebyl Hospodin.

Tedy podivným řízením Božím dostalo mu se, býti svědkem onoho prorockého působení, kteréž na všechny národy země s velikým užitkem jeviti se mělo. Když pak Eliáš prorockým létáním již byl k tomu dospěl, u vichru vzal, a s tělem i duší v onom místě se octnul, z něhož druhé příští jeho se očekává. (4 Král. 2, 11 ; Mal. 4, 5 n.) Židé za to mají, že příští jeho bude uvítáno slovy: „Požehnaný, jenž se běře ve jménu Hospodinově“ (Žlm. 117, 26.). Žádný nebyl, aby jej schvaloval, jako to činí Sirach, řka: „A povstal Eliáš prorok, jako oheň, a slovo jeho jako pochodně hořelo.. Slovem Páně zavřel nebe, a svrhl třikrát oheň s nebe“ (48, 1. 3.). Až po naplnění všeho proroctví nastane doba, kde Kristus Pán jako soudce v slávě a velebnosti přijde, má Eliáš zase přijíti a ve spojení s Henochem, svědkem patriaršího zjevení vydati svědectví o věcech, co se za dnů Mojžišových dály. Eliáš podlé Pisem božskému Soudci, jako Jan Křtitel v duchu Eliášově Vykupiteli,

*) Tu na hoře Horeb stál někdy Mojžiš jako zastupitel zákona, a teď tu stojí Eliáš, jako zastupitel proroctví st. zákona. Tak také později oba sešli se na hoře Tábor, aby byli svědkové zjevení slávy Páně mezi lidmi, kterého tak toužebně očekávali.

k srdcím lidským cestu připravoval, ku konci času cestu připravovati bude. (Mat. 11, 14; 17, 10 n.) *)

5.

E l i s e u s.

O jeho povolání čteme, že se dalo skrze Eliáše. Tento našel Elisea, syna Safatova, an oře dvanáctým spřežením volů. „A on byl jeden mezi těmi dvanáctým spřežením orajícími; a když přišel Eliáš k němu, vrhl plášť svůj na něho.“ Písmo svědectví o tom dávajíc, dokládá, že se z rozkazu Božího stalo, aby ten sprostý oráč byl od Eliáše na proroctví pomazán. Dále mimo to, že plášť po něm dostal, byl též nadpřirozenými dary ducha Eliášova, a sice dvojnásobně obdařen. (3 Král. 19, 16 n; 4 Král. 2, 9 n.) Čině pak divy v těch jízlivých dnech, svému povolání v Israeli věren zůstal; neboť dnové onino měli neméně divů potřeby, jako dnové, za kterých Mojžiš u prostřed Israele svůj ouřad zastával. Co Mojžiš svou naukou provedl, to platilo více časům příštím, nežli věku jeho, ale skutkové jeho přímo k současníkům mluvili jsou. Tak oni dnové dvou proroků těch byli dobou zázrakův, a dobře mohou se přirovnati k oné době egyptských poustenníků za věku poslednějšího, když bič pronásledování byl na křesťany puštěn. Mimo bohatost na divy a zázraky při Eliseovi také na tu zvláštní stránku prorockého působení jeho přicházíme, že vůkol sebe mnoho bohomyslných mužů shromážděných viděl, a v duchu Eliášově život jejich zpravovati nepřestal. (4 Král. 2, 3 n.) Po vyzdvižení Eliáše

*) Papež *Benedikt XIV.* dť o Eliášovi a Henochovi: Ohledně obou panuje u ss. Otců to mínění, že životem věčným ještě nevládnou, ale že jeden i druhý v určitou hodinu vystoupiti mají, aby bojovali proti Antichristu. Potom prý budou od toho soka vši svatosti zabiti, a k slavnému životu konečně přivedeni, podle oněch slov: „Tři jsou dvě olivy, a dva svícnové, před obličejem Pána země“ (Zjev. 11, 4.). *Dissertat. de Canonis SS. Tom. I. pg. 102.* Psaní, kteréž král Joram sedmého léta po vstoupení Eliášově u vichru na nebe dostal (2 Paralip. 21, 12.), samo v sobě není jistým svědectvím o dalším živobytí tělesném proroka toho. Neboť text ten nezbraňuje tomu, pročbychom to psaní nemohli za takové držeti, kteréž Eliáš před svým na nebe vstoupením byl napsal. Cfr. Jo. Andr. Schmid *Dissertat. de libris et epistolis caelo et inferno delatis.* Helmst. 1704.

u vichru do nebe vyšli synové proroctví k Eliseovi, a řekli jemu: „*Odpočinul duch Eliášův nad Eliseem...*“ a poklonili se mu až k zemi. „Rovněž tak i v Jerichu přistoupili k Eliseovi učenníci proroctví. (4 Král. 2, 5.) Padesáte z nich šlo za Eliášem a Eliseem k Jordánu (v. 7.). V Galgalu bydleli učenníci proroctví s Eliseem. (4 Král. 4, 38.) Ti též pro těsnost místa, kde s Eliseem bydleli, odešli k Jordánu, a tam místa k bydlení sobě vystavěli. (4 Král. 6, 1 n.) I vešlo jim v obyčej, aby nejinač, než po prorocku se odívali, zvlášť pak v kožích ovčích a kozelcích chodili, a pasem koženým bedra svá přepasovali. (4 Král. 1, 8; Žid. 11, 37.) Jak známo, také Jan Křtitel staroprorockým způsobem se přídíval. I v stavu manželském někteří z proroků se nalezali, porůznu majíce obydlí svá. (4 Král. 4, 1.) Ti však, co bydleli pospolu, jistě byli neženati. Také možno, jak se mnozí domýšlejí, že proroci věku toho pocházeli ze školy Eliseovy.

6.

Kněz Jojada a prorok Zachariáš.

Jojada, vrstevník Eliášů a Eliseů, byl svědkem neblahého sešvakření domu Davidova s domem Achabovým. Týž to byl, co cizozemku Athalii s trůnu Davidova strhl, a jejímu vnuku Joasovi jej dal, jemužto, dokad plnoletství nedosáhl, poručníka potřebí bylo. Šest let zůstal Joas v chrámě skryt, aby ušel úkladům královny Athalie (2 Paral. 22, 12.). Jojada poručnictví veda, byl také skutečným zástupcem královské moci. Aby bohovládná v Israeli síla znova jako na svícen byla postavena, vidělo se mu, řádnou smlouvu mezi Bohem, lidem a králem učiniti. Tedy ukrutnice Athalia zabita jest mečem v domě královském, zbořen jest dům Bálův, a opravení chrámu podniknuto. K dalšímu stvrzení královské vlády, přikázáno lidu, aby slibem věrnosti králi se zavázal. I stalo se, že Jojada vyvedl (Joasa), syna krále, a vstavit na něj korunu a *svědectví* (zákon Mojžíšův); a ustanovil jej králem, a pomazali ho, a plesajíce rukama, říkali: *Živ buď král!* (4 Král. 11, 12.)

Než po smrti Jojady chovanec jeho Joas odvrátil se od pravého Boha. I stalo se, že kněz **Zachariáš**, syn Jojady,

svým hlasem prorockým odpíraje modlářům, zvolal: „Proč přestupujete přikázání Hospodinovo, ješto vám to neprospěje?“ A opustili jste Hospodina, aby opustil vás? — Tedy shromážděvše se proti němu, ukamenovali ho z rozkazu krále v síni domu Hospodinova (2 Paralip. 24, 20.). Snad se obávali, žeby vysokosti a moci královské ujma se stala vlivem velekněze, an mezi tím 130 let starý Jojada umřev, pochován byl v městě Davidově s králi, proto že udělal dobře s Israelem a domem jeho (2 Paralip. 24, 16.). I stálo u Israele, a bylo i to slovo zjevení, i každý ctitel jeho v nedůvěří, tak že posílání byli proroci, kteří neodvratné svědectví dáti museli, ačkoli vůbec přijato nebylo (2 Paralip. 24, 19.).

B. Proroci, kteří svá učení o písemných památkách pozůstavili. *)

I. Jonáš.

7.

Prorok *Jonáš* **) za krále Jeroboama II. (l. 824—783 př. K.) předoznámil, že vláda israelská končin v boji ztracených zase dobude (4 Král. 14, 25.). Naplnění proroctví toho způsobilo Jonášovi nehrubě co radostného, jelikož zvýšená tudy královská moc všeliké modloslužbě a zkáze mravů víc a více uzdu pouštěla. (Viz o tom v proroctví Amosově a Oseášově.)

Jonáš, jak podobno, vida ty neblahé následky, nemálo důvěry k lidem pozbyl. Z toho jde na rozum, proč právě muž ten od Boha zvolen byl, aby šel Ninivitským kázat pokání. Máme-li dále sobě vysvětliti to Jonášovo z povinnosti k Bohu se vytahování, nepřijdeme k světlu, leč bychom jej za muže na lid takřka nevrážejícího držeti chtěli. A co ještě méně chápeme, jest, že prorok ten, pustiv se do ciziny, t. do Tarsis ve Španělich, nadíti se mohl, žeby povolání, kterýmž byl povolán, uhnouti mohl, leda bychom tu domněnku při něm předpokládali,

*) Mezi těmi jsou čtyři pod jménem proroků *větších* známi, dvanáctero pak *menších*, jediné pro menší obsah jejich proroctví tak nazvaných.

**) Rodiště jeho bylo v městě *Geth* k západu od jezera Genezarethského v povětu čeledi Zabulonovy. Jos. 19, 13 jinak sloulo Gethhefer.

jakoby věc samým Bohem vdechnutá jen na půdě kananejské průchod míti mohla. Podivným od Boha kročežů Jonášových zpravováním pravda ona Israeli odedávna známá zase ku paměti se přivodí: „*Živl jsem já: a naplněna bude slávou Hospodinovou všecka země*“ (Num. 14, 21.). „Má jest všecka země“. Poslednější slova jsou připojena k těm, jimiž Bůh Israelity ujistil, řka: „Budete mi za vlastní nábytek ze všech lidí“. Jižť pak v těch samých slovech našli Židé upsání na tu přednost jejich před ostatními národy ukazující. Pohled do historie o Jonášovi měl těsnou mysl jejich rozprostraniti, což samo ještě více docíleno býti mělo zkušením, jehož sám Jonáš v městě Ninive nabyt. I učiněn svědkem nejen toho, že Bůh pohany ku pokání probuzuje, ale i na milost přijímá. I nemělť ani Židé zoufatí nad milostí, kdyžby činili chtěli pokání.

8.

Podivným příběhem Jonášovým na lodi, a v rybě — pozřením a zase vyvržením ho od potvory mořské — předobrazeno jest pohřbení a z mrtvých vstání Spasitele *); onť zajisté sám toho výklad dal: „*Pokolení zlé a cizoložné hledá znamení, a nebude mu dáno, jediné znamení Jonáše proroka. Nebo jako byl Jonáš v břiše velryba tři dni a tři noci: takť bude Syn člověka v srdci země tři dni a tři noci*“ **) (Mat. 12, 39. 40. cf. ibid. 16, 4.). Na mnoze vůbec uskutečnil Spasitel, založiv katolické náboženství, což bylo předobrazně oznámeno v historii o Jonášovi.

9.

Báje pohanské, přirovnáme-li je ku prorocké vážnosti Jonášovy historie, tu samu nade vši pochybnost kladou, a jen ne-

*) Rybu tu nazývá Oken *squalus Carcharius*. Naturgesch. Stuttg. 1838. Bb. VI. S. 57. Po zdání rabínův Jonáš vstoupil skrze jícen do ryby veliké, jako když někdo do synagogy vchází, a dvě otčiska té ryby byla mu za okna, jež mu světlo dávala. Cfr. Giffenmenger's entdecktes Judenthum I. S. 394.

**) Jonáš jmenuje 2, 3 to své ve velrybě zůstání bydlením ve „Scheol.“

patrnou, ba docela cizí podobu pronášejí. — Herkules pouští se sice do jícnu potvory mořské, aby Hesionu, dceru krále trojanského Laomedona vysvobodil; ale Jonáš nemíní se žádným netvorem zápasiti.

Dále, když Andromeda, dcera Cefeusova nestvůře vodní předhozena byla, Perseus vyvětiv ji, pojal za manželku. Jonáš naproti tomu uvržen do moře, nic nechce míti s potvorou. Avšak nemůže tu zvláštnímu vlivu Božímu se vyhnouti, a při všem počínání co neposlucha trestán, a poučen býti má, že se z povinnosti k Bohu nijak vytáhnouti nelze. Obyvatelů Ninivitských zřetel měl se na to obracet, že muž ten, kterýž z hrdla smrti takřka vyrvaný, k jejich vysvobození poslán jest, není než pravý prorok Boží. Tudy to jejich rychlé k Bohu se obrácení. Sám Kristus dí: „Jonáš byl za znamení (zázrak) Nini-vetským“ (Luk. 11, 29 n.).

II. Amos, Ozeáš, Joel.

10.

V řadě tak nazvaných dvanácti menších proroků, ježto v bibli nacházíme, *Amos* třetí místo zaujímá. Domov jeho jest Thekoa, městečko několik mil jižně od Bethléma. Tu měl živnost mezi pastýři, a chodil za svým stádem (1, 1; 7, 15.). *) Že pasoucímu stáda město Bethlém na oči přicházelo, nemohl se ubránit, aby nemyslíl o veliké slávě, jížto by Israelité požívatí mohli, kdyby po cestách Páně chodili, jako to činil král David. I nemile bylo Amosovi, když viděti musel tu panující zkázu mravů, kteráž z nesváru mezi Israelem a z nedověry k Bohu povstala, a za poslednějších dnův krále Jeroboama II. vůbec se rozšiřovala.

Té doby takměř jediný Amos o říši israelské prorokoval. Že pak jeho do časů budoucích nahlédání a prorocké horlení Ozeášovi, králi žúdskému oznámeno bylo (809 — 758), tudíž

*) „Pastucha já jsem“ — tak praví sám o sobě k Amaziášovi — „očekáváje plané fíky“, t. živ jsa planými fíky, sprostě, nepotřebuji žádného chlebem zaopatření. (Hebrejsky = fíkovtač, jakovým při chození za stádem snadno býti mohl.)

i mnoho nátlisků zakusil prorok tento. I osočen jest u Jerobama krále od modlářského kněze v Béthel, až z počtu živých vyloučen, a konečně, poněvadž dle oustního podání, krvavou obětí nepřátel svých se stal, klade ho církev na den 31. Března mezi mučenníky.

11.

Proroctví Amosovo má 9 kapitol. Začíná s ohlášením pomsty Boží Damascenským, Filistinským, Týrským, Idumejským, Ammonitským kp. 1 — 3. Potom od kp. 3 — 6 žehrá na modlářství, a z toho jdoucí broznou skleslost lidu; též napomíná ku pokání, brozí pokutou Boží, a předpovídá daleké zajetí. Kde při slavnostech a služebnostech zevnějších není přiměřeného rozpoložení mysli, úkon takový Bohu se nelíbí. „Nenávídím, a zavrhl jsem slavnosti vaše: a nepřijmu vůně shromáždění vašich. Pakli obětovali mi budete zápalné oběti, a dary vaše, nepřijmu jich.. Zdali oběti zbité a posvátné obětovali jste mi na poušti, za 40 let, dome israelský? A nosili jste stánek Molochovi svému, a obraz modl vašich, hvězdu boha vašeho, kteréž jste učinili sobě.“ Od kp. 7 — 9 předukazuje trojí pokutu na Israele, a konečnou zkázu jeho; avšak i pohled otvírá do království druhého Davida či Messiáše. Zvláštní pak slova k lidu israelskému, kterýž ku potrestání dozrál, jsou tato: „Utíkati budou, a nebude zproštěn z nich, kterýž uteče. Sstoupí-li až do pekla, odtad ruka má vyvede je: a pakli vstoupí až na nebe, odtud strhnu je“ (9, 12.). — Vedle tak zvýšené pohrůžky dává slovo útěchy: „*V ten den vzbudím stánek Davidův*, kterýž klesl: *a zase vzdělám mezery zdi jeho*..... a zase vystavím je jako za dnů starodávních, *aby vládli ostatky idumejskými*, protože vzýváno jest jméno mé nad nimi, praví Hospodin čině tyto věci“ (9, 11 n. Viz Skutk. 15, 16 — 17.).

Oseáš.

12.

Prorok Oseáš, syn Bérův, s Amosem jen z částky souvěký, tak že tento alespoň o padesáte let dříve umřel. Pro-

roctví svá nejvíce o říši israelské začíná s vystavením dvou skutků, pod nimiž Israelitům hříšné věci jejich, totiž zpronevěra s modlářstvím, ukázány jsou. Prorok z rozkazu Božího pojímá nejprv nevěstku, a pak i ženu cizoložnou za manželku. Dítkám z těch dvou žen zplozeným dána jsou jistá jména, s významem věcí budoucích. Konečně, jak podobno, ta, co se mu zpronevěřila, lístkem zapuzení potrestána jest. Měloť tudy na vysokou hodnotu Israele se poukázati, a za nevěrnost a modlářství jemu trest předoznámen býti. (Kp. 1—3.)

V proroctví Oseášovu proti Israelským nejednou zehráno, a obci zkázou, lidu pak zajetím hroženo, tak že marné bude jejich zpoléhání na pomoc egyptskou a assyrskou. Ve všech téměř kapitolách lidu z modlářství obviněnému pobružky činí a pomstou Boží hrozí. Opět a opět líčeno lidu zapominání na Boha, tak že nepřestávajíce na tom, aby modlařili v Béthel (Bethaven), i v Galgalu 12, 11; 4, 15. i v Masfě, 5, 1; i na hoře Tábor, 5, 1, a v Sichem, 6, 9, k modloslužbě se připravují. Pro ohavné modlářství kněží a knížat se stává, že Israel upadá v záhubu.

Právě ta Assyrie, jejížto modly a nepřikladný život alespoň někteří Israelité přijali, pomstu na ně uvalí, 5, 13; 12, 1; 7, 11. „Neb vítr rozsívají, a vichr žiti budou“ (8, 7.). „Egypt shromáždí je, Memfis pohřbí je“ (9, 6.). Na více místech hrozí hladem (9, 2.), zkázou města, odvedením lidu do zajetí a zemí cizích; a co nejbolestnějšího jest, že Israel sám svým zahynutím vinen (13, 9.). Když nastane čas zavržení lidu, nebude mu jináč, než jako na poušti. „Mnoho dní seděti budou synové israelští bez krále, a bez knížete, a bez oběti, a bez oltáře, a bez efod a bez therafim“ (3, 4.). „Nebo nejste lid můj“ (1, 9.). Než potom dí: „Budou shromážděni synové jůdští a synové israelští spolu, a ustanoví sobě hlavu jednu“; totiž Zorobabele, jenž v tom předpodobňoval Messiáše (v. 11.).—Dále poslušným oblaňuje milost Boží, řka: „Učiním smlouvu se zvěří polní, a lučiště, a meč i válku zabladím. . . I zasnoubím tě sobě u víře: i budeš viděti, že já Hospodin“ (2, 18—20.). „A potom navrátí se synové israelští, a hledati

budou Hospodina Boha svého, a Davida krále svého, a báti se budou Hospodina, a jeho dobrého“ (3, 5.).

V posledních čtyřech kapitolách (11—14) vedlé pohrůzek nekajícím činěných, příznivěji se dotýká lidu, zvláště jüdského, otvíraje pohled do budoucího s israelským se sjednocení a na milost přijetí; dále mluví o vykoupení lidu ze zajetí věčného, a o z mrtvých vstání, jímžto se vykoupení světa dokoná. „*Budu smrt tvá, ó smrti, kryzení tvé budu, peklo*“ (13, 12. Cfr. 1 Kor. 15, 55.).

Při proroctvích svých Oseáš spíše v nastěňování, než v rozvodění myšlenek si libuje, tak že svatý Jeroným trefně pravi: *Hoseas commaticus est, et quasi per sententias loquens.* Præf. ad XII. Prophet. Týž sv. Otec klade Oseáše za poddance říše na severu, rodilého z města Bethsames v pokolení Issachar. Jos. 19, 22.

J o e l.

13.

Joel, syn Fatuelův, z pokolení Rúben, pod těmi králi živ byl, za nichž prorok Oseáš o království israelském truchlivé věci věštil. I prorokuje nejvíce o Jüdských, a klade mezi jejich nepřátely Fénické, Idumejské, Egyptské a Filistínské, nikoli pak Israelské.

Začíná s proroctvím o hrozná pomstě Boží, a vypisuje zkázu, zvláště od hladu, hmyzu a nepřátel pošlou. „*Ostatek po housence snědla kobylka, a ostatek po kobylce snědl brouk, a ostatek po brouku snědla rez.* Popleněna jest krajina, kvílila země: nebo pohubena jest pšenice, zahubeno jest víno, zhynul olej“ (1, 4. 10.). Z příčiny té napominá Jüdských ku pokání: „*Obratťe se ke mně celým srdcem svým, s postem a s plácem i s kvílením...* Mezi síní a oltářem ať plačí kněží, služebníci Hospodinovi, a řkou: „*Odpusť Hospodine, odpusť lidu svému: a nedej dědictví svého v pohanění, aby snad nad nimi panovali národové; proč říkají mezi národy: Kde jest Bůh jejich?*“ (2, 12. 17.)

Dále těší lid, a slibuje kajícím hojně požehnání Boží: „*I bude potom (po navrácení se Židů ze zajetí) Vylejí ducha svého na všechné tělo: a prorokovati budou synové vaši, i*

dcery vaše: starci vaši sny míti budou, a mládenci vaši vidění vidati budou.“ Prorocká slova jeho (2, 28 n.) počala se již poněkud plnit po návratu Židův ze zajetí: ale v zákoně Novém teprve v skutek přišla (Skutk. 2, 16 n.).

Konečně mluví Joel o soudu v oudolí Josafat: „Shromáždím všechny národy, a svedu je do oudolí Josafat. Necht' povstanou, a vystoupí národové do oudolí Josafat“ (3, 2. 12.). Soud Boží v textech uvedených jen z jednotlivého hlediště považuje se, totiž, pokud utiskovaným Israelským právo býti má, vzhledem všech nepřátel jejich. „Nebo tu budu seděli, abych soudil všechny národy *vůkol*“ (3, 12.). Oudolí Josafat bylo dle oustního podání mezi Jerusálemem a horou Olivetskou; aneb dle jiných rozumíno má býti ono blíže Thekue, kdež byl Josafat porazil Edomity, Ammonity a Moabity (2 Paralip. 20, 20.).

Za které doby Joel svůj prorocký úřad zastával, s jistotou určití nelze. Bylo-li by tomu tak, že v kp. 2 líčení nepřátelé od severu (v. 20.) nejsou kobylinky, nébrž lidé protivníci, mohli bychom z trého voliti: 1) tažení jakési Assyrské; 2) Nájezd Skytský; 3) konečně útok z Chaldejska. *)

III. Isaiáš, Micheáš, Nahum.

14.

Isaiáš v pořadí velikých proroků na prvním místě stojí, jsa z částky Oseášovi souvěký, jakož i jiným, kteří za králů Oziáše (Azariáše), Joathana, Achaza a Ezechiáše prorocký ouřad konali. Málo jest spisů těch, jenž by o důvěře k Bohu tak mocně hlásali, a člověka sklíčeného v naději tak pevně ustaviti mohli, jako se toho domáhají sepsaná proroctví Isaiášova, jichžto některá Israele, jiná pohanské národy na zřeteli mají. Konal úřad, k němuž asi r. 759 před Kr. povolán, nejméně až do r. 713.

Dle nadpisu, s kterým činí začátek proroctví svých, klade se Isaiáš za syna Amosova. Amos ten docela jiný, a od toho

*) Mnozí n. p. Epifanios, Dorotheus, Isidor, mají za to, že Joël byl z pokolení Rúben, z města Betharan. Cfr. Calmet. Dictionar. S. Script. pag. 507.

rozdílný, jež mezi dvanácti menšími proroky nalezáme, domnín byl syn Joasa, a bratr Amasiáše, králů jůdských (4 Král. 14, 1.). Tomu buď jak buď. Zajisté nad královskou urozenost vyššího šlechtství Isaiáš došel, an po královsku zvěstoval a předoznamil vítěznou slávu Boží. Že v manželství živ byl, dovidáme se z kp. 8, 3., a jak podobno, stál u vážnosti u krále Ezechiáše, ale za jeho nástupce Manassesu dokonat, as 80 let stár, pro-rocký ouřad smrtí mučennickou (4 Král. 21, 16.).

Domnění, žeby byl Isaiáš za poslednějších dnů svých v galilejském městě Paneas živ byl, neopírá se leč o tu případnost, že hrob jeho tam ukazovali, a od tamtud l. 422. kosti jeho za Theodosia II. do Cařibradu přeneseny jsou. (Baron. ad Martyrolog. Rom. 6. Julii. *)

15.

Prorocství Isaiášovo **) má tři oddělení:

Oddělení *první* kap. 1—5. — Isaiáš žehrá na zkázu mravů; tresce Židy z modlářství, viní dcery sionské pro jejich nádheru a ztupělý smysl při věcech Božích. Též předpovídá lepší časy, kteréž vševládoucí pravdou Boží osvíceny býti mají: „V ten den bude výstřelek Hospodinův v velebnosti a slávě, a ovoce země vznešené bude, a k plesání těm, kteříž zachováni budou v Israeli.“ — V kap. 5 ukazuje v podobenství vinice lidskou neužitečnost a Boží pomstou hrozí: „Běda (vám), kteříž táhnete nepravost za provazce marnosti, a jako za provaz u vozu křích, . . kteříž říkáte zlému dobré, a dobrému zlé: kladouce tmu za světlo, a světlo za tmu: pokládajíc hořké za sladké, a sladké za hořké. Běda . . kteříž mocní jste k pití vína.“

16.

Oddělení *druhé*. Kap. 6—39. Zvěstuje veliké učení o nepřekonatelné moci, jenž se jeví v řízení Božím, s nímžto říše

*) U Židův dochovala se pověst, že Isaiáš v posledních letech života svého po poustennicku žil.

**) Mimo sbírku těchto, jenž pod jeho jménem v bibli se nalézají, připisuje se mu sepsání příběhů Oziášových a Ezechiášových (2 Paralip. 26, 22; 32, 32.).

Júdská a Israelská vedlé nepřátelského ducha sousedních pohanů tehdaž v odpor vcházely.

Aby Isaiáš jednak rozkošnický a zloπάšný smysl lidu ostře kárali, jednak i životu zbožnému bližší cestu ukázati mohl: dostalo mu se potřebného a vyššího posvěcení. Sám o tom zmiňuje, řka: „Léta (758), kteréhož umřel Oziáš (Usiáš), viděl jsem Pána sedícího na trůnu vysokém a vyzdvíženém: a věci ty, kteréž pod ním byly, naplňovaly chrám. Serafinové stáli nad ním... a volali jeden k druhému a říkali: *Svatý, svatý, svatý Hospodin Bůh zástupů, plná jest všechna země slávy jeho*... I přiletěl ke mně jeden z serafinů, a v ruce jeho kamínek (ohnivý), kterýž kleštěmi vzat byl s oltáře. A dotekl se úst mých a řekl: *Aj hle dotklo se toto rtů tvých, a odjata bude nepravost tvá, a hřích tvůj očištěn bude*“ (6, 1 n.). Tímto s hůry obdrženým požehnáním ozbrojený Isaiáš byl mocen, aby ne-
toliko lidu hříchby jeho vytýkal, ale i přítomnost, budoucnost a věčnost spojiti dovedl a věčné pravdy hlasatelem byl učiněn.

Podivné jeho poslání k lidu ohlášeno slovy těmito: „Jdi, a povíš lidu tomu: Slyšte slyšíce, a nerozumějte; a vizte vidění, a nepoznávájte. Oslep srdce lidu toho, a uši jeho obtěž: a oči jeho zavři; aby snad neviděl očima svýma, a ušima svýma neslyšel, a srdcem svým nesrozuměl, a neobrátil se, a uzdravil bych jej“ t. kaž jim, ač pro jejich slepotu a zatvrzelost všechno napominání marno bude (6, 9 n.). Na trudnou otázku: Dlouho-li všechno kázání jeho marné bude? — dána mu odpověď, že dříve země (júdská) ostavena bude pustá, a pak i ten, co v ní zbude, desátý díl lidu že zhuben bude. Avšak jako terebint, a jako dub, kterýž rozkládá ratolesti své, směš svaté bude to, což zůstane v ní (6, 11 n.).

Oboje to navštívení země israelské v skutku se stalo; nejprve vybojován Jerusalém skrze Chaldejské, potom vyvrácen skrze Římany tu dobu, když asi desátý díl Židů v zemi zbýval.

17.

Z času krále Joathana (758—742) nenalezáme žádných datovaných proroctví; ale za to jich více z let krále Achaza (742—727 a to v řečech vážných nám dochováno. Hned od

kp. 7—14 ukazuje na tajuplné vtělení Syna Božího z Panny Marie. Předzvěstování toho dalo se za dnů říši israelské nepříznivých, za krále Fakee (758—738), kterýž spolu s králem damašským (syřským) Rasinem proti Jerusalemu povstal. Dům Davidův měl svržen, a trůn jeho cizímu knížeti vydán býti. Když mezi tím král Achaz, věda o převládě svého nepřítele po pevných zdích městských se ohlédál, zdažby nepřátelským útokům odolati mohly, přichází Isaiáš k němu řka: „*Aj panna počne, a porodí Syna, a nazváno bude jméno jeho Emmanuel*“ — (7, 14.). Než k čemu ta slova prorocká? v jakém stojí spojení s jedné i druhé strany? — Odpověď nacházíme v události celé; Isaiáš nejbliže ku králi přichází, aby jej v důvěře k Bohu upevnil. Arcif výsost královská měla proč, aby v ochraně Boží sobě své síly svědoma byla. „Jestliže neuvěříte, nevstanete“ — dí prorok; jakoby řekl: Jestli vždy jen od Assyřských pomoci žádati, a ne raději Bohu důvěřovati se budete, jistě neostojíte (4 Král. 16, 7.). Ochrana Boží nad silné zdi jest mocnější. Jak víře podobno, Achaz nevšímal si slov těch, úplně ubezpečujících, co přijíti má. Prorok doúrá, aby Achaz žádal zázraku: „Nebudu žádati, a nebudu pokoušeti Hospodina.“ Na to promluvil prorok asi v tento rozum: Hrdý, po slávě dychtící králi, vězíž, že domu Davidova nikdy nesklame naděje jeho; že z kořene jeho vyjde Spasitel, a zázračným způsobem člověčenství na se vezme. Jak mnoho času spasitel, co božské dítě, od početí až ku prvního slova promluvení potřebovali bude: tak dlouho, a nic déle to potrvá, až hrdí nepřátelé domu Davidova pokoření budou. *)

Potom předpovídá prorok o poražení nepřítele od severu na Jerusalema dorážejícího, nabízí lid k důvěře v Boha, a otvírá pohled do blažené budoucnosti, jenž potká krajinu galilejskou; neboť světlo pravé víry vzejde tam (kázáním samého Krista Pána), anť „*Malický chován bude tam, a učiněno bude knížetství na rameni jeho, a nazváno bude jméno jeho: Po-*

*) Že asi ve třech letech ochrana Boží přijde, vyjádřeno připomínkou na vývin dítěte od početí jeho až do prvního srozumitelného promluvení. Hrdý Achaz nechtěl, ač mohl, té prorocké řeči rozuměti.

divný, Rádce, Bůh, Silný, Otec budoucího věku, Kniže pokoje“ (9, 1—6.).

Dále kp. 9, 8—10, 4. kárá Isaiáš dům israelský, a jaké tu klade váhy na pomstu proti desateru pokolení nastávající, tak že i vyvrácením Samaří hrozí, to vysvětluje z kp. 9, 12; 10, 4: „Ve všem tom není odvrácena prchlivost jeho. Ale ještě ruka jeho bude vztažena.“

A nebezpečím obklopenou říši jůdskou těší proroctvím :

„A vyjde prut z kořene Jesse, a květ z kořene jeho vystoupí. A odpočine na něm duch Hospodinův; duch moudrosti a rozumu, duch rady a síly, duch umění a bázně Boží“ (11, 1. 2.).

18.

Mimo pořadí nalézáme vážný výrok nad Efraimem (kp. 28), kdež o lichém vlastenectví, co předchozím brzké zkázy řeč jest. Rozkazové jedni budou sílhati druhé, ale nadarmo. Kněžstvo pustne, celá stavba státní ztýřelá jest. Budiž to k výstraze Jerusalému, aby nezpolehal na marné theorie, anť by měl pevný základ, na němžby blaho zbudováno býti mohlo: „Aj já položím v základech sionských kámen, kámen zkušný, uhelný, drahý, v základě založený: kdo uvěří, nespíchej“ (28, 16.) *).

I jinde, vzhledem té na Samaří přijíti mající zkázy prorok z mysli nepouští základní pravdu: „Opatrování Boží nejvíce se v Israeli objeví; jestli mu Israel odpírá, s pokutou se nemine; avšak prozřetelnost Boží nikdy pominouti nemůže. Velicí národové mohou pominouti a pominou, a z částky proto za své vezmou, že na vzdor vůli Boží proti Israeli boj vedli. Nejedem mezi nimi byl sice povolán, aby pustil bič na Israele, jak by ale i proti tomu, co lepšího měli Israelité, hrdě se postavil, neujde bez pohromy. Názorné ty pravdy vyplňují se při všech proroctvích, v kterých se Isaiáš proti cizím národům obrací.

„Ó jaký hluk národů mnohých, jako množství moře zvučícího, a hluk zástupů, jako zvuk vod mnohých. Zvučeti budou

*) Kamenem tím uhelným vyrozumívá se v Písmě svatém často Kristus. A slovy teď zmíněnými chce říci Isaiáš: Kdožkoli v Krista uvěří, nemusí jinde spasení hledati, nemusí se báti, když nastane soud.

národové, jako zvuk vod vzdutých, a okřikne jej (Bůh), i uteče daleko, a uchopen bude jako prach hor od větru, a jako vichr před bouří v čas večerní, a hle zkormoucení v čas jitřní, a neostojí: tenť jest podíl těch, kteříž nás hubili, a los těch, kteříž nás loupi“ (17, 12—14.). Tu hle proroctví o Sennacheribovi, králi assyrském, jehož vojska přitáhla do Júdsko, a k Jerusalemu (4 Král. 18, 13 n.).

19.

Vojsko assyrské bylo bič Boží na lid júdský; ten-li by ale z hříchu povstal a na cestu pokání se obrátil, hněv Boží přešelby na Assyrské (10, 25. 34.). V kp. 11, 1 mluví o Messiaši, jenž se měl z domu Davidova naroditi. „*A vyjde prut z kořene Jesse **), a květ z kořene jeho vystoupí.“ A když věk království Messiašova vyobrazil, s veselím mu vstříc hledí, řka: „*Vážíti budete vody s radostí ze studnice Spasitele*, a řeknete v ten den: Oslavujte Hospodina, a vzývejte jméno jeho“ (12, 3.).

Od 13. kp. prorok veš v kp. 10. zmíněnou pravdu na Babylon obrací, a zavírá veršem 15, kp. 14 svou řeč od čtvrtého verše začatou proti pejsu jeho, i k těm z částky lepším Israelitům, řka: „*A položím jej v vládařství ježka*“ (učiním Babylon pustinou, kdežby ježci přebývali). V téměř smyslu obrací Isaiáš pohrůžky a pokuty na veliká i menší kníželství, jakož jsou vlády Assyrských, 14, 24—27; Filistinských, 14, 28—32; Moabských 15, 1—16, 14; Syrských a zase Assyrských 17. 1—18, 7; Egyptských **) 19; Egyptských a Ethyopských 20; Babylonských 21, 1—10; Arabských 21, 11—18; Tyrských 23; Idumejských 34. — Zříceniny podvrácených měst Memfis, Ninive a Babylona se strany jedné, a dalšího ze Židův vyšlého

*) Jesse tolik co Isai, otec Davidů. Dvě jména ta o jednom a téměř muži také ve Vulgátě se užívají (Ruth 4, 22; 1 Par. 2, 12.).

**) K nejedněm Isaiášovým na Egypt poukázkám připomenuto buď o dvojím zvláštním výjevu v dějích tamních. Za dnův Isaiášových byla egyptská 24tá dynastie od ethiopské vypuzena 718 př. Kr. Po 26tě, kteráž opět egyptskou byla, nastaly zmatky dodekarchie.

křesťanstva trvání, s druhé strany jsou to, jenž po mnoha tisíci letech proroka Isaiáše ospravedlňují. *)

20.

Isaiáš ve mnoha řečech kp. 22. 24. 25. 26. 27. 29. 30. 31—33; 35—39 vytýká Israeli a vůdcům jeho tupoblastost a zpouř, a brozí těžkými tresty; neopomíjí ale na bojnost slitování Božího ukázati, kteréž ani urputnosti, ani nevděku nic napřed nedá, a konečně z Israele veliké království Boží vzbudí. Onť nazývá (22, 5) Jerusálém „*oudolím vidění*“, za příčinou prorockých darů, aneb proto, že u hory Moria (vidění) leželo. Ty dary tam Bůh položil. Má-li však duch okřáti, musí Israel od Boha strastí válečnou skrocen býti. Tím více pomsty konati třeba, anť sám zprávece domu královského Sobna nechvalný život vede (22, 15—25.). Hospodin rozptýlí zemi israelskou s obyvateli jejími (24, 1 n.), ale po zajetí lidu ovoce se ukáže. „Na ostrovech mořských jméno Hospodina Boha israelského. Od končin země chvály jsme slyšeli, slávu Spravedlivého“ (24, 15—16. „Bůh učinil divné věci“ (25, 1.). „I učiní Hospodin zástupů všem národům na hoře této (Sion) hody z věcí tučných“ (25, 6. Jedni rozumějí to místo o království Kristově vůbec, jiní o večeři Páně zvláště). „Otevřete brány, ať vejde národ spravedlivý, ostřihající pravdy“ (26, 2.). „Živi budou mrtví tvoji . . probuďte se, kteříž bydlíte v prachu; neboť jako rosa světla, rosa tvá“ (26, 19.). Bůh i když trestání dopouští, má lítost nad lidem, řka: „Já Hospodin, kterýž jí (vinice) ostřihám, a nenadále napojím ji: aby snad nebylo navštíveno proti ní, v noci a ve dne ostřihám jí. Hněvivosti při mně není“ (27, 3. 3.). „V ten den troubeno bude troubou velikou, i přijdou, kteříž byli ztraceni z země assyrské, a kteříž vyhnáni byli do země egyptské, a klaněti se budou Hospodinu na hoře svaté v Jerusálémě“ (27, 13.). Avšak než příslibení ta se naplní, ještě mnoho soužení bude pro nestatečnost lidu, a zvláště lidu

*) To ubezpečení, s kterýmž Isaiáš vykupitelskému při Israeli ústavu vířezství předpovídá, proto Boha původcem míti musí, poněvadž On nejvíce v lidu tom odpor duchu tomu kladený vidět a kárat musil, od jehož zůstání spása záviseti měla.

israelského. „Běda tobě Arieli, Arieli město, kteréž vybojoval David. *) ... Proto že lid tento přibližuje se ke mně (toliko) usty svými, a rty svými oslavuje mne, srdce pak jeho daleko jest ode mne“ (29, 1. 13.). Ještě málo důvěry v Boha měli Israelité, an v čas trápení k Egyptským o pomoc se utíkali (30, 31.). Nastane zase zpuštění země júdské, a zkoušení takové při všech bolestech nebude bez užitku (32. 33.). — Prorok vida v duchu svém šťastnější způsobu země júdské (35.), dí: „A vykoupení od Hospodina navrátí se, a *přijdou na Sion s chvalou: a veselí věčné bude na hlavě jejich.*“ **) — Ale i ten nejlepší král israelský „Ezechiáš“ dává toho důkaz, že dospělost v dobrých mravech teprva přijíti má. Náramná vojska, s nimiž assyrský král Sennacherib proti Egyptu táhl, mimochodem i proti Jerusalemu se obrátila (r. 715 př. nar. Kr.). Na pomoc lidskou spoléhati nebylo možné. Prorok učí, jak Božího přispění a spomožení hledati náleží; a hle, pomoc s nebe ukazuje se při náhlém zahubení hrdých nepřátel. Než ale král Ezechiáš v Boha úplně nedoufá, a před posly babylonského krále Merodacha se vychloubá velikými poklady svými. A když se nad Ezechiášovým dvojsmyslem zrak proroka truchlícího otvírá do časů budoucích, potrestán jest král výhrůžkou touto: „Slyšíš slovo Hospodina zástupův: Aj dnové přijdou, a budeť odneseno všechno, co nachovali otcové tvoji až do tohoto dne, do Babylona: nebudeť ostaveno ničebož. I z synů tvých ... vezmou, a budou komorníci při dvoru krále babylonského.“ Jistota, s kterouž ty v předešlých řečech oznámené strasti lidu z částky v babylonském zajetí potvrzují, činí přechod k poslednímu a nejdůležitějšímu oddílu proroctví Isaiášových.

*) Nazývá *Arielem* (lvem Božím) město Jerusalema, buď proto, že Sennacheriho obležení, s pomocí Boží jako nepřemožený lev odolalo, aueb pro oltář zápalných obětí, jež také Ezechiel *Arielem* nazval.

**) Všichni svať Otcové rozumějí ty zde vypsane blahé chvíle o blaženosti duchovní v Církvi Kristově. Horou *Sion*, na kteréž všickni národové se shromáždí, po proroctvu se vypodobnívá království Kristovo, jehožto po-zehnání, jež se tu vyobrazením hodů představuje, všecken svět očásten býti má. Též v novém zákoně se království Boží stolováním a svadebními hody vyobrazuje (Mat. 8, 11; Luk. 22, 16; Zjev. 9. 9.).

21.

Oddělení *třetí* kp. 40 -- 66. hlavní myšlenku v sobě zavírá: Započaté v Israeli dílo Boží nikdy nezanikne, ano k zřůstu, a po vší zemi k rozšíření přijde.“ — Myšlenku tu rozvádí v trojím skupení po 9 kapitolách.

Skupení I. V kp. 40—48 chystá lid k náležitému pochopení, jakým způsobem Bůh ku pomoci přispěje. Bůh zavítá jako dobrý pastýř, zavítá jistě. Aby lid v důvěru k Vykupiteli tak pokornému upevnil, přivodí ku paměti slávu Boží, kterouž světla nebeská ohlašují; vystráhá před pýchou, kterouž nadutý člověk tajné soudy Boží rád by vyzpytoval. Ovšem že Bůh israelský (Hospodin) jediný jest Bůh pravý (41, 43.). Modláři a modly nic nejsou, a zkázu vezmou (44, 46.). Modloslužby ne té hrubé, ale subtilné a duchovní stává se člověk vinným, zapomínaje, že Bůh osobný a neodvislý jest; tedy skutků jeho napřed vypočítati nelze. Že prorok nezdarma horlil proti té duchovní modloslužbě, ukazují pozdější Fariseové, jichžto odpor proti vtělení Božímu s těmito řečmi Isaiášovými se nesrovnával. Pýcha, s kterou Fariseus jistil: „Bůh nemůže vtělit se“. Že Bůh dílu svému zahynouti nedá, jedná ukazuje se vícekrát pro roctvím o vysvobození Židův skrze krále perského Kýra. Kýrus předobrazil Krista Pána, a předpověděné vítězství jeho stalo se na důvod pravého Božství Hospodinova a marnosti modl (48.).

II.) V kp. 49—57 Isaiáš nejprve ubezpečuje, že Bůh mezi národy jinými povolal sobě Israele, jemužto láska Boží zvlášť se zjevovala. Vyobrazuje od kp. 49 to duchovní vykoupění, an původce téhož vyššího vysvobození jako mluvícího uvádí, a spolu blaženost říše jeho vypisuje: „*Poslouchejte ostrožové, a pozorujte národové zdaleka.*“ Že tu Messiáš sám mluví a Církev jeho se vyobrazuje, učí sv. apoštolé Skutk. 13, 47; 2 Kor. 6, 2. Anť prorok naříkal, že by tak nebyl Israel schopen, aby se zblížil ku království Božímu, dostává poučení: „Máloť jest to, abys mi byl služebníkem k vzbuzení pokolení Jakobových, a k obrácení kvasnic israelských“, t. ostatků israelských, k rozmnožení Israele. „Aj dal jsm tě za světlo národům, abys byl spasení mé až do končin země“ (49, 6.). Ze semenc Jakobova vyšlý národ nemůže, aspoň na dlouhý čas,

než zavržen býti (50.). Avšak proto Israel v Boha se důvěrující, nebuď malé mysli. V Jerusalemě nevyhasne řízení Boží. *Spravedlivý, ježš ostrovové očekávali budou, schráněn bude . . . aby štipil nebesa, a založil zemi, a řekl k Sionu: Lid můj jsi ty! ** (51, 5. 16). „I užří všechny končiny země spasení Boha našeho“ (52, 10.). Od kp. 52, 13 začíná se nové oddělení, jenž se zcela o Messiáši rozumí. — Spasení se stane skrze Krista Pána způsobem přepodivným, tak že prorok má příčinu zvolati: *Kdo uvěří slyšení našemu* (slovům našim)? a rámě Hospodinovo koinu bude zjeveno?“ (53, 1.) A v skutku, co tu prorok s úplnou jasností předpovídá, stalo se Židům příčinou pochybování a zapírání, nechcícím se přizniti s naukou o dostiučinění, utrpení a smrti Krista Pána, což tuto od proroka tak, jako dříve od krále Davida (Žl. 21.), ať tak dím, prstem ukázáno bylo. Ovoce vykoupení Kristova nejen pro některé z israelských, ale i pro množství věřících to nejblazeštější (54), a dar Boží nezasloužený jest (55.). Kéžby Israel k činění spravedlnosti, a tak i ku přijetí té milosti se připravil! (56. 57.)

Isaiáš ve svém proroctví tak zřetelně naznamenal tajemství Krista Pána a Církve jeho, že by dle slov sv. Jeronyma, **) ne tak prorokem, jako spíše *evangelistou* slouti měl.

III. Od kp. 58—66 ukazuje prorok na vítězství vševlády Boží v daleké budoucnosti. Hned v kp. 58 a 59 upozorniv Židy, jakými skutky by udůstojnění byli Božího smilování, tudíž v kp. 60 vystupuje z oboru israelského, a vidí Církev Boží ze všech národů shromážděnou. Kdož věrní jsou z domu Jakobova, netřeba jim bořekovati, že jich jen hrstka jest; nechať v pravdě setrvají, a stane se, že ta obec jejich bude matkou těch mnohomnožství, jenž ze všech končin země se shromáždějí — povstaneť Církev obecná.

Isaiáš tu živými barvami líčí vznešenost Církve katolické, jmenuje ty vlasti a ostrovy, jenž k učení jejímu se

*) Místo to vykládá se o Messiáši, o němž toliko v smyslu plném rozuměti se můžo.

**) Ad Paulam et Eustoch. in translatione Isaiæ.

přiznají, vidí knížecí a královské zástupce její; předvídá ty nádherné chrámy a ozdoby její; má také na očích slavné průvody, a nové kněžstvo, a druhé příští Kristovo k soudu. Místo obětí israelských nastoupí obětování těla i duše a vydávání jich v Bohu - libou a rozumnou službu. „A vezmu z nich některé za kněží a za levity, praví Hospodin. Nebo jako nebesa nová a země nová, kteráž já činím státi přede mnou, praví Hospodin, tak stane símě vaše a jméno vaše“, (nové a trvanlivé.) 60, 21. Na konec brozí (nevěřícím Židům) rozptýlením mezi národy a předpovídá o povolání všech národů do Církve Boží, či nového Jerusáléma.

22.

Sám národ židovský svědectví dává Isaiášovi, že pod jeho jmenem v Bibli vyčtená proroctví skutečně sepsal. Tomu přisvědčuje Sirach 48, 27. „Duchem velikým Isaiáš viděl věci poslední, a těšil lkající na Sionu.“ Flav. Josef dává zprávu, že slavný král Cýrus ta proroctví viděl, v kterých o něm samém zmínka se činí. *)

M i c h e á š.

23.

Micheáš, od jüdského městečka Morastha, Morasthický nazván, rozdílný od Micheáše, syna Jemlova, o němž čteme v 3 Král. Byl živ pod Achabem a Josafatem, a v passionálu římském mezi Svatými zapsán jest (15. Ledna). Proroctví jeho má nápis: „*Slovo Hospodinovo, kteréž se stalo Micheášovi*“ atd. Souvěký s Isaiášem, Oseášem a Amosem, prorokoval proti království isra-

*) Veškeren obsah proroctví Isaiášova začl by krátce takto:

„Pokud jen člověk s Bohem se sjednocuje, má sílu, život a veselou budoucnost. Nepřítel netřeba se strachovati, ale báti se sluší vlastního od víry odpadnutí.“

Israel, byl-liby. v důvěře v Boha ustaven, stalby se věčně blaženým; než jen malíčko těch se nalezá, jenž chápají vůli Boží.

Avšak buď si, že počet věřících jest sebe menší, v něm trvá kořen, z něhož vznešená katolická církev vyjde.

Bůh v nízké, neouhledné způsobě na zemi se ukáže; raněn bude pro nepravosti lidské, ranami však jeho zhojení budou, kdožkoli k němu věrně se přivínou. Po všem světě blahé ovoce vykoupení Božího se rozšíří.“

elskému a jůdskému. I nalezlo se, že prorok ten, jenž má v bibli z dvanáctera menších prorokův šesté místo, nemálo podobný jest Isaiášovi, a sice obsahem, a často i slovem. Velebný vchod ku proroctví jeho zní takto: „Slyšte lidé všickni, a pozoruj země a plnost její: a buď Pán Bůh vám za svědka, Pán z chrámu svatého svého. Nebo aj Hospodin vyjde z místa svého, a sstoupí, a šlapati bude po výsostech země. A stráveny budou hory pod ním: a oudolí roztrhováti se budou jako vosk od ohně, a jako vody, kteréž mají spád dolů. Pro nešlechetnost Jakobovu vše toto, a pro hříchy domu israelského“ (1, 2 — 5.). *)

Po proroctví o zkáze města Samaří dotýká Micheáš nejvíce Jerusáléma, a odrhá Jůdským náramnou převrbllost mravů. Když Micheášovi, jakož i jiným pravdy Boží věstitelům vytýkali nensnášelivost a přísnost v řeči, obrací se k nim prorok řka:

„Ó bych nebyl muž maje ducha (prorockého), a kéž bych raději lež mluvil, prorokoval bych pak tobě veselé věci, a neoznamoval věci přesmutných; vesel bys byl“ (2, 11.).

Než prorok nedbaje na odpor nezbedných, dává vrchnostem vinu z nátlaku a bezprávi; též prorokům falešným a kněžím odrhá pechlebování jejich, řka: „Slyštež vy knížata domu Jakobova, a soudcové domu Israelova... kletíž vzděláváte Sion krvemi, a Jerusálém nepravostí“ (3, 9. 10.). Že při tom opovázlivě zpořádali na Boha, řkouce: „Zdaliž není Hospodina u prostřed nás? Nepřijdouť na nás zlé věci“; prorok odpovídá: „A protož vaší příčinou Sion jako pole zorán, a Jerusálém v bromadu kamení bude, a hora chrámová v výsosti lesů“ (3, 11. 12.).

Oznámiv Israeli pohrůžky Boží pro jeho bezbožnost, činí na to i sliby (2, 12.), a dotýká o té slávě, jenž nastane duchovnímu Jerusálému, k němuž se všickni národové, k uctění pravého Boha pobrnou (kp. 4.). **)

Aby však pravé náboženství po celé zemi se rozšířilo, musejí zase vzděláti zdi hlavního města v Jůdsku. Tolikéž i vy-

*) Cfr. Mich. 4, 1 n. proroctví tu o budoucí slávě hory Sions, a pravého náboženství Hospodinova.

**) Podobně Isaiáš 2, 2. 3. skoro týmiž slovy mluví.

vedení lidu ze zajetí assyrského státi se má. Potom stane se, že *„Bethléma Efrata vyjde, jenž bude panovníkem v Izraeli, a východové jeho od počátku, ode dnů věčnosti (5, 2.).“* *)

Upokořený Israel v rukou nepřátel svých přineso mnohé užitky. I stojí to za práci; neboť ostatkové Jakobovi u prostřed národů mnohých budou jako rosa od Hospodina, a jako krůpěje na bylinu (5, 7.). Než Israel v ostatcích svých tak pěkný směr jemu vykázaný znaje, neostane věrný úkolu svému, a tak urputně, jako byl proti prorokům povstal, odporovati bude i soudům Božím. Prorok předbíhá časům, a rád by viděl, aby uzavřená rada Boží ještě nepohnutých srdcí israelských vzbudila ku poznání toho, co jest soud Boží (6, 1.). Vede řeč o Božích bojích, bojích totiž lásky vykupitelské s lidem nevděčným; konečně vychází z boje láska, co vítězka, a Israel opět na milost přijat. Který jest Bůh podoběn tobě, jenž odjímáš nepravosti, a promíjíš hřích ostatků dědictví svého? Neopustí více prchlivosti své, nebo chlívci milosrdenství jest. Obrátí se a smiluje nad námi, složí nepravosti naše, a uvrže v hlubokost mořskou všechny hříchy naše. Dáš pravdu Jakobovi, milosrdenství Abrahamovi: kterýž jsi přísáhl otcům našim ode dnů starých“ (7, 18 n.).

K takové dálce vede Micheáš, od času války assyrské až do nejdelší budoucnosti říše Messiášovy.

N a h u m.

24.

Hned po Micheášovi klade náš latinský výklad Nahuma, na blízkou svévolné vlády assyrské stojícího. Prorok Nahum z Elkos (Elces), města *galilejského* **), předpověděl o zkáze Ninive

*) Poslední slova toho verše vztahují se na Kristovo věčné od Otce nebeského zplodění; a v Církvi místo to o narození Messiáše v Bethléme rozumíno, jak od vysoké rady při otázce Heródově Jan 7, 42., tak i po smrti Kristově za času Hadriana císaře římského, kterýž pro zhoření falešného messiáše Barkocheby zapověděl židům hydleti nejen v Jerusalemě, ale i v Bethléme.

**) Tak zněla tradice za času sv. Jeronyma, jenž o zříceninách města Elcesi zmiňuje; naproti tomu u Syřských bylo také *Elkos* blízko města Mosaulu.

pro hříchy obyvatelův jeho. Není známo, kdy vlastně ouřad svůj konal. Mnozí vykladači dohadují se, žeby doba, když Nahum prorokoval o vyvrácení Ninive *), střefovala s rokem 14^{tým} králování Hiskia (Ezechiáše) v Júdsku. Byloť pak po druhé Ninive vyvráceno r. 625 př. Kr.; a prorocství Nahumovo padá do dávno minulých časů.

Dále, ze slov 1, 12; 2, 1. jde tolik, že království jüdské od Assyřských již nátlaky trpělo, což ale ne vícekrát, než jednou toliko bylo, a sice velikým nájezdem od assyřských vojsk pod Sergonem či Sennacheribem za dnův krále Hiskia čili Ezechiáše, když i Jerusalemu porobou zahroženo. Ta věc považuje se od Nahuma za věc minulou. Neméně (3, 8—11.) podotknuto, že Ninive svůj vlastní osud z osudu egyptského města Theben (Nó-Ammon, dle vulg. Alexandrie lidné) znáti naučit se může. **) Dobyťí města Theben skrze Assyřské, vojskem ethyopským podporované, nepřišlo než jednou k místu, když pod Sergonem hořejší Egypt podmaněn byl od Ethyopských (Isai. 20, 1.). Ono dobytí a onen nájezd připomíná Nahum jako věci nedlouho před tím zběhlé, a tudy prorocká slova jeho do času ne o mnoho pozdějšího náležejí, a nedlouho po onom nájezdu léta 14^{ho} králování Hiskia (Isai. 36, 1.) přednešena býti mohou.

Nahum znamená tolik, co *potěšitel*, a v prorocství svém užívá řeči oupravné, jako Isaiáš v prorocstvích proti pohanům: Tu hry v slovích, tu slov spojení umělecké, tu popisování nádherných vozů a parády vojenské jsou obrazy, nejinak než s dobrou úvahou postavenými. Sláva a zahynutí Ninive dobře se měří měrou tou, kterouž skvost a pád města Theben naměřen byl: K lidem té strany, jenž očekávali nové povstání říše assyřské, obrací svou řeč Nahum, řka: „Co obmýšlíte proti Hospodinu? Skonání on učiní; nepovstaneť dvoje soužení. Nebo jako trní spolu se víže, tak hodování těch spolu pijících: strávení budou jako strniště suchoty plné“ (1, 9. 10.). Než sprá-

*) Ne o tom prvním Ninive za Sardanapála, nýbrž o druhém za Chyniladana.

**) Co nastávala konečná pomsta nad Samař, v Theben vévoděno ethyopskou vládou. Brzo pak povstala dynastie dolnoegyptská. Nepřišlo-li Theben k vyvrácení mezi tím, co se vlada s vládou střídala? —

vedlnost Boží, kterouž hrdé Assyrsko bylo potřeno, není slepá a ospalá při veliké pýše Jerusaléma, a tato s trestem se nemine.

IV. Jeremiáš, Ezechiel, Habakuk, Sofoniáš, Abdiáš.

25.

Jeremiáš, syn kněze Helkiáše, dostal se do prorockého povolání v tu dobu, když tvrdošíjní židé nejméně dbali na jeho pláč a pomstou Boží jim vyhrožování. Otec jeho po zdání našem jest jedna a táž osoba s oným Helkiášem, jenž v 18. roce kralování Josiášova (l. 628 př. Kr.), v chrámě knihu zákona našel, jenž byla psána rukou Mojžíšovou. (4 Král. 22, 3 ; 23, 23 ; Paral. 34, 14.)

Jeremiáš již v životě matky posvěcen, a hned v mládí k ouřadu prorockému povolán (l. 13^{ho} kralování Josiášova), po 42 leta prorokoval. Také možná, že ho tajno nebylo, co za odpověď od prorokyně „*Holdy*“ dostane král Josiáš vzhledem otázky, týkající se pohrůzek v knize zákona Mojžíšova proti Židům učiněných: „Toto praví Hospodin: A já přivedu zlé věci na místo toto, i na obyvatele jeho, všechna slova zákona, kteráž řekl král jůdský. Proto že opustili mne, a obětovali bohům cizím, popouzejíce mne ve všech skutcích rukou svých: a rozpálí se hněv můj na místo toto, a nebude uhašen“ (4 Král. 22, 16 n.). Tolik zajisté víme, že Jeremiáš vykladačem byl těch v zákoně ohlášených pokut, a že zůstal panicem, hledaje o samotě u vyplnění slova Božího rozkoš svou. Modlitbou silen stal se *městem hrazeným, sloupem železným a zdí měděnou*. Jerem. 1, 18. *) Pohrůžky od Mojžíše učiněné (Deut. 27. 28.), a od Josue opěťované (Jos. 8.) rozléhají se v pro-roctvích Jeremiášových, tak že *hříchy* pokolení židovského s jedné, a hrožení *pomstou* Boží nad nimi s druhé strany, tedy jen dvě slova: „*hřích* a *trest*“ z úst mu vycházejí.

*) Cf. Jerem. 16, 2. S. Jeronym praví o něm: „Certe nullum puto sanctionem esse Hieremia, qui virgo. Propheta, sanctificatusque in utero ipso nemine praefiguratur Dominum salvatorem. Hieremias enim interpretatur: Domini excelsus.“

26.

Hned za prvních let pod Josiášem skrovnou nadějí měl Jeremiáš, že by zmrtvělý cit nábožnosti u Israele řečí prorockou ožviti mohl. Neb při všem náboženském směřu, ježž král svým o čest Boží horlením (2 Par. 20, 1 n; 35, 1 n.) lidu k následování ukázal, příklad jeho nenalezal následovníků, a při větším množství naplnilo se, co byl Isaiáš prorokoval: „Lid tento ctí mne ústy, ale srdce jejich daleko jest ode mne.“ Prorok rozbírají národní život v Israeli, nemůže se zdržeti, aby nad ním nařikati nemusel. Kam se koli od něho uvéstí dáme, do soudnice, do chrámu, do hlučných sborů, do dílen hrnčířských, do paláce, do prorocké chyžky, všady vstříc vystupuje ta pravda: Israel jest tak bobazpustlý, tak lži plný, tak vrtkavý a převrhlý, že již dospěl k odsouzení na smrt. *)

Čím více se zmáhala zlost lidu, tím bolestněji dojatý Jeremiáš osvědčoval pomstu Boží proti němu; „*nebo dvoje zlé učinil lid můj*“, praví Hospodin, „*mne opustili, studnici vody živé, a kopali sobě cisterny, cisterny rozpukané, kteréš nemohou držeti vody*“ (2, 13.). — Nad tím prorok božkuje: „*Proč učiněna jest bolest má věčná, a rána má bez naděje nechtěla se zhojiti?*“ (15, 18.) Pomstou broze proti nekajícím dí: „*A rozpráším je věječkou v branách země*“ (15, 7. t. branami, přes hranice země.) — „*Zlořečený člověk, kterýš doufá v člověka, . . a od Hospodina odstupuje srdce jeho*“ (17, 5.). „*Aj já uvedu trápení na místo toto (Jerusalém), tak že každému, kdož je uslyší, zníti bude v uších jeho*“ (19, 3.). „*A já přivedu na vás národ zdaleka, dome israelský — národ silný, národ starožitný, národ, jehož jazyka nebudeš uměti, ani budeš rozuměti, co mluví. A bude jísti osení tvá, a chléb tvůj . . . zetře brazená města tvá, v nichž ty máš doufání, mečem*“ (5, 15, 17.).

*) Kde komu nedopadá zjevný výklad, nechat na výstrahu danou od proroka pod podobanstvím dvojím o skáze obce jádské mluvícího, sobě namyslí. Ta podobanství nalezejí se v kap. 13. a 18. o nábrděníku a o hraččích.

27.

Že mluvení pravdy v uších lidských nepříjemné bývá, toho nejednou doznal Jeremiáš, tak že své od Boha povolání k Israeli „*břemenem*“ nazývá (23, 33.). Spoluobčané v městě Anathoth hledali bezživostí jeho, říkajíce: „Neprorokuj ve jménu Hospodinovu, a neumřeš v rukou našich.“ *) Prorok předzvěděl o těch jemu strojených oukladech a promluvil řka: „A já jako beránek krotký, kterýž nesen bývá k zabiti: a nepoznal jsem, že přemýšleli proti mně rady, říkajíce: Vpusťme dřevo (jedovaté) do chleba jeho, a vyhladíme jej z země živých, a jméno jeho nebud připomínáno více“ (11, 19.). **)

Jednou nalazáme mysl jeho tak sklíčenou, že téměř Jobovými slovy úpí: „Běda mně. . . Všickni mi zlořečí“ (15, 10.). „Proč jsem z života vyšel, abych viděl práci a bolest, a aby strávení byli v zahanbení dnové moji?“ 20, 18.) Předpovědění o zkáze Jerusaléma (19, 11 n.) se tak znelíbilo, že tudíž byl do klady vsazen. Avšak tu vznášel se před duchem jeho blaženější věk Messiašský, o němž píše: „V těch dnech, a za času toho učiním, aby zrostl Davidovi kmen spravedlnosti: a konati bude soud a spravedlnost na zemi“ (33, 15.). „Nebo toto praví Hospodin: *Nezahyne z Davida' muž*, kterýžby seděl na trůnu domu israelského“. ***) A z kněží i z levitů nezhyne muž od tváří mé, kterýž by obětoval zápaly, a zapaloval oběť, a zabíjel oběti zbité po všechny dny. 4) — Potom, když ho pomoc Boží z moci nepřátel vyvětila, a on při slavnosti chrámové předoznámil, že jako městu Sílo učiněno, tak i dům Boží zpuštěn a s prstí srovnán bude, modláři povstali proti němu, volajíce: „Ať smrtí umře.“ (26. 8.)

*) Když byl Jerusálém po tři léta od Chaldejských obležen, trpělo blízké město Anathoth všelikou bídu vojny.

**) Dle svědectví sv. Jeronyma všickni sv. Otcové v tom se srovnávají, že tu Jeremiáš předobrazuje osobu Krista Pána, kterýž doslovně jako beránek, neotvíraje úst svých, na smrt veden byl, a na dřevě kříže umřel.

***) Kristus, syn Davidův, věčně kralovati bude; i kraluje jako hlava Církve, *neviditelně*, sedě na pravici Boží, a viditelně, skrze biskupy a kněží, ná-městky své, jichž se vůdycky Církvi dostane.

4) Pravé náboženství, Kristem uvedené, oběťmi starozákonními předpověděné, věčně trvati bude.

Za krále Joakima (r. 606 př. Kr.) k veliké žalosti musel Jeremiáš viděti pýchu a nádheru v rodině královské, a káraje ji, zakusiti, jak holá, netajená pravda u lidí nenávist plodí. Joakim v své náramné pejše kázal knihu, v nížto všecky řeči prorocké, Jeremiášem učiněné, od písaře jeho Barucha vepsány byly, přinesti, a uvrhl ji do ohně. Než ani Jeremiáše, ani Barucha, tenkrát nic zlého nepotkalo, anť Hospodin to tak zřídil a jich před zajetím chránil, že oba k radě knížat skryvše se, nemohli nalezení býti. (36, 26.)

Za krále Sedeciáše opět do žaláře vsazen Jeremiáš, a pro jeho vždy neslibné proroctví knížata vymáhala jsou na králi, aby zabít byl. (38, 4.) *)

Tedy za dnů krále Sedeciáše (r. 599—588 př. Kr.) nalezáme jej opět v jámě, kde by byl zahynul, kdyby královský komorník Abdemelech jej nebyl vysvobodil. (38, 7.) Jednou sice žádal král Jeremiáše, aby se za něj i za lid Bohu modlil, avšak prorok zůstal v žaláři až do té chvíle, když od Nebukadnezara po dobytí Jerusaléma na svobodu puštěn jest. (39, 14.)

Mnoho strasti a trápení přicházelo na Jeremiáše skrze falešné proroky, kteří jemu na úkor lid šálili říkajíce: „Meče a hladu nebude v zemi této.“ — „Mluví Hospodin: Pokoj bude vám . . . nepřijde na vás zlé.“ (14, 15; 6, 14; 23, 17.) Jednomu z nich předpověděna smrt ještě ten rok, což se i vyplnilo. (28, 16 n.) Dvěma jiným, kteří ve jménu Hospodinovu věci lživé prorokovali, lež jejich a odporu kladení proti Jeremiášovi, konečnou zkázu v Babyloně přinesly. (29.)

28.

V předcházející době, než byl dobyt Jerusálém, měl se Jeremiáš tím hůře, čím více přicházela k naplnění výstražná proroctví jeho. Nařiká sobě prorok, a dí Baruchovi, písaři svému: „Já zavřín jsem, aniž mohu vjíti do domu Hospodinova. Protož jdi ty, a čti z knihy, do níž jsi napsal z úst mých, slova Hospodinova, an slyší lid v domu Hospodinovu, v den postu, a

*) Neboť (prý) oslabuje ruce mužů bojujících, kteříž pozůstali v městě tomto, i ruce všeho lidu. . . „I řekl král Sedeciáš: Aj, on v rukou vašich jest: neb není ani slušné králi, vám v čem odepíti.“

nad to an slyší veškeren Jůda, kteříž přicházeli z měst svých, čisti budeš jim: zdaby snad padla modlitba jejich před Hospodinem, i navrátili by se jedenkaždý od cesty své zlé“ (36, 5, 6.). Tu prorok jedinou svou potěchu nalezal v slovích Božích. „I bojovati budou proti tobě, ale nepřemohou; nebo já jsem s tebou, abych tě vysvobodil.“ (1, 19.) Tedy i ze sně žaláře, v kterém držán byl, prorok napomínal, jak Sedeciáš, krále, aby se Nebukadnezaru a vůli Boží v tom poddal, tak i Židův, aby v Babyloně se osazovali, proto že tam budou sedmdesáte let.

29.

Po vítězství nad zemí jůdskou (l. 588 př. Kr.) ustanovil Nebukadnezar za vládce nad zemí tou Godoliáš, syna Abikamova. U vládného muže toho Jeremiáš našel přízeň a ochranu, a bydlil s ním v Masfě u prostřed lidu, kterýž byl zůstal v zemi; avšak tím proroku málo zpomoženo; nebo sotva že začal okřívati z té tryzně, jižto u vězení přestál, stalo se, že mimo nadání přítel jeho Godoliáš zavražděn jest od Jesmabele, vášnivého roznícenco (fanatika), jenž pocházel z semene královského. (41, 2.) Vrah ten kázal pobiti mečem i mnohé jiné Židy a některé chaldejské muže. Z toho přišel veliký strach na ostatní Židy, obávající se pomsty, vojskem chaldejským zabrožené. I táhli tedy z Jůdska do Egypta, a vedli s sebou i proroka, ač v těch věcech, o kterých jim ve jménu Božím mluvil, ho neposlechli. V Egyptě nemeškal Jeremiáš Židům osvědčovati pomstu Boží a předpovídati o podmauění jich od krále egyptského. An s lidem u víře zpustlým nemohl prorok Boží se srovnávati, tedy pravdě podobno, že od svých krajanů v městě Tafnis ukamenován jest. (Epiphan. de vita et obitu prophet. tom. II. pg. 239.) Jeť až po dnes hrob jeho blíž města Kaira u veliké vážnosti. Z té příčiny od sv. Otců za mučeníka vyhlášen, a za toho držán, kterýž panickou čistotu až do hrobu zachoval, a dle svědectví 2 Mach. 15, 14. se *mnoho modlí za lid, a za všechno město svaté.*

30.

Výhrůžná proroctví jeho zprovíjena jsou s předoznámením časů lepších. Vzhledem na to těší lid řka: „Toto praví Ho-

spodin: Aj, já navštívím nad vámi zlost nálezků vašich . . a já shromáždím ostatky stáda svého ze všech zemí, kamž vyvrhu je, a obrátím je k jejich polím: a růsti budou a rozmnoží se . . . a vzbudím Davidovi kmen spravedlivý, (čímž se Messiáš míní) a kralovati bude jako král, a moudrý bude: a konati bude soud a spravedlnost na zemi“ (kp. 23, 2—5.). Aj dnové přijdou, a učiním (po zajetí babylonském) s domem jůdským smlouvu novou: ne podlé smlouvy, kterouž jsem učinil s otci jejich, abych je vyvedl z země egyptské, smlouvu, kterouž zrušili, a já panoval jsem nad nimi, di Hospodin. Ale tatoť bude smlouva, kterouž učiním s domem israelským po těch dnech . . : *Dám zákon svůj do vnitřnosti jejich, a na srdci jejich napíši jej: a budu jim Bohem, a oni budou mi lidem.* A nebude více učiti muž bližního svého, a muž bratra svého, řka: Poznej Hospodina; nebo všickni poznají mne, od nejmenšího z nich, až do největšího, dí Hospodin: nebo milostiv budu nepravosti jejich, a na hřích jejich nezpomenu více“ (kp. 31, 33 n.). Vůbec tu nejen vysvobození Israele tělesného, ale nad to více na očích má prorok ono oblažení Israele skrze Krista, a sice jako první zjevení Církve zde, tak i její oslavení na onom světě. Kapitoly, třidcátá a třidcátá první jsou plné útěchy, jenž v naději lepší budoucnosti spočívá. „Sloužití budou Hospodinu Bohu svému, a Davidovi králi svému, kteréhož jim vzbudím.“

31.

Poněvadž sbírka řečí Jeremiášových *) bez ohledu na posloupnost času nám v bibli zůstavena jest: není snadno, podlé ní se říditi, a do směru postaviti těch pokroků, jimiž tak řka rok po roce lid israelský k své zkáze chvátal. Zatím přijde čtenáři řečí těch velmi vhod následující dosti světle již učeným Calmelem nastíněný letopočet:

*) To ne tak náležitě, co se pořádku času dotýče, obstarané vydání řečí Jeremiášových připsaný pisatovi jeho *Baruchovi*, jenž co věrný učenník snášel s mistrem svým zároveň veliká protivenství; ježto se mu přičinou jeho proročování od Židů dala. I to znamenatí sluší, že kapitola 52 v knize proroctví Jeremiášových není od Jeremiáše sepsána, ale jest od někoho jiného pro lepší srozumění proroctví Jeremiášových sebrána z čtvrtých knih Král. 24 a 25 a z Jerem. kp. 39.

Př. Kr.

628. Jeremiáš hned z mládí prorocký ouřad konati začíná; po zdání sv. Jeronyma okolo léta 15ho svého věku. kp. 1. 2.

626. Vyvrácení města Ninive, 5, 6.

610. Král Josiáš, potkav se s nepřítelem zabit jest v Mageddo. Jeremiáš vede nářek nad smrtí krále toho, 2 Par. 35, 25. 4 Král. 23, 29.

Nádhernost krále Joakima a zhýralost domu královského pokárána od Jeremiáše kp. 22.

609. Jeremiáš prorokuje o zkažení chrámu, jestliže lid sobě neu-smyslí, kp. 26.

606. Jeremiášova proroctví léta 4tého kralování Joakima, kp. 25 a 35, za Sedeciáše ouklady o bezživotí Jeremiášovo, kp. 36-45.

Nebukadnezar, vítěz nad městem Jerusalemem činí kořist velikou. Dan. 1, 1.

Joakim znovu na milost přijat. Sem snad náležejí pro-roctví proti Fénickým, Moabským, Ammonitským, Idumej-ským, Damascenským, kp. 46. 47. 48. 49. 50.

599. Joakim, učiněn služebníkem Nebukadnezarovým, po třech letech vytahuje se z poddanosti jeho, 4 Král. 24, 1. Od Ne-bukadnezara zabit a za bránu městskou vyhozen 22, 19. Cfr. 36, 30.

Jechoniáš (jinak Joachim) jen několik měsíců seděl ve své královské slávě 22, 24. Potom i s rodinou královskou do zajetí babylonského přenešen kp. 24, 1. — *Ezechiěl, Mar-docheus*. Jádru Israele pryč zavedeno.

Sedeciaš dosedl na trůn královský. Kp. 28, 37. Proroctví o zajetí lidu za *sedmdesáte let* 25, 11 (počínajíc od zavedení pod Joakimem. Viz 2 Paralip. 36, 21.), proti falešnému proroctví Hananiášovu (28, 1 n.).

Poselstvím na zajaté židy v Babyloně mělo se přijíti ke vzájemnému obchodu mezi široko rozptýlenými bratřími. Po-selství toho účel bližší byl, aby navraceny byly nádoby chrá-mové, o něžto Sedeciaš, co o svou majetnost u krále Ba-bylonského žádal. Jer. 29. Jiné proroctví o vězení za 70 let kp. 29, 10. (List Jeremiášův). Brzy na to podána příleži-tost k podobnému doptávání, když Sedeciaš do Babylona cestu konal. Jer. 51, 59.

595. Táž cesta nastoupena od Sedeciáše, jakž pravdě podobno, dříve než poselství samo se navrátilo. Baruchova mezi zaja-tými v Babylouě činnost. Prorok Jeremiáš po Sedeciášovu komonstvu posílá řeč prorockou proti hrdému Babylonu, je-hož vojsko jest *kladivem* vši země, aby tak bolestný dojem

Př. Kr.

proroctví jeho o zajetí za 70 let trvati majícím poněkud zmírněn byl.

Poslušnost „Rechabitských“ za příklad patriarší sprostnosti snad těch dnů lidu za příklad postavena. Kp. 35.

588. Město Jerusalém od Chaldejských konečně obleženo, o jehož pádu byl Jeremiáš prorokoval. K. 39. 49, 34. kp. 21. 32. 33. 38.

Zrušení od krále i lidu júdského smlouvy o propuštění služebníkův učiněné. Kp. 34.

587. Město svaté dobyto a popleněno. Sedeciáš jat, zraků zbaven, a do Babylona veden. Jerem. 52, 7 n. cf. 32, 4.

S Jeremiášem žetrně nakládáno kp. 39, 11 n; 40, 1 n. bydlícím v Masfath u Godoliáše. Pláč Jeremiáše proroka. Usmrcení Godoliáše, zpráve v Júdsku, králem babylonským ustanoveného. 41, 1 n. Odjítí do Egypta. *)

32.

Jeremiáš v řečech svých živě se dotýká pohanských národů mezujících s zemí júdskou (cf. k. 12. 43. 44.), avšak téměř výhradně v k. 46 egyptskému králi Nechaovi předpovídá vítězství, kteréhož také dobyl. 2 Paral. 35, 21 n; 4 Král. 23, 29. — Dále ohlašuje zhoubu Egypťským, že ctili nepřestávajíc bůžka Ammona (Hammona) v městě Nó; též Moabským vyčítá ctnění modly, Chamos nazvané, z kteréž hanbu míti budou; Elamyt-

*) V starořeckém překladu nalezá se při mnoha kapitolách, jmenovitě proti cizím národům znějících, jiný pořádek, nežli v hebrejském textu, po němž jde latinská vulgata naše.

Řecký překl.	Hebr. text.
25, 34—39	49, 34—39.
26, 1—26	46, 2—28.
27, 28	50. 51.
29, 1—7	47, 1—7.
— 7—22	49, 7—22.
30, 1—5	49, 1—6.
— 6—11	49, 28—33.
— 12—16	49, 23—27.
31	48.
32	25, 15—38.
33—51	26—45.
52	52.

Ostatně pěti měl o sbírku proroctví Jeremiášových věrný učesník jeho Baruch, a snad i Daniel, jenž v zajetí Jeremiáše čítal (Dan. 9.).

ských upozorňuje, jak marné jest jejich zpoléhání na umělé střílení z lučiště. Konečně Ammonitské ostře nabírá pro modlu Molocha, jemuž mrzké oběti vzdávali, jakož i ty osudy Filistinských, Idumejských, Damascenských a Cedarských na očích má, jenž pro mnohobádné modlářství k záhubě jsou odloženi, tak že z dopuštění Božího nezotaví se více.

Pláč Jeremiáše proroka.

33.

V proroctví Jeremiášovu skoro samé hrozby spravedlnosti Boží nalazáme; pláč jeho ale k outrpnosti nás budí, a když tu i přísných domluv nešetřino, tyto i hned v citech nesmírného bolu rozplývají. Prorokův nářek nad strastí jüdskou jest dojímavým odkazem lásky; lásky to k národu s ním zbratřeného, lásky v soutrpnosti postavené.

Celek toho pláče má pět kapitol, na písně, rytmy a verše tak rozdělených, že každému verši jedno písmeno hebrejské abecedy se předsylá. Při první, druhé a čtvrté kapitole jest abeceda jednoduchá, při třetí pak trojnásobná. Příčina, že se v takové formě pláč Jeremiášův podává, vězí méně v obyčeji spisovatelů východních (snad aby podržení slov písně v paměti ulehčili), nežli v té potřebě, aby citům do nekonečna se vylévati nedali, jakoby hráze jim kladouce.

Lítost nad bídami lidu jüdského všudy se opětuje, kde koli na světě nad rozptýleností darů Božích nařikáno byti musí. Jestliž to samé předpodobněním pláče Kristova nad nevďěčným Israellem, a vůbec nad každým zrádcem Kristovým. V pašijovém týdni kormoutí se Církev katolická, pláčem tím takměř s Kristem spolutrpic, a hříchů dítek svých hořce oplakávajíc. Dovršení míry strastí prorokových stalo se tím připomenutím, že až k zemi sklíčená dcera sionská (t. Jerusálém), bývající „*paní národů*“ sama pro doplněnou nepravost míru hanbu na sebe uvalila. 1, 1; 5, 8 n. „Kterak sedí samotné město plné lidu: učiněna jest jako vdovou paní národů! pod plat uvedena jest kněžna krajin!.. *Slušebníci panují nad námi: není kdo by vytrhl z ruky jejich.*“ —

Když toužil prorok na soužení vlastní, a na jho, kteréž nesl od mladosti své, směnil je za soužení samého města Jerusalema (3, 17 n.), a co se truchlivého tomu přihodilo, jest obraz mnohonásobných strastí Církve Kristovy, anaf ví, že dobré jest očekávati s mlčením spasení Božího (Pláč 3, 26). Tak také slova 4, 20 předpodobňují Krista Pána, pro bříchy naše jalého, jehožto duchem obživeni jsme, a pod jehož ochranou ve světě trváme. *)

Ezechiel. **)

34.

Prorok ten, syn židovského kněze Buzi, z domu Áronova, strávil outlejší věk svůj v Jerusalemě. Mnohá proroctví jeho

*) Mimo list Jeremiášův, psaný k jůdským do Babylona (viz Jer. 29, 1 n.), a mimo slova, jež skrz poselství krále Sedeciáše do Babylona Sarajášovi přikázal (Jer. 51 59), zhotoven jest od něho i přpis listu, a položen na konec proroctví Baruchova (kap. 6), a zní na ty Židy, kteří právě na tom byli, aby do Babylona odtáhli.

**) Celá kniha proroctví Ezechielova má 48 kapitol. V prvních 28 kapitolách líčí postavení Židů, v jakém byli za posledních let před vyvrácením Jerusalema.

Osm kapitol následujících a třicátá pátá jsou doplňkem a přidavkem oddělení prvního, obracající se k hrdým odpůrcům Israele. Oddělení poslední 33—48 vyjmeče kap. 35 obsahuje řeči po zkažení Jerusalema. V kapitolách šestěno letopočtu, jak vysvitá z času na třinácti rozličných místech udaného. Přehled těch udání času, čili dát následuje tímto :

Roku			
zajetí	př. Kr.	naroz.	kapit.
5	.	595	1, 2.
6	.	594	8, 1.
7	.	593	20, 1.
9	.	591	24, 1.
11	.	589	26, 1.
10	.	590	29, 1.
27	.	572	29, 17.
11	.	889	30, 20.
11	.	"	31, 1.
12	.	588	32, 1.
12	.	"	32, 17.
12	.	"	33, 21.
25	.	574	40, 1.

Že Ezechiel sám zjevení jemu od Boha přislá vypisuje, dílem už z toho stálého potřebování slov a mluvozpůsobů neobyčejných spatřiti můžeme.

nesáhají do dnův Jeremiášových, an zatím, co do břemen stavu svého oba proroci nehrubě si co odevzdají. Ovšem dálkou velkou bráněno, aby se viděli a osobně scházeli mohli. Neboť Jeremiáš v Jůdsku i tehdáž zůstal, když Ezechiel jedenácte let před vyvrácením Jerusaléma (r. 599 před Kr.) buď s počtem lidu jerusalémského jat byl, anebo s králem Jcchoniášem do Baby-lona zaveden (4 Král. 24, 14.). Teprv pátého léta po zajetí u Chobar *), blíže města Karkemisu mezi vyobcovanci bydleje, povolán byl k ouřadu prorockému, jež po třimecitma let horlivě zastával. Život jeho jest pln svizelů a utrpení. Hned při obležení Jerusaléma podivná strast jeho ty strasti cizí, s oučastenstvím v nich nám odkrývá strasti, skrze kteréž poněkud vzíráme do tajuplných hlubin *Kristova utrpení* (Cfr. Ezech. 3, 25.). I stalo se, že hned při prvním i druhém zjevení, jež od Boha měl, náramně byl uděšen, tak že s hůry více síly a mužnosti sobě žádal. Jaké by jeho k Židům chování býti mělo, ukázáno mu v podobenství snědené knihy, a pak slovy Božími k němu řečeno: „Synu člověčí, za strážného dal jsem tě domu israel-skému: a uslyšíš z úst mých slovo, a zvěstovati budeš jim ode mne: Když bych já řekl bezbožnému: Smrti umřeš, a nezvěstoval bys to jemu, ani mluvil, aby se odvrátil od cesty své bezbožné, a živ byl: umře ten bezbožný v nepravosti své, ale krve jeho z ruky tvé vyhledávati budu. Pakli bys ty zvěstoval to bezbožnému, a on neodvrátilby se od bezbožnosti své, a od cesty své bezbožné: on zajisté v nepravosti své umře, ty pak duši svou vysvobodil jsi. .“ (Kap. 1. 2. 3. 33.)

Od kp. 4—24 činí přísné pohrůžky Židům falešnými proroky a prorokyněmi k nevěře svedeným; též mluví o zpuštění města Jerusaléma, o náramném hladu, a zkažení země; též před-sudky odstraňuje, žeby svalé město k tak strašné zkáze přijíti nemohlo. Jsouť hříchové lidu, proroků, kněží i knížat jůdských příčinou pomsty Boží nad nimi. Dále vystráhá před spolčováním se proti Nabuchodonosoru, a před odkladem s pokáním, an to opovážlivé zpoléhání jest, že tresty, jimiž Bůh hrozí, až na jejich syny dojdou. Všecky ty věci ohlašuje v podobenstvích

*) Bez pochyby tak sloul průtok (kanál) řeky Eufratu.

a žehře na nepravý výklad slova Božího. Dvě kapitoly t. 25 a 32 jsou takměř doplňkem a přívěskem ku předešlým, jelikož se v obsahu svém obracejí proti hrdým sousedům Židův.

Potom od kp. 26—33 prorokuje modlářům a nepřátelům bohovlády, totiž Ammonitům, Moabitům, Idumejským, Filistinským a Egyptským. Konečně od kp. 33—48 — nezahrnujíc v nich kp. 35 (jenž proti Idumejským čelí) — držány jsou řeči o lidu jůdském po rozkolání Jerusalema, spolu též mnohá potěšivá příslibení, zvláště jedno o *Messiáši, pravém pastýři* (34, 23. 24); pak jiná o Jerusalemě, o stavění nového chrámu a navrácení bohovlády v Israeli. „I zvedí národové, že jsem já Hospodin, posvětitel Israele, když bude posvěcení mé u prostřed nich na věky“ (37, 28.).

35.

Vyjmouc proroka Zachariáše a Ezechiele, žádný prorok věci, kteréž se díti měly, tak bohatě a jako na nějakých obrazech neukázal *). Ta svými obrazy vyznačená zjevení, jež od Boha měl, jsou jak následují:

1. Viděl Boha v prostorách nebes otevřených, viděl jej u prostřed blesku a hřímání. Podivná jsou tu kola, pozdvihovaná od cherubinů, a sláva Hospodinova byla nad nimi. S tou velebností a slávou, jak ji prorok viděl, vládne Bůh nade vším tvorstvem tak, že ono v živém a volném řádu a ruchu k vůli jeho stojí. Kp. 1 a 10. **)

*) Mysl jeho bývala u vztržení k Bohu tak silném, jakéž u Eliáše v starém Zákoně, a u Christiny Podivné a u Josefa z Kopertiny v historii Svatých zákona nového nalézáme. Cfr. Görres *Mythik* II. S. 528 ff. 544 ff. a Benedict. XIV. dissert. ex quatuor libris de canonizatione sanctorum extractæ. Vol. II. diss. 13.

**) Rabinové tu prorockví částku kladou za věc v celém zákoně nejtajnější. Možnáž, prý, svou o stvoření světa zprávou jen začátek učinil, Ezechiel však tu všech věcí dokonání jako na obraze podává. Co tu prorok viděl, vše se naplní, když Kristus v své slávě se ukáže a nad královstvím obnoveným vládnouti bude. — Dle předpisu židovského nemělo tajemství plné vidění Ezechielovo čteno býti, leč od toho, kdo třidcet let věku svého již byl dokonat. Církev katolická přijala toto vidění v posvátné hodinky, majíc za to, že ono také čtyry sv. Evangelisty předpodobnilo; pročež se jednomu každému z nich jedna z těch tváří přikládá, t. tvář člověka, lva, vola a orla.

2. V jiném poli zjevení Božího prorokováno o modlářství, kteréž i do chrámu se vpeří. Tedy vedlé brány chrámu na půlnoc vidí modlu horlení, t. Bála, jenž Hospodina, co jediného snoubce lidu israelského k horlivosti popouzí *). U dveří síně vidí malované modly na stěně, podobenství zeměplazů a živočichů, při nichž olivnost provozena. — U dveří brány, kteréž patřily na půlnoc ve stavení postranním uzel ženy, an seděly, plačice Adonisa, miláčka aneb manžela Venuše, jemuž jinak říkali Thamnus. — Ve dveřích chrámu mezi síní a oltářem, spalil kněží, jižto k východu slunce se klaněli, majíce hřbety obrácené proti chrámu božímu (8, 3—16.).

Tedy všelikých modloslužeb byli tu provodiči, tak že při nich zástupci byli jak pro lid obecný, tak pro státníky, pro kněžstvo, pro ženstvo a j.

3. Zpuštění Jerusalema zračí se v podobenství o muži, jenž má roucho lněné, v rukou drží řezavé uhlí, vzaté z ohně, jenž byl mezi cherubíny, a roztrušuje po městě (9, 1 n.).

Muž ten s jinými za ním jdoucími, na rozkaz Boží vyšel zabíjet těch, kteříž byli v svatyni a v městě. I neměl šetřiti leč toho, na němžby uzel písmeno *Tau*, (ibid.) jenž hebrejsky vykládá se: *znamení*.

4. V podobenství dřeva révového, jež k ostatnímu dříví přirovnáno, má špatnější cenu, mluví o zavržení a zahubení Jerusalemských **). Týž a podobný osud Židův po zkažení Jerusalema líčí prorok tu, když dle rozkazu Božího holí a váží svých vlasů a vousů na tré, aby třetinu z nich spálil, jinou třetinu mečem zsekal, a ještě jinou z nich u vítr rozptýlil, a jen nemnoho z nich na konci pláště uvázal. Taktě nad nimi Boží pomsta předpodobněna, totiž ohněm, mečem, a rozptýlením jich až na ty nemnohé, kteří v Jůdsku zanechání budou (Kp. 5 a 15.).

*) Dle zprávy podané od sv. Jeronyma, byla to modla, jižto král Manasses v chrámě postavil, od Josiáše zřícena, ale od jeho nástupce opět zdvižena.

**) Podobně i v novém zákoně všickni, kdož jsou odtrženi od *Křista vínného kmene*, za nic nestojí, a časnému zahubení i věčnému ohni propadnou (Jan 15, 5.).

5. Útěk krále Sedeciáše Ezechiel vypisuje v ten způsob *), že má připravených tolik věcí potřebných na cestu, co jich s sebou vzíti musí, a před očima všeho lidu pryč se stěhuje (12, 3.). Podobně s citem bolestným před cihlou, na níž obležené město vyryté má, ukazuje na sobě líseň obležencův, až na sta mil od Jerusalema vzdálen (4, 1—10.).

Sedeciášovo nepravé spolčení se proti králi babylonskému předkládá v podobenství o velikém orlu, kterýž ulomiv stržeň cedrový, svrcek ratolestí jeho v Babyloně štípil. Když pak štípení to k vysokému zrůstu přišlo, kmen jeho uschl. Ale Bůh sám na vysoké hoře israelské z cedrového ratolest vsadiv, způsobil, aby se zratoleslil strom suchý (17, 1 n.). **)

36.

Mnohé metly na hříšné Židy připomíná Ezechiel s osvědčením Boží spravedlnosti v tom, že nenesou synové nepravostí otců svých, ale jedenkaždý své vlastní. — „Co jest, že mezi sebou podobenství obrácíte, v přísloví tolo v zemi israelské, říkajíce: Otcové jedli brozen trpký, a zubové synů mají laskominy? Živ jsem já, praví Pán Bůh . . . *Aj všecky duše, mé jsou: jako duše otcova, tak i duše synova má jest: duše, kteráž zhřeší, ta umře. Protož jednohokaždého podle cest jeho souditi budu . . . Obráťte se, učiňte pokání* »

*) „Sedeciáš Babylona neužítí, a tam umře“ 12, 13. Jeremiášovo proroctví o téměř králi zní (zdá se) na odpor: Nabuchodonosor Sedeciáše do Babylona zavede! Jer. 32, 5. Než odpověď dává sv. Jan Chrysostom: „Poněvadž tu dvě pomsty byly, oslepení a zajetí — vzali ti proroci po jedné z nich. Onen dí: „Babylona neužítí“, rozuměje tím oslepení jeho. Tento pak na zajetí narážaje praví: *Do Babylona zaveden bude*. Viz věk i spisy sv. Jana Chrysost. arcibisk. Carhrad. vydané v Pardubicích, 1850. str. 378.

**) Míni se tím navracení-se ostatků Israele ze zajetí a rozmnožení jeho a i zmocnění, tak žeby menší národové u něho pomoci a ochrany hledali, což se za dnů Machabejských vyplnilo. Avšak v plné míře vypodobnívá ona ratolest se stromu suchého vzatá, vsazená, a ve veliký strom vzrostlá, Krista Pána, a království čili Církev jeho (Luk. 13, 19 n.).

Poněvadž Ezechiel v rozličných podobenstvích od Boha zjevení dostal, a i z temných výkladů, kteréž kniha jeho podává, někde na věc samu málo světla padá: tedy ne zdarma sv. Jeronym nazývá Ezechielovo proroctví „*Labyrintem tajemství Božích*“. (Præf. in l. XIV. Comment. in Ezech.)

všech nepravostí svých: a nebude vám ku pádu nepravost vaše“ (18, 2 n.).

37.

V proroctvích proti pohanům zpomíná ostatkův israelských a těší jich mluvě o budoucím vykonání soudů Božích při národech, kteří se jim protiví vůkol, jako činili Týršti, Sidonští a Egyptští (kp. 28 a 29.) *).

38.

Řeči, v nichž Ezechiel o budoucím zvýšení ze zajetí znova v Jůdsku shromážděných ostatků prorokuje, v tyto články sestavili se mohou.

a. Hospodin odplácí každému spravedlivě, jakož zasloužil (33, 20.). „Říkáte: Není pravá cesta Páně. Každého z vás podle cest jeho souditi budu, dome israelský.“ (Vy Židé chcete mlti snad pro zaslíbení Otcům učiněná, pro sebe výminky.)

b. Hospodin sám ujme zprávu stáda, od zprávců a pastýřů jůdských zanedbaného, a vzbudí *pravého pastýře*, kterýžby je pásł (t. *Messiáše*) 34, 11. 23.

c. Bůh přivede lid svůj ku poznání a odložení hříchů: „*A vyliji na vás vodu čistou, a očištění budete ode všech poškvrn svých, a ode všech modl vašich očistím vás. A dám vám srdce nové, a ducha nového pološím u prostřed vás: a odejmu srdce kamenné z těla vašeho, a dám vám srdce masité. A ducha svého pološím u prostřed vás: a učiním, abyste v přikázaních mých chodili, a soudů mých ostříhali a je činili*“ (36. 25 n.).

Zaslíbení to ujištěno jest viděním od Ezechiele množství kostí lidských, kteréž ožily (37.) **).

d. Bůh i v daleké budoucnosti, když veliký boj proti Církvi jeho nastane, zázračně zpomůže.

*) Pýchu knížete týrského tresce slovy smysl opачení majícími. „A hle mou-dřejší jsi ty nad *Daniéle*: žádná věc tajná není před tebou ukryta.“

**) Němého sv. Otců vidí v tom obraze budoucí těla z mrtvých oživení předpodobněné.

e. Až přenáramně veliké vojsko Gogovo *) na hlavu poraženo, a země Magog pomstěna bude, má přijíti konec času, a Israel se nejen obrátí, ale i do království Kristova shromáždí (38 a 39 cfr. Zjev. 20, 6 n.).

39.

Hned na to líčí o posledních bojích, podává obraz nového Jerusaléma s novým chrámem, ježž na oči staví proto, aby lidu ze zajetí zpět přijíti a novou stavbu podniknouti majícímu, hned na začátku chuti dodal. Než s touto po zajetí vzdělanou svatyni přišlo jen z částky k naplnění proroctví ono (cfr. Zjev. 11, 1 n.); — neboť z chrámu Ezechielova (kp. 47.) musí vyplývali vody, kteréž, když se z doly, stupovali budou na roviny pouště, a také jimi mrtvé moře bude uzdraveno. Pramen vod takových potom jen při tom chrámu nalazáme, ježž byl po zajetí vzdělán; když ale na víru Kristovu se ohledneme; pramen ten od toho dne, kteréhož nábožný Simeon dítě Ježíše za Mesiáše vyznal, z chrámu vyřinul — se rozmáhal a z mrtvého moře (ubohosti naší) nové tvoří.

40.

Bez pochyby měl lid i v zajetí Ezechiele v nemalé vážnosti. Opět a opět měli obyčej před prorokem seděli a slyšeti radu jeho (8, 1; 14, 1; 20, 1.). Avšak jednou mu odpírali tak, že zdržován jest, aby jim kázati, a jich napomínati mohl (3, 15.). I to není nepodobno, co z oustního podání víme, že Ezechiele v zajetí babylonském vlastní krajané, když jim pověru jejich vytýkal, usmrtili. Hrob jeho, jak někteří píší, býval slavným místem poutnickým u Židů. Na rovinách Kerbely, blíž starého Babylona postavený pomník svědčil, jak jej po smrti za svatého ctíli, obracejíce zřetel ku proroctvím jeho, co k důleži-

*) Králové země Magog v Asii půlnoční panovali. Gogové asi tak slouli, jako panovníkům země egyptské jméno Faraonův dáváno. (Viz Eisenmengers *entdecktes Judenthum* II, 354.) Jedna část nepřátel proti Církvi bojujících jest *Ros*, *Mosoch* a *Thubal*, tak že by se tu na slovanské národy mysliti mohlo. — Na každý pád, aby se obrovskou silou podporovaným útokům, jenž na Církev přijíti mají, statně odolalo, k tomu srdce dodává Ezechiel. Zármutek Církve obrátí se v radost.

tým zbytkům starožitností hebrejských. Za pozdějších dnů přišly k místu nádherné budovy blíž brobu jeho; jakož i síla hořících světél a množství písemných památek tam chováno.

Sofoniáš.

41.

Tento prorok za času krále Josiáše (639—610) prorochoval o zajetí, do něhož se dostane Jůda, jestli by se k Bohu neobrátil. V den ten, když Bůh nevěrného Israele navštíví, pomstou zachváceni budou zapírači bohovlády pomstou krutější, nežli modláři. Neboť oni říkají v srdcích svých: Neučiní dobře Hospodin, a neučiní zle (1, 12. cfr. Pláč Jer. 3, 38.). Též předoznamuje Moabským, Ammonitským, Ninivitským, Mouřeninům i Assyrským zahynutí, řka: „Hrozný Hospodin na ně, a zkazí všechny bohy země: a klaněti se budou jemu každý z místa svého, všickni ostrovové národův. A vzláhne Hospodin ruku svou na půlnoc, a zhubí Assyrského, a položí Krásnou (město Ninive) v pustinu“ (2, 12. 13.). Dále se obrací s pohrdžkou k Jerusalemu: „Běda tobě popouzející a vykoupené město, jako holubice Bohu svému odlouzené... Proroci jeho nesmyslní, muži nevěrní: kněži jeho poškvřnili svatyně, nespravedlivě činili proti zákonu“ (3, 1. 4.). Avšak posléze těší Israele tou nadějí budoucího do vlasti návratu, a rozšíření království Messiášova mezi národy: „Neb tehdaž navrátím národům rty výborné, aby vzývali všickni jméno Hospodinovo, a sloužili jemu ramenem jedním. (Tam) za řekami mouřeninské země, odtud ctitelé moji, synové rozptýlených mých přinesou dar mně... V ten den bude řečeno Jerusalemu: Neboj se! Sionu: Neumdlévejte ruce své! Hospodin Bůh tvůj u prostřed tebe silný: on spasí (tě): radovati se bude z tebe s veselím, obnoví zase lásku svou k tobě, veseliti se bude nad tebou s plesáním“ (3, 9. 10. 16 a 17.).

Sofoniáš, syn Chusi a vnuk Godoláša z pokolení Simeonova, obírá se týmiž událostmi, jenž větší částce vidění Ezechiellových za základ jsou položeny, jakkoli co do času před Ezechielem živ byl. Dle sv. Epifania byl domovem sarabatský, od hory Sarabaty v Písmích neznámé.

H a b a k u k.

42.

Habakuk byl z pokolení Simeonova, a jako prorok v Palestíně vystoupil v těch dnech, když proroci Ezechiel a Daniel v zajetí babylonském svůj prorocký ouřad zastávali. Proroctví jeho má jen tři kapitoly. 1. Ještě před úplným a posledním zbořením Jerusáléma nařiká na nespravedlnost a na zmatek mezi Júdskými panující, a předpovídá jim o dopuštění Božím skrze Chaldejské. Národ ten jest mu strašlivý a rychlejší nad vlky večerní, a jezdci jeho létají jako orlice pospíchající k jídlu. I vytýká mu tak hrdé počínání, že síla jeho jest mu Bohem, a že s obyvateli veškerých zemí jako s hovady nakládá. 2. Projevuje naději, že se nebude Bůh na to zlé dlouho dívat. I dostává od Boha naučení, jak má vyložití zjevení, jež dostal: „Aj kdož nevěřící jest, jeho duše nebude upřímá v něm samém: ale spravedlivý u víře své živ bude“. Naproti tomu prorokuje, že království chaldejské vyvráceno bude, a vida v tom pomstu Boží nad pýchou a krvelačností obyvatelů jeho s plesáním volá: „*Hospodin jest v chrámě svatém svém, umlkniš před ním všechna země*“. 3. Následuje modlitba neb píseň, v kteréž o mocných skutcích Božích při lidu israelském od vyjití z Egypta učiněných připomíná, řízení Boží obdivuje, a z rozhledu po tak bojných od Boha prokázaných milostech přichází na radostnější budoucnost: „*Já pak v Hospodinu radovati se budu, a plesati budu v Bohu spasiteli mém. Bůh Pán jest síla má*“ *).

Jeť Habakuk týž prorok, o němž se v proroctví Danielově 14, 32 dočítáme. Oba proroci objevují patrně, jak se srovnávají v učení svém o vševládnoucí v dějinách Boží prozřetelnosti. **)

*) Zpěvem tím chválíme Boha, když jej přijme dle smyslu sv. Církve, kteráž v Římském breviáři Fer. VI. ad laudes jej umístila.

**) Habakuk v extatickém letění do Babylona nesen, aby v jámě lvové svěcenému Danieli pokrmu podal. (Θέρρεθ Διηγήσις II. §. 528 ff.)

Abdiáš.

43.

Prorok ten začal prorokovali po odvedení lidu do Babylona, a jest mezi proroky nejkratší dle počtu slov. — I v jedinkou kapitolu zahrnutých verších viděl v duchu, kterak Idumejci ku potrestání přijdou, že se spojili s Chaldejskými proti Júdským a mnohá příkoří jim činili. I předpovídá jim vrchovatou odplatu zvláště v tom, že opovrženými se stanou, a nepřijdou více k tomu, aby při obležení Jerusaléma s nepřátely Júdských se spojili mohli (v. 12.). Prorocství to se naplnilo, když *Jan Hyrkanus* v Palæstině kraloval, od něhož země idumejská k říši připojena jest. Když vévoda Títus římské vojsko proti Jerusalému obrátil, neměli v tom více podílu Idumejci, an za té doby již národem býti přestali (v. 10.). Abdiáš dí v posledním verši své kapitoly: „*A vstoupí spasitelové (vítězové) na horu Sion souditi horu Ezau, a bude Hospodinu království*“. To nejen v smyslu literním, ale i v duchovním se vykládá, totiž o rozšíření a zvelebení království Božího, a zablazení nepřátel jeho na vší zemi.

K a p i t o l a IV.

Posvátná poesie až do zajetí Židův.

A. Obzvláštnosti poesie staro-hebrejské.

1.

Proroci ve svém počínání od pěvců (poetů) pravých se odvinouti nedají. Mnoho v proroctvích jest poetického, a zase v poetických knihách nemálo prorockých míst nalazáme. Jsouť kdož ne bez důvodu za to mají, že nebyli by přispělo umění poetické, prorocká naučení ne tak snadno v život lidu obecného byla by vešla a jej pronikla. Pravá poesie má zešlechtiti mravy a život lidský.

2.

Poesie starého Zákona jest samorostlá květina v zahradě Boží. Ona nemá nic přepjatého, nic hledaného, ani bravého.

Neb v ní nemluví forma ani umělství, ani výstrojnost, nýbrž vyšší moc duchová; slova její jsou slova života, vedlé nestíhlé hloubi sprostoty a jasnosti svrchované.

K formě básnictví náleží *mluva* a *měrnost* (rhythmus). Jedinou formu *lyrickou* obnáší poesie hebrejská, a ta vystupuje buď co hymna či píseň, neb co přísloví, neb co proroctví. S formou epickou a dramatickou nikdy se nepřiznala. *) Jen jakoby *názvuk* dramy vyražejí nám rozmluvy nevěsty s ženichem v písni Šalomounově.¹

V nejstarším zpěvu, jež poesie hebrejská podává, všechna krása ještě v mocné řeči spočívá, ještě i ve hře slov (paronomasií) si libuje. Naproti tomu zpěv Mojžíšův Exod. 15. vyniká dokonalejší formou lyrickou. Mojžíšova píseň (Deut. 32.) s pozhnáním lidu na rozloučenou (tamž 33.) stačí, aby v ní byl duch proročké poesie zvěčněn. Že však poesie ta ne sama o sobě a ne netknutou zůstala, o tom nasvědčuje bohatost pomůcek, kteréž Mojžíšovi na ruku dány byly, totiž ples posvátný, pěnění a je provázející hudba nástrojní, ano i sbírka písní jež buďto již před rukama měl, aneb co tou dobou povstali musely; anť podobné plody ducha již do týchž časů padají, n. p. sbírka písní, jinak jmenovaná knihou *Jaschar*. Ta bez pochyby měla ráz rekopectví národního; aspoň oba z ní známé dokladky ukazují nám na knihu o recích, časem rozšířenou, jejíž oddílem snad byla *knihá bojů Hospodinových* (Cf. Num. 21, 14; Jos. 10, 13.).

*) Měla-li by epicky vystoupiti, muselby jí na očích bítí jedna jící rekové, v jejíchžto skutcích a strastech podivná, vyšší jednota jevilaby se. Nad poesii ale Hebrejskou vládne vira v jednoho hrůzu a velebnosti osudy lidské v Israeli řídicího Boba. Máť ona jen jednoho reka, Boba samého. Ovšem byloby možné bylo, na způsob písně Habakukovy (kp. 3.) o vítězstvích Božích po všechny věky líčiti; avšak podstata tobo Boba a to, k čemu ona působením svým cílí, tak odkryto není, aby hvězdou průvodčí epického zpěvu býti mohlo. S druhé strany drama tu možná není; neboť Israelita nezná tobo osudu, jemuž naproti líčen by mohl býti boj vznešené a čacké osoby. Jen pokud o božské prozřetelnosti *pochybováno* bylo, mohlo se přijíti k formě dramatické, jakož v knize Jobově ji vidíme. Arciť bylo lze i zápasem o lásku ntvořiti dramu; než ale víra krom *jedné lásky, lásky božské* nedává místo žádné jiné; tato pak nese pocit člověka nad obor smyslný tak vysoko, že skutečná činohra z toho pojítu nemůže.

Za času třinácti Soudců v Izraeli ovšem pro mnohé příčiny posvátné umlкло pění zbožné, ale vítězná píseň soudkyně *Debbory* (Soudc. 5.) a děkovná píseň *Anny*, matky Samuelovy (1. Král. 2.), jsou toho důkazem, jaká síla básnická v Izraeli dřímala, jen na probuzení čekajíc. A není pochybnost, že teprve s králem Davidem nastala doba nejprůhodnější, aby sv. poesie rozhostila se i u lidu, a mnohonásobný užitek mu přinášela. Solva byl *pěvec Hospodinův* *) pozdvihl hlasu svého, a skvostným uspořádáním služeb Božích poesii nevysychající pramen otevřel, a tu po všech stranách Júdsku vcelebné se rozléhaly písně, kteréž pak nejednou, zvláště skrze krále Šalomouna z dosavadních cílů vybaveny a cestou poetských přísloví do kruhu vnějšího života přenešeny byly. Básnictví povstalo, a jevílo se v přednáškách, tak, jako moudrost sama. Poesie učebná nade vše vyniká v knize *Jobově*. A ti nejhlubší posvátní citové v allegorii, a jen jakoby v dramatickém oděvu se zračí v *písních Šalomounových*. Tudy lyrika ovšem k svému vrcholi dosáhnouti mohla; a poněvadž polomní časové neměli schapu, aby v tom oboru se udrželi, a bohatství jim podaného použili, tedy poesie, neměla-li nezdařile vystoupiti, bylo jí třeba novou cestou se pustiti. To bylo sborem proroků provedeno, kteří za dnů krále Ezechiáše v přeboliatém oděvu poetickém své řeči přednášeli, jimiž smysl Israele tak ušlechtěn jest, že právě tomu času poklad vznešených žalmů, n. p. 46, 48, 75, 76, 81, 87 a jiných máme co děkovati.

3.

Ve formě lyrické, aby se vyvinula poesie hebrejská, ukázán jí směr takový, že přišlo provésti nejednu polohu (situaci). V tuto se mohla dostatí mysl člověcká : a.) Rozjímáním o velebnosti a slávě Hospodina a Pána zástupův. Tak povstala *hymna*, či duchovní píseň s úplným pohnutím citu nábožného. b.) Člověk uznává, že se Boha spustil, a nemůže než upěti k němu, za smilování prose, odtud píseň *žalná* a *kající*. c.) Člověk vidí, kterak při všech odporech dobro k vítězství při-

*) 2 Král. 23, 1. jmenován David výborný zpěvák israelský.

cházi; odtad písně *vitěsné* — žalmy messiášské. d.) Duše opojená slastí ze svého s Bohem svým se spojení; odtad zpěv *lásky* k Bohu.

4.

V poesii posvátné panuje i parallelismus, t. j. poměr míst, pravidelně běžících vedle sebe. V poesii jinak sluje *přidoba článků* (parallelismus membrorum), totiž jedné z více článků složené věty sestavní, skrze kteréto (články) shodnutí jistých výrazů též věty se naskytá. Ty výrazy jsou trojího naproti sobě postavení souměrného, a sice:

1.) Mnohdy ohlašují tůž hlavní myšlenku, buď jinými slovy, neb v rozličném ohledu ji ličice. N. p.: „Slyš synu můj kázeň otce svého: a neopouštěj přikázání matky své“ (Přisl. 1, 8.). „Splyň jako déšť učení mé, a tec jako rosa výmluvnost má“ (Deut. 32, 2. Cf. Přisl. 25, 4. 5.). „Tehdáž zkormoucena jsou knížata edomská, silné moabské pojalo třesení“ (Exod. 15, 15.). „Podobný učiněn jsem pelikánu na poušti: jsem jako noční sova v domě“ (Žlm. 104, 7.). V jiného druhu přidobě nalazáme ohlas dvou myšlének, tak že jde myšlenka po myšlence, každá v jednom článku obsažena, a sice:

a.) Buď v jednoduchém spojení: „Od výsosti dne báti se budu: ale já v tebe doufati budu“ (Žlm. 55, 4.).

b.). Aneb v jednostejně rozšířené spojenosti: „Aniž bydliti bude vedle tebe zlostný: aniž potrvají nespravedliví před očima tvýma. Nenávidíš všech, kteříž činí nepravost: zahubíš všechny, kteří mluví lež“ (Žlm. 5, 6. 7.).

c.) Anebo v nejednostejném článkování: „Proč jsi smutná, duše má? a proč kormoutíš mne? Doufejž v Boha“. Žlm. 41, 8.

2.) Nezřídka vyrazují se články veršů protivětou. N. p.

„Lučiště silných přemoženo jest, a mdlí opásání jsou silou“. 1 Král. 2, 4; ibid. v. 5 — 7.

3.) Mnohdy to, co v zájemném potahu se představuje, vhodně vyjádřeno stojí tak, jako věc vymínující a vymínečná, jako předcházející a následující. N. p.

„Bože, ty obrátě se, oživiš nás : a lid tvůj veseliti se bude v tobě“. Žlm. 84, 7. Cf. Přisl. 15, 14 ; 20, 21.

5.

Tyto paralelné verše v každé pravé písni spojují nějakou myšlénku ; a takové myšlénky jenž v písni se vyražejí spojení zůveme *slokou* ; ukončení pak jednoho dílu myšlénky *versšem*.

Pravidelné metriky (*metrum classicum*), jakou sobě starověké básnictví zvláště u Řekův oblíbilo, nemá poesie starohebrejská. Ovšem tu nalazáme rytmus, ale jen nedokonalý t. takový, ještě nehledaným a volným průvodčím jest zpěvů posvátných. Rýmy tu také jsou, ne však z patrného záměru pěvcova vyšlé. *) Jako potok své lečiště nalezá, tak podobně poesie starého Zákona sama sobě formy tvoří. Mluva básnická, co možná názornou býti musí ; protož kuje nová slova, dává nový ráz slovům zastaralým, obírá formy neobyčejné.

B. Kniha Žalmů.

6.

Živel náboženský u Hebréů od patriarší doby byl tím nejprvnějším momentem životním, an také v poesii jejich nalezl výrazů nejprůměrnějších. Jsouť arci ty nejstarší poesie hebrejské památky důkazem, že válečný zpěv tehdáž převládal (Cfr. Jos. 10. Num. 21.). Věk ale Davidů byl čas nejpěknějšího rozkvětu jejího. Muž Boží měl pro krásu světa nadsmyslného chut nevšední, a zvláště pro to, co jen možné s Bohem se spojení tak vnímavé srdce, že aspoň neznáme souvěkého jemu, aby jej v tom byl převýšil, a neb dojímavěji pěl pro každého, kdo vůbec po lidsku čije a chápe. Jediní jsou to hlasové Davidovi, jenž vynikli z božského nadšení, aby se jimi duch lidský povznášel k životu nesmrtelnému. Jeho všemožným přičiněním stalo se, že dříve nežli Řekové svého Homera měli, hrad Jerusalemský, jakož i sině chrámu na Sionu od slavných zpěvů se rozléhaly, jímž vznešenosti, krásy a vysokého horování v nábožné lyrice ani ne-

*) Nejen v žaltáři, ale i v prorocích hojnost rýmů sebrati by se mohlo. .

věrec, má-li sic mysl pro moudrost, upříti nemůže. A ohledneme-li se po perské a indické poesii, anaž na nejvyšším stupni stojí, v písniích její vše co božského jest, toliko s úžasem líčí a oslavuje se, kdežto žalmové božský život v lidském srdci udržují.

Pěvcové žalmův a proroci olejem, ne snad skrovně toliko přijatým udržovali knotu naděje, jenž Israeli svítila, ale rozžehali tolik lamp svatých, že takměř denní světlo nového zákona rozšířovali.

Šlepějemi zbožného pěvce Davida více bohoduchých mužů kráčelo, jakož byli: *Asaf, Heman, Ethan, synové Koré.* *)

7.

Celá sbírka Žalmů obsahuje jich sto a padesáte **), z nichžto některé před zajetím, jiné v zajetí babylonském a jiné ku konci zajetí složeny byly. Bludně však smejšlejší, kdož mají za to, žeby nejeden z nich teprvé za času Machabejských sepsán byl; neboť dle svědectví Flavia Josefa patří Žaltář k těm knihám, co za krále Artaxerxa v celou knihu spořádány jsou, jichž od té doby až do druhého vyvrácení Jerusalema na počet ani nepřibýlo, ani neubýlo. Drahně let před válkou, vedenou od Machabejských (ok. 250 př. Kr.), žalmové v Egyptě do řečtiny byli převedeni; v kterémžto převodu velemnoho nesnadného jest k srozumění. Jednak všeliký nárek nad zpupnosti pohanskou

*) Když dle Num. 16 praotec Koré pro zpouru zahynul, nezahynuli synové jeho; aubrž v potomcích svých levitích slavného jmena došli, a mnohé žalmy složili. Nápisý žalmů jsou téměř veskrz velmi temné a nesrozumitelné. Jeden z nich dle naší vulgaty: *In finem*, ku konci — 45krát nalézáme. Ač s výkladem jeho mnoho se obírali staříci naši, my se shodujeme s těmi, jenž nápis ten rozumějí o přednostnstvu budby neb nápěvu. Jeden a sedmdesáte žalmů má nápis, jimž se ony neb nápěvy jejich přiřítají Davidovi; dvanáct (t. 49. 72—82), Asafovi; jeden (71) Hemanovi (87), jeden Ethanovi, jeden Mojžíšovi (89), jeden Šalomounovi (126) připsány jsou; jeden na Šalomouna zní; následující pak: 41, 43—48. 83. 84. 86. 87 synům Kore se přiřítají.

**) To pradávne celého žaltáře na 150 žalmů rozvržení v Hebrejské biblí pochází od masorethů, t. j. učených vykladačů židovských před a po Eadrášovi. To číslo (150) u katolíků vždy určité a ustálené jest. Viz Calmeti Dictionar. bist. critic. „Centum enim et quinquaginta definiti sunt: qui cum numerum excedit in Græco, a Canonicis semper rejectus est“.

proti Jerusalému a obyvatelům jeho postačitelně vykládá se tudy, že Chaldejští a spojenci jejich válčili proti lidu jüdskému. Mezi dobou Davidovou a Esdrášovou leží jak sepsání, tak i v pořádku uvedení žalmů a snešení jich v palero kněh; při čemž snad počet kněh Mojžíšových jest napodoben. První sbírka, před zajetím lidu k místu přivedena, obsahuje knihu první od žalmu 1—41, a knihu druhou od žl. 42—72. Potom v knihu třetí od žl. 73—89 snůška v zajetí, a konečně v knihu čtvrtou, a pátou od žl. 90—106 a od žl. 107—150 po zajetí učiněna jest, jejíž žalmy s plesáním opěvají svátek návratu ze zajetí do otčiny. *) Kdy ale sbírka jednotných kněh žaltářních k místu přišla? Jediné oč se opřili můžeme při odpovědi na tu otázku, jsou vejš uvedené zprávy (str. 141) o upotřebení Davidových a jiných žalmů při veřejných službách Božích za času kněze Jojady, za Ezechiáše (Hiska), za Josiáše, Zorobabele a Ezdráše; spojeny s připomínkou na konci druhé knihy (Žl. 71, 20). „Končeji se chvály Davida a syna Jesse“. Ta slova naznačují jeden hlavní oddíl celé sbírky. Od toho oddílu není ničeho, coby mělo stopy času po Jeremiáši. Tedy potud sáhá sbírka před zajetím, tam začíná zajetí a pozajetí. **)

Třetí kniha se svými žalozpěvy z hloubi srdce čerpanými, a se svými hymnami na prozřetelnost Boží úplně se strefuje s dobou zajetí.

Kniha čtvrtá, začínajíc s písní Mojžíšovou má své žalmy sezbírané od prastarých časův, a po ní jde dále sbírající kniha pátá. Obědvě knihy tyto souvisí s liturgikou posvátných časů a obřadů. Písně velkonoční a poutnické nejpatrněji se nadmítají. Sestavení obou knih těchto ne bez příčiny dnům Ezdrášovým připsati můžeme.

Kniha první co vykvět osobní zkušenosti Davidovy méně se potahuje na bohoslužbu veřejnou; zdaž obnovení zpěvu chrá-

*) Synagoga po zajetí s Davidovými žalmy asi tak nakládala, chtěc je položit za základ společného zpěvníku, jako Církev s hymnami od sv. Ambrože a jiných, k službám Božím složenými. Písně z pevného základu svatě víry pocházející, mohou vždy nové býti, a jakmile slovům jejich rozumíme, ve všech nás možno je obnoviti.

**) Kniha pátá začíná s chvalozpěvy k slavení návratu ze zajetí.

mového za Jojady onu sbírku započalo, již druhou knihou zdůvěme, rozhodnouti nelze; takéto započetí by nejbližše připadalo časům Ezechiášovým; neboť o králi tom čtemo: „Ustanovil také levity v domě Hospodinovu, s cymbály, a loutnami a harfami vedlé nařízení Davida krále. . . Rozkázal, aby když obětovali oběti zápalné, počali zpívati chvály Hospodinu, a na trouby troubiti, a na rozličné nástroje, kteréž byl připravil David král israelský, zvučeti“ (2 Par. 29, 25. 27.). I to víme, že tehdáž horlivě usilováno, aby stará literatura sebrána byla.

Buď jak buď, sběratelové těch knih zacházeli s písněmi přijatými, co s majetkem veškerého lidu věřícího, anebo přijali taková přepracování písní starších, v nichž ty samé od potomnějších vysvětleny byly. Sběratel po zajetí, jak se zdá, k prvnějším sbírkám nejen stejný závěrek připojil, ale nejedny v prvnějších knihách nalezené žalmy v té formě přijal, již byli potomnějšími doplavy dostaly. Tak ve známém žalmu „*Miserere*“ (50) naskytá se prosba za obnovení stavby Jerusalema, vyjadřující lítost zajatých, atd. atd.

Rozličnost položení, z něhož jednolivé žalmy vyšly jsou, co do podstaty vsady a vždy bude se opětovali; a zase v písních těchto mnoho zřetele vzato na příběhy, na stav a místnosti, ježto starodávniému Israeli aneb jednolivcům vlastní jsou.

8.

Jeť obsah žaltáře hojný a bohatý, a vzhledem toho rozličné žalmů třídy nacházíme.

První a hlavní třídy žalmů předmětem jest vzývání a vychvalování Hospodina, tvůrce, ředitele a ochrance všech národů, a zvláště israelského. (Žl. 8. 18. 19. 29. 30. 36. 45.) Vedlé toho žalmy té třídy kladou důvěru v dobrotu Boží a jsou výrazem touhy duše, aby jí Bůh byl na blízku, a ona v Svatyni jeho bydlela. (Žl. 22. 41. 42. 90. 91. 101. atd.) *) V jednotných žalmích velebí se Sion a chrám, a vzbuzuje lid k svěcení svátkův, s poukázáním, jak mají býti způsobeni, kteří hodně

*) „Jako jelen dychtí po studnicích vod, tak dychtí duše má po tobě, Bože,“
Žl. 41,

před Bohem v stánku se postaviti chléji (Žl. 14. 23. 67. 80. 86.).

V *druhé* třídě nacházíme *historické* a národní žalmy, v nichž se příběhy lidu vyvoleného za časů Abrahama, Isáka, Jakoba a Mojžíše na paměť uvodí, a Israel na ničemnost modl pohanských, na podivné řízení Boží, a na vládnutí zemí svatou pod ochranou Boží se upozorňuje, jakož i k díkůčinění Bohu a k ostříhání zákona jeho se nabádá (Žl. 77. 104. 105. 113.).

Třída *třetí* obsahuje tak nazvané žalmy královské, v nichžto král jako náměstek Hospodinův se oslavuje, s připojeným přáním, aby mu Pán přispěl ku pomoci při pracích jeho (Žl. 19. 20. 88.).

Třída *čtvrtá* zavírá v sobě jednak učebné písně o podílu lidí pobožných a bezbožných; jednak rozjímání o radostných následcích svědomitého plnění vůle Páně, a o štěstí toho, kdo došel odpuštění hříchů (Žl. 1. 35. 36. 48. 72. 118.).

Pátá třída sestává ze *šalozpěvů*, v kterých tu jednotlivý Israelita, tu všechen lid na neštěstí a bídu, na utiskování od nepřátel domácích neb cizích nárek vede, u Boha za vysvobození žádá. Při mnohých písních těch, k lepšímu vyrozumění jich stačí věděti, že pěvec stíhán anebo vyhnán z vlasti, nebo že vidí, jak národ a svatyně jeho zpustošeny jsou (Žl. 3. 4—7. 10—13. 15. 17. 24—27. a j.). Sem patří sedmero *kajících* žalmů (psalmi pœnitentiales) tak nazvaných, poněvadž se v nich citové viny, a tudy největší *zkroušenosti* lidské a touhy po hříchův odpuštění velmi živě vyražejí.

Kající žalmy tak, jak cit litosti se tvoří, v tento pořádek dají se postavit I. (Žl. 37.) Zpusťlost svědomí, kteréž samo sobě se hnusí. II. (Žl. 6.) Ku smilování Božímu přibývá naděje. III. (Žl. 50.) Jasně poznání hřichu, původu a následkův jeho. IV. (Žl. 129.) Samovlastní žaloba přechází v politování bídne podstaty lidské. Hluboký žel s důvěrou. V. (Žl. 101.) Litost dřívějších poklesků; co bylo s chutí pácháno, obrátilo se ve strast, v bolném zápasu s pokušením. VI. (Žl. 142.) Ještě nechce se upokojiti svědomí. Vše od předu musí začnouti. Soud Boží nastává. „*Nevcházej v soud se slušebníkem svým, Pane!*“ toť názvukem žalmu toho. VII. (Žl. 31.) Konečně duše

doufá odpuštění, a modlíci se, po těžkém pokání slaví den prominutí. Nebýváť vždy pořádku toho šetřino při tom, kdo se po těch stupních kajcnosti běrc, nstejně dlouho na každém stupni bývá prodlévano; avšak v tom pořádku směr cesty kající bylby ukázán. Mimo sedmero v církevních hodinkách sestavených žalmů jsou ještě jiní, obsahu podobného. Jeden Mojžíše cele dostojný žalm (89 Dominus refugium factus es nobis) touží na vinu hřichu a na trest, seslaný na veškeré pokolení naše. Žalm 38 s napředstojícím kajícím zpěvem ouzce je spřízněn.

Konečně třída *šestá* pozůstává z prorockých žalmů, vzta-
hujících se na *Messiáše*, na jeho pokoru a muky, na jeho osla-
vení a rozšíření království jeho (Žl. 2. 15. 21. 39. 44. 68.
109 a j.). V žalmích *messiášských* učiněn přechod, a sice
přechod ku proroctví o *Messiáši*, jenž jako Bůh, když se zjeví,
všecko zlé, všecku vinu s lidí sejme, tak že dobro skrze Boha
bude slaviti vítězství. Přechod ten byl umožněn věcmi, jichž se
svatí pěvcové dočekali, při kterých cítili se mušeny býti, aby
žádali Boha za vysvobození lidu. Anť co sami trpěli, to spolu
věc Boží trpěla, nebylo daleko, že v utrpení vtěleného Boha tu
pomoc našli, aby dobro zvítězilo. Tak jest ta věc v žl. 2.
Jakož podobno, k písni této podali příčinu Filistinští se spojenci
svými, s nimiž David, sotva se uvázav ve vládu celého Israele,
tuhý boj vésti musel. Ten boj jest veden proti věci Boží. Kdož
jsou koli pozdvihli se proti Davidovi, ti (myslíme-li je sobě za
dnů Kristových do Jerusalema převedené) byliťby se Židy:
Ukřišuj ho, volali, a později proti Církvi Boží bojovali. Po-
dobně i v žl. 15; ku kterému dal Davidovi příležitost útek
jeho a skrývání se před Saulem (1 Král. 29.). Též v žl. 21,
v němž o Vykupiteli za hříchy naše trpícím prorokováno. Ty
historie oddily, v kterých doba spásy zřetelněji před oči se sta-
věla, snad naskytly příležitost ku prorokování o vítězství světa
Spasitele. Tak v žal. 44 a 71. Jen při žalmu 109 „*Dixit
Dominus*“ atd. nenalezáme dovery historické. Jest píseň ta
naskrz prorocká o věčném království a věčném kněžství slavného
vítězitele Krista Pána. („Když se sešli Fariseové, otázal se jich
Ježíš, řka: Co se vám zdá o Kristu? či jest syn? Řkou jemu:
Davidův. Dí jim: Kterakž pak ho David v duchu (duchem pro-

rockým o něm mluvě) nazývá Pánem, řka: Řekl Pán Pánu mému: Sed na pravici mé, až položím nepřátele tvé za podnoží noh tvých. Poněvadž tedy David Pánem ho nazývá, kterakž jest jeho synem? A žádný nemohl jemu odpověditi slova.“ Mat. 22, 41—46. a Marek 12, 35—37. (Rovněž na rozpaku, v kterémž tehdejší zákonníci byli, musil až podnes ten býti, kdož v tomto žalmu ráz prorocký přeznati chce.) — Ostatně v žalmích messiášských vyplněna jest hlubina, již pro strast a hřích mezi Bohem a lidem viděti bylo; jeť jich zapotřebí proto, aby sjednocenost člověka s Bohem v celosti udržeti se dala.

V žalmů 103 přeplyvá zbožnost Davidova, a ve verších jeho přeutešený *světa celek* nemnohými, ač velikými rysy nakreslený lze zračiti. „Hospodine, velebnost a krásu oblékl jsi, odín jsa světlem jako rouchem: kterýž rozestíráš nebe jako oponu: kterýž kryješ vodami výsosti jeho. Kterýž činíš oblak stupněm svým: kterýž chodíš na křídlech větru. Kterýž činíš anděly své duchy; a služebníky své oheň žhoucí. Kteříž jsi založil zemi na základu jejím... Vystoupily hory, a sestoupila pole v místo, kteréž jsi uložil jim. Meze jsi položil vodám, kterýchž nepřestoupí: aniž se navrátí, aby přikryly zemi. Kterýž vypouštíš studnice v oudolích: u prostřed hor tekou vody. Píti bude všeliká zvíř polní. *Všickni na tě očekávají, abys jim dal pokrm v času svém. Ale když odvrátíš tvář svou, zkormoutí se... Vypustíš ducha svého, a (opět) stvoření budou: a obnovíš tvář země.* Budiž sláva Hospodina na věky: veselili se bude Hospodin v skutcích svých: kterýž sblédá na zem, a činí, aby se třásla: kterýž dotýká se hor, a kouří se z nich. Zpívati budu Hospodinu, dokud živ budu: prozpěvovati budu Bohu svému, pokud mne bude“.

Obsahem tím ukázáno na velikou důležitost a významnost žaltáře vzhledem nábožného života.

9.

Touhá po obcování duše s Bohem jest, ať tak dím, *základní vid* (Grundanschauung) všech žalmů. *) Výjev ducha na

*) Smyslu písně jednotlivé nedopřídí se, kdo stanovisko zanedbá, z něhož hledá duše s Bohem jedno býti. Žaltář v našem latinském překladu podán jest dle starořeckého přeložení, jenž půltřetího sta let před Kristem povstalo.

velemnohých místech v žaltáři, že duch Boha nalezá, jest ovoce života nejhojnější. Odtad vícekrát opěťovaný nářek, že Bůh zakrývá obličej svůj, a srdečná žádost, aby *tvář svou osvětlil nad slušebníkem svým* (žl. 66, 2 ; 118, 135.).

Odtad více žalmů osvědčuje, jak byli spřáteleni starší modlitelé v Israeli s Bohem, a doznávali milost jeho.

Tot jsou radosti srdce hojnější, nežli ve žněch obilných a vína zbírkách (žl. 4, 8.). „Naplníš mne radostí před tváří tvou“ (žl. 15, 11.). „Nasycen budu, když se ukáže sláva tvá“ (žl. 16, 15.). „Pozdvihněte knížata bran vašich, a vzdvihněte se brány věčné, a vejdeť král slávy“ (žl. 23, 7.). „Hospodin osvícení mé, a spasoní mé. K tobě mluvilo srdce mé, tebe hledala tvář má: tváří tvé Hospodine hledati budu“ (žl. 26. 1. 8.). „Radujte se spravedliví v Hospodinu: na upřímněf přísluší chválení, a honoste se všickni upřímného srdce“ (žl. 31, 11.). „Milosrdenství Hospodinova plná jest země“ (žl. 32, 5.). „U tebe jest studnice života: a v světle tvém uzříme světlo“ (žl. 35, 10.). „Proč jsi smutná duše má? a proč kormoutíš se? Doufejž v Boha“ (žl. 42, 5.). „Já pak jako oliva plodná v domu Božím“ (žl. 51, 10.). „V stínu křídel tvých naději míti budu.. Hotovo jest srdce mé, Bože, hotovo jest srdce mé: zpívati a žalm říkati budu. Povstaň slávo má, povstaň citaro a harfo: povstanu na usvítě“ (žl. 56, 2. 8. 9.). „Žiznila po tobě duše má“ (žl. 62, 2.). „Bože, učils mne od mladosti mé, a až dosaváde vypravovati budu divy tvé“ (žl. 70, 17.). Nebo co mi jest na nebi? a bez tebe co jsem chtěl na zemi? (žl. 72, 25.) „Mne pak přidržeti se Boha, dobré jest“ (žl. 72, 28.). „Oslavovati tě budem, Bože: oslavovati a vzývati budem jméno tvé“ (žl. 74, 2.). „Zpomínal jsem na Boha, a kochal jsem se, i přemýšlel jsem, a zemdlel duch můj“ (žl. 76, 4.). „Touží a omdlévá duše má po síněch Hospodinových. Srdce mé, a tělo mé plesají k Bohu živému. Blahoslavený muž, kterýž má pomoc od tebe: vstupování (k stánku tvému) v srdci svém zpořádal, oudolím slzí, na místo, kteréž uložil... půjdou z síly k síle, až vidín bude Bůh bohů na Si-onu“ (žl. 83, 3 n.). „Vzhledniž na mne; učiň semnou znamení k dobrému“ (žl. 85, 16. 17.). „Podlé množství bolesti

mých v srdci mém, potěšování tvá obveselovala duši mou“ (žl. 93, 19.). „Světlo vzešlo jest spravedlivému“ (žl. 96, 11.). Útěchy takové jsou první pokrm, takořka mléko mateřské dítek Božích; ale duše nemá a nechce se svévolně zpěčovat, bude-li jí odjato od pokrmu toho: „Hospodine, není pozdviženo srdcemé, aniž povýšeny jsou oči mé. Aniž jsem chodil u velikých ani v divných věcech nade mne. Jestli jsem poníženě nesmyšlel, ale povýšil duše své: jako oslavenému od matere své, tak (budiž) odplata duši mé“ (žl. 130. 2.).

10.

Žalm 118 ve stonásobných obrazech slov svých dobře se k tomu hodí, aby dal průchod základním myšlénkám velmi důležitým. Má 176 veršů. Verš: „*Cantabiles mihi erant justificationes tuæ, in loco peregrinationis meæ*“, může za podlohu (them) žalmu celého vzat býti. Tedy k duchovním hodinkám (*Prima, Tertia, Sexta, Nona*) dobře se hodí, an připomíná o svalém oumyslu s nímžto denní úkol svůj zasvěcovati máme. *)

11.

Velebnost chrámu a štěstí města *Jerusaléma* popisují žalmové 121. 136 a jiní. V městě tom jest vespolečně Israelských stanovisko, a každý tu nalezá bratrský podíl svůj. „Neboť tam vstupovala pokolení Hospodinova.. aby oslavovali jméno Hospodinovo. Nebo tam stály stolice k soudu, nad domem *Davidovým* ustavené“. Město Jerusaleým bylo jim nejprřednější a největší potěšení. Lásku k vlasti jevil Israelita v zajetí, řka: „*Jesliše zapomenu na tebe Jerusaléme, budiš v zapomenutí dána pravice má*“ (136, 5.). I ty historické poměry k vítěznému řízení Božímu, v kterých dům Davidů na slovo vzat jest, souvisejí s osobou *Messiáše*, jehož očekávání v dobách člověctva nikdy nestárne.

*) Žalm ten podlé liter hebrejské abecedy jest složen, tak aby netoliko každá litera pod sebou osm veršů měla, ale také každý verš touž literou aby se začínal. Příkázání božské, k jichžto zachovávání David nabízi, rozličné tu slovou, totiž, *svědectví spravedlnosti, soudové, cesty, řecí*.

12.

Máme-li při výkladu jednotných žalmů naleztí smysl, nesmíme se odchýliti od stanoviska, z něhož člověk svého s Bohem se spojení vyhledává i nalezá. Možna, že tu pěvec sám aneb jiní po něm říkající jeho píseň, bez výtrže v bližším obcování s Bohem se nalezají. Toho dává příklad žlm. 44. *Eructavit cor meum &c.*, kdež v smyslu duchovním Krista a Církve jeho ctnost, ozdoba a láska se vypodobňuje. Může také býti, že pěvec radostně užívaje života tohoto, plesá, zvláště v milostném kole své rodiny, a v pokoji svého užívaje. Žl. 127. *Labores manuum tuarum, quia manducabis &c.*

13.

Při žalmích klatebných či zaklínacích, když se v nich vyzývá Boží trest na hříšníky, n. p. v žl. 34, 1 n; 51, 53, 7; 54, 20. 58. 59. 68, 24; 137 — můžeme připustiti, že žalmista v osobu trestající spravedlnosti božské se vmyslí, a ve jménu jejím mluvil; anebo že více varuje a napomína, než aby zaklínal. Takovými neouplnostmi starého Zákona nesmíme se dáti mysliti, nýbrž musíme je z nového Zákona doplňovati. *) Pobožný křesťan, znaje nový od Krista daný Zákon, může při takových místech žalmů na škůdce své duše, jenž jest tělo, svět a ďábel, mysliti. (Viz předmluvu o čtení starého Zákona vůbec, stranku VI. Bible české, v Praze 1851.)

14.

Veliká část žaltáře vyniká těmi žalmy, jichžto při veřejných službách Božích všechen Israel užíval, a k liturgickým oučelům v jistý pořádek uvedl. Některé o tom určité zprávy jsou tyto: Dle Talmuda prvního dne v každém týdnu levitě zpívali při obětech denních žalm 23: „Hospodinovať jest země, i plnost její: okršlek země i všickni, kteříž přebývají na něm“. V pondělí žalm 47: „Veliký jest Hospodin“. V úterý žalm 81: „Bůh stál v shromáždění bohů“. Ve středu žl. 94: „Pojďte,

*) My světle v nich nazírajíce, můžeme tím oživení citů svých.

veselme se Hospodinu“. Ve čtvrtek žalm 80: „Plesejte Bohu spomocníku našemu“. V pátek žalm 92: „Hospodin kraloval, v krásu oblékl se“. V sobotu žalm 91: „Dobré jest oslavovati Hospodina“ (Cfr. Mischnah Tamid k. 7. mass. 4.).

Pátá kniha žaltáře má mezi jinými ty písně, co zvláště na slavné hody mezi obětováním zpívány bývaly. Řada jich slovem „*Hallel*“ se naznačuje, proto že před každou písní jedním Halleluja vyzýván jest lid k vychvalování Boha.

Šestero jest žalmů těch 112 — 117 jak poetickým duchem, tak i vyučujícím obsahem vynikajících. Nápisý jejich, jakož i všech ostatních, tuším dochovány jsou nám proto, aby připomínaly, že žaltář někdy všemi nástroji starohebrejské hudby vládl nad navštěvovači chrámu jerusalémského. Těchto šesti žalmův odpěvání dalo se na nov měsíce, na letnice, na den posvěcení chrámu, a nejslavněji na hod velikonoční a stanovný (svátek podzelenou). Poslednější z hodů těch slaven byl zvláštním osvětlením místa, kde byl lid shromážděn, od něhož odříkávané žalmy ty jistými responsoriemi byly hlučně provázeny. Když tu zavznělo slovo: „*Hosianna*“ — Hospodine, dej dobrý prospěch! — kde kdo byl ve shromáždění tom zatřásl, sváteční ratolestí, tak že vnitř v chrámě šustot znamenati bylo. Při času velikonočním šest žalmů těch, jak mezi zabíjením beránek od levitů v chrámě, tak i po domích při večerí zpíváno. *) Slovo „*Hosianna*“ ze žalmu 117, 25. vzalo, a tím provázel obecný lid Krista, vjezd slavný do Jerusáléma konajícího (Mat. 21, 9.). Dále, co v 22. verši onoho žalmu prorok o sobě dí: „*Kámen, kterýž zavrhl stavitele, ten učiněn jest v hlavu uhelní*“ — vyplnilo se vlastněji o Kristu. Mat. 21, 42. Skutk. 4, 11. **)

15.

Patnácte žalmů t. 119 — 135 má nápis „*Píseň stupňů*“ (psalmi graduum), snad proto, že o hodu stánků zpívali je levité

*) Viz o poslední večerí Kristově, Mat. 26, 30; Mar. 14, 26. „A chválu vzdavše, vyšli na boru Olivetskou.“

**) To skupení žalmů (Hallel zvané) Tahnud zahrnuje dle hlavních momentů obsahu v 5 punktech: *Vyjiti z Egypta, rozstoupení moře rudého, ustanovení zákona, těla s mrtvých vstání a utrpení Messiasovo.*

na stupních vchodu do síně kněžské. (Mischnah, Sukkah C. V. Mass. 4.). Anebo proto, že lid některé z nich na cestě zpíval, když do Jerusaléma, jehož položení bylo na horách, k službám Božím putoval; aneb, že je brali sobě k zpívání cestou ti, jenž při navracování se ze zajetí babylonského do Jerusaléma vstupovali. Avšak berou někteří vykladači to slovo v smyslu duchovním, myslíce, že znamená vyšší toužebnost v žalmu obsaženou.

16.

Některé žalmy samy od sebe poukazují, k čemu *původně* ustanoveno jich; totiž k veřejnému slavení služby Boží; jmenovitě ony písně, v nichž se *responsoria* naskytají. „*Nebo na věky* (trvá) *milosrdenství jeho*“. Žalm 117. 105. 106., které začínají s Halleluja.

K společnému chválení Boha krátká ona formule (Neboť na věky milosrdenství jeho.) udržela se při těch veřejných pobožnostech, jenž dějepisnou stránku mají, od Davida krále až po zajetí lidu židovského. Neboť 1) Když byla archa Boží nesena na místo své, nazvukovali *Heman* a *Idithun*: „Oslavujte Hospodina!“ načež následovalo „*responsorium*“: „Neboť na věky (trvá) milosrdenství jeho.“ 1 Paral. 16, 41. 2) Při zpívání téhož responsoria naplněn jest obnovený chrám Šalomounův velebností (2 Paral. 5, 13; 7, 6.). 3) Podobně za dnů krále Josafata (2 Paral. 20, 21.). a 4) Za času Zorobabele (1. Esdr. 3, 11.). Na to se nepochybně vztahuje všeobecné lidu vyzývání v žalmu 99. „Plesejte Bohu všechna země.“

Dokonalý vzor staré, israelské *litanie* jest v žalmu 135. Cfr. 117. S názvukem (intonací) začínají žalmy 105 a 106ty. Podobno, že žalm 76, 9 na to se vztahuje. „Aneb dokonce milosrdenství své odtrhne, od národu do národu?“

17.

Rozvržení žaltáře na 7 dílů židům obyčejné, aby se v jednom týdnu všechny částky jeho pomodlili, jakž podobno, nepadá v dobu předkřesťanskou.

V neobyčejných dnech kajících a v čas hrozného hladu,

škodného sucha a ve všeobecných země bídách (Joel 1, 14; 2, 12 n; 1 Mach. 3, 46.), jakž podobno, více žalmů použito bylo (Porov. žl. 43. 59. (73 ?) 76.).

Po hebrejsku říká se celému žaltáři vůbec „*Thehilim*“ t. chvalozpěvy, proto že i skrze ty v něm obsažené žalozpěvy oslavování Hospodina prokmituje.

Celá kniha žalmů od sedmdesáti tlumočnicků pojmenována jest *Psalterion*. Jméno: *Žaltář* není to, aby knihu žalmů zevrub vyjádřilo; buď si původní jeho význam „*harfa*“ (dle Euthymia přef. in Psalm.) aneb co pravdě více podobno, že jmenem tím sbírka žalmů se rozuměti má. Jest zajisté původní význam slova Psalmus, žalm, přeloženého z hebrejštiny — *Mis-mór* — ne to naše „píseň“, nýbrž *nápěv*, aneb *strunný nástroj*. Tedy slovo to vztahuje se na přednesení hudební, ne pak na poesii. Avšak už před narozením Kristovým zvyk v mluvení stanoven jest, a my slovem „žalmy“ rozumíme tolik, co 150 písní od Davida a jeho následovců neb nástupců jednotně složených, a hebrejsky „*thehilim*“ nazvaných.

I to sluší připomenouti, že čtení latinské spojuje žalm desátý s devátým v žalm jeden, totiž v devátý, ješto čtení hebrejské ho odděluje a za desátý pokládá; a protož počnouc od žalmu desátého pořád o jedno číslo dále počítá, než latinské, až do žalmu 147; kdežto zas Hebrejský dva žalmy v jeden spojuje, a tak v celém počtu s latiníkem zevrub se srovnává. Téměř ve všech katolických vydáních bible nacházíme poznamenané číslo žalmů dle čtení latinského.

Chtěl-li by někdo žalmy, co do obsahu, na písně o utrpení, na písně toužebné smyslům lahodící, a na písně čistého v lásce Boží ukojení rozvrhnouti — což arci k velmi nestejným vedlo by oddílům — tuť by v žaltáři ty hlavní myšlenky ku kníze Jobově, ku Kazateli a k písni Šalomounově vyrčeny byly. Žalmy totiž 72 a 89 krátkým obsahem knihy Jobovy, žalm pak 44 obsahem písně Šalomounovy stanovili se mohou. *)

*) Někteří učitelové domnívají se, že tento žalm (44) jest píseň novomanželův, krále Šalomouna a dcery Faraonovy; než v smyslu duchovním jesti píseň svadební ke cti Krista, jakožto ženicha, a pravé církve, jakožto nevěsty

C. Kniha Jobova.

18.

Job jest historická osoba, jakož o tom z udání vlastí jeho Hus (hebrejsky Huc, či Uc), v severní Arabii, a z dokladků sv. spisovatelů se dovidáme. Ezechiel 14, 14 klade Joba vedle Noéma a Daniele; v knize Tobiašově 2, 12, a v epištole s. Jakoba 5, 11 postaven jest za vzor trpělivosti. Kniha Jobova obsahuje pověčně platnou žalobu lidskou v nejkrutších strastech. Když Job tím největším zdarem pozemským nadělen, když ve svém vřkolí na veliké slovo brán byl, když pro upřímnost a bohabojnost, o přízni a lásce Boží, také na časy budoucí ujistiti se hleděl, a změny štěstí svého se nejméně nadál: na nebi uzavřino, aby ctnost jeho nejstrašnější nehodou zkušena byla. Nebo z dopuštění Božího nejprvé všecken statek, pak i dítky ztratil, a konečně při nejtraplivějším malomocenství ještě od vlastní ženy posměch trpěl. Duše jeho vším, co se mysliti dá, skličena celou řadu lidských stesků proběhla. Avšak při tom všem neštěstí *nezhřešil Job rty svými.* (1, 22.)

19.

Když to zkoušení Joba nastalo, i příčina i účel toho byly tajny před ním, a když přátelé jeho příčinu jemu podali, aby

jeho. Dva verše její 7 a 8mý vykládá sv. apoštol Pavel o Synu Božím, k Žid. 1, 8, 9.

Calmet, dle autority ss. Otců, v oceňování knihy Žalmů mezi jinými tvrdí, že záhodno, aby ona za výtah celého Písma kladena byla, jelikož co v ostatních knihách šife rozvedeno, ona stručně podává. — „Žaltář“, dle sv. Augustin, „zahrnuje ze všech, co koli užitečného jest.“ Sv. Ambrož dále praví: „V žaltáři bojuje nauka s milostí.“ (Obadva ve svých proslavlích (prefacích) na žalmy.)

Cassiodor pokládá knihu tu za zvláštní dobře zřízenou bibliotheku, z kteréž Církve, jakožka jediné, hodinky své sestavila, a částku žaltáře na každý den duchovníkům k říkání předepsala. Konečně sv. Jeronym a sv. Řehoř Nyssenský nasvědčují tomu, že tehdáž nebylo pořádku osob klášterních, ježto žaltář z paměti říkaly. A není pochybnosti, že vše, co v žaltáři psáno, pokládají za výrok Ducha svatého, a že už synagoga mnoho žalmů za messiašské pokládala; a že podobně, bylo věřeno, že nejstarší doby Církve Kristovy, svědčí Tertullian, řka: „*Sed et omnes pene psalms, Christi personam sustinent: filium ad patrem, id est, Christum ad Deum, verba facientem representant*“ (Adv. Praxeam.)

s nimi o té věci porozmluvil: onť jen tu zásadu hájil, kteráž nevyvratnou býti se zdála, totiž: Nechtěj sám sebe sklamati pouhou theorií, kteréž pravdivá *zkušenost* odporuje. Arciť, že na tom stanovišti nejednou se zatemňuje jistota o nesmrtelnosti duše lidské, avšak přichází jeho tušení o odplatě věčné až na vrch božského nadchnutí: „*Vím, že Vykupitel můj živ jest, a že poslední den z mrtvých vstanu, a zase oblečen budu kůsů svou, a v těle svém uzřím Boha svého. Slošena jest ta naděje má v lůno mém.*“ V knize Jobově jest dle mínění sv. Jeronyma (epist. ad Paulin.) každé slovo plné smyslův. A vzkříšení těl tak prorokuje, že nižádný o něm aneb zjevněji aneb věrněji nepsal. Job 19, 25.

Zatím však přátelé, místo, coby byli těšiti měli, ostře nabírali Joba, kárajíce ho, že by ke svým hříchům se nepřiznával; pro kteréž tak těžký trest zasloužil. Tu rozmluva jejich přechází sama sebou do rozepře: zdali člověk také s nezavinilým trestem se potkává, anebo všeliké příkoří a trápení lidské za pokutu hříchu uloženo jest? *) Job, nejsa sobě zlého svědom, zastává prvnější článek v oné rozepři, jakkoli to nezaviněné protivensství, an žádné viny na sobě nenalezá, mu něco nepochopitelného jest. Naproti tomu přátelé zastávají vůbec článek ten, žeby každá nehoda a strast, která přichází na člověka, jen za trest byla zpáchané nepravosti, a že, kdoby se tělo vystříhal a varoval, s neštěstím by se nepotkal. Job zase všecko na opak vykládá, že totiž právě ti, co bezbožní jsou, štěstím oplývají, a bída, že ustavičně jen ctnostného stihá a zlostníka se vzdaluje. I odvolává se tak jako přátelé to činí, na každodenní *zkušenost*, aby tudy svou řeč ztvrdil. Přátelé neodstupují od svého mínění, k ničemu ani k tomu, co pravdivého Job mluvil, nepřivolujice. *Elifas*, první přítel, bohaté myšlenky pronáší opatrně; druhý, *Bildad*, jest prudký či z horka nakvašený, třetí, *Sofar*, na vlastní myšlenky velmi chudý. Jobovým sokům těmto málo prospívá, že jsou zástupci věci Boží; nebo *nepravdivým* zastáváním ta ničeho nezíská. „Zdali Bůh potřebuje vaší lži, aby jste za něho mluvili lsi?“ (Job 13, 7 n.)

*) Otázku tuto tisícové nešťastníkův vykoktali, a na ní odpověditi bez počtu mnoho myslitelův se pokusilo.

A opět Job od své nadsazené mluvy ulevuje, a přátelům pouští, že blahobyť bezbožných žádné stálosti nemá, a tito dřív neb později s pokulou zaviněnou se potkají; avšak vedlé toho na tom zůstává, že i lidé ctnostní a nevinní utrpením a zármutkem zkoušeni bývají. Když tak, co tvrdili přátelé, jím se připouští, pokud v tom pravda jest, a oni protějšního učení, že také spravedlivý bidu snášeti musí, vyvrátiti nemohou, avšak ani k oné nauce nepřisvědčují, nic jiného nezbyvá, než aby mlčeli. Tedy není odpovědino na otázku: Kterak strast spravedlivých s Boží spravedlností se srovnává? A tak obšírnou rozmluvou tolik alespoň na čisto přivedeno, že i na nevinného strast a pohroma přichází, a že také sprostný, upřímý a bohabojný muž krutým osudem navštíven bývá. O příčinách toho nemohou přátelé nic pověditi, anof věc samu ještě připustiti nechťejí, a Job, co se ho týče, tu strast nevinného nemůže mež jen za nepochopitelnou míti, a v nevystihlé moudrosti božské původ té samé tušiti.

20.

Teď přejímá řeč mluvec pátý, jínoch, jmenem *Elihu*, snažen jsa ohledně na slova celé rozmluvy dokázati, že ani Job, ani přátelé jeho v čistou pravdu neuhozují. Joba napomíná ke zpytování sebe samého, mluví o dopuštění nemoci ku polepšení hříšníka a o *přímluvě andělův* (33, 32 n.). Dále meží jiným dotýká i o tom, že příkoří a bída jsou nejen msta za hříchy, ale mnohdykrát i ke zkoušení, přetříbení a utvrzení v dobrém, ale často i k výstraze před hříchem a ku zdržení se ho slouží. Ovšem tudy otázka: proč Bůh zlé věci na lidi spravedlivé sesílá? — ještě ani vůbec, ani u Joba zvlášť, není úplně rozluštěná. Než ani tak státi se nemá, jelikož pojedinych strastí příčina jen Bohu známá jest, a člověku stačí věděti, že Bůh z nejmoudřejších úmyslů věci lidské právě tak, a nejinak řídí a zpravuje.

Co skrze jinocha Elihu živě vyličeño o znameních moci božské a nevyzpytatelnosti v přírodě, to jen těm slovům dává napřed, kteráž hned potom Bohu samému v ústa se kladou.

Hlas Boží ozývá se (38, 1 n.) z vichru, a Job tudy i

přátelé jeho se upozorňují na nestížitelné *soudy Boží v přírodě*. Tu jsou věci nejen lakové, jenž člověku příznivými a služebnými se zračí, jako voda, víno, ovoce, skoty a ovce, ale i nosorožec, krokodil, jichžto určení on nepoznává (Job. 39, 9.). Zdaž proto učiní člověk, aby ty ukazy v přírodě nebyly, aneb Stvořitele proto mistrovati bude, že základu věcí těch nepoznává? Nikoli. Než proč chce v mravním oboru jen to přijmouti, co úplně souhlasí s citem a poznáním jeho? — Vezmeme-li to, co v slovích Elihuových, a v řeči Boží zahrnuto, tedy celý výsledek všech rozmluv není než *vzbuzení neobmezené důvěry ve všemohoucnost a moudrost Boží*. Takto na konci ještě nic nevíme o vnitřních příčinách utrpení.

A zase závěrek, spolu s úvodem sloučíce, nahlédáme do útroby strasti *spravedlivého trpitele*. Ne žeby Bůh člověka na průbu bráti potřeboval, aby o něm zvěděl, ale neblahý, padlý anděl, jenž člověku závidí, potřebuje toho, aby soudu Božího spravedlnost poctil. Když těžkostmi obklíčený člověk přece Bohu věrným zůstává, tu úplně rozhodnuto zavinění ducha s větší dokonalostí stvořeného, jenž by Boha byl tváří v tvář viděti mohl. Vítězství Svatých nad pokušením jest tolik, co vyřknutí úsudku nad ďábly a jejich následovníků (2 Kor. 6, 3.). Pro trpitele jestli zkouška ziskem, že v tom postavení může sobě zásluh nashlédati, kterých v žádném jiném dojiti nelze.

Vítězství tedy se chýlí k straně Jobově, ač mu pro některá neopatrná slova domlouváno. Posléze přichází Job pro svou nevinnost ku požehnání dvakrát většimu, než byl prvě měl a ztratil, a ještě 140 let blaze žije, a co hlavní rek na divadle, divačům, jakož i čtenářům knihy jeho k poučení a útěše v každé strasti sloužili může.

21.

Jak pravdě podobno, živ byl za oné doby, když Židé v porobě egyptské upěli. Od mnoha rabínů považuje se za souvěkého s Mojžíšem. Že však v knize Jobově převod neb přepracované dílo máme, ježto dobu povolání Mojžíše přesáhá, ručí i ta okolnost, že o zázračném vedení Israele, což by se k účelu velmi bylo hodilo, ani zmínky není; dále, že jméno

zjevené Boží u kře hořícího v pásmu řečí se nenaskytá. Mravy, jaké se vůkol Joba ukazují, jsou patriarchální; avšak neschází tu náarážky na zhejralost egyptskou; což z toho výklad svůj má, že skrz Jobovu otčinu, (okolo Petry) táhla cesta veřejná, kteráž Egypt s Asií, a jiná, co Arabii s Syrií spojovala. Důstojnost jeho hrubě nic neodevzdávala vážnosti královské (29, 25.).

22.

V předu i ku konci knihy, jmenem Jobovým nazvané, ukázáno jest na všeliký zdar pozemský, Bohem jemu udělený. Jestli tu a onde nezavinilou hídu svou nad příliš vyobrazuje, a nedosti vážných výrazův užívá, hudiž přičteno velikému hoři muže, v svatosti ovšem nedospělého, ale takového, jaký v starém zákoně býti mohl, a který ještě zkouškám nejedněm z potřeby podrobiti se měl.

23.

Žádná z kněh naučných st. Z. týkajíc se provedení velikolepé vídky základní, a estetické krásy i úplnosti, ku knize Johově přirovnati se nemůž. Poněvadž ale jisto jest, že květloucí věk literatury hebrejské v tu dobu padá, za které David a Šalomoun kralovali, mínění to, že kniha naše aneho překlad její právě z toho věku pochází, alespoň nejvíce k pravdě se podobá.

24.

Dobře připomenul D. Haneberg (*Versuch einer Geřch. der bibl. Offenbarung* *), že 1) celá ta hádka mezi Johem a třemi přátely jeho jen k tomu slouží, aby a) té obsažné otázce o vezdejších strastech zevšad spravedlivého světla se dostalo; b) aby povrchní svatost za marnou se vylíčila, a c) zvláště hrdé na formulích při takové otázce spoléhání se zvykalo, kde lidská svohoda s božskou neodvislostí se setkává. Job a přátelé jeho jedno jsou u víře v Boha všemohoucího; avšak jak hrzo tato známost svou o Bohu formulemi ustáliti a tudy dokázati

*) Zweite Aufl. str. 331.

chtějí, jakby Bůh činiti musel, tu povstává Job s vítěznou výmluvností proti nim. 2) Že ta rozmluva či hádka mezi Jobem a jeho přátely věc velmi důležitá jest. Bylo-li by farisejství bylo napravitelno bylo, tedy již bedlivým té knihy čítáním bylo by se bylo napraviti mohlo. Fariseové hlavně k tomu náhledu se přiznávali, že od pojmu o spravedlivosti Boží počínajíc, všechny výjevy ve světlě, co věc nutnou uvažovali. *) Bůh byl považován takměř za věc anebo příklad početní, v němž lidskému rozumu vyslížitelný zákon nutnosti panuje. Téhož osobného zdání byli také přátelé Jobovi, a to samé od něho zničeno jest. **)

25.

Konečně vzhledem počínání satanova v knize Jobově, jest postačitelý náhled těch, kteří ukazující v Písmě na jiné příbuzné výjevy, připomínají, že při těch samých satan také na osobu pokušítele hral (Cfr. Zach. 3, 1 n., 3 Král. 22, 19 n. Žalm. 108, 6.).

Říše neblahých duchů andělských má jistý okres činnosti. Bůh dopouští, aby k jisté míře zlost sáhala, a jednak ku potrestání hříšníků, jednak ke zkušení spravedlivých sloužila. Jako zlá vůle jednotného člověka až do jisté míry, o níž jen Bůh ví, se pohybuje, tu ku pomstě, tu ku přetřibení lidí ostatních: tak také zlá vůle satanova v míře, ji Bohem uložené zůstatí musí.

26.

Náměr čili osnova ku knize Jobově podává se následujícím přehledem:

Úvod. K. 1. 2. Líčení o prvéjším bohatství a spravedlnosti, jakož i strasti a pohromě Jobově. Chování se k němu vlastní manželky jeho. Příchod tří přátel, kteříž místo aby byli těšili ho, hádali se s ním.

*) I učenci Kristovi z počátku byli toho zdání. Cf. Jan 9, 2. Kristus opravuje učenníkův, řka: „Ani tento nezbřežil, ani jeho rodičové, ale aby zjevení byli skutkové Boží na něm.“ Cfr. Hillelova úvahu o jisté lebec. Aboth. 2, 7.

**) I Kristus Pán káral farisey, ježto svými křivými úsudky do tajnosti cizího svědomí vniknouti a tvrdili se osmělili, že v něm hříchy skryté býti musejí.

I. Hádka mezi Jobem a přátely jeho, kp. 3—31 ve třech dějstvích.

Dějství *první*: 1. Naříkání Jobovo (3). Odpověď Elifasova Joba z netrpělivosti obviňujíc, a aby se k Bohu obrátil, napominajíc (4. 5.).

2. Nové naříkání Joba, zamilujícího řeč Elifasovu (6. 7.). Bildad tresce Joba, jakoby božské spravedlnosti utrhaajícího (8.).

3. Job zůstává na svém (9. 10.). Sofar napomíná Joba, aby milosti Boží hledal (11.).

Dějství *druhé*: 1. Job vchází v novou rozmluvu (hádku) 12. 13. 14. Elifas tresce jej z pýchy atd. (15.).

2. Job domlouvá přátelům (16. 17.). Bildad odpovídá (18.).

3. Řeč Jobova vejš postupuje (19.). Sofar nespravedlivě soudí, že Job musí bezbožným býti (20.).

Dějství *třetí*: 1. Job mluví o nezpytatelných soudech Božích (21.). Elifas nespravedlnosti na Joba dovoditi usiluje (22.).

2. Job vyhlašuje své přátele za soudce neschopné (23. 24.). Bildad jej kárá (25.).

3. Job své zdání tak mistrně hájí, že všickni mluviti přestávají (26—31.).

II. Jinoch Elihu přistupuje, chtěje Joba poučiti (32—37.).

III. Bůh z vichru mluví a stvrzuje slova Elihuova (38. 39. 40. 41.).

Závěrek. Job se vyznává, že a jak se prohřešil (42, 1—6.). Dvěma přátelům Jobovým Bildadovi a Sofarovi ukládá Bůh pokání; Jobovi ale dvakráte všeho, co prvé měl, uděluje.

Na otázku: Zdali řeči Jobových přátel a Jobovy stejnou měrou za slovo Boží platili mohou, jako ona, v nížto Bůh sám tu při rozhoduje — po zdání našem dostatečně odpovídá sv. Augustin, contr. Priscill et Origen. c. 9.

„Po zdání mém nejsou slova (přátel Jobových) neomylná; neboť nejsou výrok Jobův, jemuž Bůh zvláštním způsobem dává svědectví, že nezhřešil rty svými, nýbrž jednoho z přátel jeho, jenž *těšitelové těšci* (kp. 16, 2.), nazváni a od Boha odsouzeni jsou. Nemínímť já tím tvrditi, že by Tito od Boha zavr-

ženi a od Joba uvinění přátelé nic pravdivého byli říci nemohli, ale jen že netřeba všechny řeči jejich za pravé míti. Ač jsou proti Jobu žádné pravdy nepronесли, přece někdo, znaje činiti rozdíl, myšlenku ze slov jejich ku stvrzení pravdy vybrati může.“

D. Kazatel.

27.

Jak židovská tak i křesťanská tradice všim právem klade Šalomouna za spisovatele knihy *Koheleth* (kazatel) nazvané. V knize Jobově osvědčuje se, že člověk v boji s přírodou, tak zápasivá, že ta nad ním převládá, a on pod ní stojí; v Kazateli vidíme jej v boj vydaného u prostřed požívání přírody. Hlavní účel té knihy jest, ukázati, jakby člověku při té marnosti zboží časných po něčem vyšším a nepomíjitelném toužili náleželo. Záslušno tedy, statkův a rozkoší vezdejších moudře užívati, trápení s odevzdáním-se do vůle Boží snášeti, a dle průpovědi: *Boj se Boha **), vždycky k počtu vydání se chystati.

28.

Klade-li se snaha po moudrosti za marnou, nemíní se nic jiného, leč, že snažení a namáhání tak dalece daremné jest, jako člověk nemůže na samý vrchol moudrosti dosáhnouti, a že při ní, pokud dosažitelná jest, ne všechna bída a nevrlost se oddaluje; a v témže nad obyčej zvýšeném smyslu pojata moudrost v slovích: „*Řekl jsem, budu moudrým: ale ona (moudrost) vzdálila se ode mne*“ (7, 24.).

Když Kazatel (kp. 3, 19.) praví, že jednostejné jest zahynutí člověka i hověd atd., tedy zevnitřní, tělesný způsob a ta ovšem živočichům svědčící pomíjitelnost Jemu na očích jest, že totiž tvorové bez rozdílu umírajíce v nepamět přicházejí, a že mudrc tudy před jinými nic napřed nemá.

*) Tuto průpověď vzal jest Šalomoun od Mojžíše, podobně mluvícího, Deut. 10, 12. 13. K tomuto konci směřují všechna zvláštní naučení té knihy, jinak *Ekleziastes* nazvané, při kteréž s. Jeronym a mnozí jiní Písma vykladači podotýkají, že by sepsání jí bylo následkem Šalomonnova zaso obrácení se k Bohu.

Slovy: „*Není zajisté člověka spravedlivého*“ (7, 21.), míní se spravedlnost naprostá čili ctnost dokonalá a žádným hříchem nezkalená. Že jednak takové upírati, a jednak o spravedlnosti po smyslu obecném mluvíti lze, je na jevu.

V Kazateli panuje boj s odpory a pochybnostmi, n. p. „Jednostejné jest zahynutí člověka i hovad, a rovná obojího povaha, jakož umírá člověk, tak umírají i ona: a nic více není člověk než hovado (t. v tělesném způsobu). „A poznal jsem, že nic lepšího není, nežli veselili se“ (3, 12. 19.).

29.

Ku poražení těch a podobných na věrouku st. zákona nevražících textů v Kazateli, upřeme oči na *celek* knihy. — Chceť on protivou těch mnoha lichých prostředků k dojití spokojenosti, pravou cestu k ní ukázati. Nenasytitelná žádost nejistého zboží s pyšným bádáním jest počátek nepokoje. Přílišný strach ze smrti se k tomu druží. Člověk ale při všem tom snažení přeznává svých poměrů k Bohu a světu; všeho příliš se domáhá, co svět podává. Dílo přírody Boží jest velikánské tak, že při něm člověk zapomnělby na svou nesmrtelnost. I neměl by se zpíčiti, když cestu všeho těla skončiti má, jelikož zákon vzniku a zániku nade vším panuje. Anť člověk ani celku nedopatří, ani pánem jeho není, bez potřeby nebude se pachtíti se soustavami. Během znikají, během zanikají věci, aniž lze jich zadržeti. Jen co se na Boha vztahuje, to zůstává; a radno jest, života užívat, aby se z cílů bázně Boží nevychýlil. Nelzeť nabyti spokojenosti, leč podrobením se vůli Boží; jak dalece s tím podrobením sjednotiti se může užívání statků zdejších, tak také svět zevnější spokojuje duši lidskou.

Ten-li směr, na světlo ukazující, s oči nespustíme, za velmi vzácnou uznáme knihu Kazatele.

Mnohá slova ukazují na nestateč lidskou u přirovnání k svrchované světozprávě; jakož i zároveň na cenu člověka a na ten poměr, v němž stojí k Bohu, nevěda, *zdali lásky, čili nenávisti hoden jest* (9, 1.). Poněvadž Bůh nad velikolepým života i smrti oběhem vládne, těžko není, i tomu zákonu smrti se poddati. Pročž výmluvnost Kazatelova nejvýše se nese tu, kde o šedinách člověka, jako o zvěstujících mu blízké vykročení

ze světa dotýkaje di: Když se přetrhne provázek stříbrný (dech lidský), a zpět zběhne lampa zlatá (zhasne svíce života), a roztrčí se věderce nad studnicí (srdce přestane tlouci) — tedy *navrátí se prach do země své, odkud byl, a duch navrátí se k Bohu, kterýž jej dal* (12, 6 n.).

Jestliž tak nazvaná v Kazateli jen zřídka přeltržitá ironie (či opakomluv), z nížto hledí mudrlantství, a z těch lidí mluvící se uvodí, ješto vše jen od zdejška očekávají. A to jest, co s oči pustiti nesmíme, máme-li těch rozpaků a překážek se zhostiti, s nimiž tu Kazatel zápasí. *) Jméno to má kniha ta, poněvadž v ní Šalomoun jako k celému shromáždění mluví a káže, tak že i slova její naznačují osobu spisovatelovu: „Já Kazatel byl jsem králem israelským v Jerusalemě... a převýšil jsem všecky moudrosti, kteříž byli přede mnou v Jerusalemě... a zveličil jsem skutky své, vystavěl jsem sobě domy“ 1, 12. 16; 2, 4. 9. — *Boha se boj, a přikázání jeho ostříhej: nebo to jest všeliký člověk*“ (dělá celého člověka dokonalého).

E. Píseň Šalomounova.

30.

V písni této, dle pouhého významu slov, Šalomoun opěvá lásku dvou zasnoubených, a touhu po trvanlivém sloučení, a rozličné k docilení téhož pokusy, jsou tu ohlasové v střídavých částkách, an jeden k druhému pln vroucích citů mluví. Konečně mnohé překážky se kladou v cestu zasnoubencům, tak že o spojení jejich, bylo-li k místu přivedeno, zmínky není.

Ovšem slova, jimiž tu stav zasnoubencův líčen, nedosti světla podávají: Mohl by někdo mysliti na děvů sprostou, venku vychovanou, kteráž miluje sprostého pastýře, a že král Šalomoun jí do svého ženníka (haremu) hledá neb namlouvá, všecku svou slávu jí před oči stavě; ona však že v lásce své k prvnějšímu, milovníku neuchylnou zůstává. Anebo jest Šalomoun ten ženich

*) Zápasí také s těmi, kdož z důvodů rozumu a Písma sv. o duchové povaze duše lidské přesvědčení se nechťejí. Kp. 12, 7. 1 Moj. 2, 7. Kultura zvýšenější, kterouž kniha předpokládá, jakož i čtení v 10, 19; 12, 12. srovnávají se s dobou krále Šalomouna. a i židovská i křesťanská tradici jemu knihu tu připisují.

sám, jen že jako pastýř k pastýřce vřídne přichází, aneb po více dní svůj manželský sňatek slaví, odkadž se touha po sňátku vejš a vejš nese.

31.

V pouze slovním smyslu nemůžeme bráti písne té, poně- vadž latinský titul její sám: *Canticum Canticorum* (píseň všech písní), s tím se neshoduje; který by jí nebyl dán, kdyby jen obyčejné lásky poměrů se týkala. Ještě více proto jen k literárnímu smyslu při ní hleděno nebud, že příběh historický, jak jej píseň Šalomounova líčí, sotva k možným věcem náleželi se zdá; což jmenovitě platí o způsobu, v jakém se Šalomoun a pastýřka ukazují.

32.

Tato hlavní příčina proti výkladu literárnímu, jest také proti obraznému (typickému) rozsudečná; jelikož tento jen na literárním spočívá, a s ním sám od sebe padá. Ona krále egyptského dcera nemohla by co strážná nějaké vinnice, a co pastýřka po ulicích běhající, po milém toužící, a od strážných bitá se oznamovati; jakož i Šalomoun tak, jako pastýř, jenž přes hory a doly noční dobou k své nevěstě chvátá, na okence tluče a porosený přístupu žádá, slovy, jak v písni té znějí, sotvaby vyličen býti mohl.

33.

Tedy zůstává jen *allegorický* výklad, dle něhož v St. Zá- koně brala synagoga tu píseň o lásce Hospodinově k Israeli, Otcové pak nového Zákona rozumějí tu samu o lásce Krista Pána k choti jeho, za kterou sebe samého vydal (Efes. 5, 25). Že tento výklad s biblickým způsobem mluvení a vyobrazování se shoduje a srovnává, již mnohdy a vším právem připomenuto jest. V starozákonních spisech poměr Boha Hospodina k lidu jeho, jak známo, vícekrátě co chotě k choti se vyobrazuje, a v Zákoně novém Kristus již od Jana Křt. jako ženich (Jan 3, 29), a učenníci jeho, co synové ženichovi se naznačují (Mat. 9, 25.). S tím souhlasí apoštol Pavel, an obec Korintskou

zasnubuje Pánu (2 Kor. 11, 2.) a poměr Syna Božího k Církvi poměru manželskému přirovnává (Efes. 5, 21 n.). A na ostrově Pathmos Jan vidí město svaté Jerusaleém nový, s nebe sstupující, jako nevěstu okrášlenou muži svému (Zjev. 21, 2.) a vypisuje dokonání říše Kristovy, úplné spojení jeho se svými, jako svatbu Beránkovu (Zjev. 19, 7 n.).

34.

Můžeť býti, že mnohý čtenář při upotřebení toho pouze duchovního výkladu v pojedinečných slovích a řečech jak Šalomounových, tak Sulamitinyň na cosi k věci nehodného uhodí, avšak ty domnělé nedověčnosti jen v nepravém pojmu a výkladu svou příčinu mají. *) Jakož o tom píše sv. Jeronym, píseň ta nikomu u židů do rukou přijíti neměla, kdoby neměl stáří 30 let. Sv. *Tomáš Aquin.* teprv na smrtelném loži podal výklad písně této. Stalo se, že r. 1274 v klášteře Fossanova jej mnichům za to prosícím ku péru povídal.

F. Kniha Přísloví.

35.

V knize této zahrnuta jsou krátká naučení, nejvíce v takových průpovědech, při nichžto obraty slohu, a způsob pronešení, duchu zvláštní vnady podává. Vtipné přísloví a průpovědi dávati a zodpovídati náleželo k mudrcví starých. Dle *formy* poukazuje průpověď k jakémusi činu, jenž živému výrazu čehosi příbuzného se hodí; n. p. „*Zdališ i Saul mezi proroky?*“ (1 Král. 10, 12.) Tou cestou povstala přísloví *historická* Cfr. „*Nouze naučila Dalibora housti*“. Dále, v obraze z přírodních aneb lidských obyčejů vzatém mravní pravidlo se představuje; n. p. „*Ruka ruku myje. Dal hlídati kozlu petržele*“. —

*) Dr. Haneberg. l. c. str. 337 dí: „*Celek té písně vítězoslavi nad jedním základním učením domněle dospělého v biblí protestanstva. Píseň ta toliko v katolickém smyslu o životě Svatých v Bohu pravdivá jest. Doznali toho die litery František Assis, Kateřina Sienska, Rosa Simanská. Synagoga i Církev v tom se shodují, že láska tělesná vyobrazuje lásku, kterou Bůh miluje duši lidskou. Mlínění Theodora z Mopsuesty, že by píseň Šalomounova jen milostná píseň byla, zavrhl sněm Čáňhradský l. 554.*“

Věly toho druhu jsou-li provedeny, dávají *bájk*y. Stává se také nauka dojímavější, předneseme-li ji větou na pohled odpor-nou. N. p. „Nejvyšší právo, nejvyšší bezprávi. Chtěl-li by kdo život svůj zachovati, ztratí jej“ (Mar. 8, 35.). U Hebrejských sluje: *pohádka*. V povídkách smýšlených zrcadlí se vývin mravní. N. p. Náthanovo podobenství před Davidem (2 Král. 12.). Konečně můžeme bystrým zrakem naleznout úkazy mravní krátce vyslovili, a jen obratem v slohu a básnickým půvabem zpřijemnit.

K takovým prostoduchým moudrosti pravidlům náleží větší díl přísloví Šalomounových.

Účel přísloví těch jiný není, než poukázati, jakby člověk u prostřed nátlaku a lopoty uzpůsobiti se měl k vedení vlády nad tím, co je náhodného, prozvolného a neb co na převrácenost myslí ukazuje. Vláda ta, jen v duchu možná jest, a to skrze vzdělanost na vyšším stupni, kterýž v bibli jméno *moudrosti* má. *) Tudy Šalomoun nejvíce k tomu hledí, aby postoupně člověka k té moudrosti přivedl. Ten ale, na vzdor všemu vzdělání ducha svého, není s to, provozovati úplnou vládu nad tím, co náhodného a neblahého jest. Onť potřebuje nejen vědomosti, při nížby v svém vnitřním oboru bezpečně panoval, ale rádby i k známosti přišel, a se podepřel na mocnost duchovní, jejíž zákon vládne nade vším — jak tím, co zevniť, tak co vniť jest. K takové vládě a moci kniha Přísloví odkazuje (k. 8 a 9.). Jestliť to věčná, osobná moudrost Boží. Zde ponejprv myšlénka o osobném rozdílu při Bohu se nadmítá. Z hlubin podstaty božské osobná moudrost hned od věčnosti vyšla; svět skrze ni učiněn jest; ta sama trvá v bytu svém, a s rozkoší, jakouž má, sstupujíc k synům lidským. Tak se zračí moudrost lidská, co nějaký odlesk moudrosti Boží.

Tedy dvojí to věc, jenž těm tak často a velmi zjednotli-věným příslovím živosti dodává: *Jedna*, že na to cílí, aby člo-

*) V celé této knize slovy: *moudrost, opatrnost, rozumnost, spravedlnost* atd. míní se moudrost pravá, kteráž v pravém náboženství, v známosti a ko-nání vůle Boží spočívá. Všecka tato podaná naučení, aby nebyla rozumná toliko a opatrná, nýbrž opravdově moudrá, buďto doplňována z učení Nového zákona, a v duchu Kristovu pojata.

věka ozbrojily k boji s tisícovým odporem světa tohoto. *Druhá*, že jsou co paprsky řinoucí z plna moudrosti Boží.

36.

Skladatel knihy Přísloví jest Šalomoun, jenž (dle svědectví 3 Král. 4, 32.) mluvil, t. j. složil jich 3000. On, jakož i otec jeho David (žlm. 110, 10.) na bázni Boží všelikou moudrost zakládá a k ní vzbuzuje. Po učiněném v devíti kapitolách úvodu, s kapitolou 10^{lou} počínají Šalomounova přísloví, jenž se jednak na mravy vůbec, jednak na články víry vztahují, a jdou až po kapitolu 25^{lou}. Odtud až do konce kap. 29^{lé} obsahují se přísloví téhož krále, kteráž teprv za časů Ezechiášových (4 Král. 25, 1.) sebrána byla. Kapitola 30^{lá} zavírá v sobě naučení *Agura*, syna Jakeova, a kap. 31^{ní} naučení matky, jež dala synu svému králi *Iamuelovi* (snad Bethsabé Šalomounovi?). Poslední verše t. 10 — 31 zahrnují v sobě chválu statečné ženy. Každý verš té chvály začíná s jiným písmenem dle pořádku abecedy, pročež ji také „abecedou žen“ nazývají. Ač přísloví Šalomounova se nekladou případně sestavená, přeceť jsou obraz žití lidského mnohými barvami se pstroucího. Strasti podnikati, tělu hověti, a vznešené slasti okoušeti, jsou to, s čím se v této plané štěpnici přírody potkáváme. Co se nalézá zde rozptýleno, jest v trojjednotném výtvoru poesie vystaveno: Utrpení v Jobu, bažení po upokojení chuti vezdejší v Kazateli, a nadzemní upokojenost v písni Šalomounově.

K a p i t o l a V.

Dějepisťvo před zavedením do zajetí. Knihy Samuelovy. a Královské.

1.

Hned po Mojžíšovi povstali mužové, kteří pro bystrotu ducha k sepsání dějů nad jiné schopnější byli, a také sami sepsali historii israelskou; byliť aspoň toho mocni, aby i po rozdělení království Šalomounova jednak historii Israele, jednak Jůdy z ouředních zápisů od královských dějepisců zhotovených sestavili 2 Paral. 33, 18; 20, 34; 25, 26; 28, 26; 32, 32. Sem

náleží před zavedením Židů do zajetí, proroci *Samuel, Náthan, Abia, Iddo, Semajáš, Gád, Jehu, Isaiáš* a jiní. „Úloha dějepisova jest, nastíniti co se dalo. Čím ouplněji to dovede, tím dokonaleji rozhrěší úlohu svou... Věc udělá jest jen z částky na světlé spatřitelná, všo ostatní musí k ní přiláno býti pocitem, úvahou a dovtipem. Co z té věci spatřujeme, stojí různé, kusé, ojedinělé; co kusost tuto poji, co jednotu na výsluní staví a celku formu dává, to umývá zraku pozorovatele. . Holým odloučením skutečně událeného... jedva kostra události se podává. Co tudy získáno, základem, látkou dějepisu jest, ne pak dějepis... Jsouť vtipné hlavy, jenž v dějích oživující souvislosti hledati nepřestávají; kdož ale uznal meze síly lidské, rád připustí, že jen samovlastní životopis s úplnou probytečností (pragmatikou) vědeckou sepsati lze; co sáhá přes obor toho, co kdo sám vykonal, jen důmyslu jo přístupno“.*) Měliť však starozákonní proroci zrak ozbrojený, jemuž v mnoha případnostech vnitřek člověka, i ta s hůry v pásmo dějů lidských působící moc Boží odhalena byla. *Neboť nečiní Pán Bůh slova, lečby zjevil tajemství služebníkům svým prorokům*“ (Amos. 3, 7.). Tudy to jejich povolání k dějepisství nad jiné vynikalo. A jsou-li knihy Královské Židům knihami prorockými (jakož skutečně jsou), majíť toho dvojí příčinu; jednak že knihy ty proroci sepsali, a jednak že při nich hlavní úlohu měli.

2.

Z onoho věku, jenž předešel dobu zajetí, dochovány jsou 2 knihy *Samuelovy* a 2 *Královské*, jenž více než 550 let objímají.

3.

Knihy Samuelovy a Královské **) z *prorockých, ouředních* a *národních* pramenů již před zavedením Židů do zajetí sestaveny byly. Úřad historiografa bezpochyby za všech králův

*) Wilh. v. Humboldt's gesammelte Werke, 1. Bd. S. 1. Berlin, 1841. O úloze dějepisovců.

**) Všecky ty 4 knihy v latinském vydání a překladu alexandrinském slovou: „Knihy Královské.“ Tedy při dokladech rozdíl činiti třeba, citujeme-li dle

býval osazen, byl pak před rukama jen při některých o tom jisté zpravy byly. Vůbec panuje domnění, žeby třetí a čtvrtou knihu Královskou (hebr. Malachim) prorok Jeremiáš byl sepsal.

Židé počítají knihy královské k *prorockým*; knihy Josue, Soudců, Samuelovy a Královské slovou u nich proroci první. Příčinu toho dvojí nalazáme; z částky pocházejí knihy ty od proroků; z jiné strany mají proroci úlohu hlavní v historii zde zaznamenanou. Ostatně všechny ty knihy obsahují příběhy židovské za času králů. Připomenuvše některé události za posledních soudců Heli a Samuele, vypravují dále o ustanovení vlády královské za Saule a Davida; pak příběhy Šalomounovy, a o rozdělení království na dvě, t. na jüdské a israelské, až do pádu jich, až do času zajetí babylonského. Představují věrný obraz tvrdošijnosti lidské, a shovívání Božího. Každému panovníku zde připomenuto, že nestojí-li na pevném základu svaté víry, dříve neb později padnouti musí.

Poněvadž nám proroci v knihách od Mojžíše až do zajetí jednolitě děje vykládají, jeť ono zajetí cestou prozřetelnosti Boží také upodstatněno.

Kapitola VI.

Zajetí Židů.

A. Rozhled po Židech v zajetí assyrském.

1.

Ono zavedení desatera pokolení do Assyrie jest věc v dějích zjevení Božího na výsost důležitá. Boje, co tu nastaly s mnohou pověrou, a zvláště s modlářstvím fénickým, učiněny jsou oné lepší části Židů hlavně proto obtížnějšími, že severní

textu hebrejského, anebo dle vulgaty a LXX. — Židé po vyvrácení Jerusalema počítali obědvě knihy Samuelovy za jednu; neboť až na konec knihy první je David jen v užším okrese, dále pak co král, vůkol daleko činný. Při obou knihách, v popisu jedné a též věci máme důkazy, že rozličných listů k sepsání jich jest použito. Zejména od 17tí kap. chce vzdavatel zpráv nřkázati, jak Davidův vřtah k Saulovu dvoru se nepřřsnřvřm stal; kdeřto vypravovřř v 16. kap. uvodř příběhy z Davidova mlřdí tak dalece, ře pomřř a urření jeho za krře zřjevno jest.

říše ku pohanství zjevně se přiznávala. Dále jestli so modloslužba na nohou držela, šloť to následkem spolčení králů Israel-ských s vládou Egyptskou a Týrskou. Že však ne všickni obyvatelé říše na severu modlám sloužili, jeť důkazem ona účastnost, v kterou přijati byli mnozí z říše té na *hod velikonoční*, za dnů Ezechiášových (2 Paralip. 30, 10 n.). Slavnost ta *před* zkažením Samaří od Ezechiáše také pro severní říši, rozepsána, a jak so zdá nejvíce od lidu z pokolení Ascher, Manasses a Zabulon byla navštívena. *) Z pokolení Neftali tu přítomen byl nábožný *Tobiáš* (Tob. 1, 1.).

2.

Pravdě podobno, že v Chorasanu, krajině to syrské na východu, nejvíce vyhnanců z Israele se osadilo. Mimo to v bibli zřejmě jsou pojmenována *města v Médii*, za obydlí vyhnaným Israelitům vykázaná (4 Král. 17, 6.). Též kniha Tobiašova mluví o zajatých v sídle Ninivitských, Ekbatanských a Rágeských (cf. 1 Paralip. 5, 26.). Dle jiných svědectví rozhostila se část vyhnanců assyrských až v Mongolsku. Též v Afganistanu Židy za potomky desatera do zajetí zavedených kmenů počítáno. Cfr. Hancock *Geogr. der Offenbarung* S. 359. f. II. (ruš.). Jak známo, ještě na tu po Božím vstoupení nejbližší slavnost letnic sešli se zástupové příchozích v Jerusalemě — Parthští, Médští, Elamitští (Skut. 2, 9.).

E. Zajetí Židů v Babyloně, a téhož účinky.

3.

Zajetí babylonské ne do jedné a té samé doby padá, ale dalo se během dvaceti let, za Nebukadnezara, a sice

a) Za prvního léta, když kralovali začal (r. 606 před K.), a mimo přenesení posvátných nádob z chrámu jerusalémského, mnozí vznešenější Židé, a jmenovitě urozená mládež jejich do zajetí přišli (Dan. 1, 1 ; Jer. 25, 1.).

*) „I stala se veliká slavnost (hodu beránka) v Jerusalemě, ještě takové nebylo ode dnů Šalomouna, syna Davida krále israelského v tom městě (v. 26.).“

b) když (l. 699 před Kr.) král Jeconías (Jochin) s desíti tisíci hodnějších z lidu, obzvláště řemeslnického tam přibyl. Mezi těmi byl také prorok Ezechiel.

c) Po vyvrácení Jerusáléma třetí díl Židů do téhož zajetí se dostal. (Viz str. 157.)

Co tehdejší historie nám o *Susanně* líčí, dává světlo ku poznání stavu, v němž se nalezali zajatí Židé a sice již před zkázou Jerusáléma.

Ale ještě světleji popisuje stav ten kniha *proroctví Baruchova*, dle jejíhož připomenutí mysl vyhnanců k lepšímu se klonila, a čeho byli proroci ode dávna žádali, aby Židé roztrhli srdce svá, a ne roucha svá, v skutek bylo uvedeno. Důkazem odevzdanosti jejich při svízelných Bohem na ně dopuštěných, jest vyzvání zajatců, aby se modlili za Nebukadnezara, a za život Balthasara syna jeho (Bar. 1, 11).

4.

Poslednějším vyhnancům, kteří teprvé když zkažen byl Jerusálém z Palästiny vyšli, prorok *Jeremiáš* přepis poslal, v němž všechny zajaté upozorňuje na ničemnost bohů těch, jenž národům pohanským strach dělají (Bar. 6, 5.), jimž jsou prodáni, ale ne k zahynutí (Ibid. 4, 6.). Ten list Jeremiášův s epistolou Israelitů babylonských na ony palěstinské spojený, byl od Barucha náležitou promluvou opatřen; a tak povstala kniha *proroctví Baruchova* r. 599; dle jiných 588 př. Kr. — Baruch po smrti proroka Jeremiáše (viz vejš) nepochybně l. 596 př. Kr. do Babylona přišel při příležitosti vyslanství krále Sedeciaše, a tam teprvé r. 582 svůj přepis v té formě, zhotovil, v kteréž před rukama jest (kp. 1, 2.); v němžto, jakož i během pěti kapitol svého proroctví všem do Babylona zavedeným potěchu a napomenutí dává k moudrosti; v kapitole pak šesté klade přepis Jeremiášův k zavedeným do Babylona, a zvláště od modloslužby je vystřihá, i od bázně před modlami odvádí.

Všem uvažujícím život zajatých Židů dvě zvláštní věci na oči přicházejí: a) vzdělání při vodách škol a modlitebnic, do nichž chozeno k poslouchání zákona Mojžíšova. b) činění peněžitých sbírek na chudé, a posílání jich ku kmenovcům v Júd-

sku (Bar. 1, 3. 4 n.). (Podobně tak za času ss. apoštolů. Skutk. 16, 13; Jos. Antiq. 14, 10. 23; též Skutk. 11, 29; Řím. 12, 13. 20; 1 Kor. 16, 1. 2; 2 Kor. 9, 1. 7.). Čtenář knihy Baruchovy v mysli k těmléz *vodám* se přenáší, o nichž mluví žalm 136: „*Nad řekami Babylona, tu jsme sedali a plakávali, a na vrbi zavěšovali nástroje hudby své.*“ *)

5.

Na počátku 6^{ho} století **) (před Kr.) bylo takměř jádro zajatého židovstva ve vůkolí města Babylona, an mezi tím valný počet osad po krajině Médské až ku pomezí Hindukuše se rozšířil, a tolikéž i v Egyptě Židé sobě vlastní obec založili.

Taktě mohl národ židovský přijíti v účastnost oněch velikých událostí, jimiž šesté století před Kr. — i co do dějin zjevení Božího — nad jiné přednost má. Představíme-li sobě již za samovlády Cýrovy ten hlavní výpadek hrozných válek a bojův, co o dva lidské věky dříve celou Asii byly zatřásly: přisvědčíme sami k té pravdě, že na místo *sémitských* Assyriů, jakož i na místo *chámitských* Babylonců vláda indogermanská nastoupila. — Peršané jsou to, již panují v Asii. Touž dobou ukazuje se v egyptské vládě vliv řecký víc a více — tedy také mezi Chámity živel indogermanský nemálo vzmocněl: — Jafet bydlí v stanech Sémových. —

Zatím co Sémité, ze jména Hebrejští, jak jim to vlastně náleželo, pohanstva poraziti nemohli: od Řeků pod Alexandrem V. a od Peršanů další pokrok jest učiněn, jímž přišlo k obojování a přemožení modloslužby nejhrubšího rázu, kterouž provozovali Chámité.

O celý věk dříve, než Cýrus na trůn dosedl, nastalo křišení národův ze mdlob duševných. Právě tehdáž viděli v Řecku první ruchy a pohyby filosofie pythagorské, podobně v Baktrii jeví se *Zoroaster*, v Indii zákonodárce *Buddha*, v Číně mudřec *Konfucius* a *Lao-tse*. A protož byla to věc nejvyšší důležitá, že té doby nastalo vyhánění Israele z otčiny jeho. Lid

*) Okolo r. 190 po Kr. měli Židé školy v Soře, Pumbedithě, v Nihardea, kterážto místa leží nad Eufratem k severu od sutin starého Babylona.

**) S nímž hourati se začal dům starého pohanství.

ten takovou měrou rozhostiv se po osadách daleko rozlehlých, nabízen jest, aby se zblížil k svému povolání čili spíše ku poznání přišel těch úmyslů Božích, dle kterých z něho přezádoucí všemu světu kníže pokojo měl zavítati. I nechybělo mužů Bohem osvěcených, kteří naukou svou obzor vrstevníků rozhrázovali. Z Hebrejšťanů ten, jenž nejvíce k tomu přispěl, jest tak, jako dříve nevidáno,

C. Daniel.

6.

Slavný potomek, jak k víře podobno, králův jůdských. Již v útlém věku svém dostal se do zajetí Babylonského, kdež co mladík s jinými soudruhy k službě královské chován a způsoben jest. *) Tehdáž město Babylon v největší slávě své vynikalo. Prorok náš chován tam u dvora Nebukadnezarova, i to strpěli musel, že mu dle obyčeje chaldejského od modly Bál, jméno „*Balthasara*“ přezdili, což po zdání mnohých bylo tolik, jako by lidu svému již cele byl odcizen. Avšak při tom při všem lid utlačený nejen nic nepostrádal, ale i nad jiné mocnějšího ochrance u dvora v něm nalezal. Neboť Daniel s důvěrou drže se Boha svého, a nepřestáváje Hospodina ctíti, naplněn jest velikou moudrostí od něho, tak že hned čtvrtý rok jeho v Babyloně pobytu za záštitu neviný proti bezpráví zvolen býti mohl. I dáno mu s hůry, jak by zničiti měl křivě vynešený nález smrti nad *Susannou*, a ctnou ženu tuto zachráněnou navrátili rodu jejímu.

Již od té chvíle mezi všemi, kteří toho času s ním živi byli, začal za nejmoudřejšího muže ctěn a vážen býti. Dále, přišel ke mnohým slavným úřadům tak, že i nade všemi magy v Chaldejsku vévodil, a třetím knížetem i při nejvyšším řízení jest učiněn. Po dnech pak Nebukadnezarových, jak k víře podobno, více soukromí, nežli veřejně živ byl v Babyloně. Však ale darové umění a rozumu jeho, jakož dříve, tak i později při

*) Ještě jsa mláděncem dvadceťi roků stár v čtvrtém létě panování krále jůdského Joakima.

něm jeviti se nepřestali, a na vzdor nepřátelům trval v blahé paměti ješitě u malý nového krále. Královna ta zkormouceného syna na muže Božího upozornila, když mu šlo o výklad podivného písma, napsaného na stěně v paláci královském. Písmo to, tajnou rukou naznamenané, četl Daniel takto: „*Mane, Thekel, Fares*“. A tento byl výklad jeho: „*Mane*“ = zčel Bůh království tvé, a dokonat je; „*Thekel*“ = zavěšen jsi na váze, a nalezen jsi méně mající (t. lehký, nehodný, aby Bůh dnů tvých prodlil, a království tvého pro tebe ušetřil). „*Fares*“ = rozděleno jest království tvé, a dáno jest Médským a Perským (Dan. 5, 5. n.). Když Balthasar, král chaldejský, v touž noc zabit byl, a Darius Médský nastoupil, čteme o Danielovi takto: „Tehdy Daniel převyšoval všechna ta knížata a úředníky (Dariovy); nebo duch Boží hojnější byl v něm. Pročež král myslil ustanoviti jej na vešm královstvím“ (Dan. 6, 3. 4.).

Počítáme-li asi třicet let na věk jeden, v němž lidé spolu žijící téměř vymírají, jest podobno, že prorok náš bez mála po tři věky svůj úřad konal, a že obzor zjevení na množství časův a národův, a sice s větší určitostí než u Isaiáše se v něm rozšířil. Ostrovtip, jímž on právě a v čas mnoho rozhodl, přirovnávají k oné moudrosti, jež byla slavným učinila Šalomouna, s počátku jeho panování. Pro věrnou přilnulost k mosaismu *) nadělen byl od Boha zdarem a štěstím, jehož mu odniti nemohla ani zlost a nenávisť nepřátel, kteříž jej byli u Daria osočili. Ano věrná a panická mysl muže Božího učinila hodným, aby z jámy lvové, do níž jej dvakrát uvrhli, pokaždé zázračným způsobem vysvobozen byl (kp. 6. a 14.).

Když Babyloňané krále svého opět donutili, aby jim Daniele vydal, a sluha Páně uvržený do jámy 6 dní seděl mezi sedmi lvy, ukázal se anděl Boží proroku Habakuku v Júdstvu, který uvařiv jídlo, šel s ním na pole, aby nesl žencům. I velel mu

*) Daniel nikdy neužíval pokrmův Israelitům od Mojžíše zapovězených, a v domě svém máje otevřené okna proti Jerusalemu, potřikráte za den klekal na kolena a díky vzdával před Bohem svým, jakož i před tím obyčej měl činiti (Dan. 6, 10). Chvalný obyčej ten počítá se od prosby Šalomounovy, v nížto při prvním avatně zasvěcení o tváři k Jerusalemu obráceně řeč jest (2 Paralip. 6, 38).

anděl nésti jídlo to do Babylona Danielovi v jámě lvově. Když se Habakuk vymlouval, že nikdy nebyl v Babyloně a o jámě nic nevěděl, uchopiv ho anděl za vrch hlavy jeho, nesl jej za vlasy a postavil v Babyloně nad jámou. I zvolal Habakuk řka: „Danieli, služebníče Boží, vezmi oběd, kterýž poslal tobě Bůh.“ I řekl Daniel: „Rozpomenul jsi se na mne, Bože, a neopustil jsi milujícího tebe.“ — I vstav Daniel, jedl, a anděl Páně pak postavil zase Habakuka i hned na místě jeho.

V kterém roce Daniel umřel, jistoty dějepisné nikde ne-nalezáme, lečbychom se potahovali chtěli na slova v proroctví jeho: „*I byl David až do léta prvního krále Cýra*“, t. r. 537. před Kr. naroz. (Dan. 1, 21.).

Mnohá vidění Danielova rozhrazují se v nástiny „světodějné“, tak že v mocnářstvích nejčtetnějších, po sobě následujících, živé obrazy nám nadmítají, až konečně království Kristovo všecku zemi napluí a věčné vítězství slaviti bude.

Ve snu o soše veliké a podivné, ježž Chaldejci nemohli králi svému vyložiti, podlé Danielova výkladu vyobrazeno jest její zlatou hlavou království babylonské, prsy a rameny stříbrnými médoperské; břichem a stehny měděnými řecko-macedonské; hnáty železnými a hlíněnými římské království. Kámen s hory, který se utrhł bez rukou lidských a setřel sochu tu, vyznamenává království Kristovo (kap. 2.).

Nebukadnezar, maje mysl v štěstí a slávě své nadutou, jak podobno, hned po vyvrácení Jerusalema udělal sochu zlatou a postavil na poli *Důra* kraje babylonského. Tu k rozkazu královu, aby vše se klanělo té zlaté modle, neučinili toho tři Židé, *Sidrach, Misach, Abdenago*, a protož před králem osočeni, do peci ohnivé uvrženi, avšak zázračně při životě zachováni jsou. Král nad tím předěšený, zkríkl: „Požehnaný Bůh jejich, totiž Sidracha, Misacha, Abdenaga, kterýž poslal anděla svého, a vytrhl služebníky své: a tito slovo královo změnili“ (t. nespravedlivého rozkazu králova neuposlechli) (Dan. 3 kp.).

Jindy zase Nebukadnezar pro svou pýchu snem jsa přestrašen, výklad jeho žádal od Daniele rychle, a ten proto zkomoucený, jal se vyprávěti jej, řka: „Strom.. ježž jsi viděl.. ty jsi, králi, kterýž jsi veliký učiněn, a velikost tvá vzrostla, a

došla až k nebi. — Že pak viděl král (ve snách) strážného a svalého sstupovati s nebe, a říci: Podetněte strom ten, a rozmelte jej, ale však kmene kořenů jeho v zemi zanechejte, a buď svázán železem a mědí na bylinách vně, a rosou nebeskou skropen buď, a se zvířeti buď potrava jeho, pokudž se nepromění sedm časů nad ním: tenť jest výklad úsudku Nejvyššího, kterýž vyšel na pána mého krále: Vyvrhou tě z lidí, a s hovy a zvířaty bude bydlení tvé, a seno jako vůl jísti budeš; sedm také času promění se nad tebou, dokudž by nepoznal, že panuje Nejvyšší nad královstvím lidským, a že komužkoli bude chutí, dává je. Že pak přikázal, aby zanechán byl kmen kořenů jeho, totiž stromu, znamená, že království tvé tobě zůstane, když poznáš, že moc jest nebeská. Všecko to přišlo na Nabuchodonosora krále“ (Dan. 4.).

Svrchu dotčené, králi Balthasara prorokem vyložené písmo vztahuje se jak na svržení krále s trůnu, tak i na zkažení hrdého Babylona. Potom Daniel od nového krále Daria (dle řeckých dějepisců Cyaxaresa) ustanoven za vládaře krajiny Susa a bydlel na hradě u řecky *Ulej* (Dan. 5 a 6.).

Co potom u vidění čtyř zvířat ukázáno Danielovi ve snách (Dan. 7.), do své podstaty v stejný smysl od něho vyloženo s dřívějším viděním, jež Nebukadnezar, totiž o čtveru mocnářství, též o království Messiašovu a o věčném panování jeho. Tedy z těch čtyř šelem první *lvíce*, s křídly orličími znamená syrochaldejské, druhá *medvěd*, perské, třetí, *pard* se čtyřmi křídly a čtyřmi hlavami, řecké, a čtrtvá, *nestvořra* strašná s desíti rohy, římské mocnářství. Zvláštním maličkým rohem jejím, z prostředku těch desíti vyrostlým, dle mnoha vykladačů, a hlavně dle *sv. Řehoře*, nejbliže *Antikrist* vypodobněn jest, jenž bude člověk s ďábelskou myslí, pln pýchy a rouhání.

Daniel jinde zase co viděl o pádu říše médoperské a o rychlých vítězstvích Alexandrových, velmi živě líčí, an dí: „I pozdvihna očí svých, viděl jsem, a aj skopec jeden stál před louží, maje rohy vysoké, a jeden byl vyšší než druhý, a rostl vzhůru. Potom viděl jsem skopce toho, an zmitá rohami proti západu, proti půlnoci, a proti poledni, a žádná s šelem nemohla jemu odolati, aniž se vysvoboditi z ruky jeho. I činil podlé

vůle své, a velikým učiněn jest. A já pozoroval jsem, a aj, kozel přicházel od západu na tvář vsí země a nedotýkal se země. Ten pak kozel měl roh znamenitý mezi očima svýma. A přišel až k tomu skopci rohatému, kteréhož jsem byl viděl stojícího před branou, i běžel k němu s prudkostí síly své. A když se přiblížil ke skopci, rozlítl se na něj, a udeřil skopce, a potřel ohadva rohy jeho, a nemohl skopec odolati jemu, a poraziv ho na zem, pošlapal jej, a žádný nemohl vysvoboditi skopce z ruky jeho. Kozel pak ten učiněn jest veliký velmi, a když byl vzrostl, zlámal se roh veliký, a vzešli čtyři rohové pod ním po čtyřech větřích nebeských.“ *) — Vůbec určitěji nad Isaiáše prozírá prorok náš k dalekým časům a osudům mnohých národů (Dan. 8, 1 — 8.).

Prvního léta panování Daria médského přemýšlel Daniel o tom slovu proroka Jeremiáše, v němž prorokuje tento nejen o zajetí, ale i o vysvobození Židů, a počítaje od čtvrtého roku kralování Joakimova, dokládá, že zajetí potrvá 70 let, a že i Babylon navštíven bude. Toho navštívení sice dočkal se Daniel; ale i tu se nepodobalo, že Židé dovolení dostanou, aby se do vlasti své mohli navrátiti (Jer. 25 a 29.). Neboť Israel, zároveň s přemoženým Chaldejskem, padl v područí vlády médské, a po lidsku kdo by se byl nadál, že mocný podmanitel celý národ ze zajetí domů propustí? Avšak srdce královo jest v ruce Boží, jako rozdělení vod: kamžkoli bude chtíti, nakloní je“ (Přisl. 21, 1.).

Tehdy Daniel obrací se ku Pánu Bohu svému, modle se, a pokorně prose, v postech, v žízni a v popeli. Srdce mu rozplývalo v pokorné prosbě, již těmito slovy skončuje: „Nakloň ucha svého, Bože můj, a otevři oči své, a viz spuštění naše; neboť ne pro spravedlnosti naše prostíráme prosby před tebou, ale pro milosrdenství tvá mnohá. Vyslyš Pane, ukroť se Pane, pozoruj a učiň; neprodlévejž pro sebe samého, Bože můj, neboť jméno tvé vzýváno jest nad městem, i nad lidem tvým!“ —

*) Z jednoho pak kozlových rohů vyšel roh jeden maličký, a učiněn jest velikým proti východu a proti polední, a proti síle t. proti Babylonu, proti Egyptu, a proti síle či okraji země, t. proti zemi židské. Rozumí se tu Antiochus *Epifanes*, jenž předpodobňoval Antikrista (Dan. 8, 9.).

A když jsem ještě mluvil, dí svatý modlitel, a vyznával hříchy své i hříchy lidu svého israelského, a prostíral prosby své před Bohem svým, za horu svatou Boha svého, aj muž *Gabriel **), kteréhož jsem viděl u vidění na počátku, rychle letě dotekl se mne v čas oběti večerní. A učil mne, a mluvil mi, a řekl: Danieli... pozoruj řeči mé, a rozuměj vidění tomu! — *Sedmdesáte téhodnů ukřáceno (či 490 let odměřeno) jest nad lidem tvým, a nad městem svatým tvým, aby se skonalo přestoupení, a konec vzal hřích, a shlazená byla nepravost, a přivedena byla spravedlnost věčná, a aby se naplnilo vidění, i proroctví, a pomazán byl Svatý Svatých. Věz tedy a pozoruj: Od vyjití řeči, aby zase vsdělán byl Jerusaleým, až do Krista věvody, téhodnů sedm, a téhodnů sedesáte a dva budou **), a zase*

*) Tento posel Boží byl Danieli zvěstovatelem tajemství o sedmdesáti téhodnech, a podobně Zachariášovi, an z jeho úst uslyšel, že dostane syna z choti své Alžběty, a Panně Marii, že počne v životě a porodí Syna Božího. Prokázalť on svou sílu (jakž hebrejské *gabar* vyznamenává, *silným být*) a prokazuje až posavád, že vládu starého draka hubí, a mnohem více nad ostatní anděly navštěvuje chrámy naše, a tam přispívá, kdo se koli prosby ze srdci svatých co věně líbezna k nebi vznášejí. Začež i Církev v svém hymnu prosí a pje: „Anděl silný Gabriel s nebeska, k nám přibud, zlostníka zažeň starého; chrámy zas navštív, jakovéž co vítěz po světě zřídil; (viz Officium S. Gabrielis Arch.).

**) Dle toho 49 a 434 léta, dohromady 483 počítána až do Krista, a sice až do jeho pokřtění a vykupitelského úřadu nastoupení. Běží ale ta léta, ne od vyrčení Cýrova, aby se opět stavěl chrám (1 Esdr. 1, 1.), nýbrž od času toho, když dána jest svoboda Nehemdášovi, odebrati se do Jerusalema, a stavěti město a zdi (2 Esdr. 2, 6.). To se stalo roku dvadcatého králování Artaxerxa Longimana (Dlouhorukého), roku města Říma 299; odkudž až do kázání Janova, léta patnáctého císaře Tiberia či 782 r. města Říma, právě 483 léta uběhla. Při tom proroctví o sedmdesáti téhodnech věc znamenitá jest, že při všech náhledech, jimiž u výpočtu let ponování několika králů vykládači různě stojí, jen asi o deset let se rozchází; to však při prorockém čísle, ješto ne po matematicku udáno, poněvadž ani události mezi mate-

*vzdělána bude ulice, a zdi v úzkosti časů. A po téhodnech šedesáti a dvou zabit bude Kristus, a nebude lid jeho, kterýš ho zapře. A město i svatyni rozmece lid s vévodou, kterýš přijde (lid římský pod vůdcem Titem), a konec jeho pohubení, a po konci boje uložené zpuštění. Utordí pak smlouvu mnohým jedním téhodnem, a v polovici téhodne přestane obět a obětování, a bude v chrámě ohavnost zpuštění, a až do skonání a konce trvati bude zpuštění (Dan. 9.). **)* Dvě následující kapitoly zdržují v sobě proroctví o *dvou královstvích*, z řecké monarchie po smrti Alexandra Velikého, mezi jinými poslých, t. o syrském a egyptském až do Antiocha Epifanese, tryznitele Židů. Též proroctví o *čtyrech králích perských, totiž o nástupcích Kýrových*,

matických nemají, počítati se nemůže. Arcif pozorný vykladač čtyř veršů 24 — 27 ta v nich základ mající udání podrobná nesmí z očí pustiti, zvláště tato: 1. Začátek sedmdesáti téhodnů počítán buď od vyšlého vyřčení Božího, aby město a zdi opět vystaveny byly. 2. Celé občasi to rozpadá v menší doby: v sedm a šedesáte dva, a v jeden téhodnen. Konec doby druhé ukázán zjevením samého Krista, — konec doby třetí skutečným potvrzením smlouvy. Tato poslední doba opět na dva díly rozvržena, totiž v polovici či v prostředu padá zrušení obětí a řádův židovských, když Kristus sebe samého Bohu Otci na dřevě kříže za všechny lidi obětovati bude. Po sedmdesáti téhodnech bude to sám Kristus, původce dokonalé spásy, a tentýž, který na konec 60 téhodnů nastoupí svůj úřad vykupitelský, v polovici sedmdesátého téhodne násilnou smrtí umře, kterouž smrtí co jediné pravou obětí přestane všechna platnost starých obětí židovských. 3. Lid však z větší částky zabitím Pomazaného sám sebe vyloučil z podilu v království Messiášově, a ku potrestání vydán bude cizému vévodovi, jenž město i chrám z kořen vyvrátí.

***) *Mikol. Lyranus*, vykladač Pisma velmi zběhlý, byv nejprv židem, potom křesťanem ano i řeholníkem — dříve na konec Dan. 9. „Nepozůstává Židům výmluva z rozličného tu počítání; počet téhodnů, o němž se tuto jedná, ať se jakkoli počítá, již vyšel. Tedy sama zlostná zatvrzelost drží je v nevěrném očekávání na *Messiáše*.“

jenž byli: Kamhyses, Smerdis, Darius a Xerxes. Potom ukázáno na veliké boje králů syrských a egyptských, jakož i na nešlechtníky v lidu židském, kteří když zlost svou dovrší, příčinu podají, že všecken lid pod panování syrské přijde, nejvíce trápen a nad zkázou slavné země své skrze Antiocha kvílet bude (Dan. 10 a 11.).

V kapitole dvanácté obrácen zřetel na bližší a vzdálenější budoucnost, a příslích dějů líčeno prorokem v takové posloupnosti, jakéž ani u Isaiáše, ani u ostatních proroků nenalezáme. Vyplnění věci těch, blízko po sobě následovalo, a tudy upevněna víra Židů tak, že zraky své stále upírali na blízké příští Toho, kterýž jest Alfa a Omega veškerých Pisem a spojitelem úmluvy mezi Bohem a lidmi.

Poslyšme, jak zase Daniel mluví: „Toho pak času povstane *Michael* *), kníže veliké, kterýž stojí za syny lidu tvého a přijde čas, jakýž nebyl od té doby, jakž národové počali býti, až do tohoto času. A toho času spasen bude lid tvůj, kdožkoli nalezen bude zapsaný v knize života. *A mnozí z těch, kteříž spí v prachu země, procítí; jedni k životu věčnému, a druzí ku pohanění, aby je viděli všedky. Ale kteříž učení budou, stkví se budou jako blesk oblohy, a kteříž spravedlnosti vyučují mnohé, jako hvězdy na věčné věky.*“

„I viděl jsem já Daniel, a aj, jako jiní dva stáli, jeden z této strany na břehu řeky, a druhý z druhé strany břehu řeky...“ Na otázku prorokovu: „Kdy bude konec těmto divným věcem?“ — slyšeti bylo muže, oblečeného v roucho lněné, kterýž přísáhl skrze živého na věky, že do času, a dvou časů, a polovice času. „A když se vyplní rozptýlení ruky lidu svatého,

*) Michael byl od Boha dán za strážce lidu Jerusalemskému pod jařmem babylonským lkajícimu; onť stlil reky machabejské, porážel šíky Antiocha syrského a působil úlevu zemdleným Židům. Nejen kniha Danielova dvakráte o něm zmínku činí, nýbrž po výkladu mnohých ss. Otců, kde se koli v starém Zákoně vidění znamenité naskytá, přičítá se archandělu Michaelovi. Cť jej též co svého patrona Církve katolická, zvláště v zápasu proti pohanství. Slavnost zjevení sv. archanděla toho připadá 8. května v západní, a 6. září v východní Církvi. Cf. Calmet Dictionar. historicocritic. S. Scripturæ. Tom. 2. pg. 65, 59.

splní se všechny věci ty. A já slyšel jsem, ale nerozuměl jsem. I řekl jsem: „Pane můj, co bude potom?“ — „I řekl: Jdi Danieli, nebo zavřiny jsou, a zapečetěny řeči (ty) až do uloženého času . . . A od času, když odjata bude oběť ustavičná, a postavená bude ohavnost v zpuštění, bude dnů tisíc dvě stě a devadesát. Blahoslavený, kterýž dočeká, a přijde až ke dnům tisíce třem stům třiceti pěti. Ty pak Danieli, jdi k uloženému cíli; a odpočineš, a státi budeš v losu svém do skonání dnů“ (t. v čas všeobecného z mrtvých vstání).

Děje, na něž v proroctvích Danielových ukázáno, jsou obyčejně toho způsobu, že se ne o osobu prorokovou toliko, ale vůbec i o poměr pohanství k bohovládě jedná. Modlářský král k vyznání Boha Danielova za ředitele všeho míra vybidnut jest neobyčejnou činností prorokovou. Nikde kromě zde nenajdeme tak zevrub naznačené budoucnosti, nikde tak trefně předznamenaných poměrů velemocnářství za dnů nastalé říše Messiášovy.

Čtyry částky Danielových řečí, jak podobno, již za dnův sv. Jeronyma z textu hebrejského se ztratily, totiž o modle *Bél* a *Draku* babylonském, o *modlitbě Azariáše* a písni třech mládenců Babylonských; též příběh o *Susanně* — a v biblích našich z *Theodocionova* vydání položeny jsou.

Podivné potkávání se Daniele s cizotnou symbolikou zvířecí, bez pochyby vlivům babylonského oparu, přičisti dlužno. Tomu se diviti nebude, kdo porovná prorockou hieroglyfiku (obrazopísmo), tolikéž pod vlivem babylonským povstalou, v proroctvích Ezechiellových a Zacbariášových. Jeden z těch na začátku, druhý na náklonku, Daniel pak u prostřed oné doby prorokoval, když babylonská či chaldejská moudrost, duchem času vedená, zvláštní pocty hledala, a jí co do formy u proroků samých docházeti mohla. V apokryfické knize, pod jménem Henoch známé, a v zjevení sv. Jana forma tato trvá v mnohém napodobování. *)

*) Učený Aberlen má za to, že by Daniel podobně jako prorok apokalyptický všechnu budoucnost zaujímaje, byl to světlo, kterýmž ve tmách běžící polovice onoho tisíciletí od poroby Židův až do Krista a zkázy Jerusálema Israelitům osvěcovati se měla. A tak prý též Janova apoka-

Josef Flavius počítá Daniele k největším prorokům. Nic však méně novější synagoga knihu prorocství jeho z třídy proroků, vlastně takových, do třídy tak zvaných svalopisů (hagiografa) přenesla, proroka ale ve vši uctivosti míti nepřestala. Ne proto, že knihy budoucnosti jemu se rozvinuly, přišel Daniel k veliké cti a slávě i po smrti, ale že spravedlivé soudy Boží králům i ministrům jejich ohlašovali neopomínal, a že nehodným nebyl jména *muže žádostí* (t. velmi žádoucího), z něhož se Duch Boží modlil. Duchem tím zřejmý výrok v knize Ezechielově zaznamenaný tvrdí to, že mezi třemi orodovníky též Daniel mohl by pomstu Boží od hříšníkův odvrátiti (Ezech. 11, 14. 20.). Sv. Jeronym, učitel církevní nazývá jej znatelem časů a milopravcem (φιλικρος) světa: A již proto zůstane u vážnosti, dokud se nenaplní časové národův. *) *Kdo čte, rozuměj!* **)

Není na světě žádné skryše, ani cely, ani jeskyně a samoty, aby uchránila čistoty srdce lidského před světem ulíkajícího, nejsou-li mu po boku stálá bdělost s pokorou a láskou Boží. A podobně může-li něco zachovati knížete na stolci, dvořenína v paláci, reka v krvavé seči Bohu milým a vzácným, jestliť to srdce čisté, mající tím více bezpečnosti, čím výhradněji Bohu se zasvěcuje. Tak uspořádané i pod korunou a vínkem vavřínovým, pod leskem nádhery a pompy touží po věcech, jež svrchu jsou, a hledí s bázní a třesením působiti spásu svou, majíc v nenávisti slávu nepravých, a nikdy se neveselíc jediné

lypsis dána jest svalým v novém zákoně za průvodní hvězdu na pouť zdejší od prvního zjevení Páně neb od vyvrácení Jerusáléma, až k druhému přísti jeho, když založí království slávy. A však křesťan katolický přijímá zjevení v obojím zákoně z rukou Církve, a čeká až ona pomalu světlo odhalí.

**) Dle svědectví Jos. Flavia bylo město Ekbatana (sv. Jeronym klade Susa), jež se honosilo zbudovaným hradem od Daniele. U mahometanů byl hrob jeho pro zázraky rozeslaven. Má-li se věřiti Kazvinovi, byla při hrobce Danielově jakási půjčovna. Ze summy peněz v ní složených, bylo každému volno, dle potřeby sobě vzíti tak, aby po čase zas navrátil, co byl vypůjčil. Hammer dle zprávy Ahmeda z Tus hledí dokázati, že by hrob Danielův vlastně v Suse hledán býti měl, až pak do starého města Elymais jej přenesli. Nadarmo snaží se Islam Daniele v ten způsob rozesla-

v Bohu a s žalmistou volajíc: „Jako jelen dychtí po studnicích vod, tak dychtí duše má po tobě Bože“ (žlm. 41, 2.). Takýto zbožný smysl zračí se při Danielovi, ješto měl nositi jméno Hospodinovo před pohany a syny israelskými, a vpočten mezi Svaté, jimž Písmo ani jedné skvrny nevyčítá. **)

viti že jej za vynálezce tak zvaného tečkovatelství (Punktfurfunß) míti chce. I ta pověra, že by Daniel původcem byl obecné snověšty, povstala podobně jen z autority mohametanské.

**) Ostatně po zdání mnoha učencův, kniha Danielova tak, jak nám před rukama jest, od Daniele samého sepsána není. Jestli sbírka rozličných zpráv o Danielovi, o jeho skutcích a názorech. Židé přičítají sestavu těch kusův, jež za zjevení uznávají tak zvané veliké škole (synagoge), t. kollegiu tomu, co od času Esdrášova nejvyšší záležitosti židovské řídilo.

K n i h a š e s t á .

Perský a Řecký vliv na Židovstvo.

K a p i t o l a I.

Návrat ze zajetí a proměna v živobytlí Israelitů.

1. Říše babylonsko - chaldejská rozpadla se roku 535 před Kristem, a přišla do rukou vítězného krále perského Kýra.

U Peršanů nalezáme vítečnější tahy prazjevení Božího, posloupně převedeného, tahy, jichž nemá náboženství řecké. Tudy národ perský dříve ostatních k jakési účastnosti víry Mojžíšovy přiveden, a také Kýrus maje v uctivosti Boha Israelského, a zděšen jsa proroctvím Jeremiášovým (25, 11 n.; 29, 10), učinil začátek ku vzkříšení bohoslužby dle zákona Mojžíšova a rozkázal takto: *„Toť praví Kýrus, král perský: Všecka království země dal mi Hospodin Bůh nebes, a on přikázal mi, abych mu vystavěl dům v Jerusalémě, kterýž jest v Jůdstvu. Kdo s vás jest ve všem lidu jeho? Budiž Hospodin Bůh jeho s ním, a ať jde“* (2 Par. 36, 23.). Následkem výroku toho sebrali se Josue a Zorobabel s mnoha po domovu toužícími, a vrátivše se do otčiny, oltář a chrám v Jerusalémě stavěli začali. V celku nepřišli, leč zastupitelé čtyř kněžských tříd ze 24^{ti}, zpátky, t. Jedaja, Harim, Paschur a Immer; ostatních 20 tříd v zajetí se roztratilo. (1 Esdr. 2, 36 n.).

2. Tak na vzdor všelikým překážkám se strany nepřátel obnova se stala služeb Božích, a tím probuzena jest touha i u těch Židů, co ještě v Babyloně meškali, aby zachovali úctu k náboženství otců svých.

3. Ale ta jedna část Israelitů po svém ze zajetí návratu míníc obnoviti Jerusalém, dílo to dále přivesti nemohla, než k ustavení oltáře, v jehož vůkolí soukromné příbytky stály.

Teprv v 7mém roce panování krále Daria, přijímím Hystaspis, dům Boží dostaven byl. *) Když pak z kněží a levitů, se Zorobabelem se navrátilších, v úřadu nejedni opět potvrzeni byli, tudíž slaven s plesáním lidu hod velikonoční (418 př. Kr.).

Než poněvadž ne tak v radách božské prozřetelnosti zavříno jest, aby v obnoveném lidu, (*produktivního*) ducha proroků dále působiti nechala: tedy duševní život Israele jen v *reproduktivním* účinkování, snahou a vykládáním starých proroctví a zjevení udržeti se mohl.

4. Zdá se, jakoby v Babyloně žijící prorokové Ezechiel, Daniel a Baruch byli k tomu základ položili, až pak po vystavení tak řečeného chrámu Zorobabelského **) i od tamtud příšlý muž *studium zákona Mojšísova* pevný směr ukázati měl, totiž kněz *Esdráš*, syn Sarajášů, a bratr Josedeků z domu Áronova (Esdr. 7, 1 n.).

Když muž ten, maje povolení od perského krále Artaxerxa Dlouhorukého s četnou karavanou (záležící z 1596 mužů) se do Jerusalema navrátil (ok. r. 457 aneb 398 př. Kr. pod Artaxerxem Mnemonem), žalováno mu na zpustlost lidu, jmenovitě na ty Israelity, kdož cizozemky za ženy pojali; což Bůh zřejmě zapověděl (Deut. 7, 3 n.). „Aniž se spřízníš s nimi (chananej-

*) Dr. Haneberg, op. cit. pag. 375 sq. chce tomu, že by se to bylo stalo za panování Daria, Nothus nazvaného, kterýž l. 425 př. Kr. kralovati začal. I dokládá on, řku: „Jedna to jen námitka domněnce této odpírám, že totiž pod Dariem Nothem chrám byl vystaven; vystupujej přitom jstý Zorobabel či Serubabel z kmene Davidova, a Jesus co velkokněz, oba oučinkují tak, jako za dnů Kýrových. Již pak totéž dvě pohlavář za krále Kýra (535) a za Daria Notha (420) oučinným býti nemohlo. Avšak tato nesnáž rozpadne se, připustíme-li jen tolik, že za Daria Notha, soujmenní vnukové oněch dvou pohlavářů účinkovali, co za časů starého Kýra žili.

**) Když David nedlouho před svou smrtí dal obrys a výpis všeho stavení a všech nádob chrámových, dť k synu svému Šalomounu: „Všecky věci přišly ke mně *psané rukou Páně*, abych vyrozuměl všem dílům tobo vy-podobněni“ (1 Paralip. 28, 19.). Druhý chrám dle svých dílů a způsobu nádob, anohř dle celé výstavnosti nebyl rovný prvnímu; avšak ač k druhému Bůh sám zvláštní formy nedal, přece se stal slavnějším, jak před-pověděl Aggeus 2, 8. Tento dům Boží dostaven jest po mnohých přeházkách ke dni třetímu měsíce Adar, kterýž jest rok šestý kralování Daria krále (418 před nar. Kr.).

skými) manželstvím. Dcery své nedáš synu jeho, ani dcery jeho vezmeš synu svému.“ Než ačkoli byl Esdráš povolení k opravě služeb Božích, dle zákona Mojžišova, bráti na potřebné vydání z komory královské, a mnohá jiná obdarování od krále měl: přece k zavedení kázně v Jůdstvu nestačila síla jeho. Měl tedy potřebí jiného, smělé a jaré síly muže, aby přestupkům se vzímajícím přítrž udělána byla, jichžto ani sami přednostové v Jůdstvu se nevarovali, a protož marná věc byla, lid od následování jich odvracetí chtíti.

5. Pročež zvláštním řízením Božím přibyl do Jerusalema *Nehemiáš*, číšník královský, an vroucí modlitbou k Bohu posilněn, u krále Artaxerxa milosti došel a za perského vládce v Jůdsku zvolen byl (2 Esdr. 5, 14.). Však i jemu snáze bylo při důvěře k Bohu proti zevnějším nepřátelům se udržeti, nežli proti jiným překážkám (jakověž byly ochablost a křik lidu pro hlad a nedostatek chleba) vystoupiti. Nehemiáš ani této překážce s cesty nešel. I přiložil sekeru k kořenu zlého, je-likož svou zmužilostí lichvářům a obilním překupníkům řemeslo jejich přetřhl, a dávaje sám na sobě příklad muže obětivého, střidmého a o blaho národu pečlivého, o trpělivosti a střidmosti kázal. Tu ihned viděti bylo, že obec nejlépe rozumným vládařem se řídí (Sir. 10, 1. 2.). Avšak strojeny mu byly ouklady, jichž se nejméně nadál od strany samaritánské, a to hned při jeho návratu do Jůdstva, a pak když během 11^{ti} let dokonati měl boj pro upevnění města i lidu. Jakou, ač dlouhovou cestou přece docílil, čeho měl docíliti, vypravuje kniha druhá Esdrášova 4, 9 n. Aby totiž obmyslům spojených nepřátel předešel, an stavitelů zdi v Jerusalemě z práce vytrhovali, dal rozkaz, aby polovice mužstva v stavení pokračovalo, a polovice hotovo bylo k boji, tak že v pravdě říci mohl: *Kteríš dělali na zdi, a nosili břemena, a nakládali, jednou rukou každý dělal, a v druhé držel meč.*“ (2 Esdr. 4, 17.) Jak veliká tudy nenávisť povstala mezi Židy a Samaritány, mohou dokázati slova moudrého Siracha: „Dvojiho národu nenávidí duše má: a třetí, jehož nenávidím není národ: těch, kteří sedí na hoře Seir, a Filistinských, a blazuivého lidu, kterýž bydlí

v Sichem (50, 27. 28.). *) Konečně hlavnímu úkladů strůjci Sanaballatu, místodržiteli v Samaří, zdálo se, že by uplacením pobožníků israelských pomýliti mohl u víře nezvratného stavitele Jerusalema. Ale nadarmo. Opatrnost vedla Nehemiáše po cestách díla započatého tak, aby mužů v bohosloví nad jiné výtečnějších povolal, aby Tito poznali a pěstovali lid, a od stanoviska již Mojžíšem vykázaného s ním v duševném vzdělání dále pokračovali. Snahou těch výtečníků, t. Zorobale, Esdráše a Nehemiáše přišel k obnově stát jůdský. —

6. Tedy také Esdráš svou chvíli uviděl, a jsa bohoslovec velmi učený, na základě toho, co Nehemiáš utvořil, úmluvu lidu s Bohem obnoviti nemeškal. A když obstoupen kolegy po celou osmidenní slavnost stánek (t. 372 tedy posledního vlády Nehemiášovy) z knihy zákona Mojžíšova četl, a čtení vykládal, tu probuzená v lidu zvědočtivost nemohla zůstat bez účinku, an již dříve při řeckách babylonských národní nadšenost se nevývratně zaryla v duši jeho. Nejbližší účinek sv. čtení byl, že se lid odřekl nezákonnitých sňatků manželských a jiných spolků s pohany, a že tu na hoře Sinaj učiněnou smlouvu poněkud obnovil. Byloť pak i v způsobě modlitby vyjádřené vyznání *víry v Boha* a v svatou prozřetelnost jeho od těch nejvážnějších Israelitův, a napřed od Nehemiáše podepsáno (2 Esdr. 9 a 10.).

7. Když Nehemiáš pobyv nedlouho u dvora krále Artaxerxa, opět do Jerusalema přišel, mocně usiloval, aby přestalo rušení soboty, a každé manželství s cizozemkou, až i mezi kněžstvem rozšířené, co zpronevěřilost sama trestáno bylo. Kněz však jmenem Manasses, potomek nejvyššího kněze Jojady, — jak o tom zprávu dává Josef Flavius — neuposlechl Nehemiáše pro zákon horlícího, zasnoubiv se s Nikasou, dcerou vladaře perské-

*) Že byli obyvatelé Sichem, t. Samaří v nenávisti, stalo se pro nejhnusnější modlářství, jež provozovali. Národové, jež místo do zajetí zavedených Israelitů osadil Salmanasar v městech samařských, ač od kněze israelského řádům pravého Boha vyučováni, nezůstali jim věrní, ale každý z nich něco mimo pravého Boha ctil; Babylonští ctili modlu Sochothbenoth, t. slepici s kůrky; Kutajští modlu Nergel t. kohouta; Ematští udělali si Asina, t. kozla lesního; Hevejští Nebahaz a Thartak t. psa a osla (4 Král. 17, 30 n.). —

ho v Samaří, jmenem Sanaballaty. Na to se Židé tak velmi horšili, že jej, co zpronevěřilce z Jerusalema vyobcovali. Manasses pak prchl k testi svému, a maje v něm zástupce, u Peršanův vymohl dovolení, aby pro Samaritány zvláštní chrám směl býti vystavěn. Stalo se to, jak píše Jos. Flavius, na hoře Garizím za velikého Alexandra, ok. r. 425. př. Kr. Od té doby vzrůstalo se náboženské rozkolnictví mezi Židy a Samaritány, a při častých změnách u vládě jedni na druhé všelikou záští nevražili jsou, aniž rozepřím těm bylo konce, když r. 109 před Kr. Jan Hyrkan Samaritány podrobil.

Kapitola II.

Změny v živobytí Israelitů od té doby, co se ze zajetí domů navrátili.

1. S návratem Židů do Palæstiny, a s položením základu k obnovení města i chrámu počíná se vzkříšení Israele, a ukázáno, že zdánlivé zlé v prospěch lidu se obracívá, že jak žalmista byl řekl, nyní od stezek svých nepokulhávají, ale lásku k pravému náboženství osvědčují. Služby Boží tu vedlé zákona Mojžíšova opět uvedeny, a řízení politické v Jerusalemě obnovoeno. Že se tehdaž stav národu k lepšímu obrátil a nemálo zjinačil, důkazem toho jest: a) Židům domů navrátilým stalo se *každodenní modlení* zákonem obecným; čehož příkladů před zajetím v židovstvu nenalezáme. Též b) jeho *odchylení-se od hrubé modloslužby* a to na vždy. *) c) Konečně zastoupení politické vlády ouřadem *vysoké rady* dle ustanovení zákona Mojžíšova (Num. 11, 16.). Také pravda jest, že Židé v zajetí své starožitné písmo za čtverhrané či neokrouhlé zaměnili jsou. Toto pak vlastněji slove assyrským písmem. (Viz Gesenius, *Genf. ber hebr. Sprach. und Schrift*. S. 142.)

2. Jak vejš povědino, udržela se ta rada i za prvnější doby Soudců v Israeli (Judic. 21, 16; 2, 7.). Kollegium, kte-

*) Jednak ale blaskem slávy a zlata, rozkošnosti těla omámení, padli v náručí modloslužby jiného druhu. Což pocházelo odtud, že navyklí náhledům Řeků modlářských, a mravy jejich na sebe brali (1 Mach. 1, 12.). Ovšem výmínky jsou všudy.

ré nad životem i smrti rozsuzovalo, bylo se zajatými do Baby-lona přesazeno (Dan. 13. o odsouzení a vysvobození Susanny). S přivedením mnoha kněží a levitů z poroby za dnů Esdrášových nastalo také opravení nejvyšší rady, kterouž od Esdráše až do Šimona Spravedlivého nazývají rabbinové *velikou synagogou*, bez pochyby proto, že za času toho jednak proroci, n. p. Aggeus, Zachariáš, atd. jednak jiní výtečníci, n. p. Esdráš k tomu kolegiu náleželi. Od té doby, co povstali rekové Machabejci, měl tento vyšší soud název Senát či Rada, a v těch hlavnějších třídách členové její mají jméno: *Zákonníci* a *Starší* (Mat. 26, 57.). Jinak u rabínův má jméno *Sanhedrin*, dle řeckého Synedrion. — Rada ta záležela z 71 členů, v jichžto čele byl předseda, obyčejně kněz tentokrát na nejvyšší stupeň kněžství postavený; po jeho boku zřízen býval místopředseda, jinak otec soudní nazvaný. Radě té příslušela moc vyučovati, moc úsudky veřejné vynášeti a lid zpravovati v záležitostech nejčelnějších, a protože s tolikýmž právem soudnou stolicí, jako radním a vrchním úřadem slouiti může. Soudu tomu jiné soudy, majíce jen po třímecíma členech podřízeny, byly. Prvního stupně právo nalezalo se v rukou 3 nižších soudcův. V mnohých rozpacích politický tribunal soudem kněžským se zpravovati musel. Deut. 17. O zřízení senátu líčí kniha Mischna ve zvláštním pojednání. V textu Mat. 5, 22 oba nižší soudy z 3 a 23 členův od Krista pojaty jsou slovem *πρεσβυς*, vyšší pak soud naznačen slovem: *συνηδριον*. V druhé knize Mach. 4, 43 a 1, 10 na zřízení toho vyššího soudu patrně ukázáno. Anť Bohem samým svrchovanost velekněžů (Deut. 17, 8—12) vyznačena jest, nemůže nápadno býti, že i po zajetí ještě velekněz přednostou zůstal tak zvaného synedria.

3. Léta 40 před vyvrácením druhého chrámu, tedy nedlouho před usmrcením Krista Pána, Římané ztenčili moc vysoké rady, tak že o své ujmě na smrt ortelovati nesměla. Nic však méně členové její nekráčeli cestou ztenčeného práva. Neboť vynesli ortel nad Kristem Ježíšem (Luk. 24, 20.). Dále předvolali Petra, a pak spolu i Jana před soud (Skut. 5, 27.); rovněž i Pavla (Skut. 22. 23.). Kázali ukamenovati Štěpána na vzdor rozkazům vlády římské (Skut. 7, 56.), a vyslali Šavla

s plnomocnstvím, aby směl krvavě pronásledovali křesfany. Zaražení takového kollegia byla věc hned spočátku tím důležitější, poněvadž jak shledáno, Peršané vyjímaje odvádění daně, o mravné postavení Židův nehrubě dbali. Též co do vlivu perského na žezlo a nauku Israele, nic není průvodno, že by přivislost lidu k svaté víře byla utrpěla.

4. V skutku, po návratu svém ze zajetí má lid ty též představy o jednom osobném, živém, všemohoucím Hospodinu a o člověku při svobodné vůli na zákon Boží odkázaném. Není tu ani dvojkładství či dvojice (dualismus), ani modlochvalby, Peršanům obyčejné. Jeť ovšem podobno, že horlení, s nímž popové a králové v Peršanech nauku Zoroastrovu rozšiřovali, také bohomysl Israele podnítilo, avšak Israel *po persku* nikdy nečinil poklony ani ohni, ani slunci, ani bohu temnosti. Lepší část Židů musela své náboženství oběťmi, aspoň srdcem zdávanými prokázati, ale místo obřadů, když vlastního oltáře v zajetí neměli, nezbyvalo, leč, aby se spokojili s každodenní obětí modlitby a chvály, jakož i s říkáním žalmů a s přednáškami biblickými, při kterých slova Oseáše proroka uvodina: „*Nebo milosrdenství jsem chtěl a ne obět, a umění Boží více nežli zápaly*“ (6, 6.). — V modlitební knize posavad nalezáme formule za časů Esdrášových v život uvedené, totiž modlitbu *Schma'*, a modlitbu *Schmoneh Esre*. (Možná, že už dříve, než nastalo zajetí, Židé (mimo chrámu) mnoho synagog měli. S. Petr dí: „Nebo Mojžíš od dávných časů má po všech městech, kdo-by jej kázal ve školách, kdežto na každou sobotu čítán bývá“ (Skutk. 15, 21.). Mohloť by snad o času před zajetím rozumíno býti; než teprvé po zajetí jsou důkazy toho před rukama, že v mnoha městech školy židovské byly; jakož i v čas zajetí potřebnost jich se ozývala. Již kněz Esdráš podal vzor přednášek svátečních (Nehem. 8, 1 n.). Podobno, že z prvu zvláště kněži Pismo vykládali, později zákonictvo bylo uvedeno, kteréž podobně na duchovní smysl při výkladech písma váhu klásti umělo.) *Schma'* pozůstává z lekcí a orací. První lekcí je Deut. 6, 4. „Slyš Israeli, Hospodin Bůh náš, Hospodin jeden jest“. Dle začátečního slova verše toho *Schma'* „slyš“, má celá ta modlitba své jméno. Jádrem lekcí jsou tu zahrnuté povinnosti

Deut. 6, 5 n.; 11, 12—22; Num. 15, 37—41. Při odřívání *Schma'* stojí dvě orací s předu, a jedna v zadu ku pobožnosti ranní. (Mischnah Berachoth I. §. 4.). Při pobožnosti večerní stojí dvě orací s předu, a následují dvě lekce. S tím říkáním *Schma'* střežuje se oběť ranní a večerní, a tudy jest ono základem jitrních a nešporních hodinek církevních.

Připojena jest jiná starobylá modlitba, jenž *Schmoneh Esre*, to jest *osmnáct*, slove, poněvadž v 18 částečkách záleží. V těch 18 eulogiích lid své nejpodstatnější potřeby Bohu přednáší; obzvlášť touha po *vykoupení*, a sice I. „Požehnaný buď, ó věčný Bože náš, Bože otců našich . . . jenž spomínáš na milosti otců a vnukům jejich přivodíš spasitele. II. Dejž, ať se pučí spasení (Jeschua XIV.). Ať potomek Davida, sluhy tvého brzy se okáže!

Kapitola III.

Proroci po zajetí Babylonském.

První překážky, s nimiž se potkávala horlivost Židů při novostavění města a chrámu byly sice odklizeny; avšak neminuly nové nesnáze, tak že potřeba bylo, aby klesající chut neobyčejným způsobem nabyla zmužilosti; ku kteréž tou dobou lid od proroků byl vzbuzován. „I prorokovali *Aggeus* a *Zachariáš*, syn Addo; prorokující Židům, kteříž byli v Júdstvu a v Jerusalémě, ve jménu Boha israelského“ (1 Esr. 5, 1.).

a) *Aggeus*. Tento prorok, jak podobno, při rozličných příležitostech mívál přednášky, aby Židům v Júdsku dodal chuti ku vzdělání chrámu. Bylo to, když prorockým slovem mluvili začal léta druhého Daria Hystaspisa, r. 520 př. Kr. Dle hebrejských letopisů umřel prorok ten v těch dnech, když Alexandr V. s vojskem do Jerusaléma přitáhl. (Viz Sgambato Arch. V. Test. I. II. t. 52. p. 371.) Tudy padá úmrtí Aggeusovo na r. 332 př. Kr., a prorok ten došel vysokého stáří.

Vše, co pod jménem proroctví Aggeusova v Bibli nalazáme, jsou jen čtyry z těch přednášek jeho, v kratičkých dvou kapitolách. Druhá kapitola zvláštní útěchu podává židům rmoutícím se, že chrám Zorobabelský tak nádherný není, jak mnozí sobě

přáli. Nebylť arci druhý chrám nádhery prvéjšího dostihnul; poněvadž nebyla v něm archa Boží jako v prvním, aniž určiti lze, kam se poděla, když od vojska Babylonského chrám zkažen byl. *) Avšak toto pravi Pán zástupův: „*Ještě jedno maličko jest, a já pohnu nebem a zemí a mořem i suchem. A pohnu všemi národy, a přijde Žádoucí všechněm národům, a naplním dům tento slávou. Veliká bude sláva domu tohoto posledního více nežli prvního, a na místě tomto dám pokoj*“ (Agg. 2, 7 n. Cf. Žid. 12, 26.).

b) **Zachariáš**, byl syn Barachiašů a vnuk proroka Iddy či Addy. Držel věci své pod králem Dariem Nothem, a sice:

V prvních šesti kapitolách mluví skrze devatero rozličných, vidění, a připomíná o úmyslech Božích, aby zachováno bylo zjevení Boží, a co od lidí má činěno býti. Zvlášť pak v obrazu jezdce mezi myrtovím ukazuje na ochranu, jižto Bůh lidu svému u prostřed pohanů dāti chce. — Čtyři rohové, kteréž prorok viděl, jsou nepřátelské moci ode všech čtyr uhlů světa. — Svícen, lampy a dvě olivy, jsou světlo náboženské, jehož zdravá horlivost vrchních zprávců podávati má. — Letící kniha na znamení blahého vlivu náboženství, který se ukáže po vyhlazení nepravosti jüdské. — Míra *Efy* ukazuje na nespravedlnost a podvod Židů v obchodu. V kp. 6, 11 a 12 ukazuje na dvě koruny, aby pobídl k dostavění chrámu: „*Aj muž, Východ jméno jeho*: a pod ním vzejde, a on vystaví chrám Hospodinu“ (Cfr. Luk. 1, 78.). (Co do bohatosti obrazů jen Ezechiel a Daniel klade mu se na blízku).

Kapitoly 7 a 8 udávají příčinu, proč Žachariáš od Isaiáše dělané Židům výčitky opět spomíná, totiž aby je poučil, že těch od zkázy Jerusalema obvyklých čtverých postů zachovávání nic neprospěje, nejsou-li zároveň oživeny *láskou k bližnímu*.

Dále Židům vytýká, že se v hrdosti své vynášeji nad národy, nelaskavě je vylučující, anť i pohané ku Kristu Synu Božímu obrácení budou; neboť tak praví Hospodin zástupů: „*Přijdou lidé mnozí, a národové silní, aby hledali Hospodina*

*) Dle pověsti židovské archa schována jest v jeskyni hory, jenž Nebo slove, a to skrze proroka Jeremiáše 2 Mach. 2.

*zástupů v Jerusalemě, a aby prosili tváři Hospodino-
vy. *)*

V kp. 9. zaznamenáno proroctví o přichystaném náboženství všeobsaženém. Alexandr Veliký svým vítězstvím razí cestu osvětě řecké na východě. Naproti povstává král v Jerusalemě v způsobě nestatečné: „Plesej velice dcero sionská, vesel se dcero jerusalémská: *aj Král tvůj* přijde tobě spravedlivý, a Spasitel sám chudý, a sedě na oslici, a na oslátku mládém oslice“ (9, 9.). Avšak posílá své apoštoly, kteří moudrost řeckou přemáhají. Bojovali sice třeba, ale boj ten končí se vzácným vítězstvím toho Krále, z něhož Sion zaplesati má.

Od kp. 10—14 je řeč prorokova temnější; což nepochybně pochází odtud, že prorok oznamuje osudy církve, jenž teprve nastanou, a jež my teprve očekáváme. Že závěrek prorokovy řeči k uzavření dějepisu světa bledí, jest patrné (viz kp. 14, 3. 8.) a sice tím patrnější, vezmeme-li v úvahu stanovisko, na němž se prorok nalézá. Máť on veliký podíl na vystavení chrámů Zorobabelova; k tomu, aby chuti dodal, byl povolán. Jižť pak majícimu vědomost, jak Bůh vystavěti chce širosáhlý chrám pro všechny národy, avšak v souvislosti s dílem svatého řízení v Jerusalemě — bylo nejbližší, aby z většího díla Božího jen to pevně zavzal, co s historií židovstva souviseti mělo.

Založení Kristova náboženství v oboru řecké kultury ouzce souvisí se židovstvím; neboť apoštolé byli Židé, a židovské osady byly průlivy, jimiž se křesťanství mezi pohany dostalo. Od té doby, co Církev založena, židovství postavilo se proti ní, znáti jí nechtíc. Než někdy ta mezizeď přestati musí; a zdá se, že se již bortí a viklá. Prorok, jemuž dáno od nově vystaveného Jerusalema v osudy Církve nazíratí, přebíhá ony věky, v nichž díky jerusalémské pro dějepis církevní takměř spějí, a stojí zpřímá tu, kde ze sna procifují.

Daleko mezi národy rozptýlení Židé podivně jsou Bohem zachráněni, po zdání svém víry v Boba se držíce (10, 9.). V tom čase, když Bůh pastýře národů propustil, tu poznali také

*) Zach. 8, 7. 22 n.

chudí stáda, kteříž ostřihají mne, že slovo Hospodinovo jest (11, 11.). Jidášská zrada zračí se co úkaz nový (11, 13.). Církev s těžkým protivenstvím se potkává (12, 2.), ale Církev ta konečně uhostí se v Jerusalemě (12, 6.). Utrpení Páně stane se mezi Židy tím, nad čím žalostiti budou (12, 10.). V čas ten poslední zřejmě se ukázati nesmí co jest nadpřirozeného; vlastní i nevlastní bude pronásledován; avšak mužové proročtí znamenáni jsou sami sebou a dostanou jízvy (13). Nastane boj poslední, ježž Bůh rozhodnouti musí v bezprostředním Zjevení — po tom život blažený; svátek stánků opravdu slaven, všechno čisto bude (14.). *)

Chtěl-liby kdo dělití knihu Zachariášovu na dva díly (kp. 1—8 a 9—14) nic by neprospělo; neboť kp. 8 a 9^{tá} sobě jsou příbuznější nežli kp. 6 a 7^{má}. — Domněnka, že by tak zvaný díl 2^{bý} (kp. 9—14) prorokovi před zajetím náležeti musel, poněvadž o Assyrii, o Israeli s Júdou a Efraimu spomenuto, nemá důvodu. Dal-liby kdo za pravdu těm, kteří díl ten z uvedené příčiny přes r. 626 před Kristem zpátky kladou, musilof by Zjevení sv. Jana asi do dnův zajetí babylonského posunouti, an v té novozákonní knize řeč jest o vyvrácení Babylona, jako o té věci, co přijíti má. —

Chtějíť mnozí, aby celé proroctví Zachariášovo shrnuto bylo v ta slova: „*Jerusalém bude v Jerusalemě*“, t. j. Úměr (plán) osvětlení a blažení národů, ježž má Bůh při historickém Jerusalemu, dlouho přenášen bude na Církev z pohanů shromážděnou; jeť ona tím duševním Israelem: avšak na konec historický Israel s historickým Jerusalemem budou u prostřed Jerusalema duševního. Tuto myšlenku dále odůvodňuje o něco mladší prorok, totiž

c) *Malachiáš*. **) Prorokoval po Aggeusu a Zachariášovi, as v tu dobu, když byl Nehemiáš podruhé do Jerusalema přišel

*) Kp. 10 a 11 stojí v nepřetrženém spojení. Kp. 12 pokračuje dále v předešlém, zatím od 13 a 14 kp. nejisto jest, zdaž o pozdějším ději líčí, anebo již vyličený doplňuje.

**) Jméno hebrejské „Malachiáš“ znamená buď: „Posle mňj, anděli mňj“, nechceme-li skrátku připustiti z Malachiah, *posel Boží*. Z toho mnozí soudili, žeby Malachiáš nebyl žádným skutečným člověkem. (Viz Huetii, demonstratio Evangel. 1722. řt. 313.)

(2 Esdr. 13, 7.). *) Ukazuje na nepostačitelnost služby Boží v st. Zákoně, kárá na kněžích lenost i zřetelnost v službě Boží a hrozí trestem všem vůbec, kdož neplní, cokoli zákon Boží velí. Má však na očích službu mnohem milejší Bohu, kterou teprv budoucí časové objeví, a protož důležitou řeč vede o zvelebení jména Božího ve *všech* národech, řka: „*Od východu slunce až na západ, veliké jest jméno mé mezi národy: a na každém místě kadi se a obětována bývá jménu mému oběť čistá* **); *nebo veliké jest jméno mé mezi národy, praví Hospodin zástupů*“ (1, 11.). Též velí Malachiáš, aby desátky kněžím náležitě dávány a ženitby v Izraeli dle zákona Mojžišova zřízeny byly. Konečně (k. 4. 5), když praví: „*Aj já pošlu vám Eliáše proroka, prve nežli přijde den Hospodinův*“ — bez pochyby i pro nás otvírá onu budoucnost, když Eliáš *obrátil srdce otců k synům* (židů ku křesťanům), *a srdce synů k otcům*; vůbec, on všeho použije, co dobrého mimo církve z dob patriarchálních pochází, aby na tom vzdělal nauku křesťanskou. ***)

Kapitola IV.

Doba vlivu řeckého.

A. Příhody a stav Jůdstva od Alexandra V. až do Pompeja.

1) Za času Alexandra V. začalo Řecko svůj vliv na Židy dosti mírnějeviti, tak že neměli co sobě stěžovati na novou

*) Rabínské autority počítají Malachiáše mezi starší oudy synedria, a dle toho nemohl velmi dlouho po Nehemiáši svůj ouřad zastávat. Prorocství jeho spojuje, co Zachariáš o přítomnosti a budoucnosti mluví. Ačkoli se jistiti nedá, že vzhled do dalekých časů Církve u Zachariáše nespočívá s tehdejší stavem synagogy, přece veliká mezera nechána jest. Tuto vyplnil Malachiáš proroctvím svým.

**) Totiž nového zákoná. (Podobně Isaiáš na závěrku své knihy kp. 66.) Na onom oltáři, z něhož nemají moci jísti, kteří stánek slouží (Židé). Žid. 13, 10; při kterém se vyplní přísaha o věčném kněžství podlé řádu Melchisedechova, a na kterém čistá *Míncha* obětována bude, jejížto předznamem byla oběť star. zákona.

***) Významněji nemohl Malachiáš, poslední z proroků, knihu svou zavřít, jako

dynastii, pod kterou se dostali (Fl. Jos. Antiq. XI. c. 8.). *) Avšak po smrti Alexandrově, truchlivá doba pro Židy nastala. Tu v Palæstině po delší čas tím záhubnější spory znikly, čím více cizinci plichtili se do věcí židovských. A že také seleukidský a ptoleméjský stát, mezi nimiž Palæstina ležela, od svého vzniku až do vyhasnutí na sebe nevěřely, Jůdstvo při tom samo sebou nátliskům vyhnouti nemohlo. Již Ptoleméus Lagi vykázal 100.000 Židům místo v Egyptě, z nichž ke 30.000 k službě válečné vybráno.

2. Hned po smrti Alexandra Velikého držel převahu Egypt, tak že vlivem jeho Židé nejen více osad svých v zemi faraonské počítali, n. p. v Cyrene, krajině africké, v Alexandrii, ale i synagogy a zvláštní vysokou radu (synedrium) sobě zřídili, anobrž od r. 150 před Kr. také chrám sobě založili, a to proti zákonu, jenž kromě jednoho místa více obětních míst nedovoluje (5 Mojž. 12, 5.). Chrám ten nezákonnitý stál u města Bubastu, v povětu Leontopolském. Po zaniknutí škol prorockých pěstováno svaté umění ve školách národních, k nimž učitele oprávněvala sama rada židovská v Alexandrii. Těm učitelům říkali zákonníci, jestli slovo Boží v písmě svatém uložené dobře vykládali uměli. Ať zkrátka dím, Egypt učiněn jest novým domovem Židův. Byloť tam také literatury jůdské použito, aby zvědochlivost Alexandrinských se ukojila. Neboť Písma svatá již r. 277—298 před

ukázáním na toho, kterýž jednou nohou v starém zákoně stojí, druhou již na prah nového kročil, a o němž Kristus pravil, že mezi syny ženskými nepovstal větší nad Jana Křt. Mat. 11, 11.

- *) V celém občas od Alexandra V. až do Heróda, při osudech Israelských zračil se důležitá doba historie zjevení v lidu vyvoleném. Stýk Alexandra se Židy blíže připomenut od Jos. Flav. (Antiq. XI. c. 8. §. 3—5.). Dle něho král ten, dobýváje Týru, psal veleknězi o vojsko a o jinou podporu proti Peršanům. Velekněz odbyl Alexandra omluvou, že králi perskému přísahu složil. Král se rozprchlív, zahrozil sice pomstou, ale položil ji uzdu tak dalece, že Sanaballathu, perskému vládci povolil stavěti chrám samaritánský na hoře Garizim. Alexandr, dobyv Týru, a vzav útokem Akku a Gázu, obrací se proti Jerusalemu. Tu velekněz Jaddua ve svátečním oblekn se vši slávou vychází mu v oustřety. I dojala postava velekněžská tím mocněji Alexandra, čím značněji již napřed ve snách to podobnou byl viděl. Tedy s laskavou tváří vzdává obět v chrámě, spolu radost máje z toho, že naň obráceno proroctví Danielovo.

Kr. převedena byla v jazyk řecký. Převod ten pod jménem *sedmdesáti tlumočníků* známý, kladou vším právem za vzácnou pomůcku, jakož ku poznání prvotextu v prvním jeho stavu, tak i smyslu.

3. Než ta přízeň egyptská Židům v Palæstině mnoho platna nebyla, zvlášť od té chvíle, co Seleukovci víc a více v síle se vzdávali. I ukázalo se, jakož prorok Ezechiel pověděl (29, 6.), že byl Egypt jen *holí třtinovou domu israelskému*.

Král syrský Antioch III. (Veliký) (Dan. 11, 13 — 20) pozůstavil synům svým, t. Seleuku IV. (Filopatoru) a Antiochu (Epifanesu) svou hrdost panovnickou, a za příčinou válečných útrat i daně Římanům *), jakož i přílišné nádbery dvorní, také prázdnou pokladnici. Protož se nic neštítit, loupežnických rukou na bohatý perský chrám vztáhnouti a tak skrze svatoloupež peníze sebnati. Filopator navedl svého ouředníka Heliodora, aby poklady chrámové pobral, ale tento od Boha raněn byv, upustil od podniknutí svého (2 Mach. 3, 7 n.).

4. Tedy nastali tu Jůdsku dnové utrpení, jenž pod jménem „*protivenství Makkabejských*“ známi jsou, a po 36 let trvali. **)

Kněžstvo židovské neustalo míti péči o poklad chrámu Božího, a však ta věrnost jeho nemohla odolati lakotě a zhejřilosti cizí, jakož i ta neuchylnost od zákona Mojžíšova přícházela v odpor s pýchou Seleukovců.

Než nejhůř se vedlo Židům za krále Antiocha Epifanesa ok. 168 před Kr. Král ten zamejšlel, jakby Židy odnárodnil. I vystaviv sochu Joviše Olympia v chrámě jerusalémském, kázal spáliti svaté knihy a zastaviti svěcení sobot, a zapověděv obřiz-

*) Obnášelo 15000 hřiven či okolo 30 milionův zlatých.

**) Jménem *Machabejských* nazýváno více Židů, ač s Jůdou Machabejským nepřítužných, a síce proto, že těch dnů, když Jůdas a rod jeho o svobodu náboženskou i o vlast svou se zasazovali, mnoho jich smrt mučednickou pro víru podstoupilo (cfr. 2 Mach. 7, 1.).

ku pod pokutou smrti, mínil židovstvo do kořen vyvrátiti. (I. Mach. 1, 57.) Nemalý počet Židův, chtěje se zalíbiti Antiochovi, strhl se své víry a k pohanským okyčejům přilnul, ano byli jsou i velekněží, jižto nadržovali assyrským, a své bratry mečem odpravovali. Kněz Oniáš III., přiváben byl do Antiochie, kdež i život ztratil (2 Mach. 4, 34.). Nad zhoubou tudy povstalou, jakož Daniel (11, 31) prorokoval, naříká kniha I. Machabejských, řkouc: „Svalyně jeho zpuštěna jest, jako poušť, dnové sváteční obrátili se v kvílení, soboty jeho v pohanění, čest jeho v nic (1, 41.).

5. Proti tomu bezpráví a násilí pozdvihl se kněz *Mathatíáš* se svými pěti syny a čotným zborem přísných plnitelů zákona, majících neobyčejnou stálost při službě Boží. Byl pak Mathatíáš z řádu Joaribova, pravnuka Asimonéova, po kterémž i ta od něho založená dynastie jméno dostala. (Dle Josefa Flavia praděd Mathatíášů sloul *Asamonéus*.) První z nich, jenž otce následovav, boj vedl, byl *Júda*, nazvaný Makkabi; po něm vedl *Jonathan*, a když ten v boji padl, *Šimon*. Po mnoha nátlacích, jakéž válku provázejí, přišlo konečně k tomu, že Šimon nejprvé od Demetria za knížete jůdského uznán byl (l. 141 př. Kr.), ano již o rok dříve Jůdsko za svobodné prohlášeno, a o jeden věk později (139) právo raziti vlastní minci, Šimonu od Antiocha Sideta přirčeno jest.

6. Ale potomci Šimonovi, jenž co nejvyšší kněží a králové v Jůdsku bez mála během sta let, po lěch vojnách se udrželi, zachutnali sobě nejen v obyčejích králů pohanských, ale i ty samé poněkud bujností a pronevěrou a svatokrádeží převýšili jsou. Místo, aby duševní život v Jůdsku podporovali, kažen, stavován, maten a utiskán jest od nich.

7. Letočetný přehled.

(Tabelní přehled Seleukovců a Ptolemejovců, od Alexandra V. až do knížecí samostatnosti Hasmonéů s velekněžstvím, a udáním hlavnějších příběhů. Léta velekněží jen nedokonal^e určití lze.)

Seleukovci.	Velekněži.	Ptoleméjovci.
<i>Seleukus Nekator</i> 312—281.	<i>Šimon I.</i>	<i>Ptoleméjus Lagi</i> (Soter) 323—281.
<i>Antiochus Soter</i> 281-262.	<i>Eledzar.</i> <i>Manasses.</i>	<i>Ptoleméjus Filadelf</i> 281-246.
<i>Antioch Theos</i> 262-247 přinucen propustiti Laodici za manželku vzíti Bereniku, dceru Filadelfovu.	<i>Šimon II.</i> 254-222.	<i>Ptoleméjus Euergetes</i> 246-221. Přikročujo pomstou místo sestry své Bereniky.
<i>Seleukus Kallinik</i> 247—227.		
<i>Seleuk. Keraunos</i> 227—224.		<i>Ptoleméjus Filopator</i> 221-204. Pronásledovač Židů. Dan. 11, 12.
<i>Antioch Vel.</i> 224—187. Dcera jeho Kleopatra vdala se zakrál. egyptského. Dan. 11, 17.		<i>Ptoleméjus Epifanes</i> 204-181. Kleopatra, dcera Antiocha Vel. dána mu za manželku.
<i>Seleuk. Filopator</i> 187—176. Posílá Heliodora k oloupení chrámu do Jerusalema.	<i>Oniáš III.</i> dostavuje se v Antiochii, aby se ospravedlnil 176.	<i>Ptoleméjus Filometor</i> 181.
<i>Antiochus Epifanes</i> 176-164.*) Apollonius 168. Sedmero Mučenníků. 167. Mathatías.	<i>Jason</i> vkupuje se do ouřadu velekněze Grackomanie.	
Nikanor, Gorgias, Ptoleméjus, Lysias, Bacchides.	170. <i>Menelaus</i> podává víc než Jason podal, od Eupatora k smrti popele odsouzen.	<i>Ptoleméjus Filometor</i> — 145. Pod ním živ byl Aristobul, filosof židovský.
<i>Antiochus Eupator</i> 164-161. Poručník Lysias.	Vetřelec <i>Alcimus.</i>	
<i>Demetrius Soter</i> 161—150.	<i>Oniáš IV.</i> , syn Oniáše III. utíká do Egypta.	
Bacchides.	<i>Judas Makk.</i> † 160.	
Alexander Balas.		
<i>Demetrius Nikator</i> 145-144.		
<i>Antiochus VI.</i> 144-143.	<i>Jonathan</i> 156-141.	<i>Ptoleméjus Fyskon</i> 145-117.
Tryfon.	<i>Šimon</i> 141—133.	
<i>Antiochus Sida</i> 143-131.	Jan Hyrkan.	

*) Jež z potupy nazývali Epimanes t. j. blázen.

8. Již druhorozený syn Šimonů, Jan Hyrkán, kníže bojovný, kázal hrobku Davida krále otevřít a poklady z ní pobratí.

9. Hyrkánův nejstarší syn Jůdas Aristobul (r. 106) nechal matku svou hladem umořiti, a když bratr jeho Jannéus na žádost matky své Salomy (po řecku Alexandry) r. 105 žezla se uchopiv, na trůn dosedl, strhla se nová bouře v oboru sekty farisejské, kteráž ze msty, že otec Hyrkán, i syn jeho Jannéus se přidali k Saduceům, teď proti synu se prohlásila. Flavius vypravuje o ukrutných skutcích jeho, a spáchaných nad Židy vraždách.

10. Vdova *Alexandra* hned s počátku držela žezlo dosti pevně, an o stranu farisejskou se podpírala; avšak ještě za živobytí jejího († 69) povstal těžký boj mezi syny jejími. Starší z nich jmenem *Hyrkán* III., muž tiché povahy byl by snadno práva ke trůnu, a snad i k nejvyššímu kněžství se odřekl, kdyby byl moci zevnějšího vlivu ušel, a nestal se nástrojem obmyslů vladochlivých. Idumejčan Antipater, otec pověstného Heróda, bylť to, kterýž ke svým záměrům plamen rozbroje mezi bratry, Hyrkánem starším a Aristobulem mladším rozničil. Tento ohnivější nad bratra Hyrkána, jen na krátce vítězství slavil, maje na své straně prokvestora Pompejova, jménem M. Aemil. Skaura. Zástupce Hyrkánů Antipater řečnil chvalně před Pompejem, tak, že slabý Hyrkán u Římana přízně došel. Tedy Aristobul chopiv se zbraně, Pompejovi příčinu podal, že mu tvrz Alexandrie útokem vzalá, strana pak jeho v chrámě, kdež se pevně ohraženou býti tušila, porážena; neboť Pompejus po vzdání jemu města, chrámu dobyl, při čemž 12000 Židů zahynulo.

Nad to Hyrkán za nejvyššího kněze a ethnarchu postaven, zemi daň uložena, Skaurovi pak, vladaři syrskému dozorství nad Jůdskem odevzdáno (Fl. Jos. de bello jud. I, 7 a 8.).

11. Ale tak nebyl rozbroj v Palæstině skončen; anobrž více let zuřila zde krvavá válka domácí, kterou rozmišky Hasmonejců způsobily, a kteráž s pohubením jich dokončila. Sporů mezi Hasmonejci bylo od Antipatra a syna jeho Heróda použito, aby idumejsko-římskou dynastii v Palæstině založili.

12. Rodokmen Makkabéjův.

Rodokmen Makkabéjův čili Hasmonéův.

Matatías.

1) Jan, zabít u Medaby 1 Makk. 9.36 2. Šimon 144-136 př. Kr., při Jerichu zabít V. Ž. 1. 2. 3. I. Makkab. 16. 16. 3. Jůdas Makk. 167 — 4. Eleazar padl u Bethzacharie V. Ž. I. 1. 5. 141 zabít ve Ptolemaidě V. Ž. I. 2. 1. I. Makk. 12,50. 5. Jonathan 160-

1) Jůdas a 2 Matatías 3. Jan Hyrkan I, vládl při Jerichu zabiti V. Ž. 2. 4, I. M. 16. 16. co kníže a kněz po 30 let od 135-105 př. Kr. V. Ž. I. 2, 5 sl.

1) Aristobul V. Ž. I. 3. 2. Antigon od Aristobula zabít V. Ž. 1.3,4. Alexandr Janús I. 104-78 V. Ž. 1. 4. Manželka jeho vládl rok. I. 105 př. Kr. bula zabít V. Ž. 1. 3,4. Alexandra či Salóma vládla po 9 let 77-68. V. Ž. I. 5.

1) Hyrkan II. V. Ž. 1. 6. násled. od Heróda zabít 1. 22. 2. Aristobul II. V. Ž. 1. 6. násled. od Pompejánův otráven I. 9.

Alexandra provd. za Alexandra, usmrc. od Heróda. 1) Alexandr stát v Antiochii. V. Ž. I. 9, 2. 2. Antigonus od Heróda usmrcen V. Ž. I. 18, 3. 3. Dvě dcery, jedna Alexandra provd. za Ptolema. V. Ž. I. 9, 2.

Mariamna, manželka Heródova, od něho usmrcena V. Ž. I. 22, 5. 2. Aristobul III. od Heróda zabít V. Ž. I. 22, 2.

B. Vliv řečtiny na židovstvo. Kniha Moudrosti.

13. Věc takměř nemožná byla, aby Židé při dalším rozšiřování svých osad po krajích na východě i na západě, řeckou vzdělaností ovládnutých, k této v nějakém vztahu byli nestanuli. Mimo ostrovy Delos, Kos, Cyprus, Kréta byla jsou znamenitější města, v nichžto *žúdské obce* během té doby povstaly, a sice: Seleucia, Ktesifon, Antiochie syrská, Damaškus, Emessa, Nisibis, Edessa, Samozata, Tarsus, Efesus, Smyrna, Pergamus, Sardes, Laodicéa, Antiochie pisidická, Filippi, Soluň (Thessalonika), Athény, Korint, Lampsakus, Sparta, Cyrene, Alexandrie a j. Mezi skladnými městy nebylo větší zhýřilosti jako v Korintu. Kde kupectví provozeno, nestačila kořist po všech oborech přírody sebraná, ale i požitků její co nejvíc po umělecku slučováno. Přílišné nádheře v krojích, skvostu v jídlech hověli žáci ze slovutných učilišť cyrenejských a epikurských a neblahý vliv jevíli na Židy, obchod s nimi vedouce. Vliv řecký na Jůdstvo nejevil se toliko skrze přeložení Písem svatých do řečtiny, ale i veškeré představy surových pohanů musely mudrckým stránkám jeho ustoupiti. Tudy větší část Židů v Egyptě, v Římě i jinde bydlejících nemohla nemíti podílu u výsledcích filosofie tehdejší, zvláště *epikurské*, kteráž panovala v živobyті Řekův.

14. Ani bystrý čítatel mravokárných článků učeným Athenaeusem zůstavených, z věku Alexandra V. až do prvního císaře římského, rozhodnouti nemůže, zdaž panující duch řecko-římské osvěty následkem jest nauky epikurské, anebo nauka ta jest jakési ospravedlnění blahobytu ve třídě čelnějších občanů tehdejších. Královský dvůr v Alexandrii a v Pergamu, města kupecká Korint, Massilie a j. vynikala zpustlostí svou v ten způsob, že se zdálo nejínak tam vyhlížeti, než jako tu, kde nepřirození samo stíralo se sebe hrubost a nelícnost, a bralo jakousi lichou ozdobu a lícnost v těch dnech, když příkladové osvícencův a světomilův ji odporoučeli. Pýcha zřůstala *stoictvím* až ku zbožnění sebe, a ve schvalování paederastie (samcoložství) zatonulo básnictví řecké. Nematná část Židů páchnula světáctvím ze školy Aristipovy pocházejícím. A chvalno-li Římanům, a poněkud i Spartanům, že sňatek manželský v jakési úctě měli:

nic méně, co se týče mravů, téměř všudy bezúzdnost v službě smyslu a militování byla čelnou stránkou řeckého života. V takýchto svatou pravdu vyzývajících oborech přišla k sepsání

Kniha Moudrosti. *)

15. Název knihy této původně řeckým jazykem sepsané, pochází odtad, že v ní nauka o osobní moudrosti Boží mnohem jasněji září, nežli ve spisech filosofů alexandrinských, Aristobula a Filona, jimž o to šlo, aby *jinotajným* výkladem nauky hebrejské, tu samu čtenářům po řecku vzdělaným schůdnější učinili. Spisovatel kráčí o závod s mělkým mudrctvím školy epikurejské. Vzhledem místních poměrů, na něž kniha ta ukazuje, zdá se, že to byl Egypt, jež ona nejbliže na očích má. Po zdání mužů dosti v té věci soudných, sepsal ji Isralita dle jména neznámý, a sice v Egyptě za času, jehož úplně určití nelze. **)

*) I jiné biblické knihy, uvozující v moudrost života neméně tím názvem „kniha moudrosti“ mohly se honositi, jako Kazatel, Přísloví. Viz *Missale Rom.*

**) Kniha Moudrosti svědčí o duchovém boji židovstva s nekázní epikurskou. Že vynikal jádrem myšlenky své Žid nad Řeka, tu na jevo dáno. Naše kniha a moudrost židovská, jen to mají obecné s filosofií stoickou, že kladou odpor epikurejským; dále však v knize naší vyznává a jmenuje se osobný, živý Bůh, vyvýšenější nad onu prázdnotu a zboženou přírodu od stoikův. Ovšem, že měli Stoici o Bohu poněti, ale to bylo pantheistické. „*Podstata Boží všecken svět a nebe jest; mudrci jsou jako Boha v sobě nosící.*“ Tak praví zakladatel stoictví — Zeno. (Viz Diogen. Laert. lib. VII. 4. §. 147. edit. Tamchnit. II. pg. 63 sq.)

Zdaž ale kniha naše pojem moudrosti Boží z egyptské mythologie si nevypůjčila? Tak zvaná *Neith*, egyptská to Minerva, mohla by snad s nápadnictvím, co vzor se vytasiti, anť nápis v Saisu mluví o ní, aneb mohl by Hermes Trismegistus, co předznak zastáván býti, ježž Deming oslovuje, říka: „*Ó duše moji duše! ó svatá inteligenci moji inteligenci! Všechna-jící duchu!*“

Než ono pojetí forem báječných, buď si staroegyptské, přece na nic jiného neukazuje, než na historii o světoduši, ježž z drámy (zapomnělosti své) poněnáhu procituje; tedy cosi, proti čemu kniha Moudrosti bojuje, anaf i v nepřiznivém poměru stojí k náboženství egyptskému, a podává důležitou nauku o *moudrosti osobné*, nauku už do Sirachia v oboru zjevení israelského vyloženou, a ještě dříve od Šalomouna v Příslovích objevenou (Moudr. 16; Přisl. 8, 12.).

16. Pro knihu Moudrosti snad v nějakém ohledu látku poskytl ti spisovatel Šalomounovi, jenž pro nás k ztracení přišli. Ano mnozí tvrdí, že sám Šalomoun v osobě smrtelníka také co mluvící zde uveden jest slovy: „Jsemť sice i já smrtelný člověk, podobný všem, a rodem z toho zemního“ (t. z Adama) Moud. 7. 8 n. V úvodu představuje se spravedlnost Boží, dobré

Židovský ostromtip se nejvíce zakochati mohl do filosofie stoické, pro její stránky bezúporné a výhody apologetické. Jinotaj (allegorie) byl stoikům pomůckou ku smíření filosofie s náboženstvím lidu obecného. Způsob výkladu bájesloví byl rozličný, již fysiologický, již dušeslovný, již provázen slovozpytem, již jakýmsi vývojem důmyslným. Mnoho tu bylo pokusů učiněno; n. p. od Sokratesa, jenž uvodě tovaryšstvo Ulyssesovo, a téhož obrácení ve vepř, vykládá to o skleslosti duše mrzkostmi znečištěné. Jinotaje způsob vešel v oblíbení u Židů z mnoha příčin. Nejedna text Písem svatých, po zdání židovském, nesrovnával se s výsledky řecké filosofie, tak jakoby s pověrou pohanskou se snášel; tu k ospravedlnění své nauky bral Žid útočiště k allegorii. Tak šlo ono užívání allegorie (k obraně otcovské nauky) u Židů, následkem schválených zásad filosofie řecké. Až po jisté meze mohli jsou filosofové v Izraeli, ano museli shodu té filosofie s Mosaismem nznati; obostranně proti surovému pohanství veden boj, a jestli s jedné strany rozkaz Boží k boji vyzýval, s druhé strany duch lidský stále odpíral té hrubosti. Tak filosofie řecká dobouřala hrubé pohanství, jež co do zevnějška byl rozkořtal Kýrus. Dotud stál hellenismus (pohanství) ve spolku s mosaismem.

Než ale při názoru řeckém bylo se co báti, aby nebylo přeznáno osobní podstaty Boží. Část filosofů, jenž v učení o Bohu přichytila se pantheismu (použí to peripatetici) nemohla Boha než za odtážitou myšlénku klásti, a důslední stoikové museli takofka v nic jej rozundati. V knize naší skrze nauku o moudrosti věčné jest sice tomu nebezpečí uhnuto, avšak pojem moudrosti jak Řekům, tak i po řecku vzdělaným Židům ještě málo byl vysvětlen a přístupným učiněn. I bylo přesnořecké myšlénky potřebí, měl-li blud v svém počátku zničen býti. U židovského filosofa *Aristobula* nalezáme tu idej vytknutou; tenť jednak se příznil s allegorií stoickou, jižto užívaje (v komentáři na pentateuch) co by pohoršiti mohlo Řeka důmyslného, odstraniti hleděl; jednak vyzvednul se i nad filosofii řeckou, vyjádřiv pojem o osobném bohoživotu a v Bohu žiti. U něho ponejprv naskytá se výraz: *Slovo*, a ponětí Slova — *logos* — co Boha osobného, a sice v básni, kterouž dříve omylem Orféovi připisovali. — Žid alexandrinský *Filo*, s Kristem spolavěký, *Aristobula* převýšil v allegorickém vykládání Písma, a zvláště pomocí filosofie Platonovy zpříjemnil čtenářům svým nauku hebrejskou o Bohu, o stvoření a o andělech. V soustavě jeho nad jiné důležitější jest učení o víceosobním životu v Bohu. Kromě nestihlé božské prabytosti znát on též bytost v Zjevení vyznačenou, již dává jméno: *logos*, Slovo, aneb moudrosti, a prvo-

odměňující a zlé trestající. — Doráží na bezbožníky a soky spravedlivých, a těmto pro spravedlnost od hrdošů pronásledovaným odplata v nebesích se slibuje. V řečech úšklebných, jakéž se zde kladou v ústa prostopášným a rozkošnickým, čteme i tato slova: „Jestliže (spravedlivý) jest pravý syn Boží, ochrání jej a vysvobodí z rukou protivníků... K smrti nejohavnější odsudme ho“ (2, 18. 20.). — Což z takových slov nedá se uzavírali na tehdejší „materialismus“, jakéhož známky i novější čas nám ukazuje? Smutný blud ten a odchýlení od pravdy právě tak odvozujeme z *metafysiký bezbožných*, jako to činí spisatel knihy Moudrosti 2, 1 — 5.

17. Převahou myšlének ze židovstva vzatých, vedeny boje s epikuréjstvím a stoictvím. V ohledu dogmatickém jsou zde mnohé stránky veledůležité; neboť dotýká o valných v život sahajících bludech epikurejství a pohanství vůbec, hledíc, aby obé ze základu bylo vyvráceno. O slepotě lidské líčí tak, že z ní modlářství pocházeti praví (13, 1 n.). Nauka pohanských škol neměla buď žádného, buď jen velmi temného pojmu o nesmrtnosti a blahoslavenství duše lidské; dochází-li tato spojení s Bohem, a jeho tváří v tvář vidění, jakož i o věčném hoří a bídě, odlučuje-li se Boha svého. Dále sv. spisovatel probuzuje činnost lidskou, jelikož dává poučení o svobodné vůli lidské, o potřebnosti a účinku milosti Boží, o nesmrtnosti a osobné podstatě Boží. *)

C. Kniha Jesusa, syna Sirachova. Kniha Tobiašova. Judith. Esther. Knihy Machabejské, Paralipomenon a Esdrášovy.

18. Kniha Sirachova jinak Eklesiastikus, t. j. *kostelní*, protože ji velmi často v chrámech Páně užíváno. Učivali se z ní žáci ve školách, a dle ní k dobré kázni, zvláště k slídným mravům navedení dostávali. Dále sloužila i za čítanku lidu

*) Poněvadž v knize Moudrosti uvodí se člověk mluvící (kp. 7 n.), měli za to mnozí, žeby tu mluvil Šalomoun a žeby od něho samého byla sepsána. Jiní ale svatí Otcové n. p. Jeronym, Augustin atd. kladou ji do věku pozdějšího, a jen pod jménem Šalomounovým sepsanou.

věřícímu. Staří ji nazývali „Panaretos“, jakoby řekl, poklad všech ctností *); jelikož skutečně od kp. 1 — 43 výborná naučení a navedení k bohabojnosti podává. Ctnosti, jež vůbec uvodí a schvaluje, jsou: Důvěření se Bohu, moudrost, opatrnost, kajícnost, stálost, trpělivost, tichost, milosrdnost, zdílnost, svornost, přívětivost, bratrské trestání, pečování o dobré jméno, přáteli víry zachování, držení smlouvy; uctivost k rodičům, trestání dítek, chování se k rodičům, sousedům, k domácím, k starým přátelům a j.

Dále, odvozuje a výstráhá od přísahy, nespravedlnosti v obchodu, od pomsty, pejchy, chlípnosti, od zlého jazyka a utrhaní, od žádosti zboží, od nezřízeného spoléhání na statky, od lsti a ulisnosti, od přílišného studu, od lenosti, od zlého tovaryšstva a j. Zvláště pak v kp. 1. vychvaluje a v kp. 15 dává se božská moudrost poznati, an jako matka stráž drží nad člověkem. V kp. 24 popisuje se moudrost co matka a říditelka světa, kteráž se vznáší po oboru nebeském a proniká hlubokost propasti; chodí po vlnách mořských a ve všelikém národu má svou přednost. Avšak hledala ona zvláštního odpočinutí, a přikázáno jí od Stvořitele všech věcí, aby přebývala v Jakobu. Texty teď zmíněné, jakožto předchozí zřejmého učení o osobním Slovu, kteréž bylo u Boha, jsou pro dogmatiku velmi důležité. Též kp. 17 se svým rozjínáním o stvoření člověka má stránku závažnou.

19. Upotřebení či obrácení textu kp. 24 (*Ab initio et ante secula* atd. při votivní Mši de Beata) může vykládáno býti z té stránky, že *Maria* věčné Moudrosti, jenž světem vládne, co nejhodněji sloužila, že Maria nese zpanilý obraz vyšší Moudrosti a předvedění Božího, a že jest mezi všemi osobnostmi v dějinách světa nejskvělejší.

20. V mnohém ohledu jsou naučení Sirachova tak hluboká, že doplňují nastíněný obraz v živobytu hebrejském, jakýž se naskytá v Příslovích Šalomounových, a proto také Ekklesiastikus moudrosti Jesusovou se jmenuje. Druhý díl od kp. 44 — 50 dává krátký přehled zásluh mnoha mužů svatých, patriarchů,

*) Slove též „Moudrost Sirachova“.

proroků, velekněží v st. Zákoně slavných. Kapitola 51 končí celou tu knihu modlitbou Jesusa, syna Sirachova, původního spisovatele té knihy, jakž se i v předmluvě i na konci kp. 50. zřetelně udává.

21. Z těch dnů, co kniha Sirach na obzoru židovské literatury se objevila *), také jiný vzor činnosti duševní nalézáme, a sice původně v jazyku chaldejském sepsané dílo, jenž jest

Kniha Tobiašova.

22. Původ kniky té padá v tu dobu, když zajetí assyrského účinek v životě židském se ukazoval. Popisuje slasti a strasti zajatého Tobiaše, a zvláště dopuštěné Bohem strasti na zbožného otce a lidumila. Co druhý Job staví se zde Tobiaš na oči s tím toliko rozdílem, že zkoušení Tobiaše protkáno jest příběhy rodinnými, a ty v ten způsob jsou nastíněny, že kniha ta velmi poučnou pro hospodáře a hospodyně, a takměř „*zrcadlem ženichův*“ býti může a má.

23. Z příkladu Tobiašova učíme se, že v manželství vstoupiti nesluší, leč se kdo dříve s Bohem poradil. K jednomu z hlavních pravidel „*Důvěřuj v Boha*“, kladou se mnohé vzájemné ctnosti, jakož jsou: láska bratrská, poctivost, (kp. 7.) láska rodičů k dětem, a děti k rodičům, vděčnost, skromnost a mnohé jiné.

24. Že mladší Tobiaš od anděla Rafaele, jenž podobu mládeence na se vzal, veden byl do Ráges, toť souhlasí s ostatním učením o andělech v st. zákoně. (Porov. anděla při Agar, při Lotovi, řebřík Jakobů a j.) Dále na ženiších Sářiných od zloducha provedená zhouba nebude nás mýliti, an již v 90 žalmu nalézáme v noci i za dne vystupovali hubitele, tak že tu snadno na dábské rejly pomyslíme, *střela létající ve dne, věc procházející ve tmě, outok a ďábelství polední*. Nalézáme tu

*) Jestliže překladatel z hebrejštiny do řeckého dle předmluvy jsa stár 38 let za času krále Ptoleměa Evergeta do Egypta přišel, a děd od vnuka asi 50 let vzdálen se klade: tedy původní text knihy padá asi na rok 300 před Kr.

vliv nejiné moci, než té samé, co se skrže ďábelství v evangeliích objevuje. Zároveň text knihy Tobiašovy 6, 17 vyčítá mnohým neřádnou rozkoš při sňatku manželském: „*Ti zajisté, kteříž v manželství tak ucházejí, že Boha od sebe, i od své mysli odlučují, a své chlipnosti tak hovějí, jako kůň a mezek, nad takovými má ďábelství moc.*“

25. Prostředky, jichžto mladší Tobiaš užiti má, aby zloducha *) zapudil, tak dalece k lékům duchovním náleží, pokud v duchu pravé pokory a v bázni Boží upotřebeno jich. Avšak rádi připouštíme, že tu jakási tajná symbolika **), a snad také moc skryta jest, kteráž k obojování satana ten Bohem položený základ činí.

26. Námitky proti historickému rázu knihy Tobiašovy, spočívají na mnohém nedorozumění, a novější kritikou odstraněny jsou. Ovšem, že spisu toho jednotlivé necensí, n. p. ona 70. tlum., Italy a j. mnoho úchylek podávají; avšak při všech zračí se jeden a týž pěkný obraz vroucné nábožnosti. Zvláštní úvahy hodno jest rozjímání o příští slávě duchovního Jerusaléma (13, 11—23.).

U katolických písma vykladačů odůvodněno jest mínění, že oba Tobiašové tu knihu sepsali až do zprávy o úmrtí mladšího Tobiaše. Kp. 14, 14—17, jak podobno, jeden z jeho příbuzných ku knize připojil.

Kniha Judith. ***)

27. Přítomná kniha, jejížto spisovatel není znám, vypravuje následující zajímavý příběh: Nebukadnezar, král assyrský, poslal vévodu svého Holoferna proti západu a jihu, aby v poslušnosti národy upevnil a smělejších sousedů pokáral. V jüdské říši

*) *Asmodeus* vykládá se na česko: Zhoubce či hubitel (Cfr. Calmet dictionar. biblic.; voc. *Asinadeus*, pg. 131. edit. Augnst. Vindelic. 1759.).

**) Tak sv. Augnstin nalezá v rybě podobizněného Krista: *Est Christus piscis iste, qui ad Tobiam ascendit.* Jak známo: *ΙΧΘΥΣ* tolik co: *Ἰησοῦς Χριστός θεοῦ υἱός σωτήρ.*

***) Co kniha Judith a Tobiašova obecného či společného mají, že jest skutečnými událostmi učiti chléjí. Ale knihu Judith z ohoru podomnovních mravů vykročujíc, ku pěstování ctnosti náboženských a národních čtenáře odkazuje.

vojska nepřátelská, útokem na město Bethulii *) tak dorážela, že jedva s to bylo dlouho se udržeti. Tu velevážená vdova umínivší sobě, rodné město své Bethulii osvoboditi a od celého Jůdstva nebezpečí odvrátiti, vymyslíla chytrý a hrdinský skutek. I octnuvši se v táboru assyrském, přelstila Holoferna, a vlastní rukou hlavu ve spaní mu ufala. Hned na zejtří událostí tou přestrašené vojsko assyrské od Židů rozplašeno bylo. Tudy ta pravda stvrzena, že Bůh lidu často i zázračně přispěl, ten-li se k němu o pomoc utekl, a že nejslabšími nástroji přichází se k nejsilnějším účinkům, kde Bůh požehnává.

28. Skutek ten vdovy Judith dá se toliko tehdejšíím právem vojenským omluviti, a považoval se tehdáž za zcela dovo- lený a slavný, poněvadž se viděl na nejvejš potřebný. Stalo se to, když byl král jůdský Manasses do zajetí odveden, a v Ba- byloně uvězněn (2 Paralip. 33, 11; 4 Král. 21, 17.), prvé než ještě všickni Židé do zajetí babylonského odvedeni byli, před r. 599 a než Ninive vyvráceno před r. 616. Poněvadž příběh Judithy v ten čas padá, když v Israeli žádný král ne- vládnul, všeliké rozkazy vycházely od kněze Eljakima, o němž prorok Isaiáš ještě před smrtí Ezechiášovou dí: „A bude jako otec obyvatelům jerusalémským a domu Jůdova. A dám klíč domu Davidova na rameno jeho: a otevře, a nebude kdoby zavřel, a zavře, a nebude kdoby otevřel (Isai. 22, 21 n.). **) Knihu Judith, jakož i Tobiašovu, Židé do své bible nepřijali, a místo těch klade se v ní rovněž za pravou zákonní knihu i od katolické Církve přijatá

Kniha Esther.

29. V knize té, jenž od královny Esther tak slove, vy- pravuje se, kterak královna Vasthi s království složena, a Esther, nábožná panna židovská od krále *Asvéra* za manželku pojata

*) V Coelosyrii slove podnes jedno místo Hulie; ukazujíc na někdejší sou- sední pevnost Bethulii.

**) Jediným znamenitým vítězstvím přišlo k tomu, že památka vdovy Judith se nesmrtelnou stala. „Den sváteční vítězství toho od Hebrejských do počtu svatých dnů se přijímá, a slaven bývá od Židů od toho času až do přítomného dne“ (Judith 16, 31.).

byla, a kterak potom úklady tehdejším státním ministrem Hamanem k vyhlazení národu židovského nastrojené, odvráceny byly, tak že krvolačný *Haman* (Aman) s mnoha jinými nepřátely židů svůj zlý úmysl životem zaplatili musil, an zatím potupený *Mardocheus*, pěstoun Estheřin, knížecí důstojností poctěn byl. *)

Na závěrku stojí podotknuto o dalších zásluhách Mardocheových, též o výpisu listů říše médoperské, co písemností, z nichž ony zásluhy poznati se mohou. **)

Listem, jímž odvolal Asvér či Xerxes rozkaz o vyhlazení Židů, povzbudil Mardocheus všech spoluvěrců, aby veřejná *slavnost* ustanovena byla na památku dne toho, ježž byl Haman k vyhlazení všech Židů ustanovil. Ta slavnost pod jménem *purim* (dnové losů) dosaváde Židům jako masopust radostná, za dnů Machabejců alespoň v Palæstině vůbec, a za času Jos. Flavia ode všech Židů konána byla (Antiq. XI. c. 6.).

Všecko, i s přídavky ze čtení obecného (řeckého), jak podobno, od rady židovské obstaráno, pak do vulgaty vzaté, u židů pod jménem knihy Esther zveřejněno jest k tomu cíli a konci, aby žid při nátlacích a potupeních kojiti se mohl tou nadějí, že z těch svízelnů jeho konečně předce vítězství vykvěte.

Dle vyrčení rabinů židovských všecky svátky a knihy, od času Mojžišova zavedené a sepsané, až přijde Messiáš, své ceny pozbudou, jenom radostný svátek *purim* a kniha Esther nikdy v zapomenutí nepřijde. Cf. 9, 28. Až podnes slaví jej židé 14^{ho} Adar t. února. ***) Ostatně dobře pověděli ss. Otcové, že události, v té knize sestavené, a zvláště osoba Mardochea obraz jsou Církve Kristovy, jenž ještě potupená sedí před branou světoducha, jako Mardocheus před Asvérem, jenž bez pochyby také Xerxes sloul. 4)

*) Podal-li král perský někomu svůj prsten, nĎlil mu tím plnou moc, vydati jeho jménem neodvolatelné rozkazy.

**) Cfr. Don. J. Anselm. Nickes: de Estheræ libro et ad eum quæ pertinent vaticiniis libri tres.

***) Dle Scheeloth de Rab Achai mihi pravil Robho: Za dnův losů (purim) potřeba jest, najísti, napiti a veselu býti tou měrou, až nelze víc rozeznávat mezi *pereat Haman!* a *vivat Mardocheus!*

4) O vítězství Židů nad nepřátely zpravují nás také dvě následující knihy, totiž Machabejské.

První kniha Machabejská. *)

30. Machabeus jest prvotně příjmení třetího syna Mathatiášova Jůdy, který za krále Epifana pro národnost a víru židovskou co nejrekrovněji bojoval. Potom přešlo příjmení to na veškerou rodinu a vůbec dáváno i židům, kteří zároveň s Machabejci otcovskou víru proti útokům syrské a egyptské převlády zastávající, nejmocnější zbraň v modlitbě nalezli. První kniha Machabejských, kteráž rovně jakož i druhá o nehodách nové obce židovské svědčí, obsahuje krátkou historii Machabejců od Mathatiáše až do Jana Hyrkána r. 135 př. Kr. Tedy kniha ta 40 let obnáší. Vypravuje o povstání kněze Mathatiáše proti bezpráví a násilí od králů syrkých a egyptských. Nejvíce připomíná o slavných skutcích Jůdy, kterýž postaviv se v čelo lidu, osvobodil jej šťastně od nátisku cizích národů. I setrvali s ním bratři jeho v té přesvědčenosti, že ne ve množství vojska jest vítězství boje, ale s nebe jest síla (1 Mach. 3. 19.). Bylať původně sepsána jazykem hebrejským; že však originálu nena-
lezáme, na řeckém a odtad posléh latinském překladu přestati musíme.

Druhá kniha Machabejská.

31. Díl první knihy té obsahuje dva listy od židů v Pa-læstině na židy egyptské, aby k výroční památce předsevzatého Jůdou očištění chrámu povzbuzeni byli (k. 1, 1—2, 18.). Vtom kratším psaní vyrozuměti lze, že ho tu nebylo dříve, než nastal 142 rok před Kristem. Jinak to druhé, obsáhlejší psaní padá na rok 123 před Kr., a jak podobno, zhotovil je Jůdas příjím ben Tabbai. (Cf. Wolff. bibl. hebr. II, S. 839.).

Druhý díl (2, 19—15, 29) jest vlastně doplňkem toho, co první kniha Machabejská jen stručně o Jůdovi Machabejském píše. Vše, co podává, dále se během 14 let.

*) Po zdání učenců novějších měly by knihy ty od Makkabi či Machabi tak nazvané, přiměřněji slouiti: „Knihy Hasmonéjské“; jelikož rod Hasmonéův boj proti syrakým přehmatům a nájezdům započal, a dokonat. Dle Jos. Flavia (Antiq. XII. c. 6. §. 1. byl čelný rok v tom boji Mathatiáš, syn Jana, tento syn Simeona; otec pak toho Simeona měl jméno; Hasmannai či Asmonai, odtad celý rod sluje *Hasmonéové*.

32. Původní text její jest řecký, a co do formy pochází od muže žida v řečtině zběhlého, kterýž samostatně psal. I ti dva k druhé knize Machabejské s předu postavení listové k židům egyptským museli řecky sepsáni býti; sic jinak nebyli by jim rozuměli přátelé jich, an v hebrejštině se neznali. Důkazem o jich v řeči hebrejské nezběhlosti jest již dříve pro židy v Egyptě usdlé nastalá potřeba, že bez přeložení bible do řečtiny obejíti se nemohli. (Cf. S. Justini M. apol. 1, 31.). Dále co se v 2. Mach. 12, 43 sq. připomíná, že nábožný Jůdas Machabeus peněžitou sbírku učinil na oběti za vojska v boji padlá, aby v Jerusalemě obětovány byly *), jest zároveň opodstatnění článku víry o těla z mrtvých vzkříšení naproti Saduceům, kteří s odporným učením mezi židy vystoupili.

Konečně i ta od některých za nejistou kladená zpráva o posvátném skrze Nehemiáše svolaném ohni nebeském ztvrzena jest židovskou tradicí, anaf v knize Targum Schir zní takto: „Bůh je vyvedl ze zajetí skrze Cýra, Esdráše, Nehemiáše a Zorobabele.. a vzdělali svatyni a On poslal oheň s nebe a přijal oběť dobrolibezně“. —

První a druhá kniha Paralipomenon. **)

33. Tyto knihy pocházejí z doby té, když Peršané ještě po zajetí babylonském vliv svůj jevíli v národ jůdský. Toť ovšem platí o hlavní neb podstatné části jich, jenž pozdějšími přídavky doplněna jest — t. přídavky s nastalou periodou řeckou (pod Alexandrem V.) současnými. Onyť spolu mají to jméno Paralipomenon, t. *vynechaných věcí*, poněvadž se jimi biblické knihy pod jmenem Královských známé doplňují; a i v dogmatickém ohledu ukazují se změny, jako n. p. když 2 Král. 24, 1 čteme: „I popudila se opět prchlivost Hospodinova“ a 1 Paralip. 21, 1. dí o témž takto: „Povstal pak satan proti Israelovi.“

34. O důležitosti kněh Paralipomenon dokládá s. Jeronym,

*) 12000 drachem. Drachma, peníz stříbrný v ceně pěti grošů 4 1/2 vídenských. Sto drachem platilo minú, a šedesát min jednu hřivnu.

**) V hebrejském *Dibre Hajamim* t. knihy denní, i Chroniky nazvány jsou. Jméno „Chronik“ od sv. Jeronyma uvedeno.

že sobě bez nich nikdo známost Písma s. osobiti nemůže, ješto v nich mnohé otázky vzhledem na evangelium rozhodnuty jsou.

35. Spisovatel těch kněh, jenž po zajetí babylonském psáli začal, bez pochyby jest Esdráš. *) I synagoga jej za takového klade a s udáním tím souhlasí též kniha Esdrášova, v kteréž nalezají se rodopisy a obřadní věci, dosti vysvětlující, že v jednu a touž dobu knihy ony s touto sepsány byly. Dáta, co stvrzují pravdu tu, jsou n. p. 2 Esdráš. 11, 19 a I. Paral. 9, 17., kdež o těch samých levitích zmíněno, že až posud, co vrátí stráž drží. Co zvláštního připomenutí zasluhuje, jest rozličné psaní mince jmen a čísla od sebe se lišící, přirovnáme-li je k těm ve čtyrech knihách královských položeným. **)

36. První kn. Paralipomenon podává příběhy od Adama až do Davida krále, kteréhož život se vypisuje až do času pomazání Šalomouna, t. do roku od stvoření světa 2990. Ne bez příčiny děje se zde vypsání židovského rodu šířeji a značněji; neboť v onen čas obnovení Jerusalema a říše jüdské byloť usilovati třeba, aby se historická souvislost židů po zajetí žijících s položením oněch starodávnejších ustanovila, zvláště při pokolení kněžském a královském. Jeť také jiná zvláštnost knihy této, jakož i oně Esdrášovy a Nehemiášovy, a sice, že v popředí staví věci, jenž se skutečně na bohocnění vztahují, jakéž zákonem Mojžíšovým přikázáno.

37. V druhé kn. Paralipomenon vypravuje se o věcech za krále Šalomouna zběhlých; potom připomenuto o událostech za panování králů až ku konci království jüdského a k odvedení lidu do Babylona, kdež byl až do času panování krále

*) Jak víře podobno, měl spisovatel před rukama první a druhou knihu Královskou, a na každý pád měl přístup k původním listinám, kteréž k ztracení přišly.

Tak u p. I. Paral. 29, 7 čteme: „Dali (Israelité) k dílu domu Božího zlata bříven pět tisíc, a deset tisíc státých, to jest vlastně darůků, jcně jsou peníze perské; jeden obnáší 2 1/2 dukátů. 1 Esdr. 2, 69.

**) Také určití nelze, zdaž řeči Hozaje (Chosaje) o skutcích Manassesových jsou kniha prorocká (2 Par. 33, 19.). Dle některých vykladatelů Chosaj neznamenal muže jednotlivce, ale vesměs ukazuje na spisy Vidovcůch (videntium) onoho času (2 Par. 33, 18.).

Cýra. Příběhů králů israelských toliko sem a tam se dotýká, dokud se na království jüdské vztahují.

První kniha Esdrášova.

38. Tu kde knihy Paralipomenon u vypravování o věcech hebrejských přestávají, dále pokračuje první kniha Esdrášova s knihou Nehemiášovou; neboť ona hned s počátku kap. 1—7. připomíná o návratu 42360 lidu svobodného, a 7337 služebného ze zajetí do Jerusalema, jakož pak i o založení a vystavení chrámu na vzdor všelikým překážkám se strany nepřátel. Což se stalo v běhu 20ti let, (dle obecného počtu) od času krále Cýra a prvního roku jeho panování až do roku 7. panování krále Daria přijímá Hystaspis od r. 536—515 př. Kr. *)

39. Od kap. sedmé vypravuje Esdráš, muž v zákoně Božím velmi učený, vnuk velekněze Sarajáše, své vlastní skutky, též druhé přivedení židů ze zajetí do země jüdské za panování krále perského Artaxerxa Dlouhorukého (Longimana ok. r. 457 př. Kr.), uvedení služeb Božích dle zákona Mojžíšova, a obnovení řízení židovského v Jerusalemě; o zákazu míšených manželstev; kap. 11. a 12. mají způsob knihy Josue, dávající zprávu o rozdělení země; což se všechno dalo působením Esdráše, jenž jest spisovatel knihy této, a nejen rychlým písařem v zákoně Mojžíšově sluje, ale i dle Talmuda Sanhedrin a muže duchem Božím tak obdařeného se považuje, že by byl sám dal zákon, kdyby ho byl Mojžíš nepředešel. Ostatně má spis ten tu zvláštnost, že ne veskrz hebrejským, ale z částky též chaldejským textem spořádán jest, n. p. kap. 7, 12—26.

Druhá kniha Esdrášova.

40. Tato kniha také *Nehemiášova* sluje, a sice proto, poněvadž skutečně co do podstatných věcí Nehemiášova jest. **) Spisovatel na více místech mluví v první osobě v těch okolno-

*) Dle Haneberga, do 6. roku Daria II. (Notha), r. 418.

**) Byl tento syn Helkiášů, žid šlechtný a druhý Daniel v duchu kajicnosti a modlitby upevňený, zvláště nad jiné výtečný potěšitel lidu.

stech, že, jak patrně, chce za Nehemiáše držen býti, a ta místa úzce souvisí s ostatními částkami. Při bližším poměru Nehemiáše k Esdrášovi součastensství tohoto jest pravdě podobno, a když vulgata knihu Nehemiášovu nazývá druhou knihou Esdrášovou, má toho dobrou příčinu.

41. Vypisuje v ní spisovatel své vlastní skutky, jež podnikl ku prospěchu nové osady židovské po zajetí babylonském v Jůdstvu a v Jerusalemě. Kniha jeho, pozdějším vydavatelem přepracovaná aneb rozmnožená, obsahuje příběhy lidu židovského v Jůdstvu od r. 20. krále Artaxerxa Longimana až do panování krále Daria Notha (454—423 př. Kr.).

Poznam. Neposlední důkaz té věci, že obor pro dějepis zjevený za oné doby, když vliv řecký mocněji na židovstvo se jevil, najednou rozšířen jest, spočívá v té činnosti, kteráž od vyhasnutí perské vlády nad židy věk Machabejských přežila, a jak v Babyloně, tak i v Palæstině pracemi literárními se osvědčila. Tu ještě naposledy hnulo se modloslužebnictví a teď poslední měna (phase) jeho postavila se naproti náboženství Mojžíšovu.

D. Stav židovstva za vlády idumejsko-římské.

42. Od té doby, co Pompéjus nad bojovným Aristobulem r. 63 př. Kr. zvítězil, převzali vládu v říši židovské knížata domu idumejského, který téměř po 3 lidské věky, totiž až do vyhasnutí říše jůdské, svého žezla z rukou nepustil. Mezi tím nepřestal Řím již skrze Antipatra, otce Heróda V., potom skrz ostatní nástupce téhož takovou moc provozovati, kterou židé v nenávisti měli.

O mnoha ke posvátnému dějpisu náležejících, a vnitřní stránky jeho dotyčných věcech zpráv nepodávají bibličtí spisovatelé; pročež nejedny o něm mezery poněkud lze vyplniti ze starožitností židovských, od Josefa Flavie sepsaných. Odtad se dozvídáme nejen o událostech jůdských vůbec, od Jana Hyrkána až do vyhasnutí říše židovské, ale i o tom zvláště, kterak Heródes V. dosednuv na trůn, v Jůdstvu lid svíratí začal, jak dále tento, jež daněmi utiskoval, vida velkolepé stavby, od krále toho provedené, s vládou jeho se spokojil, avšak srdce maje od něho odvrácené, ani s nástupci jeho, t. s Archelaem, Heródem Antipou a Filipem II. spokojen nejasa, celým úsilím vládců římských zuzděn býti musil.

43.

Rodokmen Heródiánů.

Antipas či Antipater, kníže idumejský. Manželka, jeho Cypria. Děti jeho :

- 1) *Facel*, za- 2) *Heródes*, královav 37 3) *Josef*, zahy- 4) *Ferórs* čtv- 5) *Salóma*, provd.
bíl se V. Ž. let od 34 př. Kr. až 2 nil u Jericha ták v Záfjord. V. za 1) Kostobara
I. 13, 9. po Kr. Jeho manželky: V. Ž. I. 17, 2. Ž. I. 29, 4. 2) Josefa.

- 1) *Doris* 2) *Mariamna* Has- 3) *Mariamna*, 4) *Kleopatra* 5) *Malthaka*, 6) *Pallas* 7) *Faedra*
Syn An- monská V. Ž. I. 22. dcera velekně- Jerusalemská Samaritka 8) *Elpis*.
tipaterod- 23. 28. ze Simeona

- praven V. 1) *Alexandr* 2) *Aristobul* *Heródes Fi-* *Filipp He-* 1) *Antipas* čtvrták 2) *Archelaus* vla-
Ž. I. 33, 7. sevzdán s Glia- sevzdán hipp (I.) Matt. ródés (II.) v Galileji Luk. 3, 1. 22. V.
fyrrou dcerou s Bereni- 14, 3. vydě- Luk. 3, 1. 1. zábjice Jana Mat. 2, 22. V.
Archelaa koudcerou děn V. Ž. I. čtvrt kvTra. chonidě. Křestitele. Ž. II. 7, 3.
krále Kapa- Kostobara 28, 2. 30. 7. a Salómy sevzdán s He-
dockého, u- smrcen od usmrčen od rodiadou.
otce Heróda Heróda V.
V. Ž. I. 27, 6. Ž. I. 27, 6.

- 1) *Heródes* král 2) *Agrippa* král 3) *Heródias* opasila Filippa a
v Chaleidě. v Júdeku Act. 12. vdala se za Heróda Antipa.

- Aristobul* s vdo- 1) *Agrippa* II. 2) *Berenice* 3) *Drusilla* vdaná
von Salomou se- Act. 25. V. Ž. II. 11, za Felixa. Act.
vzdán. 6. Act. 25, 23. 24, 24.

44. Pompéjus zvítěziv nad Aristobulem rozhodl politické osudy Palěstiny na celé století, až do vyvrácení Jůdska. Řím a Synedrium byly ty mocnosti, mezi nimaž dům idumějský co článek pojivý se nalezal, a po tři lidské věky veřejné záležitosti řídil. Po Heródovi (Ukrutném) sáhá věk synů jeho přes několik let od na nebe vstoupení Páně.

45. Nedlouho po zajetí hasmonějce Aristobula II. stalo se, že syn jeho Alexandr s vladařem římským Gabinem válečně se potkal, od něhož jen těžko překonán býti mohl, maje pomoc od vyklouzlého ze zajetí otce Aristobula II. a bratra Antigona. Tak sice přišlo k pokoji, ale k pokoji tím méně ovoce nesoucím, čím více vladař Gabinius s Antipatrem idumejským lidu peníze vydírali. Gabiniův nástupce Krassus nejednal mírněji, a nepřestáváje na řádné kontribuci, ještě deset millionů tolarů z věna posvátného pobral (r. 54 př. K.).

46. Politika idumejská od Césara podporovaná neustala snovali na díle svém. Rod Aristobulů málo by byl zpravil s Césarovou přízní, kdyby Ptoleméus Chaleidský v Coelesyrii onomu byl útočištěm nebyl. Neboť sotva byl César na východě s vítězstvím se potkal, prorazila u něho ulisnost Antipatrova. Byl to zajisté Antipater, jenž biskupu Hyrkánovi podal příležitost, aby židovstvo egyptské získati se mohlo k straně Césarově, a Antipater sám se zbrojným lidem mu ku pomoci přišel. Prosba Aristobulce Antigona u vítěze nic nespomohla; Antipater podržel vrch, pro své zásluhy správcem v Jůdsku učiněn, a měštníctvím římským obdarován jest.

Důležitější pak věc bylo potvrzení Hyrkána v biskupství s povolením, udělati nové zdi v Jerusalémě. Antipater, pochytiliv tu příležitost, jmín jest za vysvoboditele židů.

Taktě druhému ze čtyř synů jeho t. Heródovi vladařství v Jůdsku zaručeno, tím ale ku pokoji v zemi se nepodobalo. Když pak povstali buřiči a lotři prostřed lidu, tu Heródes po nejprvé vystoupiv tak ukrutně s odbůjci nakládal, že jej u Synedria obžalovali. Heródes beze strachu v odění a knížecí nádheře ukázal se před soudnou stolicí, a tudíž zjevné bylo, že správa politická i náboženská v Israeli od cizího vlivu závisí, dokad muž ten moc v rukou drží. Heródes nedbaje na vý-

hrůzku od vážného soudce Seméjše, byl na tom, proti Synedriu meč svůj vytasiti. *) Jen otcem Antipatrem a bratrem Fusaélem v tom jemu zabráněno. (R. 43 př. Kr.) **)

47. Co byl prospěl Heródovi příchod velmože římského Kassia, k němuž do Syrie se obrátil, říci nemůžeme; leda by to za prospěch se kladlo, že Heródes na ochranu velmože toho spoléhaje, hrdému Malichovi, Antipatra usmrtivšímu, stejnou měrou odplatil. Když pak strana Malichova opět válku zdvihla (ok. r. 42.), bránil Fasaél svého bratra Heróda tak mocně, že tento z těžké nemoci zotaven a v to se vloživ, šťastně z boje vyšel.

Na to i z jiné půtky vítězství slaveno. Byl totiž jediný ještě Antigon, potomek Aristobula II. pod záštitou sousedních knížat a zvláště svého svaka Ptoleméa v Chaleidě pod Libanem na Heróda útok učinil, ale od něho na hlavu poražen. Teď mohl vjezd Heródu do Jerusalema tím hlučnější slávy býti věstitelem, anť nastával sňatek jeho s krásnou Mariamnou, dcerou Alexandra Hasmonéjce.

48. Nyní se valila bouře na Palæstinu, a zdálo se býti veta po úmyslech Heródových, ba i Římanům nahnala strachu. Heródes tehdaž hledaje, čím by velmožům římským přispěl, a u nich podlézaje klesl si cestu k trůnu v Jerusalemě. Bylo-li kdy chytrosti třeba, bylo tehdaž, to jest s počátkem r. 41, když republikáni po hitvě u Filippi za své vzali. Tu povstala na východě moc nepřátelských Parthů, v síle rozsáhlejší, než se kdo nadál, s dvěma vojsky do Syrie vtrhších. K těm jména římského sokům, přidal se Antigonus, protivník Hyrkanův, a tudy i Heróduv. Antigon, jsa muž nad jiné rekovnější, pomocí Parthů stál po zdání lidském jako nepřemožitelný. A stalo se, že Heródes, spojiv sílu s bratry a Hyrkanem, pro něhož náočně s Parthy bojováno, nic nepořídil. Nepřátelé zabili bratra jeho

*) Synedrium, o němž již bylo mluveno, volilo si oudy své a sice z třídy kněží 23, z třídy starších t. knížat pokolení israelských též 23, a tolikéž z třídy zákoníků. Ač nejvyšší kněz seděl jen na pravici nejvyššího ředitele soudu toho, předce mezi otci v synedriu největší vážnosti požíval.

**) Cf. Michéáš, 5, 1. „Prutem bílý budou lice soudce israelského“.

Fasaéla, Hyrkána pak zohavili, aby k biskupství, v něž teď Antigonus se uvázal, více schopen nebyl.

Heródes na útěku před vítěznými Parthy, netratil myslí, ano ještě trefněji, než prvé hral na státníka, an ku prospěchu lidu, jenž zajetím a zohavením Hyrkána uražen byl, pohnul Římany, aby svým vojskem nepřítelů obojovati pomohli. Jedva se v Římě ohlásil, ihned zastoupen přízní Césara Oktaviana i Marka Antonia, dostal od senátu slavné potvrzení na království júdské. Nepochybně Řím učinil tak proto, aby ve válce proti Parthům pevnou podporu v Heródovi našel.

49. Měl tedy Heródes v podanou mu říši, ač knězem a králem Antigonem potud spravována byla, sám se uvázati. Těžký to kus práce, jelikož se v těch s Antigonem spojených Parthských moc assyrská i babylonská nad Israelem obnovila (Mich. 5, 6.). Zatím Římané odstranili nehostu. M. Antonius hned zprvu nejspíše sice válčil, až pak vévoda Ventidius, od něho pobídnutý, nad vůdcem Pakorem zvítězil. Antonius osobně ve vojsku se ukázav, vzal Parthům Syrii navždy, jen že bitvu s nimi za Eufrat přenést lze nebylo. V Palestíně parthská moc vedením Antigonovým ještě nevyhasla, dokavadž Sosius, římský vůdce, a Heródes s vojsky spojenými nepřátel z Jerusalema nevypudili. Sosius ztekl město, a usmrtiv Antigona, vlivu parthskému konec učinil.

Nyní z položeného základu zračil se pokoj na východě: „Přijde Assyrský do země naší; a když šlapati bude v domích našich; i vzbudím proti němu sedm pastýřů, a osm předních z lidu. I budou pásti zemi assyrskou mečem, a zemi Nimrodovu kopími jeho; a vysvobodí nás od assyrského, když přijde do země naší, a když šlapati bude v končinách našich“ (Mich. 5, 5 n.). *)

50. Tedy byla chvíle, kdež se Heródes bez překážky mohl uchopiti žezla júdského, a ký div, že se všecken Jerusalema zkormoutil, když se později zpráva o nově narozeném králi ži-

*) Chceme-li číslo 8 bráti literně, mohou co vůdcové proti Parthům jmenováni býti: 1. M. Antonius. 2. Ventidius. 3. Sila. 4. Sosius. 5. Heródes. 6. Josephus. 7. Phasaelus. 8. Hyrcanus.

dovském roznese, a o novém královské berly osobiteli roz-uměti mohla. Byloť to sice o jeden lidský věk později, od času zmíněného Antigona odpravení, ale mezi tím měl Heródes nejvíce na mysli, světu dokázati, jak mocně královským žezlem vládne. Byl-li na rozkaz jeho Antigon, co jakýsi sprostý zločinec sťat, mohlo to býti následkem vítězství Heródova: jinam však ukazovalo překročení jeho ku posledku Hasmonéjců t. Aristobula III., jenž byl pravnuke Hyrkána Jannéa. Ovšem záhy povýšil jej Heródes na biskupství; že ale Israel kněze svého byl pilen, ukrutnost krále brzo jej s cesty odklidila. Pět let později těchže ukrutnických rukou neušel ani kmet Hyrkán, týž Hyrkán, jehož jméno a důstojnost nejen Heródovu otci, ale Heródu samému sloužily na očistu. Tak pilně snažen byl Heródes na trůnu se udržeti. Moc sama k tomu arcí od Římanů závisela, a v těch zmatcích, co jich tou dobou v říši římské nalezáme, bylo těžko z té strany se nadíti pomoci, ale zchytralý Heródes věděl pokaždékrát, jak se vyvěti.

51. Dokud na východě panoval M. Antonius, bylo možná, aby Heródes k vůli jeho stál, a ukojil lakotu Kleopatřinu. Co nejvíce obětí sbíral král v Palæstině, aby Antonia v dobré chuti udržel. Než nechvile nastala mu, když v bitvě u *Aktium* (r. 31 př. K.) sláva Antoniova klesla. Jen prohnáný duch, spojen s drzostí, vyvětil Heróda, na ostrov Rhodus přišlého, aby o přízeň nového vítěze se pokusil. I nezklamala ho naděje, a on toho vděčen, uchystal Augustovi cestu triumfu podobnou, od pomůří fénického až do Egypta. Teď bylo postavení Heródovo zevnitř neuchylné, doma pak znal krvavými výjevy proti svým soupeřům se ohraditi. Neměl na tom dost, že rod Hasmonéjců již vyhlazen jest až na Mariamnu, choť jeho, milování hodnou. Tato, když Heródes Augustovi vsťác jeti měl, poručena Josefu a Sohemu, aby nevrátí-li se živý, ji usmrtili. Vrátiv se a vida Mariamnu truchlou, ona se pro jeho povýšení měla radovati, podezření, žeby byla zcizoložila, se chopiv, dal ji odpravit. (R. 21 př. Kr.) Dvěma starším synům, jež Heródes z Mariamny měl, nepřáli osudové lepší, jakož o tom nížeji povíme.

52. Při takových skutcích znal Heródes všechny broje a bouřlivé návaly staviti s použitím prostředků nad mnohou válku

popudlivějších. Trudil židy robotou, již při mnohých a velikolepých stavbách konati nepřestali. Tak město, pod jmenem „*Stratonova věže*“ známé, a již pobožené, z bílého kamení vystavěl a znamenitým palácem ozdobil. V krajině Samařské město zdí přepěknou dvadeceti honů ohradil, šest tisíc obyvatelů tam uvedl, a chrám veliký u prostřed Césarovi vystavěl. Město to nazval Sebastou. Na vrchu Sion ustavěl pěkné budovy, k nimžto ani chrám přirovnán býti nemohl, nazvav je jmeny svých přátel, jednu Cesarium, druhou Agrippium. Lid vida tak mnohá stavení, n. p. Chrám císaři u pramenův Jordánských vybudovaný, tomu citu ubrániti se nemohl, že svatá víra s otcovským mravem se podkopává. Aby král hrozící bouři v lidu překazil, věděl hned, jak jej na uzdě držeti, a v něm spojení sil k odporu nepřipustiti. Těm, kteří na předměstí bytovali, nedal povolení k schůzkám, ani k společným kvasům. Dohlídka byla vždy a všudy. Byl-li kdo postlizen, nedbaje rozkazu králova, zlým toho zažil. Mnoho jich zjevně trestáno, mnoho na hradě Hyrkanium uvězněno, kdež bídně zahynuli.

Neméně v oboru nauky svou moc provodil Heródes, neostýchaje se, leč kde bylo zavaditi o neohroženou autoritu. Množství zákonníků stálo k vůli jeho, a těch, jenž od mínění jeho se chýlili, na hrdle potrestáno. Od učenníků, jimž Pollio a Seméáš Písmo vykládali, žádáno, aby přísáhali; avšak není přikročeno s trestem na ty, kdož tak učiniti se zpěchovali, a to pro vážnost mistra Pollia. I tak nazvaní Esséjové ku přísaze nuceni nebyli, majíce to děkovati proroku jejich Menahemovi, anž byl Heródovi, již co výrostku, ve škole o povýšení jeho na království předpověděl. Nechuf v lidu proti králi čím dále, tím více rostla, jižto on stavením a opravováním *chrámu* jerusalemského ukójiti hleděl.

53. Bylo to r. 23 př. Kr. *) když Heródes chrám dostavovati začal. Na stavění síní a předních hradeb řemeslníci 8 let, a na krášlení a rozšíření samé svatyně kněži 16 měsíců

*) Anebo vezmem-li rok naroz. Páně 747 n. c., tedy 15/16 př. Kr.

strávili. *) Chrámu ten zdaleka bylo viděti, aspoň od severu; bílým mramorem se zaskvíval tak, že lidem přichozím podobal se k hoře sněžné. Mnohé kamení jeho mělo zděti pět a čtyřicet, zvýší pět, zšíří šest loktů, tak že nebude divno, jak někdy při vycházení z chrámu toho, jeden z učenníků Kristových řici mohl: „Mistře, pohleď, jaké to kamení, a jaké stavení!“ (Mar. 13, 1.) Velikánské zdi s vysokým a krásným sloupovým obíhaly veškerou prostoru chrámovou; v léto samé pnulo se druhé přehrazení podobné okolo chrámu. Mezi zevnější a touto druhou zdí byla předsíň pohanů. Vnitř hradby druhé byly předsíně pro židy, pak místo pro hudebníky chrámu, dále pro kněžstvo, a potom teprv nalezal se chrám. Po stranách obojího přehrazení přistaveny byly mnohé pokojsky o trojím patru. Nejvnitřnější část chrámu dvacet loktů zděti byla, a svatosvatyní sloula. Ať s Josefem dím: „Zevnitřní způsob chrámu všecko do sebe měl, co mysl a oči podivením podjímalo. **) Ostatně základy stavby zoroabelské při tom od Heróda učiněném opravení nic nepohnuto.

54. Pro chrám byl nemalé výhody přístavek na straně severní, kdež stál hrad Baris, bývalé sídlo Hasmonéjů. Ze chodby jeho kázal Heródes podzemní průchod do chrámu tak udělati, aby stalo-liby se brojení lidu v chrámě, ze sousední tvrze k ulíšení broje překročeno býti mohlo. Taková příprava stala se nepochybně proto, že Heródes ani v oboru pouze náboženském jinak, leč na pána hráti nemínil. Což vysvítá i z toho, že na lé tvrzi, od něho Antonia zvané, biskupská roucha chováti nechal. Příkladem jeho řídíce se po jeho smrti Římané, sami sobě právo osobili, chováti je. ***)

55. Za posledních let panování svého zvětšila se péče Heródova, aby lid v naději upoutal; že však dílem s ujmou

*) Ostatně bylo na chrámových budovách až do času Krista P. stavěno, tak že v skutku Židé řici mohli: *Čtyřiceti a šest let staven jest chrám tento, a ty ve třech dnech jej zase vzděláš?* (Jan 2, 20.).

**) O válce žid. V. 1.

***) Vitellius, přetor syrský, za to, že jej židé přicházejícího do Palestiny uvítali, obrátil se s prosbou na Tiberia, aby židům ona biskupská roucha vydal. (Antiq. XV. 11, 4.).

řádu hebrejského to bylo, nemohlať vláda jeho než znechutnati. Tak se vši snahou dal strojiti hry, při nichž slaveno provedení staveb, ke cti císaře podniknutých. Dále nákladem vlastním na lepší způsob vzdělal vypálený chrám Apollína, na ostrově Rhodě. Ať nic nedím, že to a podobná podniknutí nemile dotýkala citu nábožného, již tudy muselo rozkyselení trvati, že před očima židů zanašeli se peníze do ciziny, a to na čest Heródovu a k oslavení ho před národy. Ovšem Josef Flav. s jiné strany soudě, líčí o jakési vznešenosti myslí, kteréž tyran k cizincům dokázal. „Zdaliž v Antiochii ulici, kteréžto pro bahno všickni se vyhýbali, mramorem na dvacet honů z dýlí otesaným nepodlážil, a v ní podloubí téže délky neudělal? Též vida hry olympické pro nedostatek nákladu téměř hynouti, ustavičné pro budoucí časy důchody peněžité nařídil tak, aby nikdy památka jeho, co nakladatele nezanikla.“ Mezi tím v domě svém pocítil Heródes drahně starostí, vida hádky a třenice mezi svojaty. Než i sekta farisejská zhorčila mu život. Ať oudové její mnozí za obzvláštní miláčky Boží se považovali, dostalo se jim míti přízeň u vážných matron. I neostýchali se odpírati králům samým, mimo nadání začínající půtky a škodice. Když všickni ostatní lidé císaři a králům přísahu věrnosti skládali, 6000 mužů farisejských odpíralo tomu. Za to jim král uložil pokutu peněžitou, kterouž choť bohatého Feróra za ně zaplatila. Na poděkování z toho věštěno od Fariseů, že berla královská od Heróda i jeho rodu odňata, a na Feróra i potomky jeho přenešena bude. Uslyšev to Heródes, kázal zabiti náčelníky z Fariseů, a z rodiny své vyhubiti všecky ty, kteří s výroky farisejskými se srovnávali. *)

56. Již takové události mohly srdce lidu od krále odvrátiti; nejvíce ale brojili židé pro veliké daně. Hned po úmrtí Heródově před Archelaem, a skrze posly své před císařem stížnost vedouce, za ulehčení břemen žádali. Králův východních obyčej byl přijímati dary, a nad to každému poddanému uloženou berni ve měřených lhůtách vybírali. Což samé aby správ-

*) I hrob krále Davida zloupil Heródes, jakož byl už dříve učinil Jan Hyrkán. (Joseph. Flav. Antiqq. VII., c. 12. pag. 203 edit. Froben, 1567.)

něji se dalo, zavedena jest popiska lidu (conscriptio), o kteréž Flavius Josef nepřipomíná. Ale o druhé činí zmínku, totiž po smrti Heródově, od Cyrina (760 u. c.) zavedenou, když se Římané v celou svatou zemi byli uvázali. Popis ten sloužil za základ římského poplatenství, a v Skut. apoštolských zrovna jméno „*přiznání*“ obdržel. Již prvé o takovém popsání lidu dokládá Luk. 2, 2.: „*To popsání první*“ (před smrtí Heródovou) „*stalo se od vladaře syrského Cyrina*“. Připojeno jest k rozkazu Augusta císaře, aby byla popsána všechna říše římská (Luk. 2, 1.). Tedy popis, jenž se stal za konšelství Censorina a Assinia, do posledních dnů života Heródova klásti se musí (746 u. c.).

Tehdáž zpravoval Syrii Saturninus, a Heródes v rodinných a peněžitých záležitostech mnoho s ním obcoval; též před jeho a Volumniovým soudem hrdelní vyšetřování dvou synů svých zavedl.

57. Popsání lidu od Cyrina jest nejen proto paměti hodno, že podalo židům příčiny větší nechuti k Heródovi, ale že i dobu *Kristova narození* oznamuje, 747 po vystavění Říma, aneb sedm let před obecným letopočtem. *) Možná, že hádky ty a třenice v domě Heródově lidem tehdáž více na mysli ležely, nežli zpráva o nově narozeném králi židovském. Aníž by Heródes byl na tu věc přišel, kdyby od těch východních mudrců do Jerusalema přišlých byl upozorněn nebyl. Tudy zbuzeno podezření krále vládobažného. Že na otázku tří mudrců: *Kde jest ten, kterýž se narodil král Židovský?* — Heródes se zarmoutil, snadno pochopíme, byť byl ani na tu podivnou hvězdu nebyl věřil. Tolikéž měl proč i Jerusalemmoutil se, znaje prostředky, jichžto Heródes, aby se na trůnu bezpečně usaditi mohl, používal. Zavraždění dítek v Betlémě ukázalo, že Jerusalemm se neulekl bez příčiny. **)

*) Tak vypočetli, vedle starších předchůdců, Harduin, Münter, Ideler, Sepp a j. Letočet obecný, jinak dionysianský, začíná s rokem 754. U. C., liše se od svědectví Tertulliana (adv. Marc., IV. 6. 19. 36.) odvolávajícího se na akta v římských archivech, kdež ono popsání lidu pod Saturninem provedeno, jenž vladařil v Syrii až do začátku r. 748, maje nástupce Quinta Vara (Sepp, L. J. I. 17.).

**) Neboť ve zpupném Heródu hlas svědomí postupem času víc a víc lupnul,

58. Lid za dnů poslednějších krále Heróda bolestně cítil, že stojí pod mocí odrodilou a cizí. Úkazem odrodilosti byly odvážné podniky nejstaršího syna Heródova proti vlastnímu otci; úkazem cizoty ve vládě bylo to, že spory rodinné, nikoliv před židovským soudem, ale skrze císaře a vladaře jeho urovnány býti měly. Ještě pod Saturninem Heródes vedl žalobu proti svým synům Aristobulu a Alexandru, nechť upustili, dokavadž Augustus, ač nerad, plnou vůli mu nepustil proti nim zakročiti; jen k soudu Berytskému jej odkázav, k němuž bohatýrstvo římské zasedalo, a také polní vůdcové pozvání býti mohli. Kdož by tu neviděl, že vedle té vlastní moci, totiž knížecí berly, *i ten sudi od Judy jest odjat?* (Gen. 49.). To samé lid zřejmě viděl, když přítomnosti Quint. Vara Heródes použil, aby proti svému synu Antipatru na smrt a život žaloval. Poselstvím, jež po vyjednání tom Heródes do Říma vypravil, nemohlať než ztvrzena býti pravda ta ještě více, že vláda Idumějců vlastně nic není, než rozšířená vláda Římanů, a že zákonné autority židovské za své vzaly.

I nezůstalo tajno delší vření mysli proti té dvojvládě, když někteří vlastenci strhali prapory římské v chrámě. Bylť ovšem ten výraz smešnění vlasteneckého trestem stíhán, avšak rozjiltění nepřestalo. Mezi tím byl Heródes na úmor nemocen, nemaje žádné odtuchy, leda z toho jsa vesel, že listové z Říma ho došli, v nichž Augustus mu zcela na vůli nechal, jakby s nejstarším synem Antipatrem naložiti chtěl. Tak zplnomocněn jsa nemeškal, a ubohého syna svého usmrtiti kázal. Tudy nastala nutná toho potřeba, opraviti závět již sepsaný. Nyní prohlásil (arcif všeliké změny ponechávaje císaři) Archelaa za nástupce trůnu, Antipu učinil tetrarchou v Galilei a Peréi, Filipa, bratra Archelaova tetrarchou v Trachonii v Iturii a v příležicích krajinách. Po pěti pak dnech od Antipatra usmrcení umřel Heródes, roku 750 od vystavení Říma, nedlouho před velikonočí.

náruživost víc a víc jej uspávala, až klesl v bídnou zvířetskost. V něm, až hrůza, sloučily se tři význačné vlastnosti světáctví jej ovládajícího; ducha totiž klamu, vraždy a chlípnosti.

59. Nový král Archelaus hned s počátku od soků svých jest uviněn, jakoby byl vládu již dávno sám uchopil a nyní ty-tule královského od císaře dostali hleděl, kdežto jen císaři ná-leží právo, potvrzovati na království. Mezitím, co Archelaus v Římě na své potvrzení v království čekal, v Júdsku na mno-hých místech povstaly boje s buřiči, tak že Varus, syrský vla-dař a Sabin, prokurator, co dělati měli, aby je upokojili a uklidili.

Zatím Antipas království žádostivý také do Říma přijel, aby dokázal, že dřívější závět Heródův, v němž on králem ustanoven byl, nad poslední předčiti musí. An tu čekali na rozsouzení císařovo, přišli také s poselstvím židé z Júdsku. Bylo jich padesáte, ale více než 8000 židů římských je v prosbě podporovalo, aby jim dal svobodu, a oni podle práva národu svého žítí mohli.

Žalobníci, o věcech od Heróda bezprávně činěných před císa-řem vykládající, jen tolik vymohli, že císař Archelaovi půl království pod jmenem ethnarchy dal, zamluviv se jemu, že i králem ho učiniti chce, jestli se důstojnosti té hodným býti dokáže. An-tipu potvrdil za tetrarchu v Galilei, a Peréi; posléze Filipa, jenž z ponuknutí Varova také byl do Říma stihnul, za tetrar-chu v Bataněi a Trachonii, s příležitostmi krajinami. Antipas a Filip téměř jeden lidský věk panovali. Filip, ovšem ten nej-lepší ze synů Heródových, co tetrarcha vlídně sobě počínaje, umřel v 37. roce svého panování. Heródes Antipas přečkal nevlastního bratra Filipa, až konečně žena jeho Heródias nadržu-jíc manželově ctižádosti, přispěla, že přišed o knížetství na vy-hnanství se odebral. Jeť on z evangelium známý (Mar. 6, 14; Luk. 23, 7.). Oběma těmto tetrarchům, zdá se, že Kristus Pán nezustal neznámý, an evangelia o jeho cestách vypravují, jako po Galilei a Peréi, tak i přes Bethsaidu po krajinách Filipových. Naproti tomu v Júdsku a v Samaří vyhaslo již bylo jméno Ar-chelaovo, když Kristus veřejně učiti začal. Mnohé žaloby na něho, od židů obnovené, pohnuly císaře, že ethnarchu toho ssa-dil (750 u. c. t. šestého aneb vlastně 13 roků po nar. Kr.). I odešel do Vídně v Gallii na vyhnauství, kdež také umřel.

Júdsko i Samařsko teď ku krajině syrské připojeno, jejížto prétoru staroství nad těmi zeměmi vésti náleželo. Prétor v ouřadu zastoupal vladař (prokurátor). Cyrinus, místopředseda syrský držel také zprávu nad Palæstinou.

60. Nyní jednalo se o to, aby zuzděn byl neklidný duch židovský samostatnou silou vlády římské. Jakou váhu kladl Augustus na uvedení úplné vlády své, ukázalo se ve zvolení Cyrina. *) A právě teď v něm poslal císař jednoho z nejvýtečnejších mužů do Syrie a Palæstiny, z mužů, jimiž se tehdy Řím vychloubati mohl. Teď větší část lidu pobídnuť biskupem Joazarem, dala si říci, aby přiznání (popsání lidu) k řádné organizaci potřebné v skutek se uvedlo, anť sprvu již to jméno daně lid pobouřilo. Než při mnoha stranách nešlo to bez boje. Zvláště povstal nějaký Júdas v Golan, rodilý z Gamaly, spolu s farisejem Zadokem, proti vybírání daní od Cyrina. „Toť prý znamená tolik, co lid v otroctví uvozovati; pročť třeba o svobodu národu bojovati“. Povstání to sice skroceno, ne však vypuzeno myšlenky, z níž bylo vyšlo. Zajisté Júdovi přídrženci podtají se nejen udrželi, ale i pod jeho synem Menahemem i pod vůdcem Eleazarem mocně rejčili (Bell. jud. II., 17, 7—19); ba v celém lidu trval názor ten, že by vybírání cla a daní římských dilo propadené bylo. Výběrčí cla v knize Mischnah považují se za rovné lupičům a vrahům. Výměna peněz, z nichž by kdo obětoval, u nich se diti nesmí. — Tedy ani ten věhlasný muž Cyrin nebyl s to, vládu římskou, co do úplně zavedeného řádu a placení daně, lidu odporučiti.

61. První z těch vladařů, jenž zprvu drželi v Júdsku, byl bohatýr *Koponius*. — Tito, obyčejně v Césaréi sídlíce, stáli pod přednostou syrským. Ti sami ve mnohých záležitostech právem zakročovali, jakž bylo viděti při první organizaci vlády římské u Cyrina, jenž mimo zařízení poplatku i tudy zřetel na sebe obrátil, že svrhnuv biskupa Joazara, dosadil jiného, Anana, syna Sethova. Opravdovost, jižto Koponius ukázal, zarazila ži-

*) Cyrin, jehož povahu Facitus Annal. 3. 18 vychvaluje, byl konsulem 742 u. c., a umřel okolo 774 u. c. 21. po nar. Kr. dle obecného počtu.

dy, jak podobno, na delší čas; aspoň pět prvních vládařů nepotkávaly veliké nesnáze v ouřadě jejich. Než poslyšmo Josefa o těch pěti správcích dále píšíciho :

62. „Když Koponius, jak praveno, s Cyrinem přibyv v Pa-læstině, Jůdsko spravoval, zběhla se věc tato : Na den Přesnic, ježž pascha jmenujeme, kněžstvo, jakž obyčej jest, po půl noci otevřelo brány chrámové. Po otevření jich od Samaritánů, pod-tají do Jerusalema příšlých metáno kosti člověči po síních“. . . . Za tou příčinou mnohem čelnější stráž při chrámu jest usta-novena. Nedlouho po tom Koponius, složiv ouřad, vrátil se do Říma. Po něm přejal vladařství Marek *Ambivius*. Za toho umřela Salóme, sestra Heródova. Zboží její připadlo Julii, po-věstné dceři Augustově. Za nástupce jeho *Anni* a *Rufa*, bylo to, když císaři Augustovi smrt konec učinila. Tentž byl druhý samovládce římský, po němž Tiberius Nero cisařoval. Za Ne-róna byl pátý vladař jůdský, *Valerius Gratus*, jenž ssadiv s biskupství Anana, dosadil jiného Ismaele, syna Fabiova. Ma-ličko po tom svrhl také toho, a povýšil Eleazara, syna vele-kněze Anana na biskupství. (Totž Annáš v evangeliích.) Po roce přiměl i toho na odpočinutí, jmenovav za jeho nástupce syna Kamilhova. *) Když i ten ani přes jeden rok dále ne-biskupoval, zastoupil místo jeho Josef, jenž také *Kaifáš* sloul. Potom Gratus, stráviv jedenácte let v Jůdsku, do Říma se na-vrátil. Nástupcem jeho byl *Pontský Pilát*.“

63. Vladař ten spravovav Jůdsko od 27—36 po n. K. mnoho bouřek, kteréž se za jeho vladařství strhly, snášeti mu-sil. Arcif, co neznalec jůdského náboženství jednak jim pře-dejiti neuměl. U p. maje s posádkou z Césarěje do Jerusalema

*) Posloupnost velekněží, počítajíc od posledního Hasmonén, Aristobula me-čem odpraveného, jest tato : 1. Jesus Phabelis F. 2. Simon Boethi Ale-xandrini F. Herodes socer. 3. Mathias Theophili F. 4. Joazar Simonis Boethii F. 5. Eleazarus, Joazaris frater ab Archelao suffectus est Joazaro. 6. Jesus F. Sic. 7. Joazarus iterum a Quirinio præsides pulsus. 8. Ananus F. Seth. Annas. 9. Ismaelus Phabi F. 10. Eleazarus Anani Pontifius F. 11. Simon Camitibi. 12. Josephus Caifas. (Až do 36 obecného letopočtu.) Cfr. Selden : de success. in Pontif. Ebr. pg. 164.

táhnouti, aby tam přezimovali, přikryté obrazy do města vnésti poručil. Věc ta, hned jak se rozednilo, velikou mezi židy zbudila bouřku. I sbíhalo se také množství lidu z kraje. I přišedše klopotem do Césaréje k Pilátovi, snažně ho prosili, aby z Jerusalema obrazy odnesl, a je při právích otcovských zanechal. Pilát nechtěje prosbě povoliti, hrozil, že židy zbíti chce všechny, nepřijmou-li obrazů císařských, a hned návěští dal vojákům, aby meče obnažili. Tu židé, jako jedním umluením všickni na zem padše a šijí k ranám nastavivše křičeli, že raději chtějí umřít, nežli zákon přestoupiti. Tedy Pilát stálostí lidu při náboženství náramně podiviv se, hned praporce z Jerusalema vynésti kázal. Při jiné příležitosti ale Pilát počínal sobě statněji. Židé totiž se velmi popudili, že Pilát z posvátného pokladu peníze na vodovod vykázal, hodlaje Jerusalema vodou opatřiti. Mezi lid, o jehož brojení předvídal, rozestavil vojiny obecným rouchem oděné, a velel, aby mečů zanechajíce, kyjmi křiklouny ubíjeli. Tedy tou zabitých zhoubou všecko množství přestrašeno jsouc umklo.

Taktě za Augusta a Tiberia spravováno Júdsko a Samařsko.

64. Galiléa a Peréa v těch a podobných příhodách jen potud měly podíl, pokud události hlavního města na dědiny a kraje nemohly zpět neúčinkovati a navštěvovači svátků bydlitelům jerusalémským nemohli zcela příchozími býti. Sic jinak byl by krajiny ty stálejší mír a poklid blažil, kdyby Antipovo zvášnivění nebylo zevnějšího nepřítele přilákalo. Heródovec ten, co tetrarcha v Galilei a Peréi, zvolil sobě i v Římě u bratra Filipa, tam soukromí žijícího, přebývati. Tu se zamiloval do jeho manželky Heródiady a získal ruku její, pod výminkou, aby svou dosavadní choť propustil. Bylať to Salóme. Dříve však, nežli slib vyplniti mohl, žena jeho zvěděvši o tom, utekla se k svému otci Aretu, králi Chalcidskému, kterýž těžce nesa pohánění dcery své, pomstiti ji hleděl. Vojna, co se teď strhla, nemohla než po mnohých letech, až slovem prostředníčím syrského prétora Vitellia ukončena býti. Možno, že tudy povstalá myslí vření zavdala příčinu, proč Pilát a Heródes nepřátelé byli (Luk. 23, 12.). Lakomost to byla (dí Josef Fl.), pro kterouž

Heródes (Antipas) do Hispanie vyhoštěn jest. O Heródu Filipovi chvalně dokládá týž letopisec, že své knížetství pokojně spravoval, jsa rád mezi svými, když zase Antipu brzo v Římě, brzo v Jerusalemě nalezáme. Tetrarcha Batanejský, jak podobno, sídlo měl v Césareji Filipově. Nebydlel-li Peréjský tetrarcha v Jerusalemě, zdá se, že hrad Machérus na severovýchodní straně mrtvého moře za své nové obydlí míval.

Škoda že nemáme obšírnějších zpráv o událostech v Palestíně od věku Pompéjova až do Pontského Piláta. Než jak podobno, ani rozsáhlejší kronika cosi jiného by pověditi nemohla, leč to, čemu jsme až podtud porozuměli: *Řím jednak sám, jednak skrze Heródovce nad šidy vládu držel, vládu jim nemilou a promrzalou.*

Již pak, nežli promluvíme o vnitřním stavu věku onoho, nebude od věci, podati tuto v trojím rodopisném přehledu některé drobnosti, na císařský rod v Římě se vztahující, abychom do směru další historie se snadněji postavili mohli.

65. Rodokmeny.

I. Kmen Juliuský.

C. Julius Caesar. Prátor.
Choť jeho Aurelia.

Julia, starší. **C. Julius Caesar (I.)**
Choť jeho Kornelia,
dcera konsula Cinny.

Julia, choť
Cn. Pompéja.

Julia, mladší.
Manžel M. Atius, aneb
Accius Balbus.

Atia neb Accia,
manžel C. Oktavie.

C. Oktavius, od
C. Julia Caesara za vlastního
přijat, a C. Julíusem Caesa-
rem **Oktavianem** (II.) na-
zván (Augustus) r. 31. před
Kr. 14. po Kr.

II. Kmen Oktavinský.

C. Oktavius. Aedil. Prátor.
Choť jeho Atia *), Caesarova neť.

Oktavia. C. Oktavius, později C. Julius
Caesar, obyčejně *Oktavianus Augustus*.

Manželky:

1. Klodia

2. Skribonia

3. *Livia*

(viz kmen Klaud)

1) M. Marcellus.

2) *Julia*, zasnoubena
s M. Vipsaniusem
Agrippou.

3) Tiberius

C. Caesar.
Choť Livia,
dcera Dru-
sova, sestra
Germanikova.

L. Caesar.

Agrippina.
Choť Ger-
manikova.

Julia.
Choť L.
Aemil.
Paula.

M. *Agrippa*,
pohrobek.

Veliké potomstvo.

III. Kmen Klaudinský s Oktavinským v Augustovi sloučen.

Tiberius Klaudius Nero.

Choť jeho Livia Drusilla, po bitvě u Aktium
s Augustem spojená

Tiber. Klaud. Nero (III.).
Císař 769—790 (14—37)

Kl. *Drusus* Nero.
Choť Antonie.

Drusus zasnoub.
s Livií, dcerou
staršího Drusa.

Caesar *Germanik*.
Choť Agrippina

Livilla. Tib. *Klaudius*
Drus. (V.). Císař.
794-807 (40-54.)

Agrippina. Drusilla. Julia. Nero Drusus.

Cajus Caesar Caligula (IV.).
Císař 790—794 (37—40.)

L. Domitius Ahenobard od Klaudia za
vlastního přijat a *Neronem* Kl. nazván.
Císař. 807-821. (54-67.) Manželky: Okta-
via, Popp a, Sabina, Statilia Messalina.

*) S první chotí svou Anchariou zplodil dceru Oktavii. Sestra Augustova, jmenem Oktavia, zasnoubena s C. Klaudiem Marcellem, Pompéjem V. a M. Antoniem. Tento M. Antonius v snátku s Oktavií zplodil obědvě Antonie, z nichžto mladší dostala se Drusovi za manželku.

F. Horlivost židů za dvou posledních století před nar. Kristovým.

66. Od založení Alexandrie a od zřízení škol tamnějších povstaly též v Palæstině a v Babyloně *mnohá* učiliště pro židy. *) Již v běhu 3ho století před Kr., za dnů Šimona (spravedlivého) na ústavu Antigona de Socco objevily se živly tak zvaného Saducéjství, jehož zásady od posobníků jeho v soustav byly uvedeny. Jistý *Zadok*, učenník Antigonův, celému oustroji položil za podklad tu průpověď, kterouž jen jakási zlá naděje odplaty věčné měla se omeziti, a to v ten způsob, že vše zapíráno, čemu víra o věčném životu učí.

Za dnů Makkabejců zanikly mnohé školy pro lid, a když Alexandr Jannéus žezlem židovské říše vládnul od 105—78 př. Kr.) mezi mnohými učenci nejslovutnější mistr byl *Josua Ben Peruchia* a *Náthan z Arbely*. Po zdání mnoha dějepisců, s dobou tou započala pouštlí kořeny nauka ona, kterou již dva věky vidíme panovati u Fariséů. Učení farisejské zastoupeno bylo těmi, při nichž se nejevil cizí vplyv, totiž řecko-egyptský. Zvláštnější mezi nimi byli rabbíni *Schemmaja* a *Abtaljon* z Babylona. Cestou těmi otevřenou dále se pustili dva jiní rabbíni *Hillel* a *Schamai*. Knihy pod jmenem *Mischna* a *Talmud* známé, obsahují více čtení a doklady, vzatých ze školy mužů těch; odkad zřejmě jest viděti, že jeden i druhý zastupoval základní pravidla rabínskvi, jen s tím rozdílem, že Schammajani byli rigoristy, Hilleliani pak laxisty. **)

Fariseové. ***)

Těm platilo za pravdu, že Israel podstatně se liší od jiných národů, a že i ta země, kterou Bůh Israeli dal, vnitřní sva-

*) Za vlády Jana Hyrkána byla v každém městě škola elementární. Cfr. Daniel Ghrmann, *Beiträge zu einer Geschichte der Schule und der Cultur unter den Juden*. Prag 1846. S. 10.) Na vysokých školách pro jinochy a muže držány přednášky oučení zjeveném a ústním podání.

**) Byloť přisloví u rabínův: „*Sis mitis et humilis, tanquam Hillel, rigidus vero, et violentus velut Sameas*“ (Schammai.). Hillela toho, mistra Gamalielova, nebeřme za Hillela pozdějšího, kterýž v druhé polovině 3ho a na začátku 4ho století v Tiberiadě při rabínské škole žil, a dle vážných svědectví před svou smrtí křesťanskou víru vyznav, pokřtiti se dal.

***) *Fariscus*, slovo hebrejské, znamená tolik co „nábožný.“ (Buxtorf lex. chaldaic.) Války Machabejských jsou to, v nichž se poprvé s Farisey

lostí od zahraničných krajů rozdílná jest. Půdu od pohanův obydlenou a později i ten vzduch nad vlastní neisraelskou pokládali za věc v náboženském ohledu člověka hebrejského znečišťující. **) — U starších Fariseů jevila se snaha ta, aby působení Boží vně okresu israelského zapíráno bylo v skutku, otýnili Boží zjevení na hoře Sinaj dané tak, že i Bohu právo se odnímá, okres tam toho rozšířiti, „že prý dále nic podstatně nového působili a učiti nemohl.“ Zjevení Boží jest, prý, naprosto nezměnitelné. S ouzkostí velikou lpěli při liteře zákona Mojžišova; kladouce břemeno nesnesitelné na lid, poněvadž po vlastní chuti sobě Pismo vykládali, lidskými přilepký je doplňující, a všeliké nálezky, Božímu zákonu, buď jak buď odporné, za pravé podání vydávající (Cfr. Mat. 15, 3; 23, 16 n.), dovolující nenávisť k nepřátelům, kladouce za rušení soboty, když někdo k zahnání hladu několik klasů utrhl, vymínal a jedl. (Mat. 12, 1 n.) I křivé výjimky o případech zpřičení povinnosti činili tak, že zákony přirozené, nebylo-li na přestupitele jich zákonem Mojžišovým pokut uloženo, za malá, zákony pak obřadní za veliká přikázání kladli (Mat. 51, 19. 22. 34; 15, 4.). Tudy povstal nesmírný labyrint pravidel a varovných připomínek vzhledem zjevení Božího; všady jsou tu pouta záporů a oslny příkazů. Anž větší počet pravidel prozvolnými zákona výklady utvořených na tělesná cvičení se vztahoval, není divu, že mnohotvárné pokrytství k sektě farisejské se připojilo. Ta sama vůbec nejvíce u lidu docházela obliby pro své pilněji strojené zákona výklady, pro sestavování jich v úplné přehledy, jakož i pro ten přísnější směr života, na nějž povrchním svatouštvím okazovali nepřestala. Fariseové nejednou použili sobě tak získané moci a převahy, že i do politiky se mísili, a že ani tehdaž horlení jejich s prospěchem se nemínulo, mezi jiným svědectví dává počínání krále Alexandra Jannéa,

potkáváme. Že se nemá, po domyslu pohanáckém, osvěta řecká nejnovější s hebrejštinou klásti za jednakou, ukázáno mečem od Hasmonéů, naukou od Fariseů. Dle svědectví Jos. Flavia (vita ejus n. 2.) sekta farisejská stoické u Řeků velmi se podobala.

**) Pohan, chtěje židem býti, slibiti musel, že v jediného toliko Boha chce věřiti, jemu samému klaněti se, a zdržovati se nejen každé věci zákonem Hospodinovým, ale i lidskou tradicí jejich zapovězené.

jenž umíraje manželce své Alexandře radil, aby se s Farisey smířila, kteří také za jejího panování zemi spravovali. (Jos. Flav. de bello jud. cap. 4. pag. 601.)

Zplozenci Fariseů starších, totiž Talmudistové o tom pokrytském duchu soustavy jejich svědectví vydávají, prohlašující pět sedmin té sekty za svatoušky. Přepjatá důvěra ve tradici otcův jejich proměnila se v náboženský blud. U p. Zákonem Mojžíšovým i zdravým smyslem povinnost dětí k rodičům pevně byla upodstatněna; avšak Fariseové spoléhali se na obyčej, dle něhož syn, maje povinnou pomoc svému otci učiniti, tu samu v daň chrámovou obrátiti mohl, a tudy ouskočným výkladem rušili to, k čemu byl syn k otci svalě upovinen (Mat. 15, 3.). Ku zacementování mezer, k vysvětlení věcí zatemnělých mohlo se použiti tradice; ta-li však proti světlému Bohozjevení se pozdvihla, tedy sama sebe odsoudila.

Ostatně Fariseové po pohansku věřili putování duší lidských. Jinak se nespustivše učení o spolupůsobení milosti Boží s lidskou svobodou k vykonání zaslужitelných skutků, věřili, co Písmo učí o andělech, o vzkříšení těla a j. (Skut. 23, 8.). Tedy ač jim Kristus pro pokrytství a pro pouze lidská ustanovení jejich tvrdě přimlouvá, předce velí, aby učení jejich zachovááno bylo. (Mat. 23, 3.) Rádi se namáhali o získání pohanů pro židovské náboženství, a když kdo svůj úmysl židem se stáli projevil k obřizce, ke křtinám a obětí zápalné jej zavázali, a dostál-li k těm závazkům, přijat byl v počet novověrců židovských. Tu i to patrno, že tré posvátnosti bylo v židovské církvi: obřizka, křest a oběť. Fariseům naproti, co náboženští a političtí soupeřové stáli

S a d u c é o v é.

68. Tito, jak vejš zmíněno, pocházeli od Sadoka, kterýž byl žák Antigona de Socco či Socho v 3. století př. Kr. Směr jejich spíše hledí k zásadám tak zvaných deistů, *) nežli racionalistů. Drželi se i osudověrství (fatalismu). Též zavrhovali článek víry

*) Deistický byl Saducéův náhled v tom, že člověka v mravním snažení a činění jeho od Boha odlučovali, a zvláštní vládu a prozřetelnost Boží zapírali. Jeť deismus také pravý bliženec materialismu.

o těla vzkříšení, o jestotě andělů a stvořených duchů, ani odměny, ani trestu po smrti nepřipouštěli (Mat. 22, 23; Mar. 12, 18; Luk. 20, 27.). Pouhé užívání tohoto viditelného světa za hlavní věc měli; pročež také v království Messiášově jen slávu a počasný blahobyt očekávali.

Cvičení veřejné pobožnosti takovými obřady neprovázeli, jenž teprve po Mojžíšovi byly zavedeny; o tradici nehrubě dbali. Vickýrát byli velice oučinní v dějch židovstva se týkajících, n. p. za krále Alexandra Jannéa, a hned po smrti Kristově, když z Farisey v jedno se spojili, zároveň s nimi na křesťany nevražice. (Skut. ap. 4, 1; 5, 17; 23, 2. 6 n.) Neměli, jak se zdá, dostatek mistrů učeností proslulých. Ke straně jejich nejvíce lidé urození se přidávali, jimž farisejská kasuistika nevoněla a u kterých převládala tělesnost. Pro svou urozenost a bohatost mnozí z nich měli účastenství v židovské nejvyšší radě. (Skutk. 23, 6.)

Nad sektu saducejskou plody duchovými (zdá se) hojněji vynikala jiná, třetí strana, totiž

Esséjové (Esseni).

69. Nelze rozhodnouti, zdali ta sekta klidně žijících židů již té doby pod tím jmenem známa byla (roku 166 před Kr.), když ponejprv Josef Flav. o ni zmiňuje. (Antíqq. 13, cap. 18. pag. 364.) Podobno, že dříve slouli Chasidim (Assidéjové) – odstípci n. horlitélé pro víru židovskou. V knize I. Mach. 2, 42 čteme. „Tehdy shromáždil se k nim zbor Assidéjských, mocný v síle z Israele, všeliký dobrovolný v zákoně.“ (Cfr. 1. Mach. 7, 13; 2 Mach. 14, 6.)

Zákon Mojžíšův přísně plnice, brali tuhou kázeň od škol prorockých. Z patera kněh Mojžíšových slovo Boží unich k čítání a rozjímání čerpáno, a mnohdy jinotajně (allegoricky) vykládáno. Uznávali potřebnost osvícení božského, aby duch lidský co v Písmě psáno, rozuměti mohl. I jména rozličná duchů andělských byla jim povědoma, kteráž oni co tajnoplná a magická vzývali. Duše lidská že jest nesmrtedlná, na věky zůstává, pevně věřili.

Obcování jejich Fl. Josef přirovnává k onomu lidí Pythagorejských; a Filo bezpochyby dobře soudí, když dí, že tehdáž-

ní Therapeuti téměř rozjímavého života jen hleděli, an mezitím Esséjům v obyčeji bylo, rolnictví a dobytkářství provozovati; odtud může se také v Jůdsku známý lid Rechabitský (Jer. 35) patriarchálnímu životu navyklý za předchůdce jejich považovati. Též podobno, že ve mnoha případech, a hned za času sv. Apoštolů kráčeli šlepějemi Essejskými mnozí křesťané paléstinští. — „Velmi dlouho žijí, praví Fl. Josef, mnozí až do sta let, pro sprostnost pokrmu, a tuším, pro dobrou správu. Nehod sobě nevšímají, a trápení stálou myslí přemáhají. Smrt slavnou nad život výše kladou. Silu myslí dokázali ve válce s Římany; neb tehdy lámáním oudů, ohněm a jinými mukami trápeni, nemohli nijak k tomu přivedeni býti, aby buď zákonodárci láli, buď něco z pokrmů, jichž neužívají, jedli, buď mučitelům lahodili, buď slzy nějaké uronili. Prostřed muk se usmívali, a z těch, kteříž je trápili, žerty majíce, duše s veselím vypouštěli, jako statek, jehož opět nabudou.“ (De bello jud. I. 2. c.?)

Esséjové kladli na očišťování u nich obyčejné větší cenu, nežli na oběti židovské, při nichž se krev prolévala, jakkoli do Jerusalema oběti posílali. Ve svých synagogách měli obyčej sedati podle let stáří svého a užívali plesů (tanců) posvátných při hodech lásky.

Co se týče potřeb tělesných, přestávajíce na mále, stranili se věci smyslům lahodících. Cizích dětí pěstovali a dobře zvedených k účelům sekty své obrátili, za dostatečné kladli, a jen výminkou bylo, že jedna strana mezi nimi v manželský sňatek vcházela. Žádného nebylo mezi nimi, anby jiného svým vlastním jméním převyšoval; nebo kdo se k nim dal, dle pravidla svůj statek ku prospěchu celého řádu vůbec odevzdal, tak že vídka o *společnosti jmění* u nich skutkem provedenou býti se zdála. Každý dům platí jim za společný, tak sice, že v něm stůl a všechna zásoba potravy a oděvu všem stejnou měrou přináleží, byť pak i cizokrajní lidé k nim přišli, nalezají volný přístup, a ti, kdož pro chorost sobě ničeho vydělati nemohou, z bohaté špiže trávili směji, aniž jaká nouze u Esséjů průchod míti může; jelikož jako bratři mají všechny věci společné. Kněz modlitbou pokrmu předchází, aniž jich komu před pomodlením okusiti dopouští. Po obědě opět se modlí.

Dále, zacházeli také s lékařstvím, užívající jednak i sympatetických léků. Měliť, jak se praví, spisy krále Šalomouna, dělající průby s léčivými kořínky na rány tělesné. I na to přišli, aby zkoušeli vlastností nerostů. „V soudech jsou velmi spravedliví a přísní; k vynešení soudu sto osob přítomno býti musí. Výrok neproměnitelný zůstává. V poctivosti veliké u nich po Bohu jest zákonodárce (Mojžiš), a kdo se mu ronhá, k smrti odsouzen bývá. Starých lidí a většiny poslouchali, za chvalitebnou věc mají; když jich spolu deset zasedne, ani jeden nemluví leč s dovolením devíti... Dne sobotního dělali nade všechny Židy pilněji se vystříhají.“ Obydlí svá stavěli sobě o samotě, aneb různě po vesnicích od města vzdálených. Zbrojiře mezi sebou míli, živnost hospodní a námořnictví provozovali, zkrátka, o tom, coby podnětem zisku a neklidu bylo, ani věděti nechťeli. Na cestu nebrávali sebou ničeho, než zbraň proti loupežníkům. (De bello judaico. I. 2. c. 7. n.) Žádný nebyl přijat do spolku jejich, leč byl tříletní zkoušku (noviciát) řádně odbyl, při čemž čtverým postupněm k řádu se zblížoval, a na každém postupni pro přijetí jiného, většího tajemství se uschopniti měl. Začátečník v učení sekty Esséjské nedostal povolení přisednouti ke stolu společnému, leč byl dříve strašným způsobem se zapřisáhl, že Boha nejvyšší ctíti, každému práv zůstatí, věrnost všem zvlášť vrchnostem zachovati, všeliké lži odporovati, ruce své od krádeže a duši od mrzkého zisku odvraceti, učení sekty jen v tom smyslu, v němž ona je bře, novým oudům vykládati, knihy její a jména, jež ona andělům dává, při sobě podržeti chce. Takovou přísahou zavazovali Esséjové přístupníky k sektě jejich, anobrž každé slovo od nich dané mělo nad přísahu býti věrnohodnější. Kdo se těžce provinil, s vyobcováním se neminul. *)

*) Již dříve, a hlavně za našich dnů hledíno k tomu, aby Essénismus v bližší poměr s křesťanstvím uveden byl. (Viz. Öfrörr, Allgem. Kirchengeschichte, I, 153.) Avšak mysliti sobě můžeme, kamby bylo to přišlo s moudrosti a se zdravým rozumem lidským, kdyby byl Kristus nepřišel a ze slínu smrti svůj lid nevytrhl. Žádná z těch sekt na nábožnost lidu mnoho vlivu nejevila, Fariseové horlice o věci zevně vzkládali břemena nesnesitelná na lid; Saduceové pro vlastní netečnost, nemajíce síly u víře, lidu z ní uděliti nemohli; Esséjové konečně přes hranice klášterního žití svého

Židé i pohané u veliké naději a žádosti po Messiáši.

70. Představíme-li sobě, kam směřovaly tři teď zmíněné strany židovské, snadno uhodíme na příčinu, za kterou toužení po příští Vykupitele více a více tehláz se zjevovalo. *) Připomenouce sobě krvavé vojny v posledním století před naroz. Kristovým vedené, rozmišky a nepokoje v světovládném Římě, Heródovo na trůn jůdský dosednutí a nepřátelské nájezdy Parthův od východu: vidíme tu století velikého rozkvašení a lid vůbec hotovější ku přijetí toho, kterýž ode dávna byl očekávání národů. A odtud spolu důvod o božském původu křesťanství vésti se může. Když lidu tak dusno bylo okolo srdce, toho na dlouho vydržeti nemoha, svou budoucnost, jednak i na temném prazjevení Božím, tradicí dochovaném zakládal.

Že tehďaz panovala touha po Messiáši, jakkoli nemálokteří o něm bludně smejšleli, z úvahy následující blíže spatřiti lze:

71. Větší část Židů, zaslepená předsudkem o vykupiteli pozemském nadála se, že od něho sňato bude jařmo, jež byli Římané na Židy uvrhli. Hrstka jen bylo těch, kteří očekávali jej jakožto vysvoboditele od hříchu. Jinak všecko Messiáše očekávalo. **)

Tak v Paléstině, i kromě ní dostalo se mnoho zásvitů Israeli, a z těch nejeden tajné soudy Boží jemu poodkryl, jak vtělením Syna Božího svět vykoupěn býti má. V modlitbách, jež

dále se neocítili. Čtvrtá sekta, *Herodianů* držela se Heróda Antipy a přilnula, jako tento král její k zásadám saducejským, nahánějíc Římanům. Mat. 22, 16. (Viz Calmeti, dissertat. de Phariseis & Stolberg, Geschichte der Relig. J. Chr. 4 Thl. Wiener Ausgabe. S. 449. ff.)

*) Touha po obnově ducha, zlepšení života a napravení mravů čím dále tím mocněji se pronášela, a kdoby tak náramně potřebě vyhověl, nebyl k nalezení: Veškeré židovstvo i pohanstvo rozstoupilo se v strany, a kdo sobě posteskůl hledaje útěchy u nich, darmo ji očekával. Chudoba náboženská nemohla se tajiti a vyznati musila s Platonem takto: „*Nepřijde-li k nám nějaké Božské Slovo, nic jistého se o Bohu nedozvíme! Kdyby jen neproděvalo přijíti! Holot jsem všecko činíti, čemuž mne naučí.*“

**) Veliký mudrc v Číně *Konfucius* nar. r. 551 před Kristem di takto: *Si sam gen xim gin*, to jest: Na západě ukáže se Svatý. — A z čínských letopisů poznáváme, že r. 65 po Kristově narození císař jeden posly na západ vypravil, aby se po Jeho zjevení poptali.

Israelité každodenně říkali, čteme takto: „Dejž, Pane, ať potomek Davida, sluby tvého brzo přijde, a roh jeho budiž vyvýšen skrze spasení tvé; neboť v spasení tvé doufáme týž a týž.“

Mnohá čtení z knéh Mojžišových a prorockých za času Krista Pána obraceli Židé n. p. *Onkelos* a *Jonathan* ve svých výkladech na *Messiáše*. Slova umírajícího Jakoba (Gen. 49, 10.): „*Nebude odjata berla od Jůdy . . . dokavadš nepřijde, který má poslán býti,*“ vykládá *Onkelos*: „až přijde *Messiáš*.“ Slova Num. 24, 17: *Vzejde hvězda z Jakoba*, vykládá týž: „*Messiáš z Israele bude pomazán.*“ Též Jerem. 23, 5: „*A vzbudím Davidovi kmen spravedlivý,*“ vykládá *Jonathan*; „*Vzbudím Davidovi *Messiáše*.*“ Dále, Zachar. 3, 8; „*Aj já přivedu služebníka svého, vycházejícího*“ — vykládá týž: „*Aj já posílám služebníka svého *Messiáše*, a on se zjeví.* *)

Že učení bohoslovci se v tom očekávání velekrále židovského sdělovali, vidíme z toho, jak při otázce mudrců východních Micheášovo proroctví vykládají. (Mich. 5, 2; Mat. 2, 4. Cfr. Jan. 1. 29.)

Podobně i v Samařsku očekávali *Messiáše*. Jan. 4. 23.

72. Také pohanstvo při svých nepodařených zkouškách, jak by se z bludů a trapných rozpaků vydřelo, dává svědectví, že k upokojení srdce spomocník nebeský, ano sám Bůh přijíti musí, ježž by s plesáním uvítalo.

Mudrci při všech i chvalitebných snahách nemohli se vydobýti z nejistoty až k zoufání vedoucí. Co divu, že čím dále blouběji klesalo náboženství, že jak u Řeků, tak i u Římanů tu nevšímáno bohoslužby, tu dokonce jí zamítáno, nebo jen bezděky a povrchně hleděno? Veleknězům samým chyběla víra náboženská. Citům závislosti od vyšší moci, aby se nějak ukojily, dohazováno bohů cizích, a jinotajné bohoslužby měly upokojiti vzdělance. Věrnost, vlídnost, přátelství, vlastiliství měly své zbožnice. Čaroději, navazači, hadači a hvězdopравci provozovali rejdy své. Matronám zdálo se, že by se bez nich nemohli obejít, a muži, jakož byl Tiberius, v Rhodu na učení

*) Viz Haneberg, *Gesch. der Offenbarung* S. 515. V talmuda čteme: „Kdyby Israel jen jeden den pokání činil, tndiž přišel by *Messiáš*.“ (Hierosol. Talmith. fol. 64. 1.)

chodě, přiznávali se k nim. Nejvíce to byl Řím, kterýž ze všech země koutů nasbíral sobě bohů, ale v žádného z nich nevěřil, ba i žerty si z nich tropil. Tak bolestně dojímaný cit pravdy musel dokonce sám nad sebou pozoufati, a z těch pozorovaných neshod v náboženství šla následkem ona všecko v záhadách zůstávající otázka Římana: „*Co jest pravda?*“ *)

Vezmem-li k utuchlé bázni Boží, k veliké chudobě náboženské při lidstvu tehdejším také ty politické převraty od času Mariusa římského až do bitvy u Akcium: **) nebude divno, že vládou římskou rozviklán jest svět starý, aby povstati mohl nový, že nastala ona plnost času, jížto i pohané, ve své filosofii spásení nenalezající, k očekávání bláhy s nebe puzeni byli. ***) Tudy se vysvětliti může, proč za prvnějších císařů římských mnozí povstali, vydávající se za messiáše, což dříve ani později se nepřihodilo.

Messiáš v obrazech prorockých.

73. Proroci St. zákona, od nichž ty vzácnější tahy do podobizny Messiáše vnášeny byly, objímají drahně času, od Mojžíše až do Malachiáše.

Mojžiš (Gen. 49, 8—10) a Isaiáš (11, 1) předzvěštovali, že se Messiáš z povyhaslé čeledi Davidovi narodí. Micheáš a Isaiáš, že co vévoda lidu israelského z Betléma Júdova vyjde. (Isai. 7, 14; Micheáš 5, 2.), a že z panny narozený slouiti bude Emmanuel.

Dle proroctví Malach. 3, 1. měl přijíti prorok, druhý to Eliáš, aby byl hlasem volajícího na poušti, a dílu Messiášova cestu připravil. Též Isaiáš (9, 1. 2. a 60, 1—22; 66, 1—24) prorokuje o Messiáši, že úřad učitelský veřejně nastoupí. (Isai. 9, 2 n.) — (Mat. 4, 13 n.), že divy a zázraky činili, Isai,

*) Měl-li kdo za oněch dnů pro bohospustlý lid utvořiti náboženství, nemohl toho dovésti, leč ku pevné jistotě přivedl článek víry o nesmrtelnosti duše lidské.

**) V tehdejších revolucích víc krve prolito, než v anglické, francouzské a té podnes trávající dohromady.

***) „Hledají tedy národně toho Nevinného, jenžby vinu všech vzíti mohl na sebe.“ (Viz Lasaula, die Süßopfer der Reiner und Gerechtigen.)

35, 5. Luk. 7, 21; od svých vlastních nenáviděň a usmrcen bude. Isai. 53, 2. 3. Předpovědiny jsou mnohé okolnosti a způsob i užítky z života i smrti Krista Pána. Isai. 53, 3 n.—Dále, Isaiáš a David prorokovali, že hrob Kristův slavný bude. (Isai. 11, 10; Žlm. 15, 10.) Isaiáš a Malachiáš předpověděli, že se učení jeho mezi všechny národy rozšíří, a že království jeho nebude konce. (Isai. 11, 12; Malach. 1, 10 n.) Arciolec Jakob a prorok Daniel předoznámili tu dobu, kdy Messiáš přijde. (Gen. 49, 10; Dan. 9, 24—27.)

O jiných messiášských prorockých povědíno vejš, kde o starozákonních knihách řeč byla, pokudž ona v nich zahrnuta jsou. I těch předznamů osoby Messiášovy se týkajících během historie této udáno.

74. Mimoto skrze svaté osoby St. zákona, skrze okoličnosti života jejich předukázán jest Kristus a velebná osoba jeho mnohými způsoby vyobrazena. Taktě zřime v Abelovi od bratra zabitém Ježíše skrze ruce bratří jeho z návodu ďábla usmrcena; v Noémovi vidíme jej co zachovatele lidstva; *) v Isákovi co poslušného až k smrti kříže. V Mojžíšovi patří se na Krista co na zákonodárce a prostředníka; ano i předobrazitelem stal se Mojžíš oné sebe samé obětující lásky Bohočlověka, jenž také v Josue, co uvoditeli Israele do země zaslíbené jest předznamenán. I v Josefu egyptském nalezáme jedno z nejdokonalejších předukázání Ježíše Krista. V králi Davidu ukazuje se co zakladatel věčného, nevyvratitelného království, v knězi Melchisedechu co kněz dle řádu věčně trvajícího. Též v Samsonu silném mají mnohé tahy předznam Krista Pána. *) Příběhem Jo-

*) Noé kázaje vrstevníkům svým pokání prosíral k obnovení člověka Kristem se diti majícím, a tudy byl obrazem Kristovým.

**) Samson, když v městě Gáza od nepřátel obklíčen byl, procitnuv ze sna a obě brány popadnuv na vrch hory vynesl: tak podobně Kristus procitnuv ze sna smrti vlastní svou mocí vyšel z hrobu.

Konečně: vítězný král Cýrus byl předznamem Krista Pána (Isai. 45). Dle sv. Augustina také udatný Ješe, soudce israelaký, v tom Messiáše vyobrazuje, že jméno jeho tolik znamená, co otvírající dvéře; Kristus pak praví o sobě: Já jsem dvéře (Jan 10. 9). Týž biskup Hiponský má za to, že k Spasiteli jsou obráceny verše poety Virgila, říkoucího:

„Tvým vedením po naší-li jaká stopa zůstala zlosti,
Zablazená, a svět věčně bude hrůzy vyproštěn.“ (Eklog. 4.)

naše, totiž jeho na moři pozřením a zase vyvržením od ryby předpodobněno pohřbení a z mrtvých vstání Páně. V duchu Samuele spařuje se Kristus co horlitel nad úpadem mravů lidských, v králi Šalomounu co kníže pokoje. Nejvíce od mnoha nepřátel stíhaný David, a Jeremiáš v bolestných života svého osudech udůstojení jsou předobrazili za nás trpícího Krista, jakož i raněný Job byl jeho podobiznou.

Téměř všickni proroci Boží, zkusivše posměchy, bití, vězení a žaláře, byvše od vlastních i cizích pronásledováni a chlebem hořkosti krměni, předpodobňují Ježíše z Nazareta, skrze jehož jméno vezmou odpuštění hříchů všickni, kteříž věří v něho. (Skutk. 10, 43.)

A což máme říci o událostech, předmětech a obyčejích starozákonních, jenž vypořádňovaly mnohé skutky zakladatele Zákona Nového? (k Žid. 10, 1.) Dříve než vzal konec čas starozákonní, podáno tu mnoho podobenství a nástinů budoucí říše Messiášovy. Tak již v potopě světa, v převedení Israele z Egypta do země zaslíbené, v jedení beránka, v hadu měděném na poušti povýšeném, v prutu Áronově rozkvětlém, v manně, jenž s nebe padala a v skále, z níž proud vody řinul, v slavnosti téhodnů, v obětech usmířujících za hřích a za vinu byly jen stíny, kteréž zmizely jak mile skrze Krista vzešlo světlo. *)

Po světle tom 4000 let lidstvo toužilo, a touhu tuto Církev naše svatá každoročně v svých adventních hodinkách oživuje sedmerými vzdechy **), v kterých až mílo napodobuje slova Isaiáše zároveň s otci svatými volajícího: „*Rosu dejte nebesa,*

A v tomtéž zpěvu: „Nejzašší již věk Kumejské věšby dochází.“ Bylat zajisté Sibylla v Kumách nejslavnější mezi prorokyněmi a věstkyněmi pohanými.

*) Jsou to dle svého směru tak zvané předznamy věcní, k nimž všechny starozákonní oběti se stánkem Božím a jiné náležejí.

**) Z těchto tak zvaných antifon věštích stájeť zde v převodu čtvrtá, šestá a sedmá — „Ó kliči Davidů a žeslo domu israelského, jenž otvírá, a nikdo nezavírá, zavíráš, a nikdo neotvírá: přijď a vyvěď vězně ze žaláře, sedícího ve tmách a stínu smrti.“

„Ó pohanův a židův králi,
Ó túžbo všechněch životů,
Ó uhelníku věčně stálý,
Jímž dvě se váže v jednotu!

a oblakové dítěte spravedlivého, otevři se země a rypuč Spasitele (Is. 45, 8.).

Židům se vidělo, aby mnohé prorocké řeči o Kristu příliš tělesně vykládali a proto se nad ním horšili. Messiaš byl očekáván co druhý David, anby rozšířil vládu israelskou až do končin země, a všechny národy učinil poplatné. Ale on měl při svém prvním příchodu, ne v zevnější lesku, nýbrž v chudobě a pokoře se ukázat, aby tak i za hříchy světa zadostučinil, i svým obcováním objevil, v čem spočívá pravý život a pravá velikost člověka. Tehdážní tajemnou mluvu východňanů Kristus nechťel míti za svou, anobř i té jasné sice, a však umělecky sesnované dialektiky Řekům obvyklé pominul. — I ponecháno jí, aby slovo jazyka lidského míru svých forem dovršilo, a proč to? — Poněvadž byl sám to veliké ku potěšení všech lidí postatečné *Slovo*. *) A z jaké příčiny byla řeč jeho prostší nad onu veršovic pravých, jenž duše citlivé chtěli občerstviti? — Protože všeho lidstva chtěl býti těшитelem. Co přinesl, ne k výsledku z věci jakési tu již bývalé, nýbrž k nějaké věci nové ukazovalo; ale vše již zjevené dobro shledalo v něm ospravedlnitele i dokonatele svého. Co přinesl, bylo veliké a v upotřebení svém i v následcích svých obsažné, tak že po vše časy hlavám ostrovtipným krušno bylo spojiti s tím věk minulý i přítomný. Byloť však o sobě prosté v nemnohých skutcích a pravdách pozůstávající, a tudy mohli rybářové to světu hlásati.

Zvolení takých hlasatelů nauky Kristovy a takých rozšiřovatelů ustanovení jeho, i ten způsob, jak se zdráhal dojiti pochvaly lidské, již dosti ukazuje, že dílo jeho převýšilo všeliké přirozené výsledky časových vývinů — že *božské* bylo.

Než ze zpráv tu položených vyplývá nejedna pravda a sice: Starý svět dodělal. Od Jůdy berla vlády odjata. Řím dal Syrii, a Jůdsko do rukou cizozemce Heróda. Po vlastech šíré Asie

Řeč spasit, láska pověká,
Jež učinil jai, člověka!

Ó Emmanueli, králi a zákonodárce náš, očekávání národů a Spasiteli jejich, přijď a spasiž nás, Pane Bože náš!

*) Řecké *logos* mnoho významů má; neb jest i *slovo* i *rozum* i *počet* i *jedné každé věci příčina*, skrze kteroužto všechny věci jsou; kteréžto věci rozumíme v Kristu. (Sv. Jeronym. ep. ad Paulinum.)

po Egyptě a Grécii sláva Boha israelského začala svítiti, a sedmdesáte téhodnů Danielových chýlilo se ku konci. — Nastala předtušná pauza. Věc byla jistá: *Buď nyní přijde Messiáš anebo nikdy.* *)

Jižť pak ohledněme se po prvnější době věku té čisté Panny, z nížto měl se naroditi Vykupitel světa. Odtud v dalším přehledu cestu Kristem zvolenou, aby dílo své založil na zřetel vzíti, a též dílo v hlavních stránkách pozorovati chceme.

* * *

Za oněch dnů, když se Židé ze zajetí babylonského navraceli, usadily se některé třídy kněžské na horách jůdských, a mezi oudy jedné ze starší tříd těch bydlel tam i Zachariáš, kněz z třídy Abiášovy, s manželkou, kteráž byla z dcer Áronových, a jméno její *Alšběta*. Byli pak oba spravedliví před Bohem, a že ve věku svém daleko pokročivše neměli dět, zavázali se slibem, že dá-li jim Bůh syna, že mu jej zasvětiti chtějí po všechny dny života jeho. I stalo se, že když Zachariáš na zlatém oltáři kadidlo zapaloval, bylo mu skrz anděla mezi modlitbou zvěstováno: „*Alšběta manželka tvá porodí tobě syna, a nazvuš jméno jeho Jan. — A naplněn bude Duchem svatým ještě v životě matky své — a bude předchůdcem Páně.*“ (Luk. 1, 11 n.)

Mezi tím a o něco dříve, než Heródes Israele svíral, přivedeno jest ze zajetí několik potomků z domu Davidova, jižto pod novou vládou v Betlémě se ubytovali. Avšak ze strachu před ukrutným králem, jenž hledal vyhubiti všechen rod Machabejských, zaplašeni byli ti posledkové stolice Davidovy, už velmi zchudlé, do Nazareta, kdež sobě pracně chleba dobývali.

Později, asi tu dobu když slávochtivý kníže idumejský opravil svatyni jerusalémskou, narodila se v Nazaretě z domu Davidova dcera královská, již dáno jméno Maria. Rodičové její

*) Slavný dějepisec římský Tacitus dě o tehdejším lidstvu: „*Pluribus persuasio inerat, antiquis sacerdotum literis contineri, eo ipso tempore fore, ut valeretur Oriens, profectique Judaea rerum potirentur.*“ A jiný Sueton praví: „*Percrebuerat Oriente toto vetus et constans opinio, esse in fatis, ut eo tempore Indaea profecti rerum potirentur.*“ Židé prý před vyplněním těch věcí veliké naděje pro sebe čerpali jsou.

Jakim a Anna zasloužili tu chválu, kterouž Písmo dává rodičům sv. Jana Křtitele řkoucí: „Byli oba spravedliví před Bohem, chodíce ve všech přikázáních a spravedlnostech Páně, bez ouhony.“ Luk. 1, 6.

Poněvadž kněz Zachariáš rád kde mohl k pěstování mládeže přispíval, byl i toho pilen, aby své vzdálenější příbuzné dceři Jakima a Anny vymohl místo pro vychování při slavném chrámu jerusalémském; neboť odedávna tu chováno více služebných panen, jakž se zmínka děje již Exod. 28, 8 a Soudc. 11, 39; kteréž povinny byly slib pannenství zachovati a přede dveřmi stánku sloužiti Pánu. Tehdy mezi těmi byla vychována ona Panna, o nížto skrze ústa Šalomounova mluvil Duch svatý: „*Jak krásní jsou krokové trojí, dcero knížecí!*“ (Pís. 7, 1.)

Když pak doba jejího plnoletí přišla, odevzdal kněz Zachariáš Marii do rukou rodičů její v Nazaretu, aby zasnoubena byla podle obyčeje Israelitů, jižto na rozmnožení pokolení svého velmi drželi, anť všechno vyšší požehnání v starém Zákoně na rozplazení potomků se zakládalo. Tu Maria, dědička Davidova podle zákona podati měla ruku Josefovi muži a nejbližšímu příbuznému. Tenť zajisté syn byl Jakobů, bratr Kleofů, poslý ze staré krve bellémské, a však skrze Šalomouna pocházel od Davida tak, jako Maria od jiného syna Davidova totiž Náthana svůj rod počítala.

U Židů nikdy nemělo přijíti k sňatku manželskému bez předchozího snoubenství, a teprve po nějakém čase svatba následovala. Mezi tím ač hned ženich zasnoubenou domů si nevzal a s ní ani se nescházel, předce manželkou jeho hned od zasnoubení byla.

Jakož z rodokmenu spatřiti jest, jedné straně domu Davidova jedinou dceru po sobě zůstavujícího, hrozilo vyhasnutí, a podobně jako v starém zákoně vlídná Ruth příbuznému Boozu, tak i nyní Maria Josefovi nejbližšímu kmenovci dle zákona zasnoubena. —

Než jináč v radě Boží uzavřeno, a Maria dle zaslíbení na pokolení jejím spočívajících za nevěstu Ducha svatého vyvolena.

V Nazaretu bydlející panna očekávala s tichostí znovu povýšení královského rodu jejího. A když tak s pozdviženou

myslí k nebi v Bohu se radovala, přinesl jí poselství anděl Páně, že počne a porodí Messiáše. Maria s hlubokou pokorou oddala se vůli Boží a počala z Ducha svatého, a ten, jehož porodila, nazván jest Ježíš. *)

Povstavši pak Maria v těch dnech odešla s chvátáním na hory do města Jůdova (Hebronu), kdež v domě Zachariášově pozdravila Alžběty, o kteréž jí anděl zvěstoval, že tomu šestý měsíc, co jest těhotná. I stalo se, jakž uslyšela Alžběta pozdravení, zplesalo radostí nemluvnátko v životě jejím. Tedy řekla Maria: *Velebí duše má Hospodina*. I vychvalovala zázračné milosrdenství Boží a z vnutknutí Božího předpovídala, že ji od té chvíle blahoslavenou nazývati budou všickni národové.

I zůstala Maria s Alžbětou as 3 měsíce a pak navrátila se zase do domu svého, chovajíc v srdci milost, která se jí jakož i Alžbětě byla dostala. Tu než se Josef na tom ustanovil, manželku si domů vzíti, nalezena jest mající v životě z Ducha svatého. Poněvadž ale Josef, jsa muž spravedlivý, ji v lehkost uvésti nechtěl, umínil ji tajně propustiti. Avšak o tom přemýšlejícímu ukázal se anděl Páně ve snách a poučil ho v ten způsob, že on poznav vůli Boží, k sobě vzal manželku svou a od toho času zůstal jejím věrným průvodcem, pěstounem a živitelem.

Stalo pak se, že vyšlo vyřčení od císaře Augusta, aby byl popsán zvláště lid země židovské. Betlém bylo to město, v němž takové zapsání a udání majetku státi se mělo. Poněvadž Josef s Marií, zasnoubenou sobě manželkou byl z domu a z čeledi Davidovy, tedy vstoupili do Betléma, aby se tam zapsati dal i jmění své udal. Stalo se pak, když tam byli, že se naplnili dnové, aby blahoslavená Panna porodila.

I porodila syna svého jednorozeného v chlévě, a plénkami jej obvinula, a položila ho v jesle, proto že neměli místa v hospodě. **)

*) O hlubokém tajemství tom Církev pje v svých hodinkách:

*„Jemuž se klání vezdy
Země, moře, vzduch i hvězdy;
Před nímž trojí svět se třese,
Toho Panna v lůně nese.“*

**) Roku 747 od vystavení Říma, a jak vůbec přijato, dne 25. Prosince.

K n i h a s e d m á.

Kristus co učitel a Vykupitel světa.

Letočetný přehled.

Kapitola první.

Život Kristů soukromý, a začátek jeho veřejného konání.

Jak hluboko zabředli pohané, a do jakých zmatků přišli Židé, dříve než se naplnil uložený čas, povědíno ku konci v knize šesté dějin těchto. A když ta plnost času přišla, poslán jest na svět Syn Boží, aby u vyšším způsobu, než smyslní Židé očekávali, obnovil království v domě Davidově, a po vši zemi světlo pravé víry rozsvítil. Podivný to Maličký, ježž prorok Isaiáš nazval Bohem, Silným, Otcem budoucího věku, Knížetem pokoje (9, 6.). Počal z Ducha svatého narodil se z nejčistší Panny, a sám jediný tím důstojenstvím ozářen, aby hříchy celého světa sňal, a vše co bylo zahynulo spasil, a těšil všechny kvílící (Isai. 61, 2.). Kristus od věčnosti jsa Bohu Otci ve všem rovný, hned při svém narození nesl podobu chudého, aby těm, kdož věří v něho, dal moc syny Božími býti, a tak chudobou jeho zbohatnouti (2 Kor. 8, 9.).

Hned při jeho narození vzešla hvězda neobyčejná *) na znamení světla víry, kteréž s ním vzešlo národům, ukazuje se na východu, vedouc prvotiny obrácených pohanů k jeslem božského dítěte, an pastýři betlémská při největších divoch přírody

*) Tehdá hvězda zářila na nebi nade všechny hvězdy, a světlost její byla nevyslovná, a novota její působila úžas; všechny ale jiné hvězdy se sluncem a měsícem za stoupenstvo sloužily hvězdě té. Ta pak rozšiřovala světlo své na všechny, a zkormoucení nastalo, odkud by ta novota jim tak nepodobná byla? Tehdá všecká magičtví se rozpadla, vsickni svazkové zlosti rozvázání, névědomost zničena, a stará vláda zkažena, jelikož Bůh po člověcku se zjevil pro obnovení života věčného.“ (Sv. otec Ignác M. v listu k Efeským, 19 kp.)

poklonu svou již mu byli učinili. Brzy na to přichází ten dávno očekávaný Panovník do svatého chrámu svého, kdež v prorockém nadšení Simcon na své lokty jej beře, vida v něm slávu Israele a *světlo* k zjevení pohanům, jakož i toho, jenž postaven jest *ku pádu* a *ku povstání* mnohým v Israeli. *)

Jen vládočtivý Heródes chvěje se na stolci svém, a hledá bezživostí plénkami ovinutého dítěte. **) Však zmařen jest ohmyšl ukrutníka, a Maličký, narozený nám zachován byl útekem do Egypta. Potom navrátil se z Egypta do Nozaretu, vzrůstal tam dle těla, a milost Boží byla v něm. Když pak dvanáctiletý mládeneček na slavnost přesnic do chrámu přišel, rozmlonv v chrámě se staršími tak, že všickni, kteří jej slyšeli, uděšení jsou *nad rozumností a odpověďmi jeho* (Luk. 2, 47.).

1.

Rok první.

1. Kristus vedlé Jana Křtitele.

Když pak čas přicházel, aby se chudým evangelium zvěstovalo, slyšán byl hlas volajícího na poušti: „*Čiňte pokání: nebo se přiblížilo království nebeské... Připravujte cestu Páně!*“ — Předchůdce Kristů to byl, kterýž v 15. roce panování císaře římského Tiberia ***), nejen slovem, ale i přísným obcováním svým po krajích jordánských tak kázati začal. ****) Byl mu totiž došel 30tý rok, věk to, jehož zákonem k veřejnému učitelství se požadovalo. I stalo se, že celé Jůdstvo cosi nevidaného vidouc, an od 500 let prorok mezi ním nepovstal, s podivením na poušť přicházelo, majíc za to, žeby v Janovi

*) Byť nerozhodnuto zůstalo, zdaliž kmet Simcon v evangelium Luk. 2, 25 jedna a táž osoba se Simeonem, synem Hillelovým jest, přece v jeho radosti při spatření Spasitele máme vzor tehdejšího očekávání Messiaše.

**) Ulekt se tyran, boje se o svůj trůn. Hodnověrná dějprava svědčí o tom, že valný počet farisejských, ba i z rodiny jeho vlastní jemu podezřelých osob již dříve od něho usmrčen. Jeho ukrutné s lidem nakládání trvalo od r. 36 před Kr. až do r. 3 po Kr.

***) Dle obyčejného křesťanského letopočtu v roce 28. po nar. Páně.

****) Mravokárné řeči starých proroků musely přísností Janovou zase do málo slov zahrnuty býti: *Bližko jest přisti Messiaše.*

buď nový Eliáš, aneb sám Vykupitel světa byl objeven. Než Jan veřejně vyznává před lidem řka : *Jde sa mnou silnější nežli jsem já, kterémuž nejsem hoden rozvázatí řeménka u obuvi jeho.* V témž smyslu, a nejináč zní odpověď Janova k vyslancům vysoké rady, kteří řádně se ho tázali, coby pravil sám o sobě a o svém poslání (Jan 1, 19 n.).

2.

Bylo to v roce 28. po narození Páně, když Jan kázati a křtíti začal. Ježíš pak jsa ve třidceti letech, dříve než veřejně nastoupil ouřad vykupitelský, přišel z Nazareta k Jordánu, žádaje, aby pokřtěn byl od Jana. Ale Jan velmi zbraňoval jemu, řka : *„Já od tebe mám pokřtěn býti, a ty jdeš ke mně?“* Odpovídaje pak Ježíš řekl jemu : *„Nech tak nyní : neb nám tak sluší naplniti všelikou spravedlnost.“* Tedy nechal ho (v Jordáně se pokřtiti. Mat. 3, 14. 15.).

3.

Ten křest byl mu poněkud znamením čili návěštím o studnici nadpřirozené, jejíž vodou by všechny duše lidské od poskvrn obmyti se měly. Protož Jan dokládá : *„Viděl jsem Ducha sstupujícího jako holubice s nebe, a zůstal na něm. A já jsem ho nepoznal : ale kterýž mne poslal křtiti vodou, ten mi řekl : Nad kýmž uztříš Ducha sstupujícího a zůstávajícího na něm, tenť jest, kterýž křtí Duchem svatým. A já jsem viděl, a svědectví jsem vydal, že tento jest Syn Boží.“* (Jan. 1. 32 – 34.) *)

4.

Zůstáváním Ducha svatého na Ježíši mohou snad rozuměli se neobyčejní účinkové, z nichžto jeden objevil se Kristovým na poušť odjitím, aby se postil za čtyřiceti dnů a čtyřidceti nocí ; čímž ukázal, že předobrazem jeho v tomto tak

*) Křest Janův osvědčoval pohřbením ve vodě a vyznáváním hříchů toliko pokání, a byl přípravou ku příchů Kristovu, ale křest Kristův uděluje i posvěcující milosti Ducha svatého (Trident. sněm Sess. VII. can. 1.) učí, že mnohem jinačjší moci byl křest Kristův. A sv. otec Basilej dí : *„Jan kázal křest pokání, ale Pán Kristus zčistoval mnohem osácnější křest záhbení synů. Křest Janův odvozotal od hříchu, ale křest Kristův s Bohem spojuje člověka a činí ho přítelem Božím* (Basil. M. 1. 518).

dlouhém postu byl Mojžíš (Exod. 34, 28; Deut. 9, 9. 18.). Ráčil také, co druhý Adam, od ďábla pokoušen býti, aby zase dobyl, co prvním Adamem ztraceno bylo, a aby dal příklad, jak bychom my ďábelská pokušení přemáhali měli (Cf. Žid. 2, 18; 4, 15.).

Podivné soukromí, v němž za ten čas Kristus bydlel, větší částce lidu se neodkrylo, a Ježíš pomalu odsloňoval celou svou důstojnost a slávu.

5.

Kázání Janovo na poušti od l. 28 po narození Páně připravovalo cestu Pánu do srdcí lidských, majíc za obsah vážná napomenutí proroků starších, totiž Malachiáše 3, 1, a Isaiáše 40, 3. „Připravte cestu Hospodinovu, přímé čiňte stezky jeho.“ (Isai. 40, 3. *) A opět: „Již jest sekera k kořenu stromů přiložena. Každý strom, kterýž nenese ovoce dobrého, vyfat a na oheň uvržen bude.“ (Mal. 3, 2. 10.) Tím napomenutím způsobeno, že Jan nejen u obecného lidu, ale i u vysoké rady židovské slavnou pověst měl, již on sám nikdy nehledal, anobrž uslyšev otázku na sebe učiněnou, byl-liby on Kristus, především zjevně se toho odčelil, kým jej býti pravili. Jan 1, 20. I hlásal jen o přibližujícím se království Božím, jakož i Církev ve svých hodinkách pje na den sv. Jana Křtitele:

„Pěvci ostatní jediné o září“

„Zpívali příští vtržení v budoucno;“

„Tys jedin prstem toho, jenžto odňal“

„Hřichy, ukázal.“

6.

Když Kristus k Jordánu opět přišel, pozdraven byl od Jana křtícího: „*Aj Beránek Boží, kterýž snímá hřích světa.*“ (Jan 1, 29.) Sebereš-li to Janovo svědectví s ostatními sem náležejícími slovy, shledáš, jak *dosti ouplné* bylo jeho vyznání víry v Krista, Syna Božího. Tento (prý) prvnější a mocnější jest než-li já; on křtí Duchem svatým, a jest veliká obět

*) Sv. Evangelista Marek toliko Isaiáše jmenuje (1, 2. n.) protože prorok ten starší jest, a Malachiáš jeho slova jen dále vykládá.

ku snižení celého světa s Bohem. Byl před Janem ; pročez dle narození mladšímu připadá jestost věčná.

Než s pravdou bychom se minuli, majíce za to, žeby tehdejší Janovi posluchači již úplně byli porozuměli, co poslání Vykupitele na svět obnášelo. Janovo svědectví nejhlavněji tolik způsobilo, že se učenníci jeho ku Kristu přidali ; jakož byl Ondřej ještě s jiným nejmenovaným učinil. Jan 1, 35—40. Dále, v 41 a 42 verši čteme, že povolán jest Šimon, dříve vybídaný Ondřejem. Potom Ježíš sám povolal Filipa, a tento vybídnul Nathanaele. *) To ale nebylo než-li první seznámení se, jehož následkem ještě ten bližší a užší poměr učenníka k mistru nikoli nepovstal.

Ježíš odšel v posledních dnech, měsíce unora, anebo na počátku března — do Galilée, kdež na svatbě v Káni první zázrak učinil. Ne zdlouho pak v městě Kafarnaum prodlel. Odtud putoval — na konec března, aneb za prvních dnů dubnových — k slavnosti velikonoční do Jerusalema. Až do toho času (jak se zdá), ještě nikde po prorocku učití nezačal. **)

7.

Od tečka ale v Jerusalemě a v tom vůkolí objevil se Ježíš co zákona učitel a co divotvorce. Při prvním. výstupu jeho bez pochyby se obleskovala přisnost ta, již jako předchůdce Mesiášů jevil Jan Křtitel. Bylať pak to první velikonoc, jižto Ježíš od Jana pokřtěný svou přítomností v Jerusalemě poctil. Při tom vzbuzena nevšední pozornost lidu, an dle svědectví e-

*) O něm dí Ježíš : „*Aj právě Israelský, v němžto není lsti.*“ — (Jan 1, 47.) Za příčinou výroku toho lidé bezelstní a plní dobré vůle, vůbec slovou duše nathanaelské. *Nathanael*, jak podobno není jiný než apoštol Bartholoměj, (Mat. 10. 3.)

**) Znamenito jest, že Jan evangelista zřejmě praví : „*Neb ještě nebyl Jan vsazen do žaláře.*“ Na tato slova se nepochybně jiný Jana evangelisty oblas vztahuje, jak se dozvídáme od Eusebia, říkoucího : „*Když evangelia jak Markovo, tak Lukášovo již byla vydána ; chtělji tomu, že Jan, kterýž před tím vždycky slovo Boží oustně toliko rozlašoval, ku psaní přiveden byl následující příčinou : Tři před tím sepsaná evangelia, jak jiným vsudy, tak i jemu dostala se do rukou ; on je schválil, a pravdivost jich osvědčil, avšak i to vyznal, že se v nich zpráva vzhledem oznámení prvních skutků Kristových nedostává.*“ (Hist. eccl. III. 24. a po něm Jeronym : Vir. illust. c. 9.)

vangelisty Jana (2, 13—22) Ježíš kupce a prodáváče z chrámu vyhnal. *) Zvláště pak svými *zázraky* (ibid. 23.) množství lidu pohnul, že uvěřili v něho. I jeden z mistrů židovských *Nikodém* — pln důvěry ku Kristu se obrátil. Může býti, že Nikodém Krista nad jiné vejš cenil, ale podobno, že tehdaž ještě za božského učitele ho nadržel. **) Kristus i na té nepostačitelné důvěře stavěti nepřestal. I obcházel nejen v Jerusalemě, ale i po všem Jůdstvu, a více učenníků, než-li Jan Křtí-
tel po sobě potáhl, ačkoli sám nekřtil, ale učenníci jeho. (Jan 4, 1. 2.) Toto křtění se bez pochyby liší ode křtu Janova; neb Kristus již té doby kázal o novuzrození pro království Boží skrze vodu a Ducha sv. (Jan 3, 5.) Co se týče obecného lidu, možná, že byl tehdaž Kristus považován jen za pokračovatele, aneb za napodobitele díla Janem počatého. Obadva na neobyčejný způsob učili a křtili. Jan ale poznáv tu žárlivost učenníků svých neměl malc přičiny toho, aby poměr, v němž by se ku Kristu nalezal, znovu vysvětlil, a všecken lid k úplně důvěře v důstojnost Kristovu vzbudil.

Vy sami svědectví mi dáváte, že jsem řekl: Jáť nejsem Kristus: ale *jsem poslán před ním. Onť musí růsti, já pak menšiti se. Kdo s neho přišel nade všeckyť jest . . . Otec miluje Syna: a ršecko dal v ruku jeho. Kdož věří v Syna, má život věčný: ale kdo jest nevěřící Synu, neusřít života.* (Jan 3, 28 n.)

8.

Totěž svědectví ještě mocnějším a závažnějším učiněno jest, když Jan do žaláře vsazen byl. Jan nazývá Ježíše Krista *ženichem*, kterýž strojí svatbu, sebe pak jen přítelem ženicha či družbou, který církev židovskou co nevěstu jemu přivedl. (Jan

*) Kužalům a kněžím, nechtícím Kristu práva toho připustiti, by zprzpění svatyně té překazil, a tážicím se ho: „Jakon mocí to činíš?“ — odvece Kristus: „*Zrušte chrám tento, a ve třech dnech jej zase vsdělám.*“ (Jan 2. 18. 19.)

**) Avšak právě on to byl, kterýž tělo Páně obdržev, a křtje je snal, a pohřbil. Dle tradice židovské pocházel, prý, Nikodém z bohatého rodu Gorionitův.

3, 29.) Nevěsta mívala ji provázející družky, panny, jakové uvodí Kristus v podobenství (Mal. 25, 1 — 13.) *)

Prvnější tři evangelistové začínají zprávu podávati o veřejném životu Kristově od té chvíle, když Heródes Antipa vsadil Jana do žaláře. (Mat. 4, 12; Mar. 1, 14; Luk. 3, 20.) V tom souhlasuje také čtvrté evangelium a dokládajíc takto; „Tedy jakž poznal Ježíš, že slyšeli Fariseové, žeby Ježíš více učenníků činil . . . nežli Jan . . . opustil Jůdsko, a odšel opět do Galilée;“ (Jan 4, 1—3.) kdežto z většího dílu ten rok byl strávil, vůbec nedbaje na to, co se říkalo: že „žádný prorok z Galilée nepovstává.“ (Jan 7, 52.) Že byli Galilejští pro zvláštní svou mluvu, kterou se lišili od Židů v Jůdce usedlých posmíváni, tomu učí starožitnosti židovské.

II. Kristovo působení větším dílem v Galilei až do stěti Jana Křtitele.

Druhý rok.

9.

Když Ježíš skrze Samařsko putoval, nabídl se k důvěrnému se Samaritánkou rozmlouvání. Sv. evangelista chtěje na čas toho ukázati (Jan 4) di: že měli Židé ještě čtyři měsíce čekat, než by krajiny jejich ke žni zbělely. A když opět se do Galilée navrátil, stalo se, že s počátkem téhož roku sobě apoštolové vyvolil z těch, kteréž potud jednak při sobě měl, jednak, aby se po domácku zaneprázdňovali, ponechal. — Již pak Ondřej, Petr,

*) Josef Flavius považuje Jana za mravokáratele, jenž byl svou ctností a popularitou nad jiné slynul. Antiq. XVIII. c. 7. pag. 502. „Heródes (Antipas) zabil Jana příjímí Křtitele, muže hodného, židy vyzývajícího, aby ctnosti, a zvláště pobožnosti a spravedlnosti byli pilní, a přitom křest jeho přijali. Tak zajisté bude křest Bohu milý, když se nejen některých hříchů varovat, ale poocištění duše teprv čistoty těla hleděti budou. Lid se rád k němu valil, neboť řeči jeho mocně dojímaly. Heródes obávaje se, aby nějaká bouřka z toho nevystala; neb se zdálo, že všechno učiní lid vedlé rady Janovy, soudil za bezpečnější věc, prvé nežliby Křtitel co nového začal, člověka toho předejiti a zamordovati, neb bouřku nad hlavou chtěl zapuditi. Pro takové Heródovo podezření byl Jan do vězení dán, na hrad Machaerský vlečen a tam usmrcen.“ Po zdání našem přešlo více měsíců mezi uvězněním a odpravením Janovým.

Jakob a Jan otčinu a řemeslo zcela opustili, a všeho se odřekše lidi lovití začali. (Mat. 4, 18.—22; Mar. 1, 16—20.) I nezůstal Ježíš v Nazaretě; *) neboť ukázána jest pravda onoho přísloví: „*Prorok v své vlasti ve vášnosti není*“ (Jan 4, 44, Cf. Mat. 13, 57.) Zatím v Jerusalemě bylo více osob z Galilée probuzeno, an tam viděli zázraky Kristovy a tudy přijali jej. Tu opět slávu svou rozšířil, a sice v Káni (kdežto byl již dříve z vody víno učinil) uzdravením nemocného, jenž byl syn ouředníka královského z Kafarnaum, a již umírali počínal. (Jan 4, 45—47.) Také v Jůdstvu roznesla se veliká pověst o něm, když o slavnosti výroční, při rybnice bravném (piscina probatica) člověku 38 let těžce nemocnému zdraví navrátil. (Jan 5, 5.) Tam také připomenul židům vydané od Jana poslům jejich svědectví, řka: „*Jáť nepřijímám svědectví od člověka, než toto pravím, abyste vy spasení byli. Onť jest byl svící hořící a svítící. Vy pak chtěli jste jen na čas poradovali se v světle jeho. Ale já mám ještě větší svědectví, nežli Janovo . . . *tiť skutkové, kteréž já činím, svědectví o mně vydávají, že mne Otec poslal.**“ (Jan 5, 34—37.) **)

Taktě Kristus nadpřirozené poslání a Božství své poodslonil v Jerusalemě, anobrž i v skutku i v řeči mocným býti se prokázal. Než ne za dlouho v Jůdstvu pobýv, opět do Galilée odešel. Čtvrtý Evangelista ten rok na očích máje, co Ježíš nejvíce času v Galilei bydlel, ze všech zázraků, kteréž tam učinil, toliko ten o rozmnožení chlebů připomíná, jimiž 5000 lidí nasyceno; při kteréž příležitosti Kristus vznešenou řeč o víře a o chlebu nebeském či o večeři Páně byl učinil.

První tři evangelistové zase o mnohých zázracích ***) a řečech Kristových v touž dobu padajících připomínají. Řeč, kterou Pán na hoře držel, naplňuje u sv. Matouše tři kapitoly, t.

*) Nevíme jistotně, patřil-li sem to vyhoštění Ježíše z Nazareta (u Luk. 4, 16 n.) aneb do předešlého roku.

**) Tak mluvil Kristus, poněvadž po zdání Janových učenníků mistr jejich byl Kristem.

***) Sem kladou uzdravení člověka majícího uschlou ruku (Mat. 12, 9—13; Mar. 3, 1—6; Luk. 6, 6—11.) též uzdravení ženy osmnácte let nemocí skličené (Luk. 13, 10—17.) člověka vodnatelného a j.

5, 6 a 7ou, a zavírá naučení nejvýbornější. Mimo zázračné nasycení 5000 lidí, tu zase rozmnožením sedmi chlebů 4000 lidí od Krista nakrmeno bylo. Vzhledem obou těchto zázraků rozmlouvaje Ježíš se svými učenníky (Mat. 16, 9 a Mar. 8. 19) dí jim: „Ještě-liž se nepamatujete na pět chlebů pro 5000 lidu, a kolik košů drobtů jste sebrali? Řekli jemu dvanácte. Když také sedm chlebů mezi 4000 (lidu jsem zlámal), kolik jste košů drobtů vzali? I řkou jemu: „sedm.“ — Bylať to doba vyučování a zázraků. Lidé tu úsilím duchovním přitahují se k věcem nebeským; avšak toho, jenž tak mocně vyučoval, ještě v úplné důstojnosti jeho nepoznávají.

10.

Sami učenníci potud ještě dostatečně v něho neuvěřili; ne-jedni se od něho odloučili, když jim veliké tajemství o eucha-ristii přednesl. Než to samé odloučení sloužilo těm vytrvalejším ku posílení u víře. Ježíš praví ke dvanácti: „Zdaliž i vy chce-te odejti? I odpověděl jemu Šimon Petr: „*Pane, k komu půjdeme? ty máš slova života věčného! a my jsme uvě-řili a poznali, že jsi ty Kristus, Syn Boží.*“ (Jan 6, 68. 69.) Nedlouho potom bylo to samé vyznání důstojnosti Kristovy co nejslavněji a nejurčitěji ztvrzeno. Neboť blíže města Césa-rey Filipovy na otázku Kristem podanou, co o něm lidé smej-šlejí, — shledáno jest, že mnozí v něm Eliáše, Jeremiáše aneb Jana Křtitele opět z mrtvých vzkříšeného viděti se domnívají; jiní zase že za velikého proroka jej drží. „Vy pak kým mne býti pravíte“ — táže se Ježíš. — „Odpovídaje Šimon Petr řekl: *Ty jsi Kristus, Syn Boha živého.* To Petrovo vyznání bylo od Krista schváleno, a také tím zvelebeno, že on svůj záměr o založení Cirkve nepřemožitelné na jevo dal. „*Blahoslavený jsi Šimone, synu Jonášů: nebo tělo a krev nezjevilo tobě: ale Otec můj, kterýž jest v nebesích. I já pravím tobě, že jsi ty Petr, a na té skále vzdělám církev svou, a brány pekelné ji nepřemohou.*“ (Mat. 16, 15 n.)

Tudy byla věc patrnější, že Kristus jednak od Boha Otce přišel, kterýž jej od věčnosti zplodil, a jednak, že i to jeho působení po všechny dny až do skonání světa trvati bude.

Než působení takové zdali toliko v tom záležitosti mělo, aby zde v blahodárném učení jeho se pokračovalo ?

Odp. Již ta Kristova řeč o chlebu nebeském (eucharistii Jan kp. 6) mohla sloužiti ke poznání, že po všechny věky spolek s obětí Kristovou za nás měl upodstatněn býti, jakožto záruka spásy věčné. Neb dí Kristus: „*Chléb, kterýž já dám, tělo mé jest, (jež vydám) za život světa.*“ (Jan 6, 52.)

Avšak Židé nejméně stáli na blízku té pravdy, že Messiaš co kněz účinkovati bude ; jakkoli ta nejzřetelnější proroctví (n. p. Isaiášovo kp. 50) před očima měli. A poněvadž sami apoštolé mohli jen poněmhu srozuměti, že Messiaš za hříchy světa *trpěti* bude : tedy nejprve Pán je poučil o svém *nastávajícím utrpení*. — „*Od té chvíle počal Ježíš učenníkům svým oznamovati, že musí jíti do Jerusalema, a mnoho trpěti od starších a zákonníků, a od kněží kněžských, a zabít býti a třetího dne z mrtvých vstane.*“ (Mat. 16, 21.)

Na závěrek dosavadního účinkování Kristova v Galilei kladou evangelistové zprávu o proměnění Páně před třemi učenníky, anof jim slávu božství Kristova patrně objevilo. Mělo se tak brána otevřiti lidu věřícímu, kterouž on po zdejším utrpení k blažené věčnosti vstupuje. (Mat. 17, 1 n.)

11.

V těch dnech stalo se, že Heródes poslal kata, aby sfal Jana v žaláři, jehož památku nepřestali ctíti učenníci jeho, až jak se zdá, na stanovisku židovstva zůstali, z něhož mimo jiné věci učenníkům Kristovým i to předstíráno, že by jim ostříhání stanov farisejských k mysli nešlo. Může býti, že se Janovi učenníci ve svém zdání o Kristu dále nepovznegli, leč k vidce o svatém a slávou krále pozemského nad jiné vynikajícím *Messiaši*. Pročež Jan jsa v žaláři k vůli jim ještě určité vysvětlení od Krista požádal, tázaje se: „*Ten-li jest očekávaný Messiaš, anebo jiný čekán býti má.*“ Anf byl ten předchůdce Páně před lidem u Jordánu Kristovo božství a důstojnost vykupitelskou vyznal, nesnadno jest věřiti, že by tu i sám byl skutečně pochyboval. Ovšemf držejí se mnozí té domněnky, že ta cesta, kterou Ježíš v nejhlubší pokoře k utrpení krácel, před Janem samým se ještě dost nevyjasnila; anebo že vliv Ducha Božího na

něj jeviti se přestal, když povolání, v kterém co předchůdce Kristů stál, bylo dokonáno; sic jinak nebylo by k tomu přišlo, aby učenníci jeho v tom zvláštní nauky byli potřebovali. Že potud ani ti nejblíží z příbuzných Ježišových neuvěřili v něho, nasvědčuje příběh následující.

III. Další život Kristů po smrti Janově, z většího dílu v Samařsku a Jůdsku.

Třetí rok.

12.

Blížili se dnové sváteční, čili hody stanů, a s tím se začíná rok třetí veřejného života Spasitelova.

Kristus nešel k hodu tomu s obyčejným zástupem, neboť *ho hledali Židé zabít*. I řekli jemu bratři (příbuzní) jeho: „Vyjdi odsud, a jdi do Jůdska . . . Činiš-li takové věci, (zázračným způsobem zakládaje říši Boží) zjev se světu. *Nebo ani jeho bratři *) nevěřili v něho.* (Jan 7, 1—5.) Putoval pak Ježiš později a samotně, ne tou obyčejnou cestou ke dni svátečnímu do Jerusaléma.

O té důležité pouli jen dva evangelistové zprávu dávají. U Matouše 17, 21. Kristus předpovídá smrt svou, pak v Kafarnaum přikazuje za sebe i za Petra dáti plat, ježž u Židů obyčejně vybírali prvního Adara (měsíce března), asi šest neděl před velikonocí. (Mat. 17, 23 n.) — Marek tolikéž vypravuje nám, jak Kristus po svém na hoře proměnění ihned rozmlouval o utrpení svém, a jak učenníci nesrozuměli řeči jeho. (9, 30 n.) Než podáno i to návěští, že Kristus od toho místa, **) kdežto se před Petrem, Janem a Jakobem proměnil, mimo Galiléi dále šel, aniž chtěl, aby kdo o tom věděl.

*) Příbuzní, kteří se v Písmě svatém vůbec a bez rozdílu bratřimi nazývají.

**) Byla to hora Tábor, dle církevní tradice, již znal sv. Jeronym a před ním Eusebius a o hoře velmi vysoké mluví svatí evangelisté Matouš a Marek. (Cfr. Calmeti Dictionar. biblic. voc. Thabor.) Sv. apoštol Petr (2. ep. 1, 18.) nazývá ji horu svatou.

Tedy, dle evangelia sv. Marka, té poslední Kristově přítomnosti v Kafarnaum předcházela cesta jeho po stezkách stran-
ních, o kteréž nikdo věděti neměl; proto že nechtěl Kristus
k svému utrpení pospíchaje, od lidu býti zdržován. O též pouti
mluví evangelista Jan, řka: „Kristus šel ke dni svátečnímu, ne
zjevně, ale jako tajně.“ (7, 10.)

O též cestě do Jerusalema sv. Lukáš a Jan obšírněji
zprávu podávají. Dle evangelium sv. Lukáše konal tu cestu
Kristus ihned po svém proměnění na hoře Tábor. Zatím, co
Jan ve svém evangelium jen čas udává, t. hod stanů, či sta-
nový (scenopegia), připomíná sv. Lukáš o té cestě Páně skrze
Samařsko. (9, 52.) Později vešel do městečka Bethanie (10,
38), Pak o dnech svátečních zase dle vypravování sv. Jana
odebral se na horu Olivetskou, (Jan 8, 1.) a potom na úsvitě
zase přišel do chrámu. Když pak se hod stánků dokonával,
chtěli Židé Krista kamenovati; on ale skryl se, a obcházaje na-
lulzl člověka toho, ježž byl slepého od narození uzdravil. (Jan
9, 35, cfr. 9, 11.)

Později nalazáme Ježíše, an učí v chrámě jerusalémském
při osmidenní slavnosti posvícenské, 25ho měsíce Casleva (pro-
vince) Jan 10, 22. *Tedy pobyl od podzímá až do zimy
třetího roku po své cestě skrze Samařsko vykonané v Je-
rusalémě a ve vůkolí.*

V přítomném občasí ostřeji vyniká všecken odpor učení
Kristova proti fariseismu kladený, a zase nenávisť Fariseů čím
dále zjevnější jest. Avšak Kristus důstojnost svého božství víc
a více odsloňoval, než-li prvé to činil. Jistě to Kristus, že mu
všecky věci dány jsou od Otce jeho (Luk. 10, 22); on jest
větší nad Šalomouna (11, 31.); s ním počíná nová doba krá-
lovství Božího. Zákon a proroci — doby staré — trvali až
do Jana (Luk. 16, 16). Nazývaf Boha Otcem svým. „*Jestliž
Otec můj, kterýž mne oslavuje, o němž vy pravíte, že
Bůh váš jest.*“ (Jan 8, 54.) Dále di: *Proč neš-li Abra-
ham byl, já jsem.* (tamž. v. 58.) „*Já a Otec jedno jsme.*“
(10, 30.) „*Já jsem vzkříšení i život.*“ (11, 25.)

Ale hrdí a nad lidem vládoucí Fariseové ještě k tomu
nepřišli, aby v Kristu pravého Messiáše, a byl pak jenom dle

představy židovské, vůbec byli poznali. „Dokudž duši naši dr-
žíš? — Jsi-li ty Kristus, pověz nám zjevně,“ (Jan 10, 24).
Co je potvrdilo v domněni jejich, žeby nebylo radno, přidati se
k němu, byla ta okolnost, že potud toliko obecný lid z čásky
přidržel se bo. „Zda-li kdo z knížat v něho uvěřil, aneb z Fa-
riseů.“? (Jan 7, 48.) Kristus brdosti židovské nejen nepochle-
boval, ale na Samaritanech obraz příkladného života opět jim
vystavil.

13.

Židé v svém odporu se vzímající opět a opět hrozili
Krista v chrámě, a jednou byli na tom, aby házeli na něho
kamením, a podruhé hledali ho jíti. (Jan 8, 58 n. a 10, 39.)
I Heródes Antipas jednal o bezživotí jeho. (Luk. 13, 31.) Po-
tom se Ježíš žalostně loučil s Jerusálémem a s Júdskem, kdežto
byl od slavnosti stánků až do zimy bydlel, a kamž po nedlou-
hém čase k svému utrpení se navrátili chtěl, jakož tu byl teď
právě, aby Júdsko napomenul. I odebral se Ježíš do Galilée
(cfr. Luk. 15, 4 n; Mat. 18, 1. n.) Tu ale jen maličko po-
byl, tak že sv. Lukáš řici mohl: „I stalo se, když se bral do
Jerusaléma, že šel prostředkem Samařska a Galilée. (17, 11.)
S počátkem měsíce Adara (března) přišel do Kafarnaum, kdežto
upomínán byl o daň cbrámovou z dvou drachem záležející. Od
tedka zprávy obou prvních evangelistů opět se s Lukášem
shodují.

14.

Z krajiny galilejské obrátil se Ježíš, když zima pominula,
do končin jordánských. A jakož byl při tajné pouti své skrze
Samařsko všady národní hrdost Židů pokořil, tak i v končinách
těch potískal hrdost všeho druhu. I postavil díte všechněm za
příklad, kdož povolání jsou v království nebeské. Přidal také
naučení, týkající se zvláštních poměrů žití lidského; n. p. když
odpověděl Fariseům, že nesluší propouštěti manželky (Mat. 19,
3 n.) Na své cestě přišel za Jordán, na to místo, kdež nej-
prvé Jan křtil, a zůstal tam. (Jan 10, 40.)

Návěštím o smrti Lazarově v Bethanii vybládnut byl Kristus aby ve vůkoli jerusalémském pomeškal, kdež i minulý podzim ho viděli. Pro vzkříšení Lazara z mrtvých nad míru se rozničila nenávisť farisejská, tak, že od toho dne mysleli, aby jej zabili. (Jan 11, 53.) Než hod Boží velikonoční ještě nenastal. Ježíš pak nechodil zjevně u Židů, ale odešel do krajiny podle pouště, do města, kteréž slove Efrém, a tam se zdržoval po několik málo dní před Velikonoci. *)

15.

Když pak skrze město Jericho dále putoval, mnohý vstupující zástup učením jeho tak byl dojat, že vítězoslávy při průvodu jeho nadíti se bylo. (Mar. 10, 32 n.) Ale Kristus opět předpověděl o svém utrpení. (Mat. 20, 17 n., Mar. 10, 32 n. Luk. 19, 31 n.) Než učenníci ještě nesrozuměli tomu, anobrž dva z nich nejen osobně, ale i skrze matku svou o první místa v budoucím království jeho se ucházeli. (Mar. 10, 35.) Žádost jejich dle předsudků židovských složenou Kristus spokojil, řka: *„Seděti na pravici mé, neb na levici, není má věc dāti vám; ale dáno bude, kterýmž připraveno jest od Otce mého.“* (Mar. 10, 35 n. Mat. 20, 23.)

Že Pán slepému u Jericha zrak navrátil, kladeno za věc pozorů nejhodnější (Luk. 18, 35 n.), tak, že tam pro veliký zástup musel Zachéus vstoupiti na strom, aby Ježíše uviděti mohl (Luk. 19, 1.) Při podobné příležitosti mluvil Ježíš v podobenství o hřivnách. (Luk. 19, 12; Mat. 25, 14 n.)

Tehdáž uzdraveni byli od Krista dva slepí — Marek jen o jednom, Bartiméovi vypravuje, 10, 46. an zatím Matouš tu dva příběhy v jedno spojuje a dí, — že velebili Boha z těch věcí a šli za Kristem. (Luk. 18, 35; Mat. 20, 29 n.) Než milému Pánu nebylo neznámo, že Fariseové a kněží v Jerusalémě radu drželi, aby jej jali. (Jan 11, 56.)

Když tedy šest dní před Velikonoci do Bethanie přišel, a

*) Byla to třetí Velikonoc veřejného života Kristova, když jej ukřižovali.

tam při večeři Maria sestra Lazarova drahými mastí pomazala nohou jeho, on vykládaje tuto laskavou službu, doložil: *Ku pohřebu mému to učinila.* (Jan 12, 7; Mat. 26, 12.) U lidu ovšem rostla vážnost ku Kristu, tak že zástup do Bethanie se valil, aby jej a z mrtvých vzkříšeného Lazara uzříti mohl. (Jan 12, 9.) A když milý Pán brzy potom se do Jerusalema bral, sedě na oslátku, *) v průvodu slavném jako král byl uvítán. (Mat. 21, 1 n.; Mar. 11, 1 n.; Luk. 19, 29 n.; Jan 12, 12 n.) „Hosanna! Požehnaný král, jenž se běře ve jménu Páně; pokoj na nebi, a sláva na výsostech!“ (Luk. 9, 37.) Tak tisícerym hlasem zvěstováno, že přišlo království Davidovo. **) Než Kristus žalostně palil na to plesání lidu. Hrozící Jerusalemu zkáza ku pláči jej pohnula. (Luk. 19, 41.) Nebyloť před ním skryto, co nejednou uzavřeno v radě farisejské o bezživotí jeho. (Mat. 26, 4; Luk. 19, 47. Jan 11, 53.) Dobřeť znal nenávisť knížat kněžských a fariseů, při tom jasání ke cti Páně jen blížících; znal tu nestateč obecného lidu. (Mat. 21, 15; Luk. 19, 39.) Výstupem Kristovým v chrámě ukázáno jest, že opomítal přítulností vrtkavé luzy, jejíž horlení tudíž ochladlo, když byl Pán ve spravedlivém hněvu svém kupce a prodavače, již podruhé, z chrámu vyhnal. (Mat. 21, 12; Luk. 19, 45.) ***) Jako za předešlého léta, když Kristus 5000 lidí zázračně nasýtil, mnozí chtěli jej učiniti králem (Jan 6, 15.), tak zdá se, jakoby teď královskou čest jemu vzdáti žádali. Než lid neměl mu co dáti, ale sám od něho měl vzítí, a to byly nebeské dary. Protož i Kristus učil na každý den v chrámě. (Luk. 19, 47, 20, 1; Mat. 21, 23 n; Mar. 11, 27.) a při příležitosti na lapavé otázky odpovědi dal; n. p. o platu, kterýž se má dáti císaři. (Mat. 22, 15; Mar. 12, 12; Luk. 20, 20.)

Saducéové zapírajíce článek víry o těla vzkříšení na pravdu poukázání býti museli. Čím více zákonníci osidly vlastních

*) O tom předpověděl Zachariáš 9, 9.

**) Dle Luk. 19, 37, nejbliž zástupové náčelníků, v širším smyslu; dle Mat. 21, 9! zástupové; dle Jana 12, 12. mnohý zástup.

***) Dle Mar. 11, 12 n. bylo by to chrámu vyklizení klásti na sejtí nejprv přístů, když i kleibou sůžen jest nenáležité flk.

nesnází a sofistických (mudráckých) pletich jej zaplésti hleděli, on tím prostějšími a ráznějšími důkazy je porovnal. I umlkl konečně, jak mile slovy ze žalmu: „Řekl Pán Pánu mému: Sed na pravici mé,“ na božství Messiášovo upozornění byli. (Mat. 22, 41 n.; Mar. 12, 36; Luk. 20, 41.) Každým tklivým srdoem hýbají ta přimlouvání Fariseům a Zákonníkům pro jejich převrácenost v smejslení i jednání. (Viz Mat. 23, 1 n.)

Co Kristus v těch velikých dnech o zavržení Židů pro jejich nevděk, o zkáze Jerusáléma, a o skonání světa předpovídá, spojeno jest s napomenutím k očekávání těch věcí, kteréž přijdou, a k potřebě ustavičného bdění a modlení.

16.

Odpor ten, jež Kristus duchem liché horlivosti zanicenému lidu kladl, může všem za příklad sloužiti. Ani pochlebného slova nemluví, aby lid rozčilil; veliká přisnost proti vládě ducha smyslného v Svatyni, právě od smyslu tělesného odhrožuje, a nejvíce těch, kteří k získání sobě přízně lidské nejmocnějšími nástroji bývají, Fariseové a Saduceové, přicházejí k zahanbení. Co tu mistr nebeský lidu podává, jest učení spásy a vzbuzení těch, kdož upokořeni jsou. Tak jedině ten činili mohl, kterýž přesnou pravdou člověka posvětili a spasiti chtěl, a jemuž lidé ničeho dáti nemohli.

Když pravda k člověku blízko státi chce, tu on, jako nemocné dítko, máje léku užívati, v lékaři svého nepřítele vidí. Taktě byl Kristus za nepřítele pokládán od těch, jichžto rány zhojiti chtěl. Ti kdož Krista na smrt odsoudili a ukřižovali, ne nade všecky převrhlejšími učinění jsou. *) Každý člověk, božské pravdě odpíraje, nalezá se v témž postavení a rozpoložení.

17.

Velikánoc se přiblížila, a Kristus prvního dne přesnic se

*) Pohané při svém nábožensví počínali si bezžertněji. Oni nepodvracejí sice základy věro- a mravoučení, ale zpotvořující jich, v bezčestí ubíhají. Věk náš ale, nedrží-li se církve na skále vzdělané, staví na písku viru svou, a po týchž perlách šlapá, jichž by sobě nejvážší vážit měl.

svými učenníky jedl beránka velikonočního. *) Tu připomenul učenníkům svým, že nejen umřítí musí, ale že i tělo jeho *za ně* vydáno, (Luk. 22, 19.) a že krev jeho *za mnohé* vylita bude na odpuštění hříchů (Mat. 26, 28; Mar. 14, 24.) Ze slov těch učíme se znáti, co v sobě obnáší *zástupná moc k smýření* lidstva skrze utrpení Kristovo. Výrok Jana Křtitele: „*Hle Beránek Boží, hle kterýž snímá hřích světa!*“ (Jan 1, 29.) — nyní od Krista samého v nejslavnější hodině vysvětlen jest. **)

S tím souvisí slavnost, kteráž na rozkaz Kristů od apoštolů opětovali se měla, a kterouž on sám slavil tak, že chléb v své tělo, a víno v svou krev proměnil. Ta od Krista s apoštolů nejposléze stolicího ustanovená památka jest nám od apoštolů a jejich nástupců nejen poukázána, ale i zachována v eucharistii jakožto oběť a přijímání svaté.

Při ustanovení nejsvětějšího úkonu toho apoštolům svěřena jest moc, nejen vyučovali, ale i rozdávati tajemství Boží.

18.

Již pak rmpuťicím se apoštolům dává Kristus naučení o studnici nadpřirozené síly, k tomu cíli a konci, aby království Boží nejen zvěstovali, ale i moci vyšší na jevo dáním štipiti mohli. *Ducha svatého* měli přijmouti, toho vzdycky s nimi zůstávajícího učitele a síly nadpřirozené rozdavače. (Jan 14, 15 n.) —

Zřetelněji nežli kdy jindy mluvil tu Kristus o své božské důstojnosti, o Otci a Duchu svatém. Slova, ježto pronesl Kristus v modlitbě o své oslavení, za své učenníky i za ty, kterýž v

*) Pod prvním dnem přemíc, nikoli večer, nýbrž dle mluvy tehdejšího času začátek 14. měsíce Nisan rozuměn býti má. Jakožto Messias mohl, ano k dosažení vyšších účelů chtěl Kristus večereti nejposléze se svými, a učinil tak o 24 hodin dříve ostatních Židů. (Cfr. Časop. p. k. D. roč. 1848. svaz. 2. str. 18.)

**) Jan 8, 24 „*Nebudete-li věřiti, že já jsem*“ (s hůry seslaný vykupitel) „*semfete v hříchův svět.*“ (Viz níže o trojím ouřadu Kristově.)

něho budou věřiti, — ukazují na základ křesťansko-katolické theologie. (Jan 17.)

Avšak zármutek naplnil srdce učenníků, když spasitel jat, odsouzen a ukřižován byl. *) Teprva po z mrtvých vstání jeho nabyli srdnatosti. Toť jim bylo dostatečnou jistotou a zárukou, aby i těm nejpodivnějším věcem uvěřili. Teď ke všemu zcela jiné měřítko přikládali. Teď podávané Kristem naučení mělo pro ně dvojnásobnou cenu. Ačkoli jen maličko dní Ježíš s nimi obcoval, mohli teď v témdni více se naučiti, nežli prvé za mnohá léta. Ještě v Jerusalemě dal jim Kristus moc svazovati a rozsvazovati; potom v Galilei, kamž po Velikonoci učenníci odešli, opět slavným způsobem udělil Petrovi moc nejvyššího úřadu pastýřského.

Všemu působení a vyučování Kristovu té doby tou okolností, že on z mrtvých vstal, přidáno váhy, ku které nic není co by se přirovnalo. Protož apoštol Pavel asi 25 let později ten skutek, že Kristus po svém z mrtvých vstání se ukázal, nade všechny jiné vynáší: „*Vidím jest od Petra, a potom od jedenácti. Potom vidím jest více než od pěti set bratří spolu, a nichžto mnozí až dosavad živi jsou, a někteří zesnuli. Potom vidím jest od Jakoba, potom ode všech apoštolů.*“ (1. Kor. 15, 5 n.) Tam jim dal ten veliký rozkaz, aby jdouce po všem světě, učili všeccky národy zachovávatí všechno, což jim koli přikázal, a křtili je ve jmenu Otce, i Syna, i Ducha svatého. (Mat. 28, 19. 20.)

19.

Deset dní před Letnicemi byl s nimi Ježíš zase v Jerusalemě, a přikázal jim, aby z města toho neodcházeli, dokudž nebudou oblečeni mocí s výsosti, aby mu byli svědkové až do

*) Ležel pohřben v hrobě 40 hodin; totiž několik hodin pátku, celou sobotu a třetinu nebo polovici neděle. Den začínal u Židů s večerem. (Viz Sepp. das Leben Christi, 3 B.) Řekové, Římané i Židé počítajíce dni, brávali též jednu část dne za den celý. O nadobyčejných událostech přírodních v tom čase, viz Euseb. hist. cirk. IX. 6. (Cfr. Kirchenlexikon v. Wetzer und Weike, fünfter Bd. Aug. 1850. S. 581.)

338 VII. Kniha. Kp. I. Letočetný přehled života Páně.

posledních končin země. To pověděv, vzal jest do nebe, a oblak vzal jej z očí jejich na hoře olivecké. Andělé poučili jich, že opět tak přijde, jakž jej viděli jdoucího do nebe. *)

Toť jsou stručné nákresey veřejného života Kristova; jakož jej sv. evangelia popisují.

20.

Viz tabuleční přehled.

*) Josef Flavius (nar. 37 † ok. 95 po Kr.), jemuž dle vážných kritikův se víra dáti může, v tento smysl svědectví o Kristu dává: „Téhož času byl Ježíš, muž moudrý, sluší-li jinak mužem ho nazývati. Byl nejistě činitel divných skutků a učitel těch, kteříž ochotně přijímají pravdu. I měl velmi mnoho stoupenců jak Židův, tak i Řekův. Kristus ten to hyl, ježž, když od knížat národu našeho byl obžalován, Pilát k smrti kříže odsoudil, předce nepřestali milovati, kdož tak s počátku činili. Neboť se jim třetího dne ukázal živý, tak jakož z nadšení Božího proroci tu a jiné mnohé podivné věci předpověděli jsou; a až dodnes pokolení křesťanské od toho jména majíc neustává — (Antiq. 18. 4. pag. 498.)

Důhadný či domnělý letočet veřejného života Kristova v krátkém přehledu.

Tischri.	Marcheschvan	Caslev.	Telbet.	Schebat.	Adar.	Nisan.	Ijar.	Sivan.	Thammus.	Ab.	Elul.
Sept.—Oct.	Nov.	Dec.	Jan.	Febr.	Mart.	April.	Mai.	Jun.	Jul.	Aug.	Sept.

Jan každé pokání na poušti. Jan křtí Ježíše Krista. Svadba I. Velikonoc. Nikodem. Kristus učí a píšeob
40 denní přist Páně. v 1) Vyhánění prodávačů z chrámu.
První apoštolův od Kr. Káni gal. z chrámu. povolání.

22

Kristus putuje zpátky do V Káni. Jan 4, 46. Kristus ve Apoštolé dá- Zástup 4000 Proměnění
Galilé. V měsíci Caslev Druhý povolání Petra. svátek Pu- vají zprávu. sedmi chleby Páně na
v Samarsku. Jan 4. Marek 1, 17. rim(?) v Je- Marek 6, 30. nasyčen. hoře Tábtor.
Jan Křt. do vězení dán. ruselémě. II. Velikonoc.
Marek 1, 14. Poselství Janovo z ža- Jan 5, 1. Jan 6, 1. n. Jan Křt. stat. Mar. 6, 27.
láře ku Pánu. Rozeslání Zázračné 5000 Dobré vyznání Petrovo.
Luk. 7, 19. učenílků. mužů nasyčení. Církev na skále.

Kristus putuje tajně k Kristus v Bethanii. 1) Kristus v III. Velikonoc Na nebe vstoupení
svátům Stánků. Jan 7, Luk 13, 22. Jan 11, 1. Kafarn. v Jeruselémě Kristus Sešelší
1. n. Luk. 9, 51. 1) Kristus o slavno- 2) Putuje vy- slavená. v Galiléi Duchu sv.
Rozeslání 72 učenílků si posvěcení chrá- chodní stranou 2. Vyhánění pro- Petr za pa-
v Samarsku. mu v Jeruselémě. Jordánu do dáváčů z chrámu stýře ustanoven.

2) Návrat jeho skrze Jeruseléma. Poslední večere.
Samari do Galilé. 3) Přítomen v Ukřižování a
Bethanii. Lazar. z mrtvých vsta-
4) Poodjití do města Efrém. ní Páně.

Kapitola druhá.

Pojedinnosti při životu K. Pána.

1. Dva evangelisté ukazují na dům Davida krále, z něhož podle těla Messiáš pochází. Avšak Matouš sstupuje v rodopisu od předkův ke vnukům, kdežto Lukáš od vnukův na horu jde. Potom Matouš strom rodu Kristova jen až na Abrahama, Lukáš pak až na Boha vede, aby ukázal, že jako Adam zemským, a Bůh nebeským otcem všech lidí jest, tak také z rodové řady vycházející Messiáš spasitelem všeho lidstva státi se má. Dále, počínajíc od Davida vystupují u Matouše jiní předkové Kristovi, nežli u Lukáše. Jednou toliko v obojím rodopisu uhozujeme na stejná jména; totiž v obou dvou nalezájí se *Serubabel* a *Salathiel*. Má-li ta věc se objasniti, ovšem připustili třeba, že Matouš rod Kristův od Davida podle zákona světského skrze Josefa, a Lukáš zase skutečný a přetajemný rod ten skrze Marii popsal. Oba byli z domu Davidova; o čemž svědčí cesta jejich do Betléma, aby se tam dali zapsati a jmění své udali. Josef pocházel z krále Šalomouna, a Maria z jiného syna Davidova, t. Náthana. Že pak i v rodopisu Marie panny přicházejí jména Serubabel a Salathiel, není věc neslýchaná; neb v liniích pobočných (královských) všudy takéž jména se naskytují, jako v domích hlavních. (Cf. Haneberg. S. 549.)

2.

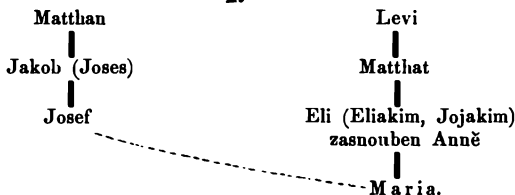
Rodičové Kristovi v Nazaretu vedli život tichý. Josef tesařil a v témž řemesle jak podobno, pomoci nalezal od svého chovance Ježíše, tak že jeho sousedům nic při tam neobyčejného nepřipadlo. Z delšího přívku museloť k tomu přijíti, že při domě Josefově mimo tichou domácnost ničeho nepozorovali. Nebo když Kristus od 30ho roku učili a kázati počal, divili se jeho řečem a pravili: „*Zdaliž tento není syn Josefov?*“ (Luk. 4, 22.) A po návratu Páně ze slavnosti v Jerusalemě do Nazareta (Jan 4, 22.); „*Odkud má tento moudrost tu a moc? Zdaliž tento není syn tesařův? zdaliž matka jeho ne-slove Maria, a bratři jeho Jakob, a Josef, a Šimon, a Jůdas? a sestry jeho zdaliž nejsou všechny u nás? **) „*Odkadž tedy má*

*) Hebrčové, jakož víme, mají pro strýce, ujce, tety a ujkyňe toliko slova: bratři a sestry.

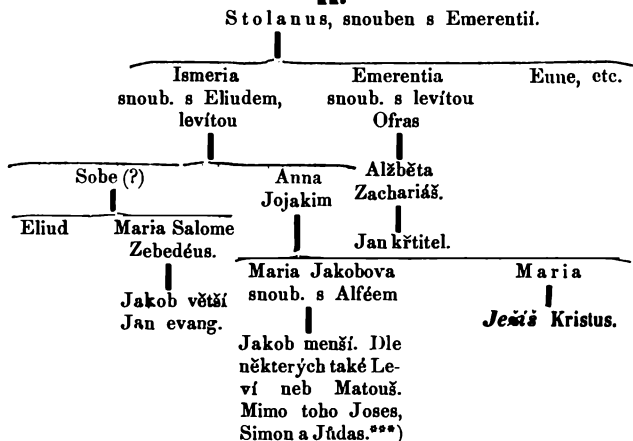
všecky ty věci?“ (Mat. 13, 54 n.) Ohlasy ty sousedstva Ježíšova v Nazaretu, spojené s vyjádřením u Jana 7, 15 — „kterak umi tento Písmo, neučiv se“ — svědectví dávají, co drželi jest o snářství těch takových, dle nichžto Kristus v Egyptě snad v Alexandrii anebo jinde na učení chodil. **)

Z rodosloví, jakož z evangelií a z oustního podání dá se dvojí přehled Kristových příbuzenců sestaviti, a sice :

I.

II.

**) Viz : Sepp's Heidenthum & 3 Thl. S. 55 5 5q.

*** Hebrejové, jak známo, měli jen jedno slovo pro strýce a tety, ujec a ukyně, totiž *ach*, *achot*, bratr, sestra, bratrovec, sestřenec, bratrovna, sestřenice. Cfr. Windischmann ad Gal. 1, 19.

Od té chvíle, co začal Ježíš veřejně kázati, jak sám, tak i učenníci jeho z dobrovolných darů sobě výživy hledati museli. V té věci byl Mistr božský poukázán na ty, kteříž učení jeho poslouchali. Některé ženy, kteréž obrátil aneb uzdravil, přisluhovaly mu ze statků svých; jmenovitě Maria Magdalena, z nížto bylo sedm zlých duchů vyšlo,*) též Joanna, manželka Chúsova, ouředníka Heródova, a Susanna a mnohé jiné. (Luk. 8, 2. 3. Cf. Mar. 15, 40. 41.) Nedlouho před poslední Velikonocí, když v městě Kafarnaum byl upomínán o plat, jež k chrámu Božímu sbírali, stalo se, že peněz neměl. Tedy zázračně ten plat sehnati „a za sebe i za Petra dáti rozkázal.“ (Mat. 17, 26.)

O postavě a tvářnosti těla Kristova, velmi málo říci můžeme. Že Kristus, nastoupiv své učitelství, nevypadal mladičkým, podobno jest z onoho textu: „*Padesáti let ještě nemáš, a Abrahama jsi viděl.*“ (Jan 8, 57.) Ani obličej Kristů nemohl býti takový pro maličké, aby jich byl od sebe odstrašoval. (Mat. 19, 13. n.)

Zajisté, celou svou osobou Kristus znal každého dojímati, a zvýšenjším citem na své vlastní odpůrce tak působiti, že svalé úcty mu odepřítí nemohli. Když n. př. krajané jeho ze zlosti vedli ho až na vrch hory, aby jej dolů strčili, a on bera se prostředkem jich, ušel — tu žádný se nesměl dotknouti ho. (Luk. 4, 30.) Též na hoře olivetské, kdež od Židů najatá spřež jej svázali chtěla, hned na ta slova jeho: „*Já jsem.*“ — postoupili nazpět, a padli na zem. (Jan 18, 6.)

Ovšem, že i zde ta jeho duševní stránka mocněji působila, nežli tělesná. Dojista, Jan apoštol začíná sice první své psaní řka: „Co jsme svýma očima viděli, co jsme spatřili, a čeho se naše ruce dotýkaly . . zvěstujeme vám“ — však nic nepraví ani o tváři, ani o postavě osoby Kristovy, nýbrž mluví o božství jeho, o učení jeho, o díle jeho spasitelském. V tom se na oči staví obraz Páně. I není žádné stránky při Kristu Pánu, jakéhož popisují evangelia, kteráž by v církvi důstojných zastupitelů nenalezala, byť pak i nadlidských sil to bylo stálo.

*) Že Maria Magdalenská od Marie, sestry Lazarovy, a tato opět od oné Luk. 7, 37. nejmenované kajícnice rozdílná není, stvrzeno jest vážným svěděním starožitností. (Viz Haneberg, S. 551 f.)

Kapitola třetí.

Kristus jako prorok, jako kněz a král.

I. P r o r o k.

Trojí ouřad či důstojnost v st. zákoně nastíněnou spojil Kristus ve své osobě tak, že spolu prorokem, knězem a králem jest.

1.

Prorocká důstojnost Kristova zračí se v tom, že byl *od Boha poslán*, že svá učení zázraky stvrdil, a Písmo, i co sám předpověděl, naplnil. „*Mé učení není mé, ale toho, kterýž mne poslal.*“ Jan 7, 16. Toť jsou slova vyjadřující povolání jeho k božskému učitelství.

Od Krista jako prorockého učitele zvěstovaná pravda také ten neomylný zákon obsahuje, ježž světu ustanovil. Jemuž nepostačilo, na svědectví Janovo se odvolati (Jan 5, 34), a protož pravil: „*I sám Otec, kterýž mne poslal, vydal svědectví o mně.*“ (ibid. 37.) Kristus vypravuje nám o tajemstvích jež od věčnosti viděl v lůnu Otce svého. V božské osobě jeho obleskuje se vzor svrchované dokonalosti, po kteréž toužili máme. Apoštol pak dí: „*Kristus jest nám učiněn od Boha moudrostí.*“ (1. Kor. 1, 30.)

K pojištění té věci, že Kristus jako prorocký učitel zplnomocněn jest od samého Boha Otce, odvolává se

1. na své zázraky (Jan 5, 36); jimiž uléčil tělesné i duševné neduhy, a které nižádné zvědočtivosti nehověly. Pouhé slovo jeho stačí, aby slepí viděli, mrtví z hrobů vstali, hříšníkům hříchové jejich odpuštění byli.

2. na starozákonní proroctví o Messiáši (ibid. 39.)

3. na poznání, jehož nabývají, kdožkoli činí blášenou od něho vůli Otcovu. (Jan 7, 17.) a

4. na zkušenost. Jan 8, 31 n: „*Zůstanete-li vy v řeči mé, právě učenníci moji budete, a poznáte pravdu a pravda osvobodí vás.*“

2.

Forma, ve kteréž učil Kristus, lišila se od oné zákonníkům obyčejné. Tito, chtěje pravdu Boží vykládati aneb o něčem

důležitém mluvití, nejprvé řadu jistých domněnek uvodili a pak jedny k druhým přirovnávali. *) Kristus ale zpříma pravil: Tak a tak jest. On mluvil a učil jako moc maje (Mar. 1, 22.) Jen kde panující domněnku opravit chtěl, vztahoval svou řeč na slova dřívějších učitelů. (Mat. 5, 43 n.) **)

Místo, kdež Kristus lid vyučoval, nebylo, aniž býti mohlo jedno a též, jakož bylo u obyčejných rabínů, kteří jen ve školách učili. Onť na pahorcích, na poušti, na lodi všemu lidu obšírněji kázal, a mezi tím i do škol *velmi často* učil chodil. (Mat. 4, 23 ; 9, 35 ; 13, 54 ; Jan 6, 60.)

Avšak jen málo kdy své učení po školsku vykládal ; jako naproti Saducéům, jenž před ním se vytasili s otázkou o nesmrtelnosti duše. (Mat. 22, 27n.) Velmi rád učil v podobenstvích, jež i sám někdy vykládal. Cfr. Sedmero podobenství o království Božím ; o rozsevači, o koukolu mezi pšenici, o zrna horčičném, o kvasu, o pokladu, o drahé perle a o síti spuštěné do moře. Mat. 13, 3 n. Nikdy nenalezáme, že by k posluchačům svým v uměleckých obrazech mluvil. Cokoliv od něho v podobenstvích mluveno jest, v lidském životě, aneb v samé přírodě, nabylo vysvětlení skrz takové úkazy, kteří otevřenému rozumu tajni nejsou. Nikdy nenarážel na věci, které jen učeným lidem známé býti mohly. Maličkým podával mléko, dospělým silnější pokrm. Nejednou i přísloví použil.

3.

Co do objevení tajných a potud neslýchaných věcí, sám o tom vážně mluví řka : „*Pravím vám, že mnozí proroci a spravedliví šádali viděti, co vidíte vy, a neviděli, a slyšeti, co slyšíte vy, a neslyšeli.*“ (Mat. 13, 17.) I mohl on světu věci odkryti potud neznámé, neboť od Otce přišel. (Jan 3, 2n.) Toť ale ne jediný byl úkol učitelského povolání

*) Ve knihách rabínův nenacházíme příkladu, kdežto by se důležité zásady náboženské provedly způsobem důstojným. Obírali se více méně s hračkami, a bavíce se všelijak se skořápkou, hrubě nic neprohlédali k jádru věci. Kristovy však řeči byly krátké a stručné, on nemluvil jako sofista, nýbrž mluva jeho byla moc Boží. Justin M. apolog. 1. c. 14.

**) Slyšeli jste, že řečeno bylo: Milovní budeš bližního svého, a nenáviděti budeš nepřítelů svého. Mat. 5, 43 n.

jeho. Chtěl on i ty věci přednesti, bez jichžto vědomí člověk ani vzhledem Boha, ani vzhledem sebe samého, chce-li býti věčně blažen, obejít se nemůže. Mnoho poučení již od proroků pocházelo. Něco také mudrci pověděli jsou; avšak vedle svalé pravdy nejednou lež postavili, anebo pravé učení zpřevraceli. Slovem Kristovým mělo, cokoli potud za pravé shledáno, z nemilých rozpakův vytrženo a s pravdami z úst Božích vyšlými v celek býti sestaveno. Protož bž Kristus sám přirovnává člověku hospodáři, kterýž vynáší ze skladu svého staré i nové věci. (Mat. 13, 52.) *)

4.

Způsob, kterýmž ohledně na Mojžíše a proroky počíná sobě Kristus, sám dosti zřejmě udává, když dí: „*Nedomnívejte se, že jsem přišel rušit zákona, aneb proroků: nepřišel jsem rušit, ale naplnit.*“ (Mat. 5, 17.) Naplnění to, jak hned tu v následujících verších čteme, spočívalo nejen v skutek uvedení starozákonních o Kristu prorocství, ale i v *doplnění a zdokonalení mravního zákona*, v čem neouplný a nedokonalý byl, jmenovitě co se týče lásky k bližním a čistoty mravů. (ibid. v. 21 n.)

5.

Zákon *obřadní* (ceremoniální) zase mnohem oužeji omezil, zvláště co do ostříhání soboty a očišťování. Obyčeje při bohoslužbě a k vyznačení posvátných závazkův uvedené prohlásil za užitečné, konáme-li je s dobrým úmyslem; ale také před

*) Sv. biskup Kartag. Cyprian jádro učení Kristova rozbíraje, dí: „Vůle Boží záleží v tom, co Kristus i činil i učil. To však, čemu učil, nebyla než pokora v obcování, stálost u víře, stydlivost v řeči, v činech spravedlnost, milosrdenství v skutcích, v mravích kázeň, neuměl učiniti krivdy, statečnost v snášení jí, s bratřími pokoj zachovati, Boha z celého srdce milovati, milovati jej, že Otcem, báti se, že Bohem jest; Kristu zhoľa nic nepředstavovati, poněvadž ani on nám nic nepředstavil, lásky jeho neodlučitelně se přidržeti, při jeho kříži pevně a důvěrně státi, kdy o jeho jméno a čest běžt, ukazovati v řeči stálost, s kterou jej vyznáváme, v mukách důvěrnost, s nimiž se potýkáme, při smrti trpělivost, kterouž korunováni býváme; to jest, chlti spoludědicem Kristovým býti; to jest přikázání Boží plniti a k vůli Otcově státi.“ (De orat. Dom. Viz sv. Thasc. Cæc. Cypriana Věk a Spisy vybrané. V Praze, 1844. str. 134.

svalouštvím výstrahu dával lidu řka: „Na stolicí Mojžíšově posadili se zákonníci a Fariseové. . Všecko cožbykoli vám řekli, zachovávejte.“ Mat. 23, 2 n.) Z druhé pak strany dí: „Nebude-li hojnější spravedlnost vaše, nežli zákonníků a Fariseů, nevejdete do království nebeského.“ (Mat. 5, 20.) Jinde zpřímá jim odrhal lidská ustanovení jejich, jmenovitě ta, kteráž oněm Mojžíšovým náležitě určitým odporovala. U p. že pilné umývání rukou před jídlem a po jídle za částku náboženství měli; (Mar. 7, 3.) anobř někdy pouhé lidské obyčeje nad božská příkázání vyvyšovali. (ibid. 7.)

Tudy to desateronásobné *běda*, nad zákonníky a farisey vyřčeno. Mat. 23, a Luk. 11.

6.

Příklad toho, jak volnějším vykladačům židovským Kristus, jako nový zákonodárce se naproti postavil, nalézáme u sv. Mat. 19, 3 n; *) Dle slov jeho jest manželstvo křesťanské řádně sňaté, nerozvížitelné.

Než on také předpověděl věci budoucí, kteréž se všech stránek ústavů Mojžíšových týkaly. Neboť prorokoval:

- a) o *obrácení na víru nejen Židů, ale i všech národů.* (Mat. 8, 11.)
- b) o *vyloučení mnoha Židů z království nebeského.* (Mat. 8, 12.; 21, 43.)
- c) o *skáse města a chrámu Jerusalemského.* (Luk. 13, 34. n.);
- d) o *vytvření Kristem založené Církve, a nepřemožení ji od bran pekelných.* (Mat. 16, 18.)
- e) o *pronásledování apoštolův, avšak i o velikých zázracích co skrze ně činěny, a o království Kristově, jež rozšiřovati budou.*

*) Někteří fariseové chtěli mít odpověď k vyvětlení textu Deut. 24, 1. Mojžíš, prý, povoluje, pod jistými výmínkami, manželku propustiti. Na to Kristus odpověděl, že se takové povolení týká Židů, jenž pro smilství totiž před sňatkem spáchané, aneb po sňatku pro cizoložství tak učiniti směli, avšak oni potom pro ledajakous nelibost manželky propouštěli. Takovým, jen pro věk zákona Mojžíšova platným povolením, moc vlastní o nařízení Kristova (co Bůh spojil &c.) jenž souvisí s prvotným manželským zákonem, zrušena není.

- f) o *Evangelium království Messiášova*, jenž bude *kázáno po všem světě*, na svědectví všem národům, a tehdaž přijde skonání. (Mat. 24, 14.)
- g) o *Jerusalému, že bude pošlapán od národů*, dokavadž by národové nebyli na víru obráćeni. (Luk. 21, 24; Řím. 11, 22.)
- h) o *zahynutí světa, a o příští Syna člověka k soudu*. (Mat. 24, 29; Mar. 13, 24 n; Luk. 21, 25.)
- i) o *skutcích milosrdných a rekovném vyznání víry, jenž se s odměnou v nebesích potkají; jakož i opominutí skutků těch, a zapření víry s věčnou pokutou se nemine*. (Mat. 25, 31 n. a Mat. 10, 32 n.)

Mnohá z proroctví Kristových již apoštolé sami viděli býti naplněná a sice :

1. o Kristovu utrpení a usmrcení v Jerusalemě ;
2. o jeho z mrtvých vstání. Mat. 26, 21. 32;
3. o zrazení ho od Jidáše a zapření od Petra. (ibid. 34. 75.)
4. o předjítí učenníkům do Galilée (26, 32)
5. o seslání Ducha sv.
6. o zvláštním mučennictví Petrově.

V proroctvích těch nalézáme dílem i to, což Kristus pravil *sám o sobě*. Vejš, v letočetném přehledu zmíněno i o tom co hlásal, aby se *božství jeho* odslonilo. I ubezpečuje nás, že sstoupil s nebe, aby vůli toho činil, kterýž jej poslal. „*A tato jest vůle Otce mého, kterýž mne poslal, aby každý, kdož vidí Syna, a věří v něho, měl život věčný, a já ho vzkřísím v den nejposlednější.*“ (Jan 6, 38 n.) Započal sice zakládati říši Boží mezi Židy, ale od těch měla se po všech pohanských národech rozšířiti. (Mat. 10, 24; 28, 19.) *)

Jako smlouvce milosrdenství Otcova jest Kristus.

II. K n ě z.

7.

Lidé po pádu Adamově *potřebují* kněžského prostřednictví, aby se dostali do říše Boží. Síla, jižto tělesným zrozením na-

*) K tomu vzaty buďte pojednosti, n. p. o hojném nalovení ryb a j.

bývají, k dosažení toho cíle nepostačí. Potřebí k tomu i duchovního narození. Duch kde chce, věje, a klade výminky, ku kterýmž aby rozum lidský napřed dosíhнул, s nutností se nestává. Jedna z těch výmínek jest: *Účastensví v smírující smrti Kristově skrze vřru a křest*. Neb „nenarodí-li se kdo z novu z vody a z Ducha svatého, nemůže vjiti do království Božího . . . A jako Mojžíš povýšil hada na poušti, takť musí povýšen býti Syn člověka.“ (Jan 3, 5. 14.) Tu máme naučení nejen o potřebné milosti prostředkující, ale i na smrt Krista ukřižovaného, ukázáno, jakožto na studnici milosti. Dálo se ukazuje na tu vřru, jenž ve spojení s přijetím křtu, jest prostředek k vážení ze studnice té. K Nikodémovi pravil Kristus: „Tak Bůh miloval svět, že Syna svého jednorozeného dal, aby žádný, kdo v něho věří, nezahynul, ale měl život věčný.“ (Jan 3, 16.) Ta slova úplně souhlasí s těmi, jimiž Jan Křtitel představil Krista lidu na poušti: „Hle Beránek Boží.“

Ovšem úzké by bylo ponětí, kdybychom v činnosti kněžské nic více sobě nepředstavovali, než toliko Kristovo skrze smrt na kříži zadostučinění za hříchy světa. Třé věci jest, v nichž záleží kněžské působení Kristovo, a sice: dokonalé vyplnění zákona čili jeho poslušnost; usmírující smrt, a skrze tu poslušnost i smrt u Otce nebeského *zastoupení naše a všech lidí* dobré vůle. Již na tu prvnější věc ukazuje sám Kristus, když dí: „Co libého Jemu (Otoi) jest, to já činím vždycky.“ (Jan 8, 29. Cfr. Řím. 5, 8n.) O usmírující smrti jeho svědčí Jan 12, 24; Filip 2, 5—8; Luk. 24, 26; Žid. 2, 8.; Kol. 1, 19—22.) — O zástupném dostiučinění za lid píše Apoštol Kol. 2, 14. Anobř sám Kristus modlí se za všechny řka: „Otče! Posvěť jich v pravdě své.“ (Jan 17, 17.) „Neprosím pak toliko za ně, ale i za ty, kteříž skrze slovo jejich uvěří ve mne.“ (Jan 17, 20.) A skrze povýšení na kříž chtěl všechny k sobě přivesti, kteří sloužili posavade ďáblu. Jan 12, 32. Ty všechny *momenty* kněžství Kristova obsaženy jsou v slovích: „Já jsem dvěře. Skrze mne vejde-li kdo, spasen bude.“ (Jan 10, 9.)

Nejúplněji vyrčeno jest kněžské prostřednictví Kristovo slo-

vy těmi, v nichž Pán připodobňuje se k viinnému kmenu, a dkládá: „Beze mne nemůžete ničeho učiniti.“ (Jan 15, 1—5.)

III. Ouřad či důstojnost Kristova a nejvyšší moc královská.

8.

Kristova moc a důstojnost královská má své ležiště ne tak sama v sobě, jako ve dvou prvějších, totiž v prorocké a kněžské, jelikož vůle Kristova jiná není, než v církvi, s kterou až do skonání světa bude, vše řídit i zpravovat, aby prorocké a kněžské působení až na konec dnů trvalo, pravda jeho ustavičně hlášána, a vykoupení uskutečněno bylo.

Onť sám sobě nade vším co na nebi i na zemi jest, moc přepisuje. (Mat. 28, 18; Jan 17, 2.) I prokázal tu svou moc rozličnými divy a zázraky v přírodě a nad přírodou činěné, v takové míře, jenž daleko vyšší jest, než-li při divotvorných prorocích vidíme. Chceť ovšem Kristus, aby všechny zázraky považovány byly za svědectví, že on jest od Boha poslán. (Jan 5, 36; 10, 37; Luk. 7, 22.)

Proroci činili zázraky po účastenosti moci Boží, kterou v okamžiku obdaření byli: Kristus ale činil zázraky svou *vlastní* mocí božskou. Proroci a jiní divotvorci objevili zázračnou moc v ten způsob, jako planety světlo vydávají: Kristus ale jako slunce zázraky působil. Protož mohl zplnomocniti apoštoly a učenníky své, kteréž k Samařským poslal, aby ve *jménu jeho* zázraky činili; a poslové ti radovali se, že se ve jménu jeho také zlí duchové jim podávají. (Luk. 10, 17.)

9.

V tom množství zázračných skutků (napočítlo se jich v evangelích okolo padesáti; Thoynard napočítal jich 47. Evangeliorum Harmonia. Paris. 1707. pag. 7. *) Kristus velemoc královskou v ten způsob odůvodňuje, že se lidé pozastavovali

*) Avšak při tom číslu nezapomínejme, že na ty zprávy, o nichž se jen vůbec udává, kterak Kristus zde a onde mnoho nemocných uzdravil, ohledu bráno býti nemohlo.

nesměli, vidouce, an *sákony* dává, *tresty* odpouští, prostředky k spasení ustanovuje.

Když tam šlakem poraženému zdraví udělil, zrovna také *hřichy mu odpouští*, a zase předeslav o svém plnomocenství ta slova: „Jako mne poslal Otec, i já posílám vás;“ dává moc učenníkům svým hřichy odpouštět i zadržovati. (Jan 20, 21 n.) Podobně na svou božskou moc se odvolává, když rozkazuje učenníkům svým, aby učili všechny národy a *křtili je*. (Mat. 28, 19 n.)

10.

Z té boho-královské moci on ty milosti svého kněžského prostředkování, jako nejdražší kameny v prsten znamení viditelných vsadil, skrze která nám učiněn jest spravedlností a posvěcením, 1 Kor. 1, 30. A zase ta znamení neviditelných milostí do lůna své Církve vložil; a jako stále působí tím během, jež sám vyměřil, tak také vždy skrz ony *dobrovolné dary*, buď bezprostředně, buď řízením Ducha svatého, bez přestání působí. To vždy trvající působení Ducha svatého k zachování Církve jest ustavičným a nejvyšším osvědčením královské moci Kristovy na zemi. Ovšem moc ta ne vždycky před každým tělesným zrakem odkryta jest, jako ona krále pozemského, jemuž vojska a pevnosti ve všem po vůli jsou. *)

S maličkem začíná povstávati *Církev* Kristova v Jeruslémě; chudí a skrovní na počet jsou přídrženci její. Ti pak, jenž ji vedou, zdají se nejápnými býti k rozhodnutí otázky: zdali dlužno, aby z pohanstva sbírání býti mající oudové Církve dříve na víru židovskou se obrátili. — Tu skrze Petra Duch svatý rozlušťuje věci pochybné, a když tyto pochybnosti ještě dále vznikají, též Duch naplňuje Pavla darem moudrosti a síly, a

*) Toho děkav máme na protivícím se vše Kristově Šaulu. Ten opatřený plnomocenstvím od vysoké rady jerusalémské, aby ještě vražditi mohl křesťany v Damašku, dříve než se nadál, obrácen jest na víru. Bylo to 25. ledna r. 786 od vyst. Říma, a 33 po Kr. o poledni, na blízku města, když rychle obklíčen bleskem s nebe na zem padl, a tu hned po Kristovu zjevení-se jemu, jako národů apoštol povstal. Zároveň tím, při kterém oslaní, spolu světlo, světlo nebeské v srdci mu záníceno, tak že potom co živ chlubil se mohl, že své evangelium od Pána přijal.

Církev vzdělává se i od toho, kterýž ji zpustošiti usiloval, a jest jako milý domov pro ty všechny, kdož skrze Krista v Bohu své spásy hledají. Již ve dvou desetiletích po na nebe vstoupení Páně možno jest Pavlovi Žlm. 18, 5. „*Po vsi semi vyšel zvuk jejich : a až do končin okrátku semě slova jejich*“ — na rozšíření Církve Kristovy obrátili. Prach ze sutin jerusalémských na všechny uhly světa jest zmitán a po všem světě rozptýlena synagoga; Církev ale víc a více a všudy se rozvíjela. Cítem panujícím, k němuž oud církve Kristovy přicházel, byla bázeň a láska synovská. „Hle, žid dává výhost pýše, Abrahamovi a Mojžíšovi, a odvažuje se pozemské říše messiašské; Hellen utíká ze sloupořadí stoického a stává se Ukřižovaného učenníkem; Říman ukazuje hřbet kapitolu a rád ssaje nauku pokory; pohan opouští chůlčům snadno hovějících bůžků a oddává se tuhé kazni a jařmu zapírání sebe.

Jižť pak jsme na tom, abychme založení Církve ve dnech půtky křesťanství s farisejským židovstvím a s prvními pohyby gnosticizmu v následující knize předmětem učinili.

K n i h a o s m á .

Počátek a vzrůst Církve Kristovy praci sv. Apoštolů až do zaniknutí sekty farisejské.

K a p i t o l a p r v n í .

*Příhody Židovstva od na nebe vstoupení Páně až do vyvrácení Jerusáléma. *)*

1.

Heródes Agrippa I. (onoho Aristobula syn, ježž Heródes Veliký kázal odpraviti) dříve než v Římě po Tiberovi K. Kaligula na trůn dosedl, ze žaláře co zchudlý dluhař puštěn nebyl. Teď ale na milost přijat a hojně obdarován uměl zastaviti mnohé císařské úsněsky, z nichžto, kdyby byly svou platností podržely, zkažení Jerusáléma o jeden věk dříve, nežli k tomu přišlo, byloby následovalo.

2.

Avšak mnohem větší přízně nabyt Agrippa u císaře Klaudia, s nímž byl co výrostek v domě Augustském v Římě vychován. Klaudius dobře věda, že přimluvou Agrippy podporován k císařství přišel, udělil mu titul královský, a mimo již prvé vykázaná mu panství ustanovil jej vládařem nad Júdskem a Samaří. I dlužno připsati to Agrippovi, že přísných proti Židům římským nařízení odvoláno, a toliko to opatřeno, aby vrtkavý lid ten při pořádku a pokoji se udržel. Tou změnou, jmenovitě v Římě, nemohli než mocně tažení býti první věrověstové do hlavního města toho, tak že ok. r. 42. p. Kr. apoštol Petr

*) Za dnů vlády idumejského domu Júdsko se nepřestalo naději kojit, že slávou nad ostatní národy vynikne. Že pak, čím ono se více odvracelo od ideí království Kristova, tím více apoštolské práce přinášely požehnání, z bližšího rozhledu v letopisech pod Agrippou a synem jeho upodstatniti lze.

tam knížecí stolici Církve Kristovy založil a pětmečítma let zpravo-
val. Ani nechťe musil tu Agrippa i při svém na křesťany
nevražení napomáhati Církvi Boží. —*)

3.

Ale jen na krátko potkal se s mocí a štěstím téměř ta-
kovým, s jakým Davidovi vládnouti se dostalo nad Israelem. I
přišlo k tomu, že svým zevnitřním bleskem zaslepen a pomstou
Boží navštíven byl, proto že nedal cti Bohu samému. (Skut. 12,
23.) Stalo se léta 44 po Kr. Ve dvou následujících letech,
když v Júdsku hlad panoval, přispěla mu v nouzi *Helena*, na
víru židovskou obrácená královna z Mesopotamie. (Skut. 11, 28.)

4.

Tedy Židé na krátko byli pod ochranou toho přátelství,
jehož král jejich Agrippa Starší u Klaudia došel. Vlast jejich
zase přímo od vládařů římských opanována byla. Tito ač moc-
ně drželi vládu, předce nevraživé chuti židovské zakoušeti
museli.

Hned první z těch v Paléstině ustanovených vládařů Kaspus
Fadus měl co činiti, aby skrotil kejklře a loupežníka Theo-
dáše, kterýž jako falešný messiáš povstal, slibuje, jako druhý
Mojžiš, že lid povede na poušť, a že se vody jordánské tak,
jako moře rudé před nimi rozdělí.

5.

Nástupce Fadů vladař Tiberius *Alexander*, bouřkám, kte-
réž na mnoha místech mezi Židy povstaly, odolati vstavu nebyl,
a snad také proto Klaudius vzhlednost Agrippy Mladšího tudy
rozšířil, že mu (l. 47 po K.) přidal kraj Chalcis na Libanu a
Batanejsko, (někdejší to podíl Filipa tetrarchy) s titulem králov-
ským, a oprávněním, aby nejvyššího kněze ustanoviti mohl. Než
ani Agrippa Mladší všem Židům proti Římu rozlíceným statně
neodolal.

*) Mocnější stranu židovskou naklonil sobě tou horlivostí, s kterouž město
Jerusalém upevňovati začal. Na rozkaz jeho přistavěná část města byla
otočena zdí, jenž nad ostatní silou předčila; neh i po Agrippovi Židé
koupivše k tomu právo v Římě, dostavěli tu zeď s devadesáti věžemi,
z nichž jedna sedmdesáte loktů zvýši byla. Flav. Jos. bell. jud. V, 4, 2.
Ta cit. hist. V. 12.

6.

Ventidius *Kumanus* nástupce Alexandrův, potlačil rozbroj, v němžto 20.000 Židů o život přišlo.

I nastupující *Felix* potýkali se musel při svém vladaření jednak s rotou zákeřníků a najatých vrahů, jednak s buřiči politickými a falešnými messiáši. Že pod ním vládla římská Židům ještě promrzelejší byla, přičítá se jeho zfištnosti a pejše.

To samé platí o Porciu *Festovi*, jež po sobě nástupce měl Felix. Dále i po Festovi vladař *Albin* (od r. 63—64.) rozmnožil kyselost mezi Židy svým nespravedlivým ouřadu vedením.

Mezi tím Agrippa Mladší stavěl pěkné budovy v Césareji Filipově a v Berytě. An kněži o šibřinky se hádali, domáhali Levité práva, aby oděv kněžům příslušící nosili mobli.

7.

V nejvyšším kněžství děla se změna za změnou, a čím dále, tím více spatřiti bylo, že ducb Áronův od kněžstva odstoupil. Pilátův nástupce Vitellius známého Jos. Kaifáše ssadil a na místo jeho povýšil Jonahana, syna Hannanova. Ale i ten brzo ustoupil bratru svému Tbeofilovi, a místo tébož zase Šimon Kantbar, syn Boethosů nastoupil. Jonathan, syn Hannanů tudíž místo Šimonovo měl opět osaditi; on však pustil bratru svému Mathiášovi v lebkost uvedené důstojenství. Na to Agrippa Ebi-onaje, syna Kantbarova za nejvyššího kněze ustanovil. Po smrti staršího Agrippy usazen byl od bratra jeho Heróda knížete v Cbalcis (r. 46 po Kr.) Josef Ben Kamith, a nedlouho potom Ananiáš. *)

8.

Život kněžů tehdejších, jmenovitě pod Ismaelem Fabí svě-táctvím pácbnul. Za vladaře Festa Josef Kabi, syn Simeonů, a po něm Anan, syn staršího Anana zastávali ouřad knížat kněž-

*) Při tak začastém ssazování velekněžů, nebylo jich málo, co bývali v tom důstojenství, a tudy snad apoštol Pavel nezná onoho Ananiáše v nejvyšší radě. (Skutk. 23, 2; 24, 1.)

ských. Na místo jeho dosadil mladší Agrippa Jesusa, syna Demnaiova, jehož ouřadování padá do těch dnů, když Gessius Florus Jůdsko zpravoval.

9.

Florus ten pro hrozné Židů trýznění zasloužil, aby zároveň s velitelem svým Nerónem v neblahé paměti zůstal.

Mezi tím mladé kníže kněžské Eleazar tolik sice docílil, aby napotom žádnému císaři obět se nepřinášela (r. 66 p. Kr.), avšak tudíž vojna s Římem se strhla. Sprvu větší zástup lidu držel s Římany, a pak přišlo k tomu, že válčili Židé proti Židům. I shlukše se proti Římu krutě bojovali, jedni pod vůdcem Janem z Giskaly, jiní pod knížetem kněžským Eleazarem, a ještě jiní pod Šimonem. *) To tři vůdci s vojskem proti vojsku, a jeden na druhého krvavý outok činili doma, an zatím od vojsk římských vně vyhrožováno.

10.

Vespasián měl z rozkazu Nerónova Paléstinu v mír uvést, a buřiče potrestati. I počal válečně s krajinou Galilejskou vyjednávat, kdežto dějepisec Josef silám jeho odpíraje udržeti se nemohl. Netrvalo dlouho, a Vespasián celé Jůdsko upokojil. Jediné hlavní město vzdáti se nechtělo.

Vespasián po smrti Neróna císaře zpět povoláný a za jeho nástupce přijatý, vynesl vůdcovství na syna svého Tita.

S rokem 70 po Kr. nar., právě o Velikonoci, ku kteréž odevšad množství Židů se sešlo, nastal boj krutější než prvé byl a Římané potkali se s odporem neobyčejným. Obležení Židé sobě zoufale počínali, činíce krvavé výpady na Římany. I dali se falešnými zázraky přemluvíti, že by dle starého proroctví jejich tu dobu měl svět na východu znova vykvesti, a *Jůdsko vlády světa se zmocniti*. **) Práví se, že lidem vidění o bitvách na obloze ukázáno, a s nebe ohně do chrámu spadnutí zpozorováno. V tom, prý, vrata svatyně samy od sebe se do

*) Eleazar obsadil vnitřek chrámu, Jan velikou síň, Šimon město dolní. Eleazar byl od krvostřeby Jana uklizen.

**) Tacit. hist. V. c. 13.

kořán rozavřely a slyšán jest hlas silnější nad hlas člověčí: „Bohové odcházejí“ — a zároveň nemalý hluk odcházejících se rozléhal. *) Ale ani ta znamení, ani domácí rozbroje, ani hrozný nedostatek potravy a nesmírný hlad, ani všechna přesila římská neodstrašily odvážných Židů. Titus musel takměř kročeje po kročejí lopotně a s velikým krve prolitím dobývat, a v tuhém boji od Velikonoci až do podzima všechnu válečnou sílu vynaložili. Konečně každá ohrada, pevná co tvrz, útokem vzata býti musela. Titus, cblěje zachovati stavení chrámové, truchlil, když oheň z něho vybuchnul. Nic platno, že oheň hasili rozkázal. Chrám ten slavný, (druhý) téhož dne a měsíce vyhořel jako první. **) V málo dnech potom vydobyta ostatní strana města, a toto se zemí srovnáno.

Ze Židů podmaněných část pobito, jiní do dalekých krajín rozptýleni, aneb do zajetí zavedeni byli, a všechno namáhání jejich, aby v Paléstině novou říši sobě založili, marné zůstalo. Věci, kteréž Kristus vzhledem Židů a města jejich předpověděl, naplnily se.

Než k utěšenějším stránkám naplněného proroctví o zrůstu Církve Kristovy, a k jejímu na skále založení se ohlednouce, co mezi tím, se stalo, vezměme na úvahu.

Kapitola druhá.

Kázání ss. Apoštolův. Církev v Jůdsku.

(Dobu třidesátiletí po na nebe vstoupení Páně popisuje kniha Skutků apoštolských.)

A. Za cisařů Tiberia a Kaliguly (34—41.)

1. Trvalo to asi roků sedm od na nebe vstoupení Páně, co žili Apoštolé společně, bydlejíce v Jerusálémě, kázíce svaté evan-

*) Jistý Jesus, syn Hanny ode čtyř let před válkou ve dne v noci volal: „Hlas od východu, hlas od západu, hlas proti Jerusálému a chrámu, hlas proti všemu lidu. Běda, běda, běda Jerusálému.“ Přiveden jsa před soudce, byl za to bit, ale nedal sobě v tom brániti, křiče tak bez ustání až do posledních dnů obležení. Když pak stoje na zdi městské, kamenem z nepřátelského prahu poražen byl, umíraje ještě volal: „Běda městu a chrámu, běda lidu a mně.“ Tak napsav historik židovský Josef Flavius dokládá, že kněži na den Letnic před obležením Jerusálému noční dobou znslechli hlas v chrámě volající: „Opusťme toto místo.“

**) Totiž 9. dne Ab (července) r. 70 po Kr.

gelium, a rozdávající tajemství Boží. Tu byli již vyvolili Matěje na místo Jidáše iškariotského k doplnění kollegia jejích. Tu také sstoupil na ně Duch svatý, kterýž nadpřirozenými dary je obohativ z mužů bojácných reky neohrožené učinil. Tu také utvořila se první osada církevní. Jednak zázraky od apoštolů činěné a moc kázaného slova, jednak sličné mravy prvokřesťanů byly jsou těmi přitažnými silami. Jednota srdce, jedna mysl v Bohu, pojila věřících a v té první obci stala se nezvratným zákonem. Obec jerusalémská měla vícere spojení skrze jedno učení apoštolské, skrze vespólnou zdílnost v lámání chleba a obecnost statků v církvi. (Skutk. 2, 42 n.) *) Všecky důležitéjší věci řídil Petr, n. p. při volbě nového apoštola. (Skut. 1, 16.) On vedl slovo na den Letnic, a přijal okolo 3000 lidí do církve. (Skut. 2, 41.) Též potrestal pronevěru proti apoštolské obecnosti statků. (Skutk. 5, 1. n.)

2.

Dále, týž Petr, když zároveň s apoštolem Janem pro dobrodiní na člověku od narození chromém učiněné, před nejvyšší radu židovskou postaveni byli: nic nedbaje na pronásledování hájil věci svých, i ostatních apoštolů. (Skut. 4, 8.) Když pak přísných zákazů rady židovské, aby o Kristu hlásati přestali, opominuto býti muselo: tu Petr byl nemálo potěšen, vida co zastupce ostatních, an vážný mistr v Israeli Gamaliel pro ně hlasoval. (Skutk. 5, 29 n.) Víme také, že apoštolé majíce vykonávati vládu a moc jim od Krista svěšenou ani od krále Agrippy ani od císaře Neróna o povolení se nehlásili. Chtěla-li která mocnost v tom duchovním oboru obmezovati je, zpřímá odpo-

*) „Trvali pak v učení apoštolském, a v zdílnosti lámání chleba, a na modlitbách.“ — „I přicházela na velikou dílňi bázeň: mnozí také divové a zázrakové se dáli skrze apoštoly v Jerusalemě. Všickni kteříž věřili, měli všecky věci obecné.“

Pěkný to vzor, ale pro budoucnost co do obecnosti statků vyvésti se nedal, a také v jiných obcích proveden nebyl. Než předce měliby věřící všech časů ke vzoru tomu hleděti, a tak srdce nabýti, nejen pro smysl nebeský, ale i pro vespólnou lásku, aby se všickni za dítky jednoho Otce, a ti zámožnější za vládaře považovali, jimž Otec nebeský více světil, aby to s nuznými bratřími ochotně sdíleli.

věděli: „*Více sluší poslouchati Boha, než lidí.*“ (Skutkové 5, 29.)

Při jednomysli všech rostla Církev Boží tak, že nastala potřeba, aby apoštolé při nižší stránce posluhování lidu sobě pomocníky zvolili.

I bylo tu sedm mužů dobré pověsti, jež věřící k těm službám vyvolili a skrze vzkládání na ně rukou a modlitbu v ouřad jahenský uvedli. (Skut. 6, 6.) Mezi těmi jeden nejvýznamnější byl *Štěpán*, nejen pro věrnost v zaopatřování chudých, ale i pro horlivé rozšiřování víry Kristovy. Potom jména ostatních následují, a sice: Filip, Prochor, Nikanor, Timon, Parmen a Mikoláš; Štěpánova pak výmluvnost byla tak mocna, že protivníci Židé, nemohouce jí odolati, naň se obořili, a jej ukamenovali, (r. 33 po Kr.) Z těch odpůrců jeho také byl Šavel, učenník Gamalielů, a co jich více bylo, usilujících, aby Církvi hned v její prvotinách smrtelnou ránu zasadili. Avšak, že Bůh byl s ní, z toho rozlíčení židovského následovalo hojné požehnání. Šavel na víru zázračně obrácen (ok. r. 37), jsa stár okolo 30 let. Na něm se naplnilo proroctví Jakobovo: „*Benjamin vlk hl-tarý, ránoť jísti bude loupeř, a u večer dělití bude kořisti, jsa toho pilen, aby dral, dával a roztrhával.*“ (Gen. 49, 27.)

Hlasatelé sv. evangelia na všechny struny se rozešli, konajíce apoštolské práce ve Fénicii, v Cypru, v Damašku, v Antiochii syrské, a okolo r. 37 po Kr. snad také v Římě.

3.

Jef pak jisto, že ta činnost prvnějších věrověstů toliko na Židy se vztahovala; o čemž víme z Skut. 11, 19: „Ti pak, kteří se byli rozprchli před soužením, kteréž se bylo stalo pro Štěpána, přišli do Fénicie a Cypru, a do Antiochie, žádnému nemluvíce slova, než *samým Židům.*“

Diakon Filip, jak podobno, byl ten první, kterýž přešel hranice Júdské, kázal v *Samařsku*. Apoštolé v Jerusalemě nejen dílo Filipovo schválili, ale i nařídili, aby skrze *Petra a Jana* dokonáno bylo. Tito dva apoštolé přibyvše do Samařska lidi od Filipa pokřtěné biřmovali; načež byli naplněni Duchem

svatým. (Skut. 8, 14. n.) Diakon ten pokřtil komorníka královny Kandace. Mocný to byl dvořenín a jak podobno, židovský novověrec. Snad hnedle tu dobu zavítalo i *pohanům* blahověští; aspoň Filip bezprostředně potom octnul se v Azotu, a chodě kázal evangelium všem městům, až přišel do Césaree. (Skut. 8, 40.) *)

4.

Než při všem namáhání apoštolském nemohlo blahé poselství, leč s malým prospěchem polkati se, dokud odpůrcové židovští neutichli. Vímeť, že jednak i po divném obrácení Šavla na víru a za jeho po tři lota v Arabii meškání odboj a odpor trval proti Církvi Boží. S návratem Šavlovým teprva klidnější dnové zavítali v Církvi. Apoštol ten nejdříve do Damašku se vrátil, a pak v Jerusalemé u apoštola Petra patnácte dní pomeškav, cestu nastoupil přes Césarei do Tarsu v Cilicii. (Skutk. 9, 30; Gal. 1, 21.) Ale mezi tím nemohl působiti na upevnění křesťanství, leč učenými hádkami, jenž na Řeky mocný vliv jevily.

Již pak i Petr byl vševládnoucí Prozřetelností veden, aby obor činnosti apoštolské rozšířil. Jeho přičiněním se stalo, že ta pravda v život vešla, dle kteréby *vod živých vášiti mohly z Evangelia nejen Židé ale i pohané.*

5.

Než provedení té důležité pravdy ne od úvahy a porady lidské, ale od skutků *zjevení Božího* záviselo. Tedy když Petr procházel všechny cirkve, přišel k věřícím, bydlejícím v Lydde a odtud do Joppe, a činil zázraky na obou místech. Mezi tím, co v Joppen Tabithu z mrtvých zkrřisil, a vykonav svou denní modlitbu pojisti chtěl, připadlo naň mysli vytržení, an byl vyzván, aby jedl z těch životníchů, kteréž dle zákona Mojžíšova

*) Té doby povstal podvodník v Samaří jménem Simon magus, jež za původce gnosticizmu kladou. I eliboval krajanům svým, že je povede na svatou horu, k jejíž vrchu prý ani vody potopné nedosáhly, a že tam odkryje posvátné nádoby Mojžíšovy — bez pochyby rytiny modlářské arcioctcem Jakobem na úpatí hory Garisim zakopané. (Jos. Flav. Antiq. 18, 4. 1. 2.)

nečistými býti pravil. Když tedy potřikrát hlas s nebe jej k jednání nabízel, přišli poslové, zovouce ho do Césaree k pohanskému setníku, jenž sloul Kornelius. Vidění, jež měl Petr, dodalo mu srdce, aby vyššího hlasu hned uposlechl, an to již nevěděl, že jen dle farisejského mínění poškrvněn, ne však před obličejem Božím znečištěn jest, kdoby jsa z počtu věřících do domu pohanského vstoupil. I vida Petr, že dům ten snažně dychtí po pravdě křesťanské, nemeškal mu zvěstovati Evangelium Kristovo. (Skut. 10, 44.) „*A když Petr ještě mluvil, připadl Duch svatý na všechny, kteříž poslouchali slova.*“

Tedy rozhodnutí pro Petra jisté bylo, že i pohané mají skrze jméno Kristovo dojíti odpuštění hříchu. „*I rozkázal je pokřtiti ve jménu Pána Ježíše Krista, a pobyl u nich několik dní.*“

6.

Potom Petr navrátil se do Jerusalema nalezl bratři z Židovstva obrácené, ješto se s ním hádali, řkouce: „Proč jsi vešel k mužům neobřezaným, a jedl jsi s nimi?“ *) Hádka ta podala příčinu, aby to, co již skutečně průchod mělo, i apoštolským vyučováním v známost bylo uvedeno: že *všickni národové bez výnimky povoláni jsou, aby spaseni byli. Všickni tu mlčeli a oslavovali Boha, řkouce: „Tedy i pohanům dal Bůh pokání k životu.“* (Skut. 11, 3. 18. 18.)

B. Za císaře Klaudia (41—54) horlení Církve, aby nad židovstvím vrch podržela.

7.

Za císaře *Klaudia* dále se rozšiřovaly práce apoštolské po celé Paléstině. I za pomezím Paléstiny po řecku vzdělání, z židovstva obrácení mužové, jmenovitě cyprští a cyrenští byli ti první, kteří Petrem započaté kázání k pohanům dále konali. Město Antiochie v Syrii obráceno jest za bližší střed jejich ou-

*) Tedy jen že u neobřezaných byl a s nimi jedl, kladeno od některých z židovstva obrácených za velikou chybu!

činkování. „*A byla ruka Páně s nimi, a veliký počet věřících obrátil se ku Pánu.*“ (Skut. 11, 20 n.)

I měliť jsou ti na víru obrácení pohané s celým tělem Církve řádně se spojití; jelikož její podstata v tom záleží, aby všickni oudové její oustrojně souviseli. Jak mile tedy Církev (mateční) v Jerusalemě o tom antiochenském přírostku uslyšela, poslán jest jeden ze slovutnějších učenníků Kristových, aby jednotu v Antiochii upevnil. Muž ten byl *Barnabáš*,*) kterýž l. 42 tam přišel a užřev milost Boží, zradoval se, a napomínal všech, aby v oumyslu srdce trvali v Pánu. (Skut. 11, 23.) Při jeho přítomnosti velký počet nových oudů majících vzdělanost řeckou, církvi v Antiochii získáno. Žeň tu před očima byla veliká, ale dělníků se nedostávalo. I zňalť on k tomu způsobilost někdejšího víry Kristovy nepřitele Šavla z Tarsu, a přivedl ho do Antiochie. V městě tom práce obou dvou neminula se s hojným prospěchem, tak že učenníci nejprv v Antiochii nazváni jsou *křesťané*. (Skut. 11, 26.) L. 42 — 43 po Kr.

8.

Když té doby od proroka Agaba předpověděný hlad v Júdsku nastal, **) Šavlovi dána příčina, aby sebranou v Antiochii almužnu do Jnrusaléma donesl. (L. 44 po Kr.) I byloť po druhé, co od svého na víru obrácení tam zavítal, a pobyv zde nedlouho, vzal sebou do Antiochie Jana Marka, kterýž byl v Jerusalemě jeden ze vzácnějších. ***)

Církev v Jerusalemě musela tehdáž i jiné strasti zakusiti. Nově ustanovený král Agrippa I. přišel z Říma, r. 42 po Kr. aby se zalíbil židovstvu, odporoval apoštolům Páně. Tu z nich jeden, t. Jakob větší, Janův bratr odpraven k vůli Židův a nejvyššího kněze jejich Šimona Canthery, jenž se domnívali, že by Jakob Zebedeovec byl kacířem rovněž tak jako ostatní apoštolé Páně za protivníky židovství kladení byli.

*) Petr byl tehdáž (r. 42) bez pochyby v Římě. O Barnabaši viz Martyrolog. 11. června. Cf. Calmet. Dictionar. Sacrae Script. pag. 160.

**) Skut. 11, 28. Viz předešlé kap. num. 3.

***) Roku 46 po Kr. blahoslavená Panna Maria odebrala se do věčných stánků, a pochoována jest na onpatí hory olivetské.

Apoštol Petr do žaláře vsazený a zázračně z vazby vysvobozený z města prchnul a na *jiné* místo, (snad opět do Říma) *) se odebral. Od té doby kniha Skutkův apoštolských nás upozorňuje na apoštolské cesty, kteréž Pavel a Barnabáš nastoupili z Antiochie, majíce k službě své Jana Marka, jako diakona.

9.

První cesta apoštolská vedla velikého národův apoštola na ostrov Cyprus, kde Šavel, jak se praví, od prokonsula Servia Pavla, jméno Pavel přijal, tak že mu i zůstalo. V městě Perge odstoupiv Jan Marek, vrátil se do Jerusáléma; Pavel pak a Barnabáš kázíce slovo potkali se s protivenstvím v Antiochii pisidické, v Ikonium, v Lystře, v Derbe a jinde, až se navrátili do Antiochie syrské. (Skut. 13 a 14.) Tu zase nejedni z židovstva obrácení odporovali, kladouce obřízku za nevyhnutelně potřebnou k spasení. (Skut. 15, 1.)

Pavel s Barnabášem nepřestali na tom, aby tu nesnáž lidu, po židovsku smýšlejícího, ihned odstranili, ale také sami spolu s církví antiochenskou na apoštoly a starší v Jerusálémě se obrátili; kamž i někteří jiní z ostatních přišli. (Skut. 15, 2.)

10.

V Jerusálémě (ok. 49—51 po Kr.) sešli se apoštolé a starší, aby otázku rozvážili. Tu povstavše nejprvé Petr, a po něm Pavel a Barnabáš dali se slyšeti. A jakkoli pro přijetí věřících pohanů žádné jiné výmínky nebylo kladeno, přece i k tomu hleděti potřebí bylo, že z židovstva na víru obrácení, s nimiž zajisté pokoj míti slušelo, nějaké oběti hodni jsou. Jakob při celém uvažování děláje prostředníka, učinil návrh, aby z pohanů na víru obrácenci některé abřadní stanovy zachovávali museli; nejsouce k ostatním předpisům židovským vázáni. (Skut. 15, 13 n.) **) Zvlášť zhotoven byl list z toho prvosněmu,

*) Cfr. předešlou kap. num. 2.

**) Tady zbořena jest zed, kteráž byla mezi židovstvem a pohanstvem. V stanovách nařizeno, zdržování se od toho, což jest modlami poškvrněného, zdržování se od snáťku ve stupních zapovězených a od krve i toho, což

v němž odpověď strany té otázky podána. List ten od Jůdy a Sily Antiochenským doručen. Teď také Pavel a Barnabáš do Antiochie odešli, a odtad po několika dnech k církvím v nově zřízeným na cestu se dali. Než to užší spojení s církví jerusalémskou, jejíž přednostou byl Jakob, ještě bez nesnáze provedeno býti nemohlo. Sám Petr od těch, jak podobno, kteří z židovstva uvěřivše, na svého přednostu Jakoba se odvolávali, přestrašen byl, an jej s bývalými pohany svobodně tovaryšiti viděli. Protož Petr přišed do Antiochie, po sněmu Jerusalémském od Pavla pokárán. „Když přišel Petr (Kefas) do Antiochie, zjevně jsem mu odporoval, protože byl hoden domluvy. Nebo prvé než přišli někteří od Jakoba, jídal s bývalými pohany: ale když oni přišli, ucházel a odděloval se, boje se těch, kteříž byli z obřízky, (Gal. 2, 11 n.)

11.

Teď šlo o to, aby věřící z židovstva a bývalí pohané jak bylo uznáno, *vedle* sebe trpeni byli, ba i ve všem se vyrovnali, zákon Mojžišů v ten způsob plníce, aby ten, kdo uposlechl hlasu Kristova, i ustanovením Mojžišovým zadost učinil, avšak na jednollivé stránky stanov a obřadů Mojžišových vázán nebyl. Pavel od Boha k rozluštění té závažné úlohy povoláný, neustal na dvou posledních cestách svých, až to, co započal, provedl a sice oustně i písemně. *)

C. Rozšíření křesťanství za Neróna. (r. 54—67.)

12.

Pod císařem Nerónem vzrůstalo se křesťanství stírajíc s se-

jest udáveného. (Skutk. 15, 20.) Ten den ponejprvé spatřena jest na Církvi známka katolictví jejího. A když pozorujeme, že Církve naše ze synagogy i své ouřady přijala, jako biskupský, kněžský a jahenský, také víme, že daleko vyšší jest postavení úřadů našich.

- *) Židé od dětinství svého tak uvykli od krve a udáveného se odvracet, jako by takové věci za pokrm bráti, něco nelidského bylo. Pročež pohanů, že takových pokrmův užívali, jako divochů se šitili, tak že mezi nimi strhlou různici sněm Jerusalémský zastaviti kázal. Ten maje péči o jednotu mezi žido- a pohanokřesťany, aby jedni druhým tím snáze přivykli, také na víru obráceným pohanům velel, aby se i oni od krve a udáveného zdržovali, pro uvarování pohoršení. Později přestala příčina stanovy té, když obojí strana v Církvi již upevněnou a svazku jednoty pilnou býti se ukázala.

be formy židovské. Pavel na své *druhé* cestě maje zápasiti s urputností farisejskou a zmužile sobě počínaje, nejvíce vo školách židovských se zastavoval. Když tu a onde Židé kázáním jeho pohrdli, vyhledával, aby obrátil pohany. *Vámť jest mělo nejprve mluveno býti slovo Boží: ale poněvadž je zamítáte, a za nehodné sebe soudíte, života věčného, aj obracíme se k národům.*“ (Skut. 13, 46.) Tato v Antiochii pisidické pronesená slova byla teď i potom ředidlem při zvěstování sv. evangelium. Jaktě Pavel slabostem židovským ustupovati uměl, ukázalo se na druhé cestě jeho zvláště tím způsobem že v Lykaonii už Kristu získaného učenníka Timothea obřezal,*) a bývalým pohanům ty od apoštolů na sněmu v Jerusalemě vyšlé stanovы odporoučel. (Skut. 16, 4.) Nicméně zůstal v nenávisti fariseům, z města do města jej stíhající. Když pak zchodiv Malou Asii, na rozkaz Boží do Macedonie přišel, v městě Filippi od Židů před soudem římským obžalován a uvězněn; potom od shluklého lidu zbouřeno město Thessalonika proti Pavlu kázacímu ve škole židovské. A když Židé z Thessaloniky zvědělí, že by i v Beréi kázáno bylo slovo Boží, přišli také tam pozdvihující a bouříce množství proti němu. (Skut. 17, 13.) Dále, na cestě přes Athény přišed do Korintu opět se potkal s odporem židovským, tak, že již na tom bylo, aby se jinaam obrátil. Tedy v noci u vidění dostal od Pána rozkaz, aby zde státi své měl. I zůstal *tam rok a šest měsíců*, a mnozí z Korintských slyšíce uvěřili a pokřtěni byli. (Skut. 18, 1 n.) Tu dobu jedna z nejdůležitějších apoštolských cirkvi založena jest. Během toho času také v Acháji před soudem římským od Židů byl obžalován. (Tamž 18, 12.) Žalobou jejich jakoli neplatnou, ukázala se dosavadní židovská nenávist proti evangelium, jemuž své čelo postavovala.

Zatím Apoštol při své lásce a trpělivosti nemohl od těch nenávistníků přemožen býti; onť spíše na opak před očima jejich někdy k těm obyčejům židovským se propůjčil, kteréž du-

*) Timotheas, rodem z Lystry, města krajiny Lykaonie v Malé Asii, byl syn otce pohana a matky židovky, jménem Evniky, kteráž i s matkou svou Loidou, zasloužila chválu nelíbené víry. (2. Tim. 1, 5 a 3, 15.) Viz Calmek. Diction. biblic. II, pg. 472.

chu sv. evangelia neodpíraly. Tak také svou druhou apoštolskou cestu (ok. r. 55) vstoupením do Jerusalema skončil, aby slib Nazarejských vyplnil, jímž se byl zavázal. (Skut. 18, 18.) *)

13.

Na to pobyv krátký čas v Antiochii nastoupil *třetí* svou cestu přes Galacii a Frygii do okolí efesského, kdež dříve s prospěchem kázal. Než ale do Efesu přišel, již tam jeden židovský učenec, jmenem Apollo, rodilý z Alexandrie, ouřad křesťanského učitele horlivě zastával; avšak bylo mu třeba teprv od Akvily a Priscilly plnější výklad cesty Páně přijíti. Tudy schopnější učiněn, když do Korintu přišel, byl také mocen, v díle od Pavla započatém pokračovati. V tom čase, když Apollova činnost v Korintu se objevovala, přišel Pavel do *Efesu*, kdežto *celé dvě léta strávil*, (57 a 58.) Tu nejen ve školách židovských horlivě kázal, ale spolu také péči měl o náležité vyučování ve škole jistého muže, jehož jméno bylo Tyrann. (Skut. 19, 9.) Působení apoštolovo bylo zde tak mocné, že všickni, kteříž přebývali v Asii, slyšeli slovo Páně, Židé i pohané. (Skut. 19, 10.) Po prvníkřát *pohanství samo o sobě* zpouzelo se tu proti křesťanství v osobě zlatníka Demetria. Pavel když z Efesu procházel kraje macedonské a řecké, potkal se i tam se svými zapřisáhlými odpůrci (tamž 20, 3); ale všechno to nevražení a oukladů strojení ze strany Židů v Malé Asii a Řecku bylo jen pozůstávající stín těch utrpení, jichžto zakusil, vraceje se přes Macedonii, přes Filippi, pak přes Troadu, **) Chios, Milét, ***) Týrus, Ptolemais, Césarei do Jerusalema. (Skut. 21, 18.) Tehdáž se dvou stran strhla se bouře proti němu. Židé naň žalovali před apoštolským kmetem Jakobem. Ten ale žádné viny nenalezl na svém kolegovi, zatím jen radu dáváje, aby ukojiti hleděl pobouřenců těch podanou obětí v chrámě; což Pavel i učinil. Obrácenci z židovstva, jak podobno,

*) Cesta ho vedla přes Efesus (18, 19) a podobno i přes Krétu, kdež Tita zanechal.

**) Kdež mládence jednaho jménem Entycha z mrtvých vzkřísil.

***) Tam odtud poslav do Efesu, povolal starších církve učinil k nim řeč a loučil se s nimi. (Skut. 20, 17 n.)

byli tím upokojeni. Ale ostatní Židé nijak nedali se spokojiti. Jen tisíčník Lysiáš, velitel posádky v Jerusalemě byl mocen, vzteku zbouřené luzy jej vydrati, a v Césarei před obličejem vládaře Felixu pod bezpečnou stráží udržeti. (r. 60 a 61) Vládař ten s chotí svou Drusillou, kteráž byla Židovka, s mužem nezákonnitě sňatá, poslouchal Pavla kázáního o víře v Jesu Krista. Dále, Pavel před novým vládařem, t. *Festem* vyslýchán byv, odpíral žalujícím naň Židům, a k císaři se odvolal, aby před stolicí jeho byl souzen. I stalo se mu po vůli, tak že pod stráží vydán setniku Juliovi s jinými vězni do Říma se plavil, kdežto po celé dvě leta u vězení držán. (r. 62 a 63.) Tak se zdálo Židům, že zvítězili nad nejmocnějším rozšiřovatelem a obhajcem křesťanství; avšak právě odtad, že Pavel seděl v žaláři, vzrůstalo se avangélium v Římě, jakož se z listu k Filip. 1, 12 snadno spatřiti může. I o tom starodávní pověst nás došla, že Pavel na svobodu propuštěný až do Španiel přišel, a tam učení Kristovo kázal. Eus. h. e. II. 22; Clem. Rom. 1 ep. ad Cor. 5.) *)

Dále pojištěno také vítězství víry Kristovy nad synagogou; při čemž Pavel ve jménu Páně hrdinsky sobě počínal. Vítězství to ukázáno při vyvrácení Jerusalema, jenž se po několika letech stalo.

14.

Než nový nepřítel zbraň krvavou vytasil jak na vůdce křesťanů, tak i na všechny vyznavače Páně. Ovšem poslední to byla znamenitá rána, již židovstvo zasadilo lidu Kristovu. Než u pohanů nad jiné ukrutnější Nero, 11. léta císařství svého (65 po Kr.) pustil bič pronásledování na křesťanstvo v Římě a způsobil, že krvavý boj, jež na Církev Boží nastrojil, přes 200 let trval. Při té příležitosti Petr a Pavel, knížata apoštolská podnikli smrt mučennickou. Kterého roku Petr zase do Říma přibyl, určiti nelze; že však tam, jakož i Pavel, mučennické

*) Na všechny pád oustním i písemným vyučováním židovstvo farisejské přemohl, a při všem co ho potkalo, byl život duše jeho jako slavný svátek.

koruny došel, nad jiné události ode dávna svědectvím souhlasným ztvrzeno jest. *)

Avšak po smrti obou knížat apoštolských nezaniklo slovo Kristovo, jemuž dle *Chrisostomova* svědectví, Pavel po svém obrácení pět a třicet let sloužil; „Ježíš Kristus včera i dnes“ (tentýž.) Žid. 13, 8; „utvrdila se smlouva mnohým.“ Dan. 9, 27. cf. Mat. 26, 28.

Nový Jerusálém, jenž ze židovského Jerusáléma formu měl, byl dodělán; mohlať pak forma rozpadnouti, jako to bývá při zdařilém ulití zvonu. Již všechny podstatné pravdy byly vyřešeny, vše zařízeno založenými ústavy a o další stání rozdavačů milostí, jakož i o jednotu mezi věřícími postaráno. Ne méně i ty všechny protivosti, jenž vůbec během času co možné a skutečné nastati měly, v čem vlastně záležiti budou, se ukázaly, k outokům na Církev Boží hledíce, totiž: krvavá protivensství, odpory v nauce strany Židů i pohanů. Také ta největší mezi všemi zahubivými mocnostmi; *hæresis*, byla již proti Církvi hlavy své pozdvihla. Avšak nežli šíře o tom povíme, příhody Apoštola Jakoba menšího a ostatních Apoštolů uváženy buďte.

Již Pavel při své první cestě do Jerusáléma od svého na na víru obrácení (r. 41.) jiného z apoštolů neviděl žádného, než Petra a Jakoba, bratra Páně. (Gal. 1, 19) Později (r. 52) při sněmu zmiňuje též o Janovi (Gal. 2, 9.) Podobno, že ostatní apoštolé v čas pronásledování Šavlem vzbuzeného dle rozkazu Páně po všem světě se rozešli.

15.

Jakob menší, syn Alfeův, sestřenec K. Pána, pro svou spravedlnost a přísnost mravů zprvu byl u všech křesťanů i u mírnějších Židů vysoce vážený, potom ale jsa biskupem v Jerusálémě horlením svým pro rozšíření víry Kristovy všecken vztek ostatních proti sobě vzbudil. Když po smrti vládaře Festa ještě nového nástupce v zemi nebylo: svolal nejvyšší kněz Annáš, syn onoho Annáše, před něhož svázaný Kristus veden byl, vše-

*) Novějším výpočtem dokazuje se, že dějepts církevní od smrti Kristovy až do úmrtí knížat apoštolských v Římě utrpěl schodek (deficit) čtyř let. Viz das Leben Jesu. Von Dr. Joh. Nep. Sepp. 4. Bd. S. 3.

cku radu, a postaviv Jakoba s některými jinými křesťany, žaloval na ně, že zrušili zákon; načež je odsoudil, aby ukamenováni byli. Což se stalo ok. 63 po Kristu. *) Co do ostatních apoštolů, podobno, že za času pronásledování, Šavlem pozdvíženého, jakož byl Kristus Pán velel, po všem světě se rozešli.

Ondřej zprvu Jana Křtitele učenník, potom apoštol J. Krista, k němužto i svého bratra Šimona přivedl a s tím samým při lovení ryb za rybáře lidí povoláný, dle starodávni tradicí ve Skythu, Thracii a Epiru svůj apoštolský ouřad vykonával. V městě Patræa řečeném, v krajině Achajské sešel smrtí mučednickou z rozkazu prokonsula Aegéaše. (Euseb. III. 1.) **)

Filip, krajan Ondřejův dle oustního podání jednak v téže krajině, jednak v sousedné Frygii apoštoloval, a tamže v Hierapoli mučednickou krev pro Krista vycedil. (Euseb. 3, 24.)

Bartoloměj kázal učení Ježíšovo v šťastné Arabii, a sice Indům, jenž měli jméno Blaženci t. Ethiopové. Práví se, že král armenský v Albanopoli dal toho apoštola mučiti a jemu za živa kůži s těla stáhnouti.

Matouš po některý čas, jak podobno, v Paléstině kázal. Později k Ethiopům, Indům a Parthům světlo s. evangelium přinesl. (cf. Socrat. H. E. 1, 19.)

Tomáš rodilý z přimorského města Kalamina, zprvu národ médský a perský vyučoval, potom v Indii kázal, kdežto na rozkaz krále kopím proboden, a tak koruny mučednické došel. Že také v městě Edesse hrob jeho ukazovali, není na odpor historické zprávě o jeho v Meliapuru dokonaném běhu; jelikož jeho kosti, jako ony Ondřejovy, a i jiných Svatých přenešeny býti mohly.

Apoštolem mesopotamským a církve syrské zakladatelem jest **Júdas** Thaddeus (jinak i Lebeus). Jemu po boku v díle

*) Klément z Alexandrie (u Eusebia b. o. II, 1) zřejmě praví: že dva byli Jakobové, z nichž jeden mečem, druhý sochořem valchářským život skončil.

**) Město Cařihrad považuje Ondřeje za svého apoštola, a tam se i ostatky jeho chovaly, až pak od Frankův do Amalfi, a odtad do Říma přenešeny jsou. Řekové v hravých výkladech svých kladou na to váhu, že Ondřej, apoštol Cařihradský Petra, římského apoštola ku Kristu přivedl.

Božím stál Adi čili Thadi, učenník apoštolský. (Asseman. biblioth. orient. I. 315.) Práví se, že na apoštolské cestě do Fénicie podstoupil smrt mučennickou, a že v Edesse ostatky jeho se nalezají.

Zprávy o apoštolicích *Matěji* a *Šimonu*, kterýž slove Ze-
loles, nejméně soubhlasiti se zdají. Matěj nejprve v Júdsku a
potom v Ethiopii evangelium hlásal, kdež ukamenován a mečem
odpraven jest.

Šimon (Kananejský) zvěstoval slovo Boží v Jerusalemě a
v Gaze až k pomezí Egypta, a za vlády císaře Trajana násilnou
smrtí sešel, an prý za živa pilou přerežán byl. *)

Kapitola třetí.

Spisovatelská činnost ss. Apoštolů. Knihy nového zákona.

1.

Dle nejbližšího povolání svého měli apoštolé hlásati, a
oustně zvěstovati, co na Kristu viděli, a z jeho úst slyšeli.
V tom pozůstávalo evangelium. Kristus nikde nevelí učenníkům
svým, aby napsali slova Evangelium, nýbrž jen o svědectví oust-
ním, jež vydávati budou, jim praví. **) Již to vyvolení spro-
stých rybářů snadně tomu nasvědčuje, že by založení křesťanství
ne od litery a kněh, ale od živého slova a trvajících milosti Bo-
ží záviselo. „Věra jde ze slyšení,“ dí apoštol národů. „A za-
jistě po vši zemi rozšel se zvuk jejich, a do končin okrátku
země slova jejich.“ (Řím. 10, 18.)

2.

Avšak rozumí se samo od sebe, že tomu oustnímu vyučování
tudiž písemné připomínky ku pomoci přispěti musely. Samo
evangelium (t. j. zpráva o učení, o životu a skutcích Ježíšových)
mohlo neepsaným zůstat, dokavadž ze samých úst apoštolských

*) Nejedni za to mají, že by byl jeden z přibuzných Páně, a po Jakobově smrti jerusalémský biskup.

**) Toliko proroctví o budoucích osudech církve v zjevení sv. Janna z roz-
kazu Páně napsáno jest. Zjev. 1, 11.

živě plynulo. *) Ale to oustně hlásané evangelium vkročilo v život, a položilo základ k obsažnému o víře učení, k němuž snadno přichytily se rozpaky a otázky, jichžto rozhodnouti lze bylo skrze zhotovený a odeslaný list, aniž to pokaždékrát osobně přítomného apoštola požadovalo. Epištoly k některým církvím anebo i k osobám soukromním odeslané jsou to, čím se na mnoze a nejvlastněji začíná doplňovati kázání apoštolské, a zbraňuje, aby důležitá částka téhož v nepamět nepřišla. Máme v novém Zákoně jedenmécitma listů, mezi nimižto 14 od Pavla, dva od Petra, jeden od Jakoba Menšího, jeden od Jůdy, tři od Jana sepsány jsou.

Listy či epištoly Pavlovy vynikají nejen bohatostí myšlenek ale i tím, že o příležitosti, při které, a o čase, kterého povstaly, známost máme nad onu při ostatních listech mnohem zevrubnější. Z epištol ke Galatům, k Efesským, Kolossenským a Thessalonickým viděti jest, že se v živobytí lidském nacházejí skutky buď z ducha neb z těla poště. Ony slují ovoce svělla, tyto ovoce temnosti. Ovocem svělla jsou synové nového a čilého člověka, a zase ovocem temnosti jsou dítky starého a mrtvého člověka, a oběma spolu sloužiti nelze. Protož třeba jest starého člověka svléci a obléci nového. Protož ovoce člověka nového od ovoce člověka nového rozeznati můžeme. Konečně v těch epištolách potkáváme se s událostmi, jimiž Skutkům apoštolským svělla přibývá a podává zprávu o zrostu a pokroku apoštolských kázání, odporech a hájení svatého evangelia, o jmenech učenníků a prvních věřících, jenž zvláštní věrnost Kristu zachovali, o těch, kdož se Kristu zpronevěřili a zase o jiných, ježto o rozšíření svaté víry horlili. Jiné a sice 8 z nich napsal na svých apoštolských cestách, jiné, t. 6 ostatních, když byl uvězněn v Římě. K sepsání jich nejvíce použil nějakého příručníka (amanuensis.)

*) Z mnoha učení a skutků Kristových málo jich sepsáno bylo jen proto, aby se nám tudý obraz učení a života Kristova blíž před oči postavil, jakož o tom svatý Jan v I. Epištole své 1, 4 píše: „Totof (co jsme viděli a slyšeli) píšeme vám, abyste se radovali, a radost vaše aby byla plná.“ Sv. Pavel také jistí, že ne na tom, což jest zevnitř, ale na tom, což vnitř jest, ne na slověch písem, ale na smyslu stojí evangelium, Nebo litera zabíjí, ale duch jest, kterýž obživuje. 2. Kor. 3, 6.

A. Epištola první k Thessalonickým.

3.

Pavel na své apoštolské cestě z města Filippi přes Amfipoli a Appolonii přišel do Thessaloniky, hlavního města krajiny macedonské, a zřídil tu na vzdor všem odporům židovským znamenitou církev. Hlavnější část její byli ti pohané, kteří již od Židů obrázení byli k víře v jednoho Boha; pak bylo v ní pohanů množství a žcn znamenitých nemálo. Skut. 17, 4.

Poněvadž tu pro bouřlivost Židů dlouho kázati nemohl, utekl do Berci, *) (Skut. 17, 10 n) a přišel až do Athén (1 Thes. 3, 1. 2. 5.) Zde se měli k němu dostaviti Silas a Timotheus (Skut. 17, 15) avšak sešli se s ním teprva v Korintu. (Tamž. 18, 5.)

4.

An tedy obec Thessalonická, tak hrzo od svého otce opuštěná, hojnější utěchy apoštolské potřebovala, vypravil Pavel k Thessalonickým svého Timothea, aby potvrdil je u víře jejich. (1. Thes. 3, 2.) Pavel po navrácení Timotheově jal se první svůj list k Thessalonickým psáti. I žádá sobě brzkého s nimi se shledání, a máje potěšení z nich, dí: „*Vy jste sláva naše i radost.*“ Tak pochvalně k nim promluviv pohádá jich k první horlivosti. Dále napomíná k vystřihání se pohanských nečistot a klamů, nahází k trpělivosti; anť, prý, sami vědi, že k tomu jsou postaveni, aby trpěli. Též mluví jim o pracovitosti, a vysvětluje pravdy, jimiž víra Kristova činí smrt méně strašnou. Jmenovitě mluví o skonání všech věcí a druhém příchů Kristově a těla vzkříšení (4, 12 n.) Ač o těch věcech ne jako dalekých mluvíti se zdá, předce jich varuje od přemýšlení, kdy se ty věci státi mají. Dobrý otec, u velikém nebezpečí dítě své opustiti přinucený, nehrubě jinak by psal, než jako Apoštol svou epištolu 1ní k Thessal. Slovo: „*Vzdělávati — vzdělávejte jeden druhého* — jest oblíbený obraz sv. Pavla, dle něhož

*) Tam byli posluchači Pavlovi „šlechotnější nad ony, kteříž byli v Thessalonice, jenžto přijali slovo se vši oblibostí na každý den rozvažující Písma, takli by ty věci byly.“

království Boží stanoviti zvláště a vůbec, jest tolik, oo chrám vzdělati. — Na závěrce listu nalezáme krátkou pastorálku s dvěma zvláštního pozoru hodnými texty: „*Ducha neuhášujte*“ .. „*Všeho zkoušejte: co dobrého jest, toho se dráťte.*“ (5, 19 a 21.)

Dán jest ten list nepochybně z Korintu ok. r. 54, a tedy dle času nejprvnější ze všech Pavlových epištol.

5.

Hned po této první epištole dostal sv. Pavel nové zprávy z Thessaloniky. Právě ta pečlivost, s kterou nově obráceným druhé příští Kristovo k upokojení mysli jejich před oči stavěl, podala příčinu k zarmoucení jich, byloť zajisté nemálo žen urozených v té nové obci. (Skutk. 17, 4.) Skonání světa se všemi hrůzami bylo to, o čemž tu přemýšlováno od nich, nebo je k tomu pudila slova Pavlova: „*Den Páně tak přijde, jako zloděj v noci.*“ (1, Thes. 5, 2.) Den posledního soudu byl pobouřené obraznosti již jako přede dveřmi. — Následkem toho mnozí ospalými učiněni, zabálce se oddali. Protož nemeškal Pavel Thessalonickým opět psáti, a tak rychle k *druhému listu k Thessalonickým* příčina podána jest.

B. Druhá epištola k Thessalonickým.

Když je byl zprvu pro stálost v utrpení pro viru pochválil, přímo hledí vyvrátiti blud o brzkém *příchodu Páně*, jelikož prý dříve ještě antikrist, člověk hříchu a syn zatracení přijíti musí. Podstatu *antikrista* tak líčí, že tady sotva utěchy a poklidu nabyli, a však také jich ujišťuje, že nešlechetníka toho Kristus Pán zkází pouhým slovem svým a jasností příchodu svého. (2, 8.) Dále napomíná k trpělivosti, *) varuje nepokojných a zabalčivých bratří, a dává konečně vlastní rukou znamení, po němž by se budoucně jeho epištolý poznati mohly.

Psán jest, jakož vejš podotknuto, brzy po onom prvním, na témž místě. Silván a Timotheus jsou ještě u Pavla, jakož byli při něm, když ten první psal. (2 Thess. 1, 1.) Ze začátku třetí cesty apoštolské pobáží

*) Jako právě věřící musejí touhou zkoušku přestáti tak, že strasti jejich jsou důkazem a zobrazením spravedlivého soudu Božího. (2 Thes. 1, 5.)

C. List k Galatům.

6.

Galaté byli obyvatelé krajiny Galácie v Malé Asii. Když Pavel svou druhou apoštolskou cestu konal, přišel také do Galácie (Skut. 16, 6), a na své třetí cestě (Skut. 18, 23) prošel opět tu krajinu, všecky učenníky potvrzuje. Bezpochyby, že tím časem nemálo Galatů na víru obrátil, a některé církve tu založil, neb jsou ho obakráte velmi laskavě přijali. (Gal. 4, 13, 14.) Po něm povstali tam učitelové z obřizky, usilující, aby křesťanstvo ctilo sice evangelium, ale mimo ně i k obyčejům starozákonním se obrátilo. I zlehčovali jsou Pavla apoštola a liché borlení jejich se jim poněkud i podařilo. Protož píše Pavel z Efesu jednak o svém dřívějším tam přebývání, jednak stěžuje sobě, že se Galaté tak rychle uchýlili od čistého evangelium. *)

7.

List ten l. 57 vlastní rukou Pavlovou psán, rozpadá v 7ro oddílův mimo závěrky.

I. Ukazuje Galatům, skrze neosvícené odpůrce v čistém učení pozvrkaným, jistotu a pravost jak apoštolství tak i kázání svého; při čemž bije na ty farisejského židovství v Galácii jednatele. I bláší jim, jak a na čem se s apoštoly Páně v Jerusalémě usnesl, a jak zjevně odporoval Petrovi, an byl proti vlastnímu přesvědčení přímá pravidla svatého evangelium k vůli Židům do zástínu stavěl. (Gal. 1—2, 15.)

II. Ohledně hádky samé jen ti Galaté mohli spásu lidstva za odvislou od obřizky položití, kteří nevěděli a nevědí, že veliké ospravedlnění jde z víry v Krista, a ne ze zákona Mojžíšova, jehož účel jen minoucí byl; zákon ten ovšem budil vš-

*) Vše, co jim tu napsal, mimo dogmatických poměrův důležité jest také vzhledem historie, an se tu zrať podniknutí těžkých bojů, aby Církev skrze tésniny židovství se prodrala. I Pavel uznává zákon Mojžíšův za dar Boží, ale ukazuje, že spočátek byl to úmysl Boží, tomu zákonu jen pomíjitelný úkon propůjčiti (2, 21.) Kdyby tedy zcela řádem Božím zákon ten přijal, tím nucen jest, aby přes ten samý cosi vyššího, t. vykoupení skrze Krista hledal.

domí hříchu; člověka však ze stavu hříchu vyvesti nemohl. Vykoupením z jedné strany něco zákonu odňato, z druhé pak něco přidáno. Zásady Bohem vyřčené spravedlnosti uznány jsou v těžkých utrpeních, jež Syn Boží podstoupil 3, 13. — Tak vina snata a dar *synovství* Božího udělen. *) (4, 5. 6. n.; 2, 16 a 3, 1 n.)

III. Mezi tím co smítá odpory židovské, poodnáší se ku připomínce o té obětivosti, s kterou on Galatům poselství Boží zvěstoval, a o té lásce, kterou mu prokázali. (4, 12 — 19). Apoštol chce býti přítomen, a hlas svůj proměnit v hlas mateřský (20.) **)

IV. Že služebnost zaměnili za svobodu, kletbu za požehnání, rce jim: „Aj já Pavel pravím vám, že budete-li se obřezovati, Kristus vám nic neprospěje. (5, 2.) V Kristu Ježíši ani obřizka nic neplatí, ani neobřizka, ale víra, kteráž skrze lásku působí.“ (5, 6.)

V. Avšak svoboda křesťanská ne v smyslu lichého mysticismu brátí se smí, nébrž podstata její hledí k přisnosti mravů sličných a obětivému bližního milování. „Bůh nedá se klamati“ (bezkárnou duchovostí); nebo co bude člověk sít, to bude i žíti. (6, 7. 8.) Záslužnost dobrých skutků nelze silněji vyjádřiti.

VI. Jednak i s odpadlými strpení míti náleží. Musí jeden druhého břemena nésti. (6, 1 — 6.)

VII. Závěrka obsahuje ty hlavnější myšlenky téhož listu, a sice: a) Věřící z obřizky chtějí Galatských víte Kristově získaných obřezati, aby se jimi chlubiti mohli. b) Apoštol netouží po slávě lidské, ale řídí se nevýratným pravidlem: „*V Kristu Ježíši ani obřizka nic neplatí, ani neobřizka, ale nové stvoření.*“ c) Kdo se těch slov drží, okusí pokoje.

*) Připomenouti sluší, že on máje poměr křesťanské svobody k židovské službě obřadní ličiti, podobnou cestu nastupuje, jako židovský Midrasch, přirovnávaje v té věci oba syny Abrahamovy Ismaele a Isáka. (4, 24.)

**) Desatero Božích přikázání jest zákaz vůle božské; křesťanství jest rozkaz lásky Boží; a dle sv. Aug. (lib. contr. Adimantum cap. 17.) „Zákon (starý) má se k evangelium jako bázeň k lásce.“

8.

Epištola ta jest obsahem nemálo podobná oné k Římanům později napsané. V obou dvou jest *oučinek vykoupení* osvětlen, ale v listu ke Galatům nejvíce naproti židovským náhledům o stavu milosti; k Římanům pak bezohledně na stav ten a zvláštní okolnosti místa. List ke Galatům tu z hříchu vyprošující milost slaví; to samé i onen k Římanům činí, a mimo to také posvěcující, celého člověka podle Krista přepodobující milost vcelebí. Protož i ty dvě věci: služebnost a svoboda s obou stran ne naprosto stejný význam mají. Tuto více praveno o svobodě, skrz evangelium získané, tak že mnohých obřadů zákonných netřeba; onde však na svobodu křesťana mnohem důležitější, anáž při plnění zákona pouhou bázeň za pohnutku neklade — a také na jiné odlišnosti upozorněno. — Co zde Apoštol podlé Habakuka, 2, 4 píše: „*Spravedlivý žítí jest z víry*“ — ukazuje na spravedlnost ne onu vlastní, nýbrž z Boha, Bohem udělenou (Řím. 10, 3), která počíná z víry a roste víc a víc ve víru živou, oplývající dobrými skutky.

D. První epištola k Korintským.

9.

Psána byla v Efesu, když Pavel po dvě leta tam meškal, a sice za dnů poslednějších jeho v témž městě bydlení; nebo již se chystal, aby přes Macedonii do Korintu cestu nastoupil, kdežby přezímoval. Z pečlivosti o chudé minil (1. Kor. 16, 3—5) se pustili do Jerusáléma. I v církvích, kteréž byly v Galácii, sbírky na chudé od něho byly učiněny; jakož v epištole k Galatům zmínku činí, že prý apoštolé jemu veleli, aby pro chudé křesťany v Jůdsku a v Jerusálémě almužny zbíral. (Gal. 2, 10.) Tedy dána jest ta epištola roku 57—59 po narození Páně.

Odkad byl příležitost vzal Pavel, aneb z které příčiny by byla napsána, zde sám dotýká, a z několika jiných okolností spatřiti se může.

Korint bylo hlavní město v Acháji, a v něm panující *prostopášnost* také tamnější od Pavla založené církve se chytala;

protož Pavel z Efesu již dříve jednou Korintským psal, od smilstva jich vystřibaje (1. Kor. 5, 9.) Ale to psaní se na nás nedostalo. Dále, vznikly v Korintu otázky a pochybnosti o některém článku křesťanského učení a přikázání. Povstali tam i někteří jiní učitelé z obřizky, kterým k mysli nešlo, aby čisté evangelium přednášeli, a lid v pravé víře utvrdili, ale spíše ozdobnou řečí a na oko hlubokým výkladem k své straně jej přitáhnouti usilovali. Tu bylo, skromným kázáním Pavlovým opomítnuto; tu výmluvný Apollo obrácenec z židovstva s nemalým prospěchem, snad tomu ani nechtěje, zabíral se do filosofické a umělecké mluvy, odporující skromnému kázání apoštolskému. Z jiné strany na neobyčejné dary, jimiž Duch svatý tu církev zvláště byl ozdobil, kladeno jest nemálo váhy, a snad také přítomnost sv. Petra co apoštolského přehlídce (visitatora) v Korintu, učinila, aby některých k víře nepřináležejících učení bylo připuštěno. Tudy se jedni k straně Petrově, *) druhí k straně Pavlově, a jini zase Apollově stavěli, a ještě jiní toliko Kristovi býti chtěli. Toť ale ty poměry, v nichž ta epistola k napsání přišla.

†0.

Nejedno návěští tu podáno, jimž se otázka o zřízení v církvi apoštolské uvedeném rozluštění může. Obsah její jde z těchto punktů :

1. Od kap. 1—4 dotýká o mnohých stranách a sporech mezi Korintskými vzniklých, a poráží nadutost lidské moudrosti a výmluvnosti, a staví naproti vnitřní a mocnou moudrost Boží. „My pak jsme nepřijali ducha tohoto světa, ale Ducha kterýž jest z Boha, abychom věděli, které věci od Boha darovány jsou nám: o nichž i mluvíme, nikoli učennými slovy moudrosti lidské, ale skrze učení Ducha (svatého), duchovní věci s duchovními srovnávajíce.“

2. Potom (kp. 5—6) tresce Korintských pro smilství, odsuzuje krvoprzniče, a haní jejich soudy před pohanskými ouřady.

*) Ovšem Kefas (Petr) 1 Kor. 3, 5 není jmenován co spolu-zakladatel obce Korintské.

3. Dále, (kp. 7—15) odpovídá na rozličné otázky — o *manželství a pannaenství*, o *jedení obětovaného* modlám; o břemenech *ouřadu apoštolského*; o *obleku šen* v chrámě; o *večeři Páně*; o vzácnosti a užívání darů duchovních, jichžto vyšší jest láska; o Kristově smrti vedlo Pisem (Isai. 53.) a o *vzkříšení z mrtvých*.

4. Posléze (kp. 16, 1 n.) vzbuzuje k sbírání almužny pro chudé Jerusalemské, a po některém napomenutí dokonává pozdravením vlastní rukou psaným.

E. Epištola k Títovi. *)

11.

Brzy po oné první k Korintským v Efesu psána. Již v městě tom Pavel umínil sobě projíti Macedonii, a dále pustiti se odtamtud do Korintu, a tou nadějí se kojil, že v tom řeckém městě přezimovati bude. (1 Kor. 16, 6.) Pavel ví, že v macedonském městě Nikopoli přes zimu zůstane. (Tít. 3, 12.) Do toho města objednal k sobě Tita, jak mile by Artemas a Tychikus k němu přišli.

Tedy psán jest list k Títovi z Macedonie té doby, když se Pavel od tamtud pryč ubírat měl, asi r. 58 po Kr. Pavel zanechal Tita v Krétě, když ten dříve na sněmu apoštolském s ním byl v Jerusalemě. (Gal. 2, 1. n.) Protož muselo to býti na konec druhé cesty apoštolské, když Pavel z Korintu přes Efesus do Jerusalema putovav, zastavil se v Krétě. Mezi tím, co Pavel druhou pouť apoštolskou konal, byl Titus při něm; jmenovitě v Korintu, kdež i Timotheus a Silas po boku mu kráčeli.

12.

V první a druhé kapitole Pavel Títovi dává těžkou rozřešiti úlohu a připojuje potřebná naučení a napomenutí k vedení

*) Titus byl z pohanských rodičů poslý, ale záhy uvěřiv, byl již s apoštolem Pavlem na sněmu apoštolském. Skutk. 15, 1 n. Mnozí z bývalých Židů uvažovali o to, aby také Titus obřezán byl; ale Pavel nikterak nesvolil. Gal. 2, 1 n.

pastýřského ouřadu, bera zvláštní ohled na obyvatele ostrova Kréty; *) a tak list ten mezi listy *pastýřské* kladou. Při tom odvolává se na zdravé učení, jímž by křesťané každého stáří a stavu měli se říditi. Předpisy o nakládání s poddanými připojuje k vznešeným pravdám o vykoupení světa skrze Krista (2, 13). Títus jest poukázán na zvláštní milost, pokolení našemu prokázanou, a výstráhán od marných otázek a neustupných kacířů. — Títus, obdržev list od Pavla nejprvé putoval do Korintu (2 Kor. 7, 13; 12, 18) odtud k Pavlovi do Macedonie (tamž 7, 5. 13. v Nikopoli.) Títus byl také za dnů druhého vězení sv. Pavla v Římě, a odšel odtud do Dalmacie (2 Tim. 4, 10), aby tam mezi pohany prapor sv. kříže rozvinul. — Život pak svůj dokonal stár 94 léta jako vrchní biskup na ostrově Krétě.

F. Druhá epištola k Korintským.

13.

Psána jest po odchodu sv. Pavla z Efesu, jak podobno v Nikopoli, macedonském městě o velikonoci téhož léta, kteréhož ona první, a poslána po Titovi. Tohož on již v Troadě nadarmo čekal, pozvav jej, aby *přes Korint* k němu přišel, což Títus také učinil.

Pavel skrze Tita a Timothea dostal bezpečné zprávy o tom, co se v Korintu stalo následkem první tam poslané epištoly. Strany proti Apoštolu provodily zlou vůli, hůť nežli dříve Pavla zlehčující. Obec byla v nebezpečí se rozpadnouti. Protož Pavel napsal před svým tam příchodem list, v němž osobní povaha jeho zřetelněji, než v ostatních jeho epištolách se odsloňuje.

14.

Apoštol začíná s poukázáním na ty strasti, kteréž v Malé Asii byl podstoupil, nic si z toho nedělaje, anof potěšitelno jest míti v utrpení oučastníky. (1, 3—11.) I ten ohled na osoby dal původ výtržkům v Korintu. Mělo se proti zlému přiměře-

*) O Krétských stvrzuje Pavel to za pravé, co Epimenides (r. 600 před Kr.) vlastně jejich poeta řekl: „Kréťanští (jsou) vždycky lháři, zlá zvěř, břícha lenivá.“ Tit. 1, 12.

ného léku použili; a tudy se Pavel před ony nespokojence s radostným vědomím staví, ještě apoštolskou věrnost jeho provázelo, strastmi jeho spečetěno jsouc. Že, prý, od něho zarmoucení byli, avšak mohou dobře viděti, že jich šanuje; odkládání příchodu k nim právě odtud pochází, že by ne velice jich zarmoutiti chtěl. (1, 12—2, 4.) Dále chce, aby krvoprzničí, ježž byl v první epištole k Kor. 5, 5 za vyobcovaného prohlásil, další pokuta prominuta byla. (2, 5—11.)

V tom vědomí, že svatému evangelium slouží, nadělen jsa velikými dary, děkuje Bohu, kterýž mu propůjčil, co člověka lhostejným nenechává, ale dobrých táhne, a zlých podněcuje.

V tom záleží jeho chlouba. Neníť mu třeba, v Korintu listy schvalovacími se vykáhati, jako některým lidem (3, 1.); schvalovací list jeho jest, prý, v srdcích jejich napsaný. Přesvědčení a víra jejich, prý, jest měřítkem, jímžto měli by skutky jeho měřiti. Jedna toliko pravda, a jeden božský, nad onen Mojžíšu vynikající ústav jest závažný. (3, 2—18.) Jen před těmi, kdož hynou, sv. evangelium zakryto jest. (4, 3.)

Apoštol horliti nepřestává na vzdor všem strastem, s jimiž se potkává, nýbrž z hluboké přesvědčenosti pochází jeho nauka, a ta před jeho očima svítající naděje pobízí ho k rozhorlení čtenářů, aby sebe větších obětí nešetříce, naději pevnou udrželi hleděli. (7, 1.)

Od věcí duchovních přechází k tělesným, ke zbírce pro chudé v Jerusalemě. (8, 2—9, 15.) An Títus přítomnou epištolu dodati má, a ty od něho dané zprávy k těm v ní dělaným výčilkám příčinu zavedly: tedy mluví Apoštol dříve o útěše, kterouž mu způsobil Títus, a dokládá, že i ta jednolivá návštěví v Korintu občerstvení mu přinesla. (7, 13.)

Připomínka o almužně, co známce jednoty církevní, přispěla k utěšení mysli apoštolovy; avšak zase povstává přísně, pamětliv jsa těch nevolí, jimiž sokové jeho ublížili mu hledí. Velmi nerad k tomu přichází, aby svedl s sebe ty nespravedlivé nářky; rádby vlastní obrany pomínul, kdyby ne tak blaho Korintských souviselo s platností jeho apoštolství. I dokládá: „*Horlím o vás Božím horlením*“ (11, 2.) Jeť on milováním Božím roznícen, aby před marnochlubiči své apoštolské práce do-

kázal, jenž se spaťují při jeho utrpení a nejedněch při něm od Boha způsobených myslo vtržení.

Znamení, po němž by se pravé apoštolství poznati mohlo, jsou zvláštní jemu učiněná zjevení Boží, kteráž s jeho příchodem do Korintu spojena byla. (12, 2 n.) *) Nechtě obtížným býti, ani sám sebe proti nepřátelským výčitkám déle zastávat, svůj blízký příchod do Korintu oznamuje.

G. Epištola k Římanům.

15.

Apoštol na své cestě z Macedonie do Korintu, zvěděv o mnohých chvalných věcech církve římské, napsal jí list, a to ještě dříve než byl sám do Říma přišel. I byla žádost jeho, aby na své cestě do Španiel, chtě tam zvěstovati evangelium, v městě Římě osadu věřících navštívil. V té blahé naději, že návštěvou jeho polešení a ze svých nesnází vytržení budou, dkládá, že skrze ně ve všem, což mu svatého jest, i sám sebe utvrditi doufá. Tedy užil podané příležitosti, aby se písemně napřed u nich ohlásil, psaní jim napsav, a to v ten způsob, jenž i osoby jeho i města Říma dostojen jest. Písařem Pavlovým tehdáž byl Tercius (16, 22.)

V té epištole dává Římanům sám o sobě návštěví, jakožto povoláném apoštolu svatého evangelia, kterýž Řekům i barbarům (vzdělančům i surovčům) dlužník jest, jsa obrán a zvolen, aby radostné poselství té spásy zvěstoval, kteráž skrze proroky předpověděna byla. Ne jako dotěrný člověk, ale jako Kristem povolaný apoštol k nim přichází, když z plné přesvědčenosti a z dosavadní apoštolské nauky káže, co by to *Kristem* vykonané *vykoupení* obsahovalo, co by podávalo a čeho žádalo. Totě obsah dílu blavního epištoly k Římanům (1, 16—11, 36.) Díl mimotní obsahuje rozličné mravné naučení. Kp. 12—16.

*) Tak jedno z nich připomíná, dí: „Znám člověka v Kristu, že před lety čtrnácti (zdali v těle nevím, čili krom těla, nevím, Bůh ví) vtržen byl takový až do třetího nebe, a slyšel tajná slova, kterýchž nelze člověku mluvit.“

16.

Ve slovích: „*Moc zajisté Boží jest* (t. evangelium) *k spasení každému věřícímu, Židu předně i Řeku.*“ (1, 16) — vyřknul *hlavní* předmět celé epištoly, t. že skrze víru přichází spasení. *) Zvláště pak

1. Ukazuje, že jako pohané pro své mravního zákona přestupky a veliké zpuštění (1, 18 n.), podobně i Židé, jenž sice poznání Boha pravého a zákon jeho měli, ale dlo toho ne-jednali, (2, 1 n.); vesměs v hříchu postižení jsou, *milosti Boží potřebují*. Nad hříšnými Židy i pohany stejně se vznáší meč spravedlnosti. A tedy nemají ničeho, čím se jedni nad druhé *vypínati*. (3, 1 n.)

2. Tedy těm tak vůbec a bez výminky hříšným lidem podává se milost a odpuštění skrze víru Ježíše Krista. (3, 22.) Ovšem skrze víru, která skrze lásku působí, či dobré skutky vydává (Gal. 5, 6).

3. Dále apoštol (4—5) ještě místněji dovodí, že nikoli pro nějaké vlastní neb zděděné zásluhy, nýbrž zdarma a z pouhé milosti, ani z pouhých skutků zákonních, nýbrž z víry přichází všechněm bez rozdílu ospravedlnění, *smířeni s Bohem* a spasení. **) Vykoupením podáno jest více, než-li hříchem odňato. (5, 12 n.)

4. Aby pak se nezdálo, jakoby se s odstraněním zevnitřního zákona Mojžíšova Boží přikázání rušilo, a s odvržením

*) Mám-li v podobenství kci, jest ona stánkem v chrámě křesťanské boho-vědy, okolo něhož ostatní stavba vynikla. Jestíť význakem (symbolum) nejstarším církve římskokatolické, o něžž vlny rozmanitých bludů se roz-bily. Nacházíme v té epištole poněti, kterých nemají klassikové řečtí, ani Starý Zákon jich nepodává, a sice: milost, spasení, pokoj, víra, o-spravedlnění, tělo a j. Co do věci a formy žádná epištola Pavlova v těch názvích tak nevyniká, jako ona k Římanům. Pouhý rozumovnik nemůže tu nepřisvědčiti alespoň mudrci Longinovi, jenž Pavla Tarsen-ského nazývá velikým řečníkem, dáváje mu místo mezi Demosthenem, Aeschinem, Isokratem, Xenofontem a j. (Long. Fragment.)

**) Člověk na mysl přemítaje o skutečném stavu svém, nalézá v té jemu vrozené bříšnosti jakýsi tajemný přestupek hned od prvního člověka. — Co by byl člověk bez milosti vykoupení! — Ne jako břích tak i adar; t. nejsou stejné míry, nýbrž obdarování převládá hřích zrušením všech jeho následků a nad to i přídavkem božských milostí.

pouhých zákonních skutků (bez víry), také i mravní z živé víry pocházející skutkové se zavrhovali, *) jakoby jen jalovým věřením spasení se docházelo: tedy hned na to (6—8 kp.) dokládá, že víra v Ježíše Krista ouplné obnovení v nás působiti má tak, abychom ne více dle těla, ale dle ducha živi byli, a dědictví synů Božích hodnými se učinili. Dále ukázal apoštol sám na sobě zpor těla a ducha i převahu zlého nad dobrým v přirozeném stavu člověka, tak že téměř nechť člověk tělesné křehkosti své podléhá, v čemž toliko milost Boží vítězství nad tělem dáti může. (7. 14 n.)

V tom záleží svoboda synů Božích, že z *lásky* konají to, čehož člověk nevykoupený při všech výhrůžkách pilen není. Svědectví tu pro katolické učení o potřebnosti dobrých skutků. Kristus v smrti, jest obrazem bolestného zápasu (8, 34), v nebi pak obrazem a rukojemstvím jakož i původcem oslavení. Bez jeho milosti a bez odůvodněného u víře přesvědčení zůstává člověk v hříchu. (14, 23.) V tom ouplném přesvědčení o věčné odměně trpělivým uchystané volá Apoštol: „*Kdo nás odloučí od lásky Kristovy?*“ (8, 35. n.)

5. Pavel neodpírá, že Bůh lidu židovskému zvláštní milostí svou přítomen byl, avšak proto není obmezen v rozdávání darů svých. (9—11 kp.) Otázku o zavržení národů židovského odbývá tou odpovědí, že Židé sami pro svou zatvrzelost jsou od Boha zavrženi, a dovodí, že Bůh zavržením zatvrzelců není nevěren slibům svým, Abrahamovi a potomstvu jeho učiněným, jelikož ne všickni Israelité vesměs zavrženi jsou, ale jakož mnozí skutečně milosti Boží došli, tak i jiní ještě, obrátivše se dojiti mohou, a konečně v nejposlednější čas dojdou. „*Neboť — vece apoštol — nechci, bratři, abyste nevěděli toho tajemství.... že slepota s částky se přihodila Israelovi, dokudžby plnost pohanů nevešla.*“ (11, 25.) „*Jestliže někteří z nich nevěřili, zdaliž nevěra jejich věrnost Boží vyprázdní? Odstup to.*“ Kap. 3, 3.

*) Silou lásky snadno, neb aspoň s veselou a trpělivou myslí vykonané skutky nazývá Pavel skutky víry, sic jinak vše, čemu té pohnutky se nedostává, skutky zákonními.

6. Protož napomíná Pavel, aby se bývalí pohané, obdrževše dar víry Kristovy proti Židům nevychlouhali, by snad sami zase zavržení nebyli. Skoro Isaiášovými slovy (40, 13 n.) učí vůbec, že Bůh zcela svobodně a neodvisle dle své nestihlé moudrosti a všech věcí známosti do království svého zvoluje a povolává. (kp. 10 a 11.) „*Zavřel zajisté Bůh všecko v nevěře, aby se nade všemi smiloval.*“

7. Ostatek epištoly obsahuje obecná napomenutí k šlechetnému životu, k některým zvláštním ctnostem, ku poslouchání vrchností od Boha zřízených, k milování bližního a vystříhání se skutků temnosti, k zachování dobrého svědomí bez ourazu a pohoršení. (Kp. 12—14.) V kap. 15 napomíná k snášení mdlých, mluví též o povolání Židů i pohanů ku křesťanství, zmiňuje se o svém apoštolství. Kapitoulou 16. zavírá své psaní, pozdravuje některých, varuje od rozsvatelů různic, a všechny Bohu poroučí. *)

Čtenářové té epištoly, jakž Pavel sobě představuje, byli část z pohanstva, část z obřizky ku Kristu obrácených (cf. 11, 18 a 14, 1 n.)

17.

Křesťanská dávnověkost má ss. Petra a Pavla za zakladatele církve římské. Třeba jest ovšem rozdíl činiti mezi prvověstitelem sv. evangelium a mezi zakladatelem církve. Příklad toho nalzáme Skutk. 8, 5. n. Jeť pak pevnou tradicí zaručeno, že za císaře Klaudia z Apoštolů Petr první do Říma přišel, a ještě před apoštolem Pavlem Andronikus a Junius tam kázali. Řím. 16, 7. Avšak teprva proslulostí apoštolů Petra a Pavla a mučennickou smrtí jejich stalo se, že Řím hlavou křesťanstva i učitelem národů byl učiněn.

Poslána jest u příležitosti po Fěbí, diakonce církve v Cenchreách, v městě a přístavu k Korintu náležejícím, ok. r. 59 po Kristu.

**) Že v té epištole některé věci jsou nesnadné k srozumění, svědčí 2 Petr 3, 16; tak že neuměli a neuvrzení lidé je převracují k svému vlastnímu zahynutí. Tedy nepřistupujme k čtení jejímu, leč opatrně a s duchem strídým.

H. Kdy byly psány epištoly k Timotheovi, k Židům, k Filippenským, ke Kolossenským, k Efeským a k Filémonovi?

18.

Byť i otázka z strany času, kterého ty vytknuté epištoly sepsány jsou, tak aby každé zvlášť rok její byl na vlas vyněřen, posud nebyla rozhodnuta: přece tolik víme, že co do obsahu v podstatných věcech s epištolami ss. Petra, Jakoba a Jůdy se srovnávajíce, v běhu posledních šesti let Pavlova apoštolování (r. 59 — 65) zhotoveny byly.

Listy k Efeským, k Filippenským, ke Kolossenským, a k Filémonovi v též době sepsány, a sice u přítomnosti Timothea; tedy ne zároveň té doby, když ony dva k Timotheovi zhotoveny jsou. Dále i tolik známo, že druhý list k Timotheovi, jakož i onen k Efeským, k Filippenským, Kolossenským, k Filémonovi a k Židům sepsány a poslány jsou z vězení Pavlova.

19.

Stůjte zde hlavní myšlenky, co v těch epištolách se naskytají, a sice: Nastává, a jednak již nastalo kruté pronásledování. Některé církevní osady byly již zakusily strastí a svízeli. Nechť doufání své mají v utrpení Páně. Ve Kristu dáno jest jiné a to blažené záhrobí. Jinší ale odpůrcové brozí zatáhnouti cestu k záhrobí tomu. Svoboda křesťanská stojíc židovské víře na-proti, za svévoli považována. Církvi na příkoř povstávají bludové, jenž o žádosti těla a nevázanosti hovoří, krasořeč svou vynášejíce, spisy prorocké jakož i apoštolská psaní překrucující, a sprostost skutků zjevení Božího zatírajíce. Platná a vydatná pomoc proti tomu jest, abychom pevně přilnuli k pravému Bohu a Vykupiteli, naději *druhému přístí* jeho zachovali, a svatou víru čistotou i sprostností života dokazovali.

Dolčené epištoly vesměs hned prvnímu hnutí oněch bludů odpor kladou, jenž až do třetího století po narození Kristově bujněli pod jmenem *gnosis* t. falešně tak nazvané *vědy*. Protož mohou ty epištoly nazývati se *anti-* či *protignostické*.

Jeť nejvíce úkazů takových, že mnozí utrpěli ztráty víry — : v I. a II. k Timoth. v I. a II. Petr; v Jůdově; v Jakobově; v ep. ku Kolos.; k Efeským a poněkud i k Filippenským.

20.

První epištola k Timotheovi psána a poslána jest ok. r. 59. nepochybně z města Filippi v Macedonii, v Europě ležícího, *dříve*, nežli Pavel v městě Césaréi byl uvězněn. Obsahuje další napomenutí, jež dává Pavel starším (kněžím) v církvi v Efesu, když po vykonání třetí apoštolské cesty v Milétu s nimi se rozžehnává. (Skut. 20.) Mluví k nim těmito prorockými slovy: „*Já vím, že po mém odjiti, vejdou mezi vás vlci hltaví, kteříž nebudou odpouštěti stádu. A z vás samých povstanou muži, jenž budou mluvití převrácené věci, aby obrátili učenníky po sobě.*“ (v. 29 a 30.) I na to se odvolává, že Timotheovi psal, aby zůstal v Efesu (1 Tim. 1, 3.) A v skutku, již hned od Troady vidíme Timothea v Skutcích apošt. ne více u Pavla, ale ten jej k sobě do vězení obsílá. 2 Tim. 4, 8. 9.) V té epištole (I. Tim.) považuje se Timotheus za přednostu a pastýře celé osady, jakož pak od pradávna v církvi Kristově co biskup efeský znám byl. (Acta Sanctorum 2 Jan. *) Než tu dobu, co první list od Pavla dostal, jest biskupování jeho ještě zánovní. I obává se Apoštol, že by Timotheem pohrdáno býti mohlo, anž by pro mladost málo vážnosti sobě přičinil. (1 Tim. 3, 1; 4, 12.) Dále pak ještě o žádném uvěznění Pavla tu zmínky není, anobrž Pavel se těší, že s Timotheem, svým milým učenníkem se brzo shledá. (1 Tim. 3, 14.) Všecky ty věci jsou pokynutím, že ta epištola té doby, co Pavel svou třetí apoštolskou cestu dokonával r. 59, ještě před těmi v Jerusalemě výstupy napsána byla, při nichžlo ten následek se ukázal, že Pavel po čtyři leta v zajetí držán byl. Podobno, že použil lodi od fénického pomohí zpátky se vracějící, aby mladému biskupu otcovské napomenutí dal. Ukazuje sice, že se brzo zase s Timotheem sejde, avšak není tomu na odpor

*) O lásce sv. Pavla k Timotheovi pěkně mluví sv. Chrysostom. Hom. 1 k lid. Antioch. o Sochách. Viz Sv. Jana Chrysostoma Věk a Spisy vybrané. V Pardubicích. 1850. str. 87 n.

v Milétu objevený smutný výhled do budoucnosti, že by tam shromážděné kněžstvo více neuzřelo tváři jeho. (Skut. 20.) Ze psaní k Filip., Kolos., a k Filémonovi se na všecken způsob spatřiti může, později že oba *skutečně* pospolu byli.

21.

Hned z počátku prosí Timothea, aby jisté lidi odvrátil od hásní a vypravování nemajících konce, t. buď od gnostické sestavy nebeských a pozemských mocí, aneb od moudráctví, jež mnozí učitelé z židovstva v učení křesťanské mísili. (kp. 1.) Mluví tu Pavel o Zákoně Starém, co v něm po všechny časy i lidi, a tedy i pro křesťany platného ustanoveno; avšak třeba uměti rozeznávat od toho, co jen na čas a pro samy Židy platilo.

Dále (kp. 2.) nabízí k *modlitbám*, zvláště *za vrchnost*. Připomíná, jak by se chovati měli muži a ženy při veřejných a společných službách Božích. Potom (kp. 3.) mluví o vlastnostech či ctnostech biskupův a diakonů; též o církvi Boha živého, sloupu a utvrzení pravdy. Veliké tajemství víry jest to, že Syn Boží se zjevil *v těle* lidském &c. (3, 16.)

V kp. 4tém prorokuje o budoucích podvodech a bludech. Neméně podává biskupům naučení, jakby k rozličným oudům v církvi se chovati měli. (kp. 5.) Konečně promluviv o povinnostech služebníků a bohatých — přikazuje Timotheovi řka: „*Ostříhej což tobě svěřeno, varuj se nepobožných novot, slov, a sporu falešně tak nazvané vědy (gnosis).*“ Ačkoli tu Apoštol vážně mluví, a Timothea svým *synem* nazývá (1, 18), přec k takové sestupuje pokoře, že se z těch hříchů vyznává, kterých se dříve dopustil, než byl uvěřil v Krista J. (1, 13 n.)

I. Druhá ep. k Timotheovi.

22.

Jako první k Timotheovi, tak se i tato druhá nazývá ode dávných časů listem *pastýřským*, za příčinou tou, že dávají potřebná napomenutí k vedení vznešeného úřadu pastýřského. Z té samé příčiny slove i epištola k Titovi epištolou *pastýř-*

skou, a jako z oněch tak i z této pastýř duchovní může se naučiti, kterak má *obcovati v domě Božím, kterýž jest církev Boha živého, sloup a utváření pravdy*. (1 Tim. 3, 15.) Haneberg ve spisu svém: Versuch einer Gesch. der Offenbarung, 2. Aufl. str. 628. zasazuje se o to, žeby ta epištola napsána byla v *Césarei*, kdež r. 61 Pavel u vězení byl. Avšak nad Hanebergovy důvody větší váhu zdá se míti svědectví *Eusebiovo*, jenž za to má, že tato 2há k Timotheovi zhotovená jest v Římě, když tam již po druhó Pavel u vězení a blížek smrti byl, r. 67 po Kr.

23.

Apoštol žádá, aby Timotheus k němu přijíti pospíšil, a zpomenuv na jeho slzy — snad při posledním loučení — a na jeho od báby a matky zděděnou nelíbenou víru, vzbuzuje ho k obnovení udělené sobě milosti, dává mu mnohá napomenutí k věrnému konání ouřadu apoštolského, podává nástin ku katechesi (2, 6 n.) a vystřáhá od učitelů bludných a svůdců, chltěje tomu, aby zůstával v tom, čemu se od Pavla a z Pisem svatých naučil. Nařiká, že při prvním svém odpovídání před soudem (v Římě?) ode všech byl opuštěn. (4, 16.) Bezpochyby na onen výsledek naráží, ježž Felix náležitě předebral, a k němuž i rada židovská své posly s řečníkem Tertullem byla vypravila. (Skut. 24.) Konečně předpovídá o svém nastávajícím rozdělení t. smrti a přikazuje Timotheovi, aby k němu s Markem přijíti pospíšil. *)

K. Epištola k Židům.

20.

Spisovatel epištoly této nemluví k Židům vůbec, nýbrž ze židovstva obráceným křesťanům, kteří jednak u víře vrtkaví, jednak v nebezpečí vězeli, aby víry se nestrbli a k židovství ne-

*) Jiným učencům vidělo se, list tento 2hý co do času zhotovení jeho, o nomu prvnimu napřed postaviti, tak žeby I. k Tim. měl poslední býti ze všech Pavlových psaní. (Viz Einleit. in d. Schr. des N. T. von Dr. Ad. Maier Freiburg, 1852. S. 225.)

navrátili, a poněvadž řád starý se skvostnými službami Božími měli za potřebný k spasení, a všeliké od neobrácených židů utiskování jim nastalo; tedy také jich vysláhá, řka: *Učením rozličným (měňavým) a cizím nedejte se sváděti.* (13, 9.) Ti ještě tehdáž bydleli v Paléstině.

Protož Pavel epištolou tou k osvětlení a utvrzení ve víře jim posloužiti chléje, líčí o poměru, v jakém se nalezá víra židovská ku křesťanské. Nejprvé dovodí a staví před oči důstojnost a vznešenost Krista Pána a vyvýšenost řádu nového, Kristem založeného nad starý řád, jenž byl toliko předpodobněním nového. V řádu novém důstojnost nesmírně větší má Kristus, nežli jest ona andělů, nežli byla Mojžíšova a Áronova. Slovo *testament* běže se také za zákon aneb onu smlouvu Boží s lidem israelským na hoře Sinaj. Nejdále tu mluví o přednostech kněžství Kristova před kněžstvím Áronovým a levitským; též porovnává dokonalosti řádu Kristem zřízeného se službou a s oběťmi starého zákona, jimiž jedna obět a jedno usmíření skrze Bohočlověka co pravého kněze se předpodobňovaly. *Máme takového nejvyššího kněze, kterýž se posadil na pravici trůnu velebnosti v nebesích.* (8, 1.) Neobyčejné dary ducha ne vždy, ne při všech trvají; což ale každému jistotu věčných zaslíbení ručí, jest víra t. j. nadějných věcí podstata. (11, 1.)

Ukázav na starých svatých otcích užitek víry, napomíná k setrvání v přijatém náboženství Kristovu, a posléze učí, jakby to bývalé židovstvo pobožně živo býti mělo. V tom ohledu jest epištola tato spisem potěšivým. Věrou zvítězili jsou všickni, kteří kdy za minulých časů velikými se stali. „*A protož i my, majíce vůkol sebe tak veliký oblak svědků, v trpělivosti běšme k uloženému sobě boji, patříce na původce a dokonavatele víry Ježíše.*“ (12, 1 n.)

25.

Euseb (h. ec. III. 23) klade tu epištolu mezi kanonické knihy N. Z. a staví to své pravdivé smejslení na svědectví předešlých věků. Též svatý Jeronym (ad Dardan.) tvrdí, že ode všech dřevnějších církevních spisovatelů řeckých, epištola tato

za Pavlovu uznána byla. V církvi na západě však té doby, když Euseb svou církevní historii psal, kladla se mezi pochybnými. Co do formy, zdali hebrejským aneb řeckým jazykem psána jest, z důvodů pouze vniterných rozhodnouti se nemohlo, a nemůže. Že na západě tou epíštolou odstrkováno od řady spisů Pavlových, to nejbližše souviselo s nadužíváním textu jejího (kp. 6, 4, 5, n.) jakémuž průchod dala přísná sekta, zavírajíc ze slov textu toho, že by odpadlcům od víry naprosto nemožné bylo zase obnoviti se ku pokání.*) Za touž příčinou podobno, že sv. *Irenej*, biskup lugdunský v spisech svých z Epíštoly k Židům citatů nebral. Též *Kajus*, kněz římský, jenž dle svědectví Eusebiova za papeže Zefrina (r. 209—219) květl, je za Pavlovo dílo přijíti se zpěchoval, protože od několika mužů v Římě za takovou držána nebyla. Hist. E. VI, 21.) S příkrými ale sektami Montanistů a Novacianů zmizel ten v té věci činěný odboj západčanův. Pouze z dogmatických důvodů bylo to, že povrženo tou epíštolou, a nepřipuštěno jí za Pavlovu. Důvody však takové tím méně stačily, poněvadž nepravému výkladu vyhnouti lze bylo výkladem, ježž podává neomylně Církev. Tato na východě nemalou váhu dodávala k tomu, aby i na západě za Pavlovu uznána, a mezi nepochybné knihy biblické přijata byla. Spisatel její počíná si jako vévoda, jenž vojska přes moře přeplaviv na stroskotané loďstvo ukazuje: „*Pozdvihněte unavených rukou a zemědlených kolen, a přímé kroky činite nohama svýma: aby nikdo kulhaje nebloudil, ale raději uzdraven byl.*“ A sebežte silu, a statečně přímo podlé svané víry živi buďte, tak aby, kdo ve víře zviklán jest, neodtrhl se dále, nýbrž ouplně se v ní utvrdil. Maličko připomenuv o nemožném návratu pro ně, vyzývá jich, aby mečem vydobyli země, kteráž před nimi leží.

Dána jest ta epíštola na konec prvního Pavlova vězení v Římě, ok. r. 61 aneb 62 po Kr. Psána jest dle některých jazykem hebrejským, dle jiných jazykem řeckým, jakýmž Židé i ve své zemi mluviti navykli a z obchodu dobře znali. *)

*) Podobný líst levíty a apoštola Barnabáše, jenž od kanonických spisů nedaleko stojí, ospravedlněn jest co do své formy a chodu listem sv. Pavla k Židům. Cf. Haneberg S. 629 f.

L. Epištola sv. Jakoba, apoštola. *)

26.

Epištola ta psána jest věřícím z obřizky, kteří za pomezím Paléstiny, po rozličných krajích rozptýleni byli (1, 1.) Podobné jest, že byla v Jerusalemě, kde Jakob své ustavičné obydlí měl před r. 63 po Kr. napsána, a že nejbliže zněla na místo určité, neb na jistý okres; anobř k uveřejnění solva jinak přijíti mohla. I epištolu k Římanům má Jakob na očích. Vysvětluje pak učení Pavlovo, řka: „*Viditelíš, že ze skutků ospravedlněn bývá člověk, a ne z říry toliko*“ (2, 24.)

27.

Že však nedaleko Palaestiny, zvláště v Antiochii syrské pozůstatkové desíti pokolení israelských usidleni byli — ode dvou ostatních nalezali se tu a onde rozptýleni a na víru Kr. obrácení potomci — tedy město Antiochie to jest, kamž ta epištola dodána byla. Že křesťané z obřizky v Antiochii nakloněni byli, bráti od Jakoba poučení, nedá se pochybovati. (Cf. Gal. 2, 12.)

28.

Antiochenští málo před tím těžké zkoušky přestáti musili; což divno býti nemůže, povážíme-li, jak od židovských horlivců nakládáno s apoštolem Pavlem v Malé Asii, v Macedonii a v Jerusalemě. (Skutk. 17. 19. 21 a 22 kap.) Sv. Jakob ukazuje na pramen nejvyšší *moudrosti* v Bohu (1, 5.), od něhož ji *důvěrně žádati* a všelike ctnosti křesťanské pilni býti máme. Potom naléhá zvláště na oučinnivé křesťanství, uče, že víra bez skutků mrtvá a že nemá váhy kladeno býti na holé slova a myšlénky. Též vadou času to jest, an všečetně mistrováno ji-

*) Tato epištola a šest jiných, totiž Petrovy, Janovy a Jádova slovou obecné či katolické, protože nemají na očích jen některou zvláštní osadu neb osobu, nýbrž většinu okruhu křesťanů, nejvíce ze Židovstva, aneb že jsou vesměs obecnějšího obsahu. Jakob nazván menším k rozdílu od apoštola Jakoba staršího, bratra Janova.

ných, a nezkracováno jazyka. (3, 1.) *) Též vyčítá, co křesťanské moudrosti vlastního jest, a odkad nejvíce povstávají spory a sváry t. z té žádostivosti, kteráž rovně tak mocně působí, zůstane-li nenasycena, jako když se nasytí. (4, 1 n.) Dile, ličí o nestálosti zboží časného, a odkazuje trpělivě bratry k *druhému přísti Kristovu*. (5, 7.) Za lékařství, v čas choroby a soužení, jež člověk přirozeně s sebou nese, prohlašuje *pomazání svatým olejem skrze kněží* (5, 14.) **) Konečně napomíná k zpovědi a k modlitbě; též mluví o záslužném obrácení zbloudilých na dobrou cestu, řka: „Bratři moji, jestliže by kdo z vás pobloudil od pravdy, a někdo by jej obrátil, máš věděti, že kdo odvrátí hříšníka od bludu cesty jeho, vysvobodí duši jeho od smrti, a přikryje množství hříchů.“ (5, 19. 20.)

29.

Spisovatel té epištoly po na nebo vstoupení Páně zůstal biskupem v Jerusalemě, od samého Krista ustanoven, jenž se mu po svém vzkříšení zvláště ukázal. (1. Kor. 15, 7.) Dokonal svůj spravedlivý život mučennictvím, byv od Fariseů a nejvyššího kněze Annáše před radou židovskou z přestupování zákona obžalován, a od lidu ukamenován. Epištola jeho tu a tam v Církvi nehned vážena, a jak záslužno, přijata byla. ***) Účel při ní, aby čtena byla od lidu z obřizky obráceného, bylť, tuším, na překážce, že se dříve jinde nerozšířila, leč po delších rozpacích o ni, zvláště u církví po Řecku vzdělaných. Potom na první pohled zdála se býti na odporu ne těm překrucovatelům epištol Pavlových, ale Pavlovi samému. Jakob zcela mluví ve smyslu Pavlově proti těm, jižto text Pavlů překrucují a křivě vykládají. Nad to i sv. Jeronym novou té překážky okoličnost pronáší, řka: *Jacobus . . . unam tantum scripsit*

*) Škodlivost jazyka přirovnává ohni, nesmírné zlé plodícímu. Jinak o to m žalmista di: „Hrob otevřený jest hrdlo jejich.“ Žalm 5. „Jazyk jejich meč ostrý“ Žlm. 56. Cfr. Žlm. 13, 3.

**) Dle slov Tridentakého sněmu tuto schválena a ohlášena věřícím sv á t o s t posledního pom a z á n í již Spasitel náš ustanovil a sv. evangelista Marek (6, 13) poukázal. Trident. Conc. sess. XIV.

***) Cfr. Euseb. H. E. VI. 14. Origen. Comment. in Joan. T. XIX.

epistolam . . . quæ et ipsa ab alio quodam sub nomine ejus edita asseritur, licet paulatim tempore procedente obtinuerit auctoritatem. (de vir. illustr. c. 2.) Dle svědectví Hegesippova (apud Euseb. h. e. 2, 23.) byl Jakob bratr Ježíšův z života matky své Bohu posvěcený. Nazarejský, nepožíval masa, nepil opojných nápojů, a nikdy se nedotkla bříťva hlavy jeho. Roucho měl sprosté a jen jedno, a jiné aneb vlněné neoblékal, při tom co byl živ panictví zachovávaje. (Cfr. Epi-pan. hoer. 78, 13.) Vždy se modlival rozpiatýma rukama, a od dlouhébo klekání tak zmozolovatěla kolena jeho, že tvrdá učiněna jsou, jako kůže velbloudova. Pro svůj nábožný život také od Židů ctěn a Spravedlivý nazýván. Viz vešš kp. 2. 15. knihy VIII. str. 367.

M. První epištola sv. Petra, apoštola.

30.

Šimon, přijímám Petr, prvé za učenníka, pak za apoštola, a posléze za vrchního správce veškeré církve od Krista zvolen, pozůstavil nám dvě epištoly, kteréž jsou dáany — jakož i prvé Jakobova, k věřícím z obřizky. *)

31.

Apoštol Petr obrací se na věřící, bývalé Židy v Pontu, v Galacii a v jiných krajích Malé Asie, aby je ve víře a v křesťanských mravích utvrdil.**) Dále, ukazuje na oučinnivost křesťanství a spolu na povinnosti vznešeného povolání křesťanů, neboť jsou kněžský a královský lid. (2, 1—10). Pryč tedy s nešvarou tělesných žádostí! Vykládá učení o svobodě křesťanské, ne však ve smyslu tom, aby vrchnosti nad sebou mlti se zdráhali. I tomu chce, aby pravě věřící vždy hotovi byli, *vydati počet ze své naděje* (t. ze své víry), a dobré svědomí zacho-

*) Pomíjme o životě jeho obširněji povídati, poněvadž dostatečně se členi svatého evangelium znám jest.

**) Origenes (u Eusebia hist. ecc. III. c. 1.) ručí za dávnověkou správu, Petr že v těch krajích evangelium blásl; jakož byl později v Římě vedle Pavla apoštoloval a umrl: tak doplul v Malé Asii jeho práci.

vali. (3, 15.) Dává výstrahu od hříchu, řka jim, aby již podlé Boha v duchu živi byli (4, 6 n.) „Všemu pak se přiblížil konec. Protož buďte opatrní a bděte na modlitbách.“ Dále vyzývá k trpělivému snášení protivenství pro víru Kristovu. Konečně napomíná církevních zprávců, aby snažně konajíce své povinnosti všecku péči na Boha skládali, a proti nepřítelům Kristovým pevnou věrou se ozbrojili. Poněvadž Petr ok. r. 53 v Antiochii syrské byl (Gal. 2, 11), *) a malo-asiatským obcím těm již dříve sv. Evangelium kázal (jakož později v Římě vedle apoštola Pavla až do své mučnické smrti působil): tedy psal jim, aby při nich oustní vyučování doplněno bylo. Psána jest ta první Petrova epištola v Římě či v Babyloně (5, 13), jak tehdejší Řím od křesťanů (Zjev. 14, 8.) pro podobnost s oným Babylonem nazýván byl, a sice za druhého Petrova tam přebývání. I církevní spisovatel Papias (apud. Eus. l. 2. c. 15) Babylon ten o Římu vykládá. **) Tón v té epištole, ukazující na směr časového ducha, zní tak, jako v epištole Jakobově a v 2hé Pavlově k Timothejovi, a proto sotva jsou na omylu, kdož ji asi do téhož času kladou (ok. 62 neb 63.)

B. Druhá epištola sv. Petra, apoštola.

32.

Druhou epištolu svou odeslal Petr brzo po oné první, a ne dlouho před svou smrtí. ***) (Cfr. 3, 1.) Ještě důrazněji, než-li v své první epištole byl učinil, připomíná věřícím tu vznešenost a vážnost, kteréž skrze poznání J. Krista dosáhli. Dále, káže jim, aby to vznešené povolání své dobrými skutky pojistili hleděli. (4, 10.) Potom mluví o svědectví daném Pánu Kristu hlasem Božím a prorockým: „*Učinění jsme spatřovatelé ve-*

*) Ze to nám ručí vejrnoší svátek stolování sv. Petra, v Antiochii jež církev 22 února slaví, an stolování jeho v Římě padá na den 18. ledna

**) Haneberg l. c. pag. 639 klade Antiochii za to místo, kde psána byla, a Hug, Maier a jiní rozumějí Babylonem ono staroslavné město nad řekou Eufratem. Viz Maier Einl. in. d. Schr. d. N. E. S. 408.

***) Neboť to mám za spravedlivé, dokudž jsem v tomto stánku, abych vás probuzoval napomínáním, jist jsa, že brzké jest složení stánku mého, jakož i Pán náš Ježíš Kristus mně oznámil. 1, 13.

likosti jeho. Přijalť zajisté od Boha Otce čest i slávu, když se stal k němu takovýto hlas od velebné slávy: Tentol jest Syn můj milý, v němž jsem sobě zalíbil, jeho poslouchajte.“ (1, 16 n.) Též zamítá ledajaký dle vlastního vtípu výklad Písma, a výstřáhá od lživých mistrů, a zvláště takových proroků, kteří zapírají budoucí příchod Páně k soudu. Tudy běže příčinu, aby povzbudil věřících k stálosti ve přijaté pravdě a v zachování čistého svědomí. Konečně v kp. 3. připomenuv o nesnadných k srozumění věcech, jenž v epištolách Pavlových se naskylají, zavírá tu epištolu slovy: „*Ale rostteš v milosti a v poznání Pána našeho a Spasitele J. Kr. Jemuž sláva i nyní, i na den věčnosti (či na věčné časy.) Amen.*“

33.

Juž sv. Klíment, papež (ve svém listu ad Corinthios, c. 7) naráží na druhou epištolu Petrovu; po něm i slavný Origenes činí, dokládaje: „Petrus enim duabus epistolarum suarum personat tubis.“ (Hom. 7. in Jesaiam. Opp. 2. pag. 412.)

O. Epištola sv. Jůdy, apoštola.

34.

Tato epištola sama o sobě málo opěradel podává, tak že určití nelze, odkud a kdy dána byla. Sloveť pak obecná, protože psána jest ku křesťanům vůbec, ač zvláště k oněm z obřízky, ku kterýmž i dvě Petrovy psány jsou, z nichžto *druhé* tato Jůdova velmi se podobá, a sice obsahem, příklady sv. Písma a často i slovem. Příčinu k té epištole dala Jůdovi, jakož i prvě Petrovi zjevná nebezpečnoství možných zmatků ve víře a v Církvi pro nemálo ruhačů a lživých i docela zpustlých učitelů. Protož po krátkém úvodu a pozdravení vzbuzuje věřících k statnému hájení své víry naproti prostopášným odpůrcům Kristovým, na nichž naplní se strašné proroctví, pode jménem *E-nocha* (sedmého od Adama patriarchy) vydané. I upozorňuje na ty pomsty Boží, s kterýmiž ti ruhači se potkají. Konečně

nabízí věřících k stálosti ve víře a lásce i také k napravení těch zbloudilců, a dokonává chválou Boží. *)

Jůdas či Thaddeus (obé znamená tolik co vyznávauč) byl bratr apoštola Jakoba Menšího, jinak Bratra Páně. Otec jejich byl Alfěus či Kleofas, a matka Maria, jenž se v Písmě (Jan 19, 25) i sestrou matky Ježíšovy nazývá.

35.

Jak velicí odporové proti křesťanství nastali v čas dokonávajícího ouřadování svatých apoštolů, již z 2hé epištoly Petrovy a nejvíce ze čtyř následujících epištol Pavlových se dovídáme, jenž jsou: k Efesským, Filippenským, Kolossenským, a k Filémonovi.

P. Epištola k Filippenským. **)

36.

Těmto obyvatelům znamenitého města Filippi řečeného v krajině macedonské Pavel vyjevuje radost, kterouž z nich má s připojeným návštěvám, že vězení jeho a okovy, kteréž v Římě snášel, jsou užitečny víře Kristově. Také zmínku činí o svém potěšení z toho, že Kristus mezi nimi kázán. Arciť z pohrutek ne dosti ryzých blásají, prý, mnozi bratři slovo Boží, avšak což jest z toho, když *jen Kristus se zvěstuje* . . (1, 15 n.)

Dále, nabízí k stálosti, jednomyslnosti, společné lásce a ku pokoře příkladem Kristovým objevené: *Poněcill sebe samého, učiněn jsa poslušným až k smrti, a to k smrti křiže*

*) Jůdas napomíná čtenářů, aby pamětlivi byli slov, kteráž jsou předpověděna od apoštolů Pána našeho J. K. v. 17. Poněvadž ale o jediné osadě jerusalémské víme, že ode všech apoštolů vyučována byla: máme-liž z toho uzavírat, že Jůdas, bratr Jakobův, jenž vzdálen v Babylonsku církvi paléstinské s očí byl sešel, s epištolou svou nejprve v Jerusálémě a potom v Antiochii přístup nalezl? —

**) Když Pavel svou druhou cestu po Malé Asii konal, a Duchem svatým mu bráněno bylo, dále tam kázati, napomenut jsa viděním v Troadě přeplavil se do Evropy, počav tu svou apoštolskou práci v Macedonii u Filippenských. A tak jest přenesl sv. evangelium z Asie do Evropy. (Skutk. 16, 6—12.) Na své třetí apoštolské cestě, přišed z Efesu, a procházeje celou Macedonií zastavil se v Filippi a nastoupil odtud svou poslední cestu zpět do Jerusáléma, jenž se jeho zajetím, uvězněním, a v okovách do Říma odesláním skončila.

(2, 1 n.); jakož i tou nadějí se kojí, že péče jeho o spasení Filippenských marná nebude. Potom schvaluje jím Timothea a Epafrodita. Dále výstráhá od falešného lidu, jenž pohany nazýval psy, svou obřízkou roztržku v křesťanství dělal, a jen v starém zákoně své ospravedlnění zakládal. (3, 18.) Potom napomíná k tichosti, k doufánlivostí, ke všemu dobrému, a dokonává s připomenutím o štědré pomoci sobě od Filippenských již dříve poskytnuté. (Skut. 16, 12.) Psána jest ta epištola na konec prvního vězení Pavlova v Římě ok. 63.

Q. Epištola sv. Pavla k Kolosaenským.

37.

Kolosy bylo krom Laodicee a Heraklie nejznamenitější město krajiny Frygie v Malé Asii. Že by byl Pavel na svých apoštolských cestách právě do toho města přišel, nikde se nepřipomíná. Zpráva jen vůbec zní, že Apoštol při začátku třetí apoštolské cesty skrze Frygii šel. Již epištola, jak se zdá, na to ukazuje, že Pavel tu obec jen od jinud znal, an (1, 4 n.) takto píše: „Slyšeli jsme o vaší víře v Kristu Ježíši, a o lásce, kterouž máte ke všem svatým. Evangelium užitek nese mezi vámi od toho dne, v kterémž jste poznali milost Boží v pravdě, jakož jste se naučili od Epafra, nejmilejšího spoluslužebníka našeho, kterýž jest věrný k vám služebník Krista Ježíše.“ Potom máje radost z utrpení pro ně, dokládá, že i o těch platí, kteří neviděli tváři jeho v těle. (2, 1.)

38.

Zvláštní stránka té epištolý záleží v popisování nejsvrchovanější důstojnosti a moci Kristovy. „Kristus jest obraz Boha neviditelného, prvorozený přede vším stvořením. Nebo skrze něho stvořeny jsou všechny věci, na nebi i na zemi, viditelné i neviditelné, buďto trůnové, neb panstva, buďto knížetstva, neb mocnosti . . . A on jest hlava těla církve, kterýž jest počátek, prvorozený z mrtvých, aby on ve všem prvotnost držel.“ (1, 15 n.) Též zmínku dělá o bohatství tajemství plné slávy Kristovy. (1, 27.) Neboť v něm přebývá všechna plnost božství

tělesně. (2, 9.) Podobno, že Apoštol proto tak mocně klade učení o důstojnosti Kristově, a o vtělení Syna Božího, poněvadž gnostikové židovští hlubinu neb rozsedlinu mezi Bohem a člověkem jakýmsi báječným o kůrech andělských a o společenství s nimi mluvením vyplniti hleděli. Povstává proti ohlubivému moudráctví, říká: „*Hleďtež, ať vás žádný neklame moudrostí světskou a marným podvodem, podle ustanovení lidského, podle začátků učení světa, a ne podle Krista.*“ (2, 8.) Přidává výstrahu ode všech klamů a učení pověrečných. (2, 22.) i s mravním poučením o vyhledávání věcí nebeských, o pobožnosti života a o zachování domácích povinností, jakéž jsou: povinnosti manželů, rodičů a dětí, služebníků a pánů. Konečně nabízí k bedlivým modlitbám a křesťanské moudrosti (4, 1 n.) K závěrku klade zvláštní žádost na čtenáře té epištoly říka: „A když bude přečten u vás tento list; učíte, aby i v církvi laodicejské čten byl, a ten, kterýž jest Laodicejských, i vy přečtěte.“ *) (4, 16.) Dána jest tato epištola spolu s onou k Efesským v Římě, ok. r. 62—64.

R. Epištola s. Pavla ap. k Efesským.

39.

Efesus bylo hlavní město Malé Asie, sídlo velikého kupectví, a však i všelikých pohanských pověr, zvláště pak úcty bohyně Diány, kteráž tam nádherný chrám měla, jeden ze známých sedmi divů světa. S. Pavel přišel ponejprv do Efesu na své druhé apoštolské cestě, když se vracel z Korintu do Jerusalema (Skut. 18, 19), ale nedlouho tu pobyv, slibil opět přijíti. Zatím po jeho odchodu kázal tam Krista výmluvný Apollo. (Skut. 18, 21.) Na své třetí apoštolské cestě přišel Pavel opět do Efesu (Skut. 19, 1) a zůstav tam tři léta (54—57) shromáždil nemalou církev Pánu, nejvíce z pohanů, až pak odtud za příčinou zbouření, zlatníkem Demetriem způsobeného, odejti musel. (Skut. 19, 23. n.) I prošed Macedonii obrátil se zpět, a minuv Efesus bral se přes Milét (Skut. 20, 17) zase do Je-

*) Ze slov těch mnozí se domejšlejí, že ta epištola k Laodicejským psaná se ztratila.

rusaléma. Tu byl jat, uvězněn, a když se k císaři odvolal, v okovách do Říma odeslán. V Římě pak se dověděl, kterak v Asii vůbec, a zvláště v Kolossech, scestné mudrácké učení proti víře vznikalo, ješto při tom Efesští ve víře prospívali: vzal odtud příležitost psáti Kolossenským a Efesským. Epištola k Efesským zdá se býti *oběšený* list také k vůkolním církvím, zvláště k laodicejské, (Kolos. 4, 16.) obsahujíc jen obecná naučení a napomenutí. Z toho snadno ukážeš, proč zvláštního pozdravení na jisté osoby, ano i narážení na místní poměry v přítomné epištole se nenalezá, an zatím nenedostává se jich v epištolách na ty obce, kteréž Pavel sám zřídil.

40.

Nejprvé popisuje ty zvláštní milosti, křesťanům propůjčené; odpuštění hříchů, povolání k životu věčnému skrze Krista, kterýž jest *hlavou nade vši církví kteráž jest tělo jeho*. (kp. 1.) Potom vzhledem na stav, v němžto Efesští bývali, cenu vykoupení ještě živěji na oči stavě, otevírá jim jednak tu propast hříchu, jednak upozorňuje na vysokost vyvolení ku spolukralování a oslavení s Kristem. Dále, žádá jim pevné jednoty u víře s věřícími z Židů, aby byli v jeden dům Boží zasvěceni, jehož základ jest Kristus (2, 1 n.). Velmi se raduje z utrpení při apoštolství svém, prose Efesských, aby hodně chodili v svém povolání. (4, 1—4, n.) Zvláště jednomyslnost jim schvaluje a vystřáhá od hledání toho neb onoho systému v blud zabíhajícího. (4, 14.) Přechází k napomenutí, aby se vystříhali všelikých nepravostí a *nesarmucovali Ducha svatého*; píše pak o Církvi, jižto Kristus posvětil očistiv ji obmytím vody skrze slovo života — též o čistém obcování a o závazcích manželských (4, 18. — 5, 22 n.) Vykládá povinnosti dítek k rodičům, a rodičů k dítkám; služebníků k pánům &c. V závěrce vybízí k udatnému odporování úkladům ďábelským. (6, 1 n.) „Neboť není bojování naše (toliko) proti tělu a krvi (proti pouhým lidem), ale proti knížatům a mocnostem, proti zrádcům světa této temnoty, proti duchovním zlostem v povětrí (proti vyšším zlym mocem).“ 6, 12.

Dána jest ta epištola v Římě (r. 62—64) a odeslána po diakonu Tychíkovi. (6, 11.) Nadpis její byl již za dnů Ter-

tullianových: *ad Ephesios*, snad proto, že církev Efesská z obcí těch, kde čtena býti měla, byla ta nejpřednější. (Cfr. Tertull. adv. Marcionem l. 5, c. 17., kdež kacíři tomu vytýká se, že nadpis položil jiný, t. ad *Laodicenses*.) *)

S. Epištola sv. Pavla k Filémonovi.

41.

Filémon, nábožný měšťan Kolossenský, byl, jak podobno, od apoštola Pavla víře Kristově získán. Sluha či otrok Filémonu, jmenem Onésim, odběhl Pánu svému, a přišed do Říma, když tam právě Pavel po nejprvé uvězněný byl, obrácen jest od něho na víru a s přítomným přímluvným psaním na Filémona zpátky odeslán. Jestliž to žádost Apoštola, aby Filémon, jenž již dříve křesťanské obci v Kolossech svůj dům otevřel, Onésima přijal, a s ním jako milým bratrem a ne jako se služebníkem nakládal. Dle svědectví stanov apoštolských (Constit. apost. 7. 46.) Filémon byl učiněn biskupem Kolossenským, a za císaře Neróna sešel smrtí mučnickou. **)

Dána jest ta epištola na konec prvního Pavlova vězení v Římě, r. 63—64 a jest vzor laskavé přímluvy a spolu naučení, jak bychom se měli k svým podzřízeným chovati.

T. Evangelium ***) sv. Matouše.

42.

Když knížata apoštolská na tom byli, aby s oustním blásáním s. Evangelia na odpočinutí se odebrali, tu teprv spomenuto od jiných, ano i jim samým to napadlo, aby obsah o Kristu vydaného svědectví písemně byl podán a zaznamenán. Že tomu tak jest, spatřujeme z nejdávnějších církevních historiků, a z obsahu ss. Evangelii:

*) List k Efesským jest veliký pomník síly Pavlovy o tom svědčící, která on i v okovách svoboden jediné toho hledí, aby všechny Kristu získal.

**) Okolo r. 67 po Kr., ještě za císaře Neróna, bylo to město země třese-ním zasnto. Plin. H. N. 5 c. 41.

***) *Εὐαγγέλιον*, „blahověští“, dohověští. Všecko, co čtyři svatí evangelistové o životě, o zázracích a skutcích Krista Pána sepsali, jest ve jménu tom obsaženo. Cfr. Calmet. dictionar. biblic. pg. 339.

S. Irenej, biskup Lugdunský, kterýž s učenníky a otci apoštolskými obcoval, svědectví vydává, že s. Matouš své Evangelium sepsal touž dobou, když Petr a Pavel to samé v Římě kázali, tedy mezi r. 63—65 po nar. Kr. (Cont. haer. III. c. 1. Euseb. H. E. V. 8.) Na túž dobu, anebo aspoň na mnoho přeshlých let mezi umučením Kristovým a sepsáním Evangelia podlé sv. Matouše, tento sám členáře odkazuje, an praví: „To jest pole krve, až do dnešního dne;“ a zase: „I rozblášeno jest slovo to u Židů, až do dnešního dne.“ (28, 15; 27, 8.) Sv. Irenej jmenuje sv. Matouše evangelistou mezi ostatními na prvním místě, a poněvadž mnozí jiní spisovatelé vypravují, že jeho Evangelium to nejprvnější jest, tedy spisování evangelií začíná teprv s dobou tou, když s. apoštol Jakob Menší mučenníctvím zešel.

43.

O sv. Matouši, jinak Lévi nazvaném, zprávu máme, že byl syn Alféův a ouřadoval jako celník římský u jezera genesaretského či tiberiadského. Povolán od Krista a učiněn apoštolem byl svědkem jeho zázraků i z mrtvých vstání. Po vstoupení Páně na nebe kázal nejprvé v Jůdsku, a tu sepsal také sv. Evangelium, v němž zvláště dokazuje, že Kristus skutečně zaslíbený Messiáš jest. Sepsal své Evangelium původně jazykem hebrejským, poněvadž věřící, jimž podáno bylo, z obřizky jsouce, hebrejsky či aramejsky mluvili. Věrní jeho svědkové jsou: *Papias*, *) *Irenej*, **) *Origenes*, ***) *Euseb.*, *Epifan*, *Chrysostom*, *Jeronym*, †) a *Církev syrská*.

Nic však méně osmělili se novější kritikové původní text za řecký vydávati; což ale jen ze vniterných důvodů, anebo takových tvrditi mohli, jenž v poměrech času spočívají. Dr. *Hug*

*) Tento posluchač učenníkův apoštolských dí: „Matouš psal historii o Kristu hebrejsky.“

**) „Matouš,“ prý, „vede život mezi Hebréy, přednášel evangelium vlastní řečí a písmem jejich.“

***) „Tradice dává svědectví čtveru evangelií, a z těch první Matoušovo hebrejsky sepsáno jest.“

†) „Denovo nunc loquer Testamento, quod Graecum esse, non dubium est, excepto Apostolo Matthaeo, qui primus in Judaea evangelium Christi Hebraicis literis edidit.“

vede všecken důvod z toho, že prý lid po celé Paléstině řecky rozuměl. V městech znamenitějších a při učenějších a obchod vedoucích ovšem tak bylo; ale u lidí sprostších paléstinských a babylonských z pokolení židovského, nejen obratnost v řeči hebrejské se nalezala, ale i na užívání jí nemalé váhy kladeno. Tak n. př. lid pobouřený, jakkoli zanevřel na Pavla, když tento po dokonání třetí apoštolské cesty do Jerusáléma přišel, přece *hebrejsky* mluvícího tiše poslouchal. (Skut. 28, 2.) Chťj-li apoštolé a evangelisté slova od Krista užívaná podati, a sice v původnosti jich, tedy to jsou výrazy syrochaldejské (novohebrejské): Talitha komi! (Dívko vstaň!) (Mar. 5. 41); Eloi, Eloi, lamma sabakhani? (Bože můj, Bože můj, proč jsi mne opustil?) (Mar. 15, 34.) Kristu říkali učenníci jeho po hebrejsku: Rabbí! (mistře!) (Jan 1, 38); podobně i Maria Magdalena zvolala: Rabbóni! (mistře!) Jan 20, 16. Též Josef Flav. vydává svědectví, že vyjímaje řeč hebrejskou, každá jiná v Júdsku považovala se za řeč neposvátnou a obecnou, a tudy že nehrubě mnoho bylo těch, kteří té cizí se naučiti hleděli. (Antiq. 20. 11. 2.) *)

44.

A kam se poděl ten prvopis Evangelia sv. Matouše? — Tam, kam ona obec, ješto v stavu byla, to syrochaldejským jazykem sepsané dílo čísti a mu rozuměti. — Obec ta v Paléstině ze židovstva na víru obrácená pryč vymizela; jen skleslé ještě potrvalo křesťanství mezi Židy u Nazarenů a Ebionitů. Tedy není divu, že Tito velmi zchuzení lidé místo evangelia sv. Matouše jen jakousi snůšku (konglomerat) chovali, kteráž zprávy z pouhých pověstí a povídek vzaté obsahovala, a ani některého apoštola co původu v čele svém vykázati nemohla.

*) Nejedna z autorit tanajských a oblibou hebrejštiny obranu vede. N. př. Sifre dī: Otec rozmlovej s dítětem hebrejsky: sic jinak lépe by bylo nésti je k hrobu. (Ad Deut. 11, 19.) Tannai Meir učil, že kdo v Paléstině bydlí a hebrejsky mluví, má spasení jisté. Jer. Sabbath. f. 5. Při takových okolnostech nelze odříkati, že by pro první z židovstva získané obce od Matouše evangelium hebrejským jazykem sepsáno bylo, anž věc tato tak vážnými starého věku svědky zaručena jest. —

45.

Tedy kniha ta, jenž pod názvem evangelium podlé sepsání sv. Matouše nám známa jest, není než řecké, ještě za věku apoštolského povstalé převedení ze syrochaldejského prvotextu Matoušova; kteréž ale brzy tak zobecnělo, že prvotext sám znobábla v zapomenutí a posléze i k ztracení přišel. Že v tom přeložení řeckém tu onde převodu pod jmenem LXX tlumočnicků daného bylo použito, není na odpor věci pravdivé, že totiž jen řecké (před smrtelným ještě odchodem apoštolů z tohoto světa, ne-li od Matouše samého, tedy od některého muže apoštolského zhotovené) přeložení v rukou máme; spisovatel sám dojista k onomu převodu st. Zákona měl volný přístup, a podobně tak i jeho překladatel řecký.

Kdy a od koho jmenovitě hebrejský original sv. Matouše do řeckého jazyka převeden byl, dle svědectví sv. Jeronyma určití nelze. Papias zdá se, že mluví o více převedeních, co o věci jemu známé. (Euseb. H. E. III. 39.)

46.

Jisto jest, že text Matoušův sám jediný ze čtyř evangelistů cosi zvláštního má, že časem, v němž se věci zběhly, sepsání jich se neklídí, čili že chronologického pořádku ostatním evangelistům vlastního pomíjí; neboť že on od kp. 4, 22 až do kp. 14, 13 v tom velmi se liší, tudíž shledáme, začnem-li jej s Markem neb Lukášem porovnávat.

47.

Než buď si jaká buď příčina té zmíněné neshody při letočtu a pořádku evangelia Matoušova, nic není, proč bychom se spisu toho, jakožto díla Matouše apoštola odříkali. Známý jest zmatek ohledem letočtu v hebrejském textu, a ještě více v převodu řeckém proroctví Jeremiášova panující; a předce nikomu nenapadlo z té příčiny o přesnosti onoho proroctví pochybovati. (Viz vejš str. 199.)

Ovšem nejedni nad tím se pozaslavují namítající, že se spisovatel jmenem *apoštola* Matouše nazývá; neboť bylo-li by tomu tak, nebyl by za *jedno*, pominul psáti o důležité cestě

Kristově do Júdska, o kteréž evangelista Jan (kp. 7. a n.) zmiňuje; za druhé, nebylo by těch nezprávnosti či nedověcnosti v sepsání samém, jichž by co očitý a ušní svědek byl se uvaroval. (Odpov. ad 1.) Mohlo ale Matoušovi, kterýž jak podobno, nejbliže jen *věřícím z obřízky* evangelium věnoval, vše, co Kristus při té příležitosti *Samařským* mnohotně za přednost podává, dostatečnou býti příčinou, aby té stránky pominul! (Ad. 2.) Kterékoli ty domnělé, nezprávnosti jsou, jen v scestném výkladu slov samého evangelia, ne pak kladení v zdravého smyslu spočívají.

Jedno z těch námitek týká se závírky evangelia Matoušova. Tu se Kristus loučí s učenníky na jedné hoře v Galiléi, anť dle dobré zprávy jiných byl tak učinil na bře Olivetské blíž Jerusalema. (Mat. 28, 17, n.) — Než porovnáme-li zprávu evangelistů Páně o skutcích Kristových po vzkříšení jeho ohlášenou: pohřešíme tu neradi širší vypravování o nich, a mlčením pominutého skutku o na nebe vstoupení Páně; avšak z jiné strany nalezáme věci od Matouše zdělené, jimiž zprávy ostatní se doplňují. Jen tehď text Matoušů nemile by dojímal, kdyby dosti průvodno bylo, že slova jen od Matouše mluvená, ne v Galiléi, nýbrž v Júdsku pronesena jsou. Odlíčností evangelistů Páně ty a takové, za nerozluštitelné prohlásiti se nemohou, leč od těch, kteří od své podmínky jednou vzaté, vycházejíce tvrdí, žeby každý evangelista o Kristu úplně vypravovati musel. Dále, tu kdež mnozí předstírají v nejedněch stránkách Matoušova Evangelia, a zvlášť v té zprávě panující nedostatek *názornosti*, kde byl povolán za Apoštola (9, 9, n.) tam zase my s mnoha bibláři a zejména s Otcí církevními nemohli téhož nedostatku upozorovati. —

O dalších skutcích sv. Matouše vypravují dějepisci Sokrates, Rufin a jiní, jen tolik, že kázal Ethiopům, Indům a Parthům, a že došel mučennické koruny. Příkladá se tomu s. evangelistovi z vidění Ezechielova (1, 10.) tvář člověka, proto že své evangelium od člověčenství Syna Božího začíná.

U. E v a n g e l i u m s v. M a r k a.

48.

O sv. Marku, kdoby byl, srovnávají se spisovatelé nejvíce

v tom, že byl onen Jan příjímím Marek, syn Marie z Jerusalema, sestřenec Barnabášů. V domě matky jeho první křesťané bývali shromážděni, a i Petr po zázračném z žaláře vysvobození tam své útočiště našel. (Skut. 12, 11 n.) Potom sv. Marek provázel na cestách apoštolských Barnabáše a Pavla, když oni za času velikého hladu v Júdsku vyšedše z Jerusalema a Antiochie končiny Malé Asie procházeli, poselství Boží konajice, jakž se o tom v Skut. ap. (12, 25 a 13, 3; a 15, 37—38) šířeji dočísti lze. Později octl se s. Marek také v Římě. Nalezáme ho tu nejprve za času prvního vězení s. Pavla. (Skut. 28, 15) a poznáváme to z epištoly ke Kolos. (4, 10), kteráž s onou k Efesským v Římě psána byla, a v níž Pavel Kolossenské od Marka pozdravuje. Potom Pavel, když po druhé v Římě jsa, list 2hý k Timotheovi psal, žádá tohoto, aby brzo k němu přišel, a také Marka k službě mu užitečného s sebou přivedl. (4, 8, 11.) Avšak byl s. Marek dle slov Papiáše, biskupa Hierapolského a jiných starých svědkův také učenníkem a následovníkem s. Petra; zvláště s. Jeronym jej nazývá tlumočníkem s. Petra, kterýž také sám v 1ní své epištole (5, 13,) nepochybně v Římě psané, svým *synem* ho jmenuje, snad proto že ho hned v Jerusalemě ku Kristu obrátil. Týž Jeronym svědčí dále, že když sv. Marek své evangelium dle učení či přednášek sv. Petra k žádosti římských křesťanů sepsal, ono od Petra schváleno byvši, veřejně v Církvi se čítalo. *Tertullian* praví: „Evangelium, jež Marek vydal, připisuje se Petrovi, jehož tlumočníkem byl Marek.“ (Adv. Marc. 4, 5.)

49.

Tak také Papiáš, Origenes, Kliment Alex., Euseb a jiní *všickni*, co do té věci, souhlasí vzhledně odvislosti Markova Evangelia od Petra. Jeť sepsáno jazykem řeckým, když *prvé* již ono Matoušovo v jazyku syrochaldejském vydáno bylo. *)

*) Možná, že ono domněnání o původně latinsky sepsaném evangeliu Markovu ze středověku pochází, neboť na konec syrského převodu Peshito nazvaného čteme, že Markovo evangelium římským jazykem sepsáno jest. (Cf. Dobrovský, Evangelium s. Marci. Praga.)

Euseb ve své kronice klade, že sv. Marka evangelium již desátého roku po Kristu sepsáno jest, tedy r. 43. A však téhož na světlo vydání následovalo teprv po smrti obou knížat apoštolských, kteří tehdy v Římě byli, tedy r. 67 p. K. (Iren. adv. haeret. III, 1.) A tak z evangelia podlo sepsání sv. Marka v Římě vydaného dobře závěrek činí o Petrově bydlení a založení svaté stolice v Římě. Posléze se odebral sv. Marek do Alexandrie, kdež od Šimona Petra už v 3. roce císařování Klaudiova patriarchát založen. Tu na stolič biskupskou povýšený evangelista zpravoval stádece Boží, až pak léta osmého císařování Nerónova, mučennickou smrtí svůj život dokonal. Přidává se mu z Ezechiele (1, 10.) znamení lva, jelikož své evangelium od hlasu volajícího na poušti začíná.*)

V. Evangelium s. Lukáše a Skutky apoštolské.

50.

S. Lukáš rodem z Antiochie syrské, byl dle svědectví Skutků apoštolských neoddělitelný průvodce sv. Pavla na druhé i třetí apoštolské cestě, jakož i při zajetí jeho v Césarei a v Římě. (Skut. 16, 10, n.; 20, 5, n.; 21, 1, n. 27, 2; 28, 16.) V druhém listu k Timotheovi, kde Apoštol píše, že jej mnozí opustili, čteme: „Samotný Lukáš jest semnou.“ (4, 11.) Tak také když epištolu k Kolossenským a k Filémonovi Pavel psal (Kolos. 4, 14. Filém. v. 24.), byl mu po boku Lukáš (jinak Lukanus).**) Tak věrný průvodčí Pavlů mohl snadno sepsati skutky jeho, jakož i přednášky o učení a žití Kristově zaznamenati; neboť o schopnosti jeho svědčí i to, že před svým ku Kristu obrácením lékařil, (dle Kolos. 4, 14.) a dle starobylého podání i malířem byl. Přidáváno mu z Ezechiele (1, 10.) znamení vola, protože své evangelium od obětujícího kněze Zachariáše počíná. (Cfr. Časop. pro kat. Duch.

*) Cfr. Úvod v Evang. sv. Marka v Časop. p. kat. Duchov. pátý roč. běh svaz. 2. str. 189 n.) V římském martyrologium čteme, že byl sv. Marek evangelista pro víru Kristovu jat, svázán, po ulicích města vláčen, až země a kamení zbarveny byly krví jeho.

**) Lucius (Řím. 16, 21.) není jedna a táž osoba s Lukášem.

12 roční běh, svaz. 4 str. 657, n.) Sepsal své Evangelium ok. r. 54 — 58.

51.

Lukášova evangelia odvislost od nauky Pavlem podané učitelové církevní v tento způsob vyjadřují: „Lukáš, průvodčí Pavlův, od téhož kázané evangelium v knize sepsal.“ (Iren. adv. haer. 3, 1. Euseb. H. E. V. 8.) Dále Tertullian dí: „To, co Lukáš zaznamenal, připisuje se Pavlovi.“ (adv. Marc. IV, 3.) Podobně o tom nejvěrnějším spoluchůdci apoštola Pavla mluví Origens, Jeronym a jiní. Dle Epifania došel s. Lukáš (v 84. roce svého stáří) mučennické smrti v Acháji, kdež bylo hlavní město Korint.

52.

Knihu sv. evangelia teprvé napsal, když více těch vypravování před rukama měl, (bez pochyby Matoušovo a Markovo) o nichž učení a skutky Ježíšovy od očitých svědků již stvrzeny byly (Luk. 1, 1. n.) Zaznamenal nám některé věci z života rodičů sv. Jana Křtitele, z života rodičky Páně, a z mládí Ježíšova, jichž ostatní evangelistové mlčením pominuli. Také jen v jeho sepsání podány jsou zprávy o vzkříšení mládence z města Naim, o pokání Magdaleny v domě Šimona farisejského, o průvodu žen galilejských, o nehostinných Samaritánech, o rozeslání sedmdesáti a dvou učenníků, a j. Sem náleží ještě jiné věci, n. p. o usmrcení Galilejských, o věži v Siloé, o uzdravení ženy sklíčené, o uzdravení vodnatedlného, o očištění desíti malomocných; podobenství o Samaritanu, o bohatci s obilnicemi, o ženě a ztraceném groši, o synu marnotratném, o nevěrném vládaři, o dvou modlicích se v chrámě, o Zacheovi, o dvou lotřích ukřižovaných, o ukázání se Páně dvěma učenníkům jdoucím do Emaus a j. v. — Klade hned s počátku řeč o svatém kněžství tehdaž Židům odňatém a na Krista Pána přenešeném, jakož prorokoval David. Žlm. 109. Bliže však sepsáním svým směřuje k tomu, aby svému příteli *Theofilovi*, kterýž byl pravdám víry Kristovy již vyučen, o těch samých pořádný spis podal. (1, 4.) Témuž věnována kniha

53.

Skutkové ss. apoštolů. *)

Lukáš spis ten považuje za díl druhý učiněných zpráv o učení a pracech Kristových; evangelium jest mu díl první.

54.

Na otázku: které jsou *prameny* toho, co v knize té obsaženo jest, spisovatel sám odpovídá; neboť v úvodu k evangelium, jehož díl druhý jsou Skutkové svatých apoštolů, praví, že by mu se bylo vidělo, vypravování o věcech, které mu očití svědkové podali, sepsati, anť byl všecky od počátku pilně vyzvėděl. Obsahuje ta kniha děje asi třiceti let, počínajíc od na nebe vstoupení Páně až do prvního uvěznění apoštola Pavla v Římě, okolo l. 63. Bedlivý čtenář knihy té přisvědčí Janu Zlatoustci, Řkoucímu: *větší jest milost evangelia než nového zákona, nežli byla v starém.* (Homil. de patientia Job.)

Ve dvanácti přednějších kapitolách klade obzvláštní zprávy o na nebe vstoupení Páně, o vyvolení sv. Matěje na Jidášovo místo, o vylití Ducha svatého, o vzrůstu první církve prací svatých apoštolů a učenníků, a sice, nejprve mezi Židy, pak i mezi pohany. Skrze Petra stalo se první povolání pohanů do církve. Podává se i zpráva o ukamenování sv. Štěpána a o stětí sv. Jakoba (většího), o pokřtění komorníka královny Kandace, o přijetí Kornelia v společenství křesťanů, o protivenstvích apoštolů a ostatních věřících, o divném Šavla na víru obrácení, a dále o rozšíření a upevnění církve Kristovy nejen v Syrii, ale i v Lykaonii, v Pamfílii, v zemi Řecké, slovem po celém světě. Dále, od kp. 13 — 28 snažné práce s. Pavla, jeho před nejvyšší radou athénskou kázání, jeho po všem světě cesty nejvíce se vypisují. (Viz svrchu knihy této str. 356 n. kp. II. Kázání ss. AA.**))

*) Jméno: *Πραξεις των αποστολων*, již n. Klimenta z Alexandrie (Strom V, 588 pak n. Tertulliana kniha ta brzo: *Acta apostolorum*, brzo: *Commentarius Luca* pojmenována jest. (de jej. c. 10. S. Jan Zlatoustý nazývá ji knihou článkův o Duchu svatém a Oekumenius (biskup v Thrucii, 10 století neposlední výkladně sv. Písma.) *evangelium svatého Ducha*.

**) O Barnabášu, jež křesťanské starozitnosti apoštolem na druhém místě jmenují, nalezáme jak tuto tak i v epistolách Pavlových jen neoplně zprávy. Viz: *Kirchenlexikon von Wetzer und Welir*, slovo: *Barnabas*.

55.

Ve přehledu stránek evangelium Lukášova, co jemu vlastní jsou, spatřujeme, jak velmi snažen jest, aby vypsál, dílem onu *vše přesáhající a zázračnou moc Boží v její výsosti, dílem hrdost židovskou na mnoze upokořenou*. (Cfr. 1, 5 n., a Magnificat. 1, 46; též Benediktus 1, 68 n.) Při Kristově narození *chlév* oslaven, *pastýři* vyznamenání (2, 1—20.) Při obětování Ježíše v chrámě on co *světlo* k zjevení pohanům uvítán a *v letech dvanácti* mluví dítě Ježíš se zákonníky. Rod Krista Pána od *Adama* vypsán, v němž *pohané*, jakož i židé podíl mají. (3, 23 n.) Kristus ve škole nazaretské čte o létě milostivém (Isai. 61, 1 n.) s připomenutím, že Eliáš do Sarepty, tedy od židů odešel, a že Námán židem nebyl. Přirovnej Luk. 9, 5—18, 14 o působení Kristově v Júdsku a Samařsku na podzim a v nastávající zimě před poslední velikonočí; viz také svrchu str. 332, též zprávy Lukáši vlastní 8, 58; 10, 39; 12, 31; 15, 4; 17, 11 n. Při zvěstování poselství Božího v Samařsku Kristus dvěma apoštolům vyčítá přisnost jejich, oslavuje Otce svého v nebesích, tresce farisey a zákonníky a zřejmě mluví o zavržení židů a o povolání pohanů. V kapitolách 9, 51 až 18, 14, viděti že tu Evangelium Lukášovo zvlášť měří k tomu, aby hrdost židů upokořilo. A znamenáme-li, že lékařem byl spisovatel skutkův apoštolských, porozumíme spolu, že *všecka slova jeho jsou lékařství duše nedušivé*, (S. Hieronym. ep. ad Paulin). Týž v Skut. 17, 28n.—v kázání Pavlově ukazuje že lidé jsou *pokolení Boží*. Cfr. Jak. 3, 9.

56.

Život Pána Krista byl tak bohatý na pravdy a skutky božské, že s. Jan evangelista jej všecken popsati za věc nemožnou klade. (Jan 21, 25.)

Život Kristův mluví k lidem co věčná pravda, a proto nelze, aby jaký odpor v rozmanité soustavě pravých věcí o Kristu byl povstal. Evangelium Lukášovo zvlášť s Pavlovým kázáním se stýká, avšak není na odporu s Markovým evangelium, ješto z Petrových přednášek povstalo. Navzdor všeliké

odlišnosti v kusech pojedinych nalezáme souhlasnost, a to při všech čtyřech evangelistách od církve za takové uznaných.

Tuto věrnou souhlasnost v celku nejbliže 1) v tom jest viděti, že se vo všech čtyřech Kristus jeden a týž co Boho-člověk, co divotvorce, co prorok, co kněz a vykupitel světa zračí. U všech čtyř nalezáme konání Kristovo v Paléstině s utrpením jeho a ukřižováním pod pontským Pilátem. Ale 2) zvláště u třech prvních evangelistů to viděti, že se také shodují vypravující o témž učení a o týchž skutcích. Tolikéž 3) při těch třech nejednou naskytá se shodnost doslovná popisu těch samých dějův.

Protož jsou mnozí, kteří ty první tři evangelisty jmenem synoptiků a evangelia jejich jmenem synoptických t. j. v mnohém mezi sebou se srovnávajících jmenuvati uvykli.

57.

Není věc tak nápadlivá, že mužové, jenž po více let s Kristem obcovali, anebo jeho učenníky o něm svědčiti slyšeli, nejednou ve stykání přicházejí ty samé věci popisující. Než jak sobě tu častou a doslovnou jednotvárnost u těch tří evangelistů vysvětlíme?*)

Vmysleme se v ty mnohé poměry, v nichž apoštolé pracovali, a nalezneme odpověď na otázku o té mezi třemi evangelisty shodě, a o těch zvláštnostech jejich. Shledámeť pak tyto odpovědi: 1.) Ani šleště nikde není o tom, že by apoštolé a evangelisté byli *čítáním příběhů již vydaných* k svému povolání se chystali, aneb koho jiného k tomu tak připravovali. 2.) Abychom vysvětlili souhlas těch sepsaných evangelií, ne ta vlastní zkušenost toliko, ale i ono nadpřirozené zjevení Boží, a osvětlení rozumu skrze Ducha svatého za pramen kázání evangelického uznati se musí. K tomuto nadpřirozenému prameni i ti očíť a ušní svědkové Kristovi byli poukázáni. Tímto pramenem v pravou dobu pravý název neb slovo lehkou se v nich vynořilo.

*) O skutečnosti té shody mnoha míst snadno se přesvědčíš, porovnáš-li příhodná (parallelní) místa pomocí knih o srovnání evangelistů. Cfr. *Thomardus* vel. *Thomard. Nicol. harmonica Evangeliorum*. Paris. 1707.

58.

Aniž se duch nadpřirozeného zjevení toho štlil, přikládá-noli jest měřitko vlastního názoru a zkušenosti. Vždyť sv. Pa-vel ne dříve, než se chlubil směl, že evangelium, jež kázal, jemu skrze Ježíše Krista zjeveno jest,*) co apoštol vystoupil, když jej již z obcování s apoštoly známý Barnabáš k tomu vyzval, a když byl prvé a zvláště s nejpřednějšími apoštoly, o evangelium, kteréž mezi národy kázati měl, pohovořil; *abych, prý, snad nadarmo byl neběžel* (bez užtku nepracoval); te-prva když uznán byl a přijat od nejpřednějších z apoštolů, chráněn jest před nebezpečím, aby bez užtku nepracoval. (Gal. 2, 2.) *Byloť tedy ředidlo (norma) mezi apoštoly, dle ně-hoť pravé evangelium se zkušovalo.* Co do jednotlivosti, mohloť ono tak velikou rozdílnost míti, jakáž v Pavlovu směru se osvědčuje, ale před svědky života Kristova muselo se za pravé vykáhati.

59.

V těch poměrech prací apoštolských leží klíč k vysvětlení té shody mezi prvními evangelisty a k zvláštnostem jejich.

Měl i Lukáš známost evangelí, co jich tu sepsaných by-lo, ale pramen, z něhož vyšla, není leč to (ústní) podání *oči-tých svědků* a služebníků slova. (Luk. 1, 1.) Že by ze dvou již hotových evangelí jakési třetí sepsáno bylo, o tom žádné vědomosti nemá.**)

Věc to vždy možná, žeby potomnější evangelista prvéjšího byl znal; avšak jakémusi vždy dále pocházejícímu použití jednoho od druhého nemůž odnikud váhy dodati se. Z těch prvních tři evangelí ani jedno není k druhému v tom poměru, jako doplňkem, opravou aneb výtahem z něho. Čím dále v porov-nání přídobných (paralelních) míst pokročíme, a při jednotlivos-tech s doslovným souzněním se potkáme (sic jinak v předpo-

*) Muž, kterýž Krista na zemi učícího sám neprovázel, svědectví dává dílu jeho, v listu k Gal. 1, 8, n. odvolává se na ten pramen nadpřirozený, z něhož původ měla jeho vědomost o Kristu Pánu.

**) To svoje sám odporoučí ika: kterýž jsem všechno — od oči-tých svědků a služebníků slova — od počátku pilně vyzvěděl; (Luk. 1, 3) tedy dobré zprávy sebral.

jalém systému zdravý úsudek netratíce): tím většího přesvědčení nabudeme, že *byl pak i jeden evangelista práce přednějšího byl snal, ta ani v pojedinostech za měřítko mu nebyla; ano že výbor přijatu byli majících věcí, určení a forma jich v tom způsobu svůj základ míti musí, jak ten evangelista již po delší dobu slovo o Kristu Pánu přednáseti, anebo v přednáškách slyšeti uvykl.*

Mimo to zřejmé a patrné souhlasení, co vo mnoha zprávách u prvnějších tří evangelistů se nadmítá, ani na dva po sobě jdoucí verše ukázati lze nebude, kdeby ne každý evangelista sám pro sebe nějak si nepočínal. Nejen samostatně, ale i po nových cestách se čtvrtým evangelium se setkáváme.

W. Evangelium sv. Jana*)

60.

Dle svědectví starožitných sepsáno bylo teprva po třech synoptických t. j. sobě takměř až na oko stejných, a poněkud tím záměrem na světlo vyšlo aby je *doplnilo*. Euseb h. e. III. 24. připomíná, že tři prvnější evangelia Janu evangelistovi ukázána byla, když bydlel v Efesu, že je schválil, avšak i to znal, že se v nich toliko poznamenání těch věcí nedostává, kteréž Kristus s počátku svého kázání a před vsazením Jana křt. do žaláře činil a působil. I bylať prý, to jedna z těch příčin, že Jan ten nedostatek doplnil,

*) Jan, syn Zebedea, galilejského rybáře a matky Salome z Betsajdy povolán za učenníka nechal otce, a opustiv síť, provázal Krista, a byl spolu s bratrem svým Jakobem a Petrem nejdůvěrnějším učenníkem Páně, kterýž ho zvláště zamilovav připustil, aby na jeho prsouch při poslední večeři odpočíval (Jan 13, 23.) Konečně máti Kristovu pod křížem sobě poručenou za svou přijal. Po vylití Ducha svatého Jan spolu s Petrem hlásal svaté evangelium nejvíce v Paléstině, pak i v Malé Asii a posléze po smrti Petrově a Pavlově (r. 66 — 67 po Kr.) v blavném městě Efesu bydlel.— Pěkně o něm připomíná sv. Augustin řka: „Ve čtyřech evangeliích, ... svatý Jan spořádal nad ostatní tři jest vznešenější chlébje povzneseš svým i našich srdcí povznést. Nebo ostatní tři jako s bohočlověkem na zemi putovali, o božství jeho méně povídajice: Jan však jakoby ho mrzelo na zemi putovati, vznesl se nejen nad zemi a nad prostor povětří a oblaků, ale i nad zástup andělů i nade všechny řady neviditelných mocností až k tomu, o němž dří, že skrze něho všechno učiněno jest, řka: „Na počátku bylo Slovo.“ (Tract. 36. in Joann.)

když své evangelium sepsal. Než tu hlavní příčinu, kterou ke složení spisu svého přiveden, sám na závěrku téhož klade řka: „*Mnohé zajisté i jiné divy činil Ježíš před obličejem učenníků svých, kteréž nejsou psány v knize této: ale tyto jsou napsány, abyste věřili, že Ježíš jest Kristus, Syn Boží, a abyste věřice, život měli ve jménu Jeho.*“ (Jan 20, 30, n.)*)

Můžet sice o každém ze čtyř evangelií našich praveno býti, že napsáno jest k vzbuzení víry v Ježíše Krista: avšak u. p. v evangelium s. Matouše mnohem větší díl věci vypravovaných toliko na vlastnosti *Proroka* ukazuje; a jakkoli Jan zároveň s jinými na Krista, jako soudce, Pána, Zákonodárce *nového* a Učitele našeho ukazuje: přec v spisu svém téměř všudy tam měří, aby nám pravého Vykupitele a Bohočlověka vystavil.

61.

Apoštol Jan hledí v svém evangeliu zvlášť na scestné učení tehdejších sektářů, božství Kristovo zapírajících, a má za hlavní oučel, utvrditi víru, že Kristus jest pravý Bůh. A poněvadž ve svém poznání a psaní nade všechny se vznesl, tak že své evangelium s výše, přímo od božství Kristova začíná, přidáno mu z vidění Ezechielova. (1, 10) znamení orla.

S. Irenej, biskup Lugdunský (z 2 stol. po Kristu) vece: O víře v jednoho pravého Boha kázal Jan učenník Páně, snažen jsa to scestné učení, kteréž Cerinthus a již dříve sektáři Mikolášenci**) lidem vpravili, odkliditi. Tedy to všeliké blu-

*) Co jiní evangelistové pominuli, Jan doplňuje vypravováním zvláštních věcí, a sice: Kristus rozmlouvá s Nikodémem o novorození, s Samaritánkou o vodě živé; s Židy o uzdravení člověka 38 let těžce nemocného; se zástupy o chleba života; s Židy v chrámě, kdež jim slepotu a zlost jejich vyčítá; o dobrém pastýři ovec a o nájemníku; s Martou o vzkříšení; s učenníky při večeři i po večeři poslední, obzvláštně o Duchu svatém; — modlí se o své oslavení, za své učenníky, i za ty, kteří v něho budoucně uvěří: Dále rozmlouvá s Tomášem o víře, s Petrem o lásce. Z ouplna jen o šestu zázraků vypravuje a mezi těmi první, o učinění z vody vína v Káni na svatbě, a poslední dva o vzkříšení Lazara z mrtvých, a o množství ryb polapení.

**) Ratolest tak nazvané gnosís (vědy).

dařství kletbou stížiti, a v církvi pravidlo víry vystaviti chtěje, začíná své blahověstí řka: „Na počátku bylo Slovo“ — S. Jeronym připojuje k *Cerinthovi* sektu *Ebionitů*, co Janovu odpůrkyni.

62.

Jak svrchu řečeno, dávají výstrahu před bludařstvím, gnosís nazvaným, apoštolové Petr, Pavel, Jakob a Jůdas. Věc tu na mysli uvažujícím nebude divno, že i Jan apoštol tudy vybídnut byl, aby ve svém blahověstí nejvíce většími řečmi Ježíšovými, zvláště ten článek víry upodstatnil, jež Ebionité a jim příbuzní haeretici zapírali.

X. První epištola sv. Jana.

63.

K svědectvím teď uvedeným, že Jan hlavně čelí na to, aby víru v Ježíše co pravého Boha i člověka utvrdil, přidává se i první jeho epištola, v kteréž nejinak, než jakož byl ve svém evangelium učinil, oné pravdě opět nasvědčuje. Má však nejen s evangelium jeho příbuzné věci, ale i s jinými epištolami, t. s Pavlovými k Timotheovi, s Petrovými a jinými v příbuzenství stojí. Ti samí bludaři, a sice poněkud podobným způsobem v ní se obojují. Apoštol Petr začíná od té utvrzené pravdy, že Kristus Bůh i člověk jest. Odvolává se na proměnění jeho, kteréhož byl očitým svědkem. A podobně i Jan hned s počátku své epištoly klade svědectví o božství Kristově, nazýváje Krista Slovem života a životem věčným.

64.

I vidíme tu ten způsob, jež ono svatého Pavla (n. p. v epištole k Římanům) počínání ku paměti nám přivodí. — Člověk musí začíti od poznání vlastních hříchů svých. Máme s důvěrou pomoc proti hříchu od Krista přijímati. „*Onť jest obět slitování za hříchy naše, a ne toliko za naše, ale i za všeho světa.*“ Však ale ta důvěra, s kterou člověk věřící přijímá smíření skrze Krista, s lehkomyšlností a svobodenstvím (libertinismus) spojití se nedá. (1, 8; 2, 2; 2, 15 16.)

65.

Síla v člověku vykoupeném, příbuzná síle Boží ukazuje se v plnění přikázání Božích, (2, 3 — 18), kteráž velikou váhu

kladou i na lásku k bližnímu. Čím pevněji věříme v Krista, tím bezpečněji ustavení jsme v pravé lásce, a nalezáme se v milování bližního. (3, 3 — 18.) Člověk důvěrou v Boha oživený ví, že začkoli prositi bude, vezme od něho. (3, 22.) Než abychom při důvěře k vlastnímu svědomí nezbloudili, musíme v pravé víře se utvrditi. „*Nejmilejší, ne každému duchu věřte, ale zkoušejte duchů, jsouli z Boha; nebo mnozí falešní proroci vyšli na svět.*“ (4, 1.) — „Všeliký duch, kterýž dělí Ježíše (nevyznává, že Ježíš přišel v těle), není z Boha, a tenť jest antikrist, o kterémž jste slyšeli, že má přijíti, a jest nyní na světě.“ (4, 3. cf. 2, 18.)*)

Před těmi odpůrci dává výstrahu a spolu hledí ukázati, jak pravá víra v J. K. pravou lásku k Bohu a k bližnímu, a zase láska k Bohu a k bližnímu pravou víru proniká a prostupuje. „*Kdo jest, jenž přemáhá svět, leč kdo věří, že Ježíš jest Syn Boží?*“ (5, 5.)

66.

Dále, podává svědectví, že J. Kristus přišel ne u vodě toliko, ale u vodě a krvi;**) vybízí také k laskavému nakládání s těmi, kteří sice zbřešili, ale ne k smrti. (5, 16.)

67.

Zavírá slovy: „Synáčkové, vystříhejte se model.“ — Slovem „*modla*“ tuším, rozumí se všeliká lichá útvara, fantasie, již falešní proroci místo pravého Krista k uctění vystavují. Hned na začátku epištoly s důrazem mluví, řka: „*Čeho se naše ruce dotýkaly*; a odtad bedlivý čtenář za věc podobnou shledá, že bludníci, kteréž Jan na mysli má, mimo jiné bludy tak nazvaný doketismus zastávali, tu učíce, že se opravdově nevtělil Syn Boží, ale že jen zdál se míti tělo, aneb na nejvyš jen z vodnaté páry obal.

*) Z toho poznáváme, že nemůže každý po zdání zvláštního ducha vyhládati Písem Božích.

**) Ježíš přišel skrze vodu pokřtěn byv od Jana, a svědectví obdržev od Otce: přišel skrze krev, ježto potvrdil své messiášství svou vlastní smrtí, jakž o něm bylo předpověděno, i Duch svatý o něm svědčil, přišed na apoštoly rozšířiv je v kázání evangelia po všem světě, a osvědčiv pravdu Kristova učení také mnohými zázraky z jeho daru od apoštola činěnými.

68.

Epištola ta dle obecného v církvi mínění jest jako úvodní list k evangelium Janovu. Obsah její jest důkazem, že Jan v takových oborech blahověstil tam, kde gnostické živly se vznáhaly. I vida nemálo zapíračů víry, povstává, aby svědectví dal o tom, co spatřil, o božství a člověčenství J. K.

69.

Takové svědectví nalazáme v obsahu evangelia jeho; ješto dějepisným (historickým) bohoslovím a on sám bohoslovcem slouiti zaslubuje. Ostatně viděti mezi Janovým a ostatními evangelii rozdíl veliký, jelikož své blahověsti přímo od božství J. K. začíná i jeho spolupodstatnost s Otcem a skutečné vtělení vyznává. Mimo jiné liší se od jiných také v čistším jazyku, jenž arcí od hebraismů a takových slovcí prosto není, ješto pro nové pomysly křesťanské k novému významu přišly. Vedle apoštola Pavla nejvíce evangelista Jan přispěl k upodstatnění mluvy bohovědné. K této náleží názvy: Logos t. Slovo; kosmos, svět, *fos*, světlo, *charis*, milost, a j.

70.

Poslední kapitola Janova evangelia dává zprávu o tom, kterak Kristus poroučí Petrovi své stádo, a způsob jeho smrti mu předpovídá.

Dvě léta před svou smrtí, totiž r. 96 p. Kr. na žádost biskupů v Asii sepsal Jan své evangelium v Efesu, kdež jeho hrob dlouhé časy okazován a proslaven byl. (Cf. Iren. adv. haer. III. 1°). Nad jeho hrobkou povstal přestřevný chrám. Nyní jest tam turecká mešita, a město Efesus druhdy tak slavné, jest nyní chatrná ves turecká; neboť naplnilo se, čímž miláček Páně ve svém Zjevení kp. 2, 1 — 5 městu i církvi tamnější brozil. Poněvadž první svou lásku opustilo, a pokání nečinilo, svícem z místa jeho hnuto bude.^a

^a) Maria, matka Páně, kteráž mu od Ukřižovaného poručena byla, také dříve v Jerusalemě umřela, tedy ne v Efesu u apoštola Jana. K jejímu loži umrtiněmu sešli se do Jerusalema avšak Apoštolé ze všech končin světa. Tak z ní o tom pěkná pověst ze středověku. Církev slaví památku jejího na nebo vzetí, k čemuž sv. Jan Damascenský připomíná: „Jak by porušení mohlo se dotknouti těla, v němž se život počal?“ —

Y. a Z. Druhá a třetí epištola svatého Jana, apoštola.

71.

Tyto epištoly ne k celým osadám, ale ke zvláštním osobám napsány a z Efesu poslány jsou. *Druhá* jest k nějaké nábožné křesťanské paní, a k jejím dětem. Ta žena sloula Elekta, t. j. česky: Vyvolená, aneb pravdě podobněji řecky Kyria, hebr. Martha, česky Paní, a vyvolenou ji nazývá apoštol proto, že nábožně a po křesťansku žila; jakož i apoštol Pavel ve svých epištolách křesťany vůbec vyvolenými nazývá. (2 Tim. 2, 10.) A tomu tím spíše tak bude, poněvadž Jan i sestru Paninu, jenž mu na blízku byla, a u kteréž nepochybně i Paniny syny byl poznal, vyvolenou nazývá. Apoštol schvaluje tu vyvolenou Kyrii i s jejími dětmi; napomíná jich k společné lásce a k stálosti u víře pravé, jaká byla od počátku, i k vystříhání se svůdců, kacířů a modl.

Anž závěrek druhého listu toho poněkud i doslovně se závěrkem třetího soublesí: podobné jest, že oba dva tou samou příležitostí dodány byly.

72.

V *třetí* epištole podobně jako v druhé dává Jan naději, že brzo přijde k těm, kterýmž píše. Gájus či Kájus, jemuž ta třetí epištola poslána jest, byl buď onen věrný učenník, průvodčí a hostitel Pavlův z Macedonie, o němž v Skut. (19, 29 a nebo Derbenský Skutk. 20, 4.), a v epištole k Řím. (16, 23.) co o Pavlovu hospodáři neb v 1 Kor. (1, 14.) zmínka učiněna, aneb to byl nějaký jiný horlivý křesťan, onomu jmenem i bratrskou laskavostí podobný.

Obsah té epištoly jest: Apoštol chválí Gája pro jeho upřímnost u víře a dobročinnost k bratřím, a (6.) vzbuzuje ho k témuž i dále. Potom (9.) zmiňuje se o Diotrefesovi, nepochybně představeném církve téhož místa, muži to odporlivém a nevlídnem, s příhodným napomenutím pro Gája. (12.) Dává dobré svědectví nějakému Demétriovi, i ode všech jiných chválenému, a (13.) omlouvaje své krátké psaní a dává Gájovi naději k brzkému uvidění a oustnímu promluvení, končí list s pozdravováním.

73.

Jakož druhý tak i třetí list sv. Jana, církevní autoritou později, než jeho první, za dílo Janovo vůbec uznány byly. A zajisté, není divno, že listy tak skrovné, k některým zvláštním osobám tak snadno na slovo hned vzaty nebyly po všech osadách církve, jako ostatní díla a epištoly. Zatím o přesnosti jich dávají svědectví Sv. Irenej,^{*)} Kliment alexandrinský,^{**)} Origenes^{***)} a jiní. I v skrovnějších těch epištolách podáno nám, abychom sobě představení o ústavě a řádu v církvi za těch dob nejdávnějších učiniti mohli.

74.

Život církve Kristovy za dnů apoštolských co nejpěkněji se zračí, a sice: v konání bohoslužby, v kázání slova Božího, ve vespolném zacházení a zprávy vedení při věfícím lidu. Avšak při tom při všem hned s počátku, a pak týž a týž bojně působila milost boží, tak že i mnohými divy a zázraky se objevila, aby tudy křesťanství upodstatněno bylo. Tedy chceme-li se s životem církve apoštolské dokonaleji seznámiti, musíme prvé na působení milosti Boží zřetel obrátiti. Jak bohatě skytáno vyšších milostí, a jak živě zračila se zjevení za dnů apoštolských, o tom nás zpravuje prorocká kniha:

Ž. Zjevení s. Jana, apoštola.†)

75.

Miláček Páně za dnů císaře Neróna vyhnán jest pro víru na ostrov Pathmos.††) (Zjev. 1, 9.) Zde u vyhnanství měl Jan rozličná vidění a zjevení, v nichž se mu v obrazech předkládají osudy církve, počínaje od prvních jejích bojů s židy a pohany až do jejího úplného vítězství na konec světa. Pro-

*) Adv. haeres I. 16, 3; III. 16, 8.

**) Apud Eus. H. E. VI. 14.

***) Eus. H. E. VI. 14.

†) Nápis a celý obsah této knihy: Zjevení Ježíše Krista klčí o zvláštním proroctví, jak Kristus co král a soudce při skonání bojů své svaté Církve světu se ukáže. A pokaly p se vztahuje se co proroctví na veškerou budoucnost, nesouc ráz povšechno dějepisný, kdežto jednotlivý prorok jen část budoucnosti popisuje.

††) Nyní slove Palmósa, leží jihovýchodně mezi Europou a Asií v moři řeckém (egejském) a jest zcela neourodný.

roctví knihou tou po krátkém úvodu podáno ve dvou hlavních částkách, a sice I. Kterak Jan z rozkazu Páně představeným sedmi církvi Asie napomenuti dává a staví je před oči tak že v nich viděti obraz veškeré církve. (Kap. 1, — 3.) Potom II. líčí vítězství církve nad nepřátely.

76.

Zvláště (kap. 4 — 22) nastíněno to okolí trůnu Božího a pak se před oči předstírá, jak Bůh uprostřed čtyřmecítma starců dnem i nocí chválen jakož i boj církve s židovstvím a její vítězství se popisuje. Země, chrám i město Jerusálém konečně zkaženy. (Kap. 4 — 12.) Všecko u vidění v podivných předloženo obrazech. Z těch obrazův onen knihy tajné, *sedmi pečetmi* zapečetěné, a od Beránka otevřené všecken zřetel na se obrací. Když prvnějších šest pečetí otevřeno, přechází se k sečtení věrných křesťanů ze Židovstva (kap. 7.). Po otevření pečetí sedmé (kap. 8, 1.) znova rozvinuta jest řada sedmi oddílů, kteří sedmi *trubami* naznačeni jsou. Jedna každá z trub těch ukazuje ránu zvláštní, na bezbožného přijíti mající. Zatroubením na šestou strašné pohromy se ohlašují, jmenovitě nepřátelé na koních svých způsobují bídu, a moc jejich *v ústech* a v ocasích jejich jest. (Kap. 9, 1.)

Anděl silný s knihou v ruce přísáhá, že po zatroubení sedmém již více času nebude. Kniha, jižto Jan v rukou držel, měla od něho pozřena býti; i učinila hořkost v břiše jeho, a v ustech jeho bylo sladko jako med (kap. 10, 1 — 10.). I řekl mu anděl: „Musíš opět prorokovati národům, a lidům, a jazykům a králům mnohým.“ (kap. 10. 11.) Potom skrze Jana děje se změření *chrámu* a oltáře Božího, s vynecháním zevnější síně, jenž pohanskou sloula, anť pohané za půl čtvrtu roku t. (42 měsíců neb 1260 dní) chrám a město svaté plení budou. Dále zvěstuje anděl Janovi, že v čas onoho soužení ještě dva svědkové prorokovati budou, a sice za tisíc dvě stě a šedesáte dní, a když svědectví Páně dokonají, šelma, kteráž vystoupí z propasti, je zabije. Těla jejich budou za půl čtvrtu dne ležeti nepohřbená k radosti světákům. Avšak po půl čtvrtu dni opět oslavení vstanou a k hlasu sedmé trouby vezme počátek slavné království Kristovo. (kap. 11, 1 — 15.).

77.

V poli lež nadestřeného obrazu nalezti jest dvojí řadu o sedmi rozvinech (Entwicklungen), jednak tu sedm pečeti, jednak sedm trub, a obou řad co rovně vedle sebe běžících, ne však co po sobě sledujících považeno buď. Obědvě řady ty, počínajíc od šesté přestávky nejvíce vynikají, obě od šestého oddilu značně se stýkají. V první řadě po otevření pečeti šesté stojí sečení věrných z Židovstva, a z národův; popisuje se slavná na věčnosti odměna všech věrných. „*Nebudou lačněti, ani žitniti více, a nebudou na ně bítí slunce, ani žádně horoko; nebo Beránek, kterýž jest u prostřed trůnu, pásti je bude, a dovede je k studnicím života, a setře Bůh všelikou slzu z očí jejich.*“ (Kap. 7.) Otevřením pečeti sedmé ukázány jsou pomsty Boží, jenž na bezbožníky přijíti mají. (8, 1. n.)

V druhé řadě po šestém zatroubení povstává tubý boj proti svědkům Páně a prorokům, připomíná se umučení jich, jakož i potrestání mučitelů a na víru obrácení mnohých, kteří ještě byli pochybovali. (kap. 11, 3 — 14.*)

K hlasu sedmé trouby přichází království Boží nové, a mocně zahájeno jest po vyvrácení starého chrámu.

78.

V následujícím vystavení obrazů a podobenství těch nadpřirozených (visiones) ještě snáze poznati lze líčení dni a stanovené časy, jenž ukazují na vyvrácení vlády pohanské, zvláště římské, šelmou s sedmi hlavami vyobrazené. Dále popisuje blaženost věrných, úplné vítězství Kristovo a svatbu Beránkovu. (kap. 19.) Tedy tu naskytnuté obrazy potkávají se konečně s touž věcí, s kterou končí ona řada sedmi pečeti a sedmi trub. (kap. 7 a 11.)

Dále ta míra 42 měsícův neb 1260 dní tam k určení toho času, kde pohanstvo Jerusalema obojovalo, (kap. 11, 2) jakož i to občasi, když dva svědkové pokání hlásali —

*) Jedni rozumějí těmi svědky Mojžíše a Eliáše (Tertullian de anima, cap. 50) jiní Enocha a Eliáše; ještě jiní chtějí tu rozuměti křesťany tehdejší vůbec, kněžského i světského stavu.

(11, 3) s mírou tou se srovnává, kterouž doba sktrýého pobytu *ženy* nebeské na poušti, *) (12, 6) a panování opět ožilé šelmy změřeno jest. (13, 5.) Zatím však co zde sedmero pečelí se sedmerem trub měřítko přičiňuje, aby takměř vedlé sebe krácejíc budoucnost změřily: zas ona vidění k tomu se mají, aby zvlášť od začátku a od konce věc sama dle hlavnějších stránek spatřitelnější byla. (Kap. 12 — 19.)

79.

Dvacátá kapitola strefuje se všemi předešlými obrazy, jimiž o konci podáno svělla; aniž k začátku zpátky sahá, ale jen až tam kráčí, kde starého draka svržení se stalo, o němž kap. 12, 9 líčí. Tu jest ten drak na zem svržen, pak ale, ač krátký čas maje, opět povstal (kp. 12, 6. 12.), dle dvacáté však kapitoly, svázán jest drak starý od anděla na tisíc let, aby po uplynulém za tisíc let Kristově se Svatými kralování, na chvíli byl rozvázán. (20, 2. 7.) Dvě poslední kapitoly stojí tak, že mohou za další provedení věcí již v kap. 11, 5 n. napověděných pojaty býti.**)

80.

Ze mnoha výkladů na Zjevení s. Jana onen Bartoloměje Holzhausera ***) již pro tu okoličnost k schválení přišel, že téhož sestavitel sám byl snovid (visionar) jinak střízlivě sobě počínaje. Výklad ten staví se na předpokladku (Voraussetzung) té doplňující-se paralelní seřadenosti jednotlivých oddílů.

*) Žena ta znamená svatou Pannu, rodičku Boží, kteráž jest spolu obraz Církve, pravdou boží jako slunce ozážené, nade všecku měnivost měsíce vyvýšené, z dvanáctera pokolení israelských sebrané a svědectvím dvanácti apoštolů ohražené.

**) Kdoby těch vedlé sebe seřadených jednotlivých skupin neměl na zřeteli, snadno by tu neviděl než jakousi směsici (chaos) pustou hrou zaměstknauých a divných podob. Ale držel-li se daného přehledu, nebude bez naděje, žeby možný byl výklad knihy té. — Viz Bibli Českou v Praze 1851; kdež následováno výkladu nejobyčejnějšího. Ostatně sv. Jeronym dí: „Zjevení sv. Jana tolik má tajemství, kolik má slov. Málo jsem řekl, a pro vzácnost knihy všeliká chvála nižší jest. V každém slovu zvláštně rozliční smyslové se zavraží. (Epist. ad Paul.)

***) Naroz. 1613 — 1658. Viz Kirchenlexikon von Wetzler und Welte 1. Band, 1847, slovo: Bartholomit.

Co vlastního má výklad ten, jestli, že i první tři kapitoly, v nichž dáno napomenutí církvím Asie, vtipně na budoucnost církve polahuje, tak že by vedlé sebe s těmi sedmi obrazy a sedmery pečeli se sedmi trubami rovně běžely.

Jak podobno, Jan sám obrací se ne k těm jediným tam pojmenovaným církvím; neboť praví: „*Kdo má ucho, slyš, co Duch praví církvím.*“ (3, 22.)

Již pak výklad Holzhauserů s málokterou změnou, podstaty nedotýcnou vysvětluje z těchto článkův:

81.

1. *Efesus*, 2, 1 n. Skonání věku apoštolského. Již byli svatí Apoštolé až na Jana život svůj dokonali. Od nástupců jejich dobře bojováno proti Mikolášencům, a však horlivosti v té míře, jakou měli Apoštolé, není tu více.

2. *Smyrna*, 2, 8 n. „Buď věrný až do smrti“ — Doba svatých mučenníků.

3. *Pergamus*, 2, 12. Domov starožilné učenosti. Vyznávání víry. Dobu ss. Otců církevních od 4 — 6 století. Výstraha od kacířství. — Bileám.

4. *Thyatira*, 2, 18. Stav pokojný. Doba panování Církve, od císaře Justiniana až do Karla V. Výstraha od svěťáctví — Jezabel.

5. *Sardes*, 3, 1 n. „Máš jméno, jakobys byl živý.“ Panující stav křesťanství napohledné. Nový věk.

6. *Filadelfia*, t. bratromilenství 3, 7 n. Při nedostatku moci *zjevné* přece věrnost vyznání. Doba květoucí víry křesťanské a Církve nenesoucí žezla světského. Naše-li to nejbližší budoucnost? —

7. *Laodicea*, t. soud národů se týkající. 3, 14. „*Nejsi studený, ani horký.*“ Doba utuchnutí víry a ochablost ředidel mravních. Dokonání historieездеjší.

V sedmeru těch předukážek (typů) jakoby stálo vyjádřené thema, o kterém ostatní kapitoly Zjevení Janova pojednávají. Kdokoli jest věrou Kristovou oživený, při vznešené myšlence o dokonání království Božího na zemi dojatý, a na ty pojmy i obrazy pod sluncem tu chvíli nepamětlivý duch, tomu nastíněné zde obrazy ukazují toliko to, co ukázati mají.

Objemem svým v knize té řada oněch odslonění vyniká, ježto se na dobu jak předposlední, tak i poslední (sedmou totiž a šestou) vztahují. Jeť mnohá věc ještě v záhadném temnu skryta, jemuž toliko když se ona naplní, světla se dostati může.

82.

Při tak mnoha tajemstvích v knize, jenž zavírají v sobě rady a budoucí soudy Boží, a při těch nesnadnostech u vykládání jí vůbec shledaných, není divu, že ne hned, ale teprva později od Církve staré za pravou novozákonní knihu přijata byla. Sv. Irenej a sv. Justin mučedlník ukazují na ni, jakožto na dílo s. Jana apoštola, kterýž i tážán byl, kamby počet 666 v kapitole 13té ukazoval. *)

Melito ze Sardesu shotovil na ni komentář, *Theofil* Antiochenský a *Apollonius* vážili z ní důvody dogmatické. *Tertullian*, *Kliment* Alexandrinský a *Origenes* bez rozpaku za pravou zákonnitou knihu ji přijímají. Jediný z té doby *Diviš* Alexandrinský okolo polovice 3tího století povstal s rozpakem, nedorže ji za hodnověrnou, nýbrž za podvrženou, maje za to, že by onen Jan, co se za jejího skladatele vydává, nebyl sám apoštol Jan. Ale takové vystoupení s dogmatickou výhodou pro Diviše co horlivého potykatele s chiliasmem, anť tu samo stojí, nezaslужuje, aby ohled na ně brán byl. **)

Zlé užívání, jenž dilem od Chiliastů, dilem od fanatických Montanistů při tom Janovu spisu povstalo, za důvod se klade, proč delší čas meškáno, nežli za pravý zákonní přijat jest. Jiná příčina, jak podobno, spočívá u věcech nesnadných k srozumění, jichž ubývalo v míře čím větší, čím dříve ty doby přešly, přes kteréž dále zírá Jan, prorok Boží.

83.

Zjevení Janovo mělo ku *potěšení* sloužiti nejprvé církvím v Asii pronásledovaným, potom ale i pro křesťany všech věků

*) Sv. Irenej vykládá ten počet na slovo *Lateinos* (latiník, Říman), a tak se želou tou míní moc starořímská pohanská. Počet pak toho jména se běře dle písmen řeckých, ježto jsou spolu čísla: $l=30$, $a=1$, $t=300$, $e=5$, $i=10$; $n=50$, $o=70$, $s=200$; dohromady 666.

**) Sv. Efrém syrský v 4. století s pochvalou o té knize se zmiňuje. Cf. *Azsemani bibl. orient.* I. 141.

zůstatí knihou potěšivou. Onoť v obrazech těm podobných, jaké u proroků Daniele, Ezechiele, Zachariáše a j. nalazáme, klade váhu na tyto hlavní punkty: 1. Kristus nejen v srdci lidu věřícího vždycky kraluje, ale po slavném obnovení veškerého stvoření i to k své službě obrátí. 2. Kdožkoli věrně až do konce setrvají, stanou se účastníky věčné slávy. 3. Od-půrcům však víry a všem bezbožníkům nastává brozná pomsta Boží. — Hlas Páně: „*Jistěť, přijdu brzo!*“ ospalivost zapuzuje a k stále oučinnivosti budí, abychom v rouše svadebním Kristu v oustrety vyjítí, a u něho věčně se stromu života jísti a ze studnice života pítí mohli.

S Janem loučíme se od apoštolův a od apoštolského věku. Jeť sice Hospodin vždy slitovný a velmocný v svých vyvolených, ale zázračná milost a požehnání v té plnosti nikdy nebyla na zemi vylita, jako oněch dnů když evangelium hlásáno těmi, jižto s Kristem, Synem Božím na zemi obcovali. Všec-ken lidský ostrovtip, všeliká moudrost světa tohoto přišly k zahanbení. Slovo o kříži, ježto pýchu upokojuje, tělesnost krotí, touhu po statcích zemských mírní, o zapření sebe, o potřebné trpělivosti a o radostech oku zde nepřístupných mluví, slovo vyšlé z úst pohrdaných a neumělých rybářů, sotva v uších lidu zavznělo, ejhle! Žid loučí se od hrdosti své, od Abrahama i od Mojžíše, upouští od světovlády messiášské, Řek nechává škol mudrcůch a stává se učnem Galilejského. Říman dává výhost bohům, zapírá sám sebe a kráčí za Kristem. Množství na východu a západu, od Ktesifona nad Eufratem až k Římu učiněno jest v lid jeden. A ten, *kterýžto chodil dobře čine* (Skutk. 10, 38), jest klíčem historie, a středem, k němuž všecko směřuje.

Kapitola čtvrtá.

IV. Základy církve apoštolské.

A. Milost Boží, a darové Ducha svatého na dnů ss. Apoštolů.

1.

Kristus Apoštoly své ubezpečil, že všecko jejich dílo od toho závisí, aby s ním co božským Mistrem a Pánem svým v jedno spojení byli. O tom sám mluví řka: „*Bese mne*

nemůžete ničeho učiniti.“ (Jan 15, 5.) I slíbil jim a nástupcům jejich, že *s nimi bude až do skonání světa.* (Mat. 28, 20). Od Ducha sv. Utěšitele pravdy měl všecken další pokrok v díle Kristově zprostředkován býti. Při prvním rozhlašování víry Kristovy po všem světě ukázala se mnohonásobná znamení milosti Boží, dle kterých křesťanství svou zbraň proti odpůrcům bráti mohlo a mělo. Trojího jsou způsobu ty milosti, a sice a.) Moc při uzdravování nadpřirozeným způsobem. b.) Moc při vytržení ducha, a c) moc při osviceních, viděních a zjevech prorockých.

2.

Skutky nadpřirozené činiti, dáno Apoštolům od Krista, jakož o tom píše sv. evangelista Marek, učenník a tovaryš Petrův: *„I dal jim moc uzdravovati nemoci, a vymítati zlé duchy.“* (3, 15.) Moc novými jazyky mluvit, a skutky větší nad ty, kteréž Kristus činil, činiti, udělena těm, kteříž uvěřili. (Mar. 16, 17 a Jan 14, 12, *)

O tak zázračně působící moci svědectví vydávají Skutkové apoštolští: *„Mnozi divové a zázrakové se dali skrze Apoštolý.“* (Skutk. 2, 43; 5, 12; 8, 7.) Podobné svědectví čteme v jednotlivých příkladech o velikém působení té nadpřirozené moci: *„Nemalé divy činil Bůh skrze ruce Pavlovy, tak že i šátky a pásky jeho těla na nemocné nosili, a odstupovaly od nich nemoce a zlé duchové vycházeli.“* (Skutk. 19, 11, 12.) V Jerusalemě také na ulice vynášeli nemocné, a kladli na ložci a na nosidlách, aby kdyžby šel Petr, aspoň stín jeho zastínil někoho z nich, a aby byli vysvobození od nemocí svých. (Skut. 5, 15.)

Před Kristovým na nebe vstoupením také od sedmdesáti a dvou učenníků, jež Kristus rozeslal, zvlášť moc vymítati zlé duchy byla provozována, tak že oni navrátilivše se s radostí pravili: *„Pane, také zlé duchové se nám poddávají ve jménu tvém.“* (Luk. 10, 9. 17.)

*) Amen, amen pravím vám, kdo věří ve mne, skutky, kteréž já činím, i on činiti bude, a větší nad ty činiti bude.

3.

Než tací skutkové, co v počátcích církve moc panovnickou nad přírodou osvědčovali, a o nichž teď podotknuto, sloužili za podpěradlo skutkům těm, kteří mnohem vyšší darové slovou. O těch k samým apoštolům potěšitelně mluví Kristus, anž z prvu na ony vůbec ukazuje (Jan 15, 26), a potom málo před svým na nebe vstoupením určitější rozkaz dává, řka: „*Vy pak zůstaňte v městě, dokudš nebudete oblečeni mocí s výsosti.*“ (Luk. 24, 49) A zase na hoře Olivetské pravil jim: „*Ale přijmete moc Ducha svatého přicházejícího na vás.*“ (Skutk. 1, 8.)

Na den Letnic, když byli všickni Apoštolé spolu na jednom místě, naplnilo se zaslíbení Kristovo při strašném zvuku s nebe, a při viditelných úkazech ohnivých. „*A naplnění jsou Duchem svatým, a počali mluvití rozličnými jazyky.*“ (Skutk. 2, 4. *)

Ale nebyla vůle Boží, aby sami jediní Apoštolé dary Ducha sv. měli, a dar jazyků nebyl ten jediný, jenž v Církvi panoval, a její určení pro všechny národy země označiti a stvrditi měl. Zajisté, na jednom ze sedmi diakonů, k přísluhování vyvolených, příklad toho máme, že v obcích křesťanských i jiní zázrační darové blaho rozšiřovali. O svatém Štěpánu se praví, že byl muž plný víry a Ducha svatého, a i to svědectví připojuje, že pln jsa milosti a síly, činil veliké divy a zázraky v lidu. (Skutk. 6, 5. 8.) Nejvyšší rada židovská, před kterou vyslýchán byl, viděla *tvář jeho, jako tvář anděla.* (Skutk. 6, 15.) A když jeho mocnou řeč židé slyšice, *zuby na něho skřípěli, on jsa pln Ducha svatého, a pohleděv do nebe, uzměl slávu Boží, a Ježíše stojícího na pravici Boží.* (Skutk. 7, 54, 55.) Z toho jde, že darové Ducha svatého dále se rozšiřovali, nejsouce obmezeni oborem Apoštolů, a více v sobě obsahovali, nežli zázračný dar jazyků. Skutkům, jenž se skrze sv. Štěpána dály, podobné spatřujeme u diakona

*) Byl to den, když Israelité slavili památku zjeveného zákona Mojžíšova a hrozných blesků na hoře Sinaj. (Exod. 19, 16.)

Filipa, kterýž učinil mnohé divy v Samařsku (Skutk. 8. 6, n.), a když z rozkazu anděla Páně k polední straně se obrátil (Skutk. 8, 26.), kdež byl pokřtil komorníka královny Kanda-ce: tu *Duch Páně pochopil Filipa, a on nalezen jest v Azótu.* (Skutk. 8, 39, n.)

Darové Ducha svatého, jež viděli bylo v okamžiku po uděleném skrze Petra a Jana biřmování, tak byli podivní a neobyčejní, že Šimon čarodějník je míti žádal. (Skutk. 8, 18.) Duch svatý, jež tam přijali biřmovanci, nemohl v neviditelné, vniterné události toliko záležeti. Když Petr v domě Korneliově v Césarei kázal, sstoupil Duch svatý na všechny, kteříž poslouchali řeči jeho. (Skutk. 10, 44.) Jmenovitě dar jazyků obdrželi jsou.

Tedy v těch dařích i laikové podíl měli, a tak bylo to nejen v obci Samařské, nýbrž: *„Církev po všem Jůdsku a Galilei a Samařsku měla pokoj, a vzdělávala se, chodíc v bázni Boží, a naplňovala se potěšením Ducha svatého.“* (Skutk. 9, 31.) Když pak práce ss. Apoštolů přes pomezí Paléstitiny dále sáhala, tedy i ti darové se při nich všudy ukazovali. Tak nalozáme je v Antiochii, o kteréž nejen podotknuto, že byla ruka Páně s obrácenými na víru, ale i to svědectví připojeno, že Barnabáš, muž plný Ducha svatého, přišed tam, a uzřev milost Boží, se zradoval. (Skutk. 11. 21, 23.) V městě Efesu, když sv. Pavel vzkládal ruce na věřící, sstoupil Duch svatý na ně, i *mluvili jazyky* (cizími) *a prorokovali.* (Skutk. 19, 6. *) A zajisté, obci antiochenské v tom nejedna i z těch rovna byla, o nichž skutkové apoštolští zřejmě toho nespominají. Vždyť mohl Pavel v Milétu říci, že Duch svatý po všech městech osvědčuje mu, že okovy a souzení očekávají ho v Jerusalemě. (Skutk. 20, 23.) Dále Galatským dobře

*) Viz vejš str. 75 a 162 n. Od té doby, co mocí Ducha svatého v křesťanstvu bezčttný zástup věřících do svatyně darů prorockých uveden jest, řádnou vědu bylo lze ustrojiti, jižto za doplněk dušeznalství považovati třeba. V knize Beneše XII. de Beatificatione jest více věhlasných spisův o zázračných milostech vyčteno, a použito. Za duň novějších Górras ve své křesťanské mystice onn tajůplné temno prorockých postavení světlem fysiologie a spekulace ojasniti hleděl.

známi byli darové ti, což z listu Pavlova k nim (3, 5.) zřejmo jest. (Tamtéž 4, 7; 3, 2.) A stejně to zní o čtenářích epištoly k Židům (6, 4.) a 1. epištoly sv. Jana 2, 27; kde slovo chrisma (unctio) znamená tolik, co poznání pravé víry z daru Ducha svatého.

4.

Kdo se v ten stav nejprvnějších obcí křesťanských vmysliti dovede, dobře porozuměti může, proč Kristus Ducha svatého tak mocně působiti májícího, jmenuje Utěшителеm. (Jan 14, 26; 15, 26.) Jméno, které opět přichází, kde o skutečném daru duchovních udělení zpravu čteme. (Skutk. 9, 31.) I byli darové ti závdavkem a pojištěním pravd skrze Apoštoly rozhlášovaných byli tou náhradou za veliká utrpení, s nimiž se potkávali vyznavači Kristovi. Nezřídka i od Apoštolů ti darové v též smyslu pojati jsou, jak uči příklad v epištole k Židům (6, 4, n.), kdežto darů těch cena a uzpůsobení ku pojištění pravé víry tak vysoko se klade, že skladatel té epištoly člověku, jenž by, okusiv takových darů, od křesťanství odpadl, možnost či mohoucnost obnovit se ku pokání odírá. *)

Z jiné strany ti darové při prvním křesťanstvu, ač hrubšími předsudky proti té blahodonné moci jejich panujícími poněkud zdržováni byli, stali se znakem milosti plného řízení Božího utěšivým; jakož při zbožném Kornélovi shledáno. Apoštol Petr uzev v něm i v domě jeho zázračné dary, hned sám dosavadní ostýchavost odložil, a před věřícími z obřizky odvolává se na ty dary Boží, zvítězil nad nesmělostí svých protivníků. I oni v tom nalezali potěchu, že uzeři tak velmi rozšířené působení Ducha svatého. (Skutk. 10, 46. n; 11, 16; 15. 9, 12.)

Na pohled zdá se divno, jak v církvi Kristově dar jazyků v tom Ducha svatého působení hned z předu se nalezá. Nevíme, coby byl právě toho daru vlastní účel; nevíme, jakby učení apoštolskému pojištění a pro víru trpitelům utěchu působil. Nicméně jsme tu nejnak, než jako když podivné tvary

*) Avšak dle výkladu sv. Církve rozumí se tu jen veliká nesnadnost, aby odpadlík od víry zase pravé pokání činil.

mnohých rostlin vidíme, ale o jejich pro dům přírody účinku pověditi nevíme. *) Není jináč, než jakoby nadpřirozená síla pěkně, avšak bez záměru hrála před námi, anť prvním listem ke Korintským (kp. 12, n.) uvedení do nábožných sborů křesťanů vedlé proroků, jenž v budoucnost nazírají, vedlé nadšených chvalopěvců, slyšíme řeči v jazycích, jimž nikdo z přítomných nerozumí. A přece ten s přijetím pravé víry spojený stav byl *potěšné* rukojemství toho, že pozdvížená mysl divnou silu jeví.

5.

Z těch darů prorockých, jakož i z Kristova se ukázání a z vidění andělských přicházelo mimo potřeby také nančení, a vůbec jimi *napomáháno*, aby při prvním rozkvětu křesťanství *bezpečně* ku předu se kráčelo. Hlava církve apoštolské Petr, viděním prorockým, u vytržení mysli k tomu přesvědčení přišel, že by nebyla vůle Boží, odstrkovati pohanů od cesty k spasení. (Skutk. 10.) Když ke zjevení Kristovu přišlo spolu ducha vytržení, tím veliký apoštol národů na víru obrácen jest. (Skutk. 9. cfr. Skutk. 22, 16; 26, 13.) Skrze zjevení Ježíše Krista naučil se Pavel pravdy evangelium znáti. (Gal. 1, 11, n.) Podlé zjevení toho vstoupil do Jerusálema. (Gal. 2, 2.) Potom ukázal se mu Kristus v Jerusalemě (Skutk. 23, 11. **), a již před tím za první doby na víru obráceného ubezpečil, řka: „*Jdi! neboť já daleko mezi pohaný pošlu tebe.*“ (Skutk. 22, 21.)

Než tím nadpřirozeným a druhdy s úkazy spojeným osvětlením skrze Ducha svatého provázení a poučování byli také jiní Apoštolům podřízení mužové. Tak Ananiáš v Damašku byl nejen nadpřirozenou cestou o obrácení Pavla zpraven, ale také prorokoval mu, řka: „*Budeš jemu (Kristu) u všech lidí svědkem těch věcí, kteréž jsi viděl a slyšel.*“ Skutk. 22, 15.)

*) Pokuta jazykův rozptýlila lidi, dar jazykův rozptýlence v jeden lid shromáždil.“ Sv. Jan Zlatoustý, hom. 2. in Pentecost.

**) Budiž stálý — vece Pán — nebo jako jsi svědčil o mně v Jerusalemě, tak musíš svědčiti i v Římě. Na obzvláštně učiněná sobě zjevení Apoštol upozorňuje nás v 2 Kor. 12, 2, n.

Též jeden z Jerusáléma do Antiochie přišlý prorok, jmenem *Agabus*, oznamoval skrze Ducha, že bude hlad veliký po všem okrsku země. (Skutk. 11, 28.) Později prorokoval v Césarei, že Pavel od Židů svázaný pohanům vydán bude. (Skutk. 21, 11.) Dále, z knihy Skutkův ap. se dozvídáme, že i ženy v Církvi Boží prorokovaly; n. p. dcery diakona a blahověsta Filipa. (Skutk. 21, 9.) Jak podobno, i v Korintu měly ženy dar prorocký; alespoň Pavel za potřebné uznal naříditi, aby ženy ve shromážděních mlčely. (1 Kor. 14, 34, n.)

Také čtenářové 1ho listu sv. Jana vyznačení jsou jakožto křesťané takoví, jenž mají pomazání od Boha, a moci toho úplně poznávají, co k víře náleží, tak že by jim dále cizího učení nebylo třeba. „*Máte prý pomazání od Svatého, a znáte všecko.*“ (1 Jan 2, 20. *) — Byloť tedy pravé víry poznání skrze Ducha působené i při lidech vůbec v tom rozšíření, jakož Apoštol Pavel sám na ně se potahuje. (Gal. 1, 12.) Z doby apoštolské nasvědčuje nám tu bohatost a rozšířenost vyšších darů Ducha Apoštol Jan (I epist. 2, 27.), jenž spolu i patrný vzor vidění prorockých v své knize. Zjevení nám pozůstavil, o čemž vejš již povědíno. **)

B. Zřízení k zachování jednoty v Církvi apoštolské.

6.

Kníha Zjevení sv. Jana důkazem býti může, že darové proroctví v církvi apoštolské všecku bezpečnost míti nemohli. Půda velikých věcí křesťanských mohla se viklati, mamivé sny, sny obrazností aneb vymyšlená vidění mohla do svatyně nauky se vetřítí, a ze zdrojů těch, jimiž se Církev zotaviti měla, mo-

*) Obrazy proroků Daniele, Ezechiele a Zachariáše jsou v Apokalypsi stručně sestaveny.

**) Máte dar Ducha sv. od Boha, dar poznání. Jestliže Bůh někomu (jako n. p. Pavlovi Skutk. ap. 16, 9.) chce něco ve snách zjevití, tehdaž aneb skrze vnitřní osvětlení myslí jeho, aneb skrze tajnou duchovní sladkost ujišťuje ho, že to není marný sen, ale zjevení; jak svědčí sv. Řehoř, an dle: „Svatí muži mezi mámením a zjevením, mezi viděním a zdáním jakousi vnitřní chutí rozeznávají, aby poznali, čeho dosahují od dobrého ducha, a co trpí od podvodného ďábla.“ (lib. 4. dialog. c. 48.)

hlo rozervání svazků její s odporem vystoupili. A protož týž Jan, z jehož péra kniha Zjevení vyšla, napomíná řka: „*Ne každému duchu věřte, ale zkoušejte duchů.*“ (1, Jan 4, 1.) K takové zkoušce bylo bezpečné normy potřeba, ježto spočívala v tom řádu, od něhož co výminky jednota v Církvi viditelná hned s počátku závisela.

Již pak mnohá zpráva ze Skutků apoštolských vzata s některými místy v epištolách, (a to s texty na církevní řád ukazujícími) tolik nám dává naučení, že ve stezejné příčiny, při nichžby jednota Církve apoštolské stála, nahleděno býti může. Anž Církev obraz Kristův jest, a pokračování života jeho bohočlověckého: musí obojí Páně stránku, božskou i lidskou, nevidomou i vidomou na sobě pronášeti, a tedy jednota její nejen duchovní a vnitřní jest, ale i tělesná a vněšná.

7.

Jednota Církve ve spojení s Kristem, zakladatelem jejím v celku skrze prvenství (primat) a po oddílech skrze ouřad biskupský vystupujíc, spočívá na dostatečných základech, a Církev Kristova jest božského původu tak jistě, jako Kristus jest osoba božská.

Celost Církve již sama se nadmítá, čteme-li o tom zřízení jejím, jakéž měla hned v matičné osadě Jerusalemské. Při tom také vrchnomocným právem vládnoucí Petr žřetel na se obrací. Petr totiž vsecko řídí, všudy sám v čele stojí, jehož všickni poslouchají. (Viz vejš článek; kázání ss. Apoštolů str. 357.) Při tom Kristus Církev svou neviditedlně zpravovati nepřestane. U Jana 17. 11, 20 o duchovní jednotě řeč jest; a však dle ep. k Efes. 4, 13—17 ta jednota se také vně projevovali musí. Jakož listem I. Tim. (6, 20; 2, 1; 3, 5; 4, 14; 5, 19) odůvodněno, příklad osoby a postavení biskupa nám pozůstaven na Timotheovi, kterýž jsa ostřihatelem toho, což jemu svěřeno, konati modlitby s věřícími, o církevní řád pečovali, a Církev podobně jako dobrý hospodář dům svůj zpravovali má. V něm jest důstojnost, kteráž mu dána při vzkládání rukou kněžských. Má také moc nad knězem rozsudek vyná-

šeti, *) k církevní službě posvěcovali, ale nemá při tom rychlým býti. I Titus dostává napomenutí (Tit. 2, 15.), aby jako ten, jenž má k tomu moc a smí rozkazovati, mluvil, napomínal i trestal. Též Petr předpokládá právo prikazoval u starších v Církvi (biskupů) chléje tomu, aby se nedělali pány Církve, jenž jest dědictví Boží. (1. Petr. 5, 3.)

Jestliže v prvotinách Církve právo prvenství a důstojenství biskupské, tak patrně zřetel na sebe obrací, tedy to i ono, a tím více náleží k hlavním výminkám té jednoty a všeho trvání Církve, an za oné doby mnozí oudové Církve dary prorockými opatření byli. Při těch neobyčejných dařích zdá se, mohlo cosi výjimečného vzhledem náležitě podřízenosti v Církvi hledáno býti. Než Pavla tu máme; anť vzdor tomu, že se mohl chlubit evangelium skrze zjevení přijatým, přece sám s nebezpečím života do Jerusalema se ubírá, aby Apoštola Petra navštívil, a zase potom koná cestu do Jerusalema, aby tam s Apoštoly tak zvanými „sloupy církve“ rozmlouval o evangelium, kteráž kázal. (Gal. 2, 2. **) Tudy příkladem stvrzeno, že kazatelé mají míti svědectví o svém učení a apoštolství od zprávců církevních, ne ale od vrchnosti světských.***) A zase to *důstojenství apoštolské* (apostolatus) nemohlo nepřivoditi jakýsi stav výjimečný, anť bylo Janovi tak dobře vlastní, jako Petrovi. Co svědkové, kazatelé a vyznavači svatého evangelia byli všickni Apoštolé sobě rovni. To však potahujeme na jakousi v jediném toliko věku Apoštolském činnost, a jen málokterým osobám příslušející vlastnost; neboť tato může, jak sama v sobě jest, za stav jen výjimečný, ne ale za trvající zákon řádu církevního uznána býti. Jakmile něco jiného konati chtějí, a nejen

*) Proti knězi nepřijímej žaloby, leč pode dvěma neb třemi svědky, t. leč by to co na ně žalováno, dvěma neb třemi svědky stvrzeno bylo. Aby poměr kněžstva k biskupu vyjádřil, nazývá s. Ignác knězi sborem apoštolským, an biskup náměstkem Božím jest. (Ep. ad Trall. c 2.)

**) Cfr. Tertullian l. 4. contr. Marcionem; a Hieronym. epist. 11. ad Augustin; s. Augustini l. 18 contr. Faustum cap. 8.

***) Dle slov sv. Augustina: Ani Pavlu samému, jež přece Kristus s ním povolal, Církev by nevěřila, kdyby nauku svou nebyl před apoštoly přinesl, aby s nimi zůstal v společenství.

svědectví o Kristu vydávali, jak brzo pro Církev *zákony* stanovili hodlají: tedy oudové z věřících nejznamenitější sněmují s Petrem v čele postaveným. Ten drží místo první; a však i on propůjčiv se k návrhu Apoštola Jakoba, ukázal, že jeho vrchnomocenství v Církvi nezávisí od řevnivé dohlídky na právo, jenž mu ovšem náleželo. (Skutk. 15.) Sám Petr předseda zjevné domluvy od Pavla přijíti se nezpěchoval. (Gal. 2.) Nebylo mu to, ani vzhlednosti jeho na ujmu. Jeť dojista ona Kristovým ustanovením, a jí od celé Církve uznáním hned zprvopočátku a samým příkladem Pavlovým pojištěna a zaručena.

8.

Dále, k udržení jednoty Církve poslouženo v ten způsob, že křesťané *mezi sebou* všudy živě *obcovali* v těch osadách, kde takové byly. Již tak často skrz epištoly vzkazovaná pozdravení upozorňují nás, jak živým smyslem pro společné sobě přináležení křesťanstvo bylo projato. Při cestách, jež za příčinou sv. evangelia věřící konali, na blízku i v dálce vzadlo jednoty víc a víc se upevňovalo. Také na vzdor jen skrovné žně, ku kteréz se připravovali Apoštolé, zvláště po obcích Židy osazených, jen v oboru římském z největší částky židovstvo přináleželo křesťanstvu samému. Mnohé cesty sv. Apoštolů, jakož i chůze lidí z židovstva obrácených, pomáhaly rozšiřovati články učení křesťanského *) Tolikéz tím způsobem přišlo, že se zdílnost v osudech i při těch vzdálenějších obcích křesťanských udržovala, o jichžto zvláštním stavu také bezpečnou zprávu dával lid putující.

Takovými cestovateli víra Církve římské po všem světě se rozlašovala. (Řím. 1, 8.) Protož Apoštolé přívětivost k hostem či hostinnost vychvalující, budili smysl pro ni a tak i pro obecnost v Církvi Boží. Gájus, jemuž Apoštol Jan svou třetí epištolu napsal, slaven byl v *obcích křesťanských* pro poho-

*) Věřící jednak od pronásledujících židův tu onde svírání, jednak v příčině obchodu nemálo času na cestách strávili. Pavel sám o sobě svědčí, že akrze jeho utrpení a řetězy víra, ctnost i sláva rozhlášena jest (divným řízením božím) netoliko v císařském dvoru, ale i mezi jinými v Římě bydlícími. (Filip. 1, 13, n.)

stinnost, která nemajíc dosti na tom, aby pocesných do domu uváděla, také na cestu potřeby jim skylala. *)

S opětnými sbírkami na chudé vůbec, a na chudé v Jerusalemě zvlášť, krom jednoty také smysl pro ni se udržel. Na tom i Pavel s Barnabášem při prvním sněmu v Jerusalemě se ustanovili po vůli Apoštolů, aby z pohanstva obrácení lidé pilní byli chudých z obřizky věřících. (Gal. 2, 10.) V Galácii (1 Kor. 16, 1.), v Macedonii (Řím. 15, 23.), v Korintu (2 Kor. 9, 1; 1 Kor. 16, 3.) sám Pavel sbírku na chudé zavedl, a bratřím v Jerusalemě ku pomoci spěchal; jakož byl již dříve učiněnou sbírku z Antiochie do Jerusalema donesl. Služba ta přivodila k paměti, jakým smyslem řídit se mají křesťané při bratrském obcování jedni k druhým. I nevyšla jim z paměti slova Páně: „*Chudé vždycky máte s sebou.*“ (Mat. 26, 11.)

9.

Ještě mocnější pomůcka k udržení jednoty mezi křesťany bylo zřízení *služeb Božích* (cultus.) Ovšem křesťané z obřizky kráčeli šlepějemi řádu o bohocnění Mojžišem předepsaného, anť, pokavad nebyl vyvrácen Jerusalema, měli za příklad svatě Apoštolů, kteříž chodili do chrámu, buďto s počtem obrácených společně (Skutk. 2. 46), aneb soukromí o sobě, (Skutk. 3, 1.); a sice, ne aby učili toliko, ale i bohoslužbě Mojžišem zřízené přítomni byli, ano i obět přinášeli. Ani Apoštol Pavel z těch služeb se nevytahoval, ale činil tam oběti, a sice i tehda, když byl třetí apoštolskou cestu již vykonal, a když Galaté déle než celý rok od něho v Efesu jim psanou epištolu v rukou měli. (Skutk. 21, 23.) Na druhé své cestě obřezal Timothea prvé než jej za pomocníka v kázání sv. evangelium byl zvolil. (Sk. 16, 3.) I píše sám o sobě: „Učiněn jsem Židům jako Žid.“ (1 Kor. 9, 20.) Ovšem řídil se jen proto zákonem Mojžišovým, aby Židy Kristu získal (tamž v. 21.) Ale snášel se s těmi, kteří zákonní ceremonie zachovávali, jakož i s takovými,

*) Křesťanům, znajícím, že Kristus neměl, kdeby hlavu sklonil, (Mat. 8, 20.) má býti každý chudý zastupitelem Kristovým. 1 Petr. 4, 8. Mat. 16, 27; 25, 35, n.

jenž ostřihající jich tak svou zbožnou duši ukojit hleděli, pakli jen svou spásu v tom obřadním cvičení nezakládali. *) Dále, kterak Pavel následkem učiněného slibu v Jerusalemě obětoval, a už před tím v městě Kenchreich hlavu sobě dal oholiti, — vypravují Skutkové apoštolští.

Těch věcí starozákonních velmi pilen byl syn Alfěů Jakob menší, kterýž neopomenul žádného ustanovení židovského, aby ho nezachoval. **) Činil pak to dilem pro duchovní mdlobu věřících z Židovstva, dilem aby neobrázcencům cestu k obrácení snadnější učinil. Avšak také i tu jerusalémská z obřizky na víru obrácená Církev měla mimo ta cvičení, jimiž vůli zákona Mojžíšova dosti učiniti hledino, i taková, ježto se z náboženství Kristova vyvinula. Křesťané, jak podobno, chrám navštěvující, tam sami o sobě, a v síni Šalomounově se vynajiti dávají. (Skutk. 3, 11; 5, 12.) Na všechen způsob své služby Boží konali soukromně, a ze jména i *obět oltářní*. „Na každý den trvající jednomyslně v chrámě, a *lámající po domích* chléb přijímali pokrm s veselím a sprostností srdce.“ (Skutk. 2, 46; 2, 42.) Byť pak texty, jenž mezi věřícími znějí o *lámání chleba* — n. p. Skutk. 27, 35 — na to svalé večere konání vždy neukazovaly: přece ono *lámání chleba*, v němž obec za křesťanskou uznávána, nemůže počítáno býti k hodům obyčejným. ***) Již dva učenníci na cestě své do Emaus, po-

*) Tento záměr musí dle Skutk. apošt. 5, 21 sám jediný dojiti uznání.

**) Viz Euseb. II. 22. Dle zprávy Jos. Flav. byl sice Jakob, bratr Ježíše příjímá Krista, za Albina návodem Ananovým a jinými pro učiněný od zákona utracen; avšak slovutní a svědomitější Židé našli, že život jeho se zákonem úplně soubíjí tak že ku králi s prosbou se obrátili, by Ananovi podobného počínání budoucně překazil.

***) Že také bohublých míst k oslavení v nich Boha i ku konání služby jeho, Apoštolé věřícím vykazovali, znamenáme ze slov Pavlových, jimiž Korintským domlouvá, řka: Nejprve zajisté slyším, že když se sejdete do shromáždění, jsou mezi vámi roztržky. . . Zdaliž ne máte domů k jídlu a pití? Čili Církev Boží potupujete, a zahanbujete ty, kteříž nemají? (1 Kor. 11, 18, 22.) O scházení se věřících k společným službám Božím svědectví máme v listu sv. Ignatia Antiochen (učenníka sv. Jana evangelisty) an dī: „Chvátejte všickni jako do jednoho chrámu Božího, jako k jednomu oltáři, jako k jednomu J. Kristu.“ (ad Magnes. num. 7. cfr. ejusd. cp. ad Ephes. num. 5.)

znali Pána svého v lámání chleba (Luk. 24, 35), a úkon ten sám a sám tu nestojí, ale mezi apoštolským učením a chválozpěvem tak se nalezá, jako oběť sama, a svalé přijímání mezi kázáním a žalmů pěním. Tak vůbec bylo rozhlášeno, že mezi křesťany *lámání* chleba tolik jest, co slavení večeře Páně, že Pavel psáti mohl Korintským řka: „*Chléb, kterýž lámeme, zdaliž není oučastenství těla Páně?*“ (1 Kor. 10, 16.) Jeť pak texty, jenž o lámání chleba znějí, dosti zaručeno, že slavení večeře Páně bylo středem vlastnokřesťanské bohoslužby za dnů ss. Apoštolů. *)

Ale i mimo to utvořen jest obřad té doby apoštolské, jímž způsob slaviti večeři Páně ustanoven. Též vědomo, že málo později na světlo vyšly liturgie starožitných Církví n. p. římské, antiochenské, paléstinské, alexandrijské, syrské, ethiopské a armenské. V těch samých pojediné, různorodé věci se vyskytají, jmenovitě co do uvodících modliteb až do poodstupování jak nevěrců, tak i katechumenů ze svatyně; ale odlad podivně souhlasíce v podstatných věcech se stýkají. **) S jakou pozorností drželi se Apoštolé slov Kristových, jimiž svátost oltářní ustanovil, vidíme při porovnání epištoly k Korintským s prvními třemi evangeliemi, jenž po té epištole sepsány byly. (1 Kor. 11, 24, n.) Zvláště Pavlovy epištoly dávají svědectví o konání svaté oběti oltářní spojené s přijímáním těla a krve Páně. Táž epištola k Korintským (10, 20) vystřihá jich od příúčastňování se oběti modlářské, a v *této souvislosti* mluví o společenství krve Kristovy. ***) I v listu k Židům psáno o oltáři, ježž křesťané mají, a majíce jej jsou nad Židy blaženěj-

*) Skutk. 2, 42 a 46 syrský text místo „zdílnost v lámání chleba“ klade: lámání velebné svátosti. (Viz Biblii od r. 1677. Nákladem Dědictví sv. Václava.) Stojí ten úkon u prostřed dvou jiných totiž: učením apoštolským a modlitbami chrámovými.

**) Ač bylo třeba skrývati právě to tajemství před zrakem nevěřících, přece Pavel 1 Kor. 10, 15 dříve než o eucharistii mluví, vece takto: „Jakož to k moudrým mluvím, vy sami posuďte, co pravím. Jeť formule to sv. Otcům obyčejná, když před katechumeny a spolu před věřícími řeč mají o eucharistii.“

***) Liturgie novonalezená, již ode dávna v církvi gallické užíváno, přisoudí věku apoštolskému určité formuláče ku konání *Mše svaté*.

šími, an tiho jen k oltáři stánku přístup měli. (Žid. 13, 10.) Co se v epištole k Židům (9, 12.) připomíná, že Kristus skrze vlastní krev všel *jednou* do svatyně — není na odpor s obnovováním *oné jedné* oběti jeho, jen že při tom krev Kristova více se nevytlévá. Nebo neméně stavi před oči Apoštol, že Kristus jest *kněz na věky* (7, 21), a že *zůstává* na věky; aby jsa vždycky živ, byl prostředníkem našim u Boha. (7, 25; 9, 24.) Ovšem dle svého člověčenství u Boha *vždycky prostředníkuje* a zastupuje nás. (Viz Řím. 8, 34 a I Jan 2, I.)

S tím nebeským pokračováním v kněžství Kristově souvisí ona oběť, kteráž podle řádu Melchisedechova, u prostřed nevražných protiv světa na nebi trůnujícího Krista moc představovali má. (Viz Žalm 109.)

A za tou příčinou Církev již za dnů ss. Apoštolů onu oběť přinášela, kolikrátkoli o pomoc k důležitým podnikům Bůh vyzván býti měl; jakož bylo při zasvěcení Pavla (Šavla) k oúřadu apoštolskému. (Skutk. 13, 2 n.) — Chrysostom, Augustin (de civit. Dei I. XXII.) a jiní svatí Otcové svědectví dávají, že Apoštol Páně sv. Matouš mezi konáním novozákonné oběti usmrčen byl.

Slavení svaté oběti hned v první době spojováno bylo se zpěvem a pěním žalmův. Snad i křesťanské hymny (chvalozpěvy) již do těch dob náležejí, jelikož *Plinius* dává zprávu císaři Trajanu, že by křesťané při svých schůzkách na úsvitě Kristu jakoby bohu hymny prozpěvovati obyčej měli. (*Quod essent soliti stato die ante lucem conpenire, carmenque Christo, quasi Deo dicere.**) (Plin. epist. IX. n. 97.)

Dojista, každé zbožné věřících sboroháždění učením, blásláním a zpěvem o Kristu Pánu provázeno a skončeno bylo. I z první epištole k Timotheovi 2, 1 a sice ze slov: „aby činěny byly *prosby, modlitby, žádosti, díky činění*, za všechny lidi“ — vysvitá ten koliký způsob, jímžto se co povědomým Církev efeasská v pobožnosti cvičit měla. Že také v *jistý den*, a sice zákonem církevním ustanovený, k službám božím se chodilo, Pliniovo rčení (*stato die*) a ještě více onen text Zjevení s. Jana svědectví dává: „Byl jsem u vytržení ducha v den Páně.“

*) Tertullian četl: *Christo et Deo*. (Apologetic. c. 2.)

(1, 10.) Také slova Skut. ap. 20, 7: „Tedy první den po sobotě, když jsme se byli sešli k lámání chleba, mluvil k nim Pavel, ald.“ — vykládají o tom, že křesťané již za časů apoštolských den nedělní (první den po sobotě) službami božími a přijímáním večeře Páně (lámáním chleba) světili. Tím ustanovením přicházeti měla ku paměti novější perioda světa v začátku jejím, a ta radostná událost, že Kristus dne toho z mrtvých vstal. Jestliže pak zavedení to již od časů apoštolských se začíná, tak že den k službám božím náležitě byl vyměřen, nebude nepodobno, že ti mužové boží k zachování jednoty Církve ještě pilnější byli toho, aby co do slavení úkonů nejsvětějších jistá ředidla položili.

10.

Mocné právo Církve k napomáhání jednoty mezi věřícími i ten prostředek obsahuje, jímž ona se řídí při svém úřadě trestním, aby stavěla hradby proti živlům cizotou víry páchnoucím, a nekázni nadřezujícím. Mírnějších pak způsobů šetřeno a s těmi předcházeno od biskupů, kteří ani zkažených a pohoršení dávajících oudů, dokavad jich bratrsky nepokárali, nevyklučují, ale v duchu lásky Kristově Církvi opět získati usilují. Již sv. evangelium cestu, kterou jíti třeba, ukazuje, aby výrok Církve o exkomunikaci svou platnost měl. (Mat. 18, 15, n; cfr. 1 Tim. 5, 20. 2 Tim. 4, 2.) Apoštolé ve spisech svých připomínají povinnosti lidu, nařizující aby neobcovoval s těmi, kteří scestná učení roztrušují, aneb jimi nakvašeni jsou. Apoštol Jan v druhé epištole velí jedné křesťance a její rodině, aby kacíře do domu nepřijímaly, aniž ho pozdravily. (2 Jan. 10.) Títus dostává rozkaz, aby člověka kacíře po jednom i po druhém napomenutí se varoval. (Tit. 3, 10.) Pavel vystíhá od nepořádných a nepokojných bratří. (2 Thes. 3, 6.) Po tom vystavuje příklad ukazující, jak hájeno býti má církevní kázně a jednoty, a zvláště jak hanebný smilník z obce Korintské má býti vyvržen. Odtad ten způsob vzkládati ostrou kázeň na hříšníky, aby lito cestou pokání přišli k usmíření s Církví, řadem tím, kterýž zaveden již na základě učení Kristova. Pavel nejprve káže vyvrsci smilníka a zbavuje ho práva, jehož hned

svým do Církve přístupem nabyt. (1 Kor. 5, 1. *) I zdálo se, jakoby ten vyobcovaný více nadíti se neměl, že co živ svůj trest odbude; avšak jeho zkroušeností, s ohledem na to, že mu i obec odpustila, pohnut byl Apoštol, aby po učiněném pokání jej na milost přijal, tak že veliká částka vzložené naň pokuty mu prominuta jest. (2 Kor. 2, 5. n.) Neboť *cesta života tomu, kdož ostráhá kázně*. (Přisl. 10, 17.) A kdožby jsa muž soudný nepřisvědčil výroku pravdy té, že nebylo lze, leč prostředkem ostré kázně a trestní moci zachovati jednotu Církve? —

11.

Mělo-li jedno učení v Církvi se udržeti, bylo na té výmince zavěšeno, aby i jednotu v učení jakož i jedna nejvyšší řídící hlava a jednotejné bohoslužby zároveň pevně stály. I byloť jedno toliko pravé evangelium, jedno toliko pravé naplnění proroctví starozákonních. Dokud Apoštolé na světě byli, živým svědectvím svým pojišťovali jednu, nezměnitelnou pravdu učení o Kristu. Kdo tu jinačil, ten s cesty pravdy sešel a z lůna Církve vyšinul, a tak při ní život ztratil. Toho jistota Pavel ukazuje Galatům, řka: „*Jestližeby vám kdo co jiného kázal, mimo to, což jste přijali, proklat buď.*“ (1, 9.) Kde Apoštolé sami přítomni býti nemohli, tu byli místo nich jiní co rukojmové či jistcové postaveni, jenžby pravdivost Kristem kázaného učení, a od něho ustanovených svátostí stvrzovali. Že však žádný k tomu oprávněn býti nemohl, leč dříve od Apoštolů vzkládáním na něho rukou byl posvěcen, osvědčují Skutkové apoštol. a epištoly Pavlovy. V těchto řeč jest o řádně ustanovených biskupích a náležitě poslaných kněžích, kteří měli co byli přijali, poslušně podati jiným. *) *Tradice*,

*) Ti, kteráž Církev do klatby dala, byli od služeb božích vyloučeni, a měli zakázáno s věřícími obcovati (1 Kor. 5, 4, 2 Thes. 3, 14.) A dle toho, každé společnosti přináležejícího práva Hebreové vyháněli se škol veliké hřtaníky, a kněží u Celtův (druidové) žádných rouhačů k třeším (obětem) nepřipouštěli.

*) Aby poměr kněžů k biskupům vyjádřil, píše sv. Ignac, biskup a mučenník Antiochenský, v listu k Magnešským c. 6: „Napomínám vás, usilujte všechno v jednotě boží vykonavati, ješto biskup na místě Božím předkuce, a kněží místo rady apoštolské zongímají.“

kteráž z úst sv. Apoštolů vyšla, ve spojení s nimi, jestliť první prostředek k zachování jednoho pravého učení křesťanského. Dlužno se té tradice držeti, o níž důkazy ualezáme již u sv. Otcův apoštolských n. p. v listu sv. Polykarpa k Filippenským num. 7: „Obraťme se k slovu (víry křesťanské) nám z počátku podanému.“

12.

Na teď zmíněný prostředek, co na nějaké pravidlo víry častěji ukázáno i od těch Apoštolů a učenníků Páně, v jichžto konavém životě přišlo znenáhla také k druhému podzřivenému prostředku, jenž k stejnému oučelu se uzpůsobil pozůstáváje ve zhotovení spisů apoštolských. Těm arci ne takové vážností, jakoby v nich písemné paměti celého učení svatých Apoštolů byly zahrnuty, dostati se mohlo; jelikož ne ze zvláštního předsevzetí, ale jen z příležitosti k sepsání přišly. Těch ne hned, ale teprv skrze oustní podání v Církvi Boží zaručeno bylo. Zatím však každý i ten nejmenší spis od některého Apoštola zhotovený, jakožto na živém svědectví Církve spoléhající, v jistém ohledu nemohl neplatiti za pravidlo víry *)

Živá slova Církve z úst do úst plynoucí, a posloupně přecházející ovšem postačila k zvěstování díla vykoupení lidského; avšak naproti zvrtkalým časům nastala potřeba, míti trvající památku, anažby pořádku svědectví dávala, na jaký způsob Apoštolé o Kristu kázali, a k jakému zrůstu a svatosti přišel lid věřící i v těch městech, jenž prvé byla kalištěm nepravostí; jako n. p. v Římě, Korintu a jinde. Drubdy Mojžíš tomu chtěl, aby thora (zákon) co nějaký skládek jen jako upomínac a svědek u prostřed lidu opatrován byl. Než thora z vůle boží sepsána jest (Exd. 34, 27. Jer. 30, 2.)

*) Knihy Písma svatého, jenž během šestnácti století k sepsání jsou přišly, totiž od Mojžíše až do svatého Jana evangelisty dohromady slovou Kanon t. j. pravidlo. V smyslu historického kanon jest seznam předpisující, které knihy vůbec k pravým knihám zákonným náležejí, a které za takové od pravé Církve přijaty nebyly. Tyto slovon apokryfické, t. j. nebožského původu, jakkoli by pro svůj nadpis mohly snadno za božské drženy býti. V Církvi pevná hráz proti proudu knih apokryfických již záhy byla položena, a zůstáno na tom, aby se jen ty spisy za pravidlo víry přijaly, co od svědků Ježíše Krista, svatých apoštolů, evangelium jeho hlásajících odvozeny a zřejmě zaručeny jsou. Cožkoli tak nebylo zaručeno, tím (co matného, nehistorického obsahu spisem) co apokryfem povrženo. (Cf. Calmeti Dictionar. S. Scripturae. pag. 103.)

Levitům svěřena, an zařím evangelia, a epístoly svatých Apoštolů ani na zvláštní rozkaz Páně napsány, ani z úplna (formálně) Církví svěřeny nebyly. Také z jiných svědectví vidíme, že knihy Písma svatého nestojí samy sebou, nýbrž autoritou Církve a její nepřetrženou tradicí.

13.

Ostatně spisy svatých Apoštolů v tom ohledu můžete si sebe menší podobnost s thorou a proroky, přece tvrditi můžeme, že to jich na světlo vyjítí na uspořádání bible nového Zákona účinek jevilo. Pavel sám dal na srozuměnou, aby epístol jeho, co pomůcek k obecnému vzdělání v Církví bylo použito. Jako děje nového zákona za doplněk zjevení staršího se považovaly: tak také sbírka kněh starozákonných přišla k doplnění epístolami a spisy svatých Apoštolů a učenníků jejich. Než Církev neměla dosti na tom, aby knihy prorocké tak přijala, jako v obci židovské sebrány a před rukama byly, ale i takových spisů přijetím doplniti je hleděla, kteréž před vzniknutím samého křesťanství napsány jsou, avšak ještě vůbec na slovo vzaty nebyly.

Tak doplněná sbírka kněh starozákonných skoro vždy stejný měla osud s biblí nového Zákona; n. p. co do větší neb menší váhy kladení na ony, též co do výkladu jich a na jiné jazyky převedení a t. p. Ani Církev péči měla o veškerou bibli, neváhali Židé samostatně rozšiřovati, a výklady strojiti na starý Zákon, a aby od jakéhokoli porušení čistým zůstal, vynalezli *Massoru*, jenž v tom záleží: 1. že všechna slovec hláskovými známkami či punkty vyznačuje, 2. perikopy a verše i písmena *) slov všech, a ve všech knihách biblických dohromady spočtené udává.

*) Není pochybné, že jsou židé platní svědkové o původčitosti (authenticnosti) Zákona Starého, a o těch v nám obsažených proroctvích, jenž na *Messiaše* se vztahují. Mezi jinými církevními učiteli přeš o tom sv. Augustin: „Rozptýlení jsou (Židé) po všech národech, nikdy stání nemajíce, nikde jistého sídla. Jsouť pak Židé ještě proto, aby knihy naše nosili k zahanbení svému; nebo když chceme ukázati na předpověděného Krista, pronášíme pohanům spisy ony. Pronášíme knihy od nepřátel, abychom zahanbili jiné nepřátely. Zákon

Na otázku: z kterých částek záloží Písmo, odpovědino již na třetím sněmu Karthaginském, léta 397, kap. 47 takto: „Líbilo se: aby kromě písem kanonických, nic v Církvi nebylo čítáno pod jmenem písem božích. Pisma pak kanonická jsou, totiž: První, druhá, třetí, čtvrtá, pátá kniha Mojžišova, kniha Josue, Soudců, Ruth, čtvero kněh královských, Letopisů knihy dvě, Job jedna, Žaltář Davidův, patero kněh Šalomounových, dvanáctero kněh prorockých; *) Isaiáš, Jeremiáš, **) Ezechiel, Daniel, Tobiaš, Judith, Esther, Ezdráš knihy dvě, a dvě knihy Machabejské. Tedy všech knih St. zákona 45. Nového pak zákona jest kněh dvacet sedm. Čtvero kněh evangelických; Skutků apoštolských kniha jedna; třináctero listů Apoštola Pavla; a téhož list k Židům; Apoštola Jakoba list jeden; Apoštola Petra listů dva; tři listy Apoštola Jana; Apoštola Jádů list jeden. Zjevení Janova kniha jedna: dohromady dvacet sedm.“***)

Tyto knihy Pisma svatého za pravé zákonni položeny jsou dekretem sv. sněmu Trident. sezení 4. Týž latinské vydání obecné (vulgatou zvané) za pravý - autentický pravého božího Pisma překlad býti uznal a vyhlásil. Slovice „autentický“ mezi vykládači dělá uesnáze, coby jím rozuměti se mělo.

Než takovým nesnáším vyhnouti lze, jestli ne docela cizorodých otázek sem vlahujeme. Býváť to, když se dotazuje neb

od Židů nošen, a něhož by křesťan uvěřil. Jsouť oni našimi knihovní, jakými bývají sluhové za pány svými knihy nosíce, aby nošením ustáli onino, čítáním získali tito:“ (Enarrat in Psalm. 56. n. 9.) Také obětivost biblířů protestantských, byť pak mylným snahám sloužila a jest povážimnatá hodna, pokudž v starocírkovní péči o bibli pokračuje.

- *) To jest, dvanácte tak zvaných malých Proroků. Všech jména, jakž je podnes v bibli máme, uvodí s. Augustín ve svém spisu: de doctrina christiana lib. 2 c. 8.
- **) Sněmu, jenž se tak vyjádřil, byl též přítomen s. Augustín, jenž v svém díle: de civit. Dei, lib. 17 c. 3 též se o Baruchovi, písaři Jeremiášovu zmínjuje, který vždy k Jeremiášovi připočítán býval. Odtud vysvítá, proč se svrchu Baruch zejména neuvodí.
- ***) Všecky ty knihy Nového zákona u křesťanů prvního věku rozvrženy byly na dvě hlavní částky, totiž: „Evangelia a Apoštoly.“ Bohoslovci pak novějších časů rozdělují tytéž knihy na tři částky, a sice: 1. Knihy dějepisné t. čtvero Evangelii se Skutky ss. Apoštolů. 2.) Knihy naučné t. epistoly od pěti Apoštolů napsané. 3.) Knihy prorocké, t. jediný spis prorocký, Zjevení sv. Jana, Apoštola.

ohledává, zdaž známkou autentičnosti jsou vyloučeny omyly zeměpisné, filologické a j. O překladu authentickém řeč byli nemůže, leč při nějaké listině. Bibli jest listina božího zjevení. Authentický převod prvotné listiny zjevení není než takový, jež Bůh za pravé vyjádření vůle své uznává. Církev co zplnomocněná osvědčitelkyně a vykladačka zjevení Božího, zná to své právo a soudí o stanoucí před Bohem platnosti jedné každé listiny zjevení Jeho. Když ona *vulgatu* za authentický latinský překlad vyhláší, dává na jevo, že skrze toto přeložení o těch skrze bibli od Boha pojištěných článcích víry a mravů zvědět můžeme. Onať nález vynáší ne o zevrubnosti filologické překladu toho, nýbrž o platnosti jeho. Touto tedy nijak autentičnost alexandrinského překladu 70ti, ani onoho syrského *Peschito* zvaného, a nejméně původního textu se vylučuje, jen toliko že Církev z rozličných řeckých, syrských a hebrejských vydání ještě určitě žádné nevyhlásila za authentické. (Pallavicin. hist. conc. Trid. I. VI. c. 17.)

Ostatně Církev svatá vždy na tom stála, aby každý, jakoli v umění bohatý, na svůj úsudek u výkladu Písma svatého příliš nespolehal; anobrž úsudek svůj onomu Duchu rád podrobil, kterýž celou Církev v řádných pastýřích a vrchních učitelích jejích bez přestání řídí a zpravuje. Concil. Trid. sess. IV. Decretum de edit. et usu sacrorum librorum: *Præterea ad coercenda petulantia ingenia decernit, ut nemo suæ prudentiæ innixus in rebus fidei et morum ad ædificationem doctrinæ Christianæ pertinentium, sacram Scripturam ad suos sensus contorquens, contra eum sensum quem tenuit et tenet sancta mater Ecclesia, cujus est judicare de vero sensu et interpretatione Scripturarum sanctarum, aut etiam contra unanimem consensum Patrum ipsam Scripturam sacram interpretari audeat.*

Svatá matka Církev vedlé literního smyslu v Písmě svatém přijala i duchovní smysl, jež slova sprostě nevyznamenávají. Na každý pád ale přílišně hloubati v Písmě nemá žádný, aby suad v poloce tom neutonul. Neboť „z částky poznáváme, a z částky prorokujeme (dí Apoštol.) Když pak přijde což dokonalého jest, vyprázdní se což jest z částky.“ A zase: „Nyní

vidíme skrze zrcadlo v podobenství, tehdáž pak tváří v tvář.“ A přes tento potok týž Pavel žeby přejíti nemohl na mysli přemítaje zvolal: Ó hlubokosti bohatství moudrosti, i vědomosti boží! jak jsou nezpytatelní soudové jeho, a nevyslitžitelní cesty jeho! 1 Kor. 13, 9. 12; Řím. 11, 33.

Ó jak mnoho bludů a kacířství nebyloby povstalo, kdyby lidé sprostí a hloupí se nebyli dali do čtení Písma svatého; je- muž nerozumějice, podle zmotaného mozku svého je sobě vy- kládali.

Z á v í r k a

Všecko ke cti a chvále Boží! — To buď za heslo naše milý čtenáři knihy této. Máš v ní mnoho událostí zahrnutých, jenž hned s viditedlným světem začínajíce, patrně ukazují na stopy Prozřetelnosti božské, aneb souvisí s Božím zjevením ve svaté Bibli obsaženým. Hle, ať nic nedím o veškeré starého světa historii, zvláště dějepis Zjevení biblického dle podstaty své mluví o těch přístrojích a přípravách k vývinu k pěstování a zúrodnění té k věčnému blahu nás vedoucí svaté víry, jejíž počínky hned v ráji štípeny jsou, berouce znik svůj z naděj- ného semena, jenž mělo potříti hadu hlavu. Kořenům štípků Božího dodávala vlahy milostná nebesa, až přestál potopu světa, a pak při dohlídce otcův naději majících ukázal se roztomilý strom a za více tisíc let ratolestil, květl a hloub v půdu Boží se zakotvil. —

Aby pak jemu na škodu ani plevle a rzi, ani větví se- schlých tu nebylo, veliký Mojžíš z vůle Boží to nebeské štípení otýnil, a thorou (zákonem) jako zdí ohradil. Aby ta zeď snad od lité zvěři, a od rejdivých pohanů a kacířů zbořena nebyla, Bohem nadšeni Proroci vystavěli své hlídky, a posléze když plnost času nastala, a měděnná mezizeď k rozboření přišla, dr- želi stráž nad dobrým skladem Apoštolé, a dále nástupníci je- jich strážili jej a strážiti budou až ku konci dnů. Tak hle na vejsluní Zákona nového ošetřovaný strom rozkládá nepřestává korunu

svou, a ve stínu jeho již milionové po millionech věrných se rozhošťují.

Arciť že mnohdy divoká vichřice strhala listí, olámala pruty a stočila ratolesti jeho. Než strom sám ze svých základů se nepohnul, nová oka, nové lupení sobě vyvodil, a vdychaje v sebe rosu s hůry, objevil novou podobu, a vydal květ i ovoce; kdežto bídny keř satanův se vším trním a bložím bujní a roste jen do času a nebude dále prospívat. Nebo prožlукlost jeho zjevná bude všechněm (2 Tim. 3, 9.) a nemůže zůstati nenaplněno proroctví Páně: *Věelike štípení, jehož neštípil Otec můj nebeský, vykořeněno bude;*) strom štípený vedle vod tekoucích ovoce své vydá, a list jeho nesprchne; ludy Pán Bůh rozplodí spravedlností a chválou svou přede všemi národy. Ovoce pak a list stromu Božího **) k stálému zdraví a blahu lidem dobré vůle.*

*) Mat. 15, 13.

**) Žl. 1 3; Isai 61, 12, Zjev. 22, 2.

O b s a h.

Stránka.

Předmluva	III.
Povšechný přehled	1

Kniha první.

Stvoření světa. Zjevení prvopočáteční. Kapitola první.	
<i>Bůh stvořitel. Sešit a člověk dílo rukou Božích</i>	9
Kap. druhá. <i>Člověk prvotně opatřen k svému mravnému vzdělání</i>	14
Ráj a v něm úkol člověku daný. O původu řeči; o stvoření a ur-	
čení ženy	15—19.
Kap. třetí. <i>Podvedení a pád prvního člověka</i>	20
Kap. čtvrtá. <i>Doba nejstarších patriarchů až do dně potopg</i>	25—20.

Kniha druhá.

Potopa světa.

1. Zjevení Boží Noémem převezeno k národům	30
2. Věst o potopě v památkách národů. Noé zákonodárce	32—37.
3. Nimrod. Stavění věže babylonské. Rozptýlení rodin lidských	39
4. Pamět o pojití všech národů od Noéma (v Gen. 10)	40

Kniha třetí.

Zjevení patriarchální.

Kap. první. Povolání a podivné vedení Abrahama.	
Rovnoprávnost všech národů	43
Dvoutvářná v národech modloslužba	47
Abrahama vyvolení, důstojnost a zkoušení	49
Kap. druhá. <i>Tvoření mnoha kmenů z potomků Abrahamových</i>	52
Isák a Jakob	53
Jakob prorokuje synům svým, a touží po říši pokoje	—

Kniha čtvrtá.

Zjevení Boží v lidu israelském skrz Mojžiše v Egyptě a na poušti.

Kap. první. Israelité odrostají v národ.	57
Israelité v Egyptě na něcní	58
Záštita před modlářstvím — nátlak	61
Kap. druhá. <i>Mojžiš a jeho příprava.</i>	—
Mojžiš oponuje Egypt. Samotina pouště	62
Kap. třetí. <i>Zjevení ve hře hořícím. Poslání Mojžiše</i>	63
Kap. čtvrtá. <i>Zásrakové vřbec.</i>	65

Obsah.

Stránka.

Poněž a účel zátraků	65
Forma při zátrakách egyptských	66
Kap. pátá. <i>Hod velikonoční a vyjítí z Egypta</i>	68
Kap. šestá. <i>Další odchodní lidu na poušti</i>	70
Kap. sedmá. <i>Zjevení na hoře Sinaj</i>	
A. Blíží příprava lidu	73
B. Prorocké dary při Mojžíšovi	75
C. Desatero přikázání	76
D. Povšechný obsah zákona Mojžíšova. Pravdy základní.	
A. Věrosloví	78
B. Mravouka	80
Sonkromné a veřejné služby Boží	81
Posvátná místa	82
Posvátné úkony	83.
Osoby posvátného přisluhování	87.
Výroční Slavnosti a jiné obřady	90.
Povinnosti k bližním	91.
E. Závěrka z toho, co lidu hebrejskému Mojžíšem dáno a žádáno.	
Úmluva Boží.	92.
Kap. osmá. <i>Mravní stav lidu na poušti od ustanovení úmluvy na Sinaj</i>	95.
<i>Vyměnění staršího pokolení na poušti</i>	98.
Kap. devátá. <i>Nové pokolení vedeno proti Chananejským</i>	99
Kap. desátá. <i>Bálám. Zničení postrachu před duchy</i>	101.
Kap. jedenáctá. <i>Slova Mojžíšova na rozchodnou a smrt jeho</i>	104 n.
<i>O pentateuchu</i>	107.
Kap. dvanáctá. <i>Dobytí a rozdělení země chananejské skrz Josue</i>	109.
<i>Vlastnosti a povaha země svatě</i>	110.
<i>Vyplenění Kananitů</i>	111.
<i>Obnovení úmluvy a smrt Josue</i>	117.

Kniha pátá.

Zjevení Mojžíšovo zápasí s náboženstvím fénickým a babylonským.
Od Josue až do Cýra.

Kap. první. <i>Doba Soudců</i>	118.
A. Pohanský vliv	120.
B. Soudcův od Boha posláni	121.
C. Náboženství a mravy lidu	122.
D. Letočetný přehled a kniha Soudců	124.
E. Kniha Ruth	127.
Kap. druhá. <i>Králové.</i>	
A. Samuel Saul	128 n.
B. David	134 n.
C. Šalomoun. Nádherný Chrám	144 n.
D. Vyčtení králů po Šalomounu s letočtným přehledem dějin	152.
E. Říše jüdejská i israelská a vliv důležitý pro historii o Zjevení	157.
Kapitola třetí. <i>Proroctvo všeob. Břemena jeho</i>	162.
A. Prorokové zvlášť. Eliáš, Eliseus, Jojada a Zachariáš	167.
B. Jonáš. Přechoz ku prorokům spisy svými proslulým	172.
C. Amos, Oseáš, Joel	174 n.

Obsah.

Stránka.

C. Izaiáš, Micheáš, Nahum	178 n.
E. Jeremiáš, Ezechiel, Habakuk, Sofoniáš, Abdiáš	192 n.
Kapitola čtvrtá. <i>Poesie porodná až do zajetí Židů.</i>	
A. Zvláštnosti poesie hebrejské	210.
B. Žalmy. Sebrání, významnost, třídění, základní tón	214 n.
Liturgické užívání jich	225.
C. Kniha Jobova. Osnova k tétož	227.
D. Kazatel. (Ekleziastes.)	234.
E. Píseň Šalomounova. Obraz lásky Boží k duši lidské	236.
F. Kniha Přísloví	238.
Kapitola pátá. <i>Dějepisťvo před odvedením do Zajetí. Knihy královské.</i>	240.
Kapitola šestá. <i>Zajetí Židů</i>	
A. Roshled po Židech v zajetí assyrském	242.
B. Zajetí babylonské. Baruch	243.
C. Daniel, prorok národů. Sedmdesát téhodnů	246 n.

Kniha šestá.

Perský a Řecký vplyv na Židovstvo.

Kapitola první. <i>Návrat se zajetí</i>	257.
Kapitola druhá. <i>Změny v životě Židů od návratu se zajetí. Duch jinačežal</i>	261.
Kapitola třetí. <i>Prorokové po zajetí</i>	264.
A. Aggés	
B. Zachariáš	265.
C. Malachiáš	267.
Kapitola čtvrtá. <i>Židé v oboru řeckém.</i>	
A. Příhody Israele od věkn Alexandrova až do Pompéja	268.
B. Řecký duch a vliv jeho na Židy	273.
Knihá Moudrosti	276.
C. Kniha Jesua, syna Sirachova. Kniha Tobiašova, Judith, Esther, Knihy Machabejské, Paralipomenon a Esdrášovy	278 n.
D. Stav židovstva za idumejsko-římské vlády v Paléstině. Rodokmen Herodiánů	288 n.
Idumejsko-římská vláda zvlášť, Herodes a synové jeho	299.
Rodokmeny	303.
E. Horlení učených Židů v Paléstině a Babyloně	305.
Fariseové, Saduceové, Esséjové. Touha po Messiáši	305 n.
Messiáš v obrazech prorockých	313.
Přechod k době křesťanské	317.

Kniha sedmá.

Kristus co učitel a Vykupitel světa.

Kapitola první. <i>Letočetný přehled.</i>	
Život Kristů soukromý a veřejný	320.
Kristus vedlé Jana křtitele	321.
Kristus v Galiléi až do uvěznění Jana	326.
Kristus v Samarii a Júdeku	330.
Kapitola druhá. <i>Pojedné věci z života Kristova</i>	340.

Obsah.

	Stránka
Kapitola třetí. <i>Kristus co prorok, kněz a král</i>	343 n.
Kniha osmá.	
Rozšíření nauky a díla Kristova skrze ss. Apoštoly.	
Kapitola první. <i>Příchody židovské od na nebe vstoupení Páně až do vyórácení Jerusalema</i>	352.
Kapitola druhá. <i>Křsání ss. Apoštolů a počátkové Církev.</i>	356.
Vzrůst Církev v Jhadsku	356.
A. za císařů Tiberia a Kaliguly	360.
B. za císaře Klaudia	363.
C. za císaře Neróna	368.
Kapitola třetí. <i>Činnost ss. Apoštolů co spisovatelů. Knihy N. Z.</i>	371 n.
A—B. První a druhá epištola k Thessalonickým	373.
B. Epištola k Galatům	375.
D. První epištola k Korintským	377.
E. Epištola k Tltovi	378.
F. Druhá epištola k Korintským	380.
G. Epištola k Římanům	384.
H. Požus o rozluštění otázky, kdy epištoly k Židům, Filippenským, Kolossenským, Efesským a Filemónovi psány byly	385.
První epištola k Timotheovi	386.
I. Druhá epištola k Timotheovi	387.
K. Epištola k Židům	390.
L. Epištola s. Jakoba, apoštola	392.
M. První epištola sv. Petra, apoštola	393.
N. Druhá epištola sv. Petra, apoštola	394.
O. Epištola sv. Jhdy, apoštola	395.
P. Epištola k Filippenským	396.
Q. Epištola k Kolossenským	397.
R. Epištola k Efesským	399.
S. Epištola k Filémonovi	—
T. Evangelium sv. Matouše	403.
B. Evangelium sv. Marka	405.
V. Evangelium sv. Lukáše a Skutkové Apoštolů	411.
W. Evangelium sv. Jana	413.
X. První epištola sv. Jana, apoštola	416.
Y. Druhá epištola sv. Jana, apoštola	417 n.
Z. Třetí epištola sv. Jana, apoštola	423.
Ž. Zjevení sv. Jana, apoštola	443.
Kapitola čtvrtá. <i>Základové Církev apoštolské.</i>	423.
A. Milost Boží. Darové Duchu svatého a zázraky	423.
B. Zřízení k zachování jednoty v Církví apoštolské. Primat, úřad pastýřský, služby Boží, nauka atd.	443.
Závěrek	443.

O p r a v y.

Strana 4 řádek 5 zhora čti žádného tahu místo žádaného.

S. 11 ř. 6 č. dokonav dílo své, i člověka i síly m. dílo své člověka a síly.

S. 19 ř. 8 č. zdánf o Bohu m. o Boha.

S. 21 ř. 12 č. mizela důvěra m. nedůvěra.

S. 22 ř. 29 č. z kteréž se narodil m. kteréž se narodil.

S. 25 ř. 12 zdola č. kterékoli m. buď které.

S. 25 ř. 14 č. zhora o rozrostání m. rozrostání.

S. 27 ř. 10 č. zhora Náchor m. Náher.

S. 37 ř. 9 č. kraj cisf m. hraj.

S. 45 ř. 27 č. desátky m. dosátky.

S. 48 ř. 3 č. zdola Targum m. Tangum.

S. 49 ř. 1 zhora č. vedení m. volení.

S. 52 ř. 10 č. zhora Nafis m. Rafis.

S. 52 ř. 21 č. Abrahamu m. Abrahama.

S. 53 ř. 12 č. zdola 28, 12 m. 25, 12.

S. 58 ř. 14 zdola č. není nepodobno m. neuf podobno.

S. 65 ř. 31 zhora č. působivou m. působivé.

S. 68 ř. 4 zdola č. Mambres m. Jambres.

S. 77 ř. 22 zhora č. Exod. 20, 2—17 m. Exod. 20, 2—14.

S. 78 ř. 3 č. Mat. 3, 17 m. Mat. 3, 7.

S. 80 ř. 12 č. Exod. 23, 33 m. Exod. 24, 33.

S. 88 ř. 24 č. contemplativa m. contemplativa.

S. 91 ř. 28 č. Deut. 23, 19 m. Deut. 25, 19.

S. 92 ř. 3 zdola č. Jan 10, 34 m. Jan 10, 31.

S. 95 ř. 18 zhora č. Num. 11, 4 m. Lev. 11, 4.

S. 96 ř. 7 č. sedmdesáti m. sedm a šedesáti.

S. 98 ř. 16 č. že jej m. že ji.

S. 103 ř. 15 č. 25, 9 m. 24, 9.

S. dto. ř. 24 č. úkoru m. ukouu.

S. 104 ř. 4 č. Deut. 20, 17 m. Deut. 20, 7.

S. dto. ř. 7 č. 12, 3—6 m. 12, 14 n.

S. 107 ř. 6 č. kp. 34 m. kp. 31.

S. 108 ř. 9 zdola č. 14, 6 m. 12, 13.

S. 112 ř. 2 zhora č. Chasluim m. Chusalaim.

S. 113 ř. 20 zdola č. že lid po m. že po

S. 116 ř. 16 č. der Meuscheuleib m. den M.

S. 117 ř. 3 č. imperatoria re fortis et impiger m. imperatoria fortis. etc.

S. 121 ř. 5 zhora č. Exod. 34, 16 m. Deut. 34, 16.

S. 122 ř. 14 č. Soudc. 21, 24 m. Soudc. 21, 25.

S. 123 ř. 7 č. Madianským m. Mandianským.

S. 125 ř. 7 zdola přidej: Slovník naučný, slovo Cid.

S. 144 ř. 2 zdola č. úzké spojení m. v úzkém spojení.

S. 148 ř. 12 zhora č. založeny m. založena.

S. 152 ř. 23 č. Abiš m. Abiš.

S. 153 ř. 12 zdola č. z domu Achabova m. zetěm domu Ach.

S. 156 ř. 3 zhora č. 2 Paral. 33, 1, n m. 2 Paral. 31, 1.

S. 159 ř. 7 zdola č. u oltářů m. tu oltářů.

S. 188 ř. 9 zhora č. 66, 21 m. 60, 21.

S. 193 ř. 6 č. 2 Par. 30, 1 n m. 20, 1 n.

S. 194 ř. 2 zdola č. předpodobněné m. předpověděné.

S. 201 ř. 19 zhora č. v 24 kapitolách m. v 28 kapit.

- S. 204 ř. 9 č. Venušina m. Venuše.
 S. 224 ř. 16 č. stanový m. stanovný.
 S. 230 ř. 22 č. následovníky m. následovníků.
 S. 231 ř. 5 zdola č. zviklálo m. zvykalo.
 S. 233 ř. 2 č. těžcí m. těžci.
 S. 234 ř. 8 zdola č. všem m. ovšem.
 S. 239 ř. 9 č. stupuje m. sstupujíc.
 S. 244 ř. 2 zhora č. 599 m. 699.
 S. 248 ř. 12 zhora č. Daniel m. David.
 S. 249 ř. 20 zhora č. Dan. 8 m. 5 a 6.
 S. 251 ř. 10 zdola č. Nehemiášovi m. Nehemdášovi.
 S. 254 ř. 4 č. Auberlen m. Aberlen.
 S. 255 ř. 15 znamínko *) smaž.
 S. 265 ř. 12 zhora č. řeči m. věci.
 S. 266 ř. 5 zhora č. všeobsažném m. všeobsaženém.
 S. 272 ř. 10 č. a za manželku m. za manželku.
 S. 277 ř. 2 zdola č. moudrost m. moudrosti.
 S. 283 ř. 4 zdola č. napiti se m. napiti.
 S. 287 ř. 12 zdola č. za muže m. a muže.
 S. 288 ř. 4 zdola č. mají, jest, že m. mají, že jest.
 S. 290 ř. 19 zhora č. Chalcidský m. Chalceidský.
 S. 300 ř. 2 zdola č. Tacitus m. Facitus.
 S. — ř. 9 č. zprávu m. zprvu.
 S. 301 ř. 3 č. Pontificis m. Pontifius.
 S. — ř. 14 zhora č. Annia Rufa m. Anni a Rufa.
 S. 303 ř. 7 zdola č. manžel C. Oktavius m. Oktavie.
 S. 306 ř. 20 zhora č. Mat. 15, 19 m. Mat. 51, 19.
 S. 313 ř. 11 zdola č. Messiašovu m. Messiašova.
 S. 319 ř. 12 zhora č. vnuknutí m. vnutknutí.
 S. 326 ř. 7 č. dokládajíc m. a dokládajíc.
 S. 329 ř. 11 č. Isaiáš kp. 53 m. kp. 50.
 S. 332 ř. 12 č. Kristu 3 m. Krista.
 S. 334 ř. 11 č. Luk. 19, 37 m. 9, 37.
 S. 337 ř. 13 č. opět m. opěl.
 S. 354 ř. 20 č. Jonathana m. Jonahana.
 S. 362 ř. 7 zdola č. obřadní m. abřadní.
 S. 270 ř. 13 č. vynikají m. vnyikají.
 S. — ř. 23 č. od ovoce člověka starého m. od ovoce člověka nového.
 S. 389 ř. 13 č. ji za P. m. je za.
 S. 391 ř. 6 č. trpělivé m. trpělivě.
 S. 392 ř. 19 č. dány m. dááy.
 S. 403 ř. 10 č. v kladení zdravého m. kladení v zdrav.
 S. 407 ř. 5 zdola č. vykladač m. vykladně.
 S. 420 ř. 2 zhora č. skrytého m. stkrýého.
 S. 439 ř. 13 zdola č. skladek m. skládek.
 S. 441 ř. 15 č. jest m. a jest.